
HOMOSEKSUAALISUUDEN SAIRAUSSLEIMAN

LOPPU

Väitöskirja lääketieteen sosiologiassa

20.11. 1997

Olli Stålström, VTM

Kuopion yliopisto

Sosiaalitieteiden laitos

Dedicated to Evelyn Hooker 1907-1996

SISÄLLYS

- 1 ALKUSANAT JA KIITOKSET
- 2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ, TAUSTA, AINEISTO JA METODIT
 - 2.1 Tutkimuskysymys
 - 2.2 Aikaprospektiivi ja tutkimusaineisto
 - 2.3 Tutkimuksen historia ja tutkijan oma positio
 - 2.4 Sairausleiman erilaisia muotoja
 - 2.5 Käyttäytymisen muodosta tyyppiä
 - 2.6 Leimojen sosiaalinen rakentuminen: konstruktionismi
 - 2.7 Heteroseksuaalinen hegemonia: suvunjatkaminen seksin tarkoituksena
- 3 SAIRAUSLEIMAN HISTORIAALLISET JUURET
 - 3.1 Juutalais-kristillinen tausta
 - 3.2 Kristinusko ja seksuaalikielisyys
 - 3.3 Homoseksuaalisuuden määrittely synnistä sairaudeksi
 - 3.4 Keskustelu seksuaalisuuden kiinteästä perustasta: essentialismi
 - 3.5 Kansalaisoikeusliikkeet ja 'kolmas sukupuoli'
 - 3.6 Degeneraatioteoriat ja Krafft-Ebing
- 4 FREUD, SUKUPUOLI JA SEKSUAALISUUS
 - 4.1 Freudin suhtautuminen homoseksuaalisuuteen
 - 4.2 Teleologinen perinne ja 'luonnon tarkoitus'
 - 4.3 Anatomia on kohtalo: Freud, biologia ja naiset

4.4 Freudin omia johtopäätöksiä omasta teoriastaan

5 FREUDIN JA WESTERMARCKIN
VARHAISVAIKUTUS SUOMESSA

6 FREUDIN KONSERVATIIVINEN UUDELLEENLUKEMINEN

6.1 Psykoanalyysi maanpaossa: konservatiivisia kehityslinjoja

6.2 Peniksen puute häiriönä: lesboteorioiden kehitys

6.3 Edmund Bergler: oraalisesti häiriintyneet vääryyden keräilijät

6.4 Sandor Rado: biologian normit ja adaptionistinen koulukunta

6.5 Irving Bieber ym.: biologian normien rikkominen sairautena

6.6 Charles Socarides: anatomian lakien rikkominen sairautena

6.7 Sairausluokitukset sairausleiman virallistajina

7 SAIRAUSLEIMAN VASTAISET ARGUMENTIT

7.1 Varhaisia haasteita

7.2 Kinseyn yleisyystutkimukset vuosilta 1948 ja 1953

7.3 Ford ja Beach: kulttuurienvälinen tutkimus 1951

7.4 Evelyn Hooker: vertailututkimusten uranuurtaja 1957

7.5 Normalisointitutkimukset sairausleiman kritiikkinä

7.6 Thomas Szasz: psykiatrian valta-aseman kritiikkiä

7.7 Judd Marmor: psykoanalyysin itsekritiikkiä

7.8 Kinsey-instituutin muut sosiologiset tutkimukset

- 8 SAIRAUSLUOKITUKSESTA KÄYTY KESKUSTELU
 - 8.1 Laman, sodan ja kylmän sodan asenteet
 - 8.2 Sairausleiman kritiikin juuret Yhdysvalloissa
 - 8.3 Sairausluokituksen DSM-III muutos Yhdysvalloissa 1973

 - 8.4 Sodanjälkeisen sairausleiman juuret Suomessa
 - 8.5 Sairausleiman kritiikinjuuret Euroopassa ja Suomessa
 - 8.6 Sairausluokituksen muutos Suomessa 1981

 - 8.7 Psykiatria-teoksen vaikutus Suomessa
 - 8.8 Homoseksuaalisuus muussa nykypsykiatriassa Suomessa

 - 8.9 Psykohistoriallisia tulkintaongelmia

 - 8.10 Kehotuskielto 1971-1997: psykiatrinen sensuurilaki
 - 8.11 Richard Friedman: normaalius psykoanalyysin piirissä
 - 8.12 IFPS-konferenssi 1991: keskustelua psykoanalyysin tilasta
 - 8.13 Richard Isay:psykoanalyysi avautuu

 - 8.14 Sairausleiman virallinen poistuminen maailmasta (ICD-10)

- 9 UUDEN VUOSITUHANNEN HAASTEET
 - 9.1 Sosiobiologinen reaktio
 - 9.2 Historiallinen muutos psykiatrian ja psykoanalyysin sisällä
 - 9.3 Eheytyслиike: Jumala palaa psykologiseen teoriaan

 - 9.4 Sairausleima sosiaalisena konstruktiona

9.5	Sairausleiman jäänteiden hidas poistuminen
10	SOSIOLOGINEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET
11	LÄHTEET

VÄITÖSKIRJAN LUKUJEN SISÄLLYS

Luvuissa 1,2 ja 3 (*Alkusanat ja kiitokset, Metodit ja tutkimuksen historia, Johdanto*) esitellään tässä työssä käytetyt menetelmät, tutkimuksen historia, sekä perustana olevat teoreettiset käsitteet, Thomas Szaszin ajatukset psykiatriasta vallan muotona, Michel Foucault'n genealoginen tutkimus homoseksuaalisuuden luokittelun rakentumisesta sekä Judith Butlerin teoria 'heteroseksuaalisesta hegemoniasta' vallan muotona.

Luvussa 4 (*Sairausleiman historialliset juuret*) seurataan toisaalta homoseksuaalisuuden muuttumista 'syynnistä' 'sairaudeksi' Foucault'n ja Szaszin mukaan, toisaalta seuraten uskonnollisen määrittelyn rinnalla lääketieteen piirissä esiintynyttä sairaaksi leimaamista. Historiallisessa osassa tarkastellaan naisten alistamista erilaisten uskonnollisten ja lääketieteellisten stigmatteorioiden kautta.

Luvussa 5 (*Freud, biologia, sukupuoli ja seksuaalisuus*) tehdään yhteenvetoa Freudin näkemyksistä homoseksuaalisuuteen Freudin perusteoksissa kiinnittämällä erityistä huomiota tämän käyttämiin ‘normaalisuuden’ määrittelytapoihin, niiden taustalla oleviin filosofisiin näkemyksiin sekä olettamuksiin ‘luonnon tarkoituksista’ seksuaalisuuden määrittelyssä ja naisten psykologisten ominaisuuksien määrittelyssä.

Luvussa 6 (*Freudin ja Westermarckin varhaisvaikutus Suomessa*) tarkastellaan Freudin oman aikakauden näkemyksiä homoseksuaalisuudesta Suomessa sekä Freudin, Westermarckin ja erityisesti Suomen ensimmäisen psykoanalyytikon Eino Kuloveden vaikutusta.

Luvussa 7 (*Freudin konservatiivinen uudelleenlukeminen*) seurataan psykoanalyttisten homo- ja lesboteorioiden muuttumista Freudin ajasta nykypäivään. Psykoanalyttisten teorioiden muuttumista seurataan kahden historiallisen tutkimuksen kautta, O’Connorin ja Ryanin tutkimus lesboteorioiden muuttumisesta psykoanalyysissä sekä Lewesin tutkimus homomiehiä koskevien teorioiden muuttumisesta Freudista aina nykypäivään. Luvussa luodaan katsaus erilaisiin sairausluokituksiin, joissa homoseksuaalisuuden sairausleima on virallistettu. Luokitusten kehittymistä seurataan aivan lääketieteen historian alusta, esikristillisestä Hippokrateen luokituksesta lähtien.

Luvussa 8 (*Sairausleiman vastaiset argumentit*) luodaan historiallinen katsaus argumentteihin, joita on esitetty homoseksuaalisuuden patologiseksi luokittelua vastaan 1800-luvun kansalaisoikeusliikkeistä lähtien 1900-luvun tieteellisiin pääargumentteihin (Kinseyn ym. yleisyystutkimukset, Fordin ja Beachin kulttuurienväliset tutkimukset, Evelyn Hookerin urauurtava psykometrinen tutkimus, psykoanalyysin sisältä nouseva kritiikki (Thomas Szasz ja Judd Marmor) sekä Kinsey-instituutin tekemät sosiologiset tutkimukset homoseksuaalisuuksien

muodoista. Lukuun sisältyy myös yhteenvetokatsaus sairausluokituksen muuttamisen perusteluiksi tehdystä ‘normalisointitutkimuksesta’.

Luvussa 9 (*Sairausluokituksesta käyty keskustelu*) tehdään sosiologinen analyysi tuomitsevien asenteiden kulminoitumisesta laman, sodan ja kylmän sodan vuoksi, sairausleiman kritiikin juurista Suomessa ja Yhdysvalloissa, sairausluokituksen muutokseen johtaneista tekijöistä Yhdysvalloissa 1973 ja Suomessa 1981 sekä katsaus virallisen sairausluokittelun poistumiseen koko maailmasta. Luvussa tarkastellaan homoseksuaalisuuden käsittelyä suomalaisessa psykiatriassa sekä suomalaista psykiatrista sensuurilakia.

Luvussa 10 (*Uuden vuosituhatvuoden haasteet*) tehdään yhteenveto uudestaan esilletuleviin hahmotustapoihin homoseksuaalisuudesta biologisena ‘poikkeavuutena’ (olettamukset hormonien, geenien ja aivojen rakenteen vaikutuksista), homoseksuaalisuuden määrittämisestä normaaliksi psykoanalyysin sisällä, tapaustutkimuksena katsaus kansainväliseen diskurssiin psykoanalyysin sisällä. Luvussa tarkastellaan myös vuonna 1991 alkanutta historiallista muutosta, joka johti homoseksuaalisten psykoanalyytikoiden virkakiellon purkuun. Luvussa tarkastellaan jäljellä olevaa sairaaksi leimaamista ja yrityksiä sairausleiman palauttamiseksi.

Luvussa 11 (*Sosiologinen yhteenveto ja johtopäätökset*) tehdään historiallissosiologinen analyysi tarkastellusta ilmiöstä.

1. ALKUSANAT JA KIITOKSET

Tämän työn keskeinen kysymys on, miksi terveitä ihmisiä voidaan nimittää henkisesti sairaiksi tai häiriintyneiksi ainoastaan sen perusteella kumpaa sukupuolta kohtaan he tuntevat seksuaalista rakkautta.

Ensimmäinen kysymys oheisessa työssä on sen historiallisen näkökulman välttämättömyys. Homoseksuaalisuuden sairausleiman nykytilan ja leiman poistumisen hitauden ymmärtäminen edellyttää mielestäni historiallisen taustan hallintaa. Uuden tiedon kertyminen on osoittanut perinteiset, homoseksuaalisuutta koskevat psykiatriset opit virheellisiksi. Siitä huolimatta homoseksuaalisuuden häiriökäsi leimaaminen Suomessa jatkuu tietyissä oppikirjoissa, lääkärikirjoissa ja psykiatrian kirjoissa. Tämän ilmiön perusteellinen ymmärtäminen edellyttää mielestäni sen kehityskulun historiallista tarkastelua, miten eri aikoina tehty tutkimus ja sosiaaliset liikkeet ovat vaikuttaneet homoseksuaalisuuden sairausluokitukseen. Mielestäni ennakkoluulot voidaan parhaiten ymmärtää niiden historian ja syntytapojen kautta.

Toinen ongelma on, että perinteisessä tutkimuksessa ei juurikaan käsitellä lesboutta ja sen määrittelyä. Seksistisessä yhteiskunnassa on yleensäkin kiinnitetty huomiota vain homomiehiin. Suurin osa tutkitusta kirjallisuudesta ja teoriasta on koskenut ainoastaan miehiä. Nimenomaan miesten homoseksuaalisuuden on koettu uhkaavan vallitsevaa sukupuolijärjestelmää. Naisten seksuaalisuus yleensäkin ja lesbous erityisesti ovat olleet tukahdutettua tai esitetty niin mitättömänä asiana, että siihen ei olla puututtu yhtä paljon kuin miesten seksuaalisuuteen. Useissa länsimaissa lesboutta ei ole edes kriminalisoitu aikoinaan ja lesbous on pyritty torjumaan näkymättömäksi. Olen pyrkinyt kompensoimaan perinteisen tutkimuksen seksististä vinoutumaa perehtymällä esim. feministiseen psykoanalyysikritiikkiin mm. psykoanalytikko Diana Millerin opastuksella ja lesbouden sosiologiaan mm. Judith Schuyfin avulla. Lesbouden sairaaksi leimaamista käsitteleviä teoksia on alkanut ilmestyä vasta tämän väitöskirjan tekemisen aikana. Tohtoriopintoni aloitin osallistumalla Heta Häyryn naistutkimuskursseihin. Lopetin tohtoriopintoni Tuija Pulkkisen kurssilla Foucault’sta ja Butlerista, jolla on ollut apua käsitteiden selventäjänä. Syyslukukaudella 1996 ja kevätlukukaudella

1997 viimeistelin opintoni suorittamalla Helsingin yliopiston Kristiina-instituutissa naisasian ja feminismin aatehistorian, modernin lesboidentiteetin kurssin sekä seksuaalisuuden historian kurssin.

Kolmas ongelma on tarkastellun keskustelun yhdysvaltalainen painotus. Lähteeni ovat pääasiallisesti yhdysvaltalaisia. Tämä ei ole sattumaa, vinoutumaa tai pelkästään henkilökohtaisen taustan vaikutusta, vaan johtuu tutkittavan ilmiön luonteesta. On tosiasia, että yhdysvaltalaisilla vaikutteilla niin homoseksuaalisuuden sairaaksi leimaamisessa kuin toisaalta myös homoseksuaalien tasavertaisuutta ajavien vapautusliikkeiden esikuvana on huomattava vaikutus suomalaisessa yhteiskunnassa ja koko toisen maailmansodan jälkeisessä maailmassa. Yhdysvaltalaisessa yhteiskunnassa on vallinnut erittäin vanhoillinen asenne seksuaalisuuteen. Koska englannin kieli on maailmankieli, Yhdysvalloista ovat levinneet ne teorit ja tutkimukset, jotka muodostavat suomalaisen yliopistopsykiatrian ja oppikirjojen rungon. Vaikka itse Freud arvosteli Yhdysvaltoja moralismista ja seksuaalikielteisyydestä, Yhdysvaltoihin siirtynyt ja amerikkalaistunut psykoanalyysi toimi 1940-luvulta lähtien homoseksuaalien syrjinnän ideologiana. Monet tutkijat ovat puhuneet psykoanalyysin 'rappeutumisesta' amerikkalaisella maaperällä. Vaikka homoseksuaalien kansainvälinen vapautusliike alkoi Ulrichsin antamasta mallista ja Hirschfeldin johdolla vuosisadan alun Saksassa, sen moderni muoto joukkoliikkeenä on kuitenkin kehittynyt etupäässä Yhdysvalloissa 1960-luvulta lähtien. Historia olisi myös ollut aivan erilaista, jos psykoanalyysi olisi voinut jatkaa kehittymistä rauhassa Saksassa tai jos valta-aseman olisivat aikoihin saavuttaneet esimerkiksi erilaiset ranskalaiset psykoanalyttiset suuntauokset.

Kiitän Kuopion yliopistoa ja sen Sosiaalitieteiden laitosta stipendistä ja virkavapaudesta, jonka turvin pystyin tekemään suuren osan työstä. Kiitän Kuopion yliopiston sosiologian professori Martti Grönforsia, joka on antanut tieteellistä tu-

kea useissa eri tutkimusprojekteissani alusta alkaen sekä kannustavista kommentteista tässä väitöskirjatyössä.

Kiitokset myös sosiologian professori Elina Haavio-Mannilalle ja sosiaalipsykologian professori Klaus Helkamalle Helsingin yliopistosta, jotka ovat kannustaneet monin tavoin jo opintojeni varhaisista vaiheista lähtien.

Parhaat kiitokset seuraaville työtovereille, jotka ovat antaneet arvokkaita kommentteja työhöni: VTM Jukka Lehtonen, FT Tuija Pulkkinen, YTM Kari Huotari, Jan Löfström, PhD, VTM Jussi Nissinen, PsyM Katja Kurri, psyk. yo. Juha Nieminen, valt. yo. Juha Jämsä, lääk. yo. Tauno Matikainen, LKT Maria Socada, kustannuspäällikkö Jyrki Laine / Gaudeamus-kirja, FL Timo Joutsivuo, sosionomi, toiminnanjohtaja Bengt Lindblom sekä erityisesti elämäntoverini fil.yo. Teppo Heikkinen, joka on auttanut löytämään useita uusia kriittisiä tekstejä ja jonka kanssa olen hyvin perusteellisesti viimeistellyt työtä ja käynyt lukemattomia filosofisia keskusteluja. Jukka Lehtosta kiitän erityisesti avusta luomisprosessissa ilmenneiden solmujen avaamisesta.

Kiitän käsikirjoittaja Pekka Talikkaa, jonka kanssa olen viimeistellyt virke virkeeltä työn kieliasun. Monet kiitokset pitkäaikaiselle kamarikriitikolleni päätoimittaja Jorma Hentilälle, jonka kanssa olen käynyt käsikirjoituksen läpi tyylin ja sisällön kannalta, kuten aikaisemmatkin merkittävät työni. Parhaat kiitokset ekon.stud. Tom Lindströmille, jonka asiantuntevalla opastuksella viimeistelin työn teknisen ulkoasun.

Seuraavilta Kuopion yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen tohtoriohjelman opiskelutovereilta olen saanut hedelmällistä palautetta: YTM Irma Rantala, YTM Olli Vesivalo, YTM Jukka S. Lahti, YTM Seppo Soine, YTM Petteri Värtö, YTL Timo Korander ja HTL Raimo Tuomainen. Irma Rantalan ansiosta väitöskirjan

luonnos meni monta kertaa uusiksi varsinkin naisiin kohdistuvan medikalisaation osalta. Kiitän myös YTM Seppo Lahikaista psykoanalyttistä teoriaa koskevista oivalluksia herättävistä keskusteluista. Kiitän myös FT Juha Siltalaa hänen tuotoaan koskevista keskusteluista.

Kiitän kirjastonjohtaja Marja-Liisa Harju-Khadria siitä, että HY:n Valtiotieteellisen tiedekunnan kirjasto on hankkinut kokoelmiinsa homo- ja lesbotutkimusverkostojen jäsenten (Jukka Lehtosen ja Tuula Juvosen johdolla) suosituksesta toista sataa alan kirjaa. Kokoelman tiedot julkaistiin yli 70-sivuisena Suomessa sijaitsevan lesbo- ja homokirjallisuuden bibliografiana (Stålström 1993), jota on saatavissa kirjastoissa ja internetissä Kuopion yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen kotisivulla (<http://www.uku.fi/departments/sociology/intro.html>). Näistä teoksista on ollut suuri hyöty tätä työtä varten. Kirjahankinta helpottaa huomattavasti tulevaa suomalaista homo- ja lesbotutkimusta. Hollannissa toimiva tietokanta HOMODOK (Jack van der Welin johdolla) on tehnyt laajoja kirjallisuushakuja, joiden turvin olen voinut seurata sairausluokituksen historiaa ja muuttumista. Helsingin yliopiston pääkirjaston kaukolainaosasto on kirjastoamanuenssi Liisa Kosken johdolla avuliaasti ja asiantuntevasti toimittanut minulle kaukolainoja vuosikymmenien ajan.

Dr. Michael W. Rossille / Flinders University / Adelaide (Texas University) olen kiitollinen kutsusta vuodeksi 1986 tekemään tutkimusta Australian tiedeakatemian työryhmässä, joka tutki homoseksuaalisuutta ja aidsia. Tässä työryhmässä pystyin osallistumaan homoseksuaalisuuden kliinisten mallien vertailututkimukseen, yhteenvetoon ns. normalisointitutkimuksista (Ross, Paulsen ja Stålström 1988).

Arvokkaita ovat olleet keskustelut ja sähköpostien vaihto seuraavien psykiatrien ja psykoanalyttikkojen kanssa, joilla on historiallinen asema homoseksuaalisuu-

den sairausleiman poistamisessa psykiatrisen ja psykoanalyttisen koulutuksen ja teorianmuodostuksen piirissä 1990-luvulla: Diana Miller, M.D. ja Maggie Magee, M.D. / Los Angeles, Jack Drescher, M.D./ New York, Richard Isay, M.D. / New York, Paul Lynch, M.D. / Boston, Guy Glass, M.D. / New York, professori Terry S. Stein / Michigan State University sekä Frankfurtin yliopiston psykoanalyysin professori Christa Rohde-Dachser. Työn yhteydessä olen päässyt liitännäisjäseneksi järjestöön *Association of Gay And Lesbian Psychiatrists (AGLP)*, minkä ansiosta olen voinut näköalapaikalta seurata alan psykiatrisen teorian kehittymistä. Olen seurannut tiiviisti erilaisia asiaa sivuavia sähköpostiverkkoja (mm. *gaynet*, *queernet*) ja osallistunut keskusteluihin mm. homo- ja lesbokirjastonhoitajien verkossa sekä Yhdysvaltain psykoanalyttikkoyhdistyksen verkossa.

Psykoanalyttikko Diana Millerin kanssa olen käynyt lukemattomia keskusteluja internetin välityksellä ja hän on innostuneesti toiminut psykoanalyttisen teorian alan ohjaajana. Diana Miller on julkaissut merkittäviä artikkeleita lesbouden medikalisaatiosta ja hän toimii koulutuspsykoanalyttikkona (Los Angeles Institute and Society for Psychoanalytic Studies).

Sairausluokituksen kritiikkiin ja naisiin kohdistuvaan lääketieteellistämiseen minut ovat alun perin johdattaneet Dr. Gerd Hekma / Universiteit Amsterdam, professori Rob Tielman / Rijksuniversiteit Utrecht sekä Dr. Judith Schyuf / Rijksuniversiteit Utrecht, joiden tutkimusten innoittamana lähdin jo opintojeni varhaisessa vaiheessa opiskelemaan hollannin kieltä pystyäkseni paremmin perehtymään hollanninkieliseen homo- ja lesbotutkimukseen sekä Amsterdamissa ja Utrechtissä pidettyihin lesbo- ja homotutkimuskonferensseihin. Kielenkääntäjä Frej Granlund on tarkistanut kanssani tiettyjä hollanninkielisiä moniselitteisiä kohtia.

Viimeistelin uuden psykoanalyysin tuntemuksen osallistumalla lukupiiriin, jossa käytiin läpi vuoden 1993 New Yorkin psykoanalytikkokonferenssin tuotos (Domenici & Lesser 1995). Opintopiiriin järjesti 1.6. 1996 perustettu järjestö STEAM (Sosiaali- ja terveystieteiden homo- ja lesbotyöntekijät), jonka ensimmäisen hallituksen jäseneksi minut valittiin.

Olen tutustunut huolellisesti kaikkien osapuolten argumentteihin. Olen saanut tietoja psykoanalytikko, professori Charles Socaridesiltä, joka on ehkä toiminut määrätietoisimmin viime vuosikymmeninä homoseksuaalisuuden määrittelemiseksi sairaudeksi. Socarides ja hänen kollegansa psykoanalytikko Joseph Nicolosi ovat lähettäneet yksityiskohtaista tietoa toiminnastaan homoseksuaalisuuden sairaaksi leimaamisen *palauttamiseksi* sekä homoseksuaalisuuden tasavertaisuutta *vastustavan* ja 'eheytysterapiaa' ajavan psykoanalytikkorintamansa (NARTH) toiminnasta. Rintaman julkaisua NARTH Bulletinia olen seurannut sen perustamisesta lähtien, vuodesta 1992. Olen myös seurannut suomalaisen, homoseksuaalisuuden sairausleiman palauttamista käytännössä vaativan ja tasavertaisuuden vastustamista ajavan kristillis-psykoanalyttisen organisaation Asslanin toimintaa ja kirjallisuutta alusta alkaen sekä tätä suuntausta edustavien professori Asser Stenbäckin (1993), kansanedustaja Päivi Räsänen (1996), teologi Ari (Tapio) Puontin (1995 ja 1996), teologi Joakim Förarsin (1996), sekä teologi Trygve Cederbergin (1994) kannanottoja.

Kirjoitustyö on tapahtunut ajan hermolla. New Yorkin psykoanalytikkokonferenssi, missä ensimmäistä kertaa historiassa itse homoseksuaaleiksi tunnustautuvat psykoanalytikot saivat pitää alustuksia, kokoontui 4.12.1993 sen jälkeen kun olin kirjoittanut väitöskirjan ensimmäisen version. Psykoanalyttisista lesboteorioista yleiskatsauksen tekevä kirja O'Connor & Ryan (1993) ilmestyi myös vasta sen jälkeen, kun olin aloittanut kirjoitustyön, joten minulla on mahdollisuus liittää myös lesbouden sairaaksi luokitusta koskevat teoriat työhöni. Lesboja

vuosikymmeniä patologisoinut psykoanalyytikko Joyce McDougall (1995) julkaisi vuoden 1995 lopussa uuden kirjan, jossa hän asiallisesti valittaa vuosikymmeniä harjoittamaansa lesbojen sairaaksi leimaamista ja myöntää, että homo- ja heteroseksuaalisten ihmisten välillä ei ole perustavaa laatua olevia eroja mielen-terveyden tai rakkauden kokemisen suhteen.

Maaailman psykiatriliiton (WPA) kongressissa 27.8. 1996 pidettiin Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen (APA) johdolla symposium, jossa käsiteltiin homoseksuaalisuutta tämän päivän psykiatriassa sekä tulevaisuudennäkymiä. WPA:n kongressissa esitin katsauksen psykiatrian käyttöön Suomessa homoseksuaalien sananvapauden rajoittamiseen, vähemmistösyrijintään ja mm. Suomessa edelleen jatkuvaan homoseksuaalisuuden psykoanalyttiseen sairaaksileimaamiseen (Stålström 1996b). Pidin kutsuttuna esitelmöitsijänä Euroopassa toimivaa eheytyliikettä koskevan katsauksen Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen APA:n vuosikokouksessa San Diegossa 17.5. 1997 (Stålström and Haldeman 1997).

Olen saanut tietoja suomalaisen sairausleimakritiikin varhaisista vaiheista psykiatri ja ylilääkäri Ilkka Taipaleelta, psykiatri ja kulttuuriministeri Claes Andersonilta sekä SETA:n puheenjohtajana sen alkuvaiheessa toimineelta ulkoministeri Tarja Haloselta. Lääketieteen historian kannalta työni on lukenut läpi FL Timo Joutsivuo, jonka arvokkaista kommentteista parhaat kiitokset. Vappu ja Ilkka Taipaleen kirjoitukset ja konkreettinen toiminta ovat olleet esikuviani kautta vuosien.

Kiitän teol.tri Martti Lindqvistiä, joka on kannustanut minua toimintaani varhaisista vaiheista lähtien, josta hänelle lämpimimmät kiitokseni.

Työtäni ovat ohjanneet kannustavasti prof. Martti Grönfors ja dos. Markku Myllykangas Kuopion yliopistosta, josta heille parhaat kiitokseni.

Olen perehtynyt vastaväittäjäni Tuija Pulkkisen sekä esitarkastajieni Juhani Ihanuksen ja Jan Löffströmin aihepiiriä koskevaan tuotantoon. Olen saanut heiltä arvokkaita oivalluksia ja olen ottanut heidän teoriansa ja kommenttinsa huomioon työn viimeistelyvaiheessa ennen muodollista esitarkastusta.

Nuoruudenystäväni New York Herald Tribune World Youth Forumin vaihtoopilasvuosilta Gus Nasmith (Washington DC) ja Régine Berrivin (Paris) ovat antaneet uskoa kautta vuosien ja tutustuttaneet ja luoneet suhteita uuteen yhdysvaltalaiseen psykiatriaan ja ranskalaiseen filosofiaan.

Olen erityisen kiitollinen siitä henkilökohtaisesta kannustuksesta, jonka antoi homo- ja lesbotutkimuksen uranuurtaja Evelyn Hooker vain vähän ennen kuolemaansa. Hänen elämäntyölleen tämä tutkimus on omistettu.

Paris, 1.1. 1997

2. TUTKIMUSTEHTÄVÄ, TAUSTA, AINEISTO JA METODIT

2.1 Tutkimuskysymys

Oheinen väitöskirja on lääketieteen sosiologiaan kuuluva tutkimus siitä, miten homoseksuaalisuuden sairausleima on tuotettu ja missä määrin sosiaalisten liikkeiden ja tieteellisen tutkimuksen esittämä kritiikki on saanut purettua sairaudeksi ja häiriöksi luokittelua.

Tutkimushaluni nousi alunperin kysymyksestä, miksi suomalaisissa psykiatrian alan kirjoissa terveitä ihmisiä voidaan nimittää psyykkisesti sairaiksi vain heidän rakkauden kohteensa perusteella (ks. Stålström 1975a, Stålström 1976a,b;

Stålström 1977). Tein useita empiirisiä tutkimuksia näiden väitteiden lähteistä ja niiden lähteistä, kunnes saavuin alkuperäiseen tutkimukseen tai määritelmään. Tätä reittiä jouduin lopuksi Freudiin, Krafft-Ebingiin ja aina Galenokseen, Soranukseen ja Hippokrateeseen.

Tutkimuskysymykseni tarkentui kun totesin, etteivät sairausideologioiden edustajat kritiikistä huolimatta muuta kantojaan, vaan sairaaksi määrittelyt pysyvät sitkeästi vallassa dogmeina, joihin kriittinen argumentaatio ei vaikuta. Aloin tutkia sairausleimoihin liittyviä ideologisia ja yhteiskunnallisia аспектеja (uskonnon vaikutus, 'biologisen normin' käsite, fasismin, sodan ja kylmän sodan asenteiden vaikutus, lääkärin rooliin liittyvä autoritaarisuus).

Seuraavaksi lähdin tutkimaan sitä muutosvastarintaa, joka liittyy sairausleimojen ylläpitämiseen. Tässä osallistuvalla havainnoinnilla ja toimintatutkimuksella on tärkeä merkitys. Vasta julkinen sairausleimaan kohdistuva kritiikki tuo esiin pinnan alla piilevät ideologiset argumentit. Monet konfrontaatiot sairausleimaa ylläpitävien psykiatrien kanssa ovat pakottaneet heidät julkisuudessa artikuloimaan harjoittamansa leimaamisen perusteet. Mielestäni Thomas Szasz on havainnollistanut asiaa hyvin rinnastamalla homoseksuaalisuuden sairausleiman ennakkoluuloon, johon empiirinen tutkimus ja tieto vaikuttavat vain vähän, jos lainkaan. Kysymys on ollut enemmänkin yhteiskunnallisten arvojen ja poliittisen ilmapiirin muuttumisesta.

Olen koko tuotannossani tutkinut rinnakkain lesboihin ja homomiehiin kohdistuvaa leimaamista sekä yleensä naisten alistamista psykiatrisilla stigmatteorioilla. Olen tehnyt näin, koska olen halunnut saada konkreettisen vertauskohdan homoseksuaalisuuden medikalisaatiokeskusteluun. Niin ikään oletan, että molemmat syrjinnän muodot saavat pitkälti alkunsa samoista ideologisista rakenteista (Ju-

dith Butlerin termein ‘fallogosentrinen heteroseksuaalinen hegemonia’). Tämän takia Judith Butler oli luonteva valinta yhdeksi teoreettiseksi perustaksi.

Työni edetessä ja löytäessäni lähes tuntemattomaksi jääneitä Freud-lähteitä, on käynyt yhä selkeämmäksi, että Freudin alkuperäisiä ajatuksia, metodologisia ja eettisiä periaatteita on esitetty kovin vääristyneessä muodossa post-freudilaisessa psykoanalyttisessä teoriassa. Tutkimuskohteekseni muodostui lopuksi myös, millä tavalla Freudin alkuperäiset ajatukset on irrotettu yhteydestään ja muunnettu tuskin tunnistettaviksi, todellisuudelle ja realiteeteille vieraiksi. Kuten Ihanus (1993) toteaa, Freudin mielilause oli: ”Teoria on hyvä, mutta se ei estä tosiasioiden olemassaoloa”.

Kuten myöhemmin käy ilmi, homoseksuaalisuuden *virallinen* sairaudeksi luokittelu on niinkin uusi kuin vuodelta 1952 (DSM-I), jolloin vallitsevaan psykoanalyttisen käytännön mukaisesti kaikki siemensyöksyt, joka eivät kohdistu naisen vaginaan (itsetyydytys, homoseksuaalisuus), luokiteltiin virallisesti psykkisen häiriön oireiksi. Kuten seuraavassa kuvataan pitkän tieteellisen ja teoreettisen keskustelun jälkeen tällainen uskonnollis-moraalisiin määritelmiin tehty mielisairaus poistettiin sairausluokituksesta Yhdysvalloissa vuonna 1973 ja Suomessa 1981.

Sairausluokituksen muuttuminen Suomessa ei kuitenkaan vaikuttanut vallitsevaan konservatiiviseen psykoanalyttiseen näkemykseen ja määritelmään. Vielä puoli-toista vuosikymmentä sairausluokituksen muutoksen jälkeen homoseksuaalisuus määritellään johtavassa psykiatrisessa käsikirjassa Achté-Alanen-Tienari: Psykiatria 2 (AAT 1991) pääluokassa ‘Seksuaalitoiminnan häiriöt’ ‘seksuaaliseksi poikkeamaksi’, joksi Suomessa vallitsevan psykoanalyttisen doktriini mukaan määritellään sellainen seksuaalinen käyttäytyminen, ”--- jossa orgasmi saavutetaan muulla tavoin kuin heteroseksuaalisessa genitaalisessa yhdynnässä (AAT 1991, 383). Näin tosiasiallisesti tehdään vanhatestamentillisesta siemennesteen hukkaamiskiellosta edelleen *määritelmällisesti psykkinen häiriö* Suomessa.

Homoseksuaalisuutta leimataan em. teoksen uusimmassa painoksessa useilla halventavilla termeillä, kuten ‘poikkeavuus’, ‘urautuminen’, ‘kehityshäiriö’, ‘(kehitys)estymä’. Vaikka AAT (1991) tekee homoseksuaalisuudesta *määritelmällisesti* moraalisen mielisairauden, siihen väitetään liittyvän myös *varsinaisia* mielisairauksia. Syynä on kehäpäätelmävirhe: kun homoseksuaalisuus on aikoinaan määritelty moraaliseksi mielisairaudeksi, psykoanalyttikot katsovat perustelluksi tehdä siitä kuvauksia ja teorioita *varsinaisista* mielisairauksista kärsivistä.

Täten virheellisesti yleistävään ja kehäpäätelmävirheeseen perustuen psykoanalyttikko Achte liittää seuraavat psyykkiset ongelmat ja varsinaiset mielisairaudet homoseksuaalisuuteen vailla perusteita, vaikka ei tosin väitä kaikkien homoseksuaalien kärsivän niistä: mustasukkaisuus, riippuvuus, tuskaa tuottavat keskinäinen kilpailu, ahdistusreaktiot, ihmissuhteisiin liittyvät vaikeudet, syyllisyydentunteet, masennus, paranoidiset reaktiot, itsemurha, neuroosit, paranoidiset ja skitsofreeniset psykoosit sekä - tietenkin - kastration pelko (AAT 1991, 386-387). Vaikka tekijät tosin varoittavat yleistämisestä, tällaisen luettelon kytkeminen homoseksuaalisuuteen liittää siihen vastenmielisen ja sairaan mielikuvan. Lähdekriittisten tutkimusten mukaan tätä sairausleimaa käytettiin vuosikymmeniä yliopisto- ja kouluopetuksessa homoseksuaalisuudesta ja käytetään yhä. (Heikkinen ja Stålström 1991; Stålström 1995; Lehtonen 1995a).

Tekemällä potilasotoksista yleistyksiä koko väestönosaan voitaisiin leimata mikä tahansa ryhmä sairaiksi ja häiriintyneiksi - esimerkiksi tekemällä savolaisista muotokuvaa Niuvanniemen mielisairaalasta tehdyn otoksen perusteella. Kritisoitaessa potilasotoksia on myös varottava leimaamasta tai dehumanisoimasta niitä yksilöitä, joilla on todellisia psyykkisiä ongelmia tai häiriöitä. He voivat elää täyttä elämää, eikä heitä saa redusoida psykiatriseen diagnoosiinsa. Tärkeä varoitus on vain, ettei

psykkisistä häiriöistä kärsivistä yksilöistä saa tehdä perusteettomia yleistyksiä siihen osajoukkoon, josta nämä yksilöt ovat lähtöisin.

Uudessa, vuonna 1996 ilmestyneessä Weilin + Göösin Suomalaisessa lääkärikeskuksessa (Eerola 1996) homoseksuaalisuus määritellään vielä karkeammin termein, vaikka kirjoittajaa oli etukäteen muistutettu siitä, että homoseksuaalisuuden sairaaksi luokittelu on poistettu. Hakuteoksessa Eerola (1996) määrittelee homoseksuaalisen rakkauden ‘vihan välineeksi’. Eerola määrittelee homoseksuaalisuuden myös ‘kohdehäiriöksi’, vaikka hänelle etukäteen huomautettiin kirjallisesti, että homoseksuaalisuus on poistettu kaikkien kansainvälisten luokitusten seksuaalisten ‘kohdehäiriöiden’ joukosta. Tämän lisäksi hän leimaa homoseksuaalisuuden pahaimaisella psykoanalyttisellä leimalla ‘perversio’, jota tiettyjen koulukuntien psykoanalyttikot ovat käyttäneet homoseksuaaleja vastaan vuosikymmeniä.

Weilin + Göösin Suomalainen lääkärikeskus pyrkii nimensä mukaisesti olemaan keskeinen suomalainen tietolähde koko ihmisestä ja ihmisen normaalista toiminnasta. Kirja on hakuteoksena useimmissa lääketieteellisissä ja yleisissä kirjastoissa ja vaikuttaa siten tehokkaasti homoseksuaalisuuteen kohdistuvia asenteita kielteistävasti.

Kuten myöhemmin käy ilmi, leiman ‘perversio’ juuret ovat ajassa ennen psykoanalyysiä, ainakin Gleyllä (1884) ja Krafft-Ebingillä (1884/1886) ja sen konnotaatiot eli sivumerkitykset liittyvät ‘luonnonvastaisuuteen’, ‘kieroutumaan’, ‘häiriöön’ ja viimeainitulla jopa ihmisrodusta degeneroitumiseen. ‘Perversio’ on yksi leimavimmista psykoanalyttisistä termeistä. Englanninkielen keskeinen määrittelysanakirja *Random House College Dictionary* (Urdang 1968) antaa sanalle ‘perversio’ seuraavat yleismerkitykset: 1) tarkoituksellinen ja tahallinen pyrkimys tehdä väärää, 2) pikkuasioista nouseva ärtynyt valittaminen, 3) jatkuva ja määrätietoinen vääryyden tekeminen, 4) pois kääntymisen siitä, mikä on oikeaa ja hyvää.

Tällaisena ‘perversio’ on yksi kielen hyökkäävimpiä ja karkeimpia leimoja, jota Freudin elämäkerran kirjoittaja Peter Gay (1990) nimittää psykoanalyttikkojen harjoittamaksi ‘luonteenmurhaamiseksi’. Suomessa tämän kirjoitushetkellä vallitseva leimaaminen on verrattavissa siihen paheluutteloon, jonka apostoli Paavali liittää homoseksuaalisuuteen taistellessaan seksuaalisia syntejä vastaan ja katsoessaan homoseksuaalien ansaitsevan kuoleman.

Tieteellisessä mielessä vaikuttaa käsittämättömältä, että tällaisia paheluutteloita liitetään ihmisten rakkaus- ja seksuaalielämään ammattikunnan (psykiatrien) taholta, jonka ilmaistu tarkoitus on auttaa ihmisiä, eikä pyrkiä tuhoamaan heitä henkisesti.

Väitöskirjani tutkimuskysymys on pitkälti noussut juuri tämän ensi näkemältä käsittelemättömän ristiriidan mielekkään selittämisen tarpeesta.

Tässä väitöskirjassa tarkoitukseni on tehdä Thomas Szaszin, Michel Foucault’n ja Judith Butlerin hengessä genealoginen (alkuperäistä rakentumistapaa kuvaava) analyysi homoseksuaalisuuden sairauskategorian synnystä ja tutkia, miten se on historiallisesti ja sosiaalisesti tuotettu (konstruoitu).

2.2 Aikaprospektiivi ja tutkimusaineisto

Tutkimus jakautuu ajallisesti neljään osaan: 1) historiallinen katsaus lääketieteen historian alusta homoseksuaalisuuden syntyleiman muuttumisesta sairausleimaksi, 2) sairausleima ja Freudin suhtautuminen homoseksuaalisuuteen, 3) Freudin konservatiivinen uudelleenlukeminen sekä 4) katsaus psykoanalyttisessä koulutuksessa ja teorianmuodostuksessa tapahtuviin muutoksiin 2000-luvun vaihteessa suhtautumisessa homoseksuaalisuuteen.

Tutkimukseni ulottuu lääketieteen perustajan Hippokrateen julkaisuista (460 eKr.) aina vuoteen 1999 jKr., jolloin viimeistään maailmanlaajuisen psykiatrisen normin *Kaplan-Sadock: Comprehensive Textbook of Psychiatry* seuraavassa painoksessa tullaan suunnitelmien mukaan määrittelemään homoseksuaalisuus normaaliksi seksuaalisuuden muodoksi¹.

Työssä olen kartoittanut homoseksuaalisuuden sairaaksi leimaamisen historiaa ajanlaskumme alusta, erityisesti 1800-luvun lopussa julkisuuteen nousseisiin degeneraatioteorioihin, joille Freudin tuotanto muodosti merkittävän historiallisen katkoskohdan. Tämän teoreettisen työn keskeisinä lähteinä ovat olleet mm. seuraavat teokset: Freudin (1905) seksuaalisuutta koskevat esseet muun käyttämäni Freudin tuotannon ohella, joka on mainittu lähdeviitteissä, Westphalin (1870) ensimmäinen homoseksuaalisuutta koskeva psykiatrinen artikkeli, Krafft-Ebingin (1884/1886) pääteoksen ensimmäisen painoksen toimitettu näköispainos, Greenbergin (1988) teos homoseksuaalisuuden luokittelun historiasta, Foucault'n (1990/1976) tutkimus seksuaalisuuden historiasta lähdeviitteissä mainitun Foucault'n muun tuotannon ohella, Judith Butlerin (1990 ja 1993) analyysi sukupuolijärjestelmästä ja heteroseksuaalisesta hegemoniasta, Thomas Szaszin (1965, 1970, 1972, 1974 ja 1990) analyysi psykiatriasta vallankäytön muotona, Bayerin (1981) tutkimus homoseksuaalisuudesta yhdysvaltalaisessa psykiatriassa sekä Menningerin (1963) yleiskatsaus sairausluokitusten historiaan. Historiallisina lähteinä ovat olleet mm. Hippokrateen kootut teokset ranskankielisenä laitoksena (Hippocrates 1861), Galenosin kootut teokset ranskankielisenä laitoksena (Darembert 1856) sekä Soranuksen kootut teokset latinankielisen laitoksen (ks. Aurelianus 1950) englanninnoksena.

¹ Tiedonanto, professori Terry Stein / Michigan State University 7.12.1996.

Käytän tutkimuskohteestani nimitystä homoseksuaalisuuden sairausleima tai medikalisoiva malli, jolla tarkoitan sellaisia lääketieteellisiä, psykiatrisia ja psykoanalyttisiä teorioita, jotka leimaavat homoseksuaalisuuden ‘sairaudeksi’, ‘häiriöksi’, ‘rikkinäisyydeksi’, ‘perversioksi’, ‘vihan välineeksi’ tai jollakin muulla vastaavalla halventavalla leimalla. Tämän mallin aatehistoriaa olen seurannut Soranuksen ja Galenoksen uskontoperäisistä pohdinnoista 1800-luvun degeneraatioteoreetikkoihin sekä psykoanalyysin piirissä 1930-luvulta lähtien esiintyneisiin sairaaksi leimaaviin koulukuntiin. Näistä psykoanalyttisistä koulukunnista käytän heidän oman kielenkäyttönsä mukaisesti nimitystä ‘adaptionistinen’ tai ‘revisionistinen’ (Rado, Bieber). Niille on yhteistä Radoon (1940) perustuen kiistaa Freudin olettamus ihmisen perimmäisestä biseksuaalisuudesta sekä määritellä homoseksuaalisuus patologiaksi, perversioksi, häiriöksi tai sairaudeksi.

Edellä mainitut koulukunnat ovat olleet tärkeitä homoseksuaalien yhteiskunnallisen aseman määrittelyssä, koska ne saivat sodan jälkeen valta-aseman Yhdysvalloissa, sekä sitä kautta eri puolilla maailmaa, mm. Suomessa. Tarkasteltujen koulukuntien edustajat saivat näkyvän aseman homoseksuaalisuuden määrittelyssä julkisessa sanassa, lääketieteellisessä, psykologisessa ja psykiatrisessa opetuksessa sekä kouluopetuksessa. Aikanaan homoseksuaalisuutta patologisoivalla psykoanalyysillä on ollut lähes aukoton valta-asema. Summittaisina aikakoordinaatteina voidaan käyttää esim. vuotta 1923, jolloin psykoanalyttikko Hans Sachs alkoi kirjoittaa, vuotta 1933, jolloin psykoanalyttikko Edmund Bergler alkoi kirjoittaa ja leimaamisen loppuvaiheen alkamisen enteinä vuotta 1965, jolloin Judd Marmorin ja Thomas Szaszin sairausleimaan kohdistuvat kritiikit julkaistiin ensi kerran, vuotta 1973, jolloin yhdysvaltalaisesta sairausluokituksesta poistettiin psykoanalyttisistä vaikutuksesta syntynyt homoseksuaalisuuden sairaaksi luokittelu sekä vuotta 1991, jolloin Yhdysvalloissa itse homoseksuaalisten psykoanalyttikkojen virkakielto purettiin. Suomalaisessa koulu- ja yliopisto-opetuksessa on yhä runsaasti jälkiä tässä tarkastellusta sairaaksi tai häiriinty-

neeksi luokittelusta. (Ks. Heikkinen ja Stålström 1991; Stålström 1995; Lehtonen 1995a).

Monet lääketieteelliset ja jopa psykoanalyttiset koulukunnat rajautuvat tarkasteluni ulkopuolelle, koska ne eivät ole osallistuneet homoseksuaalisuuden sairaaksi leimaamiseen. Tällaisia poisrajattuja koulukuntia ovat psykoanalyysissä Freudin suoraa perintöä jatkaneet psykoanalytikit, jotka katsovat biseksuaalisen potentiaalın kuuluvan ihmisen perusolemuksen, Frankfortilainen koulukunta, ranskalaisen psykoanalyysin (ks. Ihanus 1993) koulukunnat (esim. *Lacan, Irigaray*), jotka eivät juurikaan ole lähteneet leimaamaan homoseksuaalisuutta. Psykoanalyttisten teorioiden historian tehneen Fagesin mukaan ranskalaiset psykoanalyttiset koulukunnat Lacanin johdolla kieltäytyivät osallistumasta yksilöä alistavaan sosiaaliseen konformismiin (Fages 1991, 121). Ihanuksen mukaan ranskalaiselle psykoanalyttiselle keskustelulle on ollut ominaista poleemisuus, epäluottamus vakiintuneita järjestelmiä kohtaan sekä kiinnostus kieleen ja kirjoitukseen. Ihanus toteaa, että ollakseen toimivaa, psykoanalyysissä analyttikon on Lacanin mukaan kieltäydyttävä varmuuksista, kieltäydyttävä olemasta ‘subjekti, jonka oletetaan tietävän’ totuus toisesta. (Ihanus 1993, 13, 15). Vastakohtana perinteiselle normatiiviselle ja repressiiviselle psykoanalyysille Ihanus kutsuu Lacanin menetelmää humoristisesti *psylacanyysiksi* (Ihanus 1995, 32).

Yhdysvaltalainen koulukunta, jota Fages (emt., 126) nimittää New Yorkin koulukunnaksi (*René Spitz, Erik H. Erikson*) ei ole lähtenyt barrikaadeille tuomitsemaan homoseksuaalisuutta, jos kohta Erik H. Eriksonin teoriaan sisältyy hyvin voimakas implisiittinen normatiivinen näkemys heteroseksuaalisesta genitaalisuudesta psykoseksuaalisen kehityksen ‘päämääränä’, ‘generatiivisuutena’ johon usein kytketään ideologisesti suvunjatkaminen ‘normaaliuden’ tai ‘kypsyyden’ merkkinä (Esim. Vuorinen 1997).

Suurelta osalta myöskään egopsykologiaan pohjaavat suuntaukset (*Hartmann, Kris, Loewenstein*) sekä monet Lewesin (1988) ja Fagesin (1991) luettelemat psykoanalyttiset koulukunnat eivät ole nousseet erityisesti taistelemaan homoseksuaalisuutta vastaan. Ns. kulturalistiseen koulukuntaan kuuluvat itse homoseksuaalinen Harry Stack Sullivan sekä Erich Fromm (1959, 1979) ovat esittäneet kritiikkiä syrjivää yhteiskuntaa kohtaan (ks. Fages 1991, 142).

Pois rajautuvat myös vasemmistolaiset, radikaalit (Marcuse 1962) tai eksistentiaalistiset koulukunnat (Sartre 1969), jotka muodostivat mielenkiintoisen kuriositeetin muuten konservatiivisessa ja konformistisessa psykoanalyysin kentässä. Freudomarxilaiset suuntaukset (*Wilhelm Reich*) esittivät kritiikkiä yhteiskunnan aiheuttamaa seksuaalisuuden repressiota kohtaan. Yhteiskuntakriittiseen psykoanalyttiseen koulukuntaan kuulunut Herbert Marcuse, joka alkoi kirjoittaa 1950-luvulla, kritisoi psykoanalyttistä teoriaa historiallisen tilanteen ‘ikuistamisesta’ ja osallistumisesta mm. homoseksuaalisuuden syrjintään. Marcuse oli yksi seksuaalisen vapautusliikkeen filosofeja, mutta emansipatorisena suuntauksena liike ei menestynyt yhdysvaltalaisessa psykiatriassa. Ns. eksistentiaalistiset psykoanalyttiset koulukunnat (mm. *Binswanger, Frankl*) Dasein-analyyseineen ovat muodostaneet vaihtoehdoisen psykoanalyttisen koulukunnan, joka on suhtautunut jonkin verran humanimmin homoseksuaalisuuteen.

Fages lukee psykiatristen koulukuntien piiriin myös monet 1970- ja 1980-luvuilla nousseen ns. antipsykiatrian edustajat (*Sartre, Laing, Cooper, Esterson, Basaglia*). Fagesin mukaan ‘antipsykiatrinen’ liike esitti radikaalia kritiikkiä paitsi itse institutionalisoitua psykiatria kohtaan, myös yleisemmin yhteiskuntaa, koululaitosta, yliopistoa, kirkkoa ja jopa ‘psykkisen sairauden’ käsitettä kohtaan (Fages 1991, 225-232). ‘Antipsykiatrinen’ liike antoi herätteitä mm. homoseksuaalisuuden sairausleiman kritiikkiin.

Aivan viime vuosina on noussut uusia feminismiin, postmoderniin teoriaan ja sosiaaliseen konstruktionismiin tukeutuvia psykoanalyttisiä koulukuntia (*esim. Diana Miller, Erica Schoenberg, Luce Irigaray*), jotka ovat yhtyneet konservatiivisia näkemyksiä kohtaan esitettyyn kritiikkiin. Tarkastelen työni lopussa lyhyesti näiden koulukuntien vaikutusta homoseksuaalisuuden sairausmallin jäänteiden poistamiseen.

Freudin asema sairaaksi luokittelun kentässä on moniselitteinen. Vaikka suuri osa psykoanalyttisestä teoretisoinnista viittaa Freudilta irrotettuihin käsitteisiin tai lausahduksiin, hän itse suhtautui homoseksuaalisuuteen hillitysti, välttämättä leimaamista ja perusteettomia yleistyksiä. On vaikeaa yksiselitteisesti arvioida sijoittuuko Freud sairausleiman tuottajiin vai sen kritikoihin.

Fages (1991, 247-258) on jaotellut Freudin jälkeiset psykoanalyttiset koulukunnat kaikkiaan yli tusinaan eri ryhmään. Näistä vain muutama kaikkein kielteisimmin homoseksuaalisuuteen suhtautuva suuntaus saavutti valta-aseman Yhdysvalloissa, mikä selittynee 'sosiaalisen tilauksen' kautta. Yhteiskunnissa, joissa vallitsee moralistinen ja puritaaninen suhtautuminen homoseksuaalisuuteen, pinnalle, julkisuuteen ja valta-asemaan nousevat myös puritanistisesti ja moralistisesti suhtautuvat koulukunnat, jotka olen täsmentänyt seuraavassa. Varsin kattavassa psykoanalyttisten teorioidensa historiassa Fages ei edes mainitse 'adaptionistista koulukuntaa', josta kuitenkin tuli länsimaissa homoseksuaalisuutta julkisesti eniten leimaava psykoanalyttinen koulukunta opetuksessa, mediassa ja poliittisessa propagandassa. Tämä poisjättäminen Fagesin taholta ehkä osoittaa, miten teoreettisesti vähämerkityksellisenä hän piti tätä koulukuntaa, josta kuitenkin tuli homoseksuaalien sarron väline vuosikymmeniksi.

Sairausmallin perusdokumentteini ovat olleet mm. Westphalin (1870), Gley'n (1884), Moreaun (1887), Morelin (1857) ja Krafft-Ebingin (1884/1886) teoriat

homoseksuaalisuudesta sisäsyntyisen rappeutuman (degeneraation) ja perversion muotona sekä Radon (1940 ja 1956), Berglerin (1933, 1956 ja 1958), Bieberin ym. (1962), Socaridesin (1968, 1978a, 1982, 1991a, 1991b ja 1995), McDougallin (1980, 1986, 1995), Kardinerin (1978) sekä Schalinin (1991, 1993) ja Achten ym. (AAT) (1971, 1973, 1976, 1981, 1982, 1991) psykoanalyttiset teorit homoseksuaalisuudesta häiriönä suomalaisessa Psykiatria-teoksessa, Asser Stenbäckin (1933, 1941a, 1941b, 1944, 1952a, 1952b ja 1993) tuotanto sekä (Freedmanin &) Kaplanin & Sadockin (1967, 1975, 1985, 1989, 1994 ja 1995) käsikirja *Comprehensive Textbook of Psychiatry* sekä ennakkotiedot sen seuraavan painoksen, vuoden 1999 laitoksen homoseksuaalisuutta koskevasta tekstistä. Lääketieteelliseen malliin kuuluviksi käsitän myös viimeaikaiset Hamerin ym. (1993) ja LeVayn (1991, 1993) teorit homoseksuaalisuudesta rakenteellisena poikkeavuutena.

Psykiatristen teorioiden historian perusdokumentteina olen käyttänyt O'Connorin ja Ryanin (1993) yhteenvetotutkimusta lesboteorioiden historiasta psykoanalyysissä, Lewesin (1988) yhteenvetotutkimusta homomiehiä koskevien psykoanalyttisten teorioiden historiasta, Timmsin ja Segalin (1988) tutkimusta psykoanalyysin ja sen naiskäsitteen historiallisesta muuttumisesta sekä Domenicin ja Lesserin (1995) toimittamaa teosta historian ensimmäisestä psykoanalyttikkokonferenssista, jossa homoseksuaalisuutta käsiteltiin ei-patologisoivasta näkökulmasta, Wrightin (1992) toimittamaa hakuteosta feminismistä psykoanalyttisessä teorianmuodostuksessa, sosiologian professorin, psykoanalyttikko Nancy Chodorowin (1994) teosta feminiinisydestä, maskuliinisuudesta ja seksuaalisuudesta sekä heinäkuussa 1996 ilmestynyttä 1000-sivuista yhteenvetoteosta homoseksuaalisuutta koskevan psykiatrisen ja psykologisen uusimman tutkimuksen nykytilasta (Cabaj ym. 1996).

Medikalisoivan mallin kritiikin perusdokumentteina olen käyttänyt mm. seuraavia: Friedmanin (1988 ja 1994) psykoanalyttinen tutkimus ho-

moseksuaalisuudesta normaalina seksuaalisuuden kehitysmuotona, Hermanin (1995) teos psykiatrian, psykologian ja homoseksuaalisuuden välisestä suhteesta, Conradin ja Schneiderin (1985) oppikirja ‘poikkeavuuden’ medikalisaatiosta, Myllykankaan ym. (1986 ja 1995) analyysi medikalisaatiosta erilaisuuden kontrollin muotona, Hekman (1987) tutkimus homoseksuaalisuuden medikalisoivasta mallista, Judith Schuyfin (1994) tutkimus lesbouden medikalisaatiosta, Isayn (1989 ja 1996) psykoanalyttinen tutkimus homoseksuaalisuudesta normaalina ilmiönä, Isayn (1996) tutkimus homoseksuaalisuutta koskevien psykoanalyttisten näkemysten muuttumisesta, Mageen ja Millerin (1992, 1996) tutkimus lesboutta koskevista psykoanalyttisistä näkemyksistä, DeCeccon ym. (1985) yhteenveto seksuaalisista kehitysteorioista, Fagesin (1991) tutkimus psykoanalyttisten teorioiden historiasta Freudin jälkeen, D’Emilion (1983) sosiologinen tutkimus seksuaalisen vapautusliikkeen suhtautumisesta homoseksuaalisuuden sairausleimaan, Kinseyn ym. yleisyystutkimukset (1948 ja 1953), Kinsey-instituutin sosiologiset ja homoseksuaalien perhetaustaa koskevat tutkimukset (Bell ym. 1978 ja Bell ym. 1981) sekä Fordin ja Beachin (1951) ja Tafoyan (1996) sosiaaliantropologiset tutkimuksen seksuaalikäyttäytymisen muodoista eri kulttuureissa ja historiallisina kausina.

Sosiologisina lähtökohtinani ovat olleet Michel Foucault’n, Thomas Szaszin ja Judith Butlerin lisäksi sosiaalisen konstruktivismin keskeiset teokset homo- ja lesbotutkimuksen piirissä: Jeffrey Weeks (1977, 1985, 1986, 1992 ja 1995), Richard Troiden (1988) sekä interaktionistisesta perspektiivistä homoseksuaalisuutta tarkasteleva Ken Plummer (1975 ja 1981). Lääketieteen sosiologiassa sosiaalisen konstruktionismin perusteoksia ovat lähteeni Vivian Burr (1995), Henry Minton (1987 ja 1992), Edward Stein (1990) ja psykiatrian piirissä Terry Stein (1996). Vapautusliikkeen ja sen sairausleimaan kohdistuvan kritiikin edustajana minulla on ollut Dennis Alman (1971, 1979, 1982, 1986 ja 1989).

Olen myös perehtynyt useisiin Freud-elämäkertoihin, kuten ‘virallisina’ pidettyihin Peter Gayn (1988) ja Ernest Jonesin (1961), mutta myös useihin muihin elämäkerta- tai muisteluteoksiin, kuten Sulloway (1980), Sjögren (1991), Jacobs (1992) ja Ruitenbeek (1973) sekä Freudin tekstien lähdetutkimuksiin (esim. Spiers and Lynch 1977).

2.3 Tutkimuksen historia ja tutkijan oma positio

Tämä työ perustuu osaltaan myös kolmeen empiiriseen, lähdekriittiseen tutkimukseen homoseksuaalisuuden sairausleimasta:

1) Vuonna 1977 tekemäni lähdekriittinen tutkimus Achté-Alanen-Tienarin Psykiatria-kirjan homoseksuaalisuutta koskevan kappaleen rakentumisesta (Stålström 1977). Tässä lähdeanalyysissä kävin läpi kappaleen lähteet ja niiden lähteet, kunnes saavutin alkuperäisen tutkimuksen tai määritelmän. Tein saman vertailun niille tutkimuksille, joiden mukaan homoseksuaalisuus on normaalin rajoissa olevaa käyttäytymistä, niiden alkuperäisistä lähteistä ja määritelmistä.

2) Yhdessä Teppo Heikkisen kanssa tekemäni pitkäaikaistutkimus siitä, miten Achté-Alanen-Tienari: Psykiatria -teoksen homoseksuaalisuutta koskeva kappale on muuttunut ajan kuluessa ja tutkimustiedon karttuessa (Heikkinen ja Stålström 1991). Vertailimme teoksen muuttumista myös yhdysvaltalaisen käsikirjan Sadowkin-Kaplanin *Comprehensive Textbook of Psychiatry* eri painosten muuttumista homoseksuaalisuuden osalta, sillä yhdysvaltalaisen käsikirjan ensimmäinen painos (Bieber 1967) oli myös suomalaisen käsikirjan ensimmäisen painoksen (AAT 1971) lähde homoseksuaalisuuden osalta.

3) Yhdessä Michael W. Rossin ja James Paulsenin kanssa tekemäni kirjallisuustutkimus niistä empiirisistä tuloksista, ns. normalisointitutkimuksista, joita käytettiin homoseksuaalisuuden sairausleiman kritisoimiseen, tavoitteenamme homoseksuaalisuuden diagnoosin lopullinen poistaminen Maailman terveysjärjestön WHO:n kansainvälisen sairausluokituksen uusimmasta painoksesta ICD-10. (Ross, Paulsen and Stålström 1988).

Maailman terveysjärjestön luokituksen muutos (ICD-10, 1993), joka hyväksyttiin Suomessa käyttöön 1.1.1996, poisti maailmasta WHO:n tasolla viimeisenkin *virallisen* homoseksuaalisuuden luokittelun häiriöksi, vaikka Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen luokituksesta DSM-III homoseksuaalisuuden sairaaksi leimaaminen poistettiin jo vuonna 1973. Näistä virallisista muutoksista huolimatta epävirallinen sairausleima edelleen jatkuu Suomessa käytännössä eri muodoissa, esimerkiksi 1) psykiatrisissa ja lääketieteellisissä perusteoksissa, 2) peruskoulun oppikirjoissa, 3) ammattiauttajien kielteisissä asenteissa ja 4) yleisissä ennakkoluuloissa.

Osallistuvaa havainnointia tekevän tutkijan olisi mielestäni perusteltua ilmaista oma asemansa ja arvolähtökohtansa. Martti Grönforsin (1985, 63) mukaan vähemmistöihin kuuluvat ovat perustellusti vaatineet oikeutta tutkia itse omaa yhteisöään. Toisaalta eräät homoseksuaalisuuden tutkimusta käsitelleet kirjoittajat, kuten Kenneth Plummer, varoittavat henkilökohtaiseen osallistuvaan havainnointiin liittyvistä tulosten mahdollisesta vääristymisestä. Plummerin mukaan tällaiset varoitukset tulevat lähinnä konservatiivisen perinteen piiristä, jossa tutkija on asettunut tutkimusobjektinsa yläpuolelle ja ‘ulkopuolisen’, ‘arvovapaan’ ja ‘objektiivisen’ tarkkailijan rooliin. (Plummer 1981, 221). Grönforsin mukaan kuitenkin vaatimus ‘arvovapaasta’ sosiaalitieteestä tai yhden ainoan näkökulman esittäminen ‘totuutena’ on ongelmallista ja vie koko tieteenalaa väärään suuntaan. (Grönfors 1985, 220).

Omaan arvo- ja kokemusmaailmaani on vaikuttanut paljon se, että kävin High schoolia ja collegea sekä osallistuin kansainväliseen vaihto-oppilas- ja stipendiaattitoimintaan New Yorkissa ja Pariisissa vuosina 1962 ja 1969, jolloin omak-suin henkilökohtaisen kosketuksen kautta arvoja ja toimintatapoja sen ajan radi-kaaleilta sosiaalisilta liikkeiltä: anti-kolonialistisilta liikkeiltä (*Fanon*), eksisten-tialismilta (*Sartre*), mustien kansalaisoikeusliikkeeltä (*Martin Luther King*), fe-ministiliikkeeltä (*de Beauvoir*) ja gay liberation -liikkeeltä (esim. sairausleiman kriitikko *Frank Kameny*). Tutustuin New Yorkin kaduilla sairausleimaa vastaan vuonna 1969 mieltään osoittaviin homoseksuaaleihin, vaikka en silloin vielä us-kaltanut mennä mukaan. Kouluni lehteen kirjoitin kuitenkin, että tutustuminen sosiaalisten liikkeiden toimintaan ja mustien vapautusliikkeen seuraaminen on ”- -poistanut ennakkoluuloja ja tuonut tilalle tietoa ja ymmärtämystä”. (Stålström 1962, 5). Opettelin ulkoa John F. Kennedyn ja Martin Luther Kingin puheita ro-tujen tasavertaisuudesta, joita oli helppo myöhemmin pienillä muutoksilla sovel-taa seksuaalisen vapautusliikkeen iskulauseiksi silloisessa tilanteessa.

Olen tutustunut psykoanalyysiin myös käytännössä. Vuosina 1969-1974 kävin neljä kertaa viikossa psykoanalyysissä. Silloin uskottiin, että terapialla voidaan muuttaa ihmisen seksuaalista suuntautumista. Turhat ja turhauttavat yritykset muuttaa seksuaalista suuntautumista johtivat vakaviin henkilökohtaisiin ongel-miin, mutta myös oivallukseen, että on mielekkäämpää yrittää muuttaa yhteis-kuntaa suvaitsevammaksi kuin yrittää pakottaa ihmisiä käyttäytymis- ja tuntemis-tapoihin, jotka heille *itselleen* eivät ole luonnollisia.

Omaan teoreettiseen ajatteluuni ovat suoran toiminnan liikkeiden lisäksi vaikut-taneet jo varhain ennakkoluulojen tutkimuksen klassikko Gordon Allport (1954), vastarinnan filosofi Jean-Paul Sartre, Thomas Szaszin (1970-luvulla) ja Michel Foucault’n (1980-luvulla) sairausleiman kritiikki sekä (1990-luvulla) Judith But-

lerin ajatukset heteroseksuaalisesta hegemoniasta sekä ranskalaisen eksistentia-
lismin ja fenomenologian edustajat.

Tämä väitöskirja sisältää myös tutkimuksen siitä, miten homoseksuaalien vapau-
tusliikkeet vaikuttivat homoseksuaalisuuden sairausleiman poistumiseen Yhdys-
valloissa ja Suomessa. Tältä osin tutkimus on osallistuvaa havainnointia, jopa
toimintatutkimusta, sillä olen toiminut SETA:n aktivistina sen perustamisesta ke-
sästä 1974 lähtien. Tässä yhteydessä otin osaa SETA:n periaateohjelman kirjoit-
tamiseen, kirjoitin ne SETA:n lausunnot, jotka liittyivät homoseksuaalisuuden
sairausleiman poistumiseen Suomessa 1981 sekä YK:n Ihmisoikeuskomitealle
kehotuskiellon johdosta tehtyyn kirjelmään vuosina 1979-1981. Toimintani yh-
teydessä olen havainnoinut vapautusliikkeen ja psykiatrikunnan välistä vuoro-
vaikutusta. Olen itse osallistunut keskusteluun kirjoittamalla kymmeniä artikke-
leita pääasiassa homoseksuaalisuuden sairausleimasta mutta myös syrjinnän pois-
tamisesta ja seksuaalisesta tasavertaisuudesta yleensä.

2.4 Sairausleiman erilaisia muotoja

‘Sosiaalinen konstruktio’ ja ‘medikalisaatio’ ovat työni keskeisiä käsitteitä. Sosi-
aalisen konstruktion käsite tulee usealta taholta, esim. Bergeriltä ja Luckmannilta
(1966), Foucault’n (1990/1976) teoriasta ja Conradilta ja Schneiderilta (1992).
Kärjistäen esim. Conradin ja Schneiderin mukaan sairausleiman sosiaalinen kon-
struktio tarkoittaa sitä, että sairasta on se, mikä on määritelty sairaudeksi. Sairau-
det ja häiriöt eivät ole olemassa ilman, että joku esittää, kuvaa ja tunnistaa niitä.
Laajemmasta näkökulmasta tietty käyttäytymisen muoto on sairaus (tai häiriö)
vain siinä määrin kuin se on yleisesti määritelty sairaudeksi kussakin kulttuuris-
sa. Kuten jäljempänä osoitetaan, sairausleimat ja niitä virallistavat sairausluoki-
tukset ovat syntyneet historiallisen toiminnan ja kielellisten määrittelyjen tulok-

sina, joten voidaan sanoa, että ne ovat diskursiivisesti konstruoituneet (ks. esim. Löfström 1992).

‘Medikalisaation’ käsite tulee pääasiassa Conradilta ja Schneiderilta (1992), jotka tarkastelevat erilaisten sosiaalisesti ‘poikkeavaksi’ leimattujen ilmiöiden (kuten huumeiden käyttö, homoseksuaalisuus) ‘sosiaalista kontrollia’ joko rikoslain menetelmin (kriminalisointi) tai lääketieteellisin keinoin ja ideologioin (medikalisaatio). Tällaisessa tarkastelutavassa on kyse ‘alkuperäisen’ ‘poikkeavuuden’ kontrolloinnista erilaisin keinoin. Tämä eroaa esim. Foucault’n genealogisesta analyysistä, joka tarkoittaa sen tutkimista, miten ‘poikkeavuuden’ kategoriat ovat rakentuneet. Olen pyrkinyt kussakin kohdassa ottamaan huomioon tarkastelutapojen eroavuudet ja eri ajattelutavoista peräisin olevat käsitteet.

‘Poikkeavuuden medikalisaation’ teoriaa muodostaneet Conrad ja Schneider (1992) tarkastelevat erilaisia sosiaalisen ‘poikkeavuuden’ historiallisia konstruktoita, jotka nousevat yhteiskunnan vallitsevista kontrolli-instituutioista, valtiosta, uskonnosta ja lääketieteestä. Heidän mukaansa eri historiallisina aikakausina on ollut kolme suurta määrittelytapaa ‘poikkeavuuden’ leimaamisessa: synti, rikos, sairaus. Conradin ja Schneiderin mukaan voidaan nähdä kontrollin lähteen siirtymää historian kuluessa: teologisen maailmankuvan vallitessa ‘poikkeavuus’ oli synti, kansallisvaltioiden synnyttyä feodalismien vallan alta ‘poikkeavuutta’ alettiin määrittellä rikokseksi ja tieteellisesti orientoituneessa maailmassa poikkeavuutta alettiin yhä suuremmissa määrin luokitella sairaudeksi.

Conradin ja Schneiderin teoriassa medikalisaatio määrittellään ‘poikkeavan’ käyttäytymisen leimaamiseksi lääketieteelliseksi ongelmaksi, ‘sairaudeksi’ tai ‘häiriöksi’ ja yrityksiksi poistaa ‘poikkeavaa’ käyttäytymistä lääketieteen keinoin, ‘hoitamalla’. Lääketieteen keinoin pyritään kirjoittajien mukaan rajoittamaan, modifioimaan, sääntelemään, eristämään tai poistamaan ‘poikkeavaa’ käyttäyty-

mistä. (Conrad ja Schneider 1992, 29). Tässä suhteessa Conradin ja Schneiderin tarkastelukulma eroaa Foucault'n genealogisesta näkemyksestä, joka pyrkii kuvaamaan seksuaalisuuden ja sen eri ilmenemismuotojen historiallista ja sosiaalista rakentumista.

Conradin ja Schneiderin paradigmassa lääkärit ja psykiatrit ovat pitkään toimineet sosiaalisen kontrollin välikappaleina ylläpitämässä yhteiskunnassa kulloinkin hyväksyttyä järjestystä. Conrad ja Schneider käyttävät esimerkkinä mielivaltaisesti tehdyistä sairausleimoista Yhdysvaltain etelävaltioissa esiintynyttä sairautta nimeltä 'drapetomania', jota ilmeni orjissa ja jonka oireita oli pyrkimys karata orjatyöstä.

Conrad ja Schneider (1992, 35) kuvaavat myös neuvostojärjestelmässä esiintynyttä 'vastavallankumouksellista paranoiaa', jota käytettiin poliittisesti toisinajattelijoiden pakkohoitoon. Gessen (1994) kuvaa yksityiskohtaisemmin neuvostopsykiatriassa esiintynyttä 'hiipivää skitsofreniaa', joka on muuten oireeton mutta voi saada sosiaalisesti poikkeavia muotoja, Gessenin kuvaamassa tapauksessa valokopioiden ottamisen kielletystä kirjasta.

Olen itse aikaisemmin kuvannut Suomessa esiintyvää mielitautia nimeltä 'kverulatorinen paranoia' (valitteluvainoharha), joka ilmenee esim. 'protestoimisena kuviteltuja tai *todellisia* epäkohtia vastaan' (kursivointi lisätty) (Stålström 1980). Mainitussa artikkelissani havainnollistan tätä sairautta mm. sillä, miten Salora-veronkiertoskandaalin paljastaja suljettiin kolmeen kertaan pakkohoitoon valittajana eli 'kverulanttina' ennen kuin viranomaiset puuttuivat veronkiertoon. Kuvaan artikkelissa myös miten 'kverulatorisen paranoian' käsitettä on käytetty suomalaisessa psykiatriassa sellaisia homoseksuaaleja kohtaan, jotka väittävät yhteiskunnassa esiintyvän syrjintää tai jotka protestoivat sairaaksi leimaamista vastaan.

Jäljempänä havainnollistan, kuinka ‘kverulatorisen paranoian’ tyyppisiä leimoja on käytetty syrjittyihin ryhmiin kuuluvien häiriintyneeksi leimaamiseen siten, että väitetään näiden *kuvittelevan* itseään syrjittävän.

Conradin ja Schneiderin mukaan ‘poikkeavan’ käyttäytymisen ‘medikalisaatio’ ilmenee ei-hyväksyttävän käyttäytymisen määrittelemisenä sairaudeksi tai taustalla olevan sairauden oireeksi, mikä antaa oikeutuksen lääketieteelliselle vallankäytölle. Medikalisaatio tukeutuu lääketieteelliseen teknologiaan (lääkkeet, aivokirurgia, käyttäytymisterapia, geeniteknologia) sekä medikaaliseen ideologiaan, joka tuottaa myös etuja ja hyötyjä tilan tai käyttäytymisen määrittelemiselle sairaudeksi. Näitä etuja kutsutaan ‘sekundäärihyödyksi’, jonka funktioina ovat mm. ‘sairaaseen roolin’ tuomat hyödyt, syyllisyydentunteen poistaminen ja suoja tuomitsemista vastaan. Kun ihminen leimataan sairaaksi syntisen tai rikollisen sijasta, leimaan sisältyy pienempi moraalinen tuomio ja syyllistäminen, vaikkakaan sairaaksi leimattua ei pidettäisi ihmisenä täysiarvoisena. (Conrad ja Schneider 1992, 247).

Janne Kivivuori on tarkastellut psykiatristen leimojen käyttöä Suomessa myös poliittiseen repressioon. Vuoden 1918 tapahtumien voittajat kuvasivat Kivivuoren mukaan punakapinaa sairaudeksi ja hirviömäisen rikollisuuden esiinnousuksi. Kivivuori kuvaa psykiatrisia ja psykoanalyttisiä leimoja, joilla kapinaa leimattiin: ‘bolshevismmin hypnoosi’, ‘kateus’, ‘hulluus’. Punaisten poliittisista tavoitteista tuli ‘henkinen tartunta’, ‘psykoinfektio’ ja ‘paranoiaksi kutsuttu mielisairaus’. Kivivuori kuvaa miten kapinan kukistamisesta käytettiin termiä ‘*kansansielun psykoanalyysi*’ (Kivivuori 1996, 19-23). Kuten myöhemmin osoitan, samankaltaisia psykoanalyttisiä argumentteja otettiin käyttöön 1950-luvun homo- ja kommunistijahdeissa.

Conradin ja Schneiderin näkemyksen mukaan homoseksuaalisuuden medikalisaatioon voi sisältyä myös konkreettista hyötyä. Sairausluokituksen voimassaollessa Suomessa oli mahdollisuus saada vapautus asepalveluksesta, jos pystyi esittämään psykiatrisen lausunnon siitä, että oli homoseksuaali (tämä ei ole enää mahdollista pelkän seksuaalisen suuntautumisen perusteella). Siirtymää kriminalisoinnista medikalisointiin Suomessa havainnollistaa Korkeimman oikeuden lausunto, jonka mukaan dekriminalisointi tulee sallia vain, jos homoseksuaalisuus leimataan virallisesti psykopatologiaksi. (ks. luku Kehotuskielto - psykiatrisen sensuurilaki). Siirtymää konkretisoi se, että samana vuonna kun homoseksuaalisuus dekriminalisoitiin Suomessa vuonna 1971, syntyi johtava psykiatrisen oppikirja (AAT 1971), jossa homoseksuaalisuutta ryhdyttiin määrittelemään häiriöksi ja poikkeavuudeksi.

Conrad ja Schneider toteavat, että kriminalisoinnin ja medikalisoinnin välillä saattaa olla edestakaista liikettä. Jos jotakin ilmiötä ei ole vielä hyväksytty (se määritellään yhä 'poikkeavuudeksi'), sen tukahduttaminen voi siirtyä kriminalisoinnista medikalisaatioon tai päinvastoin. Ääriesimerkkeinä tämän päivän maailmasta ovat fundamentalistiset maat kuten Iran, Kuwait ja Saudi-Arabia, joissa on siirrytty seksuaalisten syntien medikalisaatiosta niiden kriminalisointiin, rankaisemiseen kuolemalla. Kun homoseksuaalisuuden konstruointi *psykykkisen* häiriön muodoksi ei ole saanut tukea empiiriseltä tutkimukselta, viime vuosina ovat nousseet uudestaan julkisuuteen 1800-luvun ajatukset homoseksuaalisuudesta *rakenteellisen* 'poikkeavuuden' muotona. Siinä missä 1800-luvulla homoseksuaalisuus pyrittiin näkemään biologisena 'rappeutumana' tai 'poikkeavuutena', 1990-luvun lopulla ollaan osittain palaamassa tällaiseen uusmedikalisaatioon etsimällä 'syitä' geneistä, hormoneista tai aivojen rakenteesta. (ks. Sosiobiologinen vastareaktio).

Ironisella otsikolla *Medikalisaatio - aikamme sairaus* Myllykangas ym. (1995) kuvaa Conradin/Schneiderin paradigman mukaisesti medikalisaation lisääntymistä sairausleiman yhä tiuhemmalla lyömisellä, lääketieteen vallan kasvua sekä sosiaalisten ilmiöiden kontrollointia terveystietämyksen avulla. Kirjoittajien mukaan medikalisoituminen vastaa kuuteen tarpeeseen:

- 1) Totuusauktoriteettien tarve, jolloin käännetään lääkäreiden puoleen tilanteessa, jossa ennen kysyttiin oikean elämisen neuvoa papeilta.
- 2) Syyllisyydestä vapautumisen ja ongelmien ulkoistamisen tarve: leimaamalla 'poikkeavuus' ulkoistetaan ja loitonnetaan henkilön luontaisista ominaisuuksista.
- 3) Narsismin kanavoimisen tarve, joka tukee pyrkimystä vahvan, terveen fysiikan vaikutuksesta mielen tasapainoon ja sosiaaliseen menestykseen.
- 4) 'Poikkeavuuden' rajoittamisen tarve, mikä ilmenee pyrkimyksenä rajoittaa ja eliminoida 'poikkeavuutta' lääketieteen arvovaltaan tukeutuen.
- 5) Terveysmarkkinoiden tarve, joka vastaa ihmisten herkkyyteen huolehtia itsestään.
- 6) Valtarakenteiden ylläpitämisen tarve, mikä näkyy tavassa, jolla lääkärikunnan yhteiskunnallinen määräysvalta on kasvussa. (Myllykangas ym. 1995, 39).

Jos 'medikalisaatio' käsitetään vain sosiaalisen 'poikkeavuuden' kontrollin muotona, se ei ole ongelmattomasti sovellettavissa Foucault'n genealogiseen tarkastelutapaan, jossa ei niinkään käsitellä seksuaalisuuden tukahduttamista (*repressiota*) ja kontrollia kuin seksuaalisuuden erilaisten kategorioiden *tuottamista*. Foucault itse käyttää termiä 'medikalisaatio' seksuaalisten 'per-

versioiden' ja 'poikkeavuuksien' tuottamisesta siinä mielessä, että lääketiede nimesi ja määritteli uudella tavalla lääketieteellisen patologian kategorioihin ilmiöt, jotka olivat aikaisemmin olleet 'syntiä', 'liiallisuutta' tai 'rajojen rikkomista'. (Foucault 1990/1976, 67). Olen pyrkinyt pitämään nämä kaksi eri paradigmaa selvästi erillään.

2.5 Käyttäytymisen muodosta tyyppiä

Foucault'n mukaan 1800-luvulla alkoi kehittyä teorioita seksuaalisuudesta ihmisen essentialistisena, sisäänrakentuneena ominaisuutena, jonka ainoa oikea ilmenemismuoto oli toiseen sukupuoleen kohdistuminen. Tällaisia ajattelutapoja seksuaalisuudesta sisäänrakentuneena ominaisuutena alettiin viime vuosikymmeninä kritisoida 'essentialismista'. Kritiikin mukaan essentialismi määritteli ihmisen seksuaalisen olemuksen eli 'essentian' biologisesti ankkuroituna perimään, viettiin tai vaistoon, joka pyrki ilmaisemaan itseään heteroseksuaalisuutena, nimenomaan suvunjatkamisen tarkoituksessa. Kaikki poikkeamat tästä 'luonnollisesta' seksuaalisuuden muodosta, kuten esimerkiksi itsetyydytys tai homoseksuaalisuus, leimattiin patologiseksi.

Viime vuosina tämä klassinen essentialistinen näkökulma on saanut haastajakseen toisen essentialistisen mallin, jossa seksuaalisuuden katsotaan perustuvan biologiaan, geeneihin, hormoneihin tai aivojen rakenteeseen. Tämänkin tieteenperinteen piirissä on katsomuksia, joiden mukaan homoseksuaalisuus biologisesti määrittyneenä voi olla yhtä luonnollista kuin heteroseksuaalisuus. Tätä perinnettä edustavat erityisesti Hamer ym. (1993), LeVay (1993) ja Pillard (1996). Viime vuosikymmeninä essentialismi on tullut yhä lisääntyvän kritiikin kohteeksi ja sen on yhä suuremmissa määrin syrjäyttänyt käsitys seksuaalisuudesta sosiaalisesti rakentuneena eli konstruoituna.

Foucault'n (1990/1976) mukaan länsimaisten yhteiskuntien mielenkiinto seksuaalisuutta kohtaan voimistui kahdeksannentoista vuosisadan alussa. Tämä oli aikaa, jolloin hallitusten edustajat tulivat lisääntyvässä määrin tietoisiksi väestön hyvinvoinnin lisäämisestä ja lukumäärän sääntelystä. Seksuaalisuuden määrittely, joka perinteisesti oli ollut yhteiskunnan uskonnollisen sektorin vallassa, siirtyi nyt maallisille viranomaisille. Seksuaalidiskurssit alkoivat ilmetä mm. väestön tilastollisten tutkimusten yhteydessä. Väestötieteilijät ja valtion edustajat olivat kiinnostuneet mm. prostituutiosta, sairauksien jakaumasta ja syntymäluvuista. Luvallisen seksuaalisuuden muodot kytkettiin valtamekanismeihin, ts. erilaisia hallinnollisia prosesseja perustettiin ylläpitämään valtion väestökontrollia. (ks. esim. Minton 1987).

Toinen huomattava siirtymä seksuaalisuuden määrittelyssä tapahtui 1800-luvun puolivälissä. Seksuaalisuuden määrittely eli seksuaalidiskurssi puettiin uskonnollisten argumenttien sijaan lääketieteellisiin termeihin. Medikalisaatio tuotti uusia tapoja ajatella seksuaalisuudesta. Tehtiin olettamuksia seksuaalisen 'vietin' olemassaolosta ja käytiin paljon keskustelua niistä patologisista muodoista, joita tämä 'vietti' voi saada. Tämä lääketieteellistäminen loi pohjan, Foucault'n termin, seksuaalitieteelle ('scientia sexualis'). Weeks (1985) mukaan seksologian pioneerit suosittelivat 'tieteen' metodien käyttöä seksuaalisuuden tutkimiseen. Seksologian klassikkojen joukossa olivat Krafft-Ebingin (1859/1886) teokset, joissa luokiteltiin ja kuvattiin erilaisia 'perversioita', Havelock Ellisin tutkimukset sekä Freudin ensimmäiset muotoilut psykoseksuaalisen kehityksen kulusta. Näistä varhaisista sosiaalitieteiden diskursseista tuli huomattava vallan lähde seksuaalisuuden määrittelyssä (Minton 1987).

Foucault kuvaa homoseksuaalisuuden luokittelua kiinteäksi ilmiöksi ja sairauskategorian tuottamista seuraavasti:

”Määriteltynä ikivanhan siviililain tai kanonisen lain mukaan, sodomia² oli kiellettyjen tekojen kategoria; niiden tekijä ei ollut muuta kuin niiden juridinen subjekti. Yhdeksännentoista vuosisadan homoseksuaalista tuli henkilöitymä, menneisyys, tapausseloste, ja lapsuus sen lisäksi, että se oli elämäntapa, elämänmuoto ja morfologia, häpeämätön anatomia ja mahdollisesti mysteerinen fysiologia.” (Foucault 1990/1976, 43)

Seksuaalidiskurssin yhtenä painopisteenä varhaiset seksologit luokittelivat ei-hyväksytyin seksuaalisen mielihyvän ‘häiriöksi’ tai ‘perversioksi’ (Foucault 1990/1976). Tämä oli se yhteys, jossa homoseksuaalisuudesta ryhdyttiin Foucault’n mukaan puhumaan lääketieteessä. Varhaiset seksuaaliset vapautusliikkeet Saksassa 1800-luvun lopulla toivat tahattomasti oman lisänsä seksologien luokituksiin. Kun varhaiset kansalaisyhteiskuntaaktivistit keksivät termin ‘homoseksuaalisuus’ ja loivat teoriaa ‘kolmannesta sukupuolesta’, saman ajan seksologit, erityisesti Krafft-Ebing, luokittelivat homoseksuaalisuuden ‘perversioksi’ ja ‘poikkeavuudeksi’. Kuten jäljempänä osoitetaan, Freud oli yksinäinen poikkeus tässä homoseksuaalisuuden medikalisaation ja kategorisoinnin prosessissa, sillä hän vastusti homoseksuaalisuuden luokittelua sairaudeksi tai sisäsyntyiseksi ilmiöksi.

Ennakkoluulojen syntyä ja rakennetta koskevassa klassisessa teoksessaan Allport (1954) tarkastelee essentialisoitujen kategorioiden syntymistä ennakkoluuloille sukua olevina yleistyksinä. Allportin mukaan on ymmärrettävää, että kategorioiden muodostuminen helpottaa ajattelua. Todellisuus on liian monimuotoinen, jotta ihmisillä voisi olla eriytynyt käsitys kaikista ilmiöistä. On

² Foucault’n ja sosiaalisen konstruktionismin ajatusten mukaisesti nimitän tässä työssä tutkimaani, historiallisesti muuttuvaa ilmiötä kunkin aikakauden käyttämällä omalla termillä, alkuhistorian aikana nimellä *sodomia*, *sodomiitti*, *paatikko*, *tribadi*, renessanssin Englannissa termillä *molly*, ja vasta Benkertin nimenannon jälkeen nimityksellä *homoseksuaalisuus*, *homoseksuaali* tai Krafft-Ebingin *perverssi* tai *degeneroitunut* tai Freudin *invertti* tai 1990-luvun *pervo*.

helpompi ajatella johonkin ryhmään kuuluvista ihmisistä stereotyyppisesti kuin yrittää käsittää jokaisen yksilöllisiä ominaisuuksia. Tällaiset yleistykset ja yksinkertaistukset palvelevat tienviittoina monimutkaisessa maailmassa, eivätkä välttämättä ole pahanlaatuisia. Allport mainitsee esimerkkinä yleisen käsityksen ruotsalaisista puhtaina, rehellisinä ja ahkerina. Allportin mukaan tämän ‘vähäisimmän työn periaatteen’ mukainen kategorisointi johtaa helposti uskomuksiin erilaisten ryhmien sisäisistä, *essentiaalisista* ominaisuuksista. On olemassa uskomuksia juutalaisten sisäisestä ‘juutalaisuudesta’, ‘neekeriverestä’, ‘latinalaisten intohimosta’ ja vastaavista ryhmäominaisuuksista, jotka Allportin mukaan muodostavat ajattelua tavallaan helpottavia essentialistisia kategorioita. Siten essentialistinen ajattelu olisi paitsi tieteenfilosofinen käsite, myös ennakkoluuloon verrattava uskomusjärjestelmä. Tämä tekisi ymmärrettäväksi essentialistiseen ajatteluun usein sisältyvän sitkeyden ja muutosvastarinnan. (ks. Allport 1954, 173-174).

3.5 Leimojen sosiaalinen rakentuminen: konstruktionismi

Tutkimustiedon kartuttua vuosikymmenien aikana, alettiin paremmin ymmärtää, ettei homoseksuaalisuutta voi tarkastella yhtenäisenä kategoriana, jolla olisi tietyt sisäiset ominaisuudet. Erityisesti Kinseyn (1948 ja 1953), Fordin ja Beachin (1951) sekä Hookerin (1957) tutkimukset olivat Westermarckin (1908) ohella suuntaa-antavia homoseksuaalisen käyttäytymisen kulttuurisen suhteellisuuden ja sosiaalisen monimuotoisuuden osoittamisessa. Kinseyn (1948 ja 1953) tuloksilla ja näkemyksillä oli suuri merkitys sukupuolimoraalin vapautumiselle yleensäkin ja seksuaalisille vapautusliikkeille (Ks. D’Emilio 1983).

Kinseyn tutkimuksia voidaan pitää yhtenä konstruktionismin juurena seksuaalitutkimuksen alueella. Homoseksuaalisuuden yleisyyttä koskevien tutkimuksiensa perusteella Kinsey (1948, 1953) tuli siihen tulokseen, että ihmisiä ei voida jakaa kaksijakoisiin [dikotomisiin] luokkiin seksuaalikäyttäytymisen perusteella, vaan se johtaisi stereotypioihin. Kinseyn mukaan:

”...maailmaa ei voida jakaa vuohiin ja lampaisiin...Taksonomiselle tutkimukselle ominainen havainto on, että luonnossa harvoin esiintyy diskreettejä kategorioita. Vain ihmismieli keksii kategorioita ja yrittää pakottaa havaintoja erillisiin lokeroihin. Elävän maailman jokainen aspekti on jatkumoluontoinen.” (Kinsey ym. 1948, 639).

Yhtenä sosiaalisen konstruktionismin monista lähteistä pidän Gordon Allportin (1954) klassista ennakkoluulojen rakennetta analysoivaa teosta *The nature of prejudice*. Siinä Allport havainnollistaa, miten keinotekoinen esim. ‘rodun’ tai etnisiin tai sosiaalisiin ryhmiin liittyvien ‘ominaisuuksien’ käsite on. Allport kritisoi ‘rotujen’ tai ‘kategorioiden’ käsitteitä ‘sosiaalisiksi keksinnöiksi’ (*‘social inventions’*). (Allport 1954, 109).

Burrin (1995) mukaan konstruktionismin juuret yleisemminkin ovat symbolisessa interaktionismissa, jonka alku oli Meadin (1934) kirjassa *Mind, self and society*. Symbolisen interaktionismin perusta on käsitys, että ihmiset rakentavat oman ja muiden identiteetit jokapäiväisessä kanssakäymisessä sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Tämän ajattelutavan mukainen sosiologian osa-alue etnometodologia kasvoi Yhdysvalloissa 1950- ja 60-luvuilla sekä yritti ymmärtää miten tavalliset ihmiset konstruoivat sosiaalisen elämän ja tekevät sen ymmärrettäväksi itselleen ja muille ihmisille. Yhtenä tärkeimmistä lähteistä sosiaalisen konstruktionismin historiassa pidettäneen Bergerin ja Luckmannin (1966) teosta *The social construction of reality*. Heidän selityksensä sosiaaliselle elämälle olettaa, että ihmiset yhdessä luovat ja ylläpitävät kaikkia sosiaalisia ilmiöitä sosiaalisten käytäntöjen avulla. Bergerin ja Luckmannin teoria näyttää,

kuinka maailma voi olla ihmisten sosiaalisesti konstruoima, mutta samalla *koettu* aivan kuin heidän maailmansa olemus olisi ennalta-annettu ja kiinteä.

Konkreettisenä esimerkkinä voisi ajatella juuri homoseksuaalisuuden sairausleimaa. Eräitä vuosikymmeniä sitten monet pitivät itsestäänselvänä ja mahdollisesti ikuisesti vallinneena totuutena, että homoseksuaalisuus on sairaus. Kuten jäljempänä osoitetaan, homoseksuaalisuus on leimattu sairaudeksi vain tietyssä kulttuuripiirissä ja tietyssä historiallisena aikana. Sairausleima on saanut alkunsa siitä, että tässä kulttuuripiirissä vallinneen ideologian vastainen käyttäytyminen on tullut määritellyksi ei-toivottavaksi ilmiöksi ensin juridisin, mutta sitten yhä enenevässä määrin lääketieteellisin käsittein.

Sosiaaliantropologisista tutkimuksista yhteenvetoa tehneet Ford ja Beach (1951) ovat todenneet, että monet yhteiskunnat sallivat tai hyväksyvät homoseksuaaliset suhteet osana monimuotoista seksuaalista käyttäytymismallia. Näissä yhteiskunnissa saattaa olla paljon homoseksuaalisuutta, mutta homoseksuaalisen käyttäytymisen perusteella sinänsä ei ketään vielä määritellä 'homoseksuaaliksi'.

Fordin ja Beachin yhteenvedon mukaan samaa sukupuolta olevien henkilöiden välisiä seksuaalisuhteita esiintyy suuressa osassa eri tutkittuja yhteiskuntia. Kirjoittajat katsovat sen heijastavan ihmisten imeväisperinteen mukana tulevaa kykyä samaa sukupuolta kohtaan koettuun seksuaaliseen haluun. Tämä on kuitenkin hämärtynyt tietyissä yhteiskunnissa, jotka kieltävät sellaisen käyttäytymisen ja luokittelevat sen luonnonvastaiseksi. Kuitenkin niissäkin yhteiskunnissa, joissa homoseksuaalisuus on ankarasti kielletty, homoseksuaalista käyttäytymistä kuitenkin esiintyy. (Ford ja Beach 1951, 125-143).

Konstruktionismin yksi edelläkävijä seksuaalitutkimuksessa ja yhteiskuntatieteissä oli Mary McIntosh artikkelillaan *The homosexual role* (McIntosh 1968). Siinä hän ensiksi toteaa, että lukuisista homoseksuaalisuuden syytutkimuksista huolimatta ei ole päädytty mihinkään varmoihin tuloksiin syistä ja että vastaus on yhtä paljon mielipidekysymys kuin Freudin aikana 70 vuotta aikaisemmin. McIntoshin mukaan vastauksen puuttuminen ei johdu tieteellisen tarkkuuden tai saatavilla olevan todistusaineiston puutteesta. On tehty väärä kysymys. Voisi yhtä hyvin kysyä ‘komitean puheenjohtajuuden’ tai ‘seitsemännen päivän adventismin’ kuin ‘homoseksuaalisuuden’ syitä. Homoseksuaalisuutta ei tule tarkastella tilana vaan roolina. Erikoistuneen, halveksitun ja rangaistun roolin luominen pitää muun yhteiskunnan puhtaana samaan tapaan kuin joidenkin rikollistyyppien vastaavanlainen kohtelu pitää muun yhteiskunnan lainkuuliaisena. McIntoshin mukaan homoseksuaalisuutta pitäisi tarkastella tietyn roolin ottamisena sen sijaan, että sitä tarkasteltaisiin pysyvänä tilana.

McIntoshin mukaan erillinen, spesialisoitunut ‘homoseksuaalin rooli’ muotoutui Englannissa 1600-luvun loppupuolella sekä käsitys homoseksuaalisuudesta tilana, joka luonnehtii joitakin ihmisiä mutta ei toisia, on sen jälkeen vakiintunut yhteiskunnassamme. Roolin käsite sisältää mm. homo- ja heteroseksuaalisen seksuaalikäyttäytymisen muodot sekä leimaamisprosessit - juoruilun, pilkan, psykiatrisen diagnoosin, vankeusrangaistuksen ja homoseksuaalisuuden erillis-kulttuurin ryhmät ja verkostot. (McIntosh 1968).

Vaikka McIntoshin artikkeli oli keskustelua herättävä, siihen on myös kohdistunut kritiikkiä ja McIntosh (1981) on myöhemmin tarkentanut teoriaansa. Uutta kritiikkiä rooliteoriaa kohtaan esittää Pronger (1990), joka tarkastelee homoseksuaalisuutta konstruktionismin ja sosiaaliantropologian valossa, huomauttaa kuitenkin tietyistä vaaroista, mikäli homoseksuaalisuutta

tarkastellaan vain ‘roolina’. Pelkkä rooliteoria ei Prongerin mukaan selitä yhteyttä sosiaalisten kategorioiden ja ihmisten tunteiden ja käyttäytymisen välillä. Rooliteoria ei myöskään selitä homoseksuaalisuuteen liittyvää joustavuutta (*fluidity*): ihmiset tulevat sisään ja poistuvat tilanteista, joita voitaisiin nimittää homoseksuaalisiksi, monet esittävät koko elämänsä olevansa heteroseksuaalisia. Homoseksuaalisesti käyttäytyvien ihmisten elämäntavat ja tyylit ovat hyvin erilaisia. Prongerin mukaan rooliteoria ei pysty selittämään niin laajaa monimuotoisuutta. Pronger toteaa, että homoseksuaalisia rooleja on yhtä monta kuin homoseksuaalisesti käyttäytyviä ihmisiäkin. Samassa yhteydessä Pronger kyseenalaistaa myös homoseksuaalisen ‘identiteetin’ käsitteen samoin keinotekoisena kategoriana. Hän ei tarkoita, etteikö homoseksuaalisesti käyttäytyviä ihmisiä olisi olemassa, vaan sitä, että monetkaan eivät välttämättä saa syvintä *identiteettiään* ‘homoseksuaalin’ sosiaalisesta kategoriasta. On olemassa monia tärkeämpiä sosiaalisia ja kulttuurisia samastumiskategorioita kuin seksuaalinen suuntautuminen. (Pronger 1990, 92-93).

Seksuaalisuudesta paljon kirjoittanut sosiologi Jeffrey Weeks tekee yhteenvetoa essentialismikriitikistä toteamalla, että subjekti ylipäätään on aina irrallisista osista koostuva, ristiriitainen, moniselitteinen ja epäjatkuvuutta sisältävä. Weeks kyseenalaistaa myös ‘identiteetin’ käsitteen. *Identiteetti* ei ole synnynnäinen, ennalta-annettu tai ‘luonnollinen’. Se on jotain, mitä kohti pyritään jatkuvasti, josta kiistellään, josta neuvotellaan ja joka saavutetaan usein alistetun taistelussa alistajaa vastaan. Identiteettiä ei saavuteta yksittäisellä teolla, eikä sitä löydetä sielun syövereistä. Se muodostuu historian määräämissä olosuhteissa ja kollektiivisissa kokemuksissa yhtäläillä kuin yksilön kohtaloissa. Silti Weeks ei halua kiistää homo- ja lesboidentiteettien merkitystä. Vallitsevissa historiallisissa olosuhteissa niillä on kriittinen merkitys vallitsevien mielivaltaisten seksuaalinormien haastamisessa. Modernit homo- ja lesboidentiteetit eivät ole Weeksille seksologisen tai lääketieteellisen leimaamisen tulosta tai

historioitsijoiden keksintöä. Ne ovat pitkän määrittely- ja itsemäärittelyprosessin tulosta. (Weeks 1989, 207).

Gergen (1985, 266-275) on luonnehtinut sosiaalista konstruktionismia tutkimusmuodoksi, johon ovat vaikuttaneet symbolinen interaktionismi, symbolinen antropologia, etnometologia ja jossain määrin perinteiset sosiaalipsykologiset teorit. Näille koulukunnille on yhteistä henkilön aktiivisen roolin painottaminen, kulttuurinsa ohjaamana, todellisuuden strukturoinnissa. Tämä näkemys asetetaan vastakohtaksi empirismille ja positivismille, jotka painottavat tieteellisen tutkimuksen kohteiden 'objektiivista' olemassaoloa ja todellisuutta. Gergen tunnistaa neljä sosiaalisen konstruktionismin lähtökohtaa:

- 1) Käytettävissä olevat käsitteet, kategoriat ja menetelmät määräävät tavan, jolla lähdemme tutkimaan maailmaa. Käsitteemme suuntaavat meitä kohti tiettyjä tutkimussuuntia tai jopa määräävät ne, sulki pois joitakin muita, saaden aikaan, että tuloksemme ovat enemmän kieleemme kuin empiirisen tutkimuksen aikaansaannoksia. Me emme kysy mistä sukupuolikäsitykset tulevat, siksi sukupuolesta tulee ainoastaan riippumaton muuttuja.
- 2) Käyttämämme käsitteet ja kategoriat vaihtelevat merkitykseltään ja konnotaatioiltaan ajan ja kulttuurin mukana. Tutkijat, joilla ei ole riittävää historiallista tai kulttuurista tietoisuutta, eivät ehkä tiedosta tätä. Gergen luettelee sellaiset käsitteet kuin romanttinen rakkaus, lapsuus, äidinrakkaus, itse ja emootiot, jotka ovat merkinneet erilaisia asioita eri aikoina ja eri kulttuureissa. Koska näitä käsitteitä on usein epäkriittisesti sovellettu koskemaan pysyviä inhimillisen kokemuksen muotoja tai funktioita, niiden suhteellisuus on tärkeä teoreettinen ja metodinen rajoitus.

3) Tiettyjen käsitteiden, kategorioiden tai menetelmien suosituimmuus tai pysyvyys riippuivat enemmän niiden käyttökelpoisuudesta (erityisesti poliittisesta käyttökelpoisuudesta sosiaaliseen vaikuttamiseen ja kontrolliin) kuin niiden validiteetista. Esimerkiksi ‘kovien’ tieteiden positivistis-empiristisen psykologisen tutkimuksen rajoituksia on arvosteltu ja kuitenkin ne ovat pysyneet vallassa, koska niillä on arvovaltaa, perinteitä ja liittymäkohtia vallitseviin kulttuuriarvoihin.

4) Maailman kuvaukset ja selitykset muodostavat itsessään sosiaalisen toiminnan muodon ja niillä on todellisuutta muokkaavia seurauksia.

Monien tutkijoiden mukaan Michel Foucault’n seksuaalisuuden historiaa käsittelevä teos vuodelta 1976 (*Historie de la sexualité I. La Volonté de savoir*) osoitti ensimmäisenä kuinka modernin seksuaalisuuden idea konstruointiin sosiaalilihistoriallisessa kontekstissa. Foucault’n mukaan, vastoin yleistä uskomusta, seksuaalisuus ei oltu repressoitu ja tukahdutettu pitkänä viktoriaanisena aikana, jotta se heräisi taas vähitellen 20. vuosisadan lämmittävän vaikutuksen alla. Tosi-asiassa Foucault’n mukaan ei ole olemassa essentiaalista inhimillistä ominaisuutta tai sisäistä viettiä, seksuaalisuutta, joka voidaan tukahduttaa toisena aikakautena ja vapauttaa toisena. On olemassa inhimillisen tietoisuuden, käyttäytymisen ja fyysisen kokemuksen potentiaali, jonka ‘herättävät’ määrittelymisen, sääntelyn, organisoimisen ja kategorisoinnin sosiaaliset voimat. Foucault’n mukaan seksuaalidiskurssi jatkuvasti muuttuu ja modifioituu ja seksuaalidiskurssin ja seksuaalisen kokemuksen muodot muuttuvat sen vaikutuksesta. Mintonin (1992, 17) mukaan Foucault’n teos muodosti merkittävää essentialismin filosofista kritiikkiä.

Todennäköisesti ensimmäinen suomalainen artikkeli, jossa tuotiin esiin konstruktionistinen näkemys homoseksuaalisuuden tutkimuksessa, oli

Amsterdamin historiallista homotutkimuskonferenssia 10.-18.12.1987 selostava artikkelini. Tarkastelin homoseksuaalisuustutkimuksen uranuurtajien John De Cecon ja Michael W Rossin näkemyksien pohjalta pääosin puolustuskannalla olevaa ‘normalisointitutkimusta’, joka on ollut vinoutuneesti tilasto-, yksilö- ja seksuaalikeskistä. Kritisoin artikkelissa myös tilastollisten menetelmien sokeaa käyttöä, ‘korrelaatiopuurotutkimusta’ ja yhteyksistään irrotettujen hyödyttömien tilastotietojen keruuta, erityisesti aidsiin liittyvää ‘tirkistelytutkimusta’.

Artikkelissani esitin mm. seuraavia näkökohtia tutkimuksen paradigmanmuutoksista:

”Ensinnäkin tutkimuksen on muututtava yksinkertaistavasta tilastollisesta tietojen pyörittelystä homouden monimuotoisuuden hahmottavaksi laadulliseksi eli kvalitatiiviseksi tutkimukseksi. --- On päästävä eroon lääketieteellisestä ajattelumallista ja nähtävä homouden eri ilmenemismuodot yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen aikaansaamina, historiallisesti suhteellisina rooleina. --- Naisten ja miesten homoseksuaalisuudet ovat erilaisia ja vaativat erilaisia tutkimusotteita. ---

On päästävä eroon rajoittuneesta, ns. essentialistisesta näkökulmasta, jonka mukaan homous on yhdenmukainen, historiallisesti muuttumaton ilmiö ja homoseksuaalinen yksilö muodostaa tietyn ‘tyypin’, jolla on tietyt ryhmäominaisuudet. Laajempi ja syvällisempi näkökulma, jota konferenssien puhujat edustivat, on konstruktionistinen. Siinä nähdään, että homoseksuaaliset roolit, elämäntavat, identiteetit ja suhtautuminen niihin ovat monimuotoisia ja vaihtelevia sekä historiallisesti, kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti määräytyneitä”. (Stålström 1988, 29).

Lukuisat kirjoittajat ovat soveltaneet sosiaalisen konstruktionismin metodeja homoseksuaalisuuden tutkimukseen. Weeks (1977, 1985, 1992 ja 1996) ja D’Emilio (1986) ovat dokumentoineet modernien homo- ja lesboidentiteettien syntykeskustelua ja Altman (1971, 1982 ja 1989) on tutkinut homoseksuaalisen identiteetin poliittisia tekijöitä. Useat tutkijat antropologian (Herdt 1981, 1992 ja 1996), sosiologian (Greenberg 1988), historian (Halperin 1990) ja filosofian (Butler 1990 ja 1993) piirissä ovat edelleen kehittäneet teoriaa seksuaalikäyttäytymisen muodoista sosiaalisena konstruktiona. Uusimman yhteenvedon

sosiaalisesta konstruktivismista lääketieteen ja psykiatrian piirissä on tehnyt heinäkuussa 1996 ilmestyneen homoseksuaalisuuden käsikirjan toimittaja Terry Stein (1996).

Steinin yhteenvedon mukaan sosiaalinen konstruktioismi asettaa kyseenalaisiksi perinteiset oletukset kaikkien seksuaalisten kategorioitten, leimojen tai halujen kiinteästä ja ennalta määrätystä luonteesta. Sosiaalisen konstruktioismin metodit tarjoavat uuden tavan kyseenalaistaa ja tutkia seksuaalisuutta tai mitä tahansa muuta leimaa, teoriaa tai ajatusta. Näiden metodien kautta voidaan tunnistaa ja analysoida niitä oletuksia, jotka ovat kutakin ilmiötä koskevan sosiaalisen konstruktion taustalla. (Stein 1996, 86).

Vance (1989) on osoittanut eräitä sosiaaliseen konstruktioismiin liittyviä ongelmia. Ensimmäinen niistä liittyy konstruktioistisen näkökulman taipumukseen aliarvioida seksuaalisia identiteettejä. Jos kaikki selitetään sosiaalisesti konstruktioksi, ei ehkä jää sijaa yksilölle biologisena oliona ja hänen tunteilleen. Toisaalta Vance kritisoi konstruktioismin tapaa mahdollisesti ylikorostaa seksuaalisuuden kulttuurista rakentumista ja tulkita seksuaali-identiteetti täysin valinnaiseksi, jota voisi verrata uusien vaatteiden ostamiseen. Kolmas Vancen kritiikki on, että sosiaalinen konstruktioismin voidaan nähdä oletavan epäjatkuvuuden kulttuurien välillä ja historiallisten aikakausien välillä seksuaalikäyttäytymisen muotojen merkitysten subjektiivisessa kokemisessa. Vancen mukaan tämä kritiikki kuitenkin johtuu pääasiassa sosiaalisen konstruktioismin väärintulkinnasta. Vancen mukaan sosiaalinen konstruktioismi ei välttämättä vaadi epäjatkuvuuksia tai poista jatkuvuuksien ja samankaltaisuuksien mahdollisuutta. (Vance 1989).

Uudemmassa tuotannossaan Mary McIntosh on tarkastellut postmodernismista nousevaa *queer (pervo)* -teoriaa, joka pyrkii ylittämään lesbo/homo -kategoriat ja

identiteettipolitiikan, tekemään yleistä teoriaa seksuaalisista toisinajatteliijoista (*dissidents*) yleensä. Queer-teorian muotoilijat pyrkivät rajojen ylittämiseen (*transgression*) sekä kumoamaan kaikenlaiset kategoriat ja rakenteet.

McIntoshin mukaan Queer-teoria pyrkii esittämään ylpeän haasteen pakkoheteroseksuaalisuudelle anteeksipyytelemättömällä tavalla. Queer-teoria, jonka yksi perustavia teoreetikkoja on Dollimore (1991) teoksellaan *Sexual dissidence*, ei lähde puolustamaan seksuaalivähemmistöjä (*'gay is good'*), vaan hyökkää kaikkia niitä vastaan, joilla on kielteisiä näkemyksiä pakkoheteroseksuaalisuuden normista poikkeavista (*'in your face'*). Queer-teoria pyrkii myös kumoamaan perinteisen 'luonnonvastaisen' kategorian, 'perversion', ottamalla koko termin uudella tavalla käyttöön tunnesisällöltään myönteisenä queer (*pervo*³)-käsitteenä. McIntosh toteaa, että Queer-teorian mukaan on vain erilaisia pakkoheteroseksuaalisuudesta poikkeavia *pervoja*: lesbopervoja, hinttipervoja, genderpervoja, s/m-pervoja, transpervoja, joille kaikille on yhteistä rikkoa pakkoheteroseksuaalisuuden rajoja ja piirtää itse uudet halun rajat (*transgressive re-inscription*). (McIntosh 1993; Dollimore 1992).

McIntosh pitää *queer*-teoriaa haastavana siinä mielessä, että se haluaa kumota kaikki vanhat kategoriat ja kiinteät identiteetit. Teorian ongelmana on kuitenkin sokeus sukupuoli-järjestelmälle, jonka - Butlerin käsitteitä käyttäen - fallogosentriset normit ovat sukupuoleen ja seksuaalisuuteen kohdistuvan sorron taustalla ja joiden huomiotta jättäminen taas häivyttäisi kysymyksen naisten ja lesbojen asemasta. (McIntosh 1993).

³ Termi 'pervo' alkuperäisen 'queer'-termin vastineena ei ole juurtunut Suomen kieleen. Tästä on esimerkkinä SETA:n lehden päätoimittajan irtisanoutuminen 'pervo'-termin käytöstä vuonna 1996, koska se vaikuttaa tunnesisällöltään vielä kovin kielteiseltä.

Heiskala on kiinnittänyt huomiota uusiin ongelmiin, joita on syntymässä kun sosiaaliseen konstruktionismiin aletaan suhtautua ikään kuin siitä olisi tullut vallitseva ideologia. Heiskalan mukaan Bergerin ja Luckmannin kirja oli välietappi ja ohjelma, joka esitti useisiin suuntiin avautuvan tutkimuksellisen perspektiivin. Nykyisessä ranskalaisten tulkintojen kyllästävässä keskusteluympäristössä Bergerin ja Luckmannin työ näyttää yhtäältä uudella tavalla tärkeältä ja toisaalta alttiilta kritiikille. Tärkeältä se näyttää ensinnäkin kiinnittäessään huomiota todellisuuden perustavaan kulttuuriseen konstruoituneisuuteen. Niinikään Bergerin ja Luckmannin työ on laaja-alaisesti määritellyt niiden todellisuuden piirteiden kentän, joka minkä tahansa todellisuuden kulttuurista konstruoituneisuutta korostavan lähestymistavan on jollain tavalla kyettävä kattamaan. (Heiskala 1994, 168).

Heiskalan mukaan nykykeskustelussa on tapahtumassa käsitteiden sekaannusta. Amerikkalaisissa nykykeskusteluissa on tullut tavaksi viitata ‘konstruktionismilla’ myös uudempaan ranskalaiseen filosofisesti virittyneeseen kulttuurianalyysiin (*Lacan, Derrida, Kristeva, Lyotard, Baudrillard* jne.). Tämä on siinä mielessä perusteltua, että Bergerille ja Luckmannille ja toisaalta ranskalaisille teoreetikoille kulttuurinen ja yhteiskunnallinen todellisuus ovat jotakin konstruoitunutta. Siihen yhtäläisyydet kuitenkin loppuvat. Heiskalan mukaan termivalinta on omiaan tekemään molemmat osapuolet tyytymättömiksi. Ranskalaiset eivät halua tulla sekoitetuiksi sosiaalisiin konstruktionisteihin. Berger ja Luckmann ovat itsekin alkaneet ottaa etäisyyttä. Heiskalan mukaan Berger toteaa:

”Kun joku näinä aikoina mainitsee ‘konstruktivismiin’ tai jopa ‘sosiaalisen konstruktionismiin’, hankkiudun suojaan. --- se, mihin olen törmännyt tämän ilmauksen [konstruktivismi] alla ei tarkkaan ottaen ole omiaan herättämään tuntemuksia uudesta sukulaisuudesta. --- Siinä sosiaalisen konstruktion käsite tulkitaan uudelleen uusmarxilaisin, ‘kriittisin’ tai ‘jälkistrukturalistisin’ termein ja se muuttuu perustavasti tässä käänöksessä. On yksi asia sanoa, että koko sosiaalinen todellisuus on

tulkittua todellisuutta (kuten Luckmann ja minä kaikissa erilaisissa väittämässämme sanoimme); on aivan eri asia sanoa joko, että on olemassa etuoikeutettuja tulkitsijoita, tai sanoa päinvastoin, että kaikki tulkinnat käyvät yhtä hyvin”. (Ks. Heiskala 1994, 166-167).

Tämän varoituksen mukaisesti on olemassa vaara, että myös sosiaalinen konstruktionismi voi jäykistyä iskulauseiksi, joita toistetaan sisällyksettömästi ja joita mahdollisesti käytetään leimaavassa mielessä vailla konkreettista tieteellistä sisältöä. Näyttää siltä, että koko essentialismi/konstruktionismikysymys on muodostunut näennäiskiistaksi (Ks. essentialismi/konstruktionismi -keskustelun yhteenvetona esim. Edward Stein 1990; Löfström 1992; Bech 1989; Vance 1989).

Foucault’n konstruktionistiseen näkemykseen perustuva ajattelutapa on osoittautunut hedelmälliseksi tutkittaessa sairausleiman ja muiden seksuaalisuutta koskevien kategorioiden syntymistä, sillä Foucault’n genealoginen (syntyä koskeva) menetelmä soveltuu tähän hyvin. Myös Foucault’n ajattelutavassa on kuitenkin useita ongelmia. Hänen valtakäsityksensä on hämärä; valtaa on kaikkialla, se tulee kaikkialta eikä se näytä pohjautuvan reaalisiin, yhteiskunnallisiin suhteisiin. Ongelmana Foucault’n lukemisessa on myös hänen suuripiirteinen suhtautumisensa lähteisiin tai toisten tutkimuksiin. Homoseksuaalisuuden tutkijat ovatkin pyrkineet löytämään teorioita, jotka paremmin ankkuroituisivat olemassa olevaan reaaliseen todellisuuteen, silti sortumatta takaisin marxilaisen tutkimuksen dogmaattisuuteen ja jäykkyyteen (Esim. Hennessy 1995).

Seidman (1995) on tehnyt yhden yleiskatsauksen homo- ja lesbotutkimuksen sukupolviin. Seidmanin mukaan 1950-luvulta 1970-luvulle vallitsi näkemys, jonka mukaan homoseksuaalisuudeksi kutsutulla ilmiöllä oli yhtenäinen historia ja merkitys kautta kulttuurien. Jopa osa 1970-luvun lesbo- ja homojärjestöistä, vaikka kiistivätkin stereotyyppien oikeellisuuden, ei kyseenalaistanut

‘homoseksuaalin’ olemassaoloa erillisenä ihmistyyppinä. Aina radikaaleihin gay liberation-liikkeisiin saakka homopolitiikka perustui pääasiassa kansalaisoikeuksien vaatimiseen ja sosiaaliseen assimilaatioon. 1970-luvun alussa uuden vasemmiston ja feminismin vaikutuksesta homoseksuaalisuus pyrittiin esittämään luonnollisena, normaalina ja hyvänä, kuitenkin haastamatta sitä seksuaalista valtakudosta, joka oli rakentunut hetero/homoseksuaalisuuden ympärille. Seuraavan akateemisen polven edustajat pyrkivät kiistämään homoseksuaalisen identiteetin kiinteän, universaalisti yhtenäisen luonteen, kuitenkin pääsemättä irti identiteettipolitiikasta. Seidmanin mukaan lesbo- ja homotutkimuksen uusin vaihe ulottuu karkeasti 1980-luvun puolestavälistä nykypäivään. Se pohjautuu osittain institutionalisoituihin erilliskulttuureihin ja akateemisen aseman saaneisiin tutkijoihin. Seidmanin mukaan jopa 1980-luvulla alkanut uusi asenteiden kielteistyminen oli reaktio lesbo- ja homokulttuurin saavuttamaan asemaan hyväksyttynä osana yleistä kulttuuria.

Seidmanin mukaan uusimmat suuntaukset (*queer*-teoria) saavat voimakkaita vaikutteita ranskalaisesta poststruktuurisesta teoriasta, dekonstruktionistisesta ajattelusta sekä uusista radikaaleista liikkeistä (ACT UP; Queer Nation). Queer-teorian kannattajille on yhteistä gay-politiikan valtavirran haastaminen ja yhdentyneelle identiteetille pohjautuvan liikkeen kritiikki. Queer-teoria arvostelee sosiaalisia rakenteita, jotka pohjautuvat binäärisille vastakohtaisuuksille: maskuliinisuus/feminiinisyys, heteroseksuaalisuus/homoseksuaalisuus.

Dekonstruktionistiset suunnat pyrkivät kumoamaan näiden hierarkioiden vallan osoittamalla niiden mielivaltaisen, sosiaalisen tai poliittisen luonteen. Seidman kutsuu dekonstruktioita tiedon kulttuuripolitiikaksi. Seidman pitää tämän hetken *queer*-teorian uranuurtajina seuraavia: Eve Sedgwick (1990), Diana Fuss (1989), Teresa De Lauretis (1991) sekä Judith Butler (1991, 1993).

3.6 Heteroseksuaalinen hegemonia: suvunjatkaminen seksin tarkoituksena

Thomas Szaszin teoreettinen kritiikki osoittaa psykiatriseen leimaamiseen sisältyvän väkivallan ja perinteisen psykoanalyysin liittymisen uskontoperäisiin ideologioihin. Kuitenkin Szaszin kritiikki pysyy psykiatrisen kielen sisällä. Michel Foucault'n genealoginen menetelmä tutkii yleisemminkin psykiatrian ja muiden valtaa käyttävien laitosten toimintaa ja mm. psykiatristen kategorioiden konstruoitumista. Judith Butlerin poststruktuurainen feministinen filosofia laajentaa edelleen tarkastelukulmaa ottamalla huomioon sukupuoliittavan vallan ja pakkoheteroseksuaalisuuden instituutiot. Butler siirtyy kohti pakkovallan purkamiseen tähtäävää dekonstruktionismia.

Yksi Butlerin peruskäsitteitä on 'heteroseksuaalinen matriisi', jota hän käyttää merkitsemään sitä vallan muotoa, joka tuottaa kulttuurisen ymmärtämisen, jonka kautta ruumiit, sukupuoli ja halut tulevat 'luonnollistetuiksi'. Termi tukeutuu Monique Wittigin 'heteroseksuaalisen sopimuksen' käsitteeseen sekä jossain määrin Adrienne Richin 'pakkoheteroseksuaalisuuden' käsitteeseen ja siten luonnehtii sitä hegemonista, diskursiivista (puheen kautta ilmenevää)/episteemistä (tietoon liittyvää) sukupuoliymmärryksen mallia, jonka mukaan täytyy olla kiinteä biologinen sukupuoli (*sex*), joka saa ilmauksensa kiinteään sosiaalisen sukupuolen (*gender*) kautta, joka on määritelty vastakohtaisesti ja hierarkkisesti pakkoheteroseksuaalisuuden käytännön kautta. (Butler 1990, 151).

Myöhemmässä tuotannossaan Butler siirtyy käyttämään termiä '*heteroseksuaalinen hegemonia*' tehdäkseen selväksi, että hän puhuu vallan muodosta eikä antaisi virheellistä mielikuvaa aiheesta tai muotista ('matriisi'), jolla lyödään täysin samanlaisia kappaleita. (Butler 1993, 19). Butlerinkin lähtökohtana on

Foucault'n käsitys, että valta tuottaa subjektit. Juridiset valtajärjestelmät *tuottavat* ne subjektit, joita ne myöhemmin tulevat representoimaan (kuvaamaan, esittämään). Juridisen vallan järjestelmät näyttävät sääntelevän poliittista elämää pelkästään negatiivisin termein - rajoittamalla, kieltämällä, sääntelemällä ja jopa 'suojele-malla' yksilöä. Subjektit, joita nämä rakenteet sääntelevät, tulevat alistussuhteensa johdosta muotoiluiksi, määritellyiksi ja uusinnetuiksi näiden rakenteiden vaatimusten mukaisesti. Siinä missä Foucault tarkastelee 'homoseksuaalin' käsitteen diskursiivista syntymistä, Butler lähtee 'universaalin patriarkaatin' käsitettä laajentamalla tutkimaan *feminististä genealogiaa* selvittääkseen biologisen sukupuolen (*sex*) ja sosiaalisen sukupuolen (*gender*) käsitteiden syntyä. Butlerille sosiaalinen sukupuoli on niiden kulttuuristen merkitysten joukko, jonka sukupuolitettu ruumis omaksuu. Siksi hänen mukaansa sosiaalinen sukupuoli (*gender*) ei seuraa mitenkään yksiviivaisesti biologisesta sukupuolesta (*sex*). (Butler 1990, 6).

Feministiseen teoriaan sisältyvä biologisen sukupuolen (*sex*) ja sosiaalisen sukupuolen (*gender*) erottelu oli alun perin tarkoitettu haastamaan 'biologia on kohtalo' -teoriat. Samalla se kehittyi osoittamaan, että sosiaalinen sukupuoli (*gender*) on kulttuurisesti konstruoitu: siksi *gender* ei ole biologisen sukupuolen kausaalinen seuraus, eikä yhtä näennäisen kiinteä kuin biologinen sukupuoli. Butler perustaa käsityksiään mm. Monique Wittigin analyysiin sosiaalisen sukupuolen tuottamisesta pakkoheteroseksuaalisuuden instituution poliittisten ja kulttuuristen operaatioiden kautta. Wittigin mukaan 'sukupuoli' on diskursiivisesti (kielen kautta) tuotettu ja sitä uusintaa järjestelmä merkityksiä, jotka sortavat naisia, homoja ja lesboja. Wittigin mukaan poliittisena tehtävänä on hylätä koko määrittävä diskurssi, joka kielellisesti tuottaa sukupuolen. Wittig käsittää 'sukupuolen' kaltaiset kategoriat abstraktioina, joihin sosiaalinen todellisuus pyritään pakottamaan ja jotka tuottavat toisen asteen esineellistettyä 'todellisuutta'. (emt., 114).

Butler pyrkii osoittamaan käsitykset seksuaalisuutta koskevista ‘syvemmistä totuuksista’ illuusioiksi. Käsitys siitä, että seksuaalisuudesta saattaa olla olemassa ‘totuus’, kuten Foucault ironisesti ilmaisee asian, tulee tuotetuksi juuri niiden sääntelevien käytäntöjen kautta, jotka synnyttävät kiinteitä identiteettejä kiinteiden sosiaalisen sukupuolen *gender*-normien kautta. Halun heteroseksualisoituminen edellyttää erillisten vastakohtaisuuksien, ‘feminiinisyyden’ ja ‘maskuliinisuuden’ tuotannon. Vallitseva hegemonia eli kulttuurinen matriisi, jonka kautta *gender*-identiteetit tulevat ymmärretyiksi, edellyttää, että tietyntyyppiset ‘identiteetit’ eivät voi olla olemassa - sellaiset, joissa *gender* ei seuraa biologisesta sukupuolesta ja sellaiset, joissa halun käytännöt eivät ‘seuraa’ joko sukupuolesta tai *genderistä*. Butlerille ‘seuraaminen’ tässä yhteydessä on poliittinen seuraussuhde, jonka saavat aikaan ne kulttuuriset lait, jotka määrittävät ja sääntelevät seksuaalisuuden muotoa ja merkitystä. (ks. emt., 17).

Vaikka Butler ei kiistä fyysisen ruumiin olemassaoloa, hän dekonstruoii ruumiinosille kielellisesti annetut merkitykset ja huomauttaa, että sukuelimille annetut tarkoitukset ja merkitykset ovat kielellisesti konstruoituja. Butlerin mukaan Wittig tekstuaalisesti ‘kumoo’ sukupuolen kategorian hajottamalla sukupuolitetun ruumiin teoksessaan *The lesbian body* (Wittig 1976). Wittig ymmärtää sukupuolen (*sex*) diskursiivisen kategorian yhtenä abstraktiona, joka on pakolla tungettu sosiaaliseen kenttään, abstraktiona, joka tuottaa reifioituneita ‘realiteetteja’. (Butler 1990, 114). Butler viittaa ‘performatiivisuuden’ käsitteeseen, jonka mukaan kieli, joka määrittelee eri sukupuolten sukuelimet, on sarja toistettuja tekoja, jotka saavat aikaan ‘realiteetti-efektejä’, jotka aikanaan voidaan (väärin)tulkita ‘faktoiksi’. ‘Pakkoheteroseksuaalisuus’ on *poliittinen kategoria* eikä ‘luonnon fakta’. (emt., 114-115).

‘Luonto’ on Butlerille ideologinen rakenne, joka on luotu tukemaan ‘heteroseksuaalisen sopimuksen’ poliittisia intressejä. Butler ei näe ‘luontoa’ materiaalisuutena, pintana tai objektina; se on ‘idea’, joka on syntynyt ja jota ylläpidetään sosiaalisen kontrollin tarpeisiin. Käsitteellisyys seksuaalisuudesta konstruoituna on syntynyt haasteeksi väitteelle, että seksuaalisuudella olisi ‘luonnollinen’ ja normatiivinen muoto ja liike. Pyrkimykset kiistää seksuaalisuuden ja sosiaalisen sukupuolen ‘luonnollisuus’ pitävät päävihollisinaan niitä pakkoheteroseksuaalisuuden normatiivisia rakenteita, jotka tukeutuvat heteroseksististen normien luonnollistamiseen ja esineellistämiseen. Butlerin mukaan koko ‘luonnon’ käsite on kyseenalaistettava. ‘Luonnon’ käsitteelläkin on oma historiansa. (emt., 93).

Butlerin mukaan saattaa olla hyödyllistä siirtää keskustelu aiheesta konstruktivismi vastaan essentialismi monimutkaisempaan kysymykseen siitä, kuinka ‘syvärakenteet’ tai ‘rakenteelliset ehdot’ ilmenevät. Saattaa olla hyödyllistä erotella rakenteellisten ehtojen käsite metafysisestä pyrkimyksestä pohjata nämä syvärakenteet biologiseen tai rakenteelliseen essentialismiin. Essentialistiset argumentit kannattaa kuitenkin lukea huolella, erityisesti niiden, jotka pitävät seksuaalisuutta konstruoituna. Seksuaalisuutta ei voida mielivaltaisesti luoda tai purkaa ja olisi erehdys liittää ‘konstruktivismin’ käsitteeseen ‘subjektin vapaus luoda seksuaalisuus mielihalujensa mukaan’. Konstruktiohan ei ole sama kuin kulissi. Päinvastoin, konstruktivismin tulee ottaa huomioon ne rajoitteet ja ehdot, joita ilman elävä ja haluava olento ei voi liikkua. (emt., 94).

Foucault’n ja Butlerin genealogiset kritiikit kieltäytyvät hakemasta sukupuolen alkuperää, halun sisintä ‘totuutta’ tai autenttista ‘seksuaali-identiteettiä’, jonka repressio olisi painanut piiloon. Sen sijaan syntytapaa tutkiva genealogia kyseenalaistaa nämä käsitteet, tutkii miksi *alkuperäksi* tai *syyksi* määritellään ne

identiteettikategoriat, jotka itse asiassa ovat instituutioiden, käytäntöjen ja diskurssien *efektejä* (vaikutuksia), joilla on monia ja erilaisia lähtökohtia. Butlerin tarkoitus on tarkastella näitä instituutioita - ja dekonstruoida, hajottaa - ne: *fallogosentrisyys* (diskursiivisesti [logos] rakentunut fallosentrisyys ja pakkoheteroseksuaalisuus). Butlerin mukaan on tutkittava mitä poliittisia mahdollisuuksia on purkaa identiteettikategoriat radikaalin kritiikin kautta. (emt., 9).

Genealogisen ajattelun vallankumouksellisuus ilmenee siinä, että vuosituhansia vallinnut, uskonnon ja lääketieteen ylläpitämä ideologia 'luonnon' asettamista 'tarkoituksista' biologiselle 'normaaliudelle' ja 'normaalille' sukuelinten käyttötarkoitukselle ja heteroseksuaalisuuden ylivalle voidaan osoittaa sosiaalisesti konstruoiduksi vallan muodoksi. Tämä on sosiaalisesti tuotettua ja siten myös sosiaalisesti muutettavissa. Tiettyjen tuntemis- ja käyttäytymismuotojen määrittely 'poikkeavaksi' tai 'sairaaksi' ei olekaan ikuinen 'totuus', vaan ihmisten toiminnan ja uudelleenmäärittelyjen kautta muutettavissa oleva rakenne.

Tähän sosiaalisen konstruktionismin vapauttavaan ajatukseen sisältyy samalla kuitenkin tietoisuus kategorioiden kontingenttisuudesta eli sattumanvaraisuudesta. Kun jokin ilmiö on joskus määritelty sairaudeksi tai häiriöksi, periaatteessa mikään ei estä sairausleiman palauttamisyrityksiä tiettyjen yhteiskunnallisten olojen vallitessa. Kuten myöhemmin osoitan, tästä uudelleen patologisoinnin yrityksestä on olemassa merkkejä tälläkin hetkellä. (Ks. Eheytyслиike: Jumala palaa psykologiseen teoriaan).

Judith Butlerinkin edustama *sex/gender* -erottelu perustuu osiltaan mm. psykoanalyttikko Robert Stollerin ajatuksiin sosiaalisen sukupuolen erottamiseen biologisesta sukupuolesta. Tällainen erottelu on joutunut kritiikin

kohteeksi äärikonservatiivien taholta, joiden mukaan luonto/biologia määrää, miten naisten ja miesten tulee käyttäytyä. Suomalaisen psykoanalyysin johtava hahmo Lars-Olof Schalin, joka vetoaa ‘psykoanalyttiseen *tieteeseen*’ (kursivointi lisätty), ja on löytänyt mm. pikkutyttöjen ‘kateutta’ koskevat tulokset havaittuaan olevansa ‘kastroituja’. (Schalin 1968, 29), katsoo että sukupuolirooleista puhumisesta olisi kysymys suoranaista ‘erehdyksestä’. Schalin varoittaa siitä, että miehenä ja naisena olemisessä ei ole kysymys ‘roolin esittämisestä’. (emt., 34). Schalin yhtyy jäljempänä tarkasteltuun psykoanalyttikko Socaridesiin, joka johtavana homoseksuaalisuuden psykoanalyttisenä auktoriteettina varoittaa, että jo sanan *gender* (sosiaalinen sukupuoli) käyttö on virheellistä ja harhaanjohtavaa. Tätä näkemystä on ‘arvovaltaiselta’ taholta Suomessa edustanut valtionkirkon lausunto, jolla perusteltiin homoseksuaalien sananvapautta rajoittavaa lakia vetoamalla siihen, että heteroseksuaalisuus on se ‘psykobiologinen vietti’, joka on perheen perustana (Kirkon perheasiaintoimikunnan lausunto ... 1968).

Judith Butlerin *sex/gender*-erottelu on saanut myös asiallista kritiikkiä viimeaikaisessa suomalaisessa keskustelussa. Heinämaa (1996) on tarkastellut anglo-amerikkalaisessa naistutkimuksessa yleistä *sex/gender*-erottelua. Heinämaa pitää tätä erottelua ‘moninkertaisesti moniselitteisenä’. Ensiksi, käytössä on sekä sisällöllinen että muodollinen erottelu. Toiseksi nämä kietoutuvat usein toisiinsa. Kolmanneksi, kun sisällöllistä ja muodollista käyttötapaa (merkitystä) ei eroteta toisistaan, *sex/gender* - erottelun suhde mieli-ruumis- ja kulttuuri-luonto-erotteluihin jää epäselväksi. Neljänneksi, mielen ja ruumiin välinen raja sekä suhde ovat itsessään avoimia filosofisia ongelmia. Lopuksi Heinämaa pitää *sex/gender* - erottelun edellyttämiä mieli-ruumis- ja kulttuuri-luonto-jakoja ongelmallisena perustana feministiselle teorialle. (Heinämaa 1996, 117).

Heinämaan mukaan feministit käyttivät Robert Stollerin erottelua osoittaakseen, että naisten ja miesten väliset mentaaliset ja käyttäytymiserot eivät määräydy biologisesti. Ideana oli, että vaikka naisten alisteinen asema johtuisikin naisten käyttäytymispiirteistä ja heidän mentaalista ominaislaadustaan, se ei silti palaudu naisten geneettisiin, hormonaalisiin tai hermostollisiin ominaisuuksiin. Heinämaan mukaan on kuitenkin sukupuoliteorian kannalta mielenkiintoisempaa ja tärkeämpää tutkia tämän argumentin rakennetta kuin etsiä sille evidenssiä tai vastaväitteitä. (emt., 120).

Heinämaa tarkastelee kriittisesti tapaa, jolla Simone de Beauvoirin (1953/1949) perusteosta on luettu anglo-amerikkalaisessa teoriassa. Fenomenologisessa tarkastelussaan Heinämaa tiivistää toisen ranskalaisen filosofin Merleau-Pontyn⁴ (1945/1993) seksuaalisuuskäsityksen yhdellä sanalla, kyse on *kietoutumisesta* maailmaan. (emt., 153). Heinämaa toteaa, että seksuaalisuus ei Merleau-Pontyn mukaan lähde liikkeelle mistään yksittäisestä elimestä tai elimellisestä toiminnosta eikä myöskään kohdistu sellaiseen vaan on kaikenkattava kahdessa merkityksessä. Kyse on sekä subjektista että maailmasta kokonaisuutena: ruumis kurottuu kohti maailmaa eli toista ruumista. (Merleau-Ponty 1945/1993, 183, Ks. Heinämaa 1996, 154).

Heinämaan mukaan sekä de Beauvoirille että Merleau-Pontylle seksuaalisuus on ilmaisusuhde ja ilmaistuna on koko olemisen tapa, ei mikään yksittäinen tila, ominaisuus tai teko, vaan niiden yhteenliittymisen muoto. Ihminen toisin sanoen heijastaa seksuaalisuudellaan tapaa olla suhteessa maailmaan, aikaan ja toisiin ihmisiin. Seksuaalisuutta ei voi palauttaa olemassaoloon tai olemassaoloa seksuaalisuuteen. Olemassaolo ei ole joukko tosiasioita, vaan se on niiden

⁴ Kiitän Gaudeamus-kirjan kustannuspäällikkö Jyrki Lainetta huomioni kiinnittämisestä Sara Heinämaahan ja Merleau-Pontyn filosofiaan.

välischen yhteyksien kokonaisuus. Se on faktojen ja piirteiden välissä - tekojen kudos (*trame*). Merleau-Ponty luonnehtii tällaisia kudelmanomaisia rakenteita myös tyyleiksi (*style*). Tämä seksuaalisuuskäsitys tarjoaa Heinämaan mukaan mahdollisuuden ajatella sukupuoliero uudella tavalla: jos seksuaalisuus käsitetään olemisen tyyliksi, on seksuaalinen eriytyminen *tyylillistä* (kursivointi alkuperäinen) eriytymistä, olemisen tavan erilaisuutta. Sukupuoli ei siis merkitse ruumiillista eikä mentaalista ominaisuutta, vaan ihmisen olemisen tapaa. Se ei sijoitu fyysisen ja psyykkisen eikä luonnollisen tai kulttuurisen rajoihin, vaan kulkee niiden poikki. (Heinämaa 1996, 157).

4. SAIRAUSLEIMAN HISTORIAALLISET JUURET

4.1 Juutalais-kristillinen tausta

Edward Westermarckin (1908) urauurtavan sosiaali-antropologisen tutkimuksen mukaan eri kulttuurien suhtautuminen samaa sukupuolta olevien väliseen rakkauteen ja seksuaalisuuteen on vaihdellut paljon aikakaudesta ja kulttuurista toiseen. Fordin ja Beachin (1951) suuresta kulttuuriantropologisesta tietokannasta (Human Relations Area File) tekemän selvityksen mukaan voidaan myös todeta merkittävää vaihtelua suhtautumisessa samaa sukupuolta olevien väliseen seksuaalisuuteen. Enemmistö tutkituista kulttuureista suhtautui neutraalisti tai myönteisesti homoseksuaalisuuteen ja suurimmassa osassa (ei-juutalaiskristittyjä) kulttuureja homoseksuaalisuus oli sallittu joko osalle tai

kaikille kulttuurin jäsenistä. Foucault (1990/1976, 67-68) puhuu kahdesta ‘proseduurista’, jotka ovat tuottaneet seksuaalisuutta koskevan ‘totuuden’. Toisaalta on olemassa rakkauden taide, *ars erotica*, jossa seksuaalisuuden totuus rakentuu itse mielihyvästä ja rakastamisen taidosta. Tätä on esiintynyt lukuisissa esikristillisissä ja ei-kristillisissä kulttuureissa: Kiinassa, Japanissa, Intiassa, Rooman valtakunnassa ja arabikulttuureissa. Toisaalta länsimaisissa yhteiskunnissa on kehittynyt seksuaalisuutta koskeva ‘tiede’, *scientia sexualis*, jolla on juurensa uskonnossa ja tunnustuksessa (ripissä) ja joka luokittelee kliinisesti seksuaalisuuden, olettaa sen syitä, tulkitsee ‘luonnon tarkoituksia’ sukuelinten käytölle ja medikalisoii seksuaalisuuden.

Historiallinen tutkimus (Greenberg 1988, Boswell 1980) jakaa länsimaisen kulttuuriperinteen kahteen osaan: helleenis-roomalaiseen, jossa homoseksuaalisuus oli hyväksytty osaksi arkipäivää, sekä juutalais-kristilliseen, joka on yksi seksuaalikielteisimmistä kulttuureista ja suhtautuu homoseksuaalisuuteen tuomitsevasti. Samaa sukupuolta olevien välinen rakkaus oli tiettyjen sosiaalisten normien ehdoilla yleisesti hyväksyttyä Antiikin Kreikassa, jossa filosofit ylistivät samaa sukupuolta olevien välistä rakkautta.

Antiikin Kreikassa naisten välinen seksuaalinen rakkaus oli tietyissä olosuhteissa hyväksyttyä. Tätä symbolisoi Lesbos-saarella eläneen Sappfon tuotanto (josta termi ‘lesbous’ tulee). Myös miesten väliset homoeroottiset suhteet olivat hyväksytyjä ja vuosisatojen ajan ylläpidetty tapa. Tästä suhteesta on totuttu käyttämään nimitystä *pederastia*, koska sen perusmuoto oli aikuisen miehen ja murrosikäisen nuoren miehen välinen eroottis-sosiaalinen kanssakäyminen. Pederastian kukoistusaika lienee ollut klassisella kaudella ennen ja jälkeen Platonin elinajan (428-347 eKr.), mutta vielä ajanlaskun taitteessa se oli voimissaan. (Nissinen 1994, 85). Pederastian osapuolten ikäero oli vaihteleva, mutta normaalitapauksessa *eromenos* oli puberteetti-ikäinen poika ja *erastes* oli

nuori täysi-ikäinen, tavallisesti vielä naimaton mies. Spartassa pederastinen kasvatus alkoi, kun poika oli tullut murrosikään. Suhteen alkaessa pojan tietoisuus omasta seksuaalisuudestaan oli vielä nupullaan ja kehittyi suhteen myötä.

Pederastisen parin ikäero saattoi olla hyvinkin pieni, sillä jo pari vuotta vanhempi saattoi toimia nuoremman rakastajana. Poikkeuksia näistä säännöistä tunnetaan riittämiin. Poikarakastettuja ei suinkaan jätetty avioitumisen myötä, eikä heteroseksuaalinen sukupuolielämä merkinnyt pederastian lopettamista.

(Nissinen 1994, 100).

Muinaisessa Rooman valtakunnassa suhtauduttiin aluksi myönteisesti homoseksuaalisuuteen kreikkalaisten esimerkin mukaan (ks. esim. Lilja 1983). Asenteet alkoivat muuttua kielteisemmiksi ensimmäisinä vuosisatoina jKr., jolloin barbaarien toistuvat hyökkäykset tuhosivat Rooman valtion rakenteet ja aiheuttivat sekaannusta ja hätää. Sodomiittien (joiaksi tuohon aikaan nimitettiin niitä, joilla oli sukupuolisuhteita samaa sukupuolta olevien kanssa) vainot alkoivat, kun kristinuskosta tuli Rooman valtakunnanuskonto. Keisari Justinianus sääti vuonna 529 jKr. lain, jota perusteltiin Raamatulla ja joka sääti kuolemantuomion sodomiasta. Varsinainen vainoaalto alkoi 1100-1300 jKr., kun asemansa vaikiinnuttanut katolinen kirkko aloitti toisinajattelevien (joihin sodomiitit luettiin automaattisesti) vainot inkvisition ja polttorovioiden avulla.

Vaikka seksuaalisuuden määrittely vanhalla ajalla tuli pääasiassa uskonnosta, eräät lääketieteen klassikot tarjosivat kuitenkin myös lääketieteellisiin termeihin puettuja selityksiä seksuaalisesti 'poikkeavista' ilmiöistä. Havainnollinen esimerkki tästä on lääketieteen klassikko Soranus (s. 98 jKr.), joka oli apostoli Paavalin aikalainen ja kotoisin samasta kaupungista, Efesoksesta. Soranus (ks. Aurelianus 1950) suhtautuu varsin moralistisesti sodomiitteihin, joita hän kutsuu kreikaksi nimellä *malakoi* (sama termi, jota apostoli Paavali käyttää roomalaiskirjeessään), ja jotka toimivat 'jumalaisen sallimuksen vastaisesti'. Nissisen

(1994, 167) mukaan sanan peruserkitys on ‘pehmeä’ ja sitä käytetään johdannaisineen hyvin monenlaisissa yhteyksissä mm. ruumiin ja luonteen heikkoudesta, sairaudesta, hentomielisyydestä tai moraalisesta horjuvuudesta. (Nissinen 1994, 167).

Apostoli Paavalin uskonnolliset ja lääkäri Soranuksen lääketieteelliset homoseksuaalisuutta koskevat tekstit ovat hämmästyttävän lähellä toisiaan kielenkäyttöä ja argumentaatiotapoja myöten. Lääkäri Soranuksen mukaan:

”---sellaisten ihmisten teot ovat ihmisille luonnottomia, himo voittaa häveliäisyyden ja saa häpeälliseen käyttöön ruumiin osat, jotka on tarkoitettu muihin tarkoituksiin. Toisin sanoen, eräiden yksilöiden himolla ei ole mitään rajaa eikä mitään toivoa tyydyttää sitä; ja he eivät voi tyytyä osaansa, jonka jumalainen sallimus on heille antanut määrätessään tietyt toiminnot ruumiinsa elimille”. (Ks. Aurelianus 1950, 901).

Tämä tulee varsin lähelle Soranuksen aikalaisen, apostoli Paavalin roomalais-kirjeen tekstiä:

”Sentähden Jumala on heidät heidän sydämensä himossa hyljännyt saastaisuuteen, häpäisemään itse omat ruumiinsa, nuo jotka ovat vaihtaneet Jumalan totuuden valheeseen”. (1 Room 24-31).

Lääkäri Soranus jatkaa:

”Mutta koska he eivät ole tietoisia rajoituksistaan, he joutuvat jälleen liiallisuuden uhreiksi ja seurauksena sortuvat alhaisempiin paheisiin. --- Tämä vaiva johtuu turmeltuneesta ja alennukseen joutuneesta mielestä. Tosiaan, tämän sairauden uhreja voidaan verrata naisiin, joita kutsutaan tribadeiksi [lesboiksi - OWS] --- Nämä naiset makaavat innokkaammin naisen kuin miehen kanssa; itse asiassa he tavoittelevat naisia miltei maskuliinisella mustasukkaisuudella ja kun heidän intohimonsa on väliaikaisesti lieventynyt --- he ryntäävät kuin jatkuvan myrkytyksen uhrin uusiin riettauden muotoihin ja tämän kunniaattoman elämäntavan ylläpitäminä riemuitsevat seksuaalisten voimiensa väärinkäytöstä. Niin paatikot [sodomiitit - OWS] kuin tribaditkin ovat henkisen vaivan uhreja”. (Ks. Aurelianus 1950, 903).

Apostoli Paavalin roomalaiskirje jatkaa samaa teemaa:

”Sentähden Jumala on hyljännyt heidät häpeällisiin himoihin; sillä heidän naispuolensa ovat vaihtaneet luonnollisen yhteyden luonnonvastaiseen, samoin miespuoletkin luopuen luonnollisesta yhteydestä naispuolen kanssa, ovat kiimoissaan syttyneet toisiinsa ja villiintymisestään saaneet sen palkan, mikä piti saada.” (1 Room 24-31).

Soranuksella oli suuri vaikutus myöhempien aikojen lääketieteeseen pitkälle keskiajalle ja häntä voidaan pitää yhtenä lääketieteen perustajahahmoista ja hän on tyyppiesimerkki lääkäristä, joka pukee uskonnollisen moralismin lääketieteelliseen asuun ja nimittää ‘luonnonvastaista’ seksuaalitoimintaa ‘sairaudeksi’.

Mielenkiintoisen poikkeuksen apostoli Paavalin ja Soranuksen tuomitsevasta asenteesta muodosti samasta kaupungista kotoisin oleva ja myös ensimmäisen vuosisadan loppupuolella jKr. kirjoittanut lääkäri Rufus Efesolainen⁵, joka Hippokrateen perinteeseen vedoten puolusti yleisesti hyljeksittyjä vähemmistöjä, kuten homoseksuaaleja ja orjia. Itse lääketieteen klassinen hahmo Galenos ylistää Rufus Efesolaista tutkijana ja lääkärinä. Kuitenkin lääketieteen historioitsijan Nuttonin mukaan Rufus Efesolaisen vaikutus jäi vähitellen Galenoksen varjoon. (Ks. Conrad ym. 1995, 59-60). Rufus Efesolaisen tuotanto osoittaa kuitenkin, ettei lääketieteen historiassa ole vallinnut totaalisen tuomitsevaa traditiota seksuaaliseen erilaisuuteen, vaan Hippokrateen ja Rufuksen kaltaisia suvaitsevia lääkäreitä löytyy myös historian varhaisista vaiheista.

Galenos (n. 130 - n. 200 jKr.) oli kreikkalainen lääkäri, yksi lääketieteen perustajahahmoista. Hän oli erityisesti kokeellisen fysiologian perustaja. Galenoksen (ks. Daremberg 1856) tekstit ovat hyvä esimerkki naturalistisesta

⁵ Kiitän FL Timo Joutsivuota huomioni kiinnittämisestä Rufus Efesolaiseen.

ajattelusta, jonka mukaan ”luonto on tarkoittanut suvunjatkamiselimet vain siittämistä varten”. (Darembert 1856, 90). Galenos vaikutti suuresti lääketieteen ja filosofian historiaan. Hän pohjasi aristoteeliseen perinteeseen pyrkiessään todistamaan, että ‘luonnossa’ on ‘korkein luoja’, joka on suunnitellut kaikki ruumiin elimet juuri oikean muotoisiksi niiden käyttötarkoitusta ajatellen. Galenoksen ajattelun mukaan ‘luonto’ ei luo mitään turhaan. Kaikella, mikä on luotu, on ennalta määrätty ‘tarkoitus’. (Encyclopaedia Britannica 1967, 1083).

Galenos selittää seksuaalisen mielihyvän tavalla, jota toistavat sananmukaisesti monet lääkärit ja psykoanalytikit (esim. Rado 1940 ja 1956) vielä lähes 2000 vuoden kuluttua: ”---- luonto on mielikuvituksensa avulla luonut tämän keinon [mielihyvän] ikuisen nuoruuden ja lajin säilymisen varmistamiseksi”. Galenokselle seksuaalisen mielihyvän ovat keksineet ”ihmisen luoneet jumalat”. Edelleen ”...ei ole siksi yllättävää, että sukuelimet tuntevat toimintatapansa, koska ne on luonto luonut”. (Ks. Darembert 1856, 90).

Galenoksen tuotannossa ja siitä tehdyissä lukuisissa käänöksissä on nähtävissä se prosessi, jolla uskonnon olettamasta Jumalan käsitteestä alkaa muodostua ‘tieteeseen’ uskomus ‘luonnosta’ ja ‘luonnon tarkoituksista’ mm. sukuelinten käytölle. Filosofin Karl Popper (1995) on kritisoinut mystifioinnin ja historismin tunkeutumista tieteeseen. Popper on mm. todennut, että ‘Jumala’ alettiin korvata nimellä ‘Luonto’. Galenoksen käänösten mukaan ihmisen ‘luoneet luoja’ (*les dieux createurs*) ovat luoneet voimakkaan seksuaalisuuden tarpeen juuri lajin jatkumisen varmistamiseksi. (Darembert 1856, 113). Galenokselle ihmisen anatomian voidaan päätellä seksuaalisuuden tarkoitus ja hän olettaa ‘luonnossa’ olevan subjektin, joka on ‘suunnitellut’ sukuelimet: ”...jokainen ihminen ymmärtää kuinka hyödyllisesti ulkoiset sukuelimet on suunniteltu, niiden käytännöllinen sijainti, niiden mitat ja yleinen muoto”. (emt., 90).

Toisaalta Galenoksen ei voida katsoa erityisesti tuominneen seksuaalisesti erilaisia, koska hän aristoteelikkona katsoi, että *kaikilla* ruumiin elimillä on luonnon määräämä tarkoitus.

Galenos on vaikuttanut vuosisatojen ajan syvällisesti lääketieteelliseen ajatteluun ‘luonnon tarkoituksista’ ruumiin eri elimille. Hänen tuotantonsa levisi laajasti kreikan, latinan, arabian- ja ranskankielisinä versioina ja hänen latinankielisiä perusteoksiaan opiskeltiin lääketieteellisissä tiedekunnissa oppikirjoina vielä 1800-luvulla. Vielä vuonna 1854 Daremberg teki Galenoksen teosten ranskannoksen (Daremberg 1854). Vuoden 1967 Encyclopedia Britannica kuitenkin jo kritisoi Galenosia yksinkertaistavasta teleologisesta uskosta ruumiin elimille asetettuihin tarkoituksiin todeten tällaisen tarkoituskon olevan determinismia, jossa Jumala on ylin determinoija. (Encyclopedia Britannica 1967, 1083-1984).

4.2 Kristinuskon ja seksuaalikielisyys

Historioitsija John Boswell on esittänyt, että kristinuskon ei ehkä olisikaan ollut johdonmukaisesti homoseksuaalisuutta tuomitseva kautta historiansa, vaan että kirkon ja kristinuskon piirissä olisi, ainakin ennen inkvisition aikakautta, ollut hyvinkin suvaitsevia ajanjaksoja. Boswell esittää löytäneensä todisteita siitä, että ennen 1400-lukua samaa sukupuolta olevien ihmisten väliset suhteet olisivat saaneet jopa kirkon hyväksynnän. Vaikka Boswellin tutkimukseen on kohdistettu sekä metodologista että filosofista kritiikkiä, hän esittää kuitenkin konkreettisi todisteita varhaiskeskiaikaisesta ‘parisuhteiden virallistamisesta’, aina viikkikava-voista myöten. (Boswell 1996).

Myöhäiseen 13. vuosisataan mennessä Euroopassa tapahtui kuitenkin sosiaalisia muutoksia, joihin voimakas ja konservatiivinen kirkko reagoi. Feodalismi oli alkanut murtua, Gutenbergin painotekniikka teki itseopiskelun mahdolliseksi, reformin edeltäjät hyökkäsivät kirkon dogmia ja väärinkäytöksiä vastaan ja valtavat ruttoepidemioiden olivat tuhonneet melkein puolet Euroopan väestöstä. Szaszin (1970) mukaan kirkon valta-asema ja auktoriteetti olivat uhanalaisia ja tarvittiin syntipukki, jonka ympärille teologiset dogmaatit saattoivat koontua. Näkyvin ja tuhoisin vastaisku oli pahamaineinen inkvisitio, joka johti noin puolen miljoonan ihmisen polttamiseen, hirttämiseen tai hukuttamiseen syytettyinä noidiksi tai paholaisen agenteiksi. Viidenteentoista vuosisataan mennessä inkvisitio oli valtava sosiaalinen voima, joka päättäväisesti taisteli kerettiläisyyttä ja muuta 'poikkeavuutta' vastaan. (Conrad ja Schneider 1994, 42).

Kun kristinuskosta tuli Rooman valtakunnan uskonto, uusi uskonto alkoikin levittää sitä suvaitsemattomuutta, jonka kohteena se oli itse ollut. Vuoden 430 jKr. uusi siviililaki sääti kuolemanrangaistuksen harhaopista. Lakeja ei kuitenkaan heti pantu täytäntöön. Ensimmäisen inkvisition määräsi paavi Lucius II vuonna 1184. Alusta saakka inkvisition päätehtävä oli turvata uskon ja yleisen mielipiteen yhdenmukaisuus. Noidat, toisinajattelevat, kerettiläiset, harhaoppiset ja sodomiitit joutuivat inkvisition kouriin ja heille langetettiin kuolemantuomio (Szasz 1971, 59).

Myöhäiskeskiaikaan mennessä katolinen kirkko oli saanut asemansa vahvistettua ja noin vuoteen 1300 mennessä Eurooppa oli tullut kielteisemmäksi homoseksuaalisuutta kohtaan kuin vuosisatoihin (emt., 279). Filosofia, teologia ja ajan kirjallisuus tuomitsivat homoseksuaalisuuden, kanoninen laki oli kielteinen ja maallinen laki oli ankara. Tämä käänne kohti repressiota voidaan Greenbergin (1988, 279) mukaan nähdä kirkon ja valtion lisääntyneenä kykynä sortoon.

Barbaarien hyökkäyksiä seuranneina vuosisatoina kirkko ei voinut tehdä paljokaan tuomitsemiensa seksuaalikäytäntöjen vuoksi, koska sillä oli tehtäviä järjestyksen palauttamisessa ja pakanoiden käännättämisessä. Kymmenennen vuosisadan hyökkäykset lisäsivät näitä vaikeuksia. Mutta kun Eurooppa oli käännetty ja rauhoitettu, kirkko pystyi paremmin käyttämään valtaansa ja lisäämään homoseksuaalisuuteen kohdistuvia kielteisiä asenteita ja ylipäänsä toisinajattelevien vainoa, jota kesti koko keskiajan noin Valistuksen aikaan saakka.

Vuonna 1486 kaksi katolista munkkia Jacob Sprenger ja Heinrich Krämer julkaisivat *Malleus Maleficarum*, (Noitavasaran), jossa esitettiin perustelut sille miksi noidat ovat liitossa paholaisen kanssa ja miksi heistä tulee seksuaalisesti ‘poikkeavia’. Teos, josta otettiin 16 painosta, vaikutti vuosisatojen ajan levittäen toisinajattelevien, kerettiläisten ja sodomiittien vainoa. Teoksen mukaan usko noitien olemassaoloon on niin olennainen osa katolista uskoa, että toista mieltä oleminen sinänsä on kerettiläisyyttä. (Szasz 1971, 296).

Malleus Maleficarum (Sprenger ja Krämer 1486/1486) oli katolisen kirkon hyväksymä yhteenveto aikansa tieteellisestä ja teologisesta tiedosta ja se perustuu mm. Aristoteleen ja Tuomas Akvinolaisen teksteihin Raamatun lisäksi. Siinä kiteytyy vuosisadoiksi kirkon virallinen kanta seksuaalisuudesta, naisen olemuksesta ja asemasta sekä vääräoppisten vainosta.

Szaszin (1974) hypoteesin mukaan *Malleus Maleficarum* ja noitavainot ovat suoraan vaikuttaneet homoseksuaaleihin kohdistuviin asenteisiin ja teorioihin lääketieteessä. Teoksesta käy ilmi seksuaalisuuteen kohdistuva pelko sekä patriarkaalisen yhteiskunnan naisiin kohdistama syvä halveksunta ja poikkeavaksi leimaaminen, mikä on heijastunut naisten seksuaalisuutta koskeviin asenteisiin

kautta vuosisatojen. Lähtökohta perustuu Raamattuun: nainen on luotu miehen kylkiluusta miestä auttamaan ja ‘seksuaalisuuden tarkoitukseksi’ on määrätty ‘lisääntyminen’. Demonit saattavat kuitenkin häiritä normaalia kopulaation ja siittämisen prosessia. Demonien valta liittyy sukuelimiin. Demonit noituvat kirouksen seksuaaliaktin ylle. (Sprenger ym. 1971/1486, 21-26).

Demonit saavat aikaan luonnonvastaista sukupuolielämää, ‘väärän kanavan kautta’ suoritettua aktia, sodomiaa. Sodomian synnin hirveys ilmenee siinä, että edes demonit itse eivät sorru niin alhaisiin synteihin. Luonnonvastaisiin synteihin sortunut ei pysty syntiensä johdosta elämään kauemmin kuin Kristuksen maallinen elämä oli, 33 vuotta - ellei Vapahtaja armahda. (emt., 30).

Malleus Maleficarum viittaa Raamattuun myös naisen tilaa kuvatessaan: ”--- ei ole suurempaa vihaa kuin naisen viha”, ”Kun nainen ajattelee yksin, hän ajattelee paha”. Luonnollinen syy naisen lihallsuudelle ilmenee hänen monissa lihallsissa paheissaan. Näiden perusta on biologinen: ”---ensimmäisen naisen luomisessa tapahtui virhe koska hänet luotiin vääristyneestä kylkiluusta. --- tämän virheen takia hän on epätäydellinen eläin, hän pettää aina. Munkit selittävät mistä sana *femina* tulee: *fe* ja *minus*: ”uskossa heikko”. ”---alkuperäisen virheensä johdosta naiset ovat älyllisesti viallisia” --- ”Tämän vuoksi ei ole ihme, että naissukupuolella esiintyy niin paljon noitia” (emt., 45).

Malleus Maleficarumiin kiteytyy uskonnollis-biologistinen - Judith Butlerin termein ‘fallogosentrinen - ajattelu, joka ulottuu ideologisesti samanmuotoisena aina apostoli Paavalin sanomasta Freudin naista koskeviin teoretisointeihin: naisten alistamisen oikeutus syntyy siitä, että tämä lihallsista syistä (huomattuaan olevansa kastroidu) on älyssä ja uskossa heikompi (hänellä on heikompi yliminä). Naisen seksuaalisuus ja poikkeava, väärän kanavan kautta

toteutuva seksuaalisuus ovat vaarallisia ja syntisiä. ”Kaikki noituus syntyy lihallisesta himosta, jossa nainen on kyltymätön” (emt., 47).

Malleus Maleficarumin vuoden 1928 painoksen esipuheessa teoksen kääntäjä teologi Montague Summers on, ilmeisesti vakavassa tarkoituksessa, kuvannut keitä 1900-luvun kerettiläiset ja demonit ovat: Lenin, Trotsky, anarkistit ja nihilistit, joiden tarkoitus on ‘tuhota yksityisomaisuus, avioliitto ja uskonnollinen järjestys’ sekä ‘feministit’, jotka sotkevat sukupuolten järjestyksen ja matkivat miehiä. (emt., xviii - xxix). Tämä kerettiläisten ja seksuaalisesti poikkeavien leimaaminen kommunisteiksi on ollut yleinen teema McCarthyn 1950-luvun vainoista, onpa se esiintynyt vielä nykypäivän suomalaisessa keskustelussa. Suomalaisen psykoanalyysin johtava edustaja Lars-Olof Schalin (1991, 21) teroittaa ‘feministeille’, että naisten ‘biologiset *suvunjatkamis*funktiot’ määräävät naisen yhteiskunnallista asemaa ja että ‘pakonomainen’ tasa-arvo johtaa ‘hyvinvointisosialismiin’ (kursivoinnit lisätty). ‘Eheytysliikkeen’ ‘parantaja’ Seppo Jokinen taas katsoo ‘Saatanan salajuonten’ sotkevan geenien määräämän heteroseksuaalisuuden ja miehen ylivallan. (Jokinen 1993, 159).

Lukuun ottamatta joitakin hieman suuremman sietämisen/suvaitsemisen aikakausia homoseksuaalisuutta on Bayerin (1987) mukaan pidetty kauhistuksena lännessä suurimman osan viimeisestä 2000 vuodesta. Bayerin mukaan ‘anatomisen muotoilun luonne’ näytti paljastavan jumalallisen suunnitelman sukupuolielinten hyväksyttävälle käytölle. Kun elämä oli lyhyt ja ihmisvoima lähes ainoa voima luonnon muokkaamiseksi, miesten naisiin kohdistama sukupuolinen halu näytti ihmeelliseltä voimalta, jonka tarkoitus oli suvunjatkamisen. Ei-tuottava seksuaalisuus ei ainoastaan edustanut loukkausta Jumalan luontoa vastaan, vaan myös vaarallista energian poissuuntaamista ihmiskunnan jatkuvuuden takaamisesta. Siksi ei ole yllättävää, että onanian ja sodomian harjoittajista tuli sorron kohde. (Bayer 1987, 15).

Kirkolliset kiellot muuntuivat vähitellen laeiksi, jotka kielsivät ‘rikokset luontoa vastaan’. Tämä samansukupuolisen seksuaalikäyttäytymisen kriminalisointi tapahtui kautta keskiajan kulminoituen vuonna 1553 englantilaiseen lakiin, joka säädettiin Henrik VIII:n aikana ja joka teki ‘luonnonvastaisesta rikoksesta’ kuolemalla rangaistavan rikoksen. (Conrad ja Schneider 1992, 177).

Homoseksuaalisten erilliskulttuurien syntyvaiheita renessanssin ajan Englannissa tutkinut Bray katsoo voivansa tunnistaa aikakauden, jolloin homoseksuaalisuuden hahmottaminen syntisistä sodomiittisista teoista, joihin kuka tahansa saattoi sortua, tietynlaiseksi essentialistiseksi ihmistyyppiksi alkoi muodostua. Bray katsoo tämän muutoksen tapahtuneen ainakin Lontoon osalta 1600-luvun lopulla, jolloin alkoi esiintyä tiettyjä tapaamisinstituutioita, oluttupia (*‘molly houses’*) ja puistoja, joissa miehet tapasivat toisiaan seksin harjoittamiseksi. Näiden tapaamisinstituutioiden tullessa näkyvämmiksi, niitä kohtaan alkoivat hyökätä ryhtiliikkeet sekä poliisi, joka pyrki saamaan sodomiitit kiinni ja toimittamaan oikeuteen tuomittaviksi. Yhä tehokkaammaksi tulleesta tukahduttamisesta huolimatta erilliskulttuuri tapaamisinstituutioineen säilyi. Alkoi muodostua tietyn tyyppinen miesrakastajan (*‘molly’*) stereotypia. (Bray 1982, 104).

Sodomiittien (*‘mollies’*) asettaminen jalkapuuhun yleisön pilkattavaksi ja julkiset teloitukset alkoivat joukkomitassa Englannissa 1700-luvun alussa. Historioitsija Spencer kuvaa, miten vuodesta 1720 alkaen sodomiasta tuomittuja oli asetettu näytteille jalkapuuhun Lontoon oikeustalon ulkopuolelle joka viikko. Ohikulkijat purkivat vihaansa tuomittuihin hakkaamalla heitä kepeillä, kivittämällä heitä ja heittelemällä esineitä. Osa sodomiiteista kuoli tässä käsittelyssä ja loput hirtettiin julkisesti (Spencer 1995, 192).

Samaan aikaan ilmeni Brayn mukaan yhteiskunnan suhtautumisessa sodomiitteihin selvä katkoskohta, jolla ei ole ennakkotapausta historiassa. Erilliskulttuurin lisääntyvään näkyvyyteen liittyi moraalialue vartioivien instituutioiden nousu, uskonnon aseman ratkaiseva heikkeneminen tieteen ja politiikan kielestä. Uskonnolliset kielikuvat jumalaisesta järjestyksestä luonnossa vähenivät ja niiden tilalle tulivat tieteellinen maailmankuva, newtonilainen näkemys, tiedeakatemian nouseva rooli tieteessä ja yhteiskuntaelämän rationaalinen hallinta. Demonologia ja noitaoikeudenkäynnit vähenivät ja noidat tuomitseva laki kumottiin 1736. Tieteellisemmän maailmankuvan korvatessa uskonnon homoseksuaalisuus alkoi siirtyä kirkon tuomion piiristä rikoslain alaiseksi ja samalla kehittyi sodomiittisen erilliskulttuurin ja 'sodomiitin' stereotypian esiaste. (Bray 1982, 111-114).

4.3 Homoseksuaalisuuden määrittely synnistä sairaudeksi

Valistuksen aika alkoi muuttaa seksuaalinormeja ja seksuaalikäytäntöjä. Lisääntyvässä määrin kirkon tuli alistua maallisille auktoriteeteille. Kasvava julkinen kiinnostus seksuaalisuuteen heijastui kirjallisessa ja pornografisessa tuotannossa. Lontoossa ja Pariisissa alkoi esiintyä homoseksuaalisia bordelleja. Seksuaalisen erilaisuuden tuomitseminen uskonnon taholta joutui ensimmäistä kertaa kritiikin kohteeksi juutalaiskristillisessä kulttuurissa Ranskan vallankumouksen vaikutuksesta syntyneessä vallankumousneuvoston rikoslaissa vuodelta 1791, joka vahvistettiin Code Napoléonissa vuodelta 1810 ja joka dekriminalisoi aikuisten väliset homoseksuaaliset suhteet yksityistiloissa Ranskassa ja eräissä sen vaikutuspiirissä olleissa maissa, kuten esim. Hollannissa vuonna 1811. (Conrad & Schneider 1992, 179; Tielman 1982, 325; Steakley 1982, 12; Badinter 1993, 144).

Conradin ja Schneiderin (1992, 179) mukaan Valistuksen vaikutusta ei saa kuitenkaan yliarvioida. Uusi suvaitsevaisuuden liekki jäi ainoastaan heikoksi kajastukseksi esim. Englannissa, jossa ajattelu ja laki 'poikkeavasta' seksuaalisesta käyttäytymisestä määrittivät 1800-luvun puoliväliin saakka sodomiittiset teot halveksittaviksi, joista rangaistus - ainakin periaatteessa - oli kuolema. 'Ylimääräinen' seksuaalisuus - kuten kaikki ylimääräisyys - tuomittiin jyrkemmin kuin mitä järki ja yleinen järjestys olisivat edellyttäneet. Ne seksuaalisuuden muodot, jotka määriteltiin 'ylimääräisiksi', olivat sellaisia, jotka aikaisemmin olivat olleet moraalisesti kiellettyjä. 'Poikkeavasta' seksuaalisuudesta tuli homoseksuaalisuuden myötä selvästi 'ylimääräistä' tai 'liiallista'.

Uudet terveyden ja sairauden teorit, jotka ilmestyivät 1700-luvulla tekivät tästä 'liiallisuudesta' moraalikysymyksissä tieteellisen keskipisteen. Terveys määriteltiin jonkinlaisena hermojärjestelmän stabiiliutena ja tasapainona. Nämä taas olivat seurausta yksilön alistumisesta laajempaan moraaliseen ja sosiaaliseen ympäristöön. Siinä määrin, missä yksilön toimet tässä ympäristössä olivat 'terveellisiä' ts. moraalisesti oikeita, sisäiset fysiologiset ja hermojärjestelmät toimisivat oikein. Vastaavasti, toimet jotka aiheuttivat toistuvaa, epätavallista tai 'epätervettä' (epämoraalista) rasitusta yksilön keholle, johtaisivat väistämättä sen tyhjenemiseen, kyvyttömyyteen, puutoksiin ja sairauteen. Siten moraalittomuus, sikäli kuin se ilmeni sosiaalisessa käyttäytymisessä, katsottiin sairauden kausaaliseksi syyksi.

Seksuaalikäyttäytyminen tuli välittömästi sellaisten selitysten keskuksiksi. Orgasmin katsottiin kuluttavan kehon energiaa ja johtavan siihen, että liiallinen seksuaalinen aktiivisuus, ja erityisesti 'poikkeava' seksuaalinen aktiviteetti olisivat vaarallisia yksilön terveydelle. Varhaisimmat tällaiset selitykset kohdistuivat masturbaatioon.

Michel Foucault on teoksessaan seksuaalisuuden historiasta (Foucault 1990/1976) tarkastellut seksuaalisuutta koskevan diskurssin syntymistä. Kun Foucault'n mukaan tarkastellaan kolmea viime vuosisataa jatkuvine muutoksineen, seksuaalisuutta ympäröi todellinen keskustelun näkyväksi ja julkiseksi tulo, jota hän nimittää 'diskursiiviseksi räjähdykseksi'. Foucault'n mukaan on tosin mahdollista, että samalla tapahtui tiukka kielenpuhdistus ja hyväksyttävän sanaston luominen. Muodostui kielen alueita, joissa vallitsi - jos ei totaalinen hiljaisuus - ainakin tahdikkuus ja hienotunteisuus: lapsen ja vanhempien välillä, opettajan ja oppilaan välillä jne. Tämä muodosti kokonaisen rajoittavan 'taloustieteen', joka sisällytettiin kielen ja puheen politiikkaan - toisaalta spontaanisti, toisaalta tietoisesti.

Foucault toteaa, että keskustelun tasolla tapahtui kuitenkin lähes vastakkainen ilmiö. Kehittyi jatkuvasti leviävä, seksuaalisuutta käsittelevä diskurssi. Tässä hän ei tarkoita niinkään paljon 'laittoman' diskurssin lisääntymistä. Paljon tärkeämpää oli niiden diskurssien lisääntyminen, jotka koskivat seksuaalisuutta vallan itsensä käytössä.

Foucault'n mukaan keskiaika organisoitui lihan teeman ympärille ja synnintunnustuksen käytäntö toimi yleisenä diskurssina. Viimeisten vuosisatojen aikana tämä käytäntö murtui, hajosi ja monistui useissa eri diskursseissa, jotka ilmenivät väestötieteessä, biologiassa, lääketieteessä, psykiatriassa, etiikassa, pedagogiassa ja politiikan kritiikissä. Tarkemmin, side, joka piti moraaliteologiaa ja tunnustusta (mikä oli sama kuin teoreettinen seksuaalisuusdiskurssi) yhdessä, hajosi tai ainakin höltyi ja tuli monimuotoisemmaksi. Tästä diskurssin laajenemisesta ei voida puhua yksinomaan diskurssin voimistumisena, se pitäisi Foucault'n mukaan ennemminkin nähdä niiden keskustusten lisääntyvänä jakautumisena, joista diskurssi nousee. Kolmea viime vuosisataa ei Foucault'n

mukaan niinkään kuvasta yhtenäinen tarve *salata* seksuaalisuutta tai kielen teko-pyhä puhdistaminen. Näitä vuosisatoja yhdistää niiden välineiden laaja *leviäminen*, jotka oli keksitty puhumaan seksuaalisuudesta, kuuntelemaan, transskriboimaan, nauhoittamaan ja jakamaan yleisölle sanomaa: seksuaalisuuden ympärille muodostui kokonainen verkosto vaihtelevaa, spesifistä ja pakottavaa muutosta kohti diskurssia.

Foucault'n mukaan (emt., 36) olisi erehdys nähdä em. diskursseissa, monimuotoistumisessa jotakin puhtaasti lisääntyvää kvantitatiivinen ilmiö. Tässä tapahtui niiden seksuaalisuuden muotojen hylkääminen, jotka eivät kuuluneet suvunjatkamiseen: sanottiin *ei* epätuottaville seksuaalisuuden muodoille, kiellettiin pelkkä mielihyvä ja redusointiin tai poissuljettiin käyttäytymistavat, joiden tarkoitus ei ollut lisääntyminen. Useiden eri diskurssien kautta tapahtui, että vähäisempien 'perversioiden' juridiset sanktiot lisääntyivät, seksuaalinen erilaisuus liitettiin mielisairauteen, lapsuudesta aina vanhuuteen määriteltiin seksuaalisen kehityksen normi ja kaikki mahdolliset 'poikkeavuudet' kuvattiin huolellisesti; pedagogiset kontrollit ja lääketieteelliset hoidot organisoitiin.

Foucault'n mukaan 1700-luvun loppuun saakka seksuaalikäyttäytymistä hallitsi kolme pääasiallista koodia: 1) kanoninen (kirkon) laki, 2) kristillinen sielunhoito ja 3) rikoslaki. Ne määrittivät kukin omalla tavallaan hyväksytyt ja hylättävän eron. Ne kaikki keskittyivät aviosuhteisiin, aviolliseen velvollisuuteen ja sen täyttämiseen ja aviollisten suhteiden tiheyteen. Lisäksi nämä koodit eivät tehneet selvää eroa avioliiton säädösten rikkomisen ja genitaalisen 'poikkeavuuden' välillä. Kummastakin tuli samanlainen tuomio. Raskaiden syntien listoille tulivat avioliiton ulkopuoliset suhteet, huorinteko, raiskaus, henkinen tai lihallinen insesti, sodomia jne. Oikeusistuimet tuomitsivat homoseksuaalisuuden kuten aviollisen uskottomuudenkin. Foucault toteaa, että epäilemättä 'luonnonvastaiset teot' leimattiin erityisen kauhistuttaviksi, mutta ne kuitenkin nähtiin ainoastaan

‘lainvastaisten’ tekojen äärimmäisenä muotona. Ne rikkoivat säädöksiä, jotka olivat yhtä pyhiä kuin avioliitto ja jotka oli säädetty hallitsemaan asioiden järjestystä ja elävien olentojen suunnitelmaa. Seksuaalisuutta koskevat kiellot olivat pääasiassa juridista laatua. Foucault’n mukaan ‘luonto’, jolle kiellot perustuivat, oli vielä jonkinlainen laki.

Foucault toteaa, että 1700- ja 1800-lukujen aikana voimistuva keskustelu seksuaalisuudesta sai lailliseen avioliittoon perustuvan järjestelmän muuttumaan kahdessa kohtaa: ensinnäkin keskipakoisvoima heteroseksuaalisesta yksiavioisuudesta. Yksiavioisuutta pidettiin mallina, mutta siitä puhuttiin vähemmän ja vähemmän eikä sen salaisuuksia ei pyritty paljastamaan. Heteroparisuhde oli normi, sillä oli oikeus suurempaan hienovaraisuuteen. Toiseksi katse kohdistui lasten seksuaalisuuteen, hullujen ihmisten ja rikollisten seksuaalisuuteen; niihin, jotka eivät pitäneet vastakkaisesta sukupuolesta ja kaikenlaisiin ‘poikkeavuuksiin’.

Foucault toteaa lännessä vallinneen kaksi suurta järjestelmää: avioliiton laki ja halujen järjestys. Hitaasti avioliiton ja seksuaalisuuden sisäänrakentuneet säännöt alkoivat tulla taltioituiksi kahdella erillisellä rekisterillä. Syntyi ‘perversioiden’ maailma, joka käsitti juridisen ja moraalisen rikkomuksen. Kokonainen kansanosia syntyi. 1700-luvulta lähtien sen edustajat liikkuivat yhteiskunnan huokosten läpi; heitä vainottiin, vaikka ei aina lain taholta; heidät vangittiin vaikkakaan ei välttämättä vankiloihin; he olivat ehkä sairaita ja skandaalinomaisia, vaarallisia, vieraan pahan uhreja, jotka usein kantoivat paheen tai rikoksen nimeä. He alkoivat Foucault’n mukaan kantaa leimoja: ‘moraalinen hulluus’, ‘genitaalinen neuroosi’, ‘synnyntäisen vaiston vääristymä’, ‘rappeutuminen’, ‘fyysinen epätasapaino’. (Foucault 1990/1976, 36-40).

Kokonainen erilaisten seksuaalisuuksien tiheikkö tuli leimaamisen kohteeksi. Silti vallan käytössä ei kuitenkaan näytä olleen kyse yksinkertaisesta kieltämisestä, kuten seuraavista Foucault'n muotoilemista tunnetuista operaatioista ilmenee (Foucault 1990/1976, 41-49).

1. *Masturbaatiokauhu.* Foucault ottaa esimerkiksi verisukulaisten avioitumiskiellon tai lasten seksuaalisuuden kieltäminen. On selvää, etteivät ihmiset ole Foucault'n mukaan tekemisissä yhden ja saman valtamekanismin kanssa; toisessa on kysymys laista ja toisessa lääketieteestä ja kurinpidosta. Pinnalta katsoen molemmissa tapauksissa oltiin jouduttu häviölle. Kasvattajat ja lääkärit suhtautuivat lasten onaniaan epidemiana, jota vastaan on taisteltava. Tarkkailun keinoja kehitettiin. Viritettiin ansoja tunnustuksen saamiseksi, loputtomia ja korvaavia diskursseja kehitettiin, vanhemmat ja opettajat hälytettiin, kokonainen medikaalis-seksuaalinen kuri valtasi perhemiljöön. Lasten 'pahe' ei ollut niinkään vihollinen kuin tuki.

2. *Halun perversioiminen, perversioiden henkilöistäminen sekä 'yksilöiden' uudelleenmäärittely.* Foucault'n mukaan muinaisten siviililakien ja kanonisten lakien mukaan sodomia (samaa sukupuolta olevien välinen seksuaalisuus) ei ollut muuta kuin kiellettyjen tekojen kategoria. 1800-luvun homoseksuaalista muodostui henkilöahmo, menneisyys, tapauskertomus ja lapsuus, sen lisäksi että homoseksuaalisuudesta tuli elämäntapa, elämänmuoto ja morfologia. Kaikki mitä homoseksuaalissa oli, liittyi hänen seksuaalisuuteensa. Foucault'n mukaan se oli läsnä kaikkialla hänessä; hänen tekojensa juurilla. Psykologinen, psykiatrinen ja lääketieteellinen homoseksuaalisuuden kategoria konstituoitiin

sillä hetkellä kun se luonnehdittiin. Foucault pitää Westphalin (1870) kuuluisaa artikkelia mainitun kategorian syntynä⁶ (emt., 43).

3. *Seksuaalisuuden medikalisaatio* kehittyi uteliaasti ja jatkuvasti tarkkailemaan seksuaalisuuden omituisuuksia havaintojen, tarkkailun ja tunnustusten kautta. Koska seksuaalisuus oli siirtynyt lääketieteelle, terveyden ja patologian teknologian piiriin, sen omituisuuksia yritettiin löytää - leesioina, dysfunktioina tai oireina - organismin syvyyksistä tai käyttäytymisen piirteistä. Lääketieteellisestä tutkimuksesta tuli keino määritellä 'poikkeava' ja ei-tuottava seksuaalisuus 'patologiseksi' tai 'häiriöksi'.

4. *Seksuaalisuus monimuotoistui ja levisi*. Foucault'n mukaan voidaan todeta seksuaalisuuden pikemminkin monimuotoistuneen ja lisääntyneen diskurssin vaikutuksesta, vaikkakin huomio kiinnitettiin infantiiliin seksuaalisuuteen, masturbaation vaaroihin, nuorten ja 'poikkeavien' seksuaalisuuteen. Monimuotoiset seksuaalisuudet, 'perversiot' ja 'fiksaatiot', olivat diskursiivisen vallan tuottamia. Seksuaalisuudet levisivät vallan ansiosta. Foucault'n mukaan on hylättävä *repressiohypoteesi*, jonka mukaan modernin teollistuneen yhteiskunnan synty olisi tuonut mukanaan lisääntyneen seksuaalisen repression. Itse asiassa aikaisemmin ei ole ollut niin monia vallan keskuksia ja niin paljon verbalisoitua huomiota seksuaalisuuteen. (emt., 47-49).

4.4 Keskustelu seksuaalisuuden kiinteästä perustasta: essentialismi

⁶ Foucault ei kuitenkaan tee selväksi, että sisäsyntyinen 'homoseksuaalin' kategoria on alun perin lähtöisin ei-lääketieteellisistä, varhaisen emansipaatioliikkeen pioneerien (*Ulrichs*) ajatuksista.

Sodomiaa koskevaa keskustelua leimasi 1800-luvun alkuvuosikymmeninä vielä selvästi voimakas uskonnollinen perinne. Vaikka eräissä tapauksissa homoseksuaalisuutta pidettiin mielisairauden seuraus, useimmiten se määriteltiin paheeksi. Esimerkiksi Sir Alexander Morison kirjoitti vuonna 1825 teoksessaan ”Outlines on Lectures on Mental Disease” näin:

”Monomania, johon kuuluu luonnonvastainen taipumus, on osittaisen hulluuden muunnelma, jonka pääpiirteenä on vastustamaton taipumus luonnonvastaisiin rikoksiin. Tämä rikos on niin yleisesti kammottu, että lakikirjoissa sitä kutsutaan nimellä ”*peccatum illud horribile inter Christianos non nominandum*” (niin hirveä synti, ettei siitä voi kristittyjen kesken puhua). (Ks. Bayer 1987, 18-19).

Vasta 1800-luvun jälkipuoliskolla homoseksuaalisuudesta tuli järjestelmällisen tieteellisen tutkimuksen kohde. Ne, jotka yrittivät selittää ‘taipumusta luonnonvastaisiin rikoksiin’ jakautuivat kahteen osaan - niihin, jotka näkivät sen hankittuna ominaisuutena ja niihin, jotka pitivät sitä synnynnäisenä. (Bayer 1987, 19)

Joistakin varhaisemmista sairausluokitteluista huolimatta vallitseva käsitys pitkälle 1800-luvulle saakka oli se, että homoseksuaaliset teot olivat ‘sodomiittisia syntejä’, joihin periaatteessa kuka tahansa saattoi sortua ja ettei ollut olemassa tiettyä homoseksuaalista tyyppiä. Lääketieteen ja teknologian nopean kehitys johti uskonnollisten olettamuksien hylkäämiseen ja sai lisäksi kannattajia tieteentekijöille, jotka pyrkivät saamaan aikaan tieteseen perustuvan ja tieteen ohjaaman kulttuurin, joka olisi puhdistettu metafysiikasta ja uskonnosta (Greenberg 1988, 403-404). Esimerkiksi vuonna 1852 ruotsalainen lääkäri Magnus Huss loi termin ‘alkoholismi’ uudelle ‘sairaudelle’, jonka lääketiede väitti löytäneensä; aikaisemmin oli ollut vain juoppoutta, joka oli tuomittu saarnastuolista ja jota poliisi käsitteli. Kutsumalla rankkaa juomista ‘sairaudeksi’ Huss luokitteli sen tilaksi, jota lääkärin tulisi hoitaa.

Homoseksuaalisuuden historian tutkijan Greenbergin mukaan lääketiede on väistämättä normatiivinen tiede ylipäänsä seksuaalikäyttäytymisen suhteen. Myöhäisen 1800-luvun Yhdysvalloissa lääkärit tukeutuivat pitkälle oman luokkansa moraalinormeihin määritellessään normaaliuden kriteerejä samalla, kun he esittelivät uusia syyteorioita ja hoitostrategioita. (Greenberg 1988, 403).

Greenbergin mukaan kaupunkeihin muutto teki vaikeammaksi ihmisille saada moraalista ohjausta naapureiltaan, joita ei aina tunnettu. Tämän puuttuessa ihmiset kääntyivät lääkärin puoleen, joista eräässä mielessä oli tullut maallinen papisto. Ranskassa teknokraattisia aatteita kannattavat lääkärit hakivat julkisia virkoja menestyksellisesti: vuosien 1870 ja 1900 välissä melkein kolmasosa edustajainhuoneen jäsenistä oli lääkäreitä. Yhdysvalloissa lääkärin vaikutusvalta oli ensisijassa epäsuoraa. Lääkärit kirjoittivat kirjoja ja artikkeleita, joissa he esittelivät ajatuksiaan. He toimivat myös sosiaalisten ryhtiliikkeiden johdossa ja he kutsuivat lainsäätäjiä konsultoimaan lääkäreitä. Näin siis lääketieteen valta alkoi ulottua määrittelemään seksuaalisuutta. (Greenberg 1988, 403-404).

Terry Steinin (1996) essentialismin perinteitä koskevan katsauksen mukaan lähes kaikkiin homoseksuaalisuutta koskeviin lääketieteellisiin teorioihin on sisältynyt essentialistinen selitys, joko biologispohjainen tai olettamus kiinteästä, annetusta 'vietistä'. Steinin mukaan seksuaalista suuntautumista on pidetty yksilön jonkin sisäisen ominaisuuden ilmenemänä, joka määräytyy joko ennen syntymää tai ensimmäisen parin-kolmen vuoden aikana. Toiseksi Steinin mukaan on oletettu, että seksuaalinen suuntautuminen, vaikka se voidaan kieltää ja tukahduttaa siihen kohdistuvien paineiden vuoksi, harvoin voisi muuttua elämän aikana. (Stein 1996, 91).

Steinin mukaan yksi tekijä, joka on ylläpitänyt homoseksuaalisuuden essentialisoitumista 'kiinteäksi' ominaisuudeksi, on siihen perinteisesti

kohdistunut kielteisyys ja vihamielisyys, jonka kautta on *pakolla* pyritty poistamaan homoseksuaalisuutta. (Stein 1996, 91).

4.5 Kansalaisoikeusliikkeet ja ”kolmas sukupuoli”

Medikalisaatiodiskurssin monimutkaisia polkuja kuvaa se, että juuri homoseksuaalisten ihmisten kansalaisoikeuksien puolestapuhujat olivat alkuvaiheessa niitä, jotka tarjosivat mallia homoseksuaalisesta ‘tyypistä’. Itse asiassa käsitykset homoseksuaalisesta ‘tyypistä’, jolla on kiinteät, essentialistiset ominaisuudet, tulivat aluksi suurelta osalta muualta kuin lääketieteen piiristä⁷ (Silverstolpe 1987). Saksassa 1800-luvun loppupuolella syntynyt homoseksuaalien kansalaisoikeusliike muotoili tasavertaisuusvaatimustensa tueksi ‘teorioita’ homoseksuaalisuudesta rakenteellisena mutta normaalina ominaisuutena.

Hetero- ja homoseksuaalisuuden kategorioiden sosiaalishistoriaa tutkinut Katz (1996) katsoo näiden kategorioiden tulleen nimetyiksi tasavertaisuustaistelun pioneerin, Karl Heinrich Ulrichsin toimesta, joka ensimmäistä kertaa vuonna 1862 esitti teoriansa ihmistyypeistä, riippuen siitä kumpaan sukupuoleen heidän halunsa kohdistui: *Uranier* (mies, jonka halu kohdistuu toiseen mieheen), *Dionäer* (mies, jonka halu kohdistuu naiseen) ja *Urninde* (nainen, jolla on ‘maskuliininen’ halu ja kohdistuu siten toiseen naiseen). (ks. Katz 1996, 51).

Ulrichs alkoi julkistaa ajatuksiaan pamflettisarjassa, aluksi pseudonyymillä Numa Numantius, alkaen vuodesta 1864 *Vindex*-pamfletillaan (Ulrichs 1864, 1865a, 1865b, 1865c, 1868a, 1868b, 1868c, 1868d, 1870a, 1870b, 1879). Ulrichs esitti, että homoseksuaalit muodostivat ‘kolmannen sukupuolen’ perustellen käsitystään olettamuksellaan, jonka mukaan sikiön kehitysvaiheessa tapahtuneen

⁷ Kiitän tästä huomiosta Jan Löfströmiä.

sattuman johdosta kehittyi rakenteellinen homoseksuaalisuus. Ulrichs käytti olettamustaan homoseksuaalisuuden dekriminisoinnin vaatimiseen: koska homoseksuaalinen vietti oli Ulrichsin mukaan synnynnäinen, sen kriminalisointi oli väärin. Tähän aikaan homoseksuaalisuus oli kriminalisoitu mm. Preussissa, Englannissa ja Pohjoismaissa. Vaikka Ulrichsin argumentit eivät olleet historiallisesti kestäviä, ne tekivät monille ihmisille mahdolliseksi hylätä vanhat käsitykset synnistä, degeneraatiosta ja sairaudesta. Ulrichs esitti myös, että ‘kolmanteen sukupuoleen’ kuuluvien halu ja emootiot ovat biologisesti sisäsynnisiä ja siksi heille ‘luonnollisia’ (Katz 1996, 52).

Karoly Maria Benkert, joka ei ollut lääkäri vaan kirjailija ja joka jakoi Ulrichsin mielipiteen homoseksuaalisuudesta psyykkisenä hermafroditismina, otti ensimmäisenä käyttöön termin ‘homoseksuaali’ 1860-luvulla.

Seksuaalikategorioiden historiaa tutkineen Katzin mukaan ‘homoseksuaalin’ kategoria syntyi kun Benkert kirjoitti Ulrichsille 6.5.1868 kirjeen, jossa hän käytti käsitteitä *Monosexual* (itsetyydyttäjä), *Homosexual*, *Heterosexual* sekä *Heterogenit* (eläimiinsekaantuja) (Katz 1996, 52). Lauritsenin ja Thorstadin mukaan Benkert (joka käytti pseudonyymiä K.M. Kertbenny) käytti termiä ensimmäisen kerran julkisuudessa avoimessa kirjeessään vuonna 1869 Preussin oikeusministerille (emt., 53). Kirjeessään hän katsoi, ettei valtiolla ole mitään oikeutta puuttua kansalaisten yksityisasioihin. Kirjeen mukaan reformi on ollut ilmassa aina Ranskan vallankumouksesta lähtien ja näkynyt Code Napoléonin vaikutuksesta homoseksuaalisuuden dekriminisoimisena useissa maissa. Rajoittamattomat kansalaisvapaudet homoseksuaaleille eivät olisi haitallisia, koska homoseksuaalisuus oli myötäsyyntyistä eikä hankittua. Heteroseksuaalisuus pysyy voimakkaampana viettinä suurimmalle osalle väestöstä. Heteroseksuaalien ei siksi tarvitse pelätä viettelyä seksuaalisuuteen, joka oli luonnoltaan vierasta heteroseksuaaleille. Benkertin mukaan yhteiskunta, joka rankaisi homoseksuaalisuutta, asettaa historioitsijat kiusalliseen tilanteeseen, sillä kymmenet johtavat

hahmot kautta historian ovat olleet homoseksuaaleja ja Benkert luettelee historian johtavia hahmoja. (Lauritsen ja Thorstad 1974, 6-8; Katz 1996, 52-55).

Teoria ‘kolmannesta sukupuolesta’ sai voimakasta kannatusta ensimmäisen homoseksuaalien kansalaisoikeusliikkeen taholta, Magnus Hirschfeldin Berliinissä 15.5.1897 perustamalta tieteellis-humanitaariselta komitealta (Wissenschaftlich-humanitäres Komitee, WHK). WHK harjoitti julkaisutoimintaa ja julkaisi aikakauskirjaa nimeltä *Jahrbuch für Sexuelle Zwischenstufen*. WHK ilmoitti päämääräkseen seuraavat mm. tavoitteet: (1) homoseksuaalisuuden kriminalisoivan pykälän 175 poistaminen rikoslaista, (2) julkisen mielipiteen valistamisen homoseksuaalisuudesta, (3) homoseksuaalien oman mielenkiinnon herättäminen taisteluun oikeuksiensa puolesta. WHK oli pääasiassa kansalaisoikeusliike, joka kiinnitti päähuomionsa dekriminointiin. Lainmuutokseen tähtäävää vetoomusta alettiin kerätä vuonna 1897 ja sen tarkoitus oli kerätä mahdollisimman monta arvovaltaista nimeä Saksan lainsäädännön uudistamiseen: kun Code Napoléon oli hyväksytty, homoseksuaaliset teot olivat laillisia useissa Euroopan maissa, eikä tämä ollut johtanut haitallisiin sivuvaikutuksiin. WHK:lla oli varsin arvovaltaista johtoa ja se pyrki vaikuttamaan lainsäädäntöön ja lääketieteellisiin asenteisiin. WHK pyrki myös kansainvälisyyteen ja ruohonjuuritason organisoitumiseen. Magnus Hirschfeld kiersi puhujana useissa maissa tuhansille kuulijoille. Hirschfeldin kansalaisoikeusliikkeen yhdeksi motoksi muodostui: ”Homoseksuaalien vapautuminen voi olla vain homoseksuaalien oman työn tulosta”. (Lauritsen ja Thorstad 1974, 31).

Alusta saakka WHK sai arvovaltaista kannattajakuntaa. Vuonna 1898 sosialidemokraattien johtaja August Bebel vei vetoimuksen Reichstagiin ja kehotti kansanedustajia allekirjoittamaan sen. WHK:n täyttäessä neljännesvuosisadan, sillä oli jäsenjärjestöjä jo 25 eri puolilla Saksaa sekä Itävallassa, Sveitsissä, Hollannissa, Tanskassa, Englannissa, Italiassa ja Belgiassa. Kaksikymmentä-

luvun lopulla niin Hirschfeld kuin Freudkin joutuivat jo antisemiittisten hyökkäysten kohteiksi. WHK:n toiminta jatkui aktiivisena vuoteen 1933, jolloin Hitlerin valtaannousu tuhosi sen toimintaedellytykset. Natsit polttivat Hirschfeldin Seksuaalitieteiden instituutin kirjaston 10.5.1933 ja Hirschfeld joutui maanpakoon. Vasta sata vuotta Benkertin avoimen kirjeen jälkeen, vuonna 1969, aikuisten välinen homoseksuaalisuus dekriminisoitiin (Länsi-)Saksan lainsäädännössä. (emt., 31). Homoseksuaalien tasavertaisuuspyrkimyksissä rikos- ja sairausleiman poistamiseksi syntyi vuosien katkos, jos kohta Hirschfeldin ja WHK:n ajatukset jäivät eloon hollantilaisen NWHK:n toiminnassa Euroopassa ja vaikuttivat myös Yhdysvalloissa syntyneeseen ensimmäisiin vapautusliikkeen yrityksiin 1940-luvulla (Ks. Timmons 1990).

Vuonna 1907 WHK:sta irtautui Benedict Friedländerin johtama protestiryhmä, jonka mukaan ‘kolmas sukupuoli’-teoriat olivat alentavia, sympatiaa kerjääviä ja joita voitiin pitää sairausleimoihin verrattavina. Friedländer vaati, että kansalaisoikeusliikkeen on omaksuttava historiallinen ja antropologinen ote, jonka perusteella homoseksuaalisuutta tutkitaan. Friedländer arvosteli jyrkästi lääkäreitä ja heidän mukanaoloaan kansalaisoikeusliikkeessä. Sairausleima saa aikaan säälintunnetta ja sairaaksi leimattua voidaan kyllä käsitellä humanisti ja jopa yrittää ‘parantaa’, mutta kukaan ei myönnä, että fyysisesti alempiarvoisilla olisi tasavertaiset oikeudet. (Lauritsen ja Thorstad 1974, 19-20). Friedländer kritisoi Hirschfeldin edustamia biologispohjaisia syyteorioita ‘suvaitsevaisuutta’ ja ‘sympatiaa’ kerjäävinä, jos kohta Friedländerillä oli ahdas miesnäkökulma ja hän oli antifeministinen. (Ks. Steakley 1982, 42-48). Steakleyn mukaan kuitenkin Freudin ja Friedländerin biologispohjaisiin syyteorioihin kohdistama kritiikki sai Hirschfeldin lupomaan niistä vähin äänin vuoden 1910 paikkeilla (emt. 48).

Myös lääketieteen piirissä alettiin 1800-luvun lopulla tukeutua teorioihin homoseksuaalisuudesta rakenteellisena ominaisuutena, joka kuitenkin tulkittiin tai arvotettiin patologiseksi. Berliiniläistä psykiatrian professoria Carl Westphalia (1870) voidaan pitää homoseksuaalisuuden lääketieteellisen tutkimuksen asettajana ‘kliiniselle’ jalustalle kun hän vuonna 1870 julkaisi naispuolisen homoseksuaalin tapauselosteen. Westphal tukeutui myös ‘kolmannen sukupuolen’ käsitteeseen ja käytti nimitystä ‘conträre Sexualempfindung’ (‘nurinkääntynyt seksuaalitusse’). Seuraavina vuosina hän tutki yli kaksisataa vastaavaa tapausta.

On paradoksi, että homoseksuaalisuudesta lääketieteellisiä degeneraatioteorioita muotoilevat psykiatrit Westphal ja Krafft-Ebing tukeutuivat tärkeiltä osin juuri Ulrichsin ei-patologisoivaan rakenteelliseen näkemykseen. Westphal (1870, 92-94) siteeraa Ulrichsia pitkään ja pitää häntä itseään halveksivasti yhtenä ‘tapauksena’. Myös Krafft-Ebing myöntää saaneensa vaikutteita Ulrichsilta, mutta myös hylkää Ulrichsin arvotukset homoseksuaalisuudesta normaalina. Valtaapitävän lääketieteellisen näkemyksen edustajana Krafft-Ebing suhtautuu halveksien kansalaisyhteiskuntaaktivisti Ulrichsiin pitäen myös tätä yhtenä ‘tapauksena’, joka itse kärsii ‘perversseistä vieteistä’ ja joka turhaan ‘yrittää todistaa’ teesiään uranialaisen rakkauden luonnollisuudesta ja vaatii ennenkuulumattomasti jopa avioliitto-oikeutta samaa sukupuolta oleville pareille! Krafft-Ebing itse yritti Silverstolpen mukaan koko loppuelämänsä todistaa uranialaisen rakkauden olevan ‘patologian’ muoto, mutta joutui vuonna 1901 myöntämään Ulrichsin olleen oikeassa: saattoi olla mahdollista, että miehen ruumiissa sijaitsee ‘naisen seksuaalivietti’, ilman että tähän tilaan liittyy mitään patologiaa. (Ks. Silverstolpe 1987, 212).

Ulrichsin elämäkerran tekijä Hubert Kennedy katsoo, että käsitys homoseksuaalisuudesta ‘sairautena’ olisi tullut lääketieteeseen juuri Ulrichsin teoriasta homoseksuaalisuudesta rakenteellisena ominaisuutena. Ulrichs oli

tarkoittanut tämän teorian tukemaan käsitystä homoseksuaalisuuden ‘luonnonmukaisuudesta’ ja juridisesta tasavertaisuudesta. Kennedyn mukaan lääkäri Westphal otti tämän käsityksen suoraan Ulrichsilta, josta tuli tälle kuitenkin Pyrrhoksen voitto. Westphal arvotti Ulrichsin tarkoittaman ilmiön sairaudeksi, ‘käänteiseksi seksuaalitutemukseksi’ (*‘conträre Sexualempfindung’*), joka on Westphalin (1870, 73) sanoin ”---sisäsyntyinen seksuaalitunteen inversio, johon liittyy tietoisuus tämän ilmiön patologisuudesta”.

Westphal liitti määrittelemäänsä sairauteen myös, Kennedyn sanoin, ‘klassisen psykiatrisen kaksoissidoksen’: jos homoseksuaalinen henkilö ei tunnusta olevansa sairas, se juuri osoittaa kuinka sairas hän on. Tästä kaksoissidoksesta tuli myöhemmin yleinen retorinen mekanismi yhdysvaltalaiseen psykoanalyttiseen teoriaan (mm. Bieber ym. 1962, Gadpaille 1995), jonka mukaan homoseksuaalisuus-sairaudella saattaa olla ‘piilevät oireet’, mutta se on silti sairaus samalla tavalla kuin harhat, joihin ei ehkä liity sairautentunnetta. (Kennedy 1988, 169; Gadpaille 1995).

Ulrichs itse oli pettynyt tapaan, jolla lääkärit ryhtyivät käyttämään hänen teoriansa syrjinnän ja sairausleiman palvelukseen. Ulrichs ryhtyi kirjoittamaan useita pamfletteja ja elämäkerrallisia artikkeleita tavoitteenaan opettaa *Urningit* näkemään, etteivät he ole yksin. Ulrichs organisoi *Urningeja* taisteluun syrjintää vastaan ja ryhtyi ajamaan tasavertaisuutta, jopa samaa sukupuolta olevien välisiä avioliittoja. Ulrichs vaati, että jos kirkolla ei ole vihkikaavoja samaa sukupuolta olevien välisiä avioliittoja varten, sen on kehitettävä sellaisia. (Kennedy 1988, 171).

4.6 Degeneraatioteoriat ja Krafft-Ebing

Siinä, missä *Urningien* ja ‘kolmannen sukupuolen’ asiaa ajavat kansalaisoikeusaktivistit pitivät homoseksuaalisuutta synnynnäisenä mutta normaalina, monet ajan lääkäreistä määrittelivät sen synnynnäiseksi degeneraatioilmiöksi. Westphalin tavoin Ranskassa Jean Martin Charcot, Sâlpêtrièren mielisairaalan johtaja oletti homoseksuaalisuuden perinnölliseksi sairaudeksi, koska hän ei onnistunut ‘parantamaan’ sitä hypnoosilla. Hänen maanmiehelleen Paul Moreaulle (1887) homoseksuaalisuus johtui sekä ‘perinnöllisestä heikkoudesta’ että ympäristön vaikutuksista. Moreau oli sitä mieltä, että viiden perinteisen aistin lisäksi ihmisellä oli kuudes, seksuaalinen aisti, joka perinnöllisenä kuten muutkin aistit saattoi vahingoittua. Useimmiten vauriot johtuivat perinnöllisestä heikkoudesta, mutta sitä saattoivat myös ympäristötekijät saada aikaan. Joka tapauksessa se oli patologinen tila. Moreaun mukaan seksuaalisen aistin kieroutumat kuuluivat lääkärille eikä tuomarille, hoitoa eikä rangaistusta varten

Tunnetuin degeneraatioteoriaan viittaava lääkäri oli Richard von Krafft-Ebing (1834/1886), joka vuonna 1886 julkaisi ensimmäisen painoksen teoksestaan *Psychopathia Sexualis*. Siinä hän, senaikaisen psykiatrisen käytännön mukaisesti, luetteli ja luokitteli lukuisia eri perversioita. Vaikka luokittelu ja termit olivat uusia, ideologinen perusta oli ikivanha: seksuaalisuus oli epänormaalia, jos lisääntyminen ei ollut sen tarkoitus. Krafft-Ebingin (1834/1886) mukaan homoseksuaalisuus ei sinänsä ollut perinnöllistä. Vain degeneraatio periytyi ja saattoi saada monenlaisia muotoja, mm. homoseksuaalisuuden. Krafft-Ebing uskoi vielä masturboinnin haittavaikutuksiin, hän uskoi että masturbointi saattaa johtaa homoseksuaalisuuteen. Silti Krafft-Ebing suhtautui myönteisesti homoseksuaalien kansalaisoikeuksiin ja hän mm. allekirjoitti WHK:n vetoimuksen lainsäädännön uudistamisesta.

Toisin kuin aikalaisensa Sigmund Freud, Krafft-Ebing määritteli mielenterveyden häiriöt ja seksuaalipatologiat pääasiallisesti synnynnäisiksi, patologisiksi taipumuksiksi ja degeneraatiomuutoksiksi keskushermostossa. Peter Gayn mukaan Krafft-Ebing suhtautui vakavan, lähes pelokkaan kunnioittavasti biologiseen perinnöllisyyslakiin, joka vaikuttaa kaikessa mikä on luonteeltaan orgaanista. Krafft-Ebing siirtää myös konservatiivisen ja moralistisen asenteen psykiatriseen teoriaan määrittelemällä hankittujen psyykkisten häiriöiden johtuvan siitä, että ”unen puute, huono ruokavalio, alkoholin väärinkäyttö, nykyisen kulttuurin ‘epähygienisyys’ kiireinen, *demokraattisine poliittikkoineen ja naisemansipaatioineen* (kursivointi lisätty) kaikki yhdessä tekevät ihmiset hermostuneiksi”. (Gay 1990, 160).

Conrad ja Schneider kutsuvat Krafft-Ebingiä käännteentekeväksi seksuaalitutkijaksi tultaessa 1900-luvulle. Hänen edellisen vuosisadan työnsä voidaan nähdä uskollisena viktoriaaniselle moraalille, joka määritteli heteroseksuaalisen, lisääntymiseen johtavan seksuaalisuuden vakiomalliksi. Seksuaaliset suhteet ja emotionaalinen kiintymys samaa sukupuolta olevien välillä katsottiin ehdottomasti epänormaaleiksi Krafft-Ebingin tuotannossa. Vaikka hän antoi suurimman syypanotuksen synnynnäiselle rappeutumalle, hän kuitenkin katsoi, että masturbaatio ja erilainen seksuaalinen ‘ylimääräisyys’ saattavat olla syynä homoseksuaalisuudelle. Samalla hän toisaalta ennakoii 1900-luvun lähestymistä halukkuutena kuvata seksuaalisia variantteja avoimesti ja suoraan. Hän toi julkisuuteen sen, mikä siihen saakka oli ollut salattu ja pimeä inhimillisen kokemuksen nurkkaus. Hän rikkoi keskiluokan hiljaisuuden salaliiton ‘poikkeavan’ seksuaalisuuden suhteen. Hän julkisti sen seksuaalisen monimuotoisuuden, johon ihmiset ovat kykeneviä. Krafft-Ebingin tapausselostet auttoivat homoseksuaalisuutta muodostumaan lääketieteelliseksi kokonaisuudeksi ja homoseksuaalia tulemaan tietäntyyppiseksi henkilöahmoksi. Tällaisina patologisuuden, tuskan, ahdistuksen ja kummallisuuden kuvina

homoseksuaaleista tuli lääketieteellinen stereotypia 1900-luvulla (Conrad ja Schneider 1994, 184).

Varhaisissa artikkeleissaan myös Krafft-Ebing myöntää saaneensa vaikutteita Ulrichsin teorioista, ja hän käyttää myös Ulrichsin termiä *Urning* termin 'homoseksuaali' lisäksi, mutta määrittelee 'käänteisen seksuaalitunteen' keskushermoston rappeutumaksi ja alkaa etsiä potilaistaan muita biologisen rappeutuman oireita. Krafft-Ebing määritteli ilmiön 'neuropsykopatologiaksi' ja synnynnäisenä ilmiönä rappeutumaksi, degeneraatioksi. (Krafft-Ebing 1877, 309).

Pääteoksessaan *Psychopathia Sexualis* konservatiivinen ja katolinen Krafft-Ebing (1884/1886) liitti myös voimakkaan ideologisen tuomion seksuaaliseen 'poikkeavuuteen' luonnonvastaisena. Hän nimitti sekä itsetyydytystä että homoseksuaalisuutta 'perversioksi', joka johtuu 'syvällä olevan rappeutuman' aiheuttamasta 'anomaliasta' persoonallisuuden henkisessä rakenteessa. Vaikka Krafft-Ebing ei ollut ensimmäinen, joka käytti termiä 'perversio', hänen lukuisina painoksina ilmestynyt pääteoksensa vakiinnutti termin yleiseen käyttöön lääketieteeseen ja myöhemmin osaan psykoanalyysia. 'Perversion' käsite liittyy siis alunperin 'luonnonvastaisuuteen' ja 'degeneraatioon', eikä suinkaan ole 'neutraali' käsite, jollaisena myöhempi psykoanalyysi on sen pyrkinyt esittämään.

Psychopathia sexualis -teosta leimaa kauttaaltaan voimakas, lähes vanhatestamentillinen julistus, jossa seksuaalisuus kytketään essentialistisesti eli olemuksellisesti lisääntymiseen, suvunjatkumiseen, 'luontoon' ja ihmisrodun jatkumiseen. Krafft-Ebingin mukaan ihmisrodun jatkumista ei ole jätetty sattuman varaan, vaan lajin jatkumisen varmistamiseksi on olemassa luonnonvietti (*Naturtrieb*), jonka tarjoama mielihyvä varmistaa sen, että yksilöt siirtävät olemassaolonsa jatkuvuuden seuraaville sukupolville. Krafft-Ebing

vetoaa luontoon (*Natur*) , jonka tarkoituksen hän väittää tuntevansa. Ihmisen toimintaa ohjaa luonnon määräämä suvunjatkamisvietti (*Fortpflanzungstrieb*). Tämä vietti on niin perustavanlaatuinen, että Krafft-Ebingin mukaan viime kädessä kaikki ihmiskunnan eettiset periaatteet sekä suuri osa estetiikasta ja uskonnosta perustuvat viime kädessä seksuaaliviettiin. (emt. 1-2).

Krafft-Ebing kytkee heteroseksuaalisuuden jopa ihmisrodun perusominaisuuksiin. Krafft-Ebing ottaa homoseksuaalisuudesta käyttöön käsitteen '*sexuelle Entartung*', joka viittaa ihmisrodusta tai -lajista (*Art*) degeneroitumiseen. (Krafft-Ebing 1984/1886, 276). Tätä samaa käsitettä *Entartung* käyttivät myöhemmin natsit tuomitessaan homoseksuaalit ja tiettyjen rotujen edustajat kuolemaan arjalaisesta rodusta degeneroituneina ihmisinä. (Ks. mm. Steakley 1988, 49). Seksuaaliset 'perversiot' ovat 'persoonallisuuden anomaliaita'. Rodullisen degeneraation kaksi 'perversion' päämuotoa Krafft-Ebingillä olivat itsetyydytys ja homoseksuaalisuus, koska näissä suvunjatkamiselimä käytetään vastoin luonnon määräämää tarkoitusta. (Ks. Krafft-Ebing 1984/1886, 276).

Heteroseksuaalisen hegemonian periaatteet on ehkä esittänyt tiivistetyimmässä muodossa Adolf Hitler puheessaan 10.10. 1936, jossa hän vaati homoseksuaalien tuhoamista sen takia, että he 'uhkaavat rodun jatkumista'. Todellisuuspohjaa Hitlerin käsityksellä ei ole, sillä suuri osa homoseksuaaleista pystyy heteroseksuaaliseen yhdyntään ja monet ovat biologisia vanhempia (ks. esim. Sievers ym. 1984; Bell and Weinberg 1978). Samoin kuin 1990-luvun eheytyслиike Hitler katsoi homoseksuaalisuuden sallimisen uhkaavan rodun jatkumisen. Hitler otti psykiatri Krafft-Ebingin tavoin homoseksuaalisuudesta käyttöön termin 'rotua tuhoava degeneraatio' (*rassenvernichtende Entartungserscheinung der Homosexualität*). (ks. Tielman 1982, 187).

Krafft-Ebingin teoksella oli hyvin syvä vaikutus länsimaisen lääketieteen seksuaalisuuskäsitykseen. *Psychopathia sexualis* -teoksesta otettiin yhteensä 17 painosta vuoteen 1924 mennessä ja se käännettiin seitsemälle kielelle. (emt. 9). Krafft-Ebingin muotoilemat argumentit heteroseksuaalisuudesta luonnon määräämänä 'biologisena' normina esiintyvät lähes identtisinä jäljempänä tarkastelluissa tietyissä psykoanalyttisissä koulukunnissa (Rado 1940, Bieber ym. 1962, Socarides 1995) sekä eheytyслиikkeen teoreetikoilla (Esim. Stenbäck 1993; van den Aardweg 1984).

Homoseksuaalisuuden ennaltaehkäisyyn ja hoitoon Krafft-Ebing suosittelee ennen kaikkea taistelua onanismia vastaan (Krafft-Ebing 1984/1886, 336) sekä psyykkistä suggestiota, jossa autosuggestiivisin menetelmin pyritään taistelemaan masturbaatioon ja homoseksuaalisuuteen kohdistuvaa viehtymystä vastaan sekä lisäämään suggestiolla heteroseksuaalista potenssia. (emt., 337). Krafft-Ebing kuvaa minkäläistä suggestiota perverssille potilaalle annettiin: ”En voi, en saa enkä halua enää onanoida. Torjun rakkauden samaan sukupuoleen, enkä enää pidä miehiä kauniina. Haluan tulla terveeksi ja rakastaa kunnon naista (*ein braves Weib*).” (emt. 339).

Degeneraatioteorioilla selitettiin 1800-luvun lopulla yleensäkin suuri joukko sosiaalisia ongelmia, mm. köyhyys, mielisairaus, juoppous, rikollisuus ja seksuaaliset patologiat. Ajan henkeä kuvaa, että 1876 tunnettu kriminologi Cesare Lombroso esitti rikollisten muodostavan tietyn fyysisen tyyppin, joka on 'kehityspysähtymä' varhaisemmalle kehityskaudelle. Lombroso ehdotti myös, että homoseksuaalit tulisi eristää nuoruudestaan lähtien etteivät he turmelisi nuorisoa. Lombrosolla oli pitkäaikainen vaikutus erilaisen sosiaalisen 'poikkeavuuden' biologisena selittäjänä. (Ks. Greenberg 1988, 418-419).

5. FREUD, BIOLOGIA, SUKUPUOLI JA SEKSUAALISUUS

5.1 Freudin suhtautuminen homoseksuaalisuuteen

Seksuaaliteoreettisessa pääteoksessaan *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie* Sigmund Freud (1905) tarkasteli homoseksuaalisuutta psyykkisenä ilmiönä, eikä yhtynyt aikalaistensa yleisiin degeneraatioteorioihin, eikä myöskään määritellyt homoseksuaalisuutta sairaudeksi. Toisen maailmansodan jälkeinen lääketieteellinen leimaaminen ja homoseksuaalisuuden häiriöksi luokittelu on tullut moniin länsimaihin, siis myös Suomeen, juuri psykoanalyysin piiristä tai ainakin psykoanalyytikot vetoavat Freudin arvovaltaan. Siksi on valaisevaa tutkia ensin tarkasti, mitä psykoanalyysin perustaja Sigmund Freud kirjoitti homoseksuaalisuudesta. .

Freud muodosti monessa suhteessa merkittävän katkoskohdan lääketieteellisessä suhtautumisessa homoseksuaalisuuteen. Hän pyrki irrottamaan homoseksuaalisuuden sairaudeksi ja degeneraatioksi luokittelun piiristä ja uskonnollisesta moralismista. Freudin oma tausta ja tieteellinen ajattelu muodostavat merkittävän vastakohdan ajan lääketieteelliselle ajattelulle, erityisesti vaikutusvaltaiselle ‘perversioiden ja degeneraatioiden’ luokittelijalle, katoliselle Krafft-Ebingille. Tosin eräissä suhteissa Freud ei päässyt irti Krafft-Ebingin edustamasta moralismista ja puritaanisuudesta. Esimerkiksi ‘hankitun neurastenian’ seksuaalista alkuperää kuvatessaan Freud katsoo sen johtuvan itsetyydytyksen tai keskeytetyn yhdynnän aiheuttamasta uupumuksesta. Freud esittää ‘tervettä seksuaalisuutta’ miesten ja naisten välillä itsetyydytyksen torjumiseksi. (Ks. Gay 1990, 96).

Freud oli Itävallan juutalaisena joutunut henkilökohtaisesti kokemaan vähemmistösyryntää ja näkemään juutalaisiin kohdistuvaa syrjintää, leimaamista

ja väkivaltaa. Hän joutui kokemaan kahden pörssiromahduksen aiheuttamat juutalaisvainot. Vuoden 1873 pörssiromahdus johti Peter Gayn mukaan varsinaisiin ‘antisemitistisiin orgioihin’ ja vuoden 1929 romahdus johti antisemiittisiin mellakoihin, jotka enteilivät Hitlerin valtaannousua. Vaikka Freud oli itsekin joutunut henkisen ja fyysisen syrjinnän kohteeksi, hän ei kuitenkaan alistunut sen johdosta, ei salannut juutalaisuuttaan eikä kääntynyt kristinuskoon. Hän omaksui vapaamielisen, liberaalin maailmankäsityksen. Gayn Freud-elämäkerran mukaan hän omaksui lapsuuden päivästä alkaen älyllisen riippumattomuuden, itsekunnioituksen, fyysisen rohkeuden ja oman juutalaisuutensa kunnioittamisen. (Gay 1990, 35-36).

Opiskeluaikanaan Wienissä Freudiin oli kohdistunut niin voimakkaita antisemitistisiä hyökkäyksiä, että tämä oli reagoinut niihin uhmakkaasti, jopa raivokkaasti. Hän käänsi syrjintää kohtaan tuntemansa raivon edukseen. Freud kieltäytyi tuntemasta itseään ‘alempiarvoiseksi’ tai ‘kansaan kuulumattomaksi’ (*nicht volkszugehörig*), eikä ymmärtänyt miksi hänen olisi pitänyt hävetä syntyperäänsä. Freud säilytti omanarvontuntonsa ja katsoi, että oppositiossa oleminen vahvisti hänen kykyään ‘riippumattomaan asioiden arvosteluun’. (emt. 53).

Juutalaisesta taustastaan huolimatta Freud suhtautui kriittisesti uskontoon ja piti sitä ‘illuusiona’. Hän suhtautui myös arvostellen aikansa valtaapitäviin. Peter Gayn Freud-elämäkerran mukaan Freud piti Rooman kirkkoa ja sen itävaltalaisia käytyreitä pääasiallisina esteinä juutalaisten täydelliselle integroitumiselle itävaltalaiseen yhteiskuntaan. Freudia ärsyttivät ‘pöyhkeät aristokraatit ja ahdasmieliset papit’. Freud piti päävihollisinaan roomalaiskatolista kirkkoa, pappeja ja antisemitistisiä demagogeja. (emt. 41).

Suhtautumisessa seksuaaliseen erilaisuuteen Freud oli Peter Gayn sanonnan mukaan ‘psykologinen demokraatti’. Hänen suhtautumisensa ns. perversioihin oli Gayn mukaan ‘kumouksellinen’, vaikka hän käyttikin epäonnistunutta ‘perversio’-termiä. Freud piti lapsia ‘polymorfisesti perversseinä’ ja katsoi, että ‘kyky’ tällaiseen perverssiyteen on synnynnäinen. ‘Normaaliksi seksuaalisuudeksi’ kutsuttu on Freudin mukaan pitkän, usein kesken jääneen toivoretken päätepiste, tavoite, jota monet ihmiset eivät koskaan saavuta. Seksuaalivietti kypsässä muodossaan on saavutus. Freudin suhtautuminen Gayn mukaan perversioihin’ oli kumouksellinen. Freud oli julkisesti sitä mieltä, että homoseksuaalisuus ei ollut rikos, ei synty, ei sairaus, ei mikään mielisairauden muoto eikä rappion oire. Gayn mukaan tämä vaikutti aikanaan modernilta, epäkunnioittavalta, lyhyesti epäporvarilliselta käsitykseltä. (emt., 196).

Freud ja hänen aikalaisensa Krafft-Ebing olivat saman lääkäriseuran jäseniä, joten Freud oli hyvin perehtynyt Krafft-Ebingin tuotantoon (ks. Krafft-Ebing 1984/1886, 12). Vaikka Freud sai vaikutteita aikansa seksologeilta, jotka pitivät homoseksuaalisuutta lähinnä degeneraatioilmiönä, hän erosi näistä siinä, että tarkasteli homoseksuaalisuutta muutenkin kuin pelkästään potilasotosten kautta, vaikka hän toisaalta laati teorioita edes näkemättä teoriansa kohdetta (kuten Leonardo da Vincin tapauksessa⁸). Freud irtisanoutui selvästi aikalaisensa Krafft-Ebingin näkemyksistä homoseksuaalisuudesta degeneraation oireena ja nimitti Krafft-Ebingin teorioita ‘tieteellisiksi taruiksi’ (Ks. Krafft-Ebing 1984/18-86, 12). Seksuaaliteoreettisessa tuotannossaan Freud suhtautuu joko kokonaan välttään tai ainakin kriittisesti ‘perversion’ käsitteeseen.

Freudin tekstiä luonnehtii yleensäkin tieteellinen varovaisuus, fanaattisuuden ja perusteettoman yleistämisen ja moralisoinnin varominen sekä pyrkimys ottaa

⁸ Freud 1957/1910

huomioon kaikki empiiriset tosiasiat. Freudin tekstistä puuttuvat lähes kokonaan hänen edeltäjiensä (esim. Krafft-Ebing) sekä seuraajiensa (esim. Edmund Bergler) moraalisesti latautunut ja tuomitseva paatos suhteessa homoseksuaalisuuteen. Yksi syy siihen, miksi Freudin lausumat homoseksuaalisuudesta ovat jääneet vaille ansaitsemaansa huomiota, lienee, että ne ovat hajallaan eri teksteissä ja niistä merkittävä osa on esitetty alaviitteissä tai myöhemmissä lisäyksissä seksuaalisuutta käsitteleviin teoksiin, joista keskeisin on vuonna 1905 julkaistu *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie* (Freud 1905) myöhempinä vuosina tehtyine lisäyksineen ja alaviitteineen.

Freudin yksi selvimpiä kannanottoja homoseksuaalisuuteen julkaistiin vasta pitkään hänen kuolemansa jälkeen vuonna 1951, kun löydettiin Freudin kirjoittama kirje erään homoseksuaalisen pojan äidille. Kirjeen myöhäisen löytymisajankohdan vuoksi se ei vaikuttanut vuosisadan alkupuolen psykoanalyttiseen ajatteluun. Freudin kirje amerikkalaiselle äidille on siinä mielessä tärkeä siksi, että siitä on myöhemmässä psykoanalyysissä usein irrotettu sana ‘kehityspysähtymä’ ottamatta huomioon kirjeen kokonaisuutta, jossa Freud selvästi sanoutuu irti sairausleimasta. Freud kirjoitti kirjeen alun perin englanniksi. (Ks. Ablove 1993, 381).

Tämä nyttemmin kuuluisa, Kinseyn tutkimusryhmän kautta julkisuuteen tullut kirje on seuraava:

”Päätelen kirjeestänne, että poikanne on homoseksuaali. Minua hämmästyttää, että ette mainitse tätä termiä itse kertoessanne hänestä. Saanko kysyä miksi vältätte sitä? *Homoseksuaalisuus ei taatustikaan ole mikään etu, mutta siinä ei ole mitään hävettävää, ei pahetta (vice), ei alempiarvoisuutta (degradation), sitä ei voi luokitella sairaudeksi (illness), pidämme sitä seksuaalitoimintojen muunnoksena (variation), jonka aiheuttaa tietty seksuaalisen kehityksen pysähdys (arrest of sexual development).* (kursivointi lisätty).

Monet suuresti arvostettavat henkilöt sekä vanhana aikana että nykyaikana ovat olleet homoseksuaaleja, monet suurmiehistä heidän joukossaan (Platon, Michelangelo, Leonardo da Vinci jne.). On väärä väittää homoseksuaalisuutta rikoksena ja se on myös julmuutta. Jos ette usko minua, lukekaa Havelock Ellisin kirjoja.

Kysymällä minulta voinko auttaa, te olettavasti tarkoitatte, voinko poistaa homoseksuaalisuuden ja saada normaalin heteroseksuaalisuuden ottamaan sen paikan. Vastaus on yleisesti katsoen, että emme voi luvata sitä. Tietyssä osassa tapauksia saatamme menestyksellisesti kehittää tukahdutettuja heteroseksuaalisten taipumusten ituja, joita on jokaisella homoseksuaalilla, mutta enemmistössä tapauksista se ei enää ole mahdollista. Kysymys on yksilön ominaisuuksista ja iästä. Hoidon tulosta ei voida ennustaa.

Mitä analyysi voi tehdä pojalle on toisella suunnalla. Jos hän on onneton, neuroottinen, ristiriitojen repimä tai sosiaalisessa elämässään estynyt, analyysi saattaa tuoda hänelle harmoniaa, mielenrauhaa, tai täyden suorituskyvyn, pysyi hän sitten homoseksuaalina tai muuttui.--- ” (Freud 1951/1935, 786).

Vaikka Freud arvottaa homoseksuaalisuutta ‘kehityspysähtymäksi’, hän ei siis pidä homoseksuaalisuutta sairautena tai alempiarvoisuutena ja hän korosti seksuaalisen suuntautumisen hyväksymistä. Kuitenkin yllämainittua Freudin kirjettäkin on valikoivalla ja vääristävällä siteeraamisella pyritty käyttämään tukemaan myöhemmin muotiin tulleita oletuksia homoseksuaalisuuden patologisuudesta.

Pääteoksessaan Freud välttää leimaavaa termiä ‘perverssi’ ja itse käyttää homoseksuaaleista pääasiassa termiä ‘invertti’ ja jakaa heidät kolmeen ryhmään: 1) *Absoluuttiset* invertit. Näiden seksuaaliobjektit ovat yksinomaan samaa sukupuolta ja vastakkaisen sukupuolen edustajat jättävät heidät kylmiksi, 2) *Amfigeeniset* invertit, joiden seksuaalikohte voi olla joko omaa tai vastakkaista sukupuolta, 3) *Kontingentit* invertit. Tässä tapauksessa ulkoisten olosuhteiden pakosta - vastakkaisen sukupuolen puuttumisen johdosta - he saattavat valita seksuaaliobjektikseen samaa sukupuolta olevan. (Freud 1977/1905, 46-47).

Vaikka Freud mainitsee myös termin ‘perverssi’ homoseksuaalisuuden yhteydessä, hän kuitenkin seksuaaliteoreettisissa pääteoksissaan välttää tätä leimaavaa termiä. Vaikka termi ‘perverssi’ levisi suhteellisen laajalti psykoanalyttiseen kirjallisuuteen, Freud itse asiassa varoittaa termin käytöstä: ”Kaikkein tärkein näistä perversioista, homoseksuaalisuus, tuskin edes ansaitsee sitä nimitystä”. (Freud 1925/1959, 38). Szasz pitää kuitenkin yhtenä Freudin ‘anteeksiantamattomimmista’ erehdyksistä sitä, että tämä toisaalla (*Introductory Lectures on Psycho-Analysis*) (Freud 1916-1917) määritteli ‘perverssiksi’ sellaisen seksuaalisuuden, joka ei tähdännyt suvunjatkamiseen. Szaszin mukaan tätä ‘ei saa antaa anteeksi’ Freudille ja niille psykoanalytikoille, jotka yhä pitävät kiinni tästä termistä (Szasz 1990, 61). Toisaalla taas Freud pitää ‘epäoikeudenmukaisena’ yhteiskuntaa, joka leimaa ‘perversioiksi’ useimmat genitaalikulkoiset tyydyttymismuodot. (Freud 1972/1930, 39).

Seksuaaliteoreettisessa pääteoksessaan Freud itse asiassa moittii niitä, jotka leimaavat ‘poikkeavan’ seksuaalisuuden perversioksi siitä. Freudin mukaan nämä antavat periksi omille subjektiivisille inhon tunteilleen. (Freud 1977/1905, 64).

Freudin teorian tärkeä piirre on lapsuuden keskeinen merkitys aikuisen seksuaalisuudelle. Hän katsoo ihmisten syntyvän ‘polymorfisesti perversseinä’, ts. kaikilla on kyky eroottiseen kiintymykseen samaa sukupuolta oleviin. Kulttuurin säännöt ja sosialisatio suuntaavat kehitystä heteroseksuaaliseen suuntaan. Nämä kulttuuriset vaikutukset ovat yleensä tehokkaita heteroseksuaalisen kehityksen määräämisessä, mutta Freudin mukaan kaikissa ‘normaaleissa’ ihmisissä on jäljellä heidän homoeroottisten tunteidensa ‘latentteja’ jäännöksiä. (Conrad ja Schneider 1994, 185).

Freudin homoseksuaalisuusteorioita tarkastellut psykoanalytikko Robert May (1995) huomauttaa, että Freudilla oli tapana jatkuvasti itse tulkita itseään uudelleen ja pyrkiä kumoamaan tekemänsä luokitukset. Mayn luennan mukaan

Freudin kolme seksuaaliteoreettista esseetä on rakenteeltaan kuin psykoanalyttinen istunto: kirjoitettu 15 vuoden aikana, kiemurteleva, polveileva, täynnä alaviitteitä ja sivuhuomautuksia, jotka esiintyvät kerroksittain kuin Troijan muinaiset rauniot. Vaikka ensi lukemalta koko teos vaikuttaa Mayn mukaan hierarkkiselta luokittelulta, Freud pystyttää kategorisia eroja vain kumotakseen ne jälkeensä. Esimerkkinä May mainitsee käsitteen ‘perversio’, joka nykykäytännössä on karkea ja hyökkäävä termi. Freud itse aikanaan pyrki kuitenkin irrottautumaan oman aikansa vallitsevasta leimasta ‘degeneraatio’. Mayn mukaan Freud määrittelee ‘perversion’ seksiaktiksi, jossa käytetään hyväksi muita kuin yhdyntään suunniteltuja ruumiin elimiä tai joissa viivytään liian kauan esileikeissä, jotka on tarkoitus nopeasti ohittaa matkalla kohti lopullista genitaalista yhdyntää. (May 1996).

Luotuaan ensin normatiivisen ja moralisoivan ‘perverssin’ kategorian Freud näyttää kumoavan tämän toteamalla, että jokaisessa terveessä ihmisessä voidaan havaita käyttäytymispiirteitä, jotka voitaisiin luokitella ‘perversioiksi’. Seksuaalisuuden alueella korkein ja alhaisin ovat lähellä toisiaan. Mayn mukaan Freud varoittaa yleistysten tekemisestä ‘inverttien’ suhteesta vanhempiin. May huomauttaa Freudin todenneen, että myös heteroseksuaalisuus on ongelma, joka kaipaa selvittämistä ja sanoutuu irti synnynnäisteorioista tai rakenteellisista selitysmalleista. Mayn mukaan Freudin mekanismi seksuaalitutkimuksessa on tehdä vastakkainasetteluja ja kumota ne. Freudin vallankumouksellinen uteliaisuus kääntää asiat pääläelleen. May toteaa, että Freud tulee melko lähelle nykypäivän ajattelutapaa, jolloin ei enää ole seksuaalisia *perversioita*, vaan ainoastaan seksuaalisia *versioita*. (May 1995).

Freudin käsityksen mukaan kaikilla ihmisillä on kyky niin hetero- kuin homoeroottisiin tunteisiin. Freud ei salannut omia homoeroottisia tunteitaan, vaan oli niistä tietoinen. Vuonna 1910 muistellessaan kiintymystään kollegaansa

ja ystäväänsä Wilhelm Fliessiin, Freud huomautti muutamille lähimmille oppilailleen suorasukaisesti, että hänen kiintymykseensä Fliessiin oli sisällynyt homoeroottinen aines. (Gay 1990, 124).

Freud on myös tietoinen siitä, miten eri tavoin ‘invertit’ (homoseksuaalit) suhtautuvat seksuaaliseen suuntautumiseensa: toiset hyväksyvät inversion jonakin asiain luonnolliseen kulkuun kuuluvana, kuten ‘normaali’ henkilö hyväksyy oman libidonsa suunnan ja on energisesti sitä mieltä, että inversio on yhtä pätevä kuin normaali suuntautuminen, toiset kapinoivat inversiota vastaan ja pitävät sitä patologisena. (Freud 1977/1905, 47).

Freudin mukaan ‘inversio’ saattaa olla perua niin varhaiselta kaudelta kuin asianomainen henkilö pystyy muistamaan tai se voi esiintyä välivaiheena kohti heteroseksuaalisuutta tai ilmetä myöhemmin elämässä pitkän heteroseksuaalisen periodin jälkeen. Yleensä on kuitenkin varmintaa Freudin mukaan otaksua, että inversio on peräisin hyvin varhaisesta vaiheesta ja asianomainen tuntee olevansa sovussa ominaislaatuksensa kanssa. Heilahtelua normaalin ja invertoituneen seksuaaliobjektin välillä voi myös esiintyä. (emt., 47-48).

Murphyn mukaan Freudin ‘arvovapaa’ homoseksuaalisuuden käsittelytapa kuitenkin sisältää moraaliarvostelmia. Murphyn mukaan on useita osoituksia siitä, että Freudin mielestä ihmisten *tulisi* toimia yksinomaisen heteroseksuaalisesti. Heidän *ei tulisi* aktiivisesti etsiä ‘fiksoitunutta’ ja ‘taantunutta’ seksuaalisen tyydytyksen muotoa. Freudin kanta riippuu moraalista ennakkoehtoista. (Murphy 1984, 76).

Freud (1977/1905, 48) toteaa, että varhaisemmat seksologit pitivät homoseksuaalisuutta hermostollisena degeneraationa ja hän huomauttaa, että tämä johtopäätös on tehty pelkkien potilasotosten perusteella. Freud kehottaa

katsomaan asiaa yleisemmältä kannalta kuin vain potilasotoksesta ja perustelee seuraavasti sitä, miksei hän pidä homoseksuaalisuutta degeneraationa⁹:

”Tarkoituksenmukaisinta lienee luopua [degeneraation käsitteestä] tyystin ainakin seuraavissa tapauksissa:

1) ellei yksilö poikkea normista huomattavasti ja monissa kohdin samalla kertaa;
 2) ellei hänen suorituskykynsä ja elinkelpoisuutensa näytä kauttaaltaan selvästi heikentyneen;
 Useat eri tosiseikat osoittavat, etteivät invertoituneet ole sanan tässä täsmällisessä mielessä degeneroituneita;

1) Vain jotkut invertoituneet poikkeavat kauttaaltaan selvästi normeista;
 2) seksuaalisesti poikkeavia ovat myös jotkut suorituskyvyltään keskimääräiset, jopa älyllisesti ja eettisesti huomattavan korkeatasoiset yksilöt;
 3) kun lääkäri jättää huomiotta omat potilaansa ja pyrkii pitämään silmällä laajempaa taustaryhmää, hän päätyy kahdella eri taholla tosiseikkoihin, jotka puhuvat sitä vastaan että kääntymä olisi degeneroitumaa:

a) on myönnettävä merkitseväksi, että vanhan ajan kansat kulttuurikehityksensä huipulla pitivät inversiota suorastaan instituutiona ja uskoivat sille tärkeitä tehtäviä; se oli myös aivan yleinen ilmiö;

b) vietin kääntymää esiintyy erinomaisen yleisesti monien alkukantaisten kansojen keskuudessa, mutta rappeutumisesta on totuttu puhumaan vain korkealle kehittyneen sivilisaation ilmiönä.” (Freud 1971, 64).

Keskeistä Freudin teoriassa on olettamus ihmisen perimmäisestä biseksuaalisuudesta, mikä tekee mahdolliseksi kehityksen joko homo- tai heteroseksuaalisuuteen. Bayerin mukaan Freudille ei näyttänyt olevan epäilystäkään siitä, etteikö heteroseksuaalisuus edustaisi kehityksen päätepistettä (Bayer 1987, 21). Bayerin (1987, 21) mukaan Freud ei nähnyt mitään konfliktia tavanmukaisuuden normien ja ‘luonnon tarkoituksen’ välillä.

⁹ Tässä on noudatettu Erkki Purasen suomennosta Vappu Taipaleen ja Kimmo Lepon toimittamassa suomenkielisessä Freud-laitoksessa (Freud 1971, 64).

Freud toisaalta vastustaa nimenomaisesti homoseksuaalisuuden psykoanalyttista leimaamista, mutta tätä ei ole ehkä huomattu siksi, että mainittu kohta on vasta vuonna 1915 liitettynä alaviitteenä:

”Psykoanalyttinen tutkimus vastustaa mitä päättäväisimmin kaikkia yrityksiä erottaa homoseksuaalit muusta ihmiskunnasta ryhmäksi, jolla on tietyt ominaisuudet. --- on ilmennyt, että kaikki ihmiset ovat kykeneviä tekemään homoseksuaalisen objektinvalinnan ja ovat itse asiassa tehneet sen piilotajunnassaan. --- Siten psykoanalyysin näkökulmasta seksuaalinen kiinnostus, jota miehet tuntevat naisia kohtaan, on myös ongelma, joka vaatii selvittelyä eikä ole itsestään selvä tosiasia (Freud 1977/1905(1915), 56-57).

Freud oli myös tietoinen siitä metodologisesta vaarasta, joka syntyy tehtäessä johtopäätöksiä tehdään vain potilasotosten perusteella. Kirjoittaessaan *Unien tulkintaansa* Freud toteaa, että neuroottisten ihmisten unilla on omat erityispiirteensä, jotka saattavat heikentää niiden yleistä edustavuutta ja siten vaarantaa teorian yleisen sovellettavuuden. Gayn mukaan Freud ei missään tapauksessa halunnut antaa tien psykoanalyttiseen tietoon alkaa hysteeristen tai obsessiivisten potilaidensa rajoitetulta erityisalueilta. Freudin mukaan tyydyttävä kokonaiskäsitely psyykkisistä häiriöistä on itse asiassa mahdoton, ellei siitä voida luoda yhteyksiä selviin olettamuksiin normaaleista psyykkisistä prosesseista. (Gay 1990, 158-159).

Käsitellessään lesbonaisen psykoanalyysia Freud (1920b) tarkastelee homoseksuaalisuuden muuttamisen vaikeutta. Hänen mukaansa ‘genitaalisen inversion’ eli homoseksuaalisuuden muuttaminen ei ole koskaan helppoa. Se on mahdollista vain erityisen suotuisten olosuhteiden vallitessa ja silloinkin onnistuu vain palauttamalla homoseksuaaleille heidän täysi biseksuaalinen perustansa. Freudin mukaan täytyy muistaa, että

”Täysin kehittyneen homoseksuaalin muuttaminen heteroseksuaaliksi ei ole paljon lupaavampaa kuin päinvastaisen muutoksen aikaansaaminen, hyvistä käytännön syistä jälkimmäistä ei koskaan yritetä.” (Freud 1920b, 129-130).

Edelleen Freud (1920b) toteaa, että homoseksuaalisuuden psykoanalyttisessä hoidossa ei ole juurikaan onnistuttu. Pääsääntöisesti homoseksuaali ei kykene luopumaan mielihyväobjektistaan, eikä hänelle voida taata, että jos hänen objektinsa muuttuu, hän tavoittaisi saman tyydytyksen, josta hän on luopunut. Jos hän ylipäänsä tulee hoitoon, tämä tapahtuu useimmiten ulkoisten motiivien pakottamana, kuten esimerkiksi objektinvalintaan liittyvien sosiaalisten haittojen ja vaarojen vuoksi.

Freud vastusti myös julkisesti homoseksuaalisuuden määrittelemistä sairaudeksi. Wienissä ilmestyneessä Die Zeit-lehdessä 27.10.1903 Freud totesi julkisesti, ettei homoseksuaaleja saa käsitellä rikollisina eikä sairaina. Vuonna 1930 Freud allekirjoitti 1930 vetoomuksen Reichstagille homoseksuaalisuuden dekriminisoimiseksi.

5.2 Teleologinen perinne ja ‘luonnon tarkoitus’

Teleologiseksi (kreikan telos = päämäärä) nimitetään ajattelutapaa, jossa oletetaan ‘luonnolle’ joitakin ‘tarkoituksia’ tai ‘päämääriä’, ts. ‘luontoon’ suhtaudutaan kuten elävään olentoon. Ajattelutavasta käytetään myös nimitystä ‘naturalistinen virhepäätelmä’ (Ks. Lindqvist 1984, 197). Freudin ajattelu luiskahti vähän väliä teleologisiin päättelyihin, vaikka hän oli itse tietoinen ongelmasta ja pyrki välttämään sitä. Alaviitteistä voidaan lukea, miten hän poisti vuosien 1905 ja 1910 painoksissa olleen teleologisen päättelyn sisältävän lauseen, joka alkoi: ”On vaikea olla huomioonottamatta Luonnon tarkoitusta...” (Freud 1977/1905, 105).

Toisaalta hän kuitenkin huomauttaa siitä, miten ”Luonto on varmistanut...”. Tähän kohtaan Freud on vuonna 1920 lisännyt itsekriittisen alaviitteen: ”Biologisessa keskustelussa on tuskin mahdollista välttää teleologista ajattelutapaa, vaikka on tietoinen siitä, että ei ole millään hetkellä suojassa virheiden tekemiseltä (emt., 101). Freudin tapa tarkentaa omia tekstejään huomautuksilla ja alaviitteiden alaviitteillä osoittaa ainutlaatuista oppimiskykyä ja itsekriittisyyttä, ainakin psykoanalyysin piirissä!

Teleologisen perinteen piiriin voitaneen lukea myös käsitykset siitä, että seksuaalisuuden *tarkoitus* tai ainoa normaali seksuaalisuuden muoto on lisääntymiseen tähtäävä yhdyntä. Koska tällainen ajattelu sisältyy esim. perinteeseen juutalaisuuteen tai katolisen kirkon oppiin, on ymmärrettävää, että teleologinen ajattelutapa liittyy usein seksuaalisuuteen tieteellisessäkin kirjallisuudessa, tietoisesti tai tahattomasti. Tällainen argumentti edellyttäisi, että ‘luonnossa’ olisi jokin subjekti, joka asettaa tarkoituksia ja normeja.

Gay (1990) kuvaa, miten Freud viittasi ‘luonnon tarkoituksiin’ perustellessaan seksististä suhtautumistaan naisiin alemmalla tasolla olevina ihmisinä. Gayn mukaan Freud ei jättänyt vaimoaan pienimpäänkään epäselvyyteen siitä, että aikoi itse olla perheen pää. Freud arvosteli naisten vapautuksen kannattajaa John Stuart Milliä siitä, että tältä puuttui kyky tajuta absurdia. ‘Absurditeetti’, jota Mill oli puolustanut, oli käsitys, että nainen voi avioliitossa ollessaan ansaita yhtä paljon kuin mies. Taustansa johdosta Freud teki ratkaisevan eron sukupuolten välillä. Tämä ero oli ‘merkitsevin seikka heissä’. Naisten lähettäminen ulos olemassaolon taisteluun oli ‘kuolleena syntynyt ajatus’. Oman ‘hellän, rakkaan tytön’ ajattelemisen kilpailijana oli Freudista silkkaa hulluutta. (Gay 1990, 67).

”Olihan ‘luonto’, Freud lausui päätelmänään, suonut naiselle ‘kauneuden, viehättävyy-

den ja suloisuuden ja siten määrännyt hänet johonkin muuhun”. (Gay 1990, 67).

Tukeutuessaan biologistiseen ajatteluun ‘luonnon tarkoituksista’ on johdonmukaista, että Freud myöhemmin kehitti seksuaaliteoriaa naisten alemmasta asemasta psykoseksuaalisessa kehityksessä. Freud turvautuu useissa yhteyksissä teleologiseen ajatteluun selittäessään ‘normaalia’ seksuaalista kehitystä. Toisaalta Freud ei näytä asettavan omaa normaaliuden määritelmää, vaan vetoaa siihen ‘mitä kutsutaan ... normaaliksi’:

”Lopullinen seksuaalisen kehityksen tulos on siinä mitä kutsutaan aikuisen normaaliksi seksuaalielämäksi, jossa mielihyvän tavoittelu tulee lisääntymisfunktion alaiseksi...” (Freud 1977/1905, 116).

Freud puhuu ‘lisääntymisfunktioiden’ viivästyisestä latenssikauden aikana (emt., 94) ja nimittää sukuelimiä ”hyvin komplisoiduksi apparaatiksi, joka on tehty valmiiksi ja odottaa käyttöönoton hetkeä” (emt., 128). Freud puhuu myös mielihyvän korkeimmasta asteesta seksuaaliprosessin viimeisessä vaiheessa kun seksuaalivietti on nyt alistettu lisääntymisfunktiolle” (emt., 128).

Freudin myöhemmässä tuotannossa teleologinen ajattelutapa ilmenee yhä voimakkaampana. Hän toteaa mm:

”Tuntuu todennäköiseltä, että jotkin erityiset aineet ja kemialliset prosessit ovat seksuaalisuuden vaikutusten takana ja välittävät yksilön elämän jatkumisen lajin jatkumiseen. Otamme tämän todennäköisyyden huomioon korvatessamme erityiset kemialliset aineet erityisillä psyykkisillä voimilla” (Freud 1993/1914, 36).

Freudin ajattelu saa loppuvaiheessaan piirteitä, joita voidaan pitää jopa sosiobiologisena spekulatiiona:

”Sen sijaan seksuaalivietit, vaikka ne tuottavatkin uudelleen organismin primitiivisiä tiloja, pyrkivät ilmiselvästi sulattamaan yhteen kaksi tietyllä tavalla erilaista sukusolua. Ellei tätä yhtymistä tapahdu, sukusolu kuolee kuten kaikki muutkin monisoluisen organismin osat. Vain tämän yhtymisen ehdolla sukupuolifunktio voi pidentää elämää ja antaa sille tietyn kuolemattomuuden” (Freud 1993/1920, 99-100).

Sosiobiologinen pohdinta sukupuolifunktiosta kuolemattomuuden palveluksessa muistuttaa paluuta uskonnolliseen ajattelutapaan samoin kuin Freudin pohdinnat ‘luonnon tarkoituksista’ vaikka toisaalta Freud oli ”sitoutunut sellaisiin tieteellisiin vakaumuksiin, jotka hylkäsivät kaikki vaatimukset uskonnollisesta ajattelusta totuuden etsimisessä”. (Gay 1990, 270).

Selittäessään Platonin myyttiä seksuaalisuuden alkuperästä Freud kuvaa aivan oikein, että myytin mukaan alussa oli kolme sukupuolta, miehen ja naisen sukupuoli sekä kolmas, joka yhdisti ne molemmat eli miesnainen. Kun Zeus leikkasi nämä miesnaiset kahteen osaan, kaipaus jäi ajamaan noita kahta puoliskoa yhteen (Freud 1993/1920, 114). Freudille on tässä kohtaa sattunut freudilainen lipsahdus, sillä hän ei ole huomannut että myytin mukaan myös miesoliot ja naisoliot halkaistiin kahtia ja nämä puoliskot ovat kaipauksesta jääneet etsimään toista, samaa sukupuolta olevaa puoliskoaan. Eros on samaa kuin oikean puoliskon kaipuu. Platon panee Aristofaneen suuhun lausuman, jonka mukaan ihmisen *luonto* (*physis*) on sellainen, että paitsi miesnaiset niin myös miesmiehet ja naisnaiset halkaistiin ja ne ryhtyivät etsimään kaipauksella toista puoliskoaan. (Platons Symposium 1876, 84). Sanasta *physis* tulee suomen sana fyysinen, joten Platonin mukaan olisi fyysisesti normaalia, että jotkut ihmiset etsivät omaa sukupuoltaan.

Judith Butler, joka dekonstruoi mm. juuri ‘luonnon’ käsitettä, toteaa, että koko ‘luonnon’ termi pitäisi ajatella uudelleen, koska ‘luonnolla’ on myös oma historiansa. Butlerin kielenkäytössä se on diskursiivinen ilmaus, jota käytetään legitimoimaan vallitseva naisten ja homoseksuaalien alistaminen maskuliiniseen

ja heteroseksuaaliseen normiin, ‘heteroseksuaaliseen hegemoniaan’ (‘heteroseksuaaliseen matriisiin’). (Butler 1993, 4-21). Butler kiinnittää huomiota siihen mielenkiintoiseen seikkaan, että ‘luonto’ kreikassa (*physis*) on tarkoittanut myös sukuelimiä. (emt., 254). Tällöin ‘luonnon tarkoitus’ käsite palautuisi ‘sukuelinten tarkoituksiin’. ‘Luonnon tarkoitusten’ kytkeminen jopa sukuelinten nimiin on nähtävissä johtavan psykiatrisen luokittelijan Krafft-Ebingin kielenkäytössä, sillä tämä *määrittelee* seksuaaliset poikkeamat patologisiksi ja perversioiksi, koska ne ovat ‘suvunjatkamiselinten väärinkäyttöä’ (missbrauch der *Generationsorgan*) (Krafft-Ebing 1984/1912, 44).

Kysymyksessä ei ole ainoastaan semanttinen määrittely, siitä on tullut myös filosofinen periaate. Sama päättely ilmenee suomalaisen pappi-psykiatrin Asser Stenbäckin tuotannossa tämän määrittellessä sukuelinten tarkoituksen:

”Sukupuolisuuden ja sukupuolielinten luonnonmukaisena, biologisena tehtävänä on siis *kahden ihmisen välisen* rakkauden luominen ja lapsen synnyttäminen ja kasvattaminen (kursivointi alkuperäinen). Milloin sukupuolielimiä käytetään muihin tarkoituksiin, on näitä tarkoituksia pidettävä luonnonvastaisina eli epäbiologisina. Tämänlaatuisiin sukupuolielämän ilmenemismuotoihin kuuluu myös onania, sillä se ei palvele kumpaakaan edellä mainituista päätehtävistä.” (Stenbäck 1952a, 256).

Freudin viimeisimmät ajatukset seksuaalivietin luonteesta saivat mystisen spekulatiivien muotoja:

”Tohdimmeko runoilijafilosofin vihjettä seuraten olettaa, että elävä aine herätessään eloon repeytyi pieniin osiin, jotka siitä alkaen ovat seksuaalivietin välityksellä pyrkineet jälleen yhtymään. --- Ja että nämä elävän aineen toisistaan irrotetut osat siten saavuttivat monisoluisuuden ja lopulta siirsivät pyrkimyksen jälleenyhtymiseen kaikkein tiivistetyimmässä muodossaan sukusoluille? Minä luulen, että tässä on oikea kohta pysähtyä”. (Freud 1993/1920, 115).

Tällaiset spekulatiivien ovat teleologisia pohdintoja ‘luonnon tarkoituksista’ ja olioiden kuolemattomuudesta. Freudin loppuvaiheen pohdinnat seksuaalisesta

‘normaaliudesta’ perustuvat osaltaan tällaiseen filosofointiin luonnon tarkoituksesta eivätkä siten ole empiirisellä tai kliinisellä pohjalla. Vaikka Freud ei ollut uskonnollinen, Gayn mukaan Freudilla oli salainen toive kuolemattomuudesta, mikä aina välillä nousi pinnalle hänen tietoisuudessaan (Gay 1990, 290). Kliiniseltä pohjalta Freud ei koskaan yrittänyt leimata homoseksuaalisuutta häiriöksi, koska hän tiesi, ettei homoseksuaalinen suuntautuminen sinänsä ole häiriö.

Freud puhuu homoseksuaalisuudesta ‘kehityspysähtymän’ tuloksena, jonka mukaan psykoseksuaalinen kehitys olisi pysähtynyt aikaisempaan vaiheeseen (ks. Lewes 1988, 30; Freud 1951/1935), jossa kaikki ovat olleet. Freudin kielenkäyttö antaa mielikuvan vääjäämättömästä kehityksestä, jonka jokaisen yksilön tulee kulkea kohti normaalia, suvunjatkamiseen tähtäävää seksuaalisuutta.

Freudin käyttämä ‘kehityspysähtymän’ käsite viittaa ‘luonnossa’ olevaan lakiin, jonka mukaan kaikkien ihmisten kehityksen tarkoituksena olisi kasvu määrättyjen vaiheiden kautta kohti kehitystavoitetta, heteroseksuaalisuutta. Tästä vaiheopista tuli myöhemmin eräänlainen opinkappale mm. Erik H. Eriksonin teoriassa. Erikson muotoili Freudin lähtökohdista käsin ns. epigeneettisen periaatteen, jonka mukaan ‘normaali persoonallisuus’ kehittyy osittain geneettisten tekijöiden, osittain yhteiskunnan normien ohjaamana tiettyjen ennaltamäärättyjen vaiheiden kautta, oidipaalitilanteen onnistuneen ratkaisun, oraalisen, anaalisen ja fallisen vaiheen kautta kohti ‘genitaalista utopiaa’, joka useimmiten määritellään suvujatkamiseen tähtääväksi heteroseksuaalisuudeksi. (ks. Freudin-Eriksonin persoonallisuusteorioista Lazarus 1979, 67-82). Tästä on uusimpana esimerkkinä maaliskuussa 1997 ilmestynyt Risto Vuorisen minäteorioita määrittelevä oppikirja (Vuorinen 1997). Tosin myöhemmin ns. egopsykologinen suuntaus psykoanalyysissä muutti käsitystä viettien ja vaistojen

ennalta määräämästä kehityksestä kohti egon adaptiivisten ja kognitiivisten prosessien tutkimista. (ks. Lazarus 1979, 82; Hartman 1964).

Useat Freudin elämäkerran kirjoittajat ovat huomauttaneet tämän sitoutumisesta 1800-luvulla yleisemminkin vallinneeseen, vaiheteorioita korostavaan kehitysuskoiseen antropologiaan, jonka mukaan ihmiskunta on kehittynyt tiettyjen vaiheiden kautta. Esim. Sjögren kuvaa, miten maagis-animistista vaihetta seurasi uskonnollinen, josta seuraava askel oli tieteellinen. Sjögrenin mukaan jokainen vaihe sinänsä oli välttämätön ja mahdollisti edistyksen, joka ei aikaisemmissa vaiheissa olisi käynyt päinsä. Askel yksijumaluuteen oli ratkaisevin ennen kolmatta askelta tieteen aikakauteen. (Sjögren 1991, 247).

Freud-elämäkerrassaan Sjögren rinnastaa Freudin uskon vaiheoppiin saman aikakauden muihin suuriin vaiheoppeihin seuraavasti:

”Tunnistamme Freudin oman vaiheopin ajatuskulkuja, jossa sekvenssi ‘oraalinen-anaalinen-genitaalinen’ on kaiken kruununa ja jonka välttämättömänä ehtona on toisen vaiheen edeltäminen toista. Marx julisti sosialismi-kommunismiin korkeimmaksi vaiheeksi, mutta sitä on edellettävä feodalismi ja kapitalismi, joilla molemmilla on historiallinen tehtävänsä. Marxin henkinen oppi-isä Hegel näki historian kehityksessä kolme voimakeskusta: Aasian korkeakulttuurit, Kreikka-Rooman ja -synteesinä! - germaanisen kulttuurin. Auguste Comte, positivistinen filosofi, laati kehitysmallin, johon olen viitannut ja jota Freud kannatti. Tämä ajatusmalli oli vaikuttanut kauttaaltaan Freudin kehityskauteen, päättyvään 1800-lukuun. Freud kannatti sitä koko elämänsä aikana, senkin jälkeen, kun antropologit, historioitsijat, uskontotieteilijät ja filosofit olivat sen hylänneet. (Sjögren 1991, 247).

‘Kehityspysähtymän’ käsite voidaan nähdä osana Freudin aikakautena vallinnutta yleistä antropologista ja historiallista kehitysoppia. Freudin aikalaisfilosofit kehittivät ‘kehitysopillisia’ teorioita mm. siitä, miten historian kehityksen tavoite on keisari Wilhelmin Saksa (*Hegel*) ja yhteiskuntien kehityksen tavoite kommunismi (*Marx*). Tässä filosofisessa ilmapiirissä saattaa

olla houkutus postuloida, että seksuaalisenkin kehityksen täytyy noudattaa vaihelakeja, joiden tavoite on heteroseksuaalisuus. Tämä liittyy kuitenkin tiettyyn näkemykseen historiasta ja filosofiasta, eikä niinkään sisällä väitettä, että homoseksuaalisuus olisi psyykinen ‘häiriö’ tai ‘sairaus’, mitä Freud ei koskaan väittänyt.

Tulkittakoon ‘kehityspysähtymän’ konstruktio miten tahansa, Freud on useassa yhteydessä ilmaissut, että homoseksuaalit eivät ole *sairaita* ja että homoseksuaalisuus voi liittyä erinomaisiin kulttuurisiin ja humanitaarisiin saavutuksiin ja että homoseksuaalit voivat elää onnellisina (Ks. Lewes 1988, 31-32; Goetz 1952). Hän piti homoseksuaalisuutta syrjivää yhteiskuntaa epäoikeudenmukaisena ja näyttää toisaalta kritisoivan ‘perversion’ käsitettä:

”Edelleen yhteisö pakottaa yksilön sukupuolikohdetta etsiessään suuntautumaan vain vastakkaisen sukupuolen edustajiin ja leimaa perversioiksi useimmat genitaaliulkoiset tyydyttymismuodot. Näistä käskyistä ja kielloista kuvastuu vaatimus, että yhteisön kaikkien jäsenten on sukupuolielämässään käyttäydyttävä samoin olipa heidän synnynnäinen tai kokemuksen muovaama seksuaalinen rakenne millainen tahansa; näin se evää huomattavan monilta mahdollisuudet sukupuolisen tyydytyksen kokemiseen ja on siten syvästi epäoikeudenmukainen”. (Freud 1972/1930, 39-40).

Freudin kirje englantilaiselle psykoanalyytikolle Ernest Jonesille antaa Lewesin mukaan selvimmän vastauksen siihen, pitikö Freud homoseksuaalisuutta patologisena. Jones oli kirjoittanut Freudille ja informoinut tätä päätöksestä hylätä avoimesti homoseksuaalisen henkilön pääsy psykoanalyytikoksi. Jones oli valittanut homoseksuaalisuuden muuttumattomuutta koulutusanalyysissä, joten Jonesin mielestä homoseksuaali ei kelvannut psykoanalyytikoksi. Freudin ja psykoanalyytikko Otto Rankin vastaus on selvä:

”Olemme käsitelleet tiedustelusi rakas Ernest, joka koskee homoseksuaalin mahdollista jäsenyyttä ja olemme eri mieltä siitä. Itse asiassa emme voi sulkea pois sellaisia henkilöitä ilman riittävää syytä, samoin kuin emme voi hyväksyä heidän tuomitsemistaan laissa. Mielestämme päätöksen sellaisissa

tapauksissa tulisi riippua ehdokkaan muiden ominaisuuksien perinpohjaisesta tutkimisesta.” (Ks. Ablove 1993, 383).

Abeloven (1993, 385) mukaan vain kolme varhaista psykoanalytikkoo, Rank, Sadger ja Tausk, jakoivat Freudin kannan, jonka mukaan homoseksuaalit ovat tarpeeksi kypsiä osallistumaan psykoanalytikkokoulutukseen.

Psykoanalytikko Hans Sachs suhtautui kielteisesti homoseksuaalisuuteen ja katsoi, että se on ‘analysoitava pois’. Sachsista tulikin yksi sodanjälkeisen psykoanalyttisen reaktion ideologeista (ks. Socarides 1978a). Freudin selvästä kannasta huolimatta Yhdysvalloissa vallitsi tiukka, joskin epävirallinen kielto homoseksuaalien pääsulle psykoanalytikkokoulutukseen aina vuoteen 1991 saakka, jolloin tämä syrjivä käytäntö virallisesti kumottiin. (Isay 1996, 153).

Yhdysvalloissa suhtauduttiin Freudin käsityksiin homoseksuaalisuudesta alunpitäen kielteisesti ja torjuvasti. Jo vuonna 1916 yksi Yhdysvaltain johtava psykoanalytikko, Smith Ely Jelliffe katsoi, että kasvatuksen tulisi kontrolloida homoseksuaaliset taipumukset ja suunnata ne kohti ‘normaalia’ seksuaalielämää. Yhdysvaltalaisen psykoanalyysin historioitsija Ablove pitää Jelliffen kantaa periamerikkalaisena moralismina, joka on hallinnut psykoanalyttistä ajattelua Yhdysvalloissa. Abeloven mukaan Freud tunsu tämän kannan ja halveksi ja vastusti sitä, mutta ei koskaan kyennyt muuttamaan tai edes lieventämään sitä. Ablove kuvaa miten Freud jatkuvasti kritisoi amerikkalaisten psykoanalytikkojen moralismia ja ainoastaan ohuesti pinnan alla olevaa ‘kristillistä retoriikkaa’. Amerikkalaiselle psykoanalytikko Putnamille Freud pitkän ja kriittisen kirjeenvaihdon jälkeen ilmaisi kritiikkinsä suoraan:

”Pidän yhteiskunnan, äärimmillään amerikkalaisen yhteiskunnan, määrittelemää seksuaalimoraalia halveksuttavana. Itse kannatan paljon vapaampaa seksuaalielämää”. (Ks. Ablove 1993, 386).

Abeloven mukaan Freud ei yrityksistään huolimatta pystynyt estämään homoseksuaalisuuteen kohdistuvan moralisoinnin, tuomitsemisen ja sairaaksi leimaamisen syntymistä, kun psykoanalyysi alkoi saada valta-asemaa Yhdysvalloissa 1930-luvulta alkaen. (emt., 385-391). Abeloven (1993, 388) mukaan kirje, jonka Freud lähetti amerikkalaiselle homoseksuaalin äidille, oli tarkoitettu myös yleisemmäksi kritiikiksi amerikkalaista moralismia ja psykoanalyysin väärinkäyttöä vastaan, koska kirjoittaja arvasi tekstin tulevan julkisuuteen.

Kliinikkona Freud kieltäytyi hoitamasta homoseksuaaleja, ellei hän pitänyt heitä myös huomattavan neuroottisina. Muutoin ei ollut mitään hoidettavaa. Homoseksuaalisuus ei hänen mielestään ollut sairaus ja milloin kollegat, joiden mielestä se oli sairaus, yrittivät neuvoa homoseksuaalia hänen hoitoonsa, Freud käännutti heidät pois jos tiesi etukäteen, että nämä olivat homoseksuaaleja vailla psyykkisiä ongelmia. Hän ei aina tiennyt etukäteen ja siksi hänen piti silloin tällöin haastatella vaikkapa yhdessä istunnossa homo, joka oli suhteellisen ei-neuroottinen, mutta jonka perhelääkäri, ystävä tai sukulainen oli ehkä pakottanut ottamaan yhteyttä. (Abelove 1993, 384; Goetz 1952).

Freudin tarkka lukeminen osoittaa, ettei hän pitänyt homoseksuaalisuutta rikollisena, sairautena, alempiarvoisuutena tai psykopatologiana ja että hän vastusti homoseksuaalien syrjintää kaikessa, mukaan luettuna psykoanalyytikkokoulutus. Suvaitsevina asenteineen ja periaatteineen Freud olisi hyvinkin saattanut olla monissa asioissa samoilla linjoilla nykyaikaisen homojen ja lesbojen vapautusliikkeen kanssa. Itse asiassa hän tuki avoimesti oman aikansa kansalaisoikeusliikkeiden pyrkimyksiä lainuudistukseen, jopa siitä huolimatta, ettei hän voinut hyväksyä liikkeessä vallalla ollutta käsitystä homoseksuaaleista 'kolmantena sukupuolena', koska hän ei voinut pitää homoseksuaaleja 'erillisenä seksuaalisena lajina'. Freud mainitsee nimeltä Ulrichsin ja Hirschfeldin ja

kritisoi heidän käsityksiään homoseksuaalista 'kolmantena sukupuolena', koska Freudin psykoanalyysin mukaan jokaisella ihmisellä on mahdollisuus homoseksuaaliseen objektinvalintaan. Kuitenkin Freud suhtautui kansalaisyhteiskuntaan ystävällisesti, joskin kriittisesti, ja tuki sen poliittisia tavoitteita. (Abelove 1993, 389).

Conradin ja Schneiderin (1994, 186) mukaan Freudin tuotanto, siitä huolimatta ettei hän pitänyt homoseksuaalisuutta sairautena ja että hän ponnisteli pyrkiäkseen suvaitsevaisuuteen, johti toisaalta homoseksuaalisuuden medikalisoitumiseen sitä kautta, että siitä muodostui ensisijassa psykiatrinen 'tila'. Terapeuttinen kieli oli voittanut uskonnollisen ja juridisen kielen homoseksuaalisuuden määrittelyssä.

Teleologiset päättelymuodot, joista Freud ei koskaan päässyt kunnolla eroon ja homoseksuaalisuuden julistaminen 'kehityksen pysähtymäksi' jättivät 'oven raolleen' myöhemmille psykoanalyttikkopolveille, jotka eivät pystyneet erottamaan seksuaalimoraalia uskontoperäisistä, 'luonnon tarkoitusta' ja 'biologian normeja' tulkitsevista tuomitsevista argumenteista ja jotka suhtautuivat monta kertaa kielteisemmin kuin Freud, jopa hyökkäävästi, homoseksuaalisuuteen.

5.3. Anatomia on kohtalo: Freud, biologia ja naiset

Naisten suffragetti/emansipaatioliikkeellä ja psykoanalyttisten naiskäsitysten muuttumisella on liittymäkohtia homoseksuaalien vapautusliikkeen vaikutukseen homoseksuaalisuuden sairausleiman poistumiseen. On valaisevaa verrata lyhyesti toisaalta naisiin kohdistuvien lääketieteellisten stigmatteorioiden ja homoseksuaalisuuden sairausleiman purkautumista. Molemmissa tapauksissa

muutoksen käyttövoima on ensi sijassa ollut sosiaalinen liike. Naisille tämä oli suffragetti/emansipaatioliike vuosisadan vaihteessa, feministiliike toisen maailmansodan jälkeen ja uusfeminismi 1960-luvulta lähtien. Syvällekäyvän muutoksen itse psykoanalyttisessä teorianmuodostuksessa saivat aikaan naispsykoanalyytikot, jotka ryhtyivät tulkitsemaan uudelleen Freudin karkean biologistisia ja fallosentrisiä teorioita. Samanlaisen kehityksen alku on nähtävissä 1990-luvulla kun avoimesti homoseksuaalisten psykoanalytikkojen pitkään jatkunut virkakielto on poistunut. Vuonna 1993 pidettiin ensimmäinen kongressi, jossa psykoanalyytikot itse tulkitsivat uudelleen freudilaista teoriaa homoseksuaalisuuden osalta (Ks. Domenici & Lesser 1995).

Samankaltaisia ovat myös ne perusargumentit, joilla niin naisia kuin homoseksuaaleja on määritelty alempiarvoisiksi psykoanalyttisessä teoriassa: 'biologiset normit', 'anatomiset lait' ja 'luonnon tarkoitus'. Voidaan ehkä tunnistaa ajalliset lähtökohdat kummankin liikkeen alkukohtaksi: ensimmäinen naisten oikeuksien yleinen julistus Seneca Fallsissa 1848 ja homoseksuaalien ensimmäinen järjestäytyminen kansalaisoikeusliikkeeksi (WHK) Berliinissä vuonna 1897 sekä avoimeen vastarintaan nouseminen Stonewall-kapinassa New Yorkissa 1969.

Freudin elämäkerran kirjoittaja Peter Gay kuvaa ensimmäistä naisten yleisten oikeuksien julistusta Seneca Fallsissa Yhdysvalloissa 1848 ja sen aiheuttamia reaktioita. Gayn mukaan ilmeisesti pelko ja ahdistus riivasivat niitä, jotka pitivät jyliseviä puheita feministejä vastaan pitäen näitä estottomina perversseinä, jotka ovat taipuvaisia kumoamaan perheen ja sukupuolten väliset *luonnolliset* (kursivointi lisätty) suhteet. Gayn mukaan päätellen pilakuvien, pääkirjoitusten, saarnojen ja puheiden tulvasta, joka syydettiin hyökkääviä miestensyöjänaisia ja näiden tohvelin alla eläviä miespuolisia, mutta naismaisia kannattajia vastaan, varsin suuri osa 1800-luvun miehistä ilmeisesti eli äärimmäisessä naisen pelon ja ahdistuksen vallassa. (Gay 1990, 621).

Peter Gayn mukaan Freud asettui vastustamaan naisten tasavertaisuutta biologiaan ja luonnon tarkoitukseen vetoamalla. Freud arvosteli naisten tasavertaisia oikeuksia puolustanutta filosofi John Stuart Milliä siitä ‘absurditeetista’, että tämä oli unohtanut naisen arkiset realiteetit: kodin pitäminen järjestyksessä, lasten hoitaminen ja kasvattaminen. Freud itse ei pitänyt naisia sorrettiina, vaan totesi jokaisen vailla äänioikeuttakin olevan tytön voivan oikaista filosofi Milliä. Naisen lähettäminen ulos olemassaolon taisteluun oli Freudille ‘kuolleenä syntynyt ajatus’. Freud vetosi ‘luontoon’, joka oli suonut naiselle kauneuden, viehättävyyden ja suloisuuden ja siten määrännyt tämän johonkin muuhun. (Gay 1990, 67).

Gayn mukaan naisista Freudin omassa taustakulttuurissa tuli ‘hyvinkasvatettuja ja ylikasvatettuja’ ja heidän piti olla ‘hupsuja ja tietämättömiä’, ‘utelaita ja ujoja’, ‘epävarmoja ja epäkäytännöllisiä’. Gayn mukaan tämä todellisuudelle vieras kasvatustapa määräsi heidät ennakoita aviomiehen johdettavaksi ja muovattavaksi avioliitossa, jossa heillä ei ollut omaa tahtoa. Gayn mukaan tässä kylmässä oikeudellisessa ja poliittisessä ilmastossa, jota hallitsevat kulttuuriset asenteet pitivät yllä, korkeampaa koulutusta tai itsenäisyyttä tavoittelevien itävaltalaisien naisten oli oltava valmiita alistumaan siihen, että heidät usein tehtiin säälimättömällä tavalla naurunalaisiksi. (emt., 623-625).

Freud muotoili medikalisoivan ‘tieteellisen’ teorian, jota voitiin käyttää naisen alistetun aseman oikeuttamiseen ja ‘luonnollistamiseen’. Gayn mukaan kaksikymmentäluvun alussa Freud näytti omaksuneen käsityksen, että pieni tyttö oli epäonnistunut poika ja aikuinen nainen kastroitu mies. Näin siis mies Gayn mukaan Freudin ihmisen malli. Freud lausui haastavan aforismin: ‘Anatomia on kohtalo’. Sen sijaan työllä, joka jo on ‘kastroitu’, on vähemmän yllykkeitä mie-

helle tyypillisen vaativan yliminän kehittämiseen ja hän rakentaa oman yliminän-sä rakkauden menettämisen pelosta. (emt., 628).

Gayn mukaan kaikesta tunnusteleavasta sävystä huolimatta Freud pysyi lujana torjuessaan naisten tasavertaisuuden: kenenkään ei pitänyt antaa sukupuolten täydellistä tasavertaisuutta ja tasa-arvoa ajavien naisasianaisten vastalauseiden hämmentää itseään tai johtaa harhaan. Freud esitti kantansa tukemiseksi biologisen luonnonlain, jonka hän katsoi löytäneensä: tytön koettelemus alkaa peniskateudesta. Kun tyttö huomaa, ettei hänellä ole penistä, --- hänessä herää vähemmydentunteita ja taipumus mustasukkaisuuteen ja kateuteen (emt., 630).

Freudin mukaan nainen luopuu klitoraalista itsetyydytyksestä, kun hän on joutunut tuskallisesti myöntämään tämän elimen mitättömyyden. (emt., 611).

Gayn mukaan Freud määritellesään klitoriksen peniksen surkastuneeksi jäänteeksi tarjosi epäilyttävän ja erittäin tendenssimäisen vertauksen. (emt., 633).

Freudin näkemys naisista biologisesti vammaisina ja henkisesti alempiarvoisina ei periaatteessa poikkea pahimmista homoseksuaalisuutta luonnehtivista psykoanalyttisistä stereotypioista. Siinä missä naiset ovat henkisesti alempiarvoisia 'kastroiduina', homoseksuaalit 'pelkäävät tulevansa kastroiduiksi' ja lesbot 'haluavat peniksen'. Siinä missä naisilla on 'heikompi yliminä', homoseksuaalit ovat 'kehitykseltään pysähtyneitä', 'psykkisesti häiriintyneitä', kykenemättömiä 'todelliseen rakkauteen'. Erona on, että naisten emansipaatioliike yhdessä naispsykoanalyttikoiden työn avulla sai torjuttua pahimmat ylilyönnit, kun taas homoseksuaalien leimaaminen ja medikalisaatio pahenivat ratkaisevasti laman, sodan ja kylmän sodan vaikutuksesta ja johtivat siihen, että homoseksuaalisuus medikalisoitiin virallisesti yhdysvaltalaisessa luokituksessa DSM-I, joka luokitteli erilaiset, aikaisemmin synteinä pidetyt, seksuaaliset 'poikkeavuudet' itsetyydytyksestä homoseksuaalisuuteen *virallisesti* sairauksiksi vuonna 1952.

Naisten emansipaatioliike sai aikaan äänioikeuden naisille ja avauksen työelämään, vaikka Freud Gayn mukaan leimasi naisasian ajajat peniskateudesta kärsiviksi. Jo Freudin elinaikana tämän biologistisia ja fallosentrisiä teorioita naisista ryhtyivät kritisoimaan muut psykoanalyttikot Ernest Jonesin ja Karen Horneyn johdolla. Vuonna 1927 Ernest Jones kritisoi Freudin fallosentristä näkemystä. Psykoanalyttikko Karen Horney kirjoitti useita artikkeleita 1920- ja 1930-luvuilla, joissa hän osoitti ‘peniskateuden’ sosiaalisen perustan ja esitti miehissä esiintyvän ‘kohtukateuden’ ja naisen genitaalien pelon. Horney osoitti Freudin teorioiden taustalla olevan miesnäkökulman:

”Syy tähän on ilmeinen. Psykoanalyysi on nerollisen miehen luomus, ja melkein kaikki, jotka ovat kehittäneet hänen ideoitaan, ovat olleet miehiä. Niinpä olisi aivan ‘oikein ja järkevää’ että psykoanalyysi kehittäisi helpommin ‘miehen psykologiaa’. --- Oppi naisen huonommuudesta juontui Karen Horneyn mukaan ‘miesten tiedostamattomasta tendenssistä’”. (Gay 1990, 635).

Margaret Meadin (1935) antropologiset tutkimukset auttoivat osoittamaan, että patriarkaaliset teemat miehen aggressiosta ja naisen alistumisesta ovat kulttuurisesti vaihtelevia. Modernin feminismin Freudia käsittelevä perusteksti on Simon de Beauvoirin *Le deuxième sexe*¹⁰ (1949), jossa Freudin teoriaan hyvin perehtyen hylätään monet tämän argumenteista. Beauvoir myöntää, että pojat ovat ylpeitä sukuelimistään, mutta kiistää, että tyttöjen silti pitäisi tuntea alemmuutta. Beauvoirin mukaan nainen ei ole joutunut maskuliinisen ja feminiinisen identifikaation väliin, vaan hänelle tarjotun *objektin*, *Toisen* roolin ja hänen oman vapautensa toteuttamisen väliin. (de Beauvoir 1949, 83). (Ks. Timms and Segal 1988, 245).

¹⁰ Kun de Beauvoirin teos suomennettiin vuonna 1980, siitä jätettiin Heinämaan (1996, 9) mukaan pois useita filosofisesti tärkeitä osuuksia, mukaan luettuna lesboutta käsittelevät osuudet. Lisäksi Heinämaa pitää suomennosta harhaanjohtavana, koska siinä Beauvoirin fenomenologiset käsitteet on korvattu arki kielen tai yhteiskuntatieteiden käsitteillä.

Yksi 1960-luvun uusfeministisistä dokumenteista on Kate Millettin väitöskirja *Sexual Politics* (1969), joka ulottuu esihistoriasta naisten oikeustaistelun kautta ajankohtaiseen kirjallisuuskritiikkiin. Millett näkee post-freudilaisen perinteen sekä oireena että syynä lähettää naiset takaisin kotilieden ääreen vuosisadan vaihteen feminismin voittojen jälkeen. Millett kyseenalaistaa Freudin tavan asettaa miehen biologinen ruumis ihmisen normatiiviseksi malliksi. Timmsin ja Segalin mukaan kolme kirjaa popularisoi feministisen argumentin: Germaine Greerin *The female eunuch*, Eva Figesin *Patriarchal attitudes* sekä Shulamith Firestonen *The dialectics of sex*. Greer pitää psykoanalyysiä ‘paternalistisena holhouksena’ ja osoittaa, että Freudin argumentti on ”tautologia, joka ei voi edetä omien lähtökohtiensa ulkopuolelle, joten se ei ole todistettavissa oikeaksi eikä vääräksi”. Hän asettaa Freudin historialliselle paikalleen ja katsoo, että ”---tosiasiat ovat epärelevantteja kun kysymyksessä on pohjimmiltaan arvojärjestelmä”. (Timms and Segal 1988, 247).

Eva Figes pitää psykoanalyysiä ‘hienovaraisena psykologisena tabuna’, joka pysäyttää naisen emansipaation. Figes ei anna anteeksi Freudille sitä, että tämä oli kykenemätön näkemään välittömän sosiaalisen todellisuutensa ulkopuolelle. Shulamith Firestonelle psykoanalyysi on ‘harhaanjohdettua feminismiä’. Firestonen mukaan feminismi ja freudilaisuus ovat samaa ainesta. Hänen mukaansa oidipuskompleksi on nähtävä vallankäytön muotona. (emt., 248).

Keskustelu naisen asemasta freudilaisessa teoriassa avattiin jälleen kun Juliet Mitchell julkaisi kirjansa *Psychoanalysis and feminism* (1974). Mitchellin mukaan olisi vahingollista feminismille hylätä psykoanalyysi ja Freudin tuotanto. Mitchellille psykoanalyysi ei kuitenkaan ole patriarkaalisen yhteiskunnan puolustus vaan sen *analyysi*. Naisten alistamisen ymmärtäminen ja voittaminen edellyttää patriarkaalisen yhteiskunnan analyysiä. Mitchellin mukaan vain

tiedostamattomien prosessien hyväksyminen voi selittää naisten sorron jatkumisen ja sen sisäistämisen. Hän ei hyväksy psykoanalyysin hylkäämistä radikaalin feminismin tavoin mutta varoittaa hyväksymästä vallitsevaa patriarkaalista psykoanalyysin käyttöä tai monia Freudin omaan tuotantoon sisältyviä patriarkaalisia tuomioita. Sen jälkeen kun Mitchell uudella tavalla määritteli debatin, feministit ovat lukeneet uudelleen Freudin ja Lacanin tuotannon. Suurelta osin keskustelu on siirtynyt Ranskaan ja kanavoitunut Lacanin kautta, vaikka ranskalaiset ajattelijat, kuten mm. Irigaray, Kofman ja Hélène Cixous ovat suoraan kritisoineet Freudin tuotantoa. (Timms and Segal 1988, 249-250).

Brennan (1988) on tehnyt yhden yhteenvedon psykoanalyysin sisällä käydystä feministisestä keskustelusta, joka alkoi British Psycho-Analytical Societyn sisällä vuosina 1943-44 Melanie Kleinin ja Anna Freudin välisestä keskustelusta. Brennanin mukaan feminismidebatti sisälsi neljä positiota. Ensimmäinen oli suora feministinen Freudin fallosentrismin ja patriarkaatin biologisen alkuperän selityksen hylkääminen. Toinen positio on Lacanin ja Irigarayn mukainen peniksen tulkinta symbolisin termein. Kolmanneksi, Freudiin ja Lacaniin tukeutuen Mitchell katsoo, että psykoanalyysi voi sisältää ideologiakritiikin, koska se tarkastelee teoreettisesti sosio-historiallista tuotetta. Brennanin mukaan neljäs positio debattiin tulee Juliet Mitchellin yrittäessä lukea Lacanin teorioita halun ylihistoriallisesta luonnosta teorioina jostakin, joka voidaan nähdä historiallisesti satunnaisena (kontingenttina). Mitchellille psykoanalyttinen teoria koskee seksuaalisen eron konstruktioita eikä sen sisäistämistä. (Brennan 1988, 256).

Psykoanalyytikko Marie Maguire on luonut katsauksen psykoanalyyttisten naisteorioiden historiaan ja nykytilaan. Hän toteaa, että psykoanalyysin ja feminismin yhteenotto on kestänyt lähes vuosisadan. Silti psykoterapia näyttää Maguiren mukaan melkein uudelta uskonnolta, uuden ajan totuuden ja moraalin

linnakkeelta. Sen harjoittajat sortuvat helposti uskonnolliselle uskolle tyypilliseen idealisointiin tai tuomitsemiseen. Feminismin poliittiselle projektille myönteiset psykoanalyttiset perspektiivit ovat törmänneet vastenmielisyyteen ja ennakkoluuloihin. Vallitsevien suuntausten psykoanalyttisissä teorioissa on yhä selvä miesnäkökulma. Naiset eivät sisälly teoriaan subjekteina, joilla on oma tahto ja halu. Sen sijaan heidät nähdään miesten tai lasten silmien kautta. Suurimmassa osassa analyttisiä kirjoituksia miehiä taas idealisoidaan (paitsi jos he ovat homoseksuaaleja). Näitä vinoutumia pahentaa se, että psykoanalyttisten teorioiden tekijät esittävät ne usein universaaleina ja ajattomina. ‘Normaalin’ ja ‘epänormaalin’ kehityksen ideoita esitetään yhä universaaleina totuuksina, huolimatta sellaisten normien ovat kulttuurisesta määräytyneisyydestä. Maguiren mukaan tämä koskee erityisesti seksuaalista suuntautumista selittäviä teorioita, siitä huolimatta, että lesboja ja homomiehiä kohtaan osoitetaan jo suurempaa kunnioitusta kulttuurissa. (Maguire 1995, 226).

Freudin seksuaaliteorian (1971) suomenkielisen laitoksen toimittajat Vappu Taipale ja Kimmo Leppo varoittavat esipuheessaan ”suurten oppirakennelmien kangistumisesta kapinallisuudesta papillisuudeksi”. Toimittajat varoittavat, että ”naisen seksuaalisuutta käsitellessään Freud oli aikansa vanki, ja hänen johtopäätöksensä vahvasti lähtökulttuurin ja valikoituneen potilasotoksen harhauttamia”. (Freud 1971, 11).

5.4 Freudin omia johtopäätöksiä omasta teoriastaan

Kuten jäljempänä käy selvästi ilmi, Freudin laajaa tuotantoa voidaan lukea monella, jopa toisilleen täysin vastakkaisilla tavoilla. Freudin tuotannosta voidaan irrottaa kohtia, jotka joko näyttävät puoltavan tai kritisoidaan homoseksuaalisuuden leimaamista häiriöksi. Monet tutkijat, myös psykoanalyttikot (esim. Drescher 1993, 1994) ovat varoittaneet tulkitsemasta

Freudia liian myönteisesti. Esimerkiksi Szasz (1990, 60) varoittaa homoseksuaaleja ja heidän ‘uudelleen-syntyneitä’ psykiatrisia puolustajiaan ‘pettämästä itseään’ siteeraamalla valikoituja lausumia sieltä täältä Freudin tuotannosta yrittääkseen ‘puolustaa itseään’. Szasz katsoo jyrkästi, että Freud oli homovastainen ja että ei tule antaa anteeksi sitä, että Freud myös nimitti homoseksuaalisuutta perversioksi eräissä teksteissään. (Szasz 1990, 60-61).

On muistettava, että monet myöhemmät psykoanalyttikot ovat suoraan Freudin teksteistä ja käsitteistä johtaneet sairaaksi ja häiriintyneeksi leimaavia teorioita. Yksi ensimmäisiä tällaisia revisionistisia tulkitsijoita oli Hans Sachs (1923), joka suoraan Freudin teokseen *Drei Abhandlungen der Sexualtheorie* (1905) perustaen muotoili yhden psykoanalyysiin voimakkaimmin vaikuttaneen käsityksen homoseksuaalisuudesta vakavana persiona, joka saa alkunsa jo preoidipaalissa vaiheessa syntyvästä ‘fiksaatiosta’. Sachs tekee kytkennän persiona huumeriippuvuuden kautta neurooseihin ja väittää, että vaikka homoseksuaalit saattavat kokea tilansa *ego-syntonisena* eli oireettomana, persion taustalla olevat piilevät mekanismit kuitenkin johtavat siihen, että Sachsin mukaan ”perverssien joukossa on enemmän neurootikkoja kuin normaali-ihmisten keskuudessa”. (Sachs 1923).

Sachs, joka oli Freudin oppilas ja tämän lähipiirin jäsen, oli ensimmäisten joukossa aloittamassa homoseksuaalien totaalisen leimaamisen ‘perversseiksi ja häiriintyneiksi’ ja heihin kohdistuvan alistavan kielenkäytön, jota Peter Gay (1990) nimittää psykoanalyttiseksi ‘luonnemurhaamiseksi’. Sodan jälkeen Bieberin ohella homoseksuaaleja ehkä eniten patologisoinut Charles Socarides (1978a) perustaa oman häiriöteoriansa nimenomaan Sachsin artikkeliin, jonka käänös on mainitussa Socaridesin pääteoksen liitteenä (Ks. Socarides 1978a, 531-546).

Sachsin lisäksi lukuisat myöhemmät psykoanalyytikot ovat kehittäneet sairaaksi leimaavia teorioita, tuhoavia ennusteita ja uskomuksia homoseksuaaleista vakavasti häiriintyneinä, ihmissuhteisiin kyvyttöminä ja yliminältään vaurioituneina ‘perverseinä’. Näistä analyytikoista tyyppiesimerkkeinä mainittakoon tyyppiesimerkkeinä Bergler, Bieber ja Socarides. Freudin homomyönteiset tulkinnat voitaisiin helposti leimata joko naiiviudeksi tai asiantuntemattomuudeksi. Kokemuksen mukaan vetoaminen Freudin kantaan, että homoseksuaalisuus ei ole ‘sairaus’ usein pyritään mitätöimään Freudilta tekstiyhteyksistään irrotetuilla lauseilla, joiden mukaan homoseksuaalisuus kuitenkin olisi ‘kehityspysähtymä’, ‘fiksaatio’ tai ‘kompleksi’ ja näin etsimään tukea medikalisaatiolle.

Kaikkien metodologisten ja eettisten varoitusten jälkeen saattaa olla mielenkiintoista tarkastella, miten Freud itse on käytännössä soveltanut ja tulkinnut omia teorioitaan homoseksuaalisuudesta, sekä mitä johtopäätöksiä hän on katsonut seuraavan omista teorioistaan. Edellä mainittu kirje amerikkalaisen pojan äidille (Freud 1951/1935) on melko tunnettu ja laajasti siteerattu myös psykoanalytikkojen keskuudessa. Vaikka Freud siinä toteaa, ettei pidä homoseksuaalisuutta paheena, sairautena tai alempiarvoisuutena, lausumasta usein irrotetaan Freudin arvotus homoseksuaalisuudesta ‘kehityshäiriönä’ ja pyritään siten tukemaan käsityksiä homoseksuaaleista patologisina.

Lähes tuntemattomaksi on sen sijaan jäänyt nuoren homoseksuaalisen runoilijan kirjoittama lehtiartikkeli, jossa tämä kuvaa Sigmund Freudin suhtautumista itseensä asiakkaana. Nuori sveitsiläinen runoilija ja psykologian opiskelija Bruno Goetz kirjoitti toukokuussa 1952 kokemuksistaan Freudin vastaanotolla *Neue Schweizer Rundschau*. Vaikka tekstiä ei ole tietääkseni kokonaisuudessaan julkaistu muilla kuin saksan kielellä, tekstin olemassaoloon on kuitenkin viitattu

Freudin elämää koskevissa yhteenvedoissa Abelove (1993), Gay (1990) ja Ruitenbeek (1973).

Artikkelissa Bruno Goetz kertoo, miten hän kävi Freudin luona vuonna 1905, samana vuonna kuin *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie* ilmestyi. Nuorella runoilijalla oli pitkään ollut päänsärkyä ja sen vuoksi näkövaikeuksia. Goetz kertoo, että hänen opettajansa oli varannut ajan Freudille ja lähettänyt tälle Goetzin runoja, jotka käsittelivät merta.

Freud tervehti Goetziä ystävällisesti, ilmaisi ymmärtäneensä runojen viestin ja pyysi Goetziä kertomaan, mitä symboliikkaa merirunoihin liittyi. Bruno Goetz kertoo vapautuneensa täysin ja kertoneensa Freudille, miten hän oli aivan nuorena ihastunut isänsä oppilaisiin, Riikan merimieskoulun merimiehiin. Goetz kertoi, että hänellä oli hyvä suhde isäänsä ja että isä oli hänen paras ystävänsä. Silti Bruno Goetz ei ollut uskaltanut kertoa isälleen, ettei hän saanut solmittua suhteita tyttöön vaan rakastui merimiehiin, joita olisi halunnut suudella. Goetz kertoi Freudille, miten hän yöllä sängyssä haaveili merimiehistä.

Freud kysyi: ”Onko suhteenne merimiehiin koskaan häirinnyt teitä?”. Bruno Goetz vastasi: ”Ei koskaan. Olin syvästi rakastunut. Ja kun ihminen on rakastunut, kaikki on hyvin, eikö vain?” Freud vastasi: ”Teidän kohdallanne on tosiaan näin. Olette ottanut oman elämän omiin käsiinne ja kasvattanut itseänne. -- Olette kadehdittava ja teillä on ihailtava omatunto. Olette saanut sen sisältänne”. Freud lausui vielä joitakin ystävällisiä sanoja merestä ja merimiehistä ja sanoi: ”Hyvä oppilas Goetz, en ota teitä analyysiin. Teistä saattaa tulla mitä onnellisin (*selig*) ihminen komplekseinenne. Määrään vain lääkkeen silmäongelmiinne”. Lopuksi Freud pani jotakin kirjekuoreen, antoi sen runoilijalle ja sanoi: ”Toivottavasti ymmärrätte, mutta minä olen virassa oleva tohtori ja te olette nuori opiskelija. Saanko antaa tämän kirjekuoren ja leikkiä

isääne. Siinä on pieni korvaus siitä ilosta, jonka olen saanut runoistanne ja nuoruutenne kertomuksesta. --- Tulkaa joskus käymään. Vaikka olen kiireinen, voin aina järjestää puolen tunnin ajan teille. Auf Wiedersehn!”.

Goetz kirjoittaa artikkelissaan, miten hän avasi kirjekuoren kotonaan ja löysi sieltä 200 kruunua, tarpeeksi rahaa kokonaiseen ravintola-ateriaan. Goetz liikutui kyyneliin saakka. (Goetz 1952, 7).

Goetz kirjoitti artikkelinsa vuonna 1952, psykoanalyttisen homoseksuaalisuutta syrjivän leimaamisen ollessa voimakkaimmillaan. Sandor Rado, Edmund Bergler ja muut yhdysvaltalaiset psykoanalyttikot tuomitsivat homoseksuaalit perversseiksi, sairaiksi, vastuuttomiksi ja perhetaustaltaan häiriintyneiksi, samana vuonna kuin Yhdysvaltain psykiatriyhdistys virallisesti julisti homoseksuaalisuuden sairaudeksi. Goetz toi esiin omat julkaisemisen motiivit artikkelin alussa. Hän viittaa siihen, miten ajankohtana vallitsevan psykoanalyttisen leimaamisen johdosta Freudiinkin kohdistettiin kritiikkiä yksipuolisista metodeista ja pelkistävästä (reduktionistisesta) ajattelusta. Goetz katsoo itsellään olevan ‘melkein velvollisuus’ julkaista muistelmansa Freudista vastineena sille, mikä käsitys Freudista vallitsi tuona ajankohtana. Goetz huudahtaa: ”Eihän tuo pidä paikkaansa --- siltäkin osin kuin se pitää paikkansa, se on vain puoleksi totta, koska siinä jätetään pois tärkein - Freud *ihmisenä*. (Goetz, 1952, 3).

Mielestäni Goetzin kuvaus heijastaa psykoanalyttisen teorian historiaan perehtyneen tutkijan tunteja, joiden mukaan Freudin alkuperäiset ajatukset ja eettinen lähestymistapa ovat irtautuneet ja vieraantuneet lähtökohdistaan, muuttuneet tuntemattomiksi, eräiden tutkijoiden mukaan (Ks. Lewes 1988) jopa rappeutuneet ja vääristyneet Freudin jälkeisessä psykoanalyysissä. Yli puoleen vuosisataan ei psykoanalyttisessä kirjallisuudessa esiintynyt samanlaista

homoseksuaalin ja psykoanalyytikon kohtaamista: ystävällinen, jopa isällinen ammattiauttaja sekä homoseksuaalinen asiakas, joka on onnellisesti rakastunut samaan sukupuoleen ja joka on ottanut oman elämänsä täyteen hallintaansa ja jonka isä on tämän paras ystävä. Freudin mukaan hänen homoasiakkaansa saattaa homonakin tulla onnelliseksi¹¹. (Goetz 1952, 7).

¹¹ Freud käytti sanaa *selig*, joka on vielä myönteisempi konnotaatioiltaan (mm. ‘autuas’) kuin mitä olisi pelkkä *glücklich* (onnellinen)

6. FREUDIN JA WESTERMARCKIN VARHAISVAIKUTUS SUOMESSA

Juhani Ihanus on käsitellyt Edward Westermarckin tutkimuksia seksuaalimoraalin alkuperästä ja niiden vaikutuksia Suomessa. Sosiaaliantropologille ja sosiologian professorille Edvard Westermarckille homoseksuaalisuus oli, Ihanuksen mukaan, seksuaalisuhteita koskevien moraalikäsitteiden koetinkivi. Westermarckin mukaan homoseksuaalisuutta on esiintynyt kaikissa kulttuureissa, kaikkina aikakausina, kaikissa maissa ja yhteiskuntaluokissa. (Ihanus 1990, 187).

Ihanuksen mukaan seksologian ja psykoanalyysin uranuurtajien piirissä alkoi ilmetä käsityksiä, joiden mukaan homoseksuaalisuuden ja heteroseksuaalisuuden välillä on jatkumo lukuisine variaatioineen. Homoseksuaalisuus ei enää kaikkien seksuaalisuuden tutkijoiden mielestä ollut sairaus, joka edellytti hoitoa. Homoseksuaalisuudessa alettiin perverssin monoliitin ja kuriositeetin asemesta nähdä useista toiminnoista ja haluista rakentunut, laajalle levinnyt inhimillinen käytäntö. Westermarck siteerasi hyväksyvästi ajatuksia, joiden mukaan useimmilla ihmisillä on todennäköisesti potentiaalia homoseksuaalisiin mieltymyksiin. (emt., 188).

Westermarck ei Ihanuksen mukaan liioin määritellyt homoseksuaalisuutta varsinaiseksi seksuaalisen kehityksen seisahtumaksi (heteroseksuaalisuuden inhibitioksi), kun taas Freud ja Ellis olivat tässä kysymyksessä pikemminkin seisahtuma-käsitteen kannalla. Westermarckille homoseksuaalisuus merkitsi yleismaailmallista seksuaalista käytäntöä, jolla on erilaisia kulttuurisia variaatioita, mutta joka ei välttämättä ole kehityksellisesti 'jäljessä' seksuaalisten käytäntöjen valtavirtauksesta. Westermarck oli osaltaan edistämässä entistä suvaitsevampaa asennoitumista homoseksuaalisuuteen. Homoseksuaalisuuden

tuomitseminen synniksi (epäuskoksi, kuvainpalvonnaksi tai kerettiläisyydeksi), rikokseksi, siveelliseksi rappioksi tai vähintään paheeksi oli Westermarckista pitkälti kristinuskon perinteen painolastia, joka ‘modernin’ ajan oli syytä sysätä syrjään. (emt., 188).

Freud ja Westermarck olivat tutustuneet toistensa tuotantoon. Westermarckille ja Freudille oli yhteistä suvaitsevainen ja kulttuurirelativistinen asenne homoseksuaalisuuteen. Westermarck kamppaili kristillisen moraalien ja kirkolliskanonisen perinnön kanssa avartaessaan ja relativoidessaan sukupuolimoraalia. Ihanuksen mukaan Westermarckilla ja Freudilla oli yhteisenä perintönä valistusfilosofia ja evoluutioteoria ja ateismi, vaikka Westermarck muuten esitti epäilyksiä psykoanalyysin kliinisten havaintojen paikkansapitävyydestä. Westermarck kritisoi psykoanalyttistä evidenssiä muistojen epäluotettavuudesta, analyttikon väliin tulevasta roolista, symbolitulkintojen mielivaltaisuudesta, tendenssimäisestä seksuaalipainotteisuudesta sekä liiallisista yleistyksistä neurootikkojen sielunelämästä. (emt., 199).

Ihanuksen (1993, 13) mukaan psykoanalyysillä on Suomessa sekä monitahoinen että kerrostunut, mutta pitkälti unohdettu historia. Psykoanalyysin vaihteita on Suomessa verraten vähän oppihistoriallisena kertomuksena.

Suomalaiskansalliset torjunnat ovat juuri psykoanalyysin suhteen olleet voimakkaista ja pitkäkestoisia. Aivan viime vuosina on Suomessa kasvanut kiinnostusta maamme psykologian historiaan. Tieteenalan aikaisempien kehitysvaiheiden tuntemus auttaa omalta osaltaan jäsentämään nykyistä, usein kirjavaa ja vaikeaselkoista tieteellistä ilmapiiriä, jossa eri oppisuunnat ja aatevirtaukset sekoittuvat toisiinsa. (emt., 14). Psykoanalyysin täkäläisten historiallisten vaiheiden tarkastelua on hankaloittanut eri tieteenalojen edustajien aristelu ja varovaisuus, kun joudutaan poikkeamaan oman tieteen ‘reviirirajan’ yli.

Laajemmalti psykoanalyysin periaatteet tulivat tunnetuiksi vasta 1930-luvulla Yrjö Kuloveden (1933) julkaistua ensimmäisen yhtenäisen suomenkielisen teoksen Freudin psykoanalyysistä. Ihanuksen mukaan psykoanalyysin kokemaa kehitysviivästymää Suomessa osoittaa myös se, että kansainvälinen psykoanalyttinen kirjallisuus ennen toista maailmansotaa oli Freudin pääteoksia myöten kustannus- ja käännöspaisiossa. Suomalainen kustannuspolitiikka ei psykoanalyysiin nähden ollut ajan tasalla. (Ihanus 1994, 251). Psykoanalyttisten instituutioiden näkökulmasta psykoanalyysin historia Suomessa on lyhyt. Kansainvälisesti ottaen Suomen psykoanalyttinen yhdistys (SPY) on myöhäsyntyinen. Kansainvälinen psykoanalyttinen yhdistys (IPA) hyväksyi ensimmäisen suomalaisen opintoryhmän 1964 ja SPY hyväksyttiin vasta 1969 itsenäiseksi jäsenyhdistykseksi.

Suomessa on IPA:sta erillään perustettu Therapie-säätiö, joka on saanut vaikutteita paitsi perinteisestä psykoanalyysistä, erityisesti eksistentiaalifilosofiasta ja -analyysistä (Daseinanalyysi) sekä antropologisesta lääketieteestä. Therapiealaisessa perinteessä ollaan suhtauduttu osittain hillitymmin homoseksuaalisuuteen ja jopa annettu puheenvuoro homoseksuaalien edustajille.

Keskeisimmäksi psykoanalyysin alkuvaiheen esittelijäksi Suomessa nousi tamperelainen lääkäri Yrjö Kulovesi (1887-1943). Suomalaisen lääkärinkunnan keskuudessa Kulovesi oli psykoanalyysin alalla yksinäinen uranuurtaja. Wienissä 1920-luvulla oleskellessaan Kulovesi oman analyysinsä lisäksi kävi Wienin psykoanalyttisen yhdistyksen kokouksissa ja otti osaa seminaariharjoituksiin. Kulovesi oli ahkera ja monipuolinen kirjoittaja. Hän oli vakuuttunut Freudin ajattelun laajakantoisuudesta ja valmis puolustamaan sitä ahdasmielisen moraalin hyökkäyksiä ja tieteellisiä ennakkoluuloja vastaan. Toisen maailmansodan

kynnyksellä, kansalliskiihkoisen päätöksen yltyessä ja ekstaattisten joukkoliikkeiden nostattaessa intohimojen kuohuja ja väkivaltaisia purkauksia, Kulovesi (1938) sai aiheen puolustaa suvaitsevuuutta, rationaalista harkintaa ja myötätuntoista ymmärtämystä. Lisäksi hän muistutti psykoanalyysin tehtävästä ”inhimillisen itsetiedostuksen rakennustyössä”. (Ihanus 1994, 117). Samaa hillittyä lähestymistapaa Kulovesi noudatti myös kirjoittaessaan homoseksuaalisuudesta.

Duodemic-lehdessä vuonna 1935 Yrjö Kulovesi totesi Freudin varovaista ja hillittyä tyyliä sekä rationaalista harkintaa noudatellen, ettei homoseksuaalisuus ole sairautta. Lisäksi hän varoitti tekemästä yleistyksiä potilasotosten perusteella, mutta ei kuitenkaan malta olla käyttämättä termiä ‘perverssi’:

”Lääkäri saa harvoin hoitoonsa perversiteettitapauksia. Nämä henkilöt eivät juuri lääkärinapua hae siitä yksinkertaisesta syystä, että heillä ei ole mitään tarvetta päästä irti tilastaan puhumattakaan siitä, että se merkitsisi mitään sairautta heille. Kun heillä ei mitään neuroottisiin verrattavaa jännitystilaa synny vietintydytyksen muodon ja varsinaista korkeampaa henkistä minää rakentavien yliminätekijöiden välillä, vaan edellinen ilman muuta toteutetaan, niin ei tällaisessa tapauksessa ole myöskään mitään tuskallisen ahdistuksen tiloja, jotka merkitsisivät sairautta.” (Kulovesi 1935, 734).

Kulovesi totesi, että ympäristön paine saattaa aiheuttaa ongelmia:

”On kuitenkin tapauksia, joissa perverssi henkilö jouduttuaan esimerkiksi tekemisiin oikeuslaitoksen kanssa tahi yleisen mielipiteen kritiikin alaiseksi kokee suuriakin vaikeuksia. Sellaisessa tapauksessa pelkkä asian julkisuuteen tuleminen saattaa hänet sosiaalisen arvostelun kohteeksi, ja sellaisessa tilassa hänellä itselläänkin joutuu liikkeelle niin sanoaksemme sosiaalinen tuskallinen ahdistus. (emt., 734).

Kulovesi korosti Freudin tavoin, että homoseksuaalisuus ei ole psykopatologista, vaan sen ilmenemismuodot ovat moninaiset:

”Lääketiede on perverssin henkilön lyhyesti pyrkinyt arvioimaan nimityksellä ‘psykopaatti’ tai ‘degeneroitunut’. Jokainen asiaan vähänkin perehtynyt tietää, kuinka vähän tällaisten sanojen takana on todellista ilmiöön syventymistä ja sen tuntemista edellyttävää tutkimustyötä. --- Lähempi tutustuminen perverssiteetteihin osoittaa piankin, että olemme tekemisissä sangen laajan ja monimuotoisen ilmiöryhmän kanssa, jota on hyödytöntä lähteä yleisin määritelmien kaavoittamaan.” (emt., 735).

Kulovesi ennakoiki lähes puolella vuosisadalla homoseksuaalisuuteen kohdistuneen vinoutuneen tutkimuksen kritiikkiä:

”On kokonaan erehdyttävää luottaa siihen, että näistä yhtä vähän kuin mistään biologisesta ilmiöstä voisi lähteä selvittelyjä rakentamaan tutustumatta lainkaan itse tutkimisobjekteihin, niinkuin on nähty erinäisissä filosofis-psykologisissa käsittelyissä voivan tapahtua”. (emt., 739).

Kulovesi tiedusteli itse Freudilta mahdollisuuksia jatko-opintoihin vuonna 1925, mutta kävi kuitenkin oppianalyysin wieniläisen Paul Federnin kanssa. Kulovesi perusti vuonna 1933 Suomalais-ruotsalaisen psykoanalyttisen yhdistyksen, mutta hän ei ehtinyt kouluttaa itselleen seuraajia, vaikka hänelle 1936 myönnettiin kouluttajan oikeudet. Kulovesi kuoli jo 55 vuoden ikäisenä. (Roos ym. 1993, 23-25).

Kulovesi asettui vastustamaan Suomessa nousevia kansalliskiihkoisia virtauksia. Ihanuksen mukaan kansallissosialistisen Saksan rodunjalostusaatteista oli 1930-luvun loppuun mennessä kantautunut tietoa Suomeenkin. Kansallissosialistisen Saksan sielunhoitomenetelmien vaikutus paljastuu Ihanuksen mukaan johtavan mieli- ja hermotautilääkärin Väinö Mäkelän hoitospekulaatioista vuodelta 1937: ”Luulen, että Heil Hitler -metodillakin on puolensa. Psykopaatilla täytyy olla väkevästi tunnettu päämäärä ja hänen täytyy useinkin marssia rivissä sitä kohti voidakseen välttyä vaikeammista neurootikon vaivoista ja voidakseen tulla sosiaalisesti kansalaiseksi”. (Ihanus 1994, 114-115).

Kulovesi ja monet Freudin aikalaispsykoanalyttikot suhtautuivat homoseksuaalisuuteen hillitysti ja liberaalisti ja varoivat yleistyksien tekemistä pelkistä potilasotoksista. Freudin tietty moniselitteisyys jätti oven auki konservatiiviselle uudelleenlukemiselle. Suomalaisessa psykiatriassa homoseksuaalisuudesta tuli ongelma vasta sodan jälkeen, kun kentän valtasivat psykiatrian edustajat, jotka eivät noudattaneet Kuloveden ja Freudin hillittyä rationaalisuutta. Suomalaisen psykoanalyysin suhtautuminen homoseksuaalisuuteen olisi todennäköisesti erilainen, jos Freudin perinteitä jatkava Kulovesi olisi saanut seuraajia Suomessa.

7. FREUDIN KONSERVATIIVINEN UDELLEENLUKEMINEN

7.1 Psykoanalyysi maanpaossa: konservatiivisia kehityslinjoja

Psykoanalyttisessä teorianmuodostuksessa ja käytännössä suhteessa homoseksuaalisuuteen tapahtui merkittävä muutos Freudin liberaalista asennoitumisesta jyrkän kielteiseksi toisen maailmansodan lähetessä ja psykoanalyysin painopisteen siirtyessä Yhdysvaltoihin. Seuraavassa tarkastelen pääpiirteittäin näitä muutoksia. Lewes (1988) on tehnyt yhteenvedon homomiehiä koskevien psykoanalyttisten teorioiden muutoksista, Timms ja Segal (1988) ovat tarkastelleet psykoanalyttisessä liikkeessä tapahtuneita muutoksia sen joutuessa maanpakoon Saksasta Hitlerin valtaannousun yhteydessä 1930-luvun alussa. Abelow (1993) tarkastelee muutoksia, joita tapahtui psykoanalyysin omaksuessa yhdysvaltalaisia arvoja. Fages (1991) on kirjoittanut psykoanalyttisten teorioiden historian Freudin jälkeen. Lesboutta koskevien teorioiden kehitystä tarkastelen erikseen seuraavassa luvussa.

Abelow kuvaa Freudin varauksellisuutta yhdysvaltalaista kulttuuria kohtaan tämän nähdessä psykoanalyttisen liikkeen tulevan kasvualueen olevan

Yhdysvalloissa. Ablove kertoo, miten Freud arvosteli ja vastusti moralismia ja puritanismia, joka näytti tunkeutuvan psykoanalyysiin Yhdysvalloissa.

Palattuaan luentomatkalta Yhdysvaltoihin vuonna 1909 Freud esitti purevaa kritiikkiä amerikkalaisen kulttuurin pinnallisuutta, kaupallisuutta ja seksuaalisuuteen kohdistuvaa tukahduttavuutta kohtaan. Alusta saakka Freud joutui kritisoimaan yhdysvaltalaisia psykoanalytikoita siitä, että he suhtautuivat kielteisesti ja moralisoiden homoseksuaalisuuteen ja pyrkivät, toisin kuin Freud itse, saamaan sen poistetuksi analyysillä. Ablove kertoo varhaisesta amerikkalaisesta psykoanalytikosta Louville Emersonista, joka 1910-luvulla pyrki poistamaan homoseksuaalisuutta potilaastaan ja joka moitti Freudia siitä, että tämä pyrki unohtamaan 'etiikan' psykoanalyysistä. Ablove huomauttaa amerikkalaisten analyttikoiden eronneen ratkaisevasti Freudista, joka itse tähtäsi siihen, että homoseksuaalinen potilas voisi hyväksyä seksuaalisen suuntautumisen. (Ablove 1993, 386-388; ks. myös Goetz 1952).

Hitlerin valtaannousun jälkeen 1933 suuri osa Saksan psykiatreista ja lähes kaikki psykoanalytikit pakenivat Saksasta. Natsit pitivät psykoanalyysiä juutalaisena tieteenä sen takia, että Freud ja suuri osa hänen lähipiirinsä jäsenistä oli juutalaisia. Natsit suhtautuivat epäluulolla siihen, että psykoanalyysi alkuvaiheessaan oli yhteiskunnallisesti radikaali, muutokseen pyrkivä liike, jonka jäsenistä monet olivat sosialisteja tai sosialidemokraatteja. (Timms ym. 1988, 54-55).

Freud itse suhtautui uskontoon kriittisesti ja pyrki pitämään sen erossa teorianmuodostuksestaan. Freudille uskonto on 'illuusio', johon 'kuolevaisten suuri enemmistö ikänsä kaiken takertuu' (Freud 1972/1930, 13). Freudille uskonto on 'tie onneen' ja 'pois kärsimyksistä', vaikka se riistää elämältä arvon ja vääristää sen 'harhaksi'. Freudin mukaan: "Tällä hinnalla - väkivaltaisesti takerruttamalla ihmiset psyykkisesti lapsenomaiselle tasolle ja kietomalla heidät

joukkoharhaan - uskonnon onnistuu pelastaa monia heistä yksilöllisiltä neurooseilta. Mutta pitemmälle sekään tuskin pääsee.” (emt., 22-23). Peter Gayn mukaan uskonnon tuhoaminen psykoanalyttisin asein oli ollut Freudin suunnitelmassa jo monta vuotta. (Gay 1988, 641).

Monet Freudin jälkeisistä psykoanalytikoista luopuivat kriittisestä suhtautumisesta uskontoon ja perinteiseen juutalaisuuteen. Lewesin (1988) kuvaamaa psykoanalyysin muuttumista konservatiiviseksi dogmiksi osoittaa mm. se, että 1900-luvun jälkipuoliskolla uskonnolliset homoseksuaalisuutta parantavat ‘eheytyслиikkeet’ ja esim. Suomen kirkon tutkimuslaitoksen teologiset tutkijat vetoavat sekä psykoanalyttiseen teoriaan että Raamattuun todistellessaan homoseksuaalisuutta ‘biologisten normien’ ja ‘luomisjärjestyksen’ vastaiseksi. Suomen kirkon johtavilla teologisilla eetikoilla keskeisinä homoseksuaalisuuden auktoriteetteina ovat apostoli Paavali ja psykoanalytikko Bieber. (ks. luku Irving Bieber ym.: biologian normien rikkominen sairasta). Eräät johtavat psykoterapeuttiset suuntaukset Suomessa ovat avoimesti sitoutuneet uskontoon (ks. Ihanus 1997).

Lewesin mukaan homoseksuaalisuuden psykoanalyttinen teoria pysyi kolmekymmentäluvulle saakka pääosin muuttumattomana Freudin jäljiltä. Useat Freudin moniselitteisistä asenteista välittyivät seuraavalle polvelle lähes sellaisenaan. Lewesin mukaan useimmat psykoanalytikot 1930-lukuun saakka olivat samaa mieltä Freudin kanssa siitä, ettei homoseksuaalisuus liittynyt psykopatologiaan. Vallitsi jonkinasteinen yksimielisyys homoseksuaalisuudesta osana syvällä olevaa ja universaalia biseksuaalisuutta, mikä säilyi psykoanalyttisen teorian yhtenä peruseriaatteena, kunnes Rado (1940) pyrki kiistämään sen heti Freudin kuoleman jälkeen. (Lewes 1988, 63-65).

Lewesin mukaan muutos kohti homoseksuaalisuuden patologisointia alkoi näkyä 1930-luvun alussa oraalista vaihetta korostavien psykoanalyttikkojen kirjoituksista, joista merkittävimpiä olivat oli Melanie Klein (1932) sekä Edmund Bergler (ks. Eidelberg and Bergler 1933). Oraalisten piirteiden korostajat alkoivat määritellä homoseksuaalisuutta - toisin kuin Freud - yksikäsitteisesti 'perversioksi', joka edusti kehityshäiriötä oidipaalikriisiä aikaisemmassa vaiheessa. Toinen muutos oli siirtymä psykoanalyttisen kirjoittelun äänensävyssä ja retoriikassa. Eräät psykoanalyttikot alkoivat Lewesin mukaan suhtautua homoseksuaalisuuteen julkisissa kirjoituksissa 'sadistisesti' ja 'pilkaten'. Lisäksi he alkoivat kuvata homoseksuaaleja yhtenäisenä ryhmänä ja yksittäistä ryhmän jäsentä 'tyypillisenä homoseksuaalina', joka kärsii 'oraalisista häiriöistä' (emt., 97). Yksi Freudin lähipiirin analytikoita, Hans Sachs (1923) muotoili teorian homoseksuaalisuudesta preoidipaalivaiheen aiheuttamana 'persiona', josta tuli teoreettinen lähtökohta homoseksuaalisuutta vakavana sairautena pitävälle analytikoille myöhemmin, kuten esim. Socarides (1978a, 68). Lewesin mukaan oraalivaihetta ja preoidipaalivaihetta korostavien analyttikkojen vaikutuksesta alkoi ilmetä homoseksuaalien eriytymätöntä ja totaalista sairaaksi leimaamista.

Peter Gay kuvaa niitä yhteiskunnallisia muutoksia, jotka alkoivat muuttaa psykoanalyttisiä asenteita konservatiiviseen suuntaan. Kun Freud oli saanut *Ahdistavan kulttuurin* painoon vuonna 1929, New Yorkin pörssi romahti ja maailmanlaajuinen, vihdoin sotaan johtava talouslama alkoi. Freud merkitsi päiväkirjaansa, että juutalaisvastaiset mellakat olivat alkaneet. Nämä lopulta johtivat Freudin ja lähes koko psykoanalyysin maanpakoon. (Gay 1988, 671). Vuonna 1933 alkoi kirjoittaa psykoanalyttikko Edmund Bergler (ks. Eidelberg and Bergler 1933), joka myöhemmin siirtyi Yhdysvaltoihin. Lewesin mukaan Bergler muutti totaalisesti psykoanalyysin suhtautumisen homoseksuaalisuuteen

ja hallitsi Yhdysvalloissa teoretisointia homoseksuaalisuudesta aina 1930-luvulta 1960-luvulle saakka. Bergleristä tuli homoseksuaalisuuteen kohdistuvan psykoanalyttisen vihamielisyyden symboli. Berglerille homoseksuaalisuus oli ‘fiksaa-tiota oraaliseen äitiin’.

Psykoanalytikko Edmund Berglerin kampanjan aloitus liittyy kiinteästi yleiseen moraalisen ilmaston kylmenemiseen maailmassa. Bergler aloitti julkisen esiintymisensä, vuonna 1933 kun Hitler kaappasi vallan ja natsit alkoivat järjestelmällisesti vainota ja tuhota homoseksuaaleja ‘degeneroituneina perversseinä’. Natsit ulottivat vainon homoseksuaalien lisäksi erilaisiin kansallissosialismille vahingollisiin ‘alempiin’ ihmisryhmiin, kuten juutalaisiin, liberaaleihin, sosiaalidemokraatteihin, työväenliikkeen johtajiin, Jehovan todistajiin ja mustalaisiin. Seuraavana vuonna Stalin palautti homoseksuaalisuuden rangaistavuuden, joka oli poistettu Lokakuun vallankumouksen yhteydessä Neuvostoliitossa. Arjalaistamisohjelman seurauksena keskitysleireille Saksassa toimitettiin tuhottavaksi useita satoja tuhansia homoseksuaaleja. (Plant 1986, 1-19; samoin Steakley 1988, 59).

Bergler aloitti psykoanalyysiin juurtuneen mielikuvituksellisen sukuelimillä spekuloinnin väittämällä, vailla mitään todellisuuspohjaa, homoseksuaalisten miesten pelkäävän vaginan muuttuvan *vagina dentataksi*, hampain varustetuksi, mikä uhkaa kastroida homomiehen. (Lewes 1988, 105). Berglerin mielikuvasta tuli psykoanalyttinen dogmi vuosikymmeniksi. Vielä 1960-luvun lopulla julkaisemassaan laajalevikkisessä Freudia popularisoivassa selitysteoksessaan Stafford-Clark väittää miesten valitsevan miehiä seksuaalikumppaneikseen, koska heidän mielessään on piillyt kuvitelma vagina dentatasta, purevahampaisesta emättimestä. (Stafford-Clark 1969, 87).

Muutosta kielteiseen suuntaan edustivat Edmund Berglerin lisäksi ennen kaikkea Sandor Rado (1940), joka kiisti Freudin käsityksen ihmisen perimmäisestä biseksuaalisuudesta sekä Klein (1938), jonka mukaan homoseksuaalisuus oli keino kontrolloida ‘infantiilia, paranoidista ahdistusta’. Kleinille homoseksuaalisuus oli partnerin ‘hyvän peniksen’ ihannoimista niiden pelkojen torjumiseksi, joita aiheutti se, että lapsi oli ‘projisioinut kaiken paranoidisen vihansa’ kuviteltuun, piilevään, äitinsä ‘pahaan penikseen’.

Berglerin mukaan homoseksuaalisuuden syynä on se, että homomies tekee piilotajuisen yhteyden peniksen ja äitinsä rintojen kanssa, mitä hän pitää ‘kliinisesti todistettuna faktana’. Berglerin edustama hyökkäävä suhtautuminen homoseksuaalisuuteen aloittaa leimaavan psykoanalyttisen perinteen. Hän nimittää homoseksuaaleja ‘suuruudenhulluiksi’ ja ‘uskomattoman epäluotettaviksi’. Hän aloittaa homoseksuaalien *totaalisen* leimaamisen. Berglerin mukaan ‘ei ole olemassa onnellisia homoseksuaaleja’, ‘homoseksuaaleille tyypilliset konfliktit ovat pahempia kuin pahimmissakaan heterosuhteessa’. Bergler kauhistelee sitä määrää homoseksuaaleja, jota esiintyy huijareiden, silmäkääntäjien, väärentäjien, rikollisten, huumekauppiaiden, sutenöörien, vakoojien ja bordellinomistajien joukossa! Psykoanalyysin historioitsijan Lewesin mukaan on yllättävää, että Berglerin epäammatillinen käyttäytyminen sai jatkua lähes 40 vuoden ajan ilman, että yksikään psykoanalytikkokollega uskalsi puuttua siihen. Lewesin mukaan juuri Berglerin esiintyminen aloitti psykoanalyysin maineen mustaamisen suvaitsevana oppina ja aloitti vihamielisyyden homoseksuaalien ja psykoanalyysin välillä. (Lewes 1988, 114) (ks. luku Edmund Bergler - oraalisesti häiriintyneet vääryyksien keräilijät).

Samaan aikaan natsit aloittivat äänekkään propagandakampanjan mm. homoseksuaaleja ja katolista kirkkoa vastaan, jota syytettiin ‘homoseksuaalien pesäksi’. Goebbels aloitti taistelun lehdistössä ja radiossa homoseksuaalisuutta

vastaan, jota hän kuvasi 'syöväksi' terveessä saksalaisessa kansanruumiissa. Homoseksuaalit kuvattiin rikollisiksi, vaarallisiksi lapsille, vaaraksi armeijan moraalille, vakoojiksi ja valtion vihollisiksi. (Plant 1986, 106-149).

Wyatt (1988) on itsekin Yhdysvaltoihin paenneena psykoanalyytikkona tarkastellut maanpakoon ajettujen, pääosin juutalaisten psykoanalyttikoiden sopeutumisongemia uudessa kotimaassa. Hän kokee itsensä toisen luokan kansalaiseksi ja sujuvan kielitaidon puute vaikeuttaa syvästi analyttikon ammattin harjoittamista. Psykoanalyysin 'korruptoituminen', Wyattin termin mukaan, alkoi pakollisesta sopeutumisesta yhdysvaltalaiseen kulttuuriin ja siihen, että vain lääkäreille sallittiin psykoanalyttikkona toimiminen. Näin psykoanalyysi alkoi siirtyä lääketieteellisesti orientoituneeseen ajatteluun, vastakohtana Freudin mannermaiselle, humanistisesti painottuneelle asenteelle. Yhdysvaltalaisessa lääketieteessä vallinneet konservatiiviset arvot alkoivat siirtyä psykoanalyysiin, myös sen teoreettisiin rakenteisiin. (Wyatt 1988, 146-155).

Lewes (1988, 230-241) tarkastelee maailmantilanteen vaikutusta psykoanalyttiseen homoseksuaalisuusteoriaan. Natsien vainon takia maanpakoon joutuminen siirsi psykoanalyysin painopisteen Berliinistä ja Wienistä New Yorkiin ja natsien hyökkäykset liberaalisia instituutioita vastaan johtivat Lewesin mukaan porvarillisten, amerikkalaisten arvojen omaksumiseen. Lewesin mukaan vaikutti siltä kuin psykoanalyttikot, kiitollisina turvapaikan löytämisestä uudessa kotimaassa, halusivat osoittaa kiitollisuuttaan ja arvostusta asettumalla tukemaan perinteisiä yhdysvaltalaisia arvoja ja instituutioita. Lewesin mukaan tämä kavensi varhaisen freudilaisuuden kosmopoliittista eurooppalaisuutta. (Lewes 1988, 233).

Vaikka Freud oli Lewesin mukaan konservatiivinen henkilökohtaisessa elämässään, tämän intellektuaalinen asema oli selvästi oman aikansa vallitsevien

kulttuuriarvojen ja instituutioiden ulkopuolella ja Freud suhtautui kriittisesti uskuntoon ja perinteiseen moraaliiin, erityisesti yhdysvaltalaiseen moralismiin. Freudin yhteiskuntakriittistä näkemystä edusti myöhemmin esim. Marcuse (1962), joka psykoanalyttisesta perinteestä käsin esitti porvarillisen yhteiskunnan radikaalia kritiikkiä. (ks. Lewes 1988, 233).

Yhdysvaltalaisen psykoanalyysin valtavirta oli siirtynyt pitkälle yhteiskuntakriittisestä näkemyksestä ja muuttunut itse konservatiiviseksi instituutioksi asettuessaan mm. psykoanalyttikko Kardinerin johdolla puolustamaan ydinperhettä, keskiluokkaa ja heteroseksuaalisuutta sekä vastustamaan homoseksuaalisuutta ‘sosiaalipatologian’ oireena. Lewesin mukaan psykoanalyysistä oli tullut moraalioppi, joka puolusti tiettyjä perinteisiä sosiaalisia arvoja, vaikka niillä ei Lewesin mukaan ollut välttämätöntä teoreettista paikkaa analyttisessä teoriassa. Psykoanalyttikkojen omaksumat arvot alkoivat tunkeutua itse psykoanalyttiseen teoriaan. (emt., 234).

Lewes kiinnittää huomiota siihen, miten uskonnollisiin arvoihin sitoutuva psykoanalyysi alkoi saada ‘vieraantuneen vihamielisyyden’ (*alienated enmity*) muotoja homoseksuaalisuutta kohtaan. Psykoanalyttikot alkoivat yhä useammin rinnastaa homoseksuaaleja natsiisiin (emt., 149) siitä huolimatta, että niin juutalaiset kuin homoseksuaalitkin olivat yhdessä 1930- ja 1940-luvun vainojen kohteina Saksassa. Psykoanalyttikko Bychowski (1945) esitti potilasotoksensa perusteella, että homoseksuaalit kärsivät ‘varhaisen narsismin suuruudenhulluudesta’ ja ‘masokismista’ ja rinnasti heidät natsiisiin. Psykoanalyttikot alkoivat esittää ajatuksia homoseksuaalien ‘salaliitosta’ ‘viiat-tomien lapsien viettelemiseksi’ (Lewes 1988, 154). Yhdysvaltalaiset psykoanalyttikot alkoivat käyttää kansallissosialisteilta lainattua termiä ‘homoseksuaalisuuden ongelman ratkaisu’! (emt., 232).

Psykoanalyysin historioitsija Domenici kuvaa miten senkin jälkeen, kun oli jo tiedossa, että natsit olivat eristäneet homoseksuaalit keskitysleireille natsi-Saksassa, 1940-luvulla suuresti vaikuttanut yhdysvaltalainen psykoanalyytikko Fairbairn leimasi homoseksuaalisuuden psykopaattisen persoonallisuuden seksuaaliseksi ilmentämis muodoksi ja ehdottaa homoseksuaalien poistamista yhteiskunnasta ja siirtämistä sijoitusleireihin (*settlement camps*). Tarkemmin määrittelemättä psykoanalyytikko Fairbairn ehdottaa vuonna 1946, että nämä eristysleirit antaisivat ainutlaatuisen mahdollisuuden sosiaalisten suhteiden tieteellisen tarkkailuun sekä yhteiskunnallisiin kokeiluihin! (Ks. Domenici 1995).

Itsekin juutalainen Mass (1990, 77) pahoittelee, että johtavien yhdysvaltalaisen homovihaajien joukossa oli 'huolestuttavan suuri määrä' juutalaisia psykiatreja ja intellektuelleja, jotka eivät pystyneet erottamaan uskonnollisia arvoja tieteestä, näiden joukossa homoseksuaalisuuden psykoanalyttisen teorian näkyvä muotoilija Irving Bieber. Lewes pitääkin hämmästyttävänä Bieberin väitettä, että juutalaiset ovat 'aliedustettuina' homoseksuaalien joukossa, vaikka Bieberin tutkimuksen otoksessa juutalaisia oli 41% (Bieber ym. 1962, 27). Juutalaisesta tietoisuudesta kirjoittanut psykoanalyytikko Nunberg (1947) esitti omituisen psykoanalyttisen teorian sille, miksi juutalaiset ovat 'säästyneet' homoseksuaalisuudelta: luovuttamalla ympärileikkauksessa osan sukuelimiään isälle, ”juutalaiset kykenivät sanoutumaan irti vietin tyydytyksestä ja samalla aloittamaan homoseksuaalisuutensa sublimoinnin”. (Lewes 1988, 97).

Psykoanalyttinen reaktio Kinseyn (1948) työryhmän tekemään homomiehiä koskevaan yleisyystutkimukseen valaisee sodanjälkeisen psykoanalyysin tilaa ja metodia. Perinteisesti homoseksuaalisuutta koskevat psykoanalyttiset ajatukset oli johdettu pienistä potilasotoksista. Psykoanalyttisen käsityksen mukaan homoseksuaalit muodostavat pienen, sairaiden ihmisten ryhmän. Kinseyn tutkimus, joka perustui 5300 miehen seksuaalielämän tutkimukseen, osoitti että

37%:lla miehistä oli ollut homoseksuaalinen kontakti elämänsä aikana ja 13% otoksesta oli enemmän homoseksuaalisia kuin heteroseksuaalisia. Lewesin mukaan psykoanalyttikkojen reaktio oli järkyttynyt ja se alkoi välittömästi. Useita psykoanalyttisiä symposiumeja järjestettiin ja kymmeniä artikkeleita julkaistiin Kinseyn tulosten kumoamiseksi. (emt., 123).

Kinseyn tuloksista voitiin päätellä, että homoseksuaalisuus on suhteellisen yleinen vähemmistöikäytymisen muoto, johon ei välttämättä liity psykopatologian muotoja. Berglerin johdolla psykoanalyttikot alkoivat välittömästi torjua tuloksia ja väittivät niitä 'mielikuvituksen tuotteiksi' (emt., 129). Bergler totesi yksiselitteisesti, että 'ei ole olemassa onnellisia homoseksuaaleja, eikä olisi vaikka ulkomaailma jättäisi heidät rauhaan', koska homoseksuaalit kärsivät 'sisäisestä syyllisyydestä' 'perversionsa' vuoksi. Tutustumatta tarkemmin Kinseyn metodologiaan Bergler torjuu korkeat yleisyysluvut sillä, että tutkittujen joukossa oli paljon 'patologisia ekshibitionisteja', jotka halusivat vähentää sisäistä syyllisyyttään väittämällä, että kaikilla on homoseksuaalisia taipumuksia. (emt., 133).

Bergler erehtyi luulemaan Kinseyn väittäneen, että 37% miehistä oli homoseksuaaleja, ja tätä uskomusta vastaan hän ryhtyi taistelemaan, Lewesin tulkinnan mukaan, 'epäuskoisen kauhun' vallassa. (emt., 133). Rado toisti näkemysensä homoseksuaaleista sairaina, koska nämä etsivät miestä, joka 'teeskentelee olevansa nainen' (emt., 135). Bergler julisti, että homomiehet pukeutuvat, kävelevät, puhuvat ja koristelevat itsensä kuten naiset (emt., 136) - ennakkoluulo, joka ulottui suomalaisiin psykoanalyttisiin teksteihin 1970-luvulle saakka (Achté ym. 1974). Psykoanalyttikko Karl Menningerin mukaan syyllisyyttä seksuaalisen 'poikkeavuuden' johdosta ei saa poistaa ja että tässä asiassa:

” --- suurin osa psykoanalytikoista ja psykiatreista on ehdottomasti uskonnon puolella”.

(Menninger 1953, 67-72).

Siirtolaisena Yhdysvaltoihin muuttanut psykoanalyytikko Edmund Bergler näki vihdoin Kinseyn raportin Yhdysvaltoja uhkaavana poliittisena vaarana:

”Viimeksi, mutta ei vähiten tärkeänä asiana, Kinseyn homoseksuaalisuutta koskevia virheellisiä johtopäätöksiä tullaan käyttämään poliittisesti ja propagandistisesti Yhdysvaltoja vastaan, mikä stigmatisoi koko kansakunnan kuiskattelukampanjan tavoin (Bergler 1954).

Lewesin mukaan reaktio Kinseyn tutkimukseen ja 1950-luvun poliittisesti konservatiivinen ilmapiiri aiheuttivat lisääntyvää moralistista sävyä ja konventionaalisten sosiaalisten arvojen tukemista psykoanalyysin piirissä. Lewes esittää seuraavan yleiskatsauksen tuon ajan yhdysvaltalaisiin psykoanalyyttisiin arvoihin (viitteet Lewesin (1988) kirjan viiteluettelossa). Bergin mukaan psykoanalyytikon on osoitettava homoseksuaaliselle potilaalleen, että ‘mies on luotu naista varten ja nainen miestä varten’. Hänen mukaansa homoseksuaalit ovat ‘epästabiileja’, ‘alkoholisoituneita’, ‘taipuvaisia itsemurhaan’. Hän piti homoseksuaalisuutta skitsofreniaan verrattavana ilmiönä ja katsoi, että homoseksuaalinen murha on ‘yleinen’. Allenin mukaan homoseksuaali on sairas samalla tavoin kuin kääpiö - hän ei ole koskaan kehittynyt. Hamilton korosti homoseksuaalisuuden ja alkoholismien sisäistä yhteyttä, piti homoseksuaaleja ‘narsistisina’, ‘kyvyttöminä rakastamaan’ ja ‘emotionaalisesti häiriintyneinä’. Gerschmanin mukaan homoseksuaalit ovat ‘yksinäisyydestä ja kurjuudesta kärsiviä’, ‘vakavasti vieraantuneita’. Friedin mukaan homoseksuaalit ovat jääneet ‘lapsen tasolle, yliminältään vakavasti vammautuneiksi’. Bergin mukaan homoseksuaalisuus liittyy epästabiiliuteen, alkoholismiin, itsemurhiin ja skitsofreniaan ja hän myös varoitti niistä vaaroista, jotka psykoanalytikoita uhkaavat näiden ollessa yksin hoitamassa homoseksuaaleja. Psykoanalyytikko Bergin mukaan sekä homoseksuaalit että natsit ‘ovat julmia muita ihmisiä kohtaan’. Kardiner voitti sensaatiomaisuudessaan kaikki psykoanalyttiset

potilaskertomukset julkaisemalla raportin homoseksuaalisesta unkarilaisesta natsista, joka rakasteli neekerin kanssa. (Lewes 1988, 148 - 149).

Lewesin yhteenvedon mukaan 1960-luvulle tultaessa psykoanalyysi ei enää ollut 'vapaan tieteellisen tutkimuksen järjestelmä' vaan 'suljettu, propagandistinen sosiaalisten normien joukko' (emt., 171). Freudin varovaisista kannanotoista oli siirrytty psykoanalyttiseen itsevarmuuteen heteroseksuaalisuudesta 'luonnon' tarkoittamana psykoseksuaalisen kehityksen päätepisteenä sekä anatomisesti sisäänrakentuneena 'kohtalona' kummallekin sukupuolelle. (emt., 177-178).

Homoseksuaalisuuden sairausluokituksen historiassaan Ellen Herman on tarkastellut psykoanalyysin kehittymistä poliittisen konservatiivisuuden ja perinteisten perhearvojen ideologiaksi 1950-luvun ja 1960-luvun alun äärikonservatiivisessa yhdysvaltalaisessa ilmapiirissä. Silloiset psykiatrian auktoriteetit Edmund Bergler, Karl Menninger, Abraham Kardiner ja Irving Bieber legitimoivat senaattori Joseph McCarthyn vuonna 1951 aloittaman homoseksuaalien ajojahdin. Herman kuvaa miten yhdysvaltalaiset tiedotusvälineet nimittivät ajankohtaa 'psyko-analyysin ja atomipommin aikakaudeksi' ja julkaisivat artikkeleita, joissa psykoanalyysiä kuvattiin 'uudeksi amerikkalaiseksi tieteksi'.

Seksuaalidebatin historiassaan Lennerhed (1994) on kuvannut niitä yhteiskunnallisia tekijöitä, jotka johtivat irrationaaliin homovainoihin 1950-luvun alussa. Hänen mukaansa vuonna 1948 julkaistulla Kinseyn yleisyystutkimuksella, jolla pitkällä aikavälillä on ilmeisesti ollut asenteita avartava vaikutus, aiheutti ilmestymishetkellä takaiskun. Siihen saakka homoseksuaalisuus oli ollut salaisuuden peitossa ja yleisesti kuviteltiin, että siitä kärsii vain pieni sairaiden ihmisten joukko. Kun Kinseyn ym. (1948) tutkimuksen mukaan joka kolmannella miehellä oli ollut homoseksuaalisia

kokemuksia, ensivaikutus oli Lennerhedin mukaan kauhua herättävä. Homoseksuaalisuutta näytti yllättäen olevan kaikkialla. Yleisön valtasi niin Yhdysvalloissa kuin Englannissakin homoseksuaalisuuteen kohdistuvat vainoharhaiset pelot. Näkymättömän homoseksuaalin varjo tuntui ulottuvan kaikkialle. (Lennerhed 1994, 84-85).

Seuraavana vuonna 1949 putosi poliittinen pommi kun Neuvostoliitto räjäytti ensimmäisen atomipomminsa. Tämä oli kylmän sodan alkulaukaus ja johti paniikinomaisen kommunistien ja vakoojien pelkoon. Syntipukkien etsinnässä tehtiin kytkentä homoseksuaalien ja kommunistien välille. Homoseksuaalit demonisoitiin. Lennerhedin mukaan Yhdysvalloissa muodostui iskulauseeksi: ”Yksi homoseksuaali saattaa saastuttaa kokonaisen liittovaltion toimiston” (emt., 86).

McCarthyin homo- ja kommunistipaniikki levisi myös moniin Euroopan maihin, jopa Ruotsiin, jossa ns. Kejne-ajojahti kohdistettiin homoseksuaaleihin. Yksi sodanjälkeisen psykoanalyysin Suomeen tuojista, professori Kalle Achté kuvaa, miten hänen opettajansa, psykiatrian professori Martti Kaila oli käynyt opintomatalla Yhdysvalloissa vuonna 1951, tuoden psykoanalyttisiä ajatuksia Suomeen, koska ”siihen aikaan psykoanalyysin suosio oli Amerikassa korkeimmillaan” (Achté 1993, 128). Samoina vuosina myös pappi-psykiatri Asser Stenbäck julkisti kirjansa, jossa hän väitti homoseksuaalien itsensä toivovan kastrointia (Stenbäck 1952a).

Tässä paniikin ja vainon ilmapiirissä, pitkälti Radon psykoanalyttisen koulukunnan vaikutuksesta, mm. itsetyydytys ja homoseksuaalisuus luokiteltiin virallisesti sairauksiksi (‘sosiopaattinen persoonallisuuden häiriö’) vuonna 1952 ilmestyneessä ensimmäisessä yhdysvaltalaisessa sairausluokituksessa DSM-I. (ks. Herman 1995, 66-69).

‘Biologian normeista’ ja ‘luonnon tarkoituksista’ seksuaalikäyttäytymiselle tuli sodanjälkeisen yhdysvaltalaisen julkisuudessa näkyvän psykoanalyttisen valtavirran teoreettinen dogmi, jota Berglerin jälkeen 1960-luvulla ryhtyi näkyvimmin ajamaan Irving Bieber ja jonka vaikutus homoseksuaalisuutta koskevissa teorioissa alkoi ulottua Eurooppaan ja Suomeen 1960-luvulta lähtien. (Ks. luku Irving Bieber ym.: biologian normien rikkominen sairasta).

7.2 Peniksen puute häiriönä: lesboteorioiden kehitys

Psykoanalyttikot Magee ja Miller (1992) sekä O’Connor ja Ryan (1993) ovat puolestaan tehneet yhteenvetotutkimukset lesboutta koskevien psykoanalyttisten teorioiden historiasta ja nykytilasta. Itsekin kliinistä työtä tekevät psykoanalyttikot O’Connor ja Ryan toteavat, että psykoanalyysissä on perinteisesti pidetty homoseksuaalisuutta patologiana, perversiona tai kehittymättömyytenä. He kiinnittävät huomiota siihen, että psykoanalyysissä on pitkään vedottu biologisiin seikkoihin psyykkisen todellisuuden määrittäjänä ja ennalta-annettuun teoretisointiin, joka perustuu normatiivisiin käsityksiin heteroseksuaalisuuden sisäänrakentuneesta olemuksesta. Kirjoittajien mukaan teorianmuodostuksessa on jätetty täysin vailla huomiota vastatransferenssiongelmat, jotka aiheutuvat kirjoittajien henkilökohtaisista ja teoreettisista positioista. (O’Connor and Ryan 1993, 13).

O’Connorin ja Ryanin mukaan psykoanalyysin pysyviä teoreettisia ongelmia ovat sosiaalisten ilmiöiden poissulkeminen teorianmuodostuksesta, biologisten seikkojen regressiivinen käyttö, ei-reflektiivinen sosiaalisten normien

sisällyttäminen kypsyyden käsitteisiin, vaikeus antaa potilaiden äänen kuulua ja lopuksi psykoanalyttisen hyväksynnän antaminen yhteiskunnalliselle syrjinnälle. Suhtautuminen homoseksuaalisuuteen on mielenkiintoinen tapaustutkimus tästä psykoanalyttisten menetelmien ja arvostusten vääristymisestä (emt., 13).

Kirjoittajat viittaavat siihen, että toisen maailmansodan jälkeen psykoanalyysin piirissä alkoi ilmetä suoranaista vihamielisyttä lesboutta ja homoseksuaalisuutta kohtaan seurauksena lisääntyvästä yhteiskunnallisesta konservatiivisuudesta. Heidän mukaansa kliiniset havainnot, saavuttaessaan kirjoitetun asun, eivät koskaan voi olla 'puhtaita' havaintoja. Ne ovat terapeutin ja potilaan vuorovaikutuksen tuotteita ja heijastavat psykoanalyttikon omaa maailmankuvaa. Tässä näkyy psykoanalyttikon teorettinen lähtökohta ja työskentelytapa ja siihen vaikuttavat kaikki kompleksiset transferenssi- ja vastatransferenssidynamiikat. Kirjoittajat lähtevät kyllä siitä, että psykoanalyysi on 'tieteellistä', mutta katsovat että psykoanalyttinen teorianmuodostus voisi hyötyä loogisen päättelyn periaatteiden kunnioittamisesta. (emt., 25-26).

O'Connor ja Ryan pitävät psykoanalyttisten lesboutta koskevien teorioiden ongelmien alkukohtana Freudin (1920) kuvausta lesbouden syntymekanismista. Vaikka Freud yleensä osaa pitää erillään seksuaalisen kohteen valinnan ja vastakkaisen sukupuolen ominaisuuksien omaksumisen, hän näyttää kuitenkin naisten kohdalla tekevän poikkeuksen. Vaikka Freud kuvaa hoitamaansa lesboa 'kauniiksi' ja 'feminiiniseksi', hän kuitenkin liittää tähän miehisiksi katsomiaan henkisiä ominaisuuksia: "--- maskuliinisuuteen liittyvinä esimerkiksi hänen ymmärryskykynsä tarkkuus ja kirkas objektiivisuus". (O'Connor and Ryan 1993, 38).

Freud luonnehtii naispotilastaan maskuliiniseksi tämän rakkauden kohteen perusteella. O'Connor ja Ryan toteavat Freudin liittäneen naispotilaidensa 'epänaisellisen' käyttäytymisen psyykkisiin ongelmiin ja teki kytkennän feminismiin ja homoseksuaalisuuden välille, jota myöhemmät psykoanalyytikot toistivat. Siten Freudin teoriaan ei jäänyt tilaa naista rakastavalle naiselle olla feminiininen. Maskuliinisuuskompleksista tuli olennainen osa sekä lesboutta että feminismiä. (emt., 41).

Naisen seksuaalisuudesta psykoanalyttisessä teoriassa käytiin 1920- ja 1930-luvuilla kiihvasta debattia, johon osallistuivat varhaiset psykoanalyytikot Karen Horney ja Ernest Jones, jotka arvostelivat Freudin fallosentristä kantaa. Silti Jones laski perustan myöhemmälle lesbouden hahmottamiselle fallosentristesti, peniksen puuttumisen kautta. Psykoanalyttistä teoriaa niin homouden kuin lesboudenkin synnystä kuvaa yksi sana: penis - sen puuttuminen tai menettämisen pelko. Jones ei perustele teorioitaan empiirisesti, hänen potilasotoksensa koostuu vain viidestä potilaasta. Jones kuvaa lesboja 'feminiinisyydestään luopuneina' naisina, jotka 'lakkaamatta valittavat naisen aseman epäoikeudenmukaisuudesta'. (emt., 52).

Myös suomalaiseen psykoanalyysiin on pesiytynyt karkea, biologisoiva fallosentrisyys. Achtén ym. mukaan lesbous johtuu yksinkertaisesti siitä, että nainen ”toivoo olevansa mies, jolla on penis”. (AAT 1981, 313).

Monet feministit ovat arvostaneet Melanie Kleinin korostamaa äidin asemaa lapsen varhaiskehityksessä, mikä on ollut siirtymä pois Freudin fallosentrisyydestä ja viettityydytyksen kielestä. Kuitenkin kirjoittajat huomauttavat Kleinin ego-psykoanalyttiseen metapsykologiaan sisältyvästä normatiivisuudesta. Kleinille ja ego-psykoanalytikoille psykoanalyysin ilmaistuina tarkoituksina ovat 'heteroseksuaalisuus, yksiavioisuus ja

perversioiden katoaminen’, mitä ei voida pitää Freudin kantana, jonka mukaan psykoanalyytikon tehtävänä ‘ei ole saada aikaan sovinnaisuutta’. Kleinin teoriaan sisältyy käsityksiä ‘totuudesta ja realiteeteista’ arvosidonnaisesta perspektiivistä tarkasteltuna. Klein väittää esittävänsä ihmisen kehityksen ‘objektiivisia’ to- tuuksia ottamatta riittävästi huomioon omia väistämättömiä historiallisia, kulttuurisia ja psyykkisiä ennakko-oletuksiaan. (O’Connor and Ryan 1993, 74).

Kleinin mukaan homoseksuaalisuus on pelkkä suhde osaobjektiin, samaa mieltä myöhemmin on Socarides. Kleinin teoria pohjautuu pitkälti anatomisiin seikkoihin. Sukuelinten rakenteen vaikutuksesta miehillä on kyky objektiivisuuteen, kun taas naisilla sadistiset ja masokistiset taipumukset hallitsevat. Naiset ovat täten lähempänä lasta. Lesbosuhteessa elävät naiset pakenevat totuutta, tietoa siitä, että heidän psyykensä on vammautunut. O’Connor ja Ryan huomauttavat siitä, että kuuntelematta potilaidensa omaa kantaa Klein ennalta *määrittelee* mahdottomaksi, että kaksi samaa sukupuolta olevaa voisi elää onnellisessa seksuaalisuhteessa. (emt., 83). Kirjoittajat esittelevät konservatiivisena psykoanalytikkona tunnetuksi tulleen Adam Limentanin, jonka mukaan homoseksuaalisuus on ‘perversio’, sairauden oire, joka liittyy alkoholismiin ja huumeriippuvuuteen. Limentani katsoo homoseksuaalisuuden olevan ‘pakoa’ vastakkaisen sukupuolen luota, puolustusmekanismi psykoottista ahdistusta, vammoittumisen pelkoa ja hajoamista vastaan. Kypsymättömyys ja narsismi ovat yleisiä persoonallisuudenpiirteitä. Limentanin määrittelyn mukaan lesbot eivät voi tuntea ‘totuutta’ tai ‘realiteetteja’, koska ovat kietoutuneet ‘defensiiviseen kieltämiseen’. Kleinin oppilas Hanna Segal jakaa Limentanin käsityksen siitä, että lesbous on torjuntaa, kyvyttömyyttä ajatella oikein ja tuntea realiteetteja’. Segal määrittelee lesbouden ‘kateelliseksi hyökkäykseksi heteroseksuaalista paria kohtaan’ (emt., 89).

O'Connorin ja Ryanin mukaan Joyce McDougall (1980, 1986) on tunnettu lesboudesta kirjoittava aikalaispsykoanalyytikko¹². McDougall pyrkii kömpelöllä tavalla eroon perinteisestä patologisoinnista nimittämällä homoseksuaalisuutta 'neoseksuaalisuudeksi' (McDougall 1986). Hän esittää lesboutta koskevan universaalin teorian tekemällä yleistyksiä vain viidestä sairaasta potilaasta. Hän ei myöskään ilmaise millään tavoin ei-kliinisen homoseksuaaliryhmän olemassaoloa, eikä hän mitenkään ota huomioon terveistä ihmisistä tehtyjen kontrolliryhmien tarvetta. McDougall määrittelee lesbouden yritykseksi ratkaista konflikti subjektiivisen identiteetin ja seksuaalisen identiteetin välillä (emt., 102-105).

Joyce McDougallille lesbous on väistämättä 'imaginäärinen, epätodellinen tai keksitty' identiteetti. McDougall kysyykin: "Miten on mahdollista ylläpitää illuusiota, että nainen voisi olla toisen naisen tosi partneri?", määritellen täten O'Connorin ja Ryanin mukaan naisten välisen halun illusoriseksi. Tätä kirjoittajat pitävät vahvana kleinilaisena väitteenä, jonka mukaan onnellisuus homoseksuaalisessa suhteessa olisi harhaanjohtavaa. Taustalla piilevä oletus on ilmeisesti, että *todellinen halu* on mahdollista vain miehen ja naisen välillä. Tämä on kirjoittajien mukaan yleinen käsitys psykoanalyysissä, mutta ei välttämättä eksplisiittisesti psykoanalyttinen olettaus. McDougall määrittelee perverssiksi kyvyttömyyden nähdä tämän 'realiteetin' 'totuus'. (emt., 106).

Myös McDougall liittyy perinteiseen psykoanalyysiin vetoamalla siihen 'biologiseen tosiseikkaan', että ihmiset on luotu mieheksi ja naiseksi ja että heidän yhdyntänsä on välttämätöntä lasten hankkimisen kannalta. Täten sukupuolten välinen genitaalinen ero on seksuaalisen halun lähde. Kaikki muu on 'illuusiota' ja 'tosiasioiden kieltämistä'. Kirjoittajat katsovat McDougallin itse-

¹² O'Connorin ja Ryanin teoksen julkaisemisen jälkeen McDougall (1995) on tehnyt ratkaisevan teoreettisen muutoksen ja lopettanut homoseksuaalisuuden kuvaamisen patologisena ilmiönä.

kin harjoittavan sen mahdollisuuden ‘kieltämistä’, että kahden samaa sukupuolta olevan välillä voisi vallita ‘aito’ halu. Heidän mukaansa McDougall ei näe tämän kieltämisen perimmäistä syytä, seksuaalisuuden fundamentaalisesti biologistista käsitystä, vaan se projisioidaan homoseksuaaleihin itseensä ja halutaan nähdä *heidän* harjoittamana ‘todellisuuden kieltämisenä’. (emt., 106-107).

McDougall näyttää pitävän homoseksuaalisuutta sukupuoliroolin häiriönä, kyvyttömyytenä omaksua seksuaaliroolit, jotka yhteiskunta määrittelee miehille ja naisille. McDougallin potilaskuvauksista käy ilmi, että lesbous liittyy hänen mukaansa feminiinistä identiteettiä koskevaan konfliktiin. Tämän mallin mukaan ei ole edes käsitteellistä mahdollisuutta naiselle olla lesbo ja samalla omassa feminiinisyydessään vakaa ja konfliktiton. Lesbous nähdään maskuliinisena samastumisena ja kehityshäiriönä ja samalla määritellään mahdottomaksi haluta naista feminiinisestä positioista. Kirjoittajat pitävät tätä esimerkkinä Judith Butlerin kutsumasta ‘halun heteroseksualisoitumisesta’, joka vaatii ja säättää vastakohtaiset feminiiniset ja maskuliiniset identiteetit. (emt., 120).

Useissa yhteyksissä McDougall määrittelee lesbopotilaidensa feminiinisyyden olevan ‘puutteellista’ kiinnittämällä huomiota ulkoisiin seikkoihin, esimerkiksi make-upin puutteeseen. O’Connor ja Ryan pitävät tällaista havainnoinnin karkeutta hämmästyttävänä ja poikkeamana psykoanalyttisestä metodista, defenssinä potilaiden kertomusten aiheuttamaa ahdistusta vastaan. (emt., 123).

Psykoanalyttikot Magee ja Miller (1992) ovat pitkään kritisoineet Joyce McDougallin väitteitä, ettei nainen pystyisi olemaan rakastettu kumppani toiselle naiselle tai että naisen olisi luovuttava naiseudestaan lesbouden hintana. Heidän mukaansa psykoanalyysillä on ollut vain vähän käsitteellisiä välineitä puhua samaa sukupuolta olevien kypsistä ja terveistä rakkaussuhteista. Mageen ja Millerin mukaan se, että nainen rakastaa toista naista, ei sinänsä kerro vielä

mitään varhaiskehityksestä tai ulkoisista ja sisäisistä objektisuhteista. (Magee and Miller 1996).

O'Connor ja Ryan tekevät myös yhteenvetoa ranskalaisten psykoanalyttikkojen Jacques Lacanin ja Luce Irigarayn lesboutta koskevista näkemyksistä. Feministit ovat, kirjoittajien mukaan, kiinnostuneita Lacanin työstä, koska tämä tunnustaa kulttuuriset kysymykset ja liittää subjektiivisuuden, seksuaalisuuden ja kielen toisiinsa tavalla, jota kleinilaiset analyttikot eivät tee. Lacan suhtautuu kriittisesti psykoanalyysin naiiviin biologismiin ja kehittää psykoanalyysia de Saussuren rakenteellisen lingvistisen teorian perustalla. Kirjoittajien mukaan Lacanin ongelmana on kuitenkin, että hän antaa fallokselle ylikulttuurisen ja epähistoriallisen aseman erojen ja seksuaalisen halun merkitsijänä. Lacanin psykoanalyysi on mielenkiintoista, koska se näyttää välttävän *apriorista* patologisointia ja korostavan potilaan oman ilmaisun erikoislaatuisuutta. (O'Connor and Ryan 1993, 141).

Lacanilla maskuliinisuuden ja feminiinisuuden ero ilmenee vain kielessä, koska 'ero' on distinktio, tulkinta. Tämä ei merkitse anatomisten ja biologisten seikkojen kieltämistä, vaan sen korostamista, että nämä erot määritellään biologiaa ja anatomiaa koskevien kielellisten diskurssien kautta. Lacanille oidipuskompleksi on rakentunut kielen sisään, eikä se ole 'luontoon kuuluva' ilmiö. Kirjoittajat huomauttavat, että myös Lacan näyttää deseksualisoivan lesbolaisen kokemuksen määrittelemällä seksuaalisuuden heteroseksuaaliseksi. Vaikka Lacan myöntää, että 'normaaliuden' käsite on fiktio, hän silti katsoo, että homoseksuaalisuudessa toinen osapuoli on 'alistettu' toisen instrumentiksi. Vaikka Lacanin strukturalistinen näkökulma on ehkä näyttänyt myönteiseltä homomiesten ja lesbojen näkökulmasta, falloksen asettaminen erikoisasemaan aiheuttaa O'Connorin ja Ryanin mukaan ristiriitoja. (emt., 147).

O'Connor ja Ryan pitävät Luce Irigarayta vaikutusvaltaisimpana tämän hetken ranskalaisista kirjoittajista. Irigaray kritisoi psykoanalyysiä, jonka hän näkee sijoittuvan vallitsevaan patriarkaaliseen diskurssiin ja korostaa työssään naisten välistä seksuaalisuutta. Irigaray korostaa naisen ruumista ja toisiaan koskettavia naisia. Irigarayn kielikuvat toisiaan koskettavista huulista kuvaavat niin häpyhuulia kuin suutelevia naisten huulia. Irigaraylle naiset eivät ole 'reikiä', joita on täytettävä tai 'objekteja', joita miessubjektit vaihtavat. Hän korostaa naisen itsemäärittelyä vastustaessaan perinteistä psykoanalyttistä 'totuutta' naisten seksuaalisuudesta miehelle komplementaarisena, mikä usein ilmaistaan biologisten elinten 'penis-vaginaan' -kielikuvina. Korostaessaan lesbohalua Irigaray herättää kysymyksiä, jotka koskevat seksuaalisia eroja ja sukupuolten välisiä eroja.

Irigaray ei kuitenkaan pyri määrittelemään lesboutta 'todelliseksi' seksuaalisuudeksi, koska tämä palauttaisi samankaltaisen ahtaan normaaliusmäärittelyn, jota hän vastustaa. (emt., 151).

Yhteenvedossaan O'Connor ja Ryan toteavat, että psykoanalyysillä on ollut huomattavia vaikeuksia ymmärtää lesboutta. Vallitsevat mallit (heteroseksuaalinen jäljittely ja preoidipaalinen kypsymättömyys) asettavat rajoituksia. McDougallin kirjoitukset sisältävät essentialistisen viittaamisen fallokseen, joko 'maskuliinisen' naisen fiktiivisesti omistamana tai puuttuvana 'epäkypsässä' preoidipaalisessa seksuaalisuudessa. Fallisen kentän ulkopuolinen seksuaalisuus näyttää yhteensovittamattomalta 'oikean' seksuaalisuuden kanssa. Kirjoittajat kiinnittävät huomiota siihen, että psykoanalyttiset teoriat sisältävät karkean fallosentrisiä olettamuksia peniksen läsnäolosta seksuaalisuuden arviointiperusteena. Ilman penistä tai peniksen korviketta perinteisen psykoanalyysin edustajat eivät voi nähdä seksuaalisuutta. (emt., 176).

Toinen tapa, jolla sukupuoliroolit nähdään liian sananmukaisina, on syyte, jonka mukaan homoseksuaaliset suhteet 'kiistävät' sukupuolten välisen eron. Eräät psykoanalyttikot näkevät sukupuolen samuuden itsessään esteenä 'todelliselle' seksuaaliselle halulle. Tämän ajattelutavan mukaan samaa sukupuolta olevien väliset suhteet väistämättä olisivat narsistisia ja 'eroja kieltäviä'. O'Connorin ja Ryanin mukaan homoseksuaalisuuden käsitteen tyhjentäminen narsistiseen 'samanlaisuuteen' on kuitenkin yksinkertaistavaa ja psykoanalyttisten peruseräiteiden vastaista. (emt., 190-191).

O'Connor ja Ryan kiinnittävät huomiota siihen naiiviin heteroseksuaalisuuden ylistämiseen ja ihannointiin, joka usein sisältyy psykoanalyysiin. He mainitsevat esimerkkinä Rachel Cunninghamin kleinilaisen psykologisen kypsyyden kriteereistä: kyky arvostaa heteroseksuaalisen parin jälkeläisiä tuottavan sukupuoliyhdyntään 'kauneutta ja luovuutta' sen sijaan, että pyrittäisiin 'hyökkäämään' sitä vastaan tai 'tuhoamaan' se. He hämmästelevät psykoanalyttiseen teoriaan sisältyvää naiivia biologistista mielenterveyden kriteerien määrittelyä. (emt., 204-205).

O'Connor ja Ryan kiinnittävät huomiota samaan militanttiin esitystapaan, johon myöhemmin osoitan eräiden suomalaisten psykoanalyttikkojen turvautuvan. Vain se, ettei käyttydy heteroseksuaalisen hegemonian mukaisesti tai esittää kritiikkiä syrjintää kohtaan, voidaan leimata propagandistisesti 'hyökkäykseksi' perheinstituutiota vastaan - tai jopa yritykseksi tuhota se.

O'Connor ja Ryan toteavat, että vaikka feministinen teoria on onnistunut lievittämään Freudin fallostrististä asennetta, monet näkevät vielä 'biologian' yhä määräävän sen, missä heteroseksuaalinen kiintymys sijaitsee. He pitävät lesbouden totaalista marginalisoimista sitäkin yllättävämpänä kun feministiset

teoreetikot pyrkivät ymmärtämään naisten heteroseksuaalisuuden tavalla, joka ei redusoisi sitä minkäänlaiseen biologiseen determinismiin. (emt., 215).

Kirjoittajat tarkastelevat Juliet Mitchellin yritystä muodostaa Freudin lacanilaista feminiinistä lukemistapaa, mikä monessa suhteessa lupaa vähemmän normatiivista homoseksuaalisuuden määrittelyä. Mitchellin Freud-tulkinta näyttää kiistävän seksuaalisuuteen sisältyvien sisäisten tavoitteiden tai kehityspäämäärien olemassaolon, käsityksen naisista ja miehistä välttämättä toisiaan tarvitsevina komplementaarina olivoina sekä biologialle perustuvat sukupuolirooli-identiteetit. Kaikki lukutavat näyttävät sijoittavan homoseksuaalisuuden heteroseksuaalisuuteen rinnastettavaksi ja osoittavan 'normaaliuden' käsitteen fiktioksi (Mitchell 1982). O'Connor ja Ryan katsovat Mitchellin syyllistyvän valikoivaan lukemiseen pyrkiessään osoittamaan, miten Freud ei pitänyt homoseksuaalisuutta sairautena, mutta vaikenemalla siitä, että hän samalla luonnehti homoseksuaalisuutta kehityshäiriöksi. (O'Connor and Ryan 1993).

Kirjoittajat pitävät yllättävänä, että Nancy Chodorow (1978), joka pyrkii torjumaan biologismin tai sisäsyntyisen heteroseksuaalisuuden käsitteen tunkeutumista psykoanalyttiseen teoriaan, kuitenkin mitätöi lesbosuhteet, vaikka hän kuvaa naisten heteroseksuaalisuuden usein rakentuu naisten välisille emotionaalisille siteille. Chodorow ei tunnu näkevän lesboutta merkittävänä eroottisena optiona, vaan näyttää virheellisesti universalisoivan äitiyden peruskäsitteen ja katsovan, että kaikki äidit automaattisesti ovat heteroseksuaaleja. (O'Connor and Ryan 1993, 219).

Tekijät tarkastelevat sitä, miten ihmisten binaarinen jakaminen feminiiniseen ja maskuliiniseen on muodostunut osaksi heteroseksuaalisuuden käsitettä, mihin on myös liittynyt normatiivinen periaate. Tähän on sisältynyt homoseksuaalisuuden

tuomitseminen kyvyttömyytenä myöntää miesten ja naisten välinen ‘essentiaalinen komplementaarisuus’. Sosiaaliseen sukupuoleen liittyvällä komplementaarisuuden käsitteellä on edelleen voimakas asema psykoanalyttisessä mielikuvituksessa ja se heijastuu kirjoittajien mukaan myös populaarissa naturalismissa: näyttää siltä, että naiset ja miehet on luotu vain toisiaan varten. Monien psykoanalyttisten ajatusten pohjalla näyttää olevan ideologinen käsitys, että tarvitaan mies ja nainen ‘todellisen’ seksuaalisuhteen syntymiselle, perustana ihmisenä olemiselle. (emt., 245).

O’Connor ja Ryan viittaavat Judith Butlerin näkemykseen siitä, että kaikki käsitteemme, jotka liittyvät seksuaalisuuteen, sosiaaliseen sukupuoleen tai haluun, ovat sosiaalisesti konstruoituja, mikä ei kuitenkaan tarkoita seksuaalisten erojen väheksymistä, kuten virheellisesti luullaan. Butlerilla heteroseksuaalisen hegemonian diskurssin binaarinen, komplementaarisuutta korostava viitekehys tuottaa homoseksuaalisuuden ‘epäonnistuneena’ tai ‘poikkeavana kehityksenä’. Jos seurataan Butlerin dekonstruktiivista pyrkimystä, nähdään välttämättömäksi avata heteroseksuaalisuuden määrittely binaarisena ilmiönä. Butler ei näe halun johtuvan sukupuoli-identiteetistä eikä sukupuoli-identiteetin tarvitse seurata biologisesta sukupuolesta. (emt., 245).

O’Connor ja Ryan toteavat, että psykoanalyttisen asenteellisuuden pelko on pitänyt lukemattomat homot ja lesbot poissa psykoanalyttisestä terapiasta. Vasta viime vuosina avoimesti homoseksuaalisten terapeuttien esiintulo on tehnyt mahdolliseksi myönteisen ammattiavun antamisen ja psykoanalyttisten näkemysten muuttumisen. (O’Connor and Ryan 1993, 258; Magee and Miller 1996).

7.3 Edmund Bergler: oraalisesti häiriintyneet vääryyksien keräilijät

Psykoanalyttisten homoteorioiden historiaa kartoittaneen Lewesin mukaan psykoanalyttisen keskustelun taso alkoi laskea ja muodostua ‘karkeaksi’ ja ‘vulgääriksi’ 1930-luvulla alkaneen laman, sosiaalisen konformisuuden ja poliittisen repression myötä. Lewesin mukaan tämä henkilöityy juuri Wienin Freud-klinikan apulaisjohtajassa, Yhdysvaltoihin emigroituneessa psykoanalyttikko Edmund Berglerissä, joka alkoi kirjoittaa yhdessä Eidelbergin kanssa vuonna 1933 (Eidelberg ym. 1933). Edmund Bergler oli yksi merkittävimpiä homoseksuaalisuuden medikalisoivan psykoanalyttisen mallin rakentajia ja hän vaikutti ratkaisevasti myöhempään homoseksuaalisuutta koskeviin psykoanalyttisiin näkemyksiin. (Lewes 1988, 151). Myös suomalaisessa Psykiatria-teoksessa (AAT 1976, 884) on vaikutteita Bergleriltä ja se mainitsee hänet lähteenä, vaikka teoksessa ei ole suoria Bergler-sitaatteja. Berglerin tuotanto kulminoituu pääteoksiin *Homosexuality: Disease or Way of Life* (1956) ja *Counterfeit Sex [väärrennettyä seksiä]* (1958). Berglerin mukaan homoseksuaalisuus on psyykkinen sairaus, jota luonnehtii ‘oraalinen regressio’, masokismi ja (miehissä) naisten irrationaalinen pelko. Lesbosuhteet ovat hänen mukaansa kieroitumia äiti-lapsi -suhteessa, joissa naisesta tulee itsetuhoisen riippuvainen toisesta. (Bergler 1956, 9). Berglerin mukaan *ei* voi olla olemassakaan henkisesti terveitä homoseksuaaleja (emt., 9).

Psykoanalyttikko Bergler (1956, 16-28) luo potilasotoksensa perusteella seuraavan kuvan tyypillisestä homoseksuaalista, joka on vakavasti sairas ja haluaakin tulla tuomituksi ja syrjityksi, Conradin ja Schneiderin (1980, 189) esittämän yhteenvedon mukaan:

1. Homoseksuaalit ovat ‘vääryyden kerääjiä’ (*‘injustice collectors’*) ja ‘psyykkisiä masokisteja’, jotka pyrkivät ‘häviöön, häväistykseen ja torjuntaan’,

koska he epäonnistuttuaan varhaisen oraalisen vaiheen hallinnassa ovat ‘taantuneita persoonallisuuksia’.

2. Homomiehet kammoavat naisia ja pakenevat heitä muiden miesten luokse.
3. Homoseksuaalit tyypillisesti ‘tuhoavat’ rakkauden kohteittensa persoonallisuuden - heidän seksuaalisuutensa on persoonatonta ja täynnä halveksuntaa.
4. Tyypillinen homoseksuaali etsii jatkuvasti partneria’ ja tämä jatkuva seksikumppanin etsintä edustaa masokistista halua joutua kiinni ja tulla rangaistuksi.
5. Homoseksuaaliset suhteet on usein naamioitu mies-vaimo -suhteiksi, joissa yksi jäsen pyrkii esittämään naisen roolia.
6. Näitä henkilöitä luonnehtivat suuruudenhullut ajatukset siitä, että he ovat muita parempia ja virheellinen uskomus siitä, että ‘pohjimmiltaan jokaisella on homoseksuaalisia taipumuksia’.
7. Huolimatta ulkoisesti rennosta olemuksestaan kaikki homoseksuaalit kärsivät ‘syvästä sisäisestä depressiosta’. ‘Raaputa homoseksuaalia niin löydät depressiossa olevan neurootikon’.
8. Kaikki homoseksuaalit kokevat syvää syyllisyydentunnetta perversionsa johdosta, mikä ‘osoittaa infantiilia seksuaalisuutta aikuisessa’.
9. Irrationaalinen ja väkivaltainen mustasukkaisuus ovat yleisiä homoseksuaalien keskuudessa.
10. Epäluotettavuus on sääntö eikä poikkeus homoseksuaalien keskuudessa ja sitä usein puolustellaan rationalisoinnilla, että he ovat ‘kärsineet niin paljon’..

Conradin ja Schneiderin (1980, 189) mukaan tämän typologian komponenteista muodostui yleisiä teemoja psykiatriseen kirjallisuuteen ja Berglerin teksti osoittaa miten perinteinen kielteinen asenne homoseksuaalisuutta kohtaan voi olla piilotettuna lääketieteellisen retoriikan ja ammatillisen statuksen taakse. Berglerin ohjeet lääkärikunnalle ovat seuraavat: ammatillinen ja julkinen tie-

dottaminen siitä, että homoseksuaalisuus on neuroottista ja vakavasti haitallista ja kuitenkin se on parannettavissa oleva sairaus eikä vain ‘elämäntapa’; hoitopisteiden luomista homoseksuaaleille; hiljaisuuden salaliiton murtamista lehdistössä; tiedotusta, jonka mukaan homoseksuaaleille ja potentiaalisille homoseksuaaleille vakuutetaan, ettei ole mitenkään ‘loistokasta olla erilainen’ sekä neuvontaa kauhistuneille vanhemmille (Bergler 1956, 690).

Psykoanalyytikko Bergler, kuten psykoanalyytikko Socarides hänen jälkeensä, ajoi paitsi homoseksuaalisuuden medikalisaatiota, myös sen juridisen eriarvoisuuden ylläpitämistä ja homoseksuaalisuuteen kohdistuvaa moraalista tuomiota. Bergler totesi:

”Tähän asti homoseksuaalisuutta vastaan on taisteltu hyvää tarkoittavilla ja kohtuullisilla moraalisisilla argumenteilla ja yhtä tärkeillä juridisilla rajoituksilla. Kumpikaan menetelmä ei ole ollut tehokas. Moraaliset argumentit menevät hukkaan, sillä kun homoseksuaalit uhmaavat sovinnaitapoja, he tyydyttävät neuroottisia pseudoaggressioitaan. Vankeudella uhkaaminen on yhtä turhaa. Tyypillisen homoseksuaalin suuruudenhulluus saa hänet pitämään itseään poikkeuksena.” (Bergler 1956, 302).

Psykoanalyysin historioitsijan Lewesin mukaan Berglerin äärimmäiset mielipiteet kiihottivat muita psykoanalytikoita esittämään väitteitä homoseksuaalien ‘salaliitoista’ viattomien lapsien ‘viettelemiseksi’. Lewes luonnehtii näiden psykoanalytikkojen väitteitä ‘myrkyllisiksi’ ja ‘vääristeleviksi’. Lewes (1988, 153) katsoo, että 1960-luvun alussa, Bergleristä alkoi elämänsä loppupuolella tulla ‘kiusallinen ilmiö’ monille psykoanalytikoille. Hänen julkista toimintaansa jatkoi kuitenkin vuonna 1962 Irving Bieber, jonka tuotannossa on samoja argumentteja, samaa totaalista leimaamista ja samaa retoriikkaa kuin Berglerillä: *kaikki* homoseksuaalit ovat sairaita, *ei* voi olla olemassakaan terveitä homoseksuaaleja, homoseksuaalit ovat vääryyksien keräilijöitä ja kyvyttömiä rakkauteen.

Freudin työtoveri psykoanalyytikko Edmund Bergler muodosti Freudiin nähden selväpiirteisen muutoskohdan psykoanalyttisen teorian ja retoriikan luonteessa. Freudin elämäkerran (Gay 1988) ja psykoanalyysin historian (Timms and Segal 1988) mukaan Freud oli juutalaisena joutunut kohtaamaan antisemitismia myös henkilökohtaisella tasolla ja oli siksi kipeän tietoinen juutalaisten marginalisoidusta yhteiskunnallisesta asemasta ja antisemitististen vihakampanjoiden demagogiasta juutalaisista kaivonmyrkyttäjinä, lastenraiskaaajina ja sukupuolitautien levittäjinä. Tämän tietoisuutensa takia Freud varoi tiukasti homoseksuaaleihin kohdistuvaa leimaamista ja ennakkoluulojen toistamista.

Bergler oli ensimmäisiä, jotka toivat psykoanalyttiseen teoriaan *totaalisen leimaamisen* ja perinteisten ennakkoluulojen toistamisen ‘tieteellisen teorian’ muotoon verhottuna. Bergler otti mm. Sachsinkin kanssa käyttöön leimaavan ‘perversio’-termin ja aloitti homoseksuaalien totaalisen sairaaksi leimaamisen perinteen, vaikka esim. Freud oli tietoinen siitä, että suuri osa ‘invertiteistä’ ei koe seksuaalisuuttaan ongelmaksi. Bergler kiisti sen mahdollisuudenkin, että voisi olla olemassa tasapainoisia homoseksuaaleja ja psykologisoi syrjinnän ja marginalisoinnin vaikutukset yksilöpsykologiasta nouseviksi ongelmiksi:

”*Kaikki* homoseksuaalit ovat taantuneet psyykkisen kehityksensä varhaisimpaan vaiheeseen, ‘oraaliseen vaiheeseen’. --- Yksinkertaisesti ei ole olemassa onnellisia homoseksuaaleja, eikä olisi vaikka ulkoinen maailma jättäisi heidät rauhaan, koska --- *kaikilla* homoseksuaaleilla on syvällä oleva sisäinen syyllisyys *perversionsa* takia”. (kursivoinnit lisätty). (Bergler and Kroger 1954).

Jo Eidelbergin ja Berglerin (1933) ensimmäisessä artikkelissa nimeltään *Der Mammakomplex*, Bergler teki tunnetuksi mielikuvituksellista teoriaansa oraalisesta häiriöstä, jonka johdosta lapsella tapahtuu tunteensiirto äidin nänneistä miehen penikseen, kun lapsi korvaa maidon virtsalla. Yksi Berglerin tunnetuimpia psykoanalyttisiä syyteorioita on lapsen ‘oraalinen fiksaatio’ äitiin,

jonka vaginan koetaan muuttuvan hampain varustetuksi *vagina dentataksi*. Pelätessään vaginassa piileviä hampaita, mies ei uskalla yhtyä naiseen, vaan turvautuu omaan sukupuoleensa seksuaalisen tyydytyksen saamiseksi (Ks. Lewes 1988). Vaikka empiirinen tutkimus on osoittanut ennakkoluuloksi uskomuksen, että homomiehet ‘pelkäisivät’ naisen vaginaa, monet psykoanalyytikot suhtautuvat ajatukseen jopa vakavasti.

Kenneth Lewes, joka on itse psykoanalyytikko, huomauttaa Berglerin ‘suvaitsemattomasta ja harkitsemattomasta’ tyylistä tämän käsitellessä homoseksuaalisuutta. Lewesin mukaan Bergler usein ilmaisi närkästymisensä homoseksuaaleja kohtaan ja pitää heitä ‘suuruudenhulluina ja pinnallisina’, jotka ovat ‘uskomattoman epäluotettavia’. Bergler toisti samoja lauseita, joissa hän kiisti, että voisi olla olemassakaan tasapainoisia homoseksuaaleja. Berglerille se konfliktien ja mustasukkaisuuden määrä, joka ilmenee homosuhteissa, ylittää kaiken, jota esiintyy pahimmissa heterosuhteissa. (ks. Lewes 1988, 113).

Lewes katsoo tutkimuksensa yhteenvedossa, että eräiden varhaisten psykoanalyytikkojen, esim. Rado, Bergler ja Bieber vaikutuksesta psykoanalyttiseen teoriaan alkoi tunkeutua stereotypioita, joita esiintyy antisemitistisessä ja rasistisessa propagandassa ja joka palvelee pelkojen projisiointia syntipukkiryhmiin tavalla, joka on ‘häpeällistä’ ymmärtämiseen ja parantamiseen pyrkivässä ammattikunnassa (emt., 239).

Lewesin mukaan monet psykoanalyytikot Berglerin vaikutusaikana Yhdysvalloissa ottivat roolin yleisen moraalin vartijoina, varsinaisen asiantuntijuutensa ulkopuolella. Psykoanalytikoista tuli vallitsevien konservatiivisten ja moralististen yhteiskunnallisten arvojen artikuloijia. Monet heistä uskoivat velvollisuksiinsa kuuluvan arvostelmien esittäminen moraalista, politiikasta ja yhteiskunnasta. Nämä moraaliarvostelmat kätkettiin psyko-

analyttiseen teoriaan ja mielipiteeseen ja niitä esitettiin, ikään kuin ne olisivat kaiken empiirisen testauksen ulkopuolella ja immuuneja vastakkaiselle tutkimustiedolle. (emt., 137).

Monet johtavat psykoanalyttikot aloittivat 1950-luvulla suoranaisten vihakampanjan homoseksuaaleja kohtaan. Kardiner varoitti, että ”homoseksuaalisuus liittynään rikoksiin, murhiin ja rasismiin tekee modernin elämän sietämättömäksi”. Irving Bieberin vaimo psykoanalyttikko Toby Bieber varoitti, että homoseksuaalit pyrkivät tartuttamaan sukupuolitauteja niin moneen ihmiseen kuin mahdollista. (emt., 216).

Lewesin mukaan ehkä vahingollisin aikakausi alkoi kun psykoanalyttikot, vastoin Freudin omia ajatuksia, ryhtyivät esittämään stereotyyppioita homoseksuaaleista häiriintyneinä, yliminältään vaurioituneina perversseinä, jotka saalistavat lapsia. Lewesin mukaan syytteet lastenraiskaamisesta sisältyvät perinteisesti vähemmistöihin kohdistuviin vihakampanjoihin (rasismi, antisemitismi). Bergler varoitti julkisuudessa amerikkalaista yleisöä ‘häikäilemättömistä ja saalistavista’ homoseksuaaleista:

”Jos tietoa ei ole saatavilla, jos virheellisiä tilastotietoja ei korjata, jos uusia uhreja ei varoiteta siitä tosiasiaista, että homoseksuaalisuus on vain sairaus, fiksoituneelle homoseksuaalille annetaan avoin kenttä toimiaan varten - *ja teidän teini-ikäinen lapsenne voi olla uhri*”. (Kursivointi lisätty). (Bergler 1959; Ks. Lewes 1988, 153).

Pitkälti Berglerin antamien mallien johdosta psykiatria ja psykoanalyysiin Suomessakin alkoi tunkeutua käsityksiä homoseksuaaleista lapsille vaarallisina viettelijöinä (esim. Stenbäck 1952a; Schalin 1991) tai nuorille yhtä vaarallisina kuin ‘epileptinen autonkuljettaja tai värisokea veturinkuljettaja’ (Achté 1977).

Lewes tarkastelee Berglerin harjoittamaa totaalista leimaamista, joka on antanut vaikutteita aina 1990-luvun eheytyliikkeelle, sillä Bergler, samoin kuin eheyttäjä van den Aardweg (1996) nimittää homoseksuaalisuutta ‘itsesäälisairaudeksi’ ja luonnehtii homoseksuaaleja ‘pinnallisiksi suuruudenhulluiksi’, ‘uskomattoman epäluotettaviksi’ ja ‘pseudoaggressioista’ kärsiviksi. Lewesin mukaan Bergler jatkoi hyökkäävää kirjoittelua homoseksuaaleista noin kolmenkymmenen vuoden ajan. Hänen bibliografiansa käsittää kolmisensataa artikkelia ja parikymmentä kirjaa.

Tunnetuimpia Berglerin psykoanalyttisistä retorisisista mekanismeista on homoseksuaalien syyllistäminen omasta syrjinnästään: homoseksuaalit ovat psyykkisiä masokisteja, jotka haluavat itse tulla syrjityiksi ja ovat ‘vääryyksien keräilijöitä’ (*injustice collectors*) (Lewes 1988, 151).

Yksi tunnetuimpia Berglerin kuvauksia on homoseksuaalien luonnehtiminen autoritaarisiksi sadisteiksi samalla kun Bergler väittää esiintyvänsä psykoanalyttikkona ‘arvovapaasti’:

”Minulla ei ole mitään ennakoasennetta homoseksuaaleja kohtaan --- [mutta] homoseksuaalit ovat olemukseltaan vastenmielisiä ihmisiä, riippumatta heidän miellyttävästä tai epämiellyttävästä käyttäytymisestään --- [joka on] sekoitus pinnallisuutta, teeskenneltyä aggressiota ja valittamista --- [He ovat] alistuvia vahvemman henkilön edessä, armottomia vallassa ollessaan, häikäilemättömiä polkiessaan heikompia ihmisiä allensa”. (Bergler 1956; Ks. Lewes 1988, 153).

Bergler aloitti täten psykoanalyysiin sittemmin pesiytyneen tavan kuvata homoseksuaaleja samoin ominaisuuksin kuin natseja, mikä perinne jatkuu 2000-lukua lähestyttäessä psykoanalyttikko Socaridesin tukemassa psykoanalyttisen eheytyliikkeen ideologiassa (ks. Lively & Abrams 1995). Psykoanalyttikko Bergler tuli kuuluisaksi myös sanatarkoilla kuvauksilla antamastaan psyko-

analyttisestä hoidosta, keinoista, joilla hän jyräsi potilaansa vastarinnan ja mursi heidän väitteensä ettei homoseksuaalisuudessa sinänsä ole mitään sairasta..

Lewes kysyy, miksi psykoanalyttikot vaieten suvaitivat Berglerin julkista kirjoittelua, josta selvästi ilmenee erittäin voimakas vastatransferessi, jota ei pitäisi suvaita analyysissä:

”On shokki, että Berglerin kollegat antoivat sellaisen epäammatillisen käyttäytymisen ja asenteen jatkua ilman kritiikkiä. Sellainen suvaitsemattomuus vahingoitti vakavasti psykoanalyttistä keskustelua homoseksuaalisuudesta ja likasi psykoanalyysin perinteen, johon oli kuulunut sympatia ja suvaitsevaisuus. Bergler ja ne, jotka antoivat tilanteen jatkua ilman kritiikkiä, ovat ainakin osittain vastuussa siitä molemminpuolisen vihamielisyyden ilmapiiristä, joka vallitsee psykoanalyttisen yhteisön ja valistuneiden homoseksuaaliryhmien välillä. Berglerin aikakauden jälkeen emme voi enää tarkastella ajatuksia yksinomaan logiikan ja tutkimustulosten perusteella, vaan meidän on otettava huomioon ne poliittiset ja poleemiset voimat, jotka [psykoanalyysissä] ympäröivät niitä ja antoivat niille muodon. (Lewes 1988, 114).

Psykoanalyttikko Berglerillä on ollut suuri merkitys homoseksuaalien kansalaisoikeusliikkeen syntymiselle. Homoseksuaalit alkoivat vähitellen reagoida Berglerin vuosikymmeniä kestäneeseen julkiseen esiintymiseen syrjintään kiihottamisena, mikä antoi osaltaan vaikutteita homoseksuaalien vapautusliikkeiden nousulle 1950- ja 60-luvuilla (ks. esim. Cory 1953; D’Emilio 1983).

Bergler ja hänen seuraajansa Bieber ja Socarides sekä näiden teorioita toistavat suomalaiset psykoanalyttikot havainnollistavat Foucault’n ja Weeks’n näkemyksiä psykiatristen kategorioiden tuottamisesta. Psykoanalyttinen teoria konstruoi sorretun ja halveksitun homoseksuaalin stereotypian ja luokan, joka kuitenkin alkoi toimia itsepuolustukseksi ja taistella sortavaa kategorisointia vastaan järjestäytyemällä sosiaalisesti liikkeeksi. Foucault’n ajatuksia mukaillen psykoanalyysi itse asiassa omalta osaltaan tuotti sen ilmiön, jota se pyrki tukahduttamaan, homoseksuaalien vapautusliikkeen.

7.4 Sandor Rado: biologian normi ja adaptationistinen koulukunta

Freud kuoli vuonna 1939, neljä vuotta sen jälkeen, kun hän oli lähettänyt amerikkalaisen pojan äidille kirjeen, jossa hän selvimmin irtisanoutuu käsityksistä homoseksuaalisuudesta sairautena. Tuskin Freud oli ehditty haudata kun ensimmäinen revisionistien sukupolvi psykoanalytikkoja ryhtyi lukemaan uudelleen hänen tekstejään ja palauttamaan homoseksuaalisuuden määrittelyn patologiaksi. Ensimmäinen näistä oli Sandor Rado (1890-1972). Rado tuli Unkarista, liittyi Berliinin psykoanalytikko-osastoon 1920-luvun alussa ja muutti myöhemmin Yhdysvaltoihin. (Gay 1990, 562). Sandor Rado toimi Irving Bieberin (1908-1991) analytikkona ja vaikutti paljon tämän ajatteluun (Ks. Toby Bieber 1994, 6).

Keskeinen tekijä, joka on tehnyt homoseksuaalisuutta koskevan keskustelun vaikeaksi eräiden johtavien psykoanalytikkojen kanssa on se, että Suomessa ja Yhdysvalloissa sodan jälkeen vallinnut psykiatrinen käsitys homoseksuaalisuudesta perustuu koulukuntaan, joka on *kumonnut* Freudin eräät keskeiset opinkappaleet, mutta samat psykoanalytikit, huolimatta hyökkäävästä suhtautumisestaan homoseksuaalisuuteen silti katsovat edustavansa alkuperäistä freudilaista lähtökohtaa. Suomessakin käydyssä keskustelussa eräät johtavat psykoanalytikit ovat kokeneet Freudin *uudelleentulkitsijoihin* kohdistuvan kritiikin sattuvan itse Freudiin, mikä on aiheuttanut sekaannusta, torjuntaa, vastarintaa ja muutoshaluttomuutta psykoanalytikkojen taholta (esim. Kalle Aste).

Homoseksuaalisuuteen erittäin kielteisesti suhtautuva homoseksuaalisuuskäsitys perustuu suurelta osin koulukuntaan, jota nimitetään Lewesin (1988) mukaan ‘revisionistiseksi’ tai heidän oman terminologiansa mukaisesti ‘adaptionistiseksi’ (*‘adaptational view’*) tai ‘foobiseksi näkemykseksi’ (Rado 1940 ja 1956; Ovesey

1954; Socarides 1968; Socarides 1978a; koulukuntaa edustaa ennen kaikkea Bieber ym. 1962 (ja tätä kautta homoseksuaalisuuden osalta Suomessa Achte ym. 1991). Adaptionistinen koulukunta kumosi kaksi Freudin seksuaaliteorian kulmakiveä: universaalisen biseksuaalisuuden ja libidoteorian (ks. yleisesityksenä esim. Ruse 1988, 45-83). Koska biseksuaalisuusteoria on homoseksuaalisuuteen suhtautumisen kannalta tärkeintä, vain sen kumoamista käsitellään tässä.

Universaalisen biseksuaalisuuden teorian kritiikin juuret ovat Sandor Radon artikkelissa vuodelta 1940 (Rado 1940). Siinä hän kiistää ehdottomasti ihmisen perimmäisen biseksuaalisuuden biologisessa tai psykologisessa mielessä. Rado ja Bieber lienevät Berglerin ohella merkittävimpiä hahmoja homoseksuaalisuuden määrittelyssä sairaudeksi tällä vuosisadalla ja ovat suuresti vaikuttaneet myös psykoanalyttikko Charles Socaridesin ajatteluun.

Rado tekee kytkennän seksuaalisuuden, anatomian ja suvunjatkamisen välillä yrittäessään todistaa heteroseksuaalisuutta kaikkia sitovaksi luonnonlaiksi samaan tapaan kuin Galenos pari tuhatta vuotta aikaisemmin:

”Mutta miten sitten genitaalisen toiminnan mielihyvä saavutetaan? Mikä on sen luonto? Se on tietysti orgasmi, suvunjatkamisjärjestelmän refleksitoiminto. Kun olemme täten identifioineet genitaalisen mielihyvän, näemme että nimenomaan suvunjatkamisjärjestelmän orgastinen elementti muodostaa genitaalisen mielihyvän perustan. Orgasmi on ratkaiseva piste, koska se on myös siittämisen piste”. (Rado 1940, 183).

Rado määrittelee heteroseksuaalisuuden luonnonlaiksi selittäen, että orgasmi ”on luonnon massiivinen nautinnollinen palkinto siittämiselle”. Radon mukaan ”eri sukupuolten anatomia viitoittaa mies-nais-parin kehitysmallin --- jota ei voi murtaa muu voima kuin skitsofreeninen epäjärjestys.” (Rado 1956, 206). Näin Rado palauttaa ikivanhan teleologisen argumentin, josta Freud oli juuri pyrkinyt irrottautumaan, jonka mukaan anatomiasta voitaisiin johtaa heteroseksuaalisuus luonnon normiksi ja homoseksuaalisuus sairaudeksi tai epäjärjestykseksi. Radon

argumentti on tyyppiesimerkki psyykkisen häiriön luomisesta määritelmällisesti, *per definitionem*, tulkitsemalla ‘luonnon tarkoituksia’ sukuelinten käytölle.

Monien aikalaispsykoanalyttikkojen tapaan Rado tekee teoriaa ennakkoluulojen pohjalta. Esimerkiksi kumotessaan Freudin käsitystä ihmisen perimmäisestä biseksuaalisuudesta hän päätelee seuraavasti. Radon mukaan yksilöt, joita estävät toista sukupuolta kohtaan tunnetut pelot ja vastenmielisyyden tunne, voivat löytää orgastista tyydytystä samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa. Radon mukaan tämä teoria ei kuitenkaan selitä sitä ‘ilmiselvästi havaittavaa tosiasiaa’, että jos mies haluaa miestä, hän etsii miestä, joka teeskentelee olevansa nainen.

Rado rakentaa teoriansa kulmakiven sen ennakkoluulon varaan, että homomiehet hänen mukaansa ‘pelkäisivät naisen sukuelimiä’, vaikka tälle uskomukselle ei ole mitään empiiristä tukea. Rado tuomitsee Freudin käsityksen ihmisten perimmäisestä biseksuaalisesta potentiaalista ja redusoi homoseksuaalisuuden ‘vastakkaisen sukuelimen pelkoon’:

”Kun --- vastakkaiseen sukuelimeen kohdistuva pelko ja viha tulevat ylitsepääsemättömiksi, yksilö saattaa paeta homoseksuaalisuuteen. Mies-mies -paria rauhoittaa miehen elimen läsnäolo kummassakin. Homoseksuaalisuus on puutteellinen *adaptaatio*¹³, jonka organismi on kehittänyt vastauksena omalle ylireagoinnilleen hätätilanteeseen ja kontrollin puutteelleen”. (Rado 1969, 212-213).

Rado kumoaa sen, mitä hän nimittää ‘biseksuaalisuuden harhaksi’ seuraavasti:

”Puhdistettuamme itsemme tällaisista [biseksuaalisen oletuksen] ennakkoluuloista, näemme heti, että miehen ja naisen muodostama seksuaalinen kaava ei ole ainoastaan *anatomisesti määräytynyt*

¹³ Tästä Radon teesistä tulee käsiteltävän psykoanalyttisen koulukunnan nimi, adaptionistinen tai adaptionaalinen (‘adaptational view’).

avioliittoinstituution kautta (kursivointi lisätty), vaan myös kulttuurisesti sisäänrakennettu ja uusinnettu kaikissa yksilöissä varhaislapsuudesta saakka”. (Rado 1956, 205).

Radon mukaan Freudin ‘erehdys’ pitää ihmisiä perimmältään biseksuaalisina johti siihen, että hän kuvitteli homoseksuaalisen parisuhteen perustuvan aitoon ‘homoseksuaaliseen haluun’. Siten Freud ‘menetti suuren oivalluksen hedelmät’.

Rado perustaa teoriansa myös uskomukseen, jonka mukaan homoparisuhteessa toinen ottaisi miehen ja toinen naisen roolin. Tämä miespari matkisi Radon mukaan avoimesti mies-naisparia ja heidän seksuaalinen aktiviteettinsa lähestyy ‘standardimallia’ niin lähelle kuin anatomia sallii. Piilotajuisesti homomies kaipaa naista, jolla on penis. Hänen piilotajuiset pelkonsa ovat tuhonneet hänen ‘työntövoimansa’, hänen kykynsä penetraatioon. Radon mukaan biseksuaalisuuden ‘harhaan’ sortuminen on seksuaalitutkijan ammattitauti. On kuitenkin turvallista otaksua, että kun Freudinkin ylläpitämät ‘biseksuaalisuuden harhat’ lopulta todetaan, niiden vaikutukset voidaan poistaa seksuaalitutkimuksen joka alueelta (Rado 1956, 210).

Radon mukaan adaptationistinen koulukunta on saanut nimensä siitä, että adaptaatiota tai kykyä eloonjäämiseen pidetään biologiassa tärkeimpänä viitekehyksenä. Teleologisesta tarkastelutavasta on tullut metodologinen periaate. (Rado 1956, 210).

Radon mukaan biologiset tosiasiat määräävät seksuaalisen normaaliuden. Rado muodostaa ‘standardiyhdynnän’ käsitteen. Tässä mallissa, anatomian vaatimusten toteuttamiseksi, standardiyhdynnässä miehen kalu tunkeutuu naisen elimeen jonakin hetkenä ennen orgasmia. Tutkimus on Radon mukaan ‘osoittanut’, että syvälliset erot miesten ja naisten suvunjatkamiselimissä heijastuvat heidän seksuaalikäyttäytymiseensä.

Rado palautti oman ilmoituksensa mukaan psykoanalyysin ‘tieteelliselle’, biologisiin tieteisiin perustuvalla pohjalla. Hän muodostaa ‘standardiyhdynnän’ kaavion, jossa biologisista tosiseikoista voidaan johtaa ihmisen ‘normaali’ käyttäytyminen. Radon mukaan solutasolla siittiö etsii munasolua, munasolu houkuttelee siittiötä. ‘Kopulatorisen apparaatin’ tasolla miehen kalu toimii painepumppuna ruiskuttaen siemennesteen emättimeen, emätin toimii tyhjiöpumppuna, joka imee siemennesteen kohtuun. Edellisestä seuraa, että mies etsii, valloittaa ja penetroi naisen ja nainen antautuu miehelle. Rado nimittää ‘löytämänsä’ luonnonlakia sukupuolten evoluutiokehityksen veto-työntömalliksi (*push and pull principle*). (Rado 1956, 188).

Rado esiintyi uudistajana, joka palautti psykoanalyysin - oman näkemyksensä mukaan - tiukan tieteelliselle pohjalle. Kuvaus ‘standardiyhdynnän’ veto-työntömallista ja emättimen toiminnasta tyhjiöpumppuna on kuitenkin uskomattoman esineellistävää ja biologisoivaa kieltä. Tosiasiassa Rado palauttaa Vanhan Testamentin siemennesteen hukkaamiskiellon ‘biologisen normin’ muodossa. Hänen määritelmänsä ‘standardiyhdynnän’ veto-työntö-periaatteesta muistuttaa kuvausta höyrykoneen toiminnasta.

Rado pitää heteroseksuaalisuutta luonnonlakina ja idealisoi sen naiivisti palauttamalla käsityksen luonnon tarkoituksista ja seksuaalisuudesta suvunjatkamisen ja ikuisen elämän - ja vanhustenhoidon - takaajina. Rado myös määrittelee heteroseksuaalisuuden sinänsä täydelliseksi unelmaksi:

”Lisääntymiseen johtava rakkaus on eräs niistä instrumenteista, joilla luonto takaa lajin jatkuvuuden. Lisääntyminen tulee lähelle tyydyttääkseen yksilön perustavaa uskoa henkilökohtaiseen kuolemattomuuteensa. Ja, se avaa rationaalisen toivon vanhuusiän hoidolle lasten antamana. --- Olla mies ja nainen, pari itsessään, on *täydellinen unelma*” (kursivointi lisätty) (Rado 1956, 195).

Rado leimaa poikkeamisen ‘biologisesta normista’ määritelmän mukaan mielisairaudeksi:

”Tahto täyttää mies-nainen -kaava on seksuaalinen piirre, jonka jokainen sivilisaatiomme yksilö jakaa. Toisen sukupuolen pelko voi ajaa tämän halun maan alle, mutta eivät nämä tunteet eivätkä mitkään muut voimat, paitsi skitsofreeninen epäjärjestys, voi murtaa sen voimaa”. (Rado 1956, 206).

Vaikka nykyperspektiivistä on ilmeistä, että Radon teoria on ennakkoluuloille perustuvaa karkeaa biologismia, hänellä oli ratkaiseva merkitys psykoanalyttisten teorioiden historiassa Yhdysvalloissa ja Suomessa. Hänen oppinsa omaksuneet psykoanalyttikot ovat juuri niitä, jotka myöhemmin ovat suhtautuneet kaikkein tuomitsevimmin homoseksuaalisuuteen.

Abeloven mukaan paljolti juuri Radon vaikutuksesta Yhdysvaltain psykiatriyhdistys APA ensi kertaa luokitteli homoseksuaalisuuden virallisesti sairaudeksi omassa sairausluokituksessaan DSM-I vuonna 1952. (Abelove 1993, 391).

Irving Bieber ym. (1962) ilmoittaa ottavansa Radon teoreettiseksi lähtökohdaksi ja toteaa:

”Oletamme, että heteroseksuaalisuus on *biologinen* normi ja kaikki yksilöt ovat heteroseksuaaleja, ellei heidän kehitykseensä puututa (kursivointi alkuperäinen). (Bieber ym. 1962, 319)

Radon-Bieberin lähtökohdista seuraa väistämättä käsitys homoseksuaalisuudesta häiriönä. Freudilla homoseksuaalisuuden taustalla on pysähtyminen tiettyyn kehitysvaiheeseen, jossa jokainen on ollut. Adaptionistinen psykoanalyttikko torjuu tällaisen selityksen. Hänen mukaansa ihmiset ovat pohjimmaltaan yksinomaan heteroseksuaalisia. Hänen mukaansa ihmisillä ei ole biseksuaalista potentiaalia, vaan heidät täytyy ‘suistaa’ homoseksuaalisuuteen. Pelko on tässä avainsana. Bieberin ym. (1962, 303) mukaan ”---homoseksuaalisuus on tulosta

vastakkaista sukupuolta kohtaan tunnetusta piilevästä mutta vammauttavasta pelosta”.

Adaptionistille homoseksuaalisuus on neuroosi - suistuminen normaalilta heteroseksuaaliselta polulta. Se on siksi sairaus adaptionistin mukaan. ”Homoseksuaalisuus --- on neuroosin oire, puolustus kastroatioahdistusta vastaan naisen sukuelinten foobisella karttamisella” (Ovesey 1965, 221). Se on ‘persoonallisuuden häiriö’, jonka on aiheuttanut psykopatologia suhteessa vanhempiin (Bieber ym. 1962, 42).

Charles Socarides (s. 1922) on toinen tunnettu psykoanalyytikko, joka Bieberin tavoin puhuu homoseksuaalisuuden sairaaksi luokittelun puolesta. Bieberin tavoin hän vetoaa Radon teoriaan ja anatomiaan. Hänen mukaansa heteroseksuaalisen objektinvalinnan on määrännyt kahden ja puolen miljardin vuoden ihmisen evoluutio, se on seksuaalisen differentiaation tulosta (Socarides 1974, 291). Socaridesin mukaan ‘anatomisesti määräytyneillä’ tekijöillä oli tärkeä merkitys heteroseksuaalisuuden asemalle luonnonlakina.

Omassa pääteoksessaan 2000-luvun vaihteessa yhä näkyvässä teoreettisessa asemassa oleva psykoanalyytikko Charles Socarides vetoaa Radon tavoin suurin sanoin anatomiaan, historiaan, evoluutioon ja avioliittoinstituutioon todistaessaan homoseksuaalisuuden olevan sairautta:

”Kuitenkin *nais-mies-malli* on opetettu lapselle syntymästä saakka ja se on kulttuurisesti sisäänrakentunut avioliittojärjestyksen kautta. Tämä malli (*design*) on anatomisesti määräytynyt, koska se saa alkunsa soluista, jotka ovat fylogeneettisesti kehittyneet elin-systeemeiksi ja lopulta kahdeksi ihmisluokaksi, jotka ovat sopeutuneet molemminpuolisesti toinen toisiinsa. Tämä on ihmisyksilöiden evolutionaarinen kehitysmalli. Mies-nais-mallia ylläpidetään ikuisesti (*perpetually*) ja vain ylitsekäyvä pelko saattaa häiritä sitä tai muuttaa sen suunnan (Socarides 1978a, 5).

Tämä Socaridesin ohjelmajulistus kiteyttää ehkä puhtaimmassa muodossa yhdysvaltalaisen post-freudilaisen psykoanalyttisen ideologian, jossa anatomiasta, evoluutiosta, historiasta ja sosiaalisista normeista tehdään psykiatrisia dogmeja, jotka sitten *määritelmällisesti* tekevät homoseksuaalisuudesta ‘sairautta’. Tällä tavoin yhteiskunnallinen sorto muunnetaan psykiatriseksi väkivallaksi.

Näin Bieber ja Socarides vetivät psykoanalyttisen keskustelun homoseksuaalisuudesta takaisin yhteiskunnallisten normien johtamiseen anatomiasta, oletetuista ‘biologisista normeista’ ja ‘luonnon tarkoituksista’.

Sekä Bieber että Socarides esiintyivät paljon julkisuudessa 1960-luvun alusta lähtien ja vastustivat ensi kerran julkisesti homoseksuaalien syrjinnän ja sairausleiman poistamista New York Timesin tekemässä haastattelussa 17.12.1963. Bieber lausui kantanaan, että hän

”--- ei hyväksy organisoitujen homoseksuaalien yritystä edistää ajatusta, jonka mukaan he edustaisivat vain yhtä vähemmistöä, koska heidän vähemmistöstatuksensa perustuu sairaudelle”. (New York Times 17.12. 1963).

Samassa haastattelussa Socarides totesi että

”--- homoseksuaali on sairas, ja kaikki mikä pyrkii salaamaan tämän tosiasian, vähentää hänen mahdollisuuksiaan hakea ja saada hoitoa. --- Jos [homoseksuaalit] saisivat sosiaalista hyväksyntää, se vaikeuttaisi tätä ongelmaa”. (New York Times 17.12.1963).

Sortavien yhteiskunnallisten normien biologisoinnin lisäksi toinen yhteiskunnallinen tekijä, joka selittää adaptionistisen psykoanalyttisen koulukunnan jyrkkyyden, on että sen edustajat Rado, Bergler ja Bieber kehittivät teoriaansa juuri 50-luvun alussa, jolloin Yhdysvalloissa vallitsi senaattori McCarthyn ajan homo- ja kommunistivaino. Valtion elimet pyrkivät

paljastamaan keskuudessaan työskentelevät homot ja erottamaan heidät. Vuosina 1950-1955 tuhansia homoja erotettiin valtion palveluksesta epäluotettavina 'noitavainoiksi' luonnehditussa homovastaisessa kampanjassa (Katz, 1992, 91). Vuonna 1950 senaattori Joseph McCarthy väitti että ”kommunistit ja homoseksuaalit ovat soluttautuneet Yhdysvaltain hallintokoneistoon” ja hänen aloitteestaan syntyi vuosia kestänyt homo- ja kommunistijahti. Homouden ja kommunismin välille vedettiin yhtäläisyysmerkki. (Katz 1992, 105). Kylmän sodan aikakauden ilmapiiri vaikutti syntyvien psykoanalyttisten teorioiden luonteeseen ja toisaalta psykoanalyttisiä teorioita käytettiin Katzin mukaan juuri homovainon perusteena.

Radossa henkilöityy mm. Lewesin (1988) havainto siitä, että psykoanalyysi muuttui jyrkän homokieleiseksi siirtyessään emigranttien mukana Yhdysvaltoihin, muuttuessaan lääkärien yksinoikeudeksi ja omaksuessaan yhdysvaltalaisia puritaanisia seksuaaliasenteita. Edmund Bergler oli Itävallasta emigroitunut Freudin oppilas. Radon tausta kiteytyy *American Journal of Psychiatry* - lehdessä olleessa muistokirjoituksessa (Rado - in memoriam 1973). Siinä kerrataan Radon ura unkarilaisesta emigrantista psykoanalytikoksi ja lääkäriksi, joka 'palautti' psykoanalyysin 'tieteelliselle' pohjalle ottamaan huomioon 'biologian lait'. Muistokirjoituksen mukaan Rado palautti psykoanalyysin tiukan kurinalaisesti lääketieteellisten ja biologisten tieteiden metodologian piiriin. Muistokirjoituksessa todetaan lämpimästi, miten suuren opettajan ja psykoanalyysin uudistajan Sandor Radon vaikutus kestää 'iankaikkisuuteen' (*eternity*). (Rado - in memoriam 1973, 222).

Tosiasiallisesti Radon vaikutus oli lyhytaikaisempi. Saman lehden *samassa* volyymissä samana vuonna 1973, muutamaa numeroa myöhemmin julkaistiin homoseksuaalisuuden sairausluokitusta koskeva symposium, jossa ensimmäisiä kertoja psykiatrisella foorumilla asetettiin kyseenalaiseksi homoseksuaalisuuden

määrittely psyykkiseksi häiriöksi. Psykoanalyttikko Judd Marmor, josta myöhemmin tuli APA:n presidentti, katsoi symposiumissa ihmisten kyvyn homoseksuaalisuuteen heijastavan heidän nisäkäsperintönään saamaa biseksuaalista potentiaalia. Siten homoseksuaalisuutta ei voitaisi määritellä ‘luonnonvastaiseksi’. Toinen sairausluokituksen psykiatrinen kriitikko, Robert Stoller, kyseenalaisti myös heteroseksuaalisuuden määrittelyn ‘ihmiskunnan normiksi’. Stollerin mukaan heteroseksuaalisuus on ollut perheinstituution kautta normi ”...tähän saakka, mutta ei välttämättä ikuisesti”. (Stoller ym. 1973, 1208).

Marmorin ja Stollerin esittämä ideologiakritiikki kylvi siemenen homoseksuaalisuuden sairausluokittelun poistamiselle.

7.4 Irving Bieber: biologisen normin rikkomisen sairasta

Psykoanalyttikko Irving Bieberillä on historiallinen asema sodanjälkeisen psykiatrian ja homoseksuaalisuuden välisessä suhteessa Yhdysvalloissa ja erityisesti Suomessa. Bieber aloitti uransa osallistumalla psykoanalyttikkona toisen maailmansodan alusta saakka Yhdysvaltain armeijan ja liittohallituksen ohjelmiin homoseksuaalien kiinnisaamiseksi ja erottamiseksi. Bieber tutki psykiatrisesti armeijassa kiinnisaatuja homoseksuaaleja liittovaltion poliisin (Criminal Investigation Department) palveluksessa ennen heidän erottamistaan ‘kunniantomin’ perustein. (Toby Bieber 1994, 6 ja Irving Bieber ym. 1962, 37). Bieber johti myös psykoanalyttikkojen yrityksiä estää homoseksuaalisuuden poistaminen sairausluokituksesta vuonna 1973.

Historian ehkä tunnetuin homoseksuaalisuutta koskevista psykoanalyttisistä tutkimuksista on Bieberin tutkimusryhmän vuosina 1952-1956 tekemä tutkimus, joka käsitti 106 homoseksuaalista miestä. Siitä tehty raportti julkaistiin 1962 (Bieber ym. 1962), sitä käytettiin tekstinä *Comprehensive Textbook of*

Psychiatryn vuoden 1967 painoksessa (Bieber 1967), josta se otettiin Achté-Alanen-Tienarin (AAT 1971) vuoden 1971 ensimmäisen painoksen homoseksuaalisuuskappaleen pohjaksi, josta se on jäänyt lyhentyneenä homoseksuaalisuutta koskevan kappaleen ideologiseksi perustaksi aina tämän kirjoitushetkeen saakka.

Lewesin mukaan Bieberin tutkimus oli vaikutusvaltaisin homoseksuaalisuutta patologisoivista tutkimuksista. Vaikka se, Lewesin mukaan, oli puutteellinen ja monissa suhteissa poikkesi perinteisestä psykoanalyttisestä teorianmuodostuksesta, sitä alettiin pitää kohta sen ilmestymisen jälkeen homoseksuaalisuuden psykoanalyttisen teorian virallistajana. Lähes jokainen psykoanalyttinen kirjoittaja viittasi siihen hyväksyvästi. Sen saama arvovalta toi Bieberille johtoaseman homoseksuaalisuuden psykoanalyttisenä asiantuntijana. (Lewes 1988, 207).

Bieberin ryhmän tutkimuslomake kartoittaa useita kysymyksiä hoidossa olevien homoseksuaalien perhetaustasta, suhteesta äitiin, isään ja sisaruksiin sekä näiden vaikutusta potilaan käyttäytymiseen. Tutkimus näytti vahvistavan suuren osan homoseksuaalisuutta koskevista psykoanalyttisistä teorioista, vaikka tärkeät osat teoriaa jäivät vahvistamatta tai tulivat kumotuksi. Bieberin löydösten mukaan tutkituilla potilailla näytti olevan dominoiva ja viettelevä äiti, tai torjuva isä eikä yhdenkään isän voitu katsoa olevan 'lämpimissä väleissä' poikansa kanssa. Bieberin mukaan pojat, joista tuli homoseksuaaleja, täyttivät vallitsevan stereotypian 'mammanpojasta', joka pelkää fyysisiä vammoja ja aggressiivisia toimintoja. Näiden tulosten perusteella Bieberin ryhmä katsoo homoseksuaalisuuden johtuvan dominoivasta äidistä ja etäisestä isästä. Bieberin ryhmän tutkijat hylkäsivät Radon mukaisesti olettamukset ihmisten perimmäisestä biseksuaalisesta potentiaalista. (Lewes 1988, 208-209).

Muut tutkijat yrittivät saada tukea näille tuloksille. Benen (1965) tutkimuksessa ei löydetty sitovaa, intiimiä äitiä homoseksuaalien lapsuudessa. Siegelman (1974) toisti tutkimuksen myös psykiatrisella potilasotoksella, mutta ei voinut löytää ratkaisevia eroja terveiden homoseksuaalien perhetaustassa verrattuna heteroseksuaalien perhetaustaan. Lewesin mukaan sarja ei-analyttisiä tutkimuksia hylkäsi Bieberin johtopäätökset, vaikka niissä löytyikin tukea joillekin Bieberin löydöksille. Tärkeää on se, että näissä vertailututkimuksissa todettiin viidesosan homoseksuaaleista olevan hyvissä suhteissa isänsä kanssa. Saghirin ja Robinsin (1970a, 1970b, 1970c, 1971 ja 1973) tutkimussarjan mukaan terveitä homoseksuaalisia ihmisiä ei voitu erottaa heteroseksuaalisesta vertailuryhmästä psykopatologian perusteella (Lewes 1988, 209).

Bieberin tutkimuksen metodologinen ote on harvinaislaatuinen. Kaikki tutkitavat olivat mielenterveyden häiriöistä kärsiviä psykiatrin potilaita, jotka olivat hakeutuneet psykoanalyttiseen hoitoon psykiatristen sairauksien vuoksi. Lewesin mukaan tämä otoksen valinta psykiatrisista potilaista vinoutti tutkimuksen ja teki sen kelvottomaksi yleistyksien tekemiseen terveistä homoseksuaaleista. (Lewes 1988, 209).

Bieberin omien tilastotietojen mukaan hänen otoksensa potilaat olivat todella häiriintyneitä: 27% homo-otokseen kuuluvista kärsi skitsofreniasta, 29% psykoneurooseista, 42% luonnehäiriöistä ja jäljelle jäivät 2% muista psykiatrisista sairauksista. Potilaat olivat myös hyvin ahdistuneita omasta homoseksuaalisuudestaan, 85% halusi salata sen innokkaasti, 91% pelkäsi paljastuvansa ja 60% halusi 'parantua'. Yksinomaisesti homoja oli otoksessa 68%, biseksuaaleja 28% ja ei-aktiiveja 4% (Bieber ym. 1962, 25-29). Lewes kritisoi Bieberin tutkimusryhmää siitä, että se ei käyttänyt 'normaalia' homoseksuaaliotosta, jollaista olivat käyttäneet vertailututkimusten tekijät Kinsey, Hooker sekä Bell ja Weinberg. Bieberin tutkimusta perusteellisesti

kritisoineen psykoanalyytikon Lewesin mukaan ”on masentavaa nähdä suuren tutkimusprojektin toistavan kroonisia psykoanalyttisiä virheitä yleistäessään häiriintyneistä potilaista koko väestönosaan”. (Lewes 1988, 210).

Lewesin mukaan vielä vakavammin tutkimuksen käyttökelpoisuutta rajoittivat siihen sisältyvät ennakko-oletukset. Bieberin tutkimusryhmän mukaan potilaiden valinta otokseksi ei tuottaisi ongelmia, koska Bieberin ryhmän jäsenet olettivat *ennakolta* homoseksuaalien olevan sairaita. Täten lähtien ennakko-oletuksesta, että homoseksuaalit ovat sairaita, tutkijat valikoivat otokseen vain psykiatrisesti sairaita potilaita ja totesivat, että heidän tutkimansa homoseksuaalit olivat sairaita. (Lewes 1988, 210).

Bieberin ryhmän tutkijoiden omankin arvion mukaan tutkittavat olivat itse valikoitunut ryhmä: heidän tuli olla riittävän motivoituneita pitämään yllä vuosikausia kestävästä psykoanalyysistä. Toisin sanoen, ihmisten tuli olla riittävän ahdistuneita omasta homoseksuaalisuudestaan valikoituakseen tutkimusotokseen. Kaikki tutkittavat olivat New Yorkin seudulta, heistä 41% oli juutalaisia, 18% katolisia ja 40% protestantteja. Pääosa potilaista oli tullut hoitoon vuosina 1951-1956. (Bieber ym. 1962, 346)

Mitään kontrolliryhmää ei ollut sellaisista homoista, jotka eivät olleet psykiatrin hoidossa. Ns. kontrolliryhmänä käytettiin 100:aa heteroseksuaalista psykoanalyytikon potilasta, joskaan ”mitään muodollisia ohjeita vertailupotilaiden valinnalle ei annettu”. Tällainen kontrolliryhmä ei anna vertailutuloksia terveisiin homoihin nähden, korkeintaan homo- ja heteropotilaiden psykopatologian eroja. (emt., 21).

Varsinainen tutkimus ei kohdistunut millään tavoin itse tutkimuskohteisiinsa, vaan sen muodosti lomakekysely, jossa useilta psykoanalytikoilta kysyttiin

heidän näkemyksiään hoidossa olevista psykoanalyttisistä potilaista. Kukaan Bieberin ryhmän tutkijoista ei siis ollut itse nähnyt tutkittavia potilaita, joista Bieberin työryhmän raportti on kerätty. Kukaan tutkittavista potilaista ei ollut itse edes nähnyt tutkimuslomaketta tai vastannut sen kysymyksiin. Tutkittavat eivät edes tieneet olevansa tutkittavina. Kysymykset oli muotoiltu psykoanalyttisten teorioiden testaamiseksi ja ne koskettivat pääasiassa varhaislapsuuden ihmissuhteita, suhdetta äitiin, isän ja äidin välisiä suhteita jne. Lomakkeen kysymykset sisälsivät valmiita vastausvaihtoehtoja, joita useat eri psykoanalyttikot täyttivät. Koska kaikki tutkimuslomakkeiden täyttäjät olivat samasta koulukunnasta lähteviä psykoanalyttikoita, tutkimuksessa ei ollut mitään suojaa teoreettista vinoumaa vastaan. Bieberin tutkimusryhmän jäsenet eivät ainoastaan jättäneet näkemättä tutkimusasetelman aiheuttamia validiteettiongelmia, vaan katsoivat jopa vastaajien psykoanalyttisen suuntautumisen suojaavan virheilä (emt., 30). Kuitenkin psykoanalyttikot omassa koulutuksessaan opetettiin tulkitsemaan potilaitensa historiaa tiettyjen seksuaalikehitystä koskevien teorioiden valossa, erityisesti suhteessa isään ja äitiin.

Bieberin tutkimus on itse asiassa puhdas mielipidetiedustelu muutamalta kymmeneltä 1950-luvun alkuvuosina toimineelta new yorkilaiselta psykoanalyttikolta siitä, mitä he pitävät homoseksuaalisuuden syynä ja luonteena, ilman empiiristä tutkimusperustaa. Psykoanalyttikot eivät olleet homoseksuaalisuuden asiantuntijoita, vaan kullakin analyttikolla oli kokemusta, oman ilmoituksensa mukaan, vain muutaman vakavasti sairaan yksittäisen homoseksuaalisen potilaan hoidosta. He eivät tunteneet laajemmin psyykkisesti terveiden homoseksuaalien elämänolosuhteita. Tässä mielessä Bieberin tutkimus on kuin projektiivinen testi: siinä kysyttiin mitä *psykoanalyttikoille* tulee mieleen homoseksuaalista.

Juuri tällaisten tietoisten ja tiedostamattomien odotusten vaikutus tutkijoiden valitessa ja havainnoidessa ‘tosiasioita’ on muilla aloilla johtanut psykologisten tutkimusinstrumenttien hiomiseen tutkijoiden omien ennakkokäsitysten vinouttavan vaikutuksen poistamiseksi.

Psykoanalyytikot ovat vuosikymmenien ajan torjuneet lomaketutkimuksilla kerätyt tulokset ‘pinnallisina’ ja väittäneet, että vain psykoanalyttinen tutkimus voi tuoda esiin syvällä piileviä totuuksia. On kuitenkin huomattava, että koko Bieberin psykoanalyttinen tutkimus oli lomakkeella kerätty, kiinteitä vastausvaihtoehtoja sisältävä mielipidetiedustelu, joka perustui ‘rasti ruutuun’ -menetelmään ja kyllä/ei -vastausvaihtoehtoihin. Täten Bieberin tutkimus kuului tosiasiaassa pinnallisimpiin empiristisiin tutkimuksiin homoseksuaalisuustutkimuksen historiassa.

Bieberin tutkimusryhmä otti teoreettiseksi peruslähtökohdaksi Radon oletuksen, jota se katsoo tulostensa tukevan: ”Homoseksuaalinen adaptaatio on seurausta ‘vastakkaisen sukupuolen piilevästä, mutta vammauttavasta pelosta’ ” (Bieber ym. 1962, 303). Bieberin ryhmä perustelee käsitystään homoseksuaalisuudesta sairautena vetoamalla siihen, että he uskovat homoseksuaalien pelkäävän vastakkaista sukupuolta: ”Jokainen adaptaatio, joka on pohjimmiltaan sopeutumista epärealistiseen pelkoon, on väistämättä patologista; aikuisessa homoseksuaalissa jatkuva heteroseksuaalisuuden pelko on yhteensopimatonta hänen tämänhetkisten realiteettiensa kanssa” (emt., 303-304).

Bieberin ryhmä asettaa siis ‘realiteetiksi’ sen, että *kaikki* ihmiset ovat heteroseksuaaleja. Bieber esittää mielikuvituksellisen spekulatiion mekanismille, joka välittää biologisen normin vaatimukset käyttäytymisen muodoiksi. Tämä ‘luonnon laki’ saattaa olla hajuaistiin liittyvä mekanismi, joka ohjaisi ihmiset seksuaalisesti vastakkaisen sukupuolen luo! (Bieber 1959).

Bieberin lomakekyselyyn vastanneet psykoanalyttikot olivat sitä mieltä, että naisten pelko ja tästä aiheutuva homoseksuaalisuus johtuvat siitä, että poikalapsi havaitsee naisten olevan ilman penistä, mikä johtaa seksuaalisuuteen liittyvään ahdistukseen. Kuitenkin tutkimukset ovat osoittaneet vääräksi uskomuksen, että homoseksuaaliset miehet pelkäisivät seksuaalisesti naisia. Päinvastoin, homomiehet osoittavat eroottista kiintymystä myös naisiin ja Saghirin ja Robinsin tutkimuksen mukaan 48%:lla homomiehistä oli ollut heteroseksuaalisia kokemuksia, vaikka he haastatteluhetkellä olivat pääasiassa homoseksuaalisia. (Saghir & Robins 1973, Bell & Weinberg 1978, ks. Ross ym. 1988). Empiirinen tutkimus, joka kohdistuu muihin kuin psykiatrin potilaisiin, siis osoittaa virheelliseksi Bieberin työryhmän perusolettamuksen homoseksuaalisuudesta heteroseksuaaliseen yhdyntään kohdistuvana 'foobisena pelkona'. Täten koko Bieberin koulukunnan teorettinen kulmakivi osoittautuu horjuvaksi.

Bieberin tutkimusryhmän jäsenet olivat tietoisia Hookerin (1957) tekemistä tarkoista psykometrisistä tutkimuksista mielenterveydeltään normaaleille homoseksuaaleille, joita verrattiin heteroseksuaaleihin. Hookerin tutkimuksissa todettiin, ettei homoseksuaalisuutta voida lainkaan erottaa heteroseksuaalisuudesta psykometrisin mittauksin. Bieberin ryhmä kuitenkin torjuu näiden ja vastaavien tutkimusten tulokset todeten, että ” --- epäilemme, että itse testit tai niiden nykyiset tulkinta- ja arviointimetodit ovat liian epätarkkoja erotellakseen homo- ja heteroseksuaalien välillä”. (emt., 306). (ks. luku Evelyn Hooker: vertailututkimusten uranuurtaja 1957). Bieber edustaa monille psykoanalyttikoille ominaista tapaa torjua ne empiiriset tutkimustulokset, jotka eivät sovellu ennalta määritellyyn psykoanalyttiseen teoriaan.

Bieberin ryhmä asettaa siis etusijalle tutkimukseen perustumattomat subjektiiviset mielipiteet verrattuna kontrolloituihin, vertailututkimuksia käyttäviin ja itse tutkimuskohteisiin suunnattuihin psykometriisiin mittauksiin.

Yksi tunnetuimmista Bieberin ryhmän väitteistä, josta on sittemmin tullut psykoanalyttinen dogmi, on se, että homoseksuaaleilla on 'dominoiva äiti ja etäinen isä', jota he pitävät homoseksuaalisuuden 'syynä'. (emt., 308). Bieberin metodologiaa koskevassa tutkimuksessa Fritz Fluckiger (1966, 4-5) huomauttaa, että kun Bieberin ryhmän psykoanalyttikot ilmoittivat lomakevastauksessaan 58%:lla homopotilaista olevan 'dominoiva äiti' (emt., 321), niin heteroseksuaalisista potilaista 55%:lla ilmoitettiin olevan 'dominoiva äiti'. Fluckiger (1966) teki jo 1966 yhteenvedon kaikista Bieberin lomakekysymyksistä, jotka koskivat homopotilaan suhdetta äitiinsä. Yli 70 kysymystä tehtiin, jotka koskivat äidin ja pojan suhdetta. Kaikkiaan 27 kysymyksessä homopotilaiden antamat vastaukset erosivat heteroseksuaalien antamista vastauksista tilastollisesti merkitsevällä tasolla. Tämä merkitsee, että enemmistössä vastauksista *ei* voitu osoittaa tilastollisesti merkitsevää eroa näiden kahden ryhmän välillä, ts. enemmistö vastauksista osoitti, että homo- ja heteroseksuaalit olivat pikemminkin samankaltaisia kuin erilaisia keskenään äiti-poika-suhteessa. Tästä kuitenkin Fluckigerin mukaan vaietaan. (Fluckiger 1966, 8).

Fluckiger korostaa myös, että kyseessä oli potilasotos ja hyvin subjektiivinen tutkimustapa, jossa ei käytetä havainnoitsijasta riippumattomia tutkimusinstrumentteja. Kaikki tutkimusryhmän jäsenet olivat psykoanalyttikkoja, joiden *teorioiden mukaan* dominoiva äiti ja etäinen isä aiheuttavat homoseksuaalisuutta. Kyselylomake psykoanalytikoille oli tehty tämän ennako-oletuksen mukaisesti. Psykoanalyttikot myös valitsivat ne potilaat, joita koskien he täyttivät kyselylomakkeen subjektiivisen arviointinsa mukaisesti. Kohteiden arviointia ei tehty 'double-blind' -menetelmällä, kuten psykologisessa

tutkimuksessa on tapana noudattaa, vaan lomakkeeseen vastaajat tiesivät kuka oli homo- ja kuka heteroseksuaali. Fluckigerin mukaan ei ole yllättävää, että näin subjektiivinen ja ennakko-oletuksia sisältävä tutkimus on vinoutunut (emt., 10).

Fluckiger tarkastelee Bieberin tutkijoiden oletusta siitä, että yhdistelmä dominoiva äiti/etäinen isä yhdessä aiheuttaa homoseksuaalisuutta. Hän kiinnittää huomiota siihen ongelmaan, että *puolet* homoseksuaalisista potilaista, joilla *ei* ollut dominoivaa äitiä eikä etäistä isää, oli silti kehittynyt homoseksuaaliseksi.

Fluckigerin mukaan edes Bieberin omista alkuperäisistä tuloksista ei voida tehdä mitään johtopäätöksiä siitä, minkälainen perhetausta mahdollisesti liittyy homoseksuaalisuuteen. Fluckigerin mukaan ennakkoasenteilla on suuri merkitys. Psykoanalyttikot pyrkivät vain löytämään 'klassisen homoseksuaalisen perhetaustan' (ja siksi myös löytävät sen). Teorioihin perehtyneet homoseksuaalit myös usein näkevät omassa perhetaustassaan psykoanalyttisessä kirjallisuudessa esiintyvän perhetaustakuvion (emt., 12).

Fluckigerin yhteenvedon mukaan ”kylmä tosiasia on se, että useista erilaisista perhetaustoista lähtöisin olevat pojat kehittyvät homoseksuaaliseksi miehiksi”. (emt., 12). Vasta Siegelmanin (1974) kontrolloidut, vertailuryhmiä käyttävät empiiriset tutkimukset asettivat psykoanalyttiset teoriat perhetaustasta kyseenalaisiksi, vaikkakaan monet psykoanalyttikot eivät myönnä teorioidensa kanssa ristiriidassa olevia tuloksia päteviksi.

Fluckigerin yhteenvedon mukaan:

”Bieberin tutkimuksesta ilmenee seuraava homomiehen kuva: Hän on onneton olento, joka ei pysty täyttämään heteroseksuaalisuuden biologista ”normia”, koska on lapsuudessaan joutunut äitinsä ja isänsä keskinäisten psykopatologioiden uhriksi. Hänen elämisen ongelmansa eivät johdu niinkään

siitä, että yhteiskunta tuomitsee ja joskus torjuu hänet, vaan juuri niistä intrapsyykkisistä vaikutuksista, jotka tekevät hänelle mahdolliseksi elää onnellista elämää.

Tämä kuvaus kuulostaa tutulta. Se on homon stereotypia, jota jotkut psykoanalyytikot ovat tehneet tunnetuksi vuosien ajan. Mutta lukija, joka luulee Bieberin ryhmän esittämien todisteiden olevan päteviä, erehtyy. Hänen tutkimuksensa käsitteelliset formuloinnit ovat hämääriä. Tulokset kerättiin ilman, että objektiivisuus olisi taattu ja siten tutkijoiden piilevät oletukset tulivat järjestelmällisesti suosittuun asemaan. Tilastollinen käsittely oli riittämätöntä. Tuloksista tehdyt johtopäätökset menevät pitemmälle kuin mihin varsinaiset havainnot oikeuttavat ja ovat joskus päinvastaisia. Paikoittain nämä johtopäätökset esitetään evankelisella kiihkolla, mikä on vastenmielistä niille, joiden mielestä tieteen ensisijainen tarkoitus on selvittää millainen maailma on eikä millainen sen tulisi olla. Lyhyesti, Bieberin tutkimus on huonoa tiedettä alusta loppuun.” (Fluckiger 1966, 20-21).

Fluckiger toteaa myös Bieberin tutkimuksen, kuten useiden muiden psykoanalyyttisten tutkimusten väittävän, että homoseksuaalit kärsivät psyykkisistä ongelmista ja ovat kyvyttömiä rakkauteen. Kuten Bergler, Socarides ja heihin tukeutuvat suomalaiset psykoanalyytikot, myös Bieber torjuu aggressiivisesti homoseksuaalien rakkauden kokemukset. Bieberin mukaan homoseksuaalit eivät itse- asiassa rakasta niitä miehiä, joita he etsivät kump-paneikseen, he vain purkavat ‘acting outilla’ irrationaalisia impulssejaan. Bieber kuvaa homosuhteita ‘destruktiivisiksi’ ja ‘myrskyisiksi’. Samoin kuin Berglerinkin kieli, Bieberin retoriikka on esineellistävä, yleistävää ja totaalisesti leimaavaa. Bieberille homoseksuaaliset teot ovat vain ‘heteroseksuaalisten impulssien’ vääristynyttä ‘acting outia’ ja osoittavat homomiehen ‘äitifiksaatiota’. (emt., 20).

Bieberin perusteettomat yleistyksset homoseksuaalien elämisen ongelmista tai mielenterveydestä ovat vinoutuneita ja synkkiä. Homoseksuaalien ryhmäsamastuminen saavutetaan yksilökohtaisen psykopatologian kautta, joka ‘ei ole tervettä eikä onnellista’. (Bieber ym. 1962, 317). Elämä tässä yhteisössä ‘vahvistaa, fiksoi ja lisää’ häiriöelementtejä jäsentensä syvällä oleviin psykopatologian muotoihin.

Jotkut homoseksuaalit pyrkivät etsimään Bieberin mukaan parisuhteita, jotka kuitenkin 'perustuvat epärealistisiin odotuksiin'. Homoseksuaalit ovat 'kyvyttömiä rakkauteen', parisuhteet ovat 'lyhyitä ja täynnä riitaa'. Bieberin ryhmä esittää useita vailla perustetta olevia tuhoavia ennusteita.

Psykoanalyttikkojen väitteiden mukaan rakkauden odotukset väistyvät ahdistuksen, raivon ja masennuksen tieltä kun maagiset odotukset murtuvat. Parisuhteet menevät säännönmukaisesti poikki ja kehä alkaa uudestaan. Bieberin mukaan parisuhteen katkeaminen ja tästä seuraava oivallus homoseksuaalisuudesta sairautena on useimmin motivoiva tekijä psykoanalyttiseen käsittelyyn hakeutumiselle. Bieberin ryhmä korostaa sitä, että kaikki homoseksuaalin elämisen ongelmat ovat sisäsyntyisiä ja johtuvat samoista psykodynaamisista syistä kuin itse homoseksuaalisuus. Bieberin mukaan syvä masennustila on tyypillinen homoseksuaalille, mikä on kuitenkin peitetty huolettomuuden ulkokuorella. (emt., 317-318).

Bieberiläisen psykoanalyysin kuva homoseksuaalista sairaana, onnettomana ja kyvyttömänä rakkauteen on ollut yleinen aina tutkimuksen julkaisemisesta vuonna 1962 ja se vaikuttaa edelleen voimakkaasti tämän kirjoitushetken suomalaisessa psykoanalyysissä ja eheytysterapiassa ja jopa kouluopetuksessa. Luokitusten muutoksesta huolimatta tietyt psykoanalyttikot jatkavat homoseksuaalisuuden esittämistä beiberiläiseen tapaan yhä 1990-luvulla niin Suomessa kuin Yhdysvalloissa. Bieberin tutkimuksessa ja psykoanalyttisessä kirjallisuudessa on merkittäväällä tavalla tyystin vaiettu niistä sosiaalisista olosuhteista ja syrjinnästä, jotka ovat vaikuttaneet tutkittujen potilaiden henkiseen tilaan, sen lisäksi, että heillä kaikilla oli skitsofrenian tai jonkin muun todellisen psykiatrisen sairauden diagnoosi (Bieber ym. 1962, 28).

Minkälaisia olivat tutkittujen homoseksuaalien elämänolosuhteet? Bieberin psykoanalyttisessä tutkimuksessa vaietaan tyystin siitä yhteiskunnallisesta tilanteesta, joka vallitsi tutkimuksen aineiston keruuhetkellä New Yorkissa 1950-luvun alussa: homoseksuaalisuus oli vahvasti leimattu synniksi, sairaudeksi sekä rikokseksi, homoseksuaalit olivat rikosten, kiristyksen, mafian ja poliisin väkivallan kohteina sekä valtiovallan (senaattori McCarthy) homoseksuaalivainojen kohteena. On mielenkiintoista tarkastella sosiologista tutkimusta, joka on tehty samasta kohderyhmästä (New Yorkin homomiehistä) samaan aikaan kun Bieberin tutkimus kerättiin. Näin saadaan ristivalaistuksena psykoanalyttinen ja yhteiskuntatieteellinen näkemys samaan ongelmaan ja sen syihin.

Sosiologi Edward Sagarin kirjoitti salanimellä Donald Webster Cory (Cory 1953) ensimmäisen sosiologisen analyysin homoseksuaalien asemasta. Hän toteaa, että homoseksuaalisuutta virallisesti pidettiin sairautena ja sitä ‘hoidettiin’ sähköiskuilla, hormoneilla ja psykoanalyysillä. Hän kertoo, miten yleistä ilmapiiriä hallitsi psykoanalyttikko Bergler (ks. kappale Edmund Bergler: oraalisesti häiriintyneet vääryyksien keräilijät), jonka mukaan homoseksuaalisuus on ‘neuroottista väärennettyä seksuaalisuutta’ (*counterfeit sex*) ja jonka mukaan homoseksuaalisuus on pysytettävä rikoslaissa kiellettyinä, jotta homoseksuaalit ymmärtäisivät hakeutua hoitoon. (Cory 1953, 181-185).

Cory kuvaa sitä, miten Kinseyn (1948) juuri julkistettuja homoseksuaalisuuden yleisyyslukuja vastaan hyökkäsi ‘kokonainen armeija’ psykoanalytikoita, tilastotieteilijöitä, psykologeja ja sosiologeja, jotka halusivat osoittaa tulokset vääriksi. Cory toteaa, miten kriminalisointi ja kielteiset asenteet johtavat siihen, että homoseksuaalit ovat jatkuvasti väkivallan ja kiristyksen kohteina, koska laki suojaa kiristäjää ja stigma vaientaa uhrin. Lähes ainoat mahdollisuudet tavata samoin tuntevia ovat kadut, metrojen vessat ja turkkilaiset saunat.

Seksuaalikumppanin etsimisessä pitää olla äärimmäisen varovainen, koska on

pystyttävä erottamaan ne, jotka hakevat ryöstösaalista tai väkivallan kohdetta tai ovat salapukuisia poliiseja. Suurimman osan seksuaalisuhteista on jäätävä anonyymeiksi kertasuhteiksi, koska seurausten pelosta ei uskalleta viedä kumppania kotiin tai antaa tälle osoitetta. Coryn mukaan suurin osa homoseksuaaleista tunsi ‘vihaa, pelkoa ja halveksuntaa’ tällaisia olosuhteita kohtaan, joihin heidät oli pakotettu (emt., 118-119). Suomessa tehty tutkimus osoittaa (Ks. Sievers ym. 1984), että homomiehillä Suomessakin oli rangaistavuuden aikana samanlaiset elämänolosuhteet: puolet oli joutunut kiristyksen kohteeksi ja neljäsosa väkivallan kohteeksi.

Cory kuvaa 1950-luvun alun homobaareja, jotka olivat usein mafian omistamia ja joissa asiakkaat kyräilivät toisiaan pelokkaina harkitessaan, kenen kanssa uskaltaisi ottaa kontaktia. Poliisin edustajien läsnäolo käytävissä ja käymälöissä teki ilmapiiristä pelokkaan ja kireän. (Cory 1953, 131). D’Emilion historiantutkimuksen mukaan homoravintoloissa yleisöä vahtivat poliisit käyttivät samaa sukupuolta olevan henkilön *koskettamista* pidättämisen perusteena ja syynä ravintolan anniskeluoikeuksien peruuttamiseksi (D’Emilio 1983, 193).

Coryn mukaan jotkut homoseksuaalit onnistuivat jo 1950-luvulla solmimaan pysyvän suhteen, vaikka sen tiellä oli useita esteitä, jotka pyrkivät tuhoamaan suhteen: ymmärtämyksen puute perheen taholta, pilkka naapurien ja työtoverien taholta, epäilevät ja syyttävät kysymykset sekä rikoslain ja kiristäjien aiheuttama paine. Coryn mukaan homoseksuaalisten suhteiden asemaa parannettaisiin, jos niitä voitaisiin tukea sen sijaan että homoseksuaalisuutta pyritään ‘parantamaan’, tukahduttamaan, halveksimaan tai rankaisemaan (emt., 140).

Cory viittaa sosiaalipsykologisiin tutkimuksiin syrjinnän stigmatisoivista vaikutuksista yleensä. Tämän mukaan ei ole yllättävää, että sorretut

vähemmistöryhmät omaksuvat heitä syrjivän yhteiskunnan ylläpitämiä stereotyyppioita ja omaksuu ulkoryhmän opit alempiarvoisuuden oikeuttamisesta. Siitä hetkestä saakka kun homoseksuaali tajuaa tunteensa, hän joutuu Coryn mukaan alttiiksi propagandalle, joka leimaa hänet ‘sairaaksi’, ‘huonommaksi’, ‘alempiarvoiseksi’, ‘degeneroituneeksi’, ‘poikkeavaksi’, ‘perverssiksi’. Cory kuvaa, miten homoseksuaalit itse saattoivat toistaa maailman heihin kohdistamaa pilkkaa ja suunnata sitä homoseksuaalisiin lähimmäisiinsä. Cory kuvaa, miten hän itse koki olevansa alempiarvoinen ja arvoton henkilö, jonka ”sisällä paloi itsehyväksynnän tarve”. (emt., 149).

Coryn mukaan ne, jotka ovat tutkineet rodullisten tai uskonnollisten vähemmistöjen persoonallisuuden sopeutumista syrjintään, ovat havainneet näiden ongelmien olevan yhteisiä muillekin stigmatisoiduille ryhmille. (emt., 150). Cory näkee homoseksuaalin elämänongelmat pääasiassa yhteiskunnan vihamielisyyden ja syrjinnän seurauksina. Hän protestoi sitä vastaan, että Yhdysvaltain hallitus oli ryhtynyt toimenpiteisiin homoseksuaalien löytämiseksi ja erottamiseksi valtionhallinnosta. Hän vertaa homoseksuaaleihin kohdistuvaa vihanlietsontaa Stalinin ja Hitlerin vainoihin. Hän vaati homoseksuaalien syntipukkiaseman muuttamista ja valtiovallan vainon lopettamista. (emt., 243).

Kirjan liitteenä on senaattori McCarthyn aloitteesta aikaansaatu Yhdysvaltain hallituksen mietintö vuodelta 1951, joka koskee ‘homoseksuaalien ja seksuaalipervertikkojen erottamista valtionhallinnosta’. Mietinnön mukaan Yhdysvaltain valtionhallinnossa ei ole paikkaa henkilöille, jotka ‘rikkovat lakeja tai hyväksytyjä moraalinormeja vastaan’, homoseksuaalisuuteen ja muihin perversioihin syyllistyvät harjoittavat laittomia ja moraalittomia tekoja sekä muodostavat turvallisuusriskin. Komiteanmietinnön mukaan ”on yleisten intressien mukaista ajaa seksuaalipervertikot ulos valtionhallinnosta ja pitää heidät ulkona”. (emt., 176).

Kirjoittamassaan New Yorkin homohistoriassa Chauncey (1994) kuvaa sitä, miten yleiset asenteet homoseksuaalisuutta kohtaan heijastivat kehitystä Euroopassa. Suhteellisen suvaitsevaisesta vuosisadan alkupuolesta asenteet jyrkkenivät voimakkaasti 1930-luvun loppuun mennessä seuraten yleisiä asenteita suuren laman vaikutuksesta. Seksuaalirikoksia ja homoseksuaalisia skandaaleja koskevat moraaliset paniikit muuttivat mm. pinnalle tulleiden psykoanalyttisten teorioiden vaikutuksesta homoseksuaalien kuvaa New Yorkissa ja lehdistö kuvasi homoseksuaaleja huumeiden käyttäjinä, lastenraiskaajina, sadisteina, jopa murhaajina. Näkymättömän homoseksuaalin - samoin kuin näkymättömän kommunistin - mielikuva vainosi kylmän sodan Yhdysvaltoja. Poliisi tiivisti yrityksiään tukahduttaa homoseksuaalisuutta, mikä näennäisesti lisäsi 'seksuaalirikollisuuden' määrää ja aiheutti lisäpaniikkia. Samaa sukupuolta olevan henkilön lähestymisyrittämisestä pidätettyjen miesten määrä Manhattanilla kasvoi kolmeen tuhanteen vuodessa 1940-luvun loppuvuosina. (Chauncey 1994, 358-361).

Coryn ja Chaunceyn kuvaamissa olosuhteissa ei ole yllättävää, että homoseksuaalien keskuudessa esiintyi mielenterveyden ongelmia. Pikemminkin voidaan ihmetellä sitä, että Evelyn Hooker vuonna 1957 ilmestynyttä tutkimustaan varten löysi myös henkisesti tasapainoisia homoseksuaaleja.

Psykoanalyttikot Edmund Berglerin johdolla toimivat psykoanalyttisen leimaamisen ja rangaistavuuden pääideologeina New Yorkissa 1950-luvun alussa. On poliittinen kannanotto, että Bieberin ym. psykoanalyttisissä tutkimuksissa vaietaan tyystin niistä epäinhimillisistä sosiaalisista olosuhteista, joissa homoseksuaalit tutkimushetkellä joutuivat elämään. Psykoanalyttinen potilasotos heijastaa hyvinkin niitä epätoivoisia olosuhteita, joissa homoseksuaalit joutuivat elämään. Psykoanalyttisessä tutkimuksessa ummistetaan silmät

todellisilta sosiaalisilta epäkohdilta ja psykiatrisoidaan selittämällä sisäsyntyisiksi sosiaalisen syrjinnän aiheuttamat psyykkiset ongelmat. Todellisesta sosiaalisesta syrjinnästä johtuvat ongelmat mitätöidään ‘tulkitsemalla’ ne vain ‘sairauden’ oireiksi.

Tutkimuksensa lopuksi Bieberin ryhmän tutkijat esittävät Radon muotoileman biologistisen tieteenfilosofisen perustan, jonka vuoksi he pitävät homoseksuaalisuutta määritelmällisesti sairautena: ”Oletamme, että heteroseksuaalisuus on *biologinen* normi ja että kaikki yksilöt ovat heteroseksuaaleja, ellei heidän kehitykseensä puututa” (Bieber ym. 1962, 319).

Bieberin tutkimus on tärkeä niille, jotka haluavat nähdä homoseksuaalisuuden sairautena ja homoseksuaalit sisäsyntyisistä syistä häiriintyneinä. Bieberin dogmit ovat muodostaneet suomalaisen yliopistopsykiatrian rungon Achté-Alanen-Tienarin Psykiatria-teoksen osalta kautta sen historian. (Heikkinen ja Stålström 1991). Bieberin tutkimus on arvokas myös niille, jotka uskonnollisista syistä näkevät homoseksuaalisuuden ‘luonnonvastaiseksi’ tai ‘luomisjärjestyksen’ kieroutumaksi. Siinä missä homoseksuaalisuus uskonnon pohjalta lähtevälle on ‘luomisjärjestyksen kieroutuma’, Bieberin psykoanalyysille se on ‘biologisten normien’ vastaista käyttäytymistä, jonka ovat aiheuttaneet ‘luonnonvastaiset’ sukupuoliroolit perheen vanhempien keskuudessa.

Bieberillä on ollut merkittävä osa myös teologisen etiikan piirissä, jossa siihen on usein vedottu rituaalinomaisesti, itsestäänselvyytenä ja alkuteokseen tutustumatta. Suomen Kirkon tutkimuslaitoksen tutkimus (Lindqvist ja Sihvo 1975, 29) ottaa Bieberin tutkimuksen yhdeksi lähtökohdakseen tarkastellessaan homoseksuaalisuuden ‘muuttamista’, esittäessään ‘sublimoinnin’ eettisenä ratkaisuna homoseksuaalin elämälle ja määritellesään homoseksuaalisuuden ‘luomisjärjestyksen vääristymäksi’ (Lindqvist ja Sihvo 1975, 37). Bieberin

tutkimuksen asemaa ja käyttöä kuvastaa se, että mainitussa Lindqvistin ja Sihvon tutkimuksen lähdeviiteluettelossa ei ole lainkaan mainittu Bieberin tutkimusta lähteenä ja itse tekstissä sen tekijöiksi väitetään täysin virheelliset henkilöt¹⁴. Näin ollen näyttää siltä, etteivät Lindqvist ja Sihvo ole lainkaan nähneet alkuteosta, vaikka sillä on teoreettisesti keskeinen asema homoseksuaaleihin kohdistuneessa sorrossa.

Vastaavaa menettelytapaa noudattaa seuraavan polven teologinen eetikko, ns. eheytysterapiaa propagoiva Cederberg (1994). Ottamatta selvää, ovatko Lindqvistin ym. kannat muuttuneet¹⁵ Cederberg teki Kirkon tutkimuskeskukselle tutkimuksen, joka perustuu mm. Bieberiin, Raamattuun ja Lindqvistiin-Sihvoon (1975). Cederberg tarkastelee homoseksuaalisuuden 'parantamista' kristillisen eheytyслиikkeen auktoriteetin, psykologi van den Aardwegin 'eheytysterapian' (Aardweg 1984, 1985 ja 1996), sekä Feldmanin ja MacCullochin kehittämän sähköiskuilla annettavan käsittelyn avulla. (Cederberg 1994, 24-33).

Lindqvistin ja Sihvon tavoin Cederberg vetoaa psykoanalyytikko Bieberin tutkimukseen, jonka hän virheellisesti väittää käsittävän 'liki tuhat' mieshomoseksuaalia (emt., 20). Bieberin tutkimus käsitti kuitenkin vain 106 henkeä. Kun Cederbergin lähteissä ei ole mainittu Bieberin tutkimusta, näyttää ilmeiseltä, ettei myöskään Cederberg ole edes tutustunut alkuperäiseen tutkimuk-

¹⁴ Lindqvist ja Sihvo (1975, 29) väittävät Bieberin tutkimuksen tekijöiksi ryhmää "Bieber, Greshman, Ovesey ja Weiss (1962)", vaikka tutkimuksen ovat tosiasiasa tehneet Bieber, Dain, Dince, Drellich, Grand, Gundlach, Kremer, Rifkin, Wilbur ja Toby Bieber (1962).

¹⁵ Lindqvistin kanta homoseksuaalisuuteen on ratkaisevasti muuttunut, esim. Lindqvist (1984), mutta Kirkon tutkimuslaitoksen raportti on jäänyt virheelliseksi ja vaikuttaa seuraaviin eetikkosukupolviin. Mielestäni Cederbergin tapaa on kuitenkin pidettävä epäeettisenä, koska hän ei ota huomioon, miten selkeästi Lindqvistin näkemykset ovat muuttuneet ja miten Lindqvist on ottanut julkisuudessa kantaa homoseksuaalien ihmisarvon puolesta.

seen! Cederberg ilmaiseekin viittaavansa Bieberin tutkimukseen rituaalinomaisesti: ”Bieberin teoria ja muut vastaavanlaiset ovat *luultavasti tavallisimpia* (kursivointi lisätty) homoseksuaalisuutta selittäviä teorioita.” (emt., 20). Hämmästyttä herättää myös se, että Cederberg viitatessaan ‘eheytysterapeutti’ van den Aardwegin psykoanalyttisiin teorioihin, joiden mukaan mm. Jumala on luonut ihmisen perustaltaan heteroseksuaaliksi (van den Aardweg 1984, 33), käyttää tämän nimestä järjestelmällisesti kymmeniä kertoja virheellistä muotoa (*Aartweg*). Miten jälleen yksi Kirkon tutkimuskeskuksen tutkija voi viitata keskeisinä pitämiinsä lähteisiin, kun hän ei ilmeisesti ole edes tutustunut niihin?

Samanlainen puutteellisuus ilmenee suomalaisen homoseksuaalien syrjinnän ideologin ja eheytysterapian maahantuojaan Asser Stenbäckin uusimmassa teoksessa, jossa Irving Bieberin ym. (1962) viitteessä käytetään virheellistä nimeä (*Irwing*) ja virheellistä vuosilukua (*1968*). Tämän vuoksi voidaan perustellusti kysyä, onko Asser Stenbäck edes pitänyt kädessään teosta, johon hän kuitenkin keskeisesti viittaa (Ks. Stenbäck 1993, 15). Jälleen yksi ‘eetikko’ joka selvästi ei ole edes tutustunut alkutekstiin!

Yleensä tieteeseen kuuluva julkisuus ja tieteentekijöiden keskinäinen kritiikki vaikuttavat hillitsevästi epätarkkuuksiin. Konservatiivisen uskonnollisuuden ja psykoanalyysin rajoilla toimittaessa tilanne on ongelmallisempi, koska molempien ideologioiden mukaan on ‘itsestäänselvää’, että homoseksuaalisuus on biologisen järjestyksen häiriö, ‘kieroutuma’, ‘perversio’ tai ‘biologisen normin’ rikkominen Bieberillä ja ‘luomisjärjestyksen kieroutuma’ raamattutulkinnan mukaan. ‘Itsestäänselvyksiä’ ei tarvitse tarkistaa lähdekriittisesti. Kaikkihan *tietävät*, että apostoli Paavalin ja psykoanalytikko Bieberin mukaan homoseksuaalisuus on ‘häiriö’ ja ‘kieroutuma’.

Bieberin ryhmän esittämistä ‘paranemisluvuista’ on käyty kiistaa kohta puoli vuosisataa. Kinsey-instituutin tutkija C.A. Tripp (1987) kertoo, miten Kinseyn tutkimusryhmä pyysi Bieberiltä tarkempia tietoja niistä ‘19-50’ prosentista, joiden väitettiin parantuneen Bieberin tutkimuksessa. Pitkän viivyttelyn jälkeen Bieber itse totesi, että hänellä olisi esittää vain *yksi* homoseksuaali, jonka voisi katsoa ‘parantuneen’, mutta hän on niin huonoissa väleissä tämän kanssa, ettei katsonut voivansa ottaa tähän yhteyttä. Tripp kysyy, eikö Bieberin taholta ole kyse virheellisen informaation antamisesta. (Tripp 1987, 236).

Kun Tripp ensimmäisen kerran julkisti epäilyksensä Bieberin muuttumisluvuista, tämä teki hänestä virallisen kantelun APA:n (American Psychological Association) tutkimuseettiselle komitealle. Komitea ilmoitti tarkistavansa, onko Bieberin ‘tieteellistä rehellisyyttä ja uskottavuutta’ julkisesti loukattu. APA:n komitea päätyi 16.6.1976 tulokseen, jonka mukaan Trippin epäilyjä muuttumistulosten virheellisyydestä ‘ei voida pitää epäeettisinä’. (emt., 287).

Cederbergin virheellisten väitteiden perusteella saisi siis kuvan useista sadoista ‘parantuneista’ kun itse asiassa APA:n selvityksen mukaan *yhdestäkään* muuttumistapauksesta Bieberin ryhmässä ei ole näyttöä!

Bieberin kuolema vuonna 1991 noteerattiin laajasti maailman lehdistössä. Brittiläisessä päivälehdessä, The Guardianissa, julkaistiin 29.8.1991 seuraava muistokirjoitus, joka myös käännettiin suomeksi välittömästi Psykologia-lehdessä:

”Tri Irving Bieber, amerikkalainen psykoanalyytikko ja New York Collegen psykiatrian laitoksen emeritus-professori, oli tunnettu homoseksuaalisuutta koskevien kiisteltyjen näkemystensä johdosta. Vuonna 1962 hän johti työryhmää, joka oli tehnyt yhdeksän vuotta kestäneen, 106 homomiestä koskeneen tutkimuksen selvittääkseen homoseksuaalisuuden syyt. Hän tuli siihen tulokseen, että homoseksuaalisuus on sairaus, joka voitaisiin hoitaa ja ehkäistä psykoterapian keinoin. Hänen käsityksensä

mukaan varhaislapsuuden perhesuhteiden häiriöt myötävaikuttavat homoseksuaalisuuden ilmenemiseen.

Hänen tutkimuksensa *Homosexuality: A psychoanalytic study of male homosexuals* (1962) auttoi tuomaan asian julkiseen keskusteluun Yhdysvalloissa, mutta hänen näkemyksensä homoseksuaalisuudesta poikkeavana käyttäytymisenä on pääosin hylätty.

Tämä kiihkeä silmälasipäinen mies, joka myöhemmin joutui ankan parjauksen kohteeksi, kieltäytyi tunnustamasta, että hän olisi tehnyt mitään virheitä. New Yorkissa kasvaneena hän valmistui New York Medical Collegesta vuonna 1930 ja työskenteli Yale Medical Collegessa ja New York Universityssä ennen liittymistään New York Medical Collegeen 1953. Erään kollegan mukaan Bieberin oli vaikea myöntää erehtyneensä pitäessään kiinni käsityksistään, jonka mukaan homoseksuaalisuus olisi sairaus. Parjaus, jota hän vanhuuden vuosinaan joutui kohtaamaan, oli hyvin tuskallista, mutta hän ei ikinä perääntynyt. Hän oli kuollessaan 80-vuotias”. (Psykologia 1991, 26, 478-485).

Joulukuussa 1994 yhdysvaltalaisen psykoanalyttikkojen järjestön NARTH:in lehti julkaisi Irving Bieberin muistonumeron, jossa useat psykoanalyttikot muistelivat Bieberia ja tämän tutkimusta. Lehdessä haastateltiin Bieberin tutkimusryhmän jäsentä ja Bieberin leskeä Toby Bieberia, joka kertoi psykoanalyttikkojen Irving Bieber ja Charles Socarides taistelusta heidän vastustaessaan homoseksuaalisuuden poistamista sairausluokituksesta vuonna 1973. Haastattelun mukaan Irving Bieber piti sairausluokituksen muutosta ‘tieteen ja ihmisyyden kannalta tuhoisana’. Toby Bieberin vakaumuksen mukaan ‘sairausluokituksen muuttamisessa tehty virhe tullaan vielä korjaamaan’. (NARTH Bulletin II(3), December 1994, 6). Täten homoseksuaalisuuden palauttaminen sairaudeksi on yksi psykoanalyttisen eheytyслиikkeen (NARTH) keskeisen ideologian, Toby Bieberin, tavoitteita.

”All in the mind” - näin otsikoitiin Bieberin muistokirjoitus The Guardianissa 29.8. 1996, mikä kuvastaa hyvin Bieberin tutkimuksen ominaisluonnetta ja sen sovellutusta psykoanalyysiin ja teologiseen etiikkaan. Bieberin tutkimuksen patologiakuva on todellakin vain ‘pään sisällä’. Sen tekijät eivät koskaan itse

nähneet tutkittuja potilaita. Potilaat eivät myöskään itse täyttäneet tutkimuslomakkeita. Lomakkeita täyttäneet psykoanalyttikot eivät itse olleet homoseksuaalisuuden asiantuntijoita, vaan vastasivat lomakkeeseen omien mielikuviansa mukaisesti. Bieberin tutkimusta levittävät suomalaiset eetikot eivät puolestaan ole koskaan edes lukeneet Bieberin tutkimusta, vaikka käyttävät sitä teoreettisesti merkittävänä lähteenä! Bieberin tutkimus ja sen käyttö havainnollistaa näkemystä homoseksuaalisuuden patologioteoriasta ‘pään sisällä’ olevana konstruktiona. W.I. Thomasin muotoileman, symbolisen interaktionismin peruslauseen mukaan kuitenkin ”--- sillä, mikä *määritellään* todelliseksi, on todelliset seuraukset”. (Ks. esim. Cory ym. 1963, 6). Bieberiläinen sairauskäsitys on vuosikymmenien ajan luonut kuvaa homoseksuaaleista onnettomina, sairaina ja biologisten normien vastaisina. Tällä on erittäin konkreettisia seurauksia. Leimaamisesta aiheutuva syrjäntäideologioiden sisäistäminen, alhainen itsetunto ja yksinäisyys ovat olleet ja ovat yhä edelleen homoseksuaalisten nuorten merkittävästi kohonneen itsemurhariskin taustalla (Remafedi 1994).

Cederberg, joka esittelee itsensä Suomen kirkon eetikoksi, on luonut patologiakuvansa Bieberin tarjoamalle, varsin olemattomalle perustalle. Cederbergin patologiakuvalla on puolestaan hyvin konkreettisia seurauksia. Cederberg esittää homoseksuaalisuuden käsittelyyn annettavaksi sähköiskuja 20 kertaa, kunakin kertana 30 iskua. Tämä on yhteensä 600 sähköiskua. Cederberg ei spesifioi volttimäärää, mutta toteaa, että isku on ‘erittäin epämiellyttävä’! (Cederberg 1994, 31).

Tutkittuani Bieberin vaikutusta suomalaiseen psykiatriaan ja teologiseen etiikkaan olen todennut, että suomalaisesta perspektiivistä käsin näyttäisi siltä, että Bieber olisi maailman johtava homoseksuaalisuuden asiantuntija. Bieberin yli neljännesvuosisadan ajan nauttima kannatus suomalaisten teologisten tutkijoiden ja psykiatrian professoreiden keskuudessa näyttäisi vakiinnuttaneen

tämän yhdeksi pysyväksi homoseksuaalisuuden patologisoinnin auktoriteetiksi Suomessa. (Stålström 1996a).

Tämän päivän yhdysvaltalaiseen psykoanalytikkokoulutukseen tutustuminen asettaa kuitenkin Bieberin merkityksen oikeisiin suhteisiin.

Koulutusanalytikkona Los Angelesin psykoanalyttisessä instituutissa toimivan Diana Millerin mukaan monet tämän päivän yhdysvaltalaisista nuorista psykiatreista ja psykoanalytikoista eivät ole koskaan edes kuulleetkaan Bieberistä, muuten kuin korkeintaan omalaatuisena historiallisena hahmona, jolla ei ole mitään liittymäkohtaa nykypäivän kysymyksiin. (Haastattelu, psykoanalytikko Diana Miller, 1.4.1996).

7.6 Charles Socarides: anatomianvastainen seksuaalisuus sairasta

Berglerin ja Bieberin rinnalla kolmas tärkeä homoseksuaalisuuden patologisoija, joka on yhä näkyvä hahmo 90-luvun loppupuolellakin, on psykoanalytikko Charles Socarides (s. 1922). Hän alkoi kirjoittaa aiheesta järjestettyään Yhdysvaltain psykoanalyttisen yhdistyksen miesten homoseksuaalisuuden psykopatologisia piirteitä koskevan seminaarin vuonna 1958. (Ks. Socarides 1978a, 2).

Socaridesin tuotanto alkaa viittauksilla Freudin ja erityisesti Hans Sachsin (1923) tiettyihin oletuksiin perversioiden aiheutumismekanismista. Lewesin mukaan Berglerin vaikutus näkyy Socaridesin teorioissa, tyyliässä ja jopa tietyissä lauseissa. Socarides (1970) oli hyvin huolissaan siitä, että homoseksuaalien 'propaganda' saattaisi onnistua oikeuttamaan tuon tilan ja siten 'johtaa harhaan' pahaa-aavistamattomia ihmisiä. Socarides oli julkaissut neljännesvuosisadan aikana yli tusinan laajoja teoksia homoseksuaalisuudesta ja hänestä tuli psykoanalyttisen käsityksen johtava edustaja. (Lewes 1988, 202).

Berglerin tavoin Socarides vetosi psykiatriseen potilasotokseensa torjuessaan väitteet mahdollisesti terveiden homoseksuaalien olemassaolosta. Hän vastusti Kinseyn yleisyyslukuja 'liioitteluna' ja yhtyi Bieberin käsitykseen noin yhden prosentin yleisyydestä. Lewesin mukaan APA:n päätökseen mennessä Socaridesin äänensävy oli muuttunut 'kimeäksi' ja hänen tapansa käsitellä lähteitä ja tilastoja 'huolimattomaksi'. Hän torjui homoseksuaalien vastaargumentit 'propagandana' ja hänen näkemyksensä homoseksuaalien pahankielisyydestä ja epätoivoisuudesta kilpaili Berglerin näkemysten kanssa tuomitsevuudessaan. Socaridesin mukaan homoseksuaalisuus on täynnä 'aggressiota', 'tuhoa', 'itsepetosta' ja 'partnerin väärinkäyttöä'. Socarides piti homoseksuaalisuutta rajatila-asteisena perversiona ja tuki näkemystään homoseksuaalien sairaudesta viittaamalla Bieberin tuloksiin, jonka mukaan yksi kolmasosa on skitsofreenisia, yksi kolmasosa neuroottisia ja yksi kolmasosa kärsii luonnehäiriöistä. Lewesin mukaan kuitenkin Bieberin tulokset johtuvat siitä, että ne oli kerätty nimenomaan psykiatrisessa hoidossa olevista potilaista, johon oli tietenkin valikoitunut erilaisista psykiatrisista sairauksista kärsiviä (Lewes 1988, 203).

Psykoanalyttikko Lewes kiinnittää huomiota Socaridesin 'militanttiin' esiintymistapaan julkisuudessa ja kysyy missä määrin hänen aggressionsa on vahingoittanut hänen suhteitaan potilaisiinsa ja hänen tutkimustuloksiaan hoitosuhteista. (Lewes 1988, 204).

Socaridesin teos *The Overt Homosexual* (1968) sisältää tapausselesteita psykiatrisista potilaista sekä psykoanalyttisten teemojen kehittelyä. Socarides toistaa paljolti samaa, mitä Bergler ja Bieberkin: homoseksuaalisuus on psyykkisen sairauden muoto, jolla on 'pre-oidipaaliset juuret', se on 'infantiili' tai 'fiksoitunut' seksuaalisuuden muoto, joka perustuu syviin pelkoihin ja joka heijastaa 'patologista perhetaustaa'. Homoseksuaalisuus on aggressiivista, itsetuhoisaa ja

sille ovat tyypillisiä paranoidiset tuntemukset, ‘elämän naamioituminen’, jonka uhrit ovat ‘kidutettuja’ yksilöitä. Socaridesin mukaan psykoanalyysi on paras hoitomenetelmä homoseksuaalisuuteen edellyttäen, että potilas kokee syyllisyyttä ja tulee terapiaan vapaaehtoisesti (Socarides 1968, 91).

Socarides ilmaisee kuuluvansa Radon ja Bieberin adaptionistiseen koulukuntaan hylkäämällä Freudin näkemyksen ihmisten perimmäisestä biseksuaalisuudesta ja omaksumalla Radon (1940) käsityksen (Socarides 1978a, 38-39). Socarides ottaa yhdeksi teoreettiseksi perustakseen Melanie Kleinin (1952) teorian, jonka mukaan ”perversiot liittyvät varhaisiin oraalis-sadistisiin impulsseihin”.

Homoseksuaalisuuden syy tämän mukaan on lapsen separaatio-individuaatiovaiheessa tapahtuva häiriö, johon kuuluu ‘fiksaatio äitiin’ ja ‘tyypillisesti narsistinen objektinvalinta’ ja pelko siitä, että poikalapsi joutuu ‘nielaisevan äidin’ uhriksi. (emt., 65).

Vuonna 1970 Socarides julkaisi artikkelin *Homosexuality and Medicine* (Socarides 1970). Siinä hän puuttuu tiukasti siihen minkä hän näkee vaarallisena harhakäsityksenä tiettyjen maallikkoryhmien puolustaessa homoseksuaalisuuden ‘normaaliutta’. Socarides katsoo, että homoseksuaalisuus on julkisesti inhottua ja että ihmisten enemmistö haluaa sellaiset teot rangaistaviksi, vaikka teot olisivat tapahtuneet yksityisissä tiloissa. Psykoanalyytikko Socarides katsoo homoseksuaalisuutta koskevan hämmennyksen johtuvan siitä, että jotkut kieltäytyvät näkemästä, että homoseksuaalisuus on ennen kaikkea ‘lääketieteellinen ongelma’.

Socarides *määrittelee* psykoanalyytikkojen ammattikunnan ainoaksi homoseksuaalisuuden asiantuntijaksi ja kiistää kaikkien kontrolloitujen vertailututkimusten tulokset. Socarides mystifioi psykoanalyytikkojen ammattikunnan homoseksuaalisuuden erikoisasiantuntijoiksi:

”Vain psykoanalyttisessä hoidossa homoseksuaali paljastaa itsensä ja maailmansa. Mitään muita tietoja, tilastoja tai väitteitä ei voi pitää homoseksuaalisuuden todellisen luonnon kuvaajina” (Socarides 1970, 1199).

Socaridesin mukaan hyvää tarkoittavat mutta ‘epäpätevät’ homoseksuaalisuuden normaaliuden puolustajat ovat ‘harhaan johdettuja’, koska heillä ei ole kliinisesti koulutettua lääketieteellistä ymmärrystä, joka on tarpeen näkemään se ‘syvällä oleva häiriö’, jota homoseksuaalisuus edustaa. Vaikka hän ei 1970-luvulla vastustanut homoseksuaalisuuden dekriminisoimista, hän uskoo, että ilman samanaikaista medikalisaatiota dekriminisointi olisi vaarallista. Lainsäädännön tulisi aina sisältää selviä lausumia siitä, että homoseksuaalisuus on henkinen sairaus, joka tuhoaa ihmissuhteita. (Socarides 1970, 1201). Socaridesin johtamien psykoanalyttikkojen kanta on jyrkentynyt kun homoseksuaalisuuden virallinen medikalisaatio poistettiin ja he ovat 1990-luvulla ryhtyneet vastustamaan homoseksuaalisuuden juridista tasavertaisuutta.

Psykoanalyttikko Socarides varoittaa jo aikaisessa vaiheessa, että käynnissä on seksuaalivallankumous, jossa homoseksuaalisuudelle vaaditaan tasavertaista asemaa ja täydellistä hyväksyntää. Sellainen hyväksyntä on hänen mukaansa ‘naiivia’ ja ‘tietämättömyyteen perustuvaa’. Koko kysymys homoseksuaalisuudesta täytyy ottaa tieteellisenä haasteena lääketieteelle, ‘joka yhä uudelleen on kyennyt lievittämään ihmistä vaivaavia sairauksia’. (Socarides 1970, 1202).

Psykoanalyttikko Judd Marmor, joka oli Yhdysvaltain Psykiatriyhdistyksen puheenjohtaja kun homoseksuaalisuuden virallinen medikalisaatio poistettiin vuonna 1973, siteeraa valaehtoista todistajanlausuntoa, jonka Socarides antoi homoseksuaaleista vuonna 1970:

”Pakonomaisen homoseksuaalin motiivi on saada tyydytystä tiedostamattomista konflikteistaan riippumatta siitä, mikä sen hinta tai vaara on, syrjäyttäen kaiken ylpeyden, itsearvostuksen, perheen arvostuksen, ystävät, suhteet yhteiskuntaan. --- Nämä yksilöt ovat niin ylivoimaisesti psyykkisessä epätasapainossa. --- Pakonomaiset homoseksuaalit --- osoittavat oireita ja merkkejä, jotka syvässä tutkimuksessa luultavasti asettaisivat heidät rajatilaneuroosien ja psykoosien välille.”
(Ks. Marmor 1980, 391-392).

Psykoanalyttikko Marmorin mukaan tällainen psykiatrinen leimaaminen ei suinkaan ole vaaratonta tai teoreettista. Marmorin mukaan olisi otettava huomioon, että jos homoseksuaalit todella olisivat vakavasti henkisesti sairaita ja pakonomaisten tarpeiden kontrolloimattomasti ajamia, siitä seuraisi tiettyjä sosiaalisia ja juridisia seurauksia. Heidät, kuten muutkin psykoottisesti tai muuten vakavasti sairaat, voitaisiin erottaa armeijasta, tietyistä työtehtävistä kuten opetuksesta, jossa he voisivat vaikuttaa kielteisesti nuoriin ihmisiin. Psykiatrinen leimaaminen antaisi arvovaltaa niille, jotka haluaisivat syrjiä homoseksuaaleja työ- tai asuntomarkkinoilla tai mahdollisesti eristää heidät pakkohoitoon. (Marmor 1980, 392)

Historioitsija D’Emilion mukaan amerikkalaiset saivat yhä uudelleen lukea julkisuudessa homoseksuaalien olevan henkisesti häiriintyneitä ja kärsivän etäisen isän ja dominoivan äidin aiheuttamista psyykkisistä vammoista. D’Emilio mainitsee esimerkkinä psykoanalyttisesta asennemuokkauksesta miten Socarides puolusti homoseksuaalisen sotilaan erottamista Yhdysvaltain armeijasta esittämällä asiantuntijalausunnon, jonka mukaan ”--- homoseksuaali pelkää omaa ruumistaan. --- Hän ei tunne edes ruumiinsa rajoja. --- Hän ei tiedä missä hänen ruumiinsa loppuu ja avaruus alkaa. --- Hän uskoo, että paloja hänen ruumiistaan puuttuu”. (Ks. D’Emilio 1983, 216).

Yhdysvaltain lääkäriiliiton (AMA) vuosikokouksessa 1968 Socarides varoitti homoseksuaalisuudesta ‘pelättynä, pahanlaatuisena häiriönä, joka on saanut epidemianomaiset mittasuhteet’. Kun Socarides kehotti Yhdysvaltain liittovaltion

viranomaisia rahoittamaan kansallisia parannusleirejä ‘seksuaalisesti poikkeavien’ hoitoa ja parantamista varten, juuri järjestäytymässä olevien vapautusliikkeen edustajat pitivät paljon julkisuutta saaneen lehdistökonferenssin, jossa he vertasivat Socaridesin ajatuksia natsien ajamaan ‘lopulliseen ratkaisuun’, jota termiä psykoanalyttikot itsekkin alkoivat käyttää. (D’Emilio 1983, 216).

Ajankohtana vallinneita lääketieteellisiä asenteita kuvaa se, että kun saatiin tietoa, että edellä mainitussa konferenssissa tullaan esittämään kritiikkiä psykoanalyttikoiden harjoittaman leimaamisen johdosta, johtava lääketieteellinen lehti varoitti AMA:n konferenssiin saapuvia lääkäreitä siitä että ‘huorien ja homojen prikaatit’ (‘brigades of harlots and homosexuals’) ovat siellä ‘hyökkäämässä’ lääketiedettä vastaan. (*San Francisco Medical Society Bulletin, June 1968*).

Vaikka monet nykyhetkenkin kirjoittajat (esim. Stenbäck 1993; Siltala 1994) viittaavat Socaridesiin homoseksuaalisuuden yleisenä asiantuntijana, Socaridesin koko homoseksuaalisuutta koskeva tuotanto perustuu vain muutaman kymmeneen¹⁶ vakavasti sairaan potilaan psykoanalyttisen hoitoon, yksilöiden joiden Socarides kuvaa todella kärsivän homoseksuaalisuudesta ja haluavan epätoivoisesti muuttua tilastaan, jota Socarides vertaa huumeriippuvuuteen. Socaridesille homoseksuaalisuus on psyykkinen häiriö ja homoseksuaalinen orgasmi on kuin huumepiikki, jonka homo työntää suoneensa pelätessään muuten hajoavansa kappaleiksi. (Socarides 1978a, 84). Socarides kuvaa ‘kaikkia’

¹⁶ Teoksessaan, jota Socarides pitää päätyönään, hän perustaa näkemyksensä kaiken kaikkiaan 55:n sairaan homon psykoanalyysiin, joka on kestänyt keskimäärin 3.5 vuotta ja joista hän katsoo 20:n homon muuttuneen heteroiksi (Socarides 1978, 407-408). Tästä kirjassaan esittämästään tutkimusraportista huolimatta Socarides julkisissa esiintymisissään esittää olleensa tekemisissä yhteensä noin tuhannen homon kanssa (*New York Times, 24.12. 1995*). (Ks. Socarides 1995a ja 1995b).

homomiehiä vakavasti häiriintyneinä, puutteellisen, kylmän tai poissaolevan isän vammauttamina ja siksi puutteellisesta maskuliinisuudesta, alemmuuden ja syyllisyyden tunteista kärsiviksi. Socaridesin psykoanalyysin mukaan homomiehet ovat 'täysin' kykenemättömiä rakastaviin ihmissuhteisiin, koska he tuntevat epäluuloa, vihaa ja katkeruutta kaikkia miehiä kohtaan, koska heidän isänsä ovat olleet kyvyttömiä suojelemaan poikia 'nielaisevalta äidiltä'. (emt., 84-85).

Psykoanalyttikko Charles Socarides esiintyi useissa tiedotusvälineissä ja oikeudenkäynneissä homoseksuaalisuuden vastustajana. Ehkä kuuluisin Socaridesin todistajanlausunnoista, joka käsiteltiin aina Yhdysvaltain Korkeimmassa oikeudessa, on Missourin yliopistossa käyty oikeustaistelu (*Gay Lib. v. University of Missouri*, 558F. 2d 848 [8th Cir. 1977]). Missourin yliopistolla syntynyt vapautusliike vetosi oikeusistuimeen vaatiessaan oikeutta kokoontua ja puhua julkisesti yliopiston tiloissa. Näiden oikeuksien myöntämistä vastustanut yliopisto hankki päätodistajakseen Charles Socaridesin, joka antoi psykoanalyttisen asiantuntijalausannon, jonka mukaan ” --- milloin esiintyy homoseksuaalien keskinäistä kokoontumista --- saattaa ilmetä homoseksuaalisen käyttäytymisen lisääntymistä, mihin tietenkin liittyy sodomiaa”¹⁷.

Mm. tämä Socaridesin lausunto johti siihen, että oikeusistuin katsoi yliopistolla olevan oikeus kieltää homoseksuaalien kokoontuminen. Oikeustapaus vietiin liittovaltion tuomioistuimeen, joka puolestaan katsoi, että ”...Socaridesin ja muiden esittämää todistusaineistoa ei voida pitää riittävänä perusteena Yhdysvaltain perustuslain takaaman kokoontumisvapauden rajoittamiseksi”. Asiasta vedottiin edelleen Yhdysvaltain Korkeimpaan oikeuteen, jossa kaksi konservatiivista tuomaria puolusti yliopiston ja Socaridesin kantaa sillä, että ei

¹⁷ Ks. *Gay Lib v. University of Missouri*, 416 F. Supp. 1350, 1358 (W.D. Mo 1976), 1369.

voida myöskään katsoa, että tulirokon takia eristettyinä olevilla potilailla olisi perustuslain takaamaa oikeutta kokoontua terveiden joukossa¹⁸. Oikeustapausta raportoineen Solomonin (1979, 150) mukaan erityisesti tämä oikeustapaus lisäsi yhdysvaltalaisen gay liberation-vapautusliikkeen raivoa Socaridesia kohtaan tämän osapuolen esittämien argumenttien ‘emotionaalisen ja provokatiivisen’ muotoilun vuoksi.

Socaridesin kirjallinen tuotanto on hyvin laajaa ja hän toistaa samaa sanomaa: homot ovat sairaita, vastuuttomia ja vaarallisia ihmiskunnalle. Socarides (1976a) väittää kaikkien miesperverttien kärsivän primaarista identifikaatiosta äidin kanssa ja viallisesta *gender*-identiteetistä. Socarides (1976b) varoittaa homoseksuaalisuuden hyväksymisen vaaroista yhteiskunnalle: radikaalit muutokset seksuaalituloissa, *gender*-roolien ja seksuaali-identiteetin rappeutuminen, mies-nais-seksuaalisuhteen mallin rappeutuminen, vaikeiden seksuaalisten häiriöiden hyväksyminen vain osana seksuaalikäyttäytymistä.

Socarides on saanut näkemyksensä laajasti esille lääketieteellisissä aikakauslehdissä. *American Journal of Psychotherapy* -lehdessä Socarides (1978b) protestoi jyrkästi sitä vastaan, että homoseksuaalisuus on poistettu sairauksien joukosta. Hänen mukaansa tämä muutos estää tieteellistä kehitystä, aiheuttaa tuskaa seksuaalisesti poikkeavissa ja vähentää mahdollisuuksia homoseksuaalisuuden hoitoon ja ennaltaehkäisyyn. *Journal of Psychohistory* -lehdessä Socarides (1992) toisti jälleen väitteensä, ettei APA:n luokituksen muutos perustunut tieteelliseen tutkimukseen, vaan epätieteelliseen painostukseen, joka johti siihen, että homoseksuaalisuus ‘kohotettiin’ jopa vaihtoehtoisen elämäntavan muodoksi. Socarides (1991c) etsii myös psykoanalyttisten syyteorioiden kautta yhtäläisyyksiä homoseksuaalisuuden ja

¹⁸ Ks. *Ratchford v. Gay Lib*, 434 U.S. 1080, 98 S. Ct. 1276, 1084.

pedofilian välille sekä perversioiden, seksuaalisen sadismin ja väkivallan välille (Socarides 1994). Artikkelissaan arvovaltaisessa *American Journal of Psychotherapy*-lehdessä Socarides (1979) vetoaa kliinisen kokemukseensa kuvatessaan homoseksuaalien minän rakenteessa olevia vajavuuksia.

Socarides jatkaa yhä 1990-luvun lopulla homojen patologisointia ja demagogiaa julkisessa sanassa, usein Yhdysvaltain psykoanalytikkoyhdistyksen arvoaltaan vedoten, tosin aiheuttaen yhä enemmän kiusaantuneisuutta psykoanalytikkojen keskuudessa. Psykoanalytikkoyhdistyksen taholta tilanne koettiin yhä kiusallisemmaksi ja se ryhtyi viimein toimenpiteisiin 11.4.1996, jolloin Yhdysvaltain psykoanalytikkoyhdistys juristiensa kautta kielsi Socaridesia rikossyytteen uhallla enää viittaamasta yhdistyksen nimeen harjoittaessaan homoseksuaalien syrjintää. Taustana oli se, että Yhdysvaltain psykoanalytikkoyhdistys oli pitkään ollut huolestunut siitä, että Socaridesin käyttäytyminen oli käynyt vahingolliseksi yhdistyksen tieteelliselle arvovallalle (ks. Roughton 1995).

Homoseksuaalisuuden psykoanalyttinen leimaaminen oli aiheuttanut niin paljon ongelmia, että Yhdysvaltain psykoanalytikkoyhdistys perusti komitean vuonna 1995 tutkimaan psykoanalyysin piirissä yhä ilmenevän homoseksuaalisuuden syrjinnän poistamista. Komitean toimenkuvaan kuuluu myös tiedottaminen siitä, että myös psykoanalytikkojen asenteet ovat muuttuneet ja psykoanalytikkoyhdistys on lopettanut homoseksuaalien syrjinnän. Lokakuussa 1996 tämän komitean puheenjohtaja Ralph Roughton lähetti suomalaisten opiskelijoiden pyynnöstä kirjeen Helsingin yliopiston psykologian laitoksen johdolle, koska laitos oli kutsunut luennoitsijaksi Socaridesin järjestön NARTH:in eheyttäjän, joka luennoi homoseksuaalisuudesta 'rikkinäisyytenä ja neuroosin muotona' ja koska psykologian laitoksen professori Risto Vuorinen oli eheytyслиikkeen kirjan *Syntyjä syviä* takakannessa asettunut yliopiston

arvovaltaan vedoten tukemaan eheytyliikkeen helluntailaisen ideologin väitettä (Puonti 1995), jonka mukaan homoseksuaalisuus on perusteet-tomasti poistettu sairausluokituksesta.

Kirjeessään psykologian laitokselle Roughton muistuttaa Socaridesin reaktioiden johtuvan siitä, että tämä hävisi vuonna 1973 vaatimansa äänestyksen homoseksuaalisuuden pitämisestä sairautena sekä vuonna 1991 yrityksen estää homoseksuaalien syrjintää koskevan kiellon hyväksymisen psykoanalytikkoyhdistyksessä.

Kirjeessään Roughton selittää Socaridesin yrittävän vahingoittaa komitean työtä ja leimata sitä 'gayaktivistien' yritykseksi 'homoseksualisoida' Yhdysvaltain psykoanalytikkoyhdistys. Roughton toteaa edelleen, että Socarides järjestöineen toimii aktiivisesti homojen yhteiskunnallista tasavertaisuutta vastaa ja väittää homojen yrittävän tuhota perheyksikön, kumota sivilisaation, aivopestä lehdistön sekä hiljentävän poliitikot. Roughton huomauttaa myös, että Socarides on julkisuudessa antanut virheellistä tietoa psykoanalytikkoyhdistyksen kannanotoista, minkä vuoksi järjestön juristit ovat joutuneet varoittamaan häntä.

Helsingin yliopiston psykologian laitokselle osoitetun Roughtonin kirjeen mukaan Socaridesin käyttäytyminen on 'naurettavaa', mutta psykoanalytikkoyhdistyksen on kestettävä se, koska se ei halua lähteä sensuurin tai erottamisen linjoille. Yhteenvetona Roughton toteaa, että hänen mielestään Socaridesin kannanotot perustuvat vain mielipiteisiin, huonosti dokumentoituihin tuloksiin sekä suureen määrään uhoavaa retoriikkaa (*'bombastic rhetoric'*). Yhdysvaltain psykoanalytikkoyhdistyksen kirjeen mukaan Socarides aiheuttaa paljon hankaluuksia, varsinkin jos häntä arvostellaan. (*Yhdysvaltain psykoanalytikkoyhdistyksen homoseksuaalisuutta tutkivan komitean*

puheenjohtajan Ralph Roughtonin kirje Helsingin yliopiston psykologian laitoksen johdolle, lokakuu 1996).

Aids on osoittautunut varsin käyttökelpoiseksi aseeksi Socaridesille, sillä vaikka valtaosa maailman HIV-tartunnoista on mustaihoisilla heteroseksuaaleilla, se löydettiin ensimmäistä kertaa yhdysvaltalaisista homomiehistä 1980-luvun alussa. Uusimmassa kirjassaan Socarides (1995) levittää pelkoja, joiden mukaan homoseksuaalit uhkaavat ihmiskuntaa kahdella tavalla: hyökkäämällä perheinstituutiota vastaan ja levittämällä aidsia. Socaridesin mukaan tähän vuosisataan saakka kaikki tiesivät, että seksi oli tarkoitettu lasten tekemistä varten ja seksuaalisuudella on sosiaalinen, globaalinen, jopa kosminen tarkoitus, jonka homoseksuaalit ovat nyt asettaneen uhanalaiseksi (Socarides 1995, 11).

Uusimmassa teoksessaan Socarides ottaa myös tiedepoliittista kantaa sosiaalista konstruktionismia vastaan huomauttamalla, että se on muotiin tullutta disinformaatiota, joka on tunkeutunut yliopistoihin yhtä tuhoisalla tavalla kuin naistutkimus. Socaridesin mukaan ‘dekonstruktionismi’ on Michel Foucault’n keksimä henkilökohtainen puolustus omalle perversiolleen. Socarides muistuttaa, että Foucault’n kirjoitukset ovat ‘taitavaa propagandaa’, mutta loppujen lopuksi hän pystyi dekonstruoimaan vain itse itsensä kuolemalla aidsiin. Tämän pitäisi Socaridesin mukaan varoittaa yliopistollisia tutkijoita. (Socarides 1995, 245).

Socarides on tunnettu kärjekkäistä henkilöön kohdistuvista hyökkäyksistä. Socarides tuomitsee myös Alfred Kinseyn ‘pederastina’, joka puolustaa aviorikkoja, homoseksuaaleja ja itsetyydyttäjiä. (emt., 70). Socaridesin mukaan APA antoi periksi ‘hyökkäyshaluisille homoseksuaaliryhmille’ poistaessaan homoseksuaalisuuden sairausluokituksesta vuonna 1973 (emt., 74). Socarides tuomitsee LeVayn ja Hamerin olettamukset homoseksuaalisuuden biologisesta alkuperästä väittämällä, että nämä molemmat tutkijat ovat itse homoja (emt., 92-

99). Socarides kuvaa miten osa hänen antamaansa homoseksuaalisuuden hoitoa sisältää homopotilaan rauhoittamista pelolta, että emättimessä olisi hampaita, jotka vahingoittavat potilaan penistä. Socarides kertoo näyttävänsä kaaviokuvia emättimestä poistaakseen siihen kohdistuvaa mystiikkaa. (emt., 142).

Socarides ottaa kantaa myös mm. Judith Butlerin edustamaa ‘muodikasta’ näkemystä kohtaan, jonka mukaan sosiaalinen sukupuoli (*gender*) ei välttämättä seuraa biologisesta sukupuolesta (*sex*). Socarides huomauttaa, että Judith Butlerin termi *gender* paljastaa käyttäjänsä tarkoitusperät:

”Aina kun tänä päivänä käytetään termiä *gender*¹⁹ muuten kuin latinan kielen kielioppia opiskeltaessa, ollaan todennäköisesti feministin kourissa ja todennäköisesti lisäksi miehiä vihaavan lesbofeministin kynissä” (Socarides 1995, 248).

Socarides esittää ‘psykoanalyytikon näkemyksensä’, että homoseksuaaleihin olisi kohdistettava pakollinen HIV-testaus ja tartunnan saaneiden karanteeni (emt., 236). Homoseksuaalisuus on Socaridesin mukaan sairaus, joka johtaa masennukseen ja sitä kautta seksuaaliseen holtittomuuteen ja HIV-infektioon.

Socaridesin uusin kirja on herättänyt useita vastalauseita psykiatrikunnan keskuudessa kärjekkään ja leimaavan kielenkäyttönsä ja sisältämiensä henkilökohtaisten hyökkäysten vuoksi. Socaridesin (1995a) teosta arvioinut Herschberger (1996) pitää valitettavana, että tällaista vähemmistösyrijintää esiintyy edelleen psykiatrian piirissä. Herschberger pitää Socaridesin psykoanalyttisia teorioita mielikuvituksen asiattomina ja aggressiivisina.

¹⁹ Englannin kielessä termi 'gender' tarkoittaa sosiaalisen sukupuolen ohella sanan kieliopillista sukua.

Herschberger toteaa Socaridesin teoriaan kuuluvan mm., että homomiehet haluavat perverssin halunsa takia ottaa sisäänsä toisen miehen ruumiin, mikä saattaa johtaa mm. siihen, että homoseksuaali syö murhaamansa uhrin ruumista. Herschbergin mukaan Socaridesilla on myös psykoanalyttinen teoria siitä, miksi homoseksuaaleja ei tulisi päästää yliopiston opettajiksi. Homoseksuaalit kokevat kateutta paremmin menestyviä tovereitaan kohtaan joutuessaan huonosti maksettuihin opettajan virkoihin ja kostoksi viettelevät opiskelijoiksi tulevia nuoria miehiä ja tuhoavat täten heidät. Herschbergin mielestä Socaridesilla ei olisi oikeutta kuulua ammattiauttajien joukkoon. (Herschberger 1996).

Socarides sai lisää julkisuutta kun New York Timesissa julkaistiin 24.12. 1995 artikkeli, jonka mukaan hänen oma poikansa Richard Socarides on osoittautunut homo ja presidentti Bill Clinton on nimennyt tämän Valkoisen talon homo- ja lesboasioiden neuvonantajaksi. Tämän artikkelin yhteydessä psykoanalyttikko Socarides toistaa edelleen kantansa homoseksuaalisuudesta vaarallisena sairautena ja vihansa homoliikettä kohtaan. Socaridesin mukaan homoliike kohdistaa kuolettavan iskun (*deadly aim*) perheinstituutiota kohtaan, vaarantaa ihmiskunnan jatkuvuuden ja on saanut aikaan 1900-luvun hirvittävimmän luonnonkatastrofin, aidsin. Artikkelissa kuvataan, miten psykoanalyttikko Socaridesin kannanotot ovat tuoneet hänelle paljon julkisuutta ja kannatusta yhdysvaltalaisen uskonnollisen oikeiston taholta (mm. Traditional Values Coalition). (*New York Times*, 24.12. 1995).

Nagourneyn (1995) tekemä Socaridesin perheen haastattelu kuvaa psykoanalyttikon omia asenteita hänen oman poikansa petettyä 'normaalin' genitaalisuuden ideaalin ja osoittauduttua homoseksuaaliksi. Socaridesin nelikymppinen poika Richard on haastattelun mukaan tasapainoisuuden perikuva ja elänyt parisuhteessa jo yli 10 vuotta, kun taas psykoanalyttikko Socaridesilla on ollut kolme avioeroa. Psykoanalyttikko Socarides kieltäytyy periaatteesta

tapaamasta poikansa elämänkumppania. Psykoanalyytikko Socaridesin neljäs vaimo kuvaa, miten voimakkaasti psykoanalyytikko reagoi, kun hänen oma poikansa tuli kertomaan avoimesti sen, mitä psykoanalyytikko oli jo pitkään aavistanut. Vaimon mukaan pojan lähestyessä avointa tunnustusta, psykoanalyytikko Socarides aloitti niin voimakkaan vihan ja tunnekuohun ryöpyn, ettei poika saanut asiaansa sanotuksi, vaan joutui poistumaan. Nagorney kuvaa psykoanalyytikko Socaridesin vaikutuksen ulottuneen kauas psykiatrian ulkopuolelle. Se vaikutti lainsäädäntöön, ja kirkkoon; se väritti tavan jolla kulttuuri suhtautui homoseksuaalisuuteen ja jolla homot ja lesbot suhtautuivat itse itseensä. Socarides oli usean otteeseen kehottanut perustamaan ‘kansallisia keskuksia’ homoseksuaalien parantamiseksi. Socaridesin vaikutusvaltaa lisäsi se, että hän kuului vaikutusvaltaiseen lääketieteelliseen professioniin ja oli Harvardissa ja Columbiassa opiskellut lääkäri ja psykiatrian professori. Nagourneyn arvion mukaan järjestäytyneiden homojen ja Socaridesin suhteet ovat yhä ‘vereslihalla’, koska Socarides ei ole muuttanut piirrettäkään kampanjastaan, jonka hän aloitti vuonna 1958. Tunnetun yhdysvaltalaisen historioitsijan Martin Dubermanin mukaan psykoanalyytikko Socarides on ‘sabotoinut useiden sukupolvien elämän’. (Nagourney 1995, 75- 114).

Aivan viime vuosina psykoanalyytikot Socarides ja Nicolosi ovat antaneet julkisen tukensa PinkSwastika -nimiselle fundamentalistiselle liikkeelle, jonka ohjelmajulistuksen mukaan Hitlerin natsismi, juutalaisten joukkomurhat ja toinen maailmansota olivat itse asiassa homoseksuaalien salajuonia. PinkSwastikan ideologian mukaan homoseksuaalit olivat vastuussa Hitlerin valtaannoususta ja uusnatsiliikkeestä Yhdysvalloissa. PinkSwastika -liikkeen ohjelmajulistuksen mukaan historiaa on totaalisesti väärennetty väittämällä, että homoseksuaalit olivat juutalaisten kanssa Hitlerin joukkotuhon uhreja. Psykoanalytikoita Socaridesia ja Nicolosia kiitetään PinkSwastikan kirjan johdannossa antamassa tukea liikkeelle, jonka väitteiden mukaan natsismissa itse asiassa homot

harjoittivat viattomiin ihmisiin kohdistuvaa brutaalisuutta, raiskaamista, kiduttamista ja murhia (Lively & Abrams 1995, ix-xv).

Uusin julkinen keskusteluryöppy syntyi Wall Street Journalissa 9.1.1997, kun NARTH:in johtajat psykoanalyytikot Socarides ja Nicolosi varoittavat homoseksuaalisuuden johtavan aidsiin, josta voi pelastua vain psykoanalysoimalla homoseksuaalisuus pois (*Wall Street Journal*, 9.1. 1997, sivu A12). Socaridesin provokatiivinen tyyli sai aikaa toistakymmentä vastinetta. Sosiologian professori Peter Nardi, joka on kirjoittanut useita teoksia homoseksuaalisuudesta, tiivistä psykoanalyttisiin väitteisiin kohdistuneen kritiikin: se pieni osa ihmisistä, joiden väitetään tulleen heteroiksi psykoanalyysissä, on vain vuosien käsittelyn jälkeen muuttaneet ulkoista käyttäytymistään, mutta ei identiteettiään, fantasioitaan tai seksuaalista kiinnostustaan; he ovat todennäköisimmin olleet alunperinkin biseksuaaleja ja käyttäytymisen muutokset esiintyvät vain lyhyen aikaa käsittelyn päättymisen jälkeen. Nardin mukaan pysyviä muutoksia itse seksuaalisessa suuntautumisessa (identiteetissä ja kiintymyksessä) ei ole osoitettu tieteellisesti pitävästi. (*Wall Street Journal*, January 23, 1997).

Jos Socaridesin asenteet ja väitteet kohdistuisivat esim. juutalaisiin tai mustaihoisiin, ne tunnistettaisiin helposti rasisen ja antisemitistisen demagogin irrationaalisiksi houreiksi ja ne jätettäisiin omaan arvoonsa. Ongelmana on kuitenkin se, että Socarides edustaa psykoanalyysiä ja hänen kohteensa ovat homoja. Psykoanalytikoita ollaan pitkään totuttu pitämään homoseksuaalisuuden 'asiantuntijoina'. Siksi niitä voidaan Suomessakin jopa aivan viime vuosina esittää 'tieteenä' ja 'tieteellisinä tutkimuksina' (Esim. Stenbäck 1993, Siltala 1994, 329) tai yliopiston psykiatrian opetuksessa, esim. lääkärien koulutukseen erikoistuneessa Kuopion yliopistossa (Puhakka 1996). Psykoanalyttikkojen Socarides ja Nicolosi organisaatio NARTH on

järjestäytynyt kansainväliseksi liikkeeksi palauttaa homoseksuaalisuus takaisin sairaudeksi (Ks. Toby Bieber 1994), mitä oppia sen edustajat kiertävät luennoimassa uskonnollisissa yhteisöissä, yliopistoissa ja mielisairaaloissa Suomessakin (Ks. luku Eheytysliike: Jumala palaa psykologiseen teoriaan).

Vuosikymmenien kokemus on osoittanut, että Socaridesin kaltaisten psykoanalyttikkojen homoseksuaalisuutta kohtaan tuntemaan vihaan ei vaikuta mikään tieteellinen tieto, argumentti, vetoaminen järkeen, moraaliin tai tunteeseen ja Socaridesin kohdalla ei edes oman homoseksuaalisen pojan puhe. Socaridesin perheen sisällä näkyy kuitenkin sukupolven vaihdos.

Psykoanalyttikon homoseksuaalinen poika Richard Socarides on antanut julkisuudessa useita lausuntoja, joiden mukaan hän Valkoisen talon edustajana tapaa Yhdysvaltain homo- ja lesbojärjestöjen edustajia ja keskustelee näiden kanssa ajankohtaisista kysymyksistä syrjinnän poistamiseksi: syrjinnän vähentäminen asevoimissa, liittovaltiotasoisien syrjintäkieltolain (ENDA) säätäminen, avoimesti lesbojen tai homojen nimittäminen liittovaltion tehtäviin. Richard Socaridesin mukaan näistä Valkoisen talon ja homo/lesboyhteisön välisistä tapaamisista on tullut säännöllinen instituutio. (Washington Blade 21.3. 1997, s. 5).

7.7 Sairausluokitukset sairausleiman virallistajina

Käyttäytymisen muodot, jotka on kunakin aikakautena medikalisoitu, määritelty lääketieteelliseltä kannalta 'sairaiksi', 'poikkeaviksi' tai 'luonnonvastaisiksi', on *virallisesti* kodifioitu erilaisissa sairausluokituksissa. Nämä ovat luetteloja ilmiöistä, jotka on eri aikoina enemmän tai vähemmän virallisesti luokiteltu sairauksiksi. Karl Menninger (1963) on tehnyt tutkimuksen erilaisista sairausluokituksista aina Hippokrateesta lähtien. Luokitukseen liittyvät

lähdeviitteet on lueteltu Menningerin (1963, 491-509) perinpohjaisessa viite- ja noottiluettelossa.

Sairausluokitusten historia heijastaa mielenkiintoisella tavalla lääketieteen ja sen sairauskäsitysten historiaa. Tunnetusti *Hippokrates* (460 eKr.) suhtautuu hillitysti erilaisiin tauteihin, eikä pidä mitään tautia yliluonnollisena, vaan selittää kaikki luonnollisilla, fysiologiaan ja ympäristöön liittyvillä syillä. Hippokrateen luokituksessa ovat listattuina esim. mania, melankolia, epilepsia, hysteria, ja ‘skyyttalaisten tauti’. Viimeksi mainittu tulee lähelle seksuaalista ‘poikkeavuutta’. Se ilmenee lähinnä tietyissä kulttuureissa esiintyvänä transvestisuutena. Hippokrateelle skyyttalaisten tauti ei ole yliluonnollinen sairaus, pahe tai ‘luonnon järjestyksen’ rikkomista vaan johtuu siitä ilmastosta, jossa skyyttalaiset asuvat ja siitä, että heidän elämäntapaansa kuuluu ratsastaminen. Ratsastamisesta aiheutuva puristus genitaaleihin aiheuttaa skyyttalaisille myös impotenssia luonnollisista syistä. Hippokrateen mukaan eurooppalaiset ovat sotaisampia kuin skyyttalaiset ja muut aasialaiset, koska jälkimmäisten ilmasto edistää passiivisuutta ja pelkuruutta. (Menninger 1963, 420-421).

Praetoriuksen (1899) historiantutkimuksen mukaan Herodotoksen ja Hippokrateen viittaukset ‘skyyttalaisten tautiin’ on ilmeisesti yksi ensimmäisiä lääketieteellisiä luonnehdintoja seksuaalisesta ja sukupuolisesta ‘poikkeavuudesta’. Näiden tutkijoiden mukaan skyyttalaisilla oli joukko miehiä, jotka käyttäytyivät feminiinisesti, pukeutuivat naisten vaatteisiin ja antautuivat ‘passiiviseen pederastiaan’. (Praetorius 1899, 98).

‘Skyyttalaisten taudista’ ‘kärsivät’ olivat todennäköisesti berdache-ilmioon verrattavia tietäjiä, miehiä, jotka pukeutuivat naisiksi ja ilmeisesti olivat seksuaalikontaktissa myös miesten kanssa. Mustan meren rannalla asuvien muinaisten skyyttalaisten (8.-9. vuosisata eKr.) oman tulkinnan mukaan

‘skyyttalaisten tauti’ oli jumalattarien kosto heidän pyhytensä häpäisemisestä, vaikka lääketieteen perustaja Hippokrates pitikin tautia luonnollisista syistä - lähinnä ilmastosta - johtuvana. (Encyclopaedia Britannica 1967, 118).

Platon on myös luokitellut psyykkiset häiriöt, joista hän pitää osaa jumalien antamana, osaa luonnollisina, fyysisen sairauden aiheuttamina. Jumalallisista sairauksista Platon identifioi profetallisen hulluuden (Apollon antama), uskonnollisen hulluuden (Dionysoksen antama), runollisen hulluuden (muusien antama) - sekä eroottisen hulluuden (Afreoditeen ja Eroksen antamana). Galenoksen (129-199) luokitus selittää eri sairaudet humoraalipatologian termein, elinnesteiden tasapainon kautta. Vaikka Galenoksen mukaan ‘luonto on tarkoittanut sukuelimet suvunjatkamiseen’, hänen varsinaisessa sairausluokituksessaan ei ole mainittu seksuaalista ‘poikkeavuutta’ sairautena. (Menninger 1963, 422).

Uskonnollisten argumenttien valta-asema näkyy persialaisen lääkärin *Avicennan* (980-1037 jKr.) tunnetussa sairausluokituksessa, jota käytettiin oppikirjana vuosisatojen ajan sekä islamilaisissa että eurooppalaisissa maissa. Avicennan luokitus pohjautuu osittain humoraalipatologisiin näkemyksiin mm. sappinesteen vaikutuksista psyykkisten häiriöiden syntyyn. Avicenna on yksi ensimmäisiä luokittelijoita, joka mainitsee (passiivisen, miesten) homoseksuaalisuuden sairautena (mollitus). Katolisen kirkon suuri oppi-isä Tuomas Akvinolainen (1225-1274) kodifioi katolisen kirkon opin niin teologisen kuin psykologisen ja lääketieteellisen tieteen alueella. Tuomas luokittelee paitsi letargian, manian ja melankolian, noitavainoja ennakoiden myös psyykkiset sairaudet, joita demonit aiheuttavat. Myöhemmin katolisen kirkon opissa (*Malleus Maleficarum*) juuri demonit aiheuttavat seksuaalista ‘poikkeavuutta’. (Menninger 1963, 424-425).

Käyttäytymisen sosiaalisen kontrollin siirtymistä katoliselta kirkolta yliluonnollisine selityksineen lääketieteelle havainnollistavat muutokset sairausluokituksissa keskiajan jälkeen. Paolo Zacchias (1548-1659) oli yksi oikeuslääketieteen pioneereja ja teki suuren synteessin aikansa sairauksiksi luokitelluista käyttäytymishäiriöistä. Zacchiasin luettelossa on muiden psyykkisten sairauksien joukossa ‘demonomania’, joka johtuu pahojen henkien asettumisesta ihmisen sisään. Robert Burtonin (1577-1640) suuressa käsikirjassa *Anatomy of melancholy* esiintyy myös humoraalipatologisten tilojen joukossa ‘demonien valtaan joutuminen’. Boissier de Sauvage (1706-1767) omisti elämänsä tieteellis pohjaisen nosologian (sairausluokituksen) luomiselle. Vaikka de Sauvagen luokituksessa onkin jäljellä ‘demonomania’, hän määrittelee sen, toisin kuin edeltäjänsä, melankolialle sukua olevaksi sairaudeksi, jolla on luonnolliset syyt, mutta joka ilmenee *uskomuksena*, että demonit ovat vallanneet ihmisen. (Menninger 1963, 433). de Sauvagen teos vaikutti merkittävästi mm. suuren pohjoismaisen luokittelijan Karl Linnén (1707-1778) sairausluokitukseen. Tästä lähtien ‘demonomania’ määriteltiin sairaudeksi, johon vain liittyy *uskomus* demonien valtaan joutumisesta. (Menninger 1963, 443)

Philippe Pinel (1745-1826) sekä amerikkalaisen psykiatrian ‘isäksi’ kutsuttu Benjamin Rush (1745-1813) loivat perustan nykyiselle sairaaksi luokittelulle pitämällä mielisairaita ihmisiä mieleltään häiriintyneinä yksilöinä, jotka tarvitsevat ymmärrystä ja hoitoa. Pinel ja Rush siirsivät mielisairaudet pois uskonnollisten, demonologisten ja humoraalipatologisten selitysten joukosta mieleltään ‘sairaiden’ ihmisten käyttäytymishäiriöiksi. (Menninger 1963, 444-445).

Morelin (1809-1873) vaikutuksesta ryhdyttiin oletamaan biologisia ja perinnöllisiä syitä mielisairauksille. Morelille *perinnöllinen mielisairaus* oli lukuisten psyykkisten häiriöiden pohjalla. Yksi Morelin perinnöllisten

mielisairauksien muoto on ‘sukupuolivietin perversio’. Mm. Rushin vaikutuksesta ryhdyttiin nyt määrittelemään erilaiset ‘luonnonvastaiset’ sukupuolivietin muodot psyykkisiksi häiriöiksi, mikä johti toista vuosisataa kestävään ‘masturbaatiohysteriaan’, jolloin masturbaatiota pidettiin useiden mielisairauksien perussyynä. Magnanin (1835-1916) luokituksessa ovat psykoanalyyttistä teoriaa ennakoiden virallistettuina seksuaaliset ‘poikkeavuudet’, ‘perversiot’ ja ‘epänormaalisuudet’ sekä masturbaatio. (Menninger 1963, 542-453).

‘Demonomanian’ maallistumista ja lääketieteellistymistä kuvaa Gley (1884) aikanaan merkittävä ja Freudiinkin vaikuttanut yleiskatsaus Charcot’n ja Magnanin, Westphalin sekä Krafft-Ebingin seksuaaliteorioihin. Gley mukaan ‘demonomania’ on hyvin harvinaista ‘tänä päivänä’ (1884) ja ilmenee pääasiassa ‘genitaalisina ongelmina’. Kuten psykoanalyttikot myöhemmin, Gley tuntee ‘luonnon tarkoituksen’: on olemassa ‘suvunjatkamisen vietti’ (*‘instinct de la génération’*), joka voi kuitenkin vahingoittua ja mennä vikaan. Gley viittaa Moreau’hon, jonka mukaan on itse asiassa olemassa kuudes aisti, ‘seksuaalinen aisti’ (*‘le sens génital’*), joka voi vahingoittua kuten muutkin aistit. ‘Suvunjatkamisvietin’ vahingoittuminen voi johtaa useisiin patologioihin, kuten masturbaatio, erotomania, satyriaasi ja genitaalinen perversio (suvunjatkamisvietin kohdistuminen väärään kohteeseen). Gley yleiskatsauksessa 1800-luvun ‘seksuaalitieteeseen’ ilmenee vanha tieteenfilosofinen perinne: ‘normaali’ seksuaalisuus on anatomisten muotojen määrittelemää. Koska ihminen on luotu mieheksi ja naiseksi, ainoa oikea suvunjatkamiselinten käyttömuoto on genitaalinen yhdyntä miehen ja naisen välillä. Niiden muunlainen käyttö on ‘luonnonvastainen perversio’. (Gley 1884, 91).

Gley’n tieteellinen yleiskatsaus on myös siinä mielessä mielenkiintoinen, että siinä ehkä ensimmäisiä kertoja liitetään ‘luonnonvastaisen pervertikon’

psykiatriseen stereotypiaan myös miehen roolista degeneroituneen naisellisen homomiehen stereotypia, joka on säilynyt psykiatriassa yli vuosisadan, vaikka historiasta on saatavissa useita erilaisia homoseksuaalisuuteen liittyviä roolimalleja alkaen spartalaisista taistelijapareista. Gley'n mukaan 'pederastien' 'neuropatia' ilmenee myös fyysisesti: heillä on laitetut hiukset, heidän sormensa ovat sormuksien koristamia, heidän koko olemuksensa haisee parfyymille ja he heiluttavat sormissaan nenäliinaa (Gley, 1884, 94).

Tämä sama stereotypia säilyy psykoanalyttikko Kalle Achtén tuotannossa vielä lähes sata vuotta myöhemmin: ”Homoseksuaaliset miehet pukeutuvat usein värikkäästi ja huomiota herättävästi. He saattavat käyttää runsaasti parfyymejä”. (Achté ym. 1973, 111).

Merkittävät seksuaalisten 'poikkeavuuksien' luokittelijat Krafft-Ebing (1840-1902) sekä Kraepelin (1856-1926) luokittelivat homoseksuaalisuuden 'suvunjakamiselinten' väärinkäyttönä psyykkiseksi häiriöksi ('*conträre Sexualempfindung*'), jonka katsottiin pääasiallisesti johtuvan perinnöllisestä patologiasta. Kraepelin luokitteli 'käänteisen sukupuolivietin' 'psyykkisiin heikkouksiin' idiotian, kretinismien ja heikkomielisyyden rinnalle. Mielenkiintoista Kraepelinin luokituksessa on hänen esittämänsä 'valitteluvainoharha' (*Querulantenwahn*), joka myöhemmissä luokituksissa kehitettiin mm. dissidenttien hiljentämiseksi käyttökelpoiseksi 'kverulatoriseksi paranoiaksi', joka määritellään 'oikeustaisteluksi kuviteltuja tai todellisia epäkohtia vastaan'. Olen aikaisemmin kuvannut Suomessa ilmenevän 'kverulatorisen paranoian' käyttökelpoisuutta mm. juuri seksuaalivähemmistöjen oikeustaistelun hiljentämiseksi (Stålström 1980).

Sigmund Freudin vaikutuksesta tapahtui merkittävä siirtymä, jolloin 'luonnon tarkoitusten' vastainen seksuaalinen 'poikkeavuus' määriteltiin biologisperäisen

degeneraation sijasta psykodynaamiseksi ilmiöksi, mille ryhdyttiin nyt oletamaan psyykkiseen kehitykseen liittyviä, psykologisia syitä. Freud irrotti 'luonnon-vastaisen' käyttäytymisen muodot, kuten masturbaatio ja homoseksuaalisuus, biologisten 'degeneraatioiden' joukosta ja teki niistä 'psykoseksuaalisen kehityksen pysähtymiä'. Szasz (1974, 195-196) kuvaa miten Freud pitää aikuisiän masturbaatiota 'patologisena' ja 'patogeenisenä' toimintona, vaikka tämä Freudin mukaan 'ilmiselvä tosiasia' pyritäänkin usein 'kieltämään'. Menningerin mukaan Freudin ja Kraepelinin käsityksiä soveltaen kehittyi yksi nykyisten sairausluokitusten esimuotoja, Yhdysvaltain Psykiatriyhdistyksen (APA) *Standard Classified Nomenclature of Diseases* (1934), jossa 'patologinen seksuaalisuus' oli luokiteltu 'psykopaattisiin persoonallisuuksiin'. Uusi sairausluokitus kehitettiin Yhdysvaltain armeijassa, joka kiinnitti palvelukseensa suuren joukon psykiatreja ja psykoanalyttikkoja kitkemään pois seksuaalisesti 'poikkeavat' ja muut 'psyykkisesti häiriintyneet'. Tämän seurauksena kehitettiin *Standard Veterans Administration Classification* (1951), jossa homoseksuaalisuus määriteltiin 'seksuaaliseksi poikkeavuudeksi' pääluokassa 'Luonne- ja käyttäytymishäiriöt'. Tämän luokituksen perusteella ja psykoanalyttikko Radon vaikutuksesta APA muotoili vuonna 1952 ensimmäisen version nykyisestä luokituksesta DSM-I, joka otettiin käyttöön eri puolilla maailmaa. DSM-I:ssä homoseksuaalisuus luokiteltiin 'seksuaaliseksi poikkeavuudeksi' pääluokassa 'Sosiopaattinen persoonallisuuden häiriö' (Menninger 1963, 481).

Homoseksuaalisuuden kansainvälisen medikalisaation virallisti se, että se määriteltiin psyykkiseksi sairaudeksi kahdessa sairausluokituksessa, American Psychiatric Associationin luokituksessa *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (DSM) sekä Maailman terveysjärjestön (WHO) luokituksessa *International Classification of Diseases* (ICD). Nämä käsikirjat edustavat viralli-

sesti hyväksytyjä diagnostisia leimoja ja muodostavat virallisen listauksen siitä, mitä ilmiöitä pidetään psyykkisinä sairauksina.

American Psychiatric Association julkaisi DSM:n ensimmäisen painoksen vuonna 1952. Tässä homoseksuaalisuus on luokiteltu yhdeksi ‘seksuaalisista poikkeavuuksista’ ja se sisältyy pääkappaleeseen ‘Sosiopaattiset persoonallisuuden häiriöt’. Luokituksen amerikkalaista moralistista taustaa ja ajan henkeä kuvaa se, että DSM-I:ssä psyykkisiksi sairauksiksi luokiteltiin kaikki ‘luonnonvastaiset’ seksuaalikäyttäytymisen muodot.

Bieberin potilasotos kerättiin samaan aikaan kuin DSM-I luotiin, 1950-luvun alkuvuosina. DSM:n toinen painos julkaistiin vuonna 1968. Homoseksuaalisuus oli siinä muiden sairauksien ohella saanut numeron tietyn systematiikan mukaisesti. Se kuului pääkategoriaan ”Persoonallisuuden häiriöt ja tietyt ei-psykoottiset psyykkiset häiriöt” (luokat 301-304). Yhdysvaltalaisen luokituksen toisessa painoksessa muodostettiin psykoanalyttisen käytännön mukaisesti *määritelmällisesti* mielisairauksia sellaisista seksuaalikäyttäytymisen muodoista, jotka eivät johda emätinyhdyntään toisen sukupuolen kanssa tai jotka ovat luokittelijan mielestä vastenmielisiä. Diagnoosi ‘homoseksuaalisuus’ (302.0) kuului luokkaan ‘seksuaaliset poikkeavuudet’. (DSM-II, 1968, 44).

8. SAIRAUSLEIMAN VASTAISET ARGUMENTIT

8.1 Varhaiset haasteet

Homoseksuaalisuutta alettiin määritellä synnin sijasta sairaudeksi lääketieteen saavuttaessa valta-aseman ja korvatessa uskonnon moraalinormina 1800-luvun lopussa. Suuri osa vuosisadan vaihteen lääkäreistä määritteli homoseksuaalisuuden synnynnäiseksi patologiaksi, degeneraatioksi. Pieni joukko

kansalaisyhteisöaktiiviteja esitti kuitenkin, että vaikka homoseksuaalisuus todennäköisesti on synnynnäistä, se ei ole patologista. Tämän näkemyksen mukaan sitä ei nähty 'poikkeavuutena', vaan normaalina seksuaalisuuden variaationa.

Tärkeä ei-lääketieteellinen homoseksuaalisuuden synnynnäisen teorian kannattaja oli edellä mainittu Karl Heinrich Ulrichs (1864a), joka julkaisi laajan sarjan poleemisia ja teoreettisia kirjoituksia aiheesta vuodesta 1864 alkaen. Hän käytti homoseksuaaleista nimitystä 'Urnig' ja katsoi, että he olivat henkilöitä, joiden fyysinen sukupuoli ei vastannut heidän omaa sukupuoliviettiään. Ulrichsin mukaan tämä tila ei ollut patologinen. Siksi juridinen painostus oli sekä epäoikeudenmukaista että irrationaalista (Ks. Bullough 1976).

Kuten aikaisemmin todettiin, yksi ensimmäisiä variaatioteorian edustajia oli unkarilainen Benkert, joka oli myös 'homoseksuaalisuus' -termin keksijä. Sitä ennen homoseksuaalisuudesta oli käytetty termejä 'luonnonvastaiset' tai 'sodomiittiset' teot. Jo vuonna 1869 hän kritisoi homoseksuaalien syrjintää Preussissa. Avoimessa kirjeessä valtion juristeille hän arvosteli rangaistavuutta paitsi ihmisoikeuksien vastaisena myös tieteellisen tiedon vastaisena. (Lauritsen ja Thorstad, 1974; Silverstolpe 1987).

Yksi kuuluisimmista homoseksuaalisten ihmisten oikeuksien puolestapuhuja 1800-luvun lopulla oli saksalainen lääkäri Magnus Hirschfeld. Hirschfeld (1914) katsoi että sukupuolivietti on sisäisten rakenteiden tulosta, mihin sisäeritysrauhaset ovat vaikuttaneet. Hirschfeld ei kuitenkaan määritellyt homoseksuaalisuutta patologiseksi. Hän toisti Ulrichsin käsityksen, että homoseksuaalit muodostavat eräänlaisen kolmannen sukupuolen, 'seksuaalisen välimuodon' (*sexuelle Zwischenstufe*). Hirschfeld perusti liikkeen, jota voidaan pitää ensimmäisenä homoseksuaalien kansalaisyhteisöliikkeenä, tieteellis-

humanitaarisen komitean (Wissenschaftlich-humanitäres Komitee, WHK) Berliinissä 15.5. 1897.

Tärkeä vuosisadan vaihteen homoseksuaalisuuden patologia-käsitteen kriitikko Freudin ohella oli englantilainen lääkäri Havelock Ellis (1936/1910). Hän oli vakuuttunut siitä, että homoseksuaalisuus on pääasiassa synnynnäinen, peritty ominaisuus. Ellisin mukaan homoseksuaalisuus ei ollut sairaaloinen ilmiö. Hän piti silloin vallinnutta orgaanisen biseksuaalisuuden teoriaa käyttökelpoisena selityksenä homoseksuaalisuudelle. Hän uskoi, että sen korvaisi myöhemmin täsmällinen hormonaalinen teoria. Todellinen inversio ei hänen mukaansa ollut muutettavissa.

Kuten lääketieteelliset kollegansa, Ellis käytti tapausselesteita kuvaamaan seksuaalista inversiota. Toisin kuin lähes kaikki muut vastaavat tapausselesteet, Havelock Ellisin (1936/1910) kuvaamat tapaukset olivat pääasiassa terveitä, onnellisia, menestyviä ja älykkäitä yksilöitä eivätkä Krafft-Ebingin teoksista tuttuja kärsiviä ja neuroottisia hahmoja. Freudin päättelyä seuraten Ellis korosti, että hänen tapausselesteidensä pääasiallisesti henkisesti terveet yksilöt selittyvät sillä, ettei yksikään heistä tullut poliisin tai psykiatrin kautta.

Bullough'n (1976, 643-644) mukaan lääkärit eivät olleet ainoita jotka puhuivat homoseksuaalisuudesta 1900-luvun alkuvuosikymmeninä, vaikka heidän äänensä olivatkin voimakkaimmat ja kunnioitetummat. Myös kirjailijat ja historioitsijat alkoivat vaatia homoseksuaaleille kansalaisyhteisyyksiä ja he kyseenalaistivat homoseksuaalisuuden patologiaa koskevat opinkappaleet.

Conradin ja Schneiderin (1980, 196) mukaan julkinen ja ammatillinen mielenkiinto seksuaalisuutta kohtaan kasvoi dramaattisesti 1900-luvun ensimmäisellä kolmanneksella. Ehkäisyvälineiden kehitys ja ylikansoittumisen havaitseminen

olivat sosiaalisia muutoksia, jotka vaikuttivat lisääntyvään tietoisuuteen siitä, ettei seksuaalisuuden tarvitse välttämättä liittyä lisääntymiseen. Tosiasiassa maapallon ylikansoitus on vakava uhka, eikä suinkaan homoseksuaalisuuden väitetty uhka väestölle.

Szaszin (1971, 168) mukaan André Giden omaelämäkerrallinen teos *Corydon* (1911) oli ehkä ensimmäinen teos, jossa esitettiin, että homoseksuaalit ovat 'sairaita' vain siinä määrin kuin yhteiskunta heidät kategorisoi 'sairaiksi' ja kun he itse alistuvat tähän kategoriaan. Gide osoittaa homoseksuaalisuuden stigmatisoiduksi rooliksi, samoin kuin juutalaisen rooli, joka riittävän yhteiskunnallisen paineen alaisena voidaan salata ja kiistää. André Giden mukaan homoseksuaalisuuden 'diagnoosi' on tosiasiassa stigmatisoiva leima, jonka sen kohteeksi joutuvan tulee kiistää suojellakseen omaa autenttista identiteettiään. Välttyäkseen lääketieteelliseltä alistamiselta, homoseksuaalin tulee kiistää lääkärin häneen lyömä leima. (Gide 1911, 8-10). Näin myös medikalisaatiokritiikin juuret tältä osin ovat kaunokirjallisuudessa ja homoseksuaalien omassa toiminnassa, eivätkä lääketieteessä.

Giden ranskalaista medikalisaatiokritiikin perinnettä jatkoi sodan jälkeen eksistentiaalistifilosofi Jean-Paul Sartre, joka pääteoksessaan *L'Être et le néant* pitää esimerkkinä 'huonossa uskossa' elämisestä homoseksuaalia, joka häpeillen alistuu stigmatisoiviin määritelmiin. (Ks. Sartre 1969).

Natsien valtaantulo ja toinen maailmansota katkaisivat pyrkimykset poistaa homoseksuaalisuuden rikos- ja sairausleimat useiksi vuosiksi Saksassa ja sen miehittämissä maissa, kun natsi-ideologian mukaan homoseksuaalit joutuivat keskitysleirille, kansalaisyhteiskunta tuhoitiin ja seksuaalisuus valjastettiin jälleen väestönkasvun palvelukseen.

8.2 Kinseyn (1948 ja 1953) sekä myöhemmät yleisyystutkimukset

Alfred C. Kinsey julkaisi monumentaaliset teoksensa *Sexual behavior in the human male* vuonna 1948 ja *Sexual behavior in the human female* vuonna 1953. Näillä teoksilla oli suuri vaikutus - ja on yhä vieläkin - siihen mitä ihmiset ajattelevat seksuaalisuudesta. Mitään niin laajaa tutkimusta ei oltu koskaan aikaisemmin tehty. Tilastolliset ajot tehtiin yhteensä 11 240 vastaukselle - 5300 miestä ja 5940 naista. Kinseyn työryhmä tutki empiirisesti yhdysvaltalaisen miesten ja naisten tosiasiallista seksuaalikäyttäytymistä. Kinseyn yleisyystutkimusta voidaan pitää yhtenä ensimmäisistä iskuista, jotka ryhtyivät murtamaan 'homoseksuaalin' kategoriaa.

Kinsey alunperin hyönteistieteilijänä pani ennen kaikkea painoa äärimmäisen huolelliselle kuvaamiselle ja luokittelulle. Hänen mielestään tosiasioita ja arvoja koskevia lauseita ei tule sekoittaa keskenään. Hän oli erityisen kriittinen perinteisiä 'normaalin', 'epänormaalin' ja 'patologisen' kategorioita kohtaan ja kritisoi niiden vaikutusta tieteelliseen ymmärrykseen.

Conradin ja Schneiderin (1980, 197) mukaan tämä Kinseyn tutkimusten ei-arvotava henki muodosti dramaattisen vastakohdan ei ainoastaan Freudille ja muille psykoanalyytikoille, vaan myös heidän edeltäjälleen Havelock Ellisille (1936/1910). Patologian käsitteen periytyminen lääketieteessä ei yksinkertaisesti sopinut ymmärtämään sosiaalisen käyttäytymisen variaatioita:

”Termiä ‘epänormaali’ sovelletaan lääketieteellisessä patologiassa tiloihin, jotka häiritsevät elävän kehon hyvinvointia. Sosiaalisessa mielessä termiä voitaisiin käyttää koskemaan seksuaalitoimintoja, jotka aiheuttavat sosiaalista sopeutumattomuutta. Sellainen käyttö kuitenkin edellyttää sen subjektiivista arviointia mikä on hyvää henkilökohtaista elämää, tai hyvää sosiaalista sopeutumista --
- Ei ole mahdollista väittää, että mikään poikkeama seksuaalinormeista --- aina tai edes tavallisesti pitäisi sisällään neuroosin tai psykoosin, sillä tapauselostemme osoittavat selvästi, että suurin osa

yksilöistä, jotka osallistuvat tabu-toimintoihin, sopeutuvat sosiaalisesti tyydyttävästi (Kinsey ym. 1948, 201).

Omaksi yllätykseksi Kinseyn tutkijat totesivat homoseksuaalisuuden paljon yleisemmäksi kuin mitä olivat odottaneet. Perustaen tuloksensa valkoiseen miespopulaatioon he totesivat, että 37%:lla Yhdysvaltain miehistä oli joskus ollut orgasmiin johtanut kontakti murrosiän ja vanhuuden välillä, että 50%:lla miehistä, jotka olivat yhä naimattomia 35-vuotiaana oli ollut vastaava kontakti ja että 4% valkoisesta aikuismiesväestöstä oli yksinomaisesti homoseksuaalisia koko elämänsä ajan. Tämä tarkoittaa Kinseyn ym. (1948, 623) mukaan, että joka kolmannella kadulla vastaantulevalla miehellä oli ollut aikuisiässä homoseksuaalinen kontakti.

Tulokset herättivät voimakasta vastarintaa, ennen muuta psykoanalytikkojen keskuudessa. Ne kuitenkin osoittivat, että homoseksuaalisessa käyttäytymisessä ei ollut kysymys vain muutamasta 'poikkeavasta' yksilöstä vaan huomattavasta vähemmistöikäytymisen muodosta.

Psykoanalytikko Bieber ym. (1962, 304-306) toteaa Kinseyn ym. hylänneen homoseksuaalisuuden patologiakäsityksen mm. sillä perusteella, että niin suurella osalla miehistä on homoseksuaalisia kokemuksia. Bieber vetosi siihen, ettei jonkin ilmiön yleisyys ole välttämättä yhteydessä patologian puuttumiseen. Hän käyttää esimerkkinä influenssan saamista talvikuukausina New Yorkissa. Vaikka tartunta on normaalijakautunut, henkitorven tulehdukset ovat selvästi patologisia ilmiöitä (emt., 304). Samassa yhteydessä Bieber arvostelee Kinseyn näkemystä siitä, että homoseksuaalisuuteen liittyvät ongelmat johtuisivat paljastumisen pelosta. Bieberin mukaan homoseksuaalit olisivat häiriintyneitä, vaikka heitä ei syrjittäisikään.

Kinseyn mukaan sen sijaan homoseksuaalisuudessa oli kysymys täysin luonnollisesta ilmiöstä. Ihmisillä, kuten heidän imettäväsillä sukulaisillaan on biologinen seksuaalisen stimulaation kyky. Stimulaation nimenomainen lähde (mies, nainen tai oma keho) on biologisesti riippumaton tuosta kyvystä. Oppimalla kulttuuriset kiellot kiellämme itse asiassa osan näistä stimulaation lähteistä. Kinseyn tulokset osoittivat kuitenkin, ettei tämä kulttuurinen oppiminen ja sosialisatio ollut ehdotonta. Vastoin ikivanhoja sosiaalisia normeja huomattava määrä ihmisiä osallistui kiellettyyn homoseksuaaliseen käyttäytymiseen, ilmeisesti ilman vakavia psykologisia seurauksia.

Tästä selityksestä suoraan seurasi yksi Kinseyn yllättävimpiä johtopäätöksiä homoseksuaalisuudesta: sitä ei ollut olemassa sinänsä. Oli vain homoseksuaalisia tekoja ja homoseksuaalisia suhteita; mutta identiteettinä - oliona riippumatta niistä, jotka konstruoivat sen kategoriana - sitä ei ollut. Kinseyn ryhmän mukaan homoseksuaalisuuteen viittaavaa termiä ei pitäisi edes käyttää yksilöitä koskevinä määreinä, vaan ainoastaan seksuaalikäyttäytymisen muotoja koskevinä. (Kinsey ym. 1948, 616-617). Vasta syrjintä oli tehnyt homoseksuaalisuudesta 'elämäntavan'. Kinsey oli täten ensimmäisiä ajattelijoina, jotka vastustivat homoseksuaalisuuden essentialistista määrittelyä. Kinsey korosti ilmiön konstruktionistista luonnetta. Tämä on Kinseyn ryhmän pysyvä saavutus, jonka rinnalla ovat toisarvoisia kiistelyt eri tutkijoiden erilaisiin otantavirheisiin perustuvista yksittäisistä prosenttiluvuista.

Kinseyn tutkimusryhmä teki varsin perusteellista työtä: he keräsivät tapausselesteita vuosien 1938 ja 1946 välillä. Koska he tutkivat myös käyttäytymismuotoja, joiden frekvenssi oli suhteellisen pieni, he eivät tyytyneet tavanomaiseen satunnaisotantaan, jossa kato ja sattuma vaikuttavat suhteettomasti, vaan tarkistivat tuloksensa 100%:n ositettuun otantaan perustuvilla otoksilla.

Koska myös suomalaiset tutkijat ovat pyrkineet kiistämään Kinseyn tutkimustulosten merkityksen (esim. Kontula 1984), on syytä muistuttaa myös suomalaisten tilastotieteen perusoppikirjojen tähdentävän, että

”--- *ositetun otannan* käyttäminen saattaa olla välttämätöntä, jossa halutaan jostakin pientä vähemmistöä edustavasta ryhmästä otosyksiköitä mukaan otantaan, sillä umpimähkäisessä otannassa saattaa tällaisen pienen vähemmistön tilastoyksiköt jäädä kokonaan otoksen ulkopuolelle”. (Vasama-Vartia 1980, 123).

Välttääkseen yksinomaisesti satunnaisotannasta johtuvia tilastoyksiköiden jäämisiä otoksen ulkopuolelle, Kinseyn ryhmän tutkijat käyttivät myös 100%:n ositettua otantaa, ts. he tutkivat erilaisia ryhmiä, joista he haastattelivat kaikki siihen kuuluvat. Tällaisia ryhmiä olivat esim. opiskelijaklubit, opiskelijavuosi-luokat, opiskelija-asuntolat, kaupungin asuinalueet, ammatilliset ryhmät jne. Varmistaakseen yleisyyslukujensa pohjautuvan myös sadan prosentin ositettuun otantaan, Kinseyn ryhmän tutkijat työskentelivät hyvin perusteellisesti, jopa pari vuotta saadakseen *kaikki* tiettyyn ryhmään kuuluvat henkilöt haastatelluiksi, yhteensä yli 3000 henkilöä. (Kinsey ym. 1948, 93-104).

Usein Suomessakin demagogisesti esitetyt väitteet siitä, että Kinseyn ryhmän tulokset olisivat perustuneet yksinomaan ‘vapaaehtoisten’ antamiin tietoihin, ovat siis vailla todellisuuspohjaa ja osoittavat kuinka yleisyyslukuihin usein liittyvä torjunta saattaa johtua siitä, ettei kritiikin esittäjä ole edes tutustunut alkuperäiseen tutkimukseen.

Milloin Kinseyn työryhmä rajoittui *satunnaisotantaan*, se piti huolta siitä, että vähintään 50...75% kyseisestä ryhmästä saatiin mukaan otokseen. Tutkijat tekivät huolellisia vertailuja sadan prosentin ositettujen ryhmien ja satunnaisotannalla saatujen ryhmien välillä. He totesivat mm., että henkilöt, joilla on sosiaalista

tabukäyttäytymistä (avioliiton ulkopuolisia suhteita, homoseksuaalisuutta jne.) ovat usein viimeisiä tulemaan haastateltaviksi sadan prosentin otoksissa (emt., 102). Tämä havainto osoittaa, että homoseksuaalisuuden frekvenssin mittaaminen satunnais-otannalla, kuten esim. Kontula ym. (1993) ovat tehneet, ei ole luotettava mene-telmä, vaan siihen sisältyvä kato kattaa ilmeisesti juuri seksuaalivähemmistöihin kuuluvia. Kontula ilmoittaa pitävänsä suomalaisen homoseksuaalisuutta koskevan perusteoksen ‘pahimpana virheenä’ sitä, että siinä viitataan Kinseyn tutkimusten yleisyyslukuihin 4-10% (Kontula 1984, 180). Kontulan ym. metodilla, joka eroaa Kinseyn työryhmän metodeista, tutkijat ilmoittavat löytäneensä Suomesta homoseksuaalisia aikuisia 0.6% vuonna 1992. (Kontula ym. 1993, 250).

Tätä metodologista epäselvyyttä käyttää hyväkseen uskonnollisia homoja edustava järjestö Aslan, joka vastustaa homoseksuaalisuuden luokittelua normaaliksi ja tasavertaisuuden myöntämistä itselleen, koska ‘homoseksuaalisuus nousee rikkinäisyydestä’. Oikeusministerille luovutetussa muistiossaan, jossa Aslan vastustaa tasavertaisuutta, järjestö vetoaa Kontulan ym. tuloksiin kysymällä retorisesti: ”Osoittaako normaaliutta se, että jotain ilmiötä esiintyy 0.6% väestöstä?”. (Aslan uutiskirje 1/1996, 1).

Jo 1940-luvun lopulla alkanut kiistely Kinseyn yleisyystuloksista näyttää jatkuvan Suomessakin. Merkillepantavaa kiistelyssä on, että metodologisten ongelmien problematisointia ei tehdä lainkaan, homoseksuaaleja koskevia yleistyksiä tehdään aivan pienestä otosjoukosta ja käytetään paljon energiaa väitteisiin, joiden mukaan homoseksuaalien lukumäärää aina ‘liioiteltaisiin’. Sosiologiselta ja eettiseltä kannalta ei liene merkitystä sillä, kuinka moni kokee seksuaalista kiintymystä samaan sukupuoleen. Suomessa etnisiin ja rodullisiin vähemmistöihin kuuluvia ihmisiä on vain prosentin murto-osa väestöstä, mutta

näillä vähemmistöillä on silti perustuslain takaama tasavertaisuus ja suoja syrjintää vastaan, eikä heitä patologisoida heidän pienen lukumääränsä takia.

Michaels (1996) on tehnyt uusimman yhteenvetotutkimuksen homoseksuaalisuuden yleisyydestä Yhdysvalloissa. Hän kiinnittää myös huomiota metodologisiin ja käsitteellisiin ongelmiin. Michaels huomaa myös, että satunnaisotantaan perustuvat luvut ovat pienempiä kuin Kinseyn tekemät, sadan prosentin otantaan perustuvat. Michaels varoittaa siitä, että perinteisissä yleisyystutkimuksissa homoseksuaalisuutta on usein käsitelty kuin se olisi yhdenmukainen ilmiö, jonka perusteella ihmisiä voisi jakaa diskreetteihin kategorioihin. Selkeää erottelua homo- ja heteroseksuaaleihin on vaikea tehdä. Tunteet ja käyttäytyminen ovat usein olemassa toisistaan riippumattomina sekä myös riippumattomina homoseksuaalisesta 'identiteetistä'. Homoseksuaalisten tunteiden ja käyttäytymisen jakautuminen riippuvat myös useista sosiaalisista ja demografisista tekijöistä, kuten sukupuoli, ikä, aviosääty, koulutus, uskonto, sitoutuminen uskontoon, rotu sekä asuinpaikka. (Michaels 1996, 61).

Kaikkien metodologisten varoitusten ja täsmennysten jälkeen Michaels antaa kuitenkin esimerkkejä homoseksuaalisen käyttäytymisen suuruusluokasta siteeraamalla eräitä uusimpia, vuonna 1994 raportoituun Yhdysvaltain historian laajimpaan *satunnaisotantaan*²⁰ perustuvia yleisyyslukuja, joissa on otettu

²⁰ Kuten aikaisemmin todettiin, Kinseyn (1948) otanta oli vielä laajempi ja sen prosenttiluvut ovat suuremmat, koska se perustui tärkeiltä osin 100%:n ositettuun otantaan, joka lienee pätevin menetelmä mitattaessa ilmiötä, jolla on suhteellisen pieni frekvenssi tarkasteltaessa itsensä yksinomaisesti homoseksuaalisiksi ihmisiksi määritteleviä, joita on ollut noin 4% luokkaa. Vaikka niiden ihmisten osuus, joilla on joskus ollut seksikontakti samaa sukupuolta olevan kanssa tai ovat kokeneet eroottista vetoa samaan sukupuoleen on suuri (lähellä 40%:n luokkaa), kuitenkin niiden ihmisten joukko, joiden itsemäärittely on 'yksinomaisesti homo' on muutaman prosenttiyksikön luokkaa eli tilastotieteellisesti ottaen pieni. Lopuksi voidaan esittää kysymys, että vaikka Kontulan ym. väittämä yleisyysluku 0.6% olisikin oikea, eikä otantavirheen aiheuttaman artefakta, tekisikö se silti homoseksuaalisuudesta

huomioon käyttäytyminen, seksuaalinen kiintymys ja identiteetti. Näiden tulosten mukaan 9% naisista (N = 1749) ja 10% miehistä (N = 1410) raportoi homoseksuaalista käyttäytymistä, kiintymystä tai identiteettiä yli 18-vuoden ikäisenä. Kysyttäessä edellisestä vuotena tapahtuneita samaa sukupuolta olevia seksuaalikumppaneita, 1% naisista ja 3% miehistä ilmoitti olleensa homoseksuaalisissa kontaktissa. Naisista 4% ja miehistä 5% ilmoitti kokeneensa homoseksuaalisen kontaktin 18. ikävuoden jälkeen. Kysyttäessä homoseksuaalisia kontakteja murrosiän alkamisen jälkeen 10% miehistä ja 5% naisista vastasi myöntävästi. (Michaels 1996, 54-55).

8.3 Ford ja Beach: kulttuurienvälinen tutkimus 1951

Kolme vuotta Kinseyn ryhmän ensimmäisen tutkimuksen jälkeen sosiaalianthropologit Cleland Ford ja Frank Beach julkaisivat teoksensa *Patterns of Sexual Behavior* (1951). Siinä, missä Kinseyn ryhmän perusjoukkona olivat yhdysvaltalaiset miehet, Ford ja Beach tukeutuivat kulttuurienväliseen tutkimukseen ja muihin nisäkkäisiin ihmisten lisäksi. Heidän aineistonsa, joka oli saatu tietokannasta Yale Human Relations Area Files, tuotti tietoa 76:sta kulttuurista yhdysvaltalaisen kulttuurin lisäksi. Näistä 49:ssä kulttuurissa homoseksuaalisuutta pidettiin normaalina joko koko yhteiskunnassa tai tietyille yksilöille. Useissa tapauksissa tietyille yksilöille sallittu homoseksuaalisuus oli berdache²¹-tyyppistä, jossa miespuolinen roolin kantaja omaksui 'naisellisia'

epänormaaliksi. Mikä on se prosenttiraja, jonka alle jäävä yhteiskunnallinen ilmiö luokitellaan epänormaaliksi?

²¹ Uusimmassa kulttuuriantropologisessa tutkimuksessa on siirrytty käyttämään berdache-ilmiöstä nimitystä 'two-spirit people', mikä vastaa amerikkalaisten alkuperäkansojen omaa näkemystä ihmisistä, joilla katsotaan olevan kaksi henkeä, naisen ja miehen ja siksi kyky seksuaalisten ja sukupuolisten normien ylittämiseen. (Tafoya 1996).

ominaisuuksia. Joissakin yhteiskunnissa tiettyjä poikalapsia kasvatettiin omaksumaan berdache-rooli. Muissa yhteiskunnissa homoseksuaalisuus muodosti merkittävän elementin murrosiän initiaatoriiteissä ja sitä pidettiin täysin normaalina ennen avioliittoa. Siten heidän kulttuurienvälinen vertailututkimuksensa osoitti, että joissakin kulttuureissa homoseksuaalista käyttäytymistä pidettiin sopivana kaikille miehille jossakin elämänvaiheessa ja pienelle osalle tietyn sosiaalisen funktion täyttävää homoseksuaalisuutta pidettiin korkeassa arvossa.

Ford ja Beach tutkivat myös saatavissa olevan kirjallisuuden avulla eläinten, erityisesti nisäkkäiden seksuaalikäyttäytymistä. He torjuivat olettamuksen, että eläinten homoseksuaalisuus olisi korvikekäyttäytymistä, ts. syntyisi vain kun vastakkaisen sukupuolen edustajaa ei ole saatavilla. Aineiston perusteella Ford ja Beach tulivat siihen johtopäätökseen, että lähes kaikilla eläinlajeilla on sisäänrakentunut biologinen tendenssi ‘seksuaalikäyttäytymisen invertoitumiseen’ (emt., 143). Siten kyky reagoida homoseksuaalisesti edusti ‘fundamentaalista nisäkäsperintöämme’ (emt., 259). Siten Ford ja Beach kumosivat argumentin homoseksuaalisuudesta ‘luonnonvastaisena’. Heidän tutkimustietonsa valossa eivät myöskään eräiden psykiatrien rottakokeista tekemät päättelyt (esim. Aché ym. (1973)), joiden mukaan homoseksuaalisuus olisi ‘korvikekäyttäytymistä’, saisi tieteellistä tukea.

Fordille ja Beachille seksuaalisen suuntautumisen jatkumo on myös kulttuurisesti tuotettu ilmiö:

”Miehet ja naiset, joilta kokonaan puuttuvat tietoiset homoseksuaaliset taipumukset, ovat yhtä paljon kulttuurisen ehdollistamisen tuotteita kuin yksinomaiset homoseksuaalit, joiden mielestä heteroseksuaaliset suhteet ovat epämiellyttäviä ja epätyytyttäviä. Molemmat äärimmäisyydet edustavat poikkeamaa alkuperäisestä määräämättömästä tilasta, johon sisältyy kapasiteetti kummankin muotoiseen seksuaalikäyttäytymiseen”. (emt., 259).

Psykoanalyttikko Bieber toteaa Fordin ja Beachin Kinseyn tavoin väittävän, että homoseksuaalisuus ei ole patologista, vaan perustavanlaatuinen imettäväisten kyky seksuaaliseen inversioon, mikä hämärtyy sellaisissa yhteiskunnissa kuin meidän, joissa siihen kohdistetaan voimakasta syrjintää ja luonnonvastaiseksi leimaamista. Bieber protestoi sitä vastaan, että Ford ja Beach yrittävät yleisyydellä todistaa, ettei homoseksuaalisuus ole häiriö. Tämän logiikan mukaan mikä tahansa yleisesti ilmenevä häiriö voitaisiin luokitella sisäsyntyiseksi potentiaaliksi. Bieber uskoo, että heteroseksuaalisuuden kapasiteetti on sisäsyntyistä. Homoseksuaalisuus on hankittu adaptaatio, jolla pyritään selviytymään piilevistä heteroseksuaalisuuden peloista. Bieberin työryhmän mukaan homoseksuaalisuus kaikissa ikävaiheissa on pelon ja heteroseksuaalisen käyttäytymisen esteen oire. Täten Bieber ei hyväksy Freudin oletuksia ihmisen perimmäisestä biseksuaalisuudesta tai latentin homoseksuaalisuuden olemassaoloa. (Bieber ym. 1962, 305).

8.4 Evelyn Hooker 1957: vertailututkimusten uranuurtaja

Kinseyn sekä Fordin ja Beachin tutkimukset antoivat tukea käsitykselle, jonka mukaan homoseksuaalisuutta ei voi määritelmällisesti pitää 'epänormaalina' tai 'patologisena'. Ne eivät kuitenkaan käsitelleet suoraan kliinikoiden tärkeimmiksi kokemia kysymyksiä siitä, ovatko homoseksuaalit häiriintyneitä. Evelyn Hooker oli homoseksuaalisuuden kliinisen psykometrisen tutkimuksen pioneeri. Bayer (1987, 47-53) kuvaa Hookerin tutkimusten taustaa. Evelyn Hooker oli koulutukseltaan psykologi. Eräs hänen entisistä oppilaistaan, joka oli homoseksuaali, sai Hookerin kiinnostumaan vertailututkimuksen tekemisestä. Entinen oppilas tutustutti Hookerin 1950-luvulla ystäväpiiriinsä, ryhmään hyvin sopeutuvia miehiä, jotka eivät vastanneet kärsivän ja häiriintyneen homoseksuaalin stereotypiaa. Kun Hooker saavutti ryhmän luottamuksen, hän

tutustui yhä uusiin homoseksuaaleihin ja löysi eri ‘maailmojen’ rikkauden ja monimuotoisuuden, joka voi usein jäädä havaitsematta klinikolta.

Hooker vakuuttui siitä, että homoseksuaalisuuden koko kuvaa ei voinut saada kliinisistä tutkimuksista, joissa oli psykologista apua hakevia henkilöitä tai homoseksuaaleja vankiloissa tai mielisairaaloissa (Hooker 1957, 18). Hookerin perusjoukko oli pääasiassa homofiililiikkeiden²² jäseniä. Hooker myönsi, että tämäkään ei ollut satunnaisotos, mutta koska homoseksuaalisuus oli salattu ilmiö, satunnaisotoksen saaminen oli mahdotonta. Hookerin tutkimuskysymys oli, onko homoseksuaalisuus *välttämättä* psykopatologian oire. Kielteiseksi vastaukseksi Hookerin mukaan riittäisi *yksikin* henkisesti terve homoseksuaali (emt., 30).

Legg (1994, 155) kuvaa niitä yhteiskunnallisia olosuhteita ja vaikeuksia, joissa Hookerin tutkimus jouduttiin tekemään. Hooker aloitti vuonna 1953, samaan aikaan kun Bieberinkin tutkimusta alettiin kerätä. Anoessaan apurahaa kansalliselta mielenterveysjärjestöltä (National Institute of Mental Health), Hookeria varoitettiin, että liittovaltio poliisi tulee kuulustelemaan häntä, sillä McCarthyn homovainot olivat kiihkeimmillään. Homoseksuaalisuus oli vahvasti stigmatisoitu rikokseksi ja sairaudeksi ja psykoanalytytöt muokkasivat julkista mielipidettä Edmund Berglerin johdolla. Sanomalehdissä oli runsaasti uutisia homoseksuaaleihin kohdistuvasta kastroatiosta, aivoleikkauksista, sähköiskuhoidosta ja oksennusainelääkkeistä. Homofiilijärjestöt, joista Hooker sai tutkimuskohteensa olivat poliisin jatkuvan häirinnän kohteina ja Yhdysvaltain postilaitos oli kieltäytynyt kuljettamasta ‘rikollisiksi’ leimattujen järjestöjen

²² Sosiologisessa kirjallisuudessa nimitetään vuosisadan alun liikkeitä (esim. WHK) *kansalaisyhteiskunnalliseksi*, 1950- ja 1960-luvun alun reformiliikkeitä *homofiililiikkeiksi* (*homophile movements*) sekä Stonewall-kapinan 1969 jälkeisiä liikkeitä *vapautusliikkeiksi* (*gay liberation*). 1990-luvulla on saanut näkyvyyttä kaikkien 'poikkeavien' seksuaalisten kategorioiden kumoamiseen tähtäävä *Queer Nation* (*pervo*) - liike eli *queer*-liike.

postia. Psykiatriset kollegat varoittivat, ettei voi olla olemassa henkisesti terveitä homoseksuaaleja. Homojärjestöjen jäsenet suhtautuivat alussa Hookeriin kielteisesti ja epäluuloisesti, koska lähes kaikki psykologinen ja psykiatrinen tutkimus siihen saakka oli ollut sovellutuksiltaan hyvin vihamielistä ja sairaaksi leimaavaa. Hooker joutui pitkään hälventämään tutkittaviensa pelkoja ja epäluuloja. (Legg 1994, 155).

Hookerin tutkimusotokseen valittiin kolmekymmentä sellaista homo- ja heteroseksuaalia, jotka eivät olleet tarvinneet psykiatrasta hoitoa ja jotka sovitettiin iän, koulutuksen ja älykkyysosamäärän mukaan. Jokaiselle tehtiin Rorschach-testi, TAT- ja MAPS-testit sekä pitkäkö elämäkertahaastattelu. Psykoanalyttisiin menetelmiin sisältyvän subjektiivisen vinouman ehkäisemiseksi testien arviointi tehtiin havainnoijasta riippumattomin menetelmin, joiden tulokset arvioitiin double-blind -periaatteella, jossa tutkija ei tiennyt tutkittavan seksuaalista suuntautumista. Tulokset olivat Hookerille yllättäviä: arvioijat eivät välttämättä pystyneet erottamaan homoseksuaaleja heteroseksuaaleista. Hookerin mukaan ei ole yhtä ainoa homoseksuaalisen sopeutumisen mallia. Persoonallisuuden rakenne ja sopeutuminen vaihtelevat suuresti:

”Ei tule yllätyksenä, että jotkut homoseksuaalit ovat vakavasti häiriintyneitä, jopa niin paljon, että homoseksuaalisuutta voidaan pitää defenssinä avointa psykoosia vastaan. Mutta se, mikä on vaikeaa hyväksyä (suurimmalle osalle klinikoista) on se, että muutamat homoseksuaalit *saattavat* (kursivointi alkuperäinen) olla hyvin tavallisia yksilöitä, joita ei voi erottaa muuten kuin seksuaalikäyttäytymisen kannalta tavallisista heteroseksuaalisista yksilöistä”. (Hooker 1957, 29).

Hooker myönsi, että homoseksuaalisuus saattaa muodostaa ‘sosiaalisen’ sopeutumattomuuden, mutta väitti, ettei se välttämättä vaikuta yksilön psykologiseen hyvinvointiin (emt., 30). Toisin kuin tutkimus, joka kuvasi homoseksuaalit yhdenmukaisena kliinisenä kokonaisuutena, jolla on taustalla sama psykodynamiikka, Hookerin tutkimus osoitti huomattavaa monimuotoisuutta.

Seksuaalikäyttäytymiseltään ja psykologiselta profiililtaan homoseksuaalit olivat hyvin heterogeenisiä, eroten toisistaan samalla tavalla kuin heteroseksuaalit eroavat toisistaan.

Koska niin suuri osa 1950-luvun kirjallisuutta korosti, että homoseksuaalisuus on patologinen kehitysmuoto, jonka juuret ovat häiriintyneissä perhesuhteissa, Hooker katsoi aiheelliseksi tutkia tällaisia olosuhteita tutkimuskohteittensa taustoissa. Omista ja muiden tutkimuksista hän päätteli, että ortodoksinen psykiatria antaa vääristyneen kuvan. Hän ei kiistänyt patologisten perhesuhteiden olemassaoloa muutamien homoseksuaalien taustassa, mutta löysi näitä vain tapauksissa, joissa homoseksuaalisuus liittyi yleisempään psykopatologiaan. Useimpien homoseksuaalien kohdalla hän katsoi, että häiriintyneet perhesuhteet eivät muodostaneet välttämättömiä eivätkä riittäviä ehtoja psykoseksuaalisen kehityksen suunnalle. Hookerille, kuten Kinseyllekin, homoseksuaalisuuden syyt olivat äärimmäisen kompleksisia, sisältäen monia muuttujia, biologiset, kulttuuriset, psykodynaamiset, strukturaaliset ja tilannesidonnaiset. (Hooker 1968).

Hooker oli selvästi tietoinen siitä, että monet hänen tutkimansa homoseksuaalit vastasivat käyttäytymismalleja, jotka klinikoiden mukaan olivat psykopatologian indikaattoreita. Sekä kliininen että populaarikirjallisuus olivat erityisesti kiinnittäneet huomiota homoseksuaalisten miesten kyvyttömyyteen ylläpitää pitkäaikaisia ihmissuhteita. Hookerin oma tutkimus muodosti vastakohtan tälle kuvalle. Kaksi kolmasosaa hänen tutkittavistaan eli pitkäaikaisessa parisuhteessa. Hooker tarkasteli niitä paineita, jotka estivät homoseksuaaleja muodostamasta parisuhteita. Tutkimusajankohtana vallitsi paljastumisen ja julkisen häpäisyn pelko. Siten parisuhde, joka on turvallisuuden lähde heteroseksuaalille, oli turvattomuuden lähde homoseksuaalille. Täten juuri sosiaalinen paine aiheutti sen 'läheisyyden pelon', jota monet klinikot pitivät

todisteena homoseksuaalisuuden patologiasta. Leimaamisprosessi itsessään oli primaari patogeeninen [ongelmia aiheuttava] tekijä. (Hooker 1965).

Hookerin selitys muille havaituille piirteille, kuten ‘ylenmääräinen huoli homoseksuaalisuudesta’, ‘vetäytyminen’ ja ‘passiivisuus’ korosti sosiaalisia eikä psykodynaamisia syitä. Tukeutuen Gordon Allportin (1954) kuvaukseen yleensäkin stigmatisoitujen vähemmistöjen käyttäytymisestä, Hooker väitti, että ‘häiriintyneet’ käyttäytymispiirteet olivat itse asiassa ‘ego-defensiivisiä’, sosiaalipsykologiassa tunnettuja, erilaisesta syrjinnästä, kuten rasismista, yleensäkin johtuvia piirteitä:

”Olisi todella outoa, jos kaikki vähemmistöryhmän syrjinnästä johtuvat piirteet olisivat persoonallisuuden sisäisen dynamiikan aikaansaamia, koska kohde on myös ulkoryhmän jäsen, johon kohdistuu äärimmäisiä rangaistuksia, mukaan luettuina, Kinseyn mukaan, julmuuksia, jonka kaltaisia ei juuri muuten ole esiintynyt kuin uskonnollisissa ja yhteiskunnallisissa vainoissa.” (Hooker 1956).

Hookerin tutkimuksen johtopäätökset olivat selvät. Homoseksuaalit tarvitsivat eniten vapautumista syrjinnän ja stigmatisaation rampauttavista vaikutuksista. Epätoivottavat ja patologiset piirteet poistuisivat vain, jos homoseksuaalien elämän sosiaalisessa kontekstissa tapahtuisi perusteellisia muutoksia. Täten yhteiskunnallinen toiminta, eikä niinkään psykoterapia olisi oikea parannuskeino.

Hookerin tutkimuksen yhteenveto oli seuraava:

”1. Homoseksuaalisuutta kliinisenä kokonaisuutena ei ole. Sen muodot ovat yhtä moninaiset kuin heteroseksuaalisuudenkin.

2. Homoseksuaalisuus saattaa olla poikkeama sukupuolikäyttäytymisessä, mutta normaalin vaihteluvälin piirissä psykologisesti.

3. Tietyn seksuaalivietin tai seksuaalisen ilmaisun rooli persoonallisuuden rakenteelle ja kehitykselle saattaa olla vähemmän tärkeä kuin mitä aikaisemmin on usein oletettu. Vaikka oletettaisiin, että homoseksuaalisuus olisi vakava yhteiskuntaan sopeutumattomuuden muoto seksuaalisella käyttäytymissektorilla, tämä ei välttämättä tarkoita, että homoseksuaalin on oltava vakavasti sopeutumaton muilla käyttäytymisen alueilla. (Hooker 1957, 30).

Bayerin (1987, 53) mukaan Hookerin tutkimuksen ilmestyminen 1950-luvun puolivälissä oli tärkeää homoseksuaalien vapautusliikkeen kehitykselle.

Hookerin tulokset tulivat olemaan yhtenä perusteena homoseksuaalisuuden poistamiselle sairausluokituksesta. Hän oli kohdannut psykiatrit näiden omin termein ja antoi heidän kriitikoilleen kliinistä aineistoa, jolla vastustaa sairaaksi leimaamista. Hookerin työ oli esimerkki vapautusliikkeiden ja tieteen välisestä yhteistyöstä. Hooker sai tutkittavansa homofiililiikkeen piiristä ja teki yhteistyötä liikkeen kanssa. Kuten 1800-luvulla Ulrichsin ja Hirschfeldin aikana, homofiilien kansalaisyhteiskunta turvasi 'tieteen' arvovaltaan.

Hooker teki tutkimuksensa samoina vuosina kun Bieberin ryhmä keräsi potilasaineistonsa. Bieberin psykoanalytikkoryhmä hylkäsi Hookerin projektiivisillä testeillä tehtyjen tutkimusten tulokset sillä perusteella, että koska Hookerin tulokset olivat niin erilaiset kuin Bieberin tutkimusryhmän, käytettävissä olevat psykometriset menetelmät ovat 'liian epäadekvaatteja' havaitsemaan homoseksuaalien häiriöitä (Bieber ym. 1962, 305-306). Bieberille homoseksuaalisuus on siis piilevä häiriö, jolla on näkymättömät oireet.

Hookerin työ tunnustettiin lopulta laajemminkin. Hooker valittiin 1960-luvun lopussa johtamaan National Institute of Mental Health'in työryhmää Task Force on Homosexuality. Hänen vaikutuksensa näkyy työryhmän arvovaltaisessa loppuraportissa, joka korostaa homoseksuaalin ongelmien vähentämistä yhteiskunnan syrjiviä käytäntöjä poistamalla. (National Institute of Mental Health...1972). Hookerin työ National Institute of Mental Health'issä huomattiin

jo varhain Suomessa. Marraskuun liikkeen vaikutuksesta syntyneessä *Ihminen ja yhteiskunta -lehdessä* 2/1968 julkaistiin uutinen Evelyn Hookerin aloittamasta tutkimusprojektista. (*Ihminen ja yhteiskunta* 2/1968, 20).

Homoseksuaalisuutta käsittelevässä suuressa käsikirjassa (Cabaj ym. 1996) Evelyn Hooker tekee yhteenvetoa elämäntyöstään, joka lopulta johti homoseksuaalisuuden sairaaksi luokittelun poistamiseen. Kun Hooker kertoi suunnitelmistaan tutkia ‘psykkisesti normaaleja’ homoseksuaaleja ennen 1950-luvun puoliväliä, psykiatrit ja muut ‘asiantuntijat’ torjuivat hänet kiihkeästi väittämällä, ettei sellaisia voi olla olemassakaan. Hookerin ystäväpiiriin kuuluvat homomiehet kuitenkin keräsivät lähes sata ehdokasta psykometristä tutkimusta varten. Hookerin mukaan tutkimustulokset osoittivat tutkittujen homomiesten olevan ”...normaaleja, käveleviä homomiehiä ilman psykopatologiaa, vaikkakin stigmatisoinnin merkkejä oli nähtävissä”. (Hooker 1996, 918). Hooker on iloinen siitä, että hänen tutkimuksensa johti sairausluokituksen muuttamiseen. Hooker kertoi, että jos hän pystyisi vielä 1990-luvun lopulla tekemään tutkimusta, hän tekisi sitä heteroseksismin haitallisesta vaikutuksesta. (Hooker 1996, 919).

Evelyn Hooker kuoli 18.11.1996. Hookerin muistokirjoituksessa luonnehdin hänen merkitystään homoseksuaalisuuden tutkimuksen historiassa mm. seuraavasti:

”Historioitsija Eric Marcus vertaa Hookerin merkitystä Rosa Parksiin, jonka siviilirohkeus merkitsi paljon mustien vapautusliikkeelle. Rosa Parks kieltäytyi nousemasta vain valkoihoisille varatulta linja-autonpenkiltä virallisen rotuerottelun aikaan Yhdysvaltain etelävaltiossa. Tämä uhmakas teko aiheutti liikehdintää, josta 1960-luvun alussa kehittyi Martin Luther Kingin johtama voimakas mustien vapautusliike. Liikkeen ansiosta virallinen rotusorto poistui. --- Hookerin tutkimus antoi mallin useille kymmenille vertaileville tutkimuksille. Niiden seurauksena homoseksuaalisuus poistettiin yhdysvaltalaisesta sairausluokituksesta 1973, Suomessa käytössä olevasta luokituksesta 1981 sekä maailmanlaajuisesti äskettäin voimaan tulleesta WHO:n luokituksesta ICD-10.

Tutkijana ja UCLA:n professorina Evelyn Hooker puhui usein antisemitismistä ja homoseksuaalien syrjintää vastaan, minkä vuoksi monet pitivät häntä juutalaisena tai lesbona. Viime vuosien muisteluissaan Hooker totesi, ettei hän kuulu kumpaankaan väestönosaan vaan teki tutkimuksensa ‘tieteellisen uteliaisuuden ja empatian vuoksi’”. (Helsingin Sanomat 1.12. 1996, sivu A4).

8.5 Normalisointitutkimukset sairausleiman kritiikkinä

Monet tutkijat seurasivat Evelyn Hookerin vuonna 1957 aloittamaa perinnettä tehdä vertailevia empiirisiä tutkimuksia standardoiduilla psykometrisillä mittareilla. Englantilainen sosiologi Michael Schofield (1965) teki 1960-luvulla klassisen vertailututkimuksen, jossa hän vertaili seuraavia ryhmiä: 1) vankilassa olevat pedofiilit (PC-ryhmä), 2) vankilassa olevat homoseksuaalit (HC), 3) psykiatrin hoidossa olevat homoseksuaalit (HP), 4) psykiatrin hoidossa olevat heteroseksuaalit (NP), 5) homoseksuaalit, jotka eivät ole olleet vankilassa tai psykiatrin hoidossa (HO), 6) heteroseksuaalit, jotka eivät ole olleet psykiatrin hoidossa tai vankilassa (NO). Kysely kohdistui perustietojen lisäksi seksuaaliasioihin ja -asenteisiin ja lapsuudenaikaisiin tapahtumiin. Kuhunkin ryhmään otettiin 50 henkilöä.

Schofieldin yhteenveto HO-ryhmästä (ei vankilassa, ei psykiatrin potilaita) vastaa suurelta osalta Hookerin tuloksia. Ryhmän jäsenet selviytyivät hyvin älykkyystestissä. Siihen kuului vähemmän naimisissa olevia miehiä kuin vertailuryhmiin, ryhmän jäsenet olivat vähemmän uskonnollisia, ryhmässä oli selvästi enemmän sosiaalista nousua kuin muissa homoseksuaaliryhmissä. HO-ryhmässä 26% tuli hajonneesta perhetaustasta verrattuna 39%:iin kolmessa muussa varianttiryhmässä (HC, PC ja HP) ja 24%:iin kahdessa kontrolliryhmässä (NO ja NP). Tämä osoitti Schofieldin mukaan, ettei homoseksuaalin perhetausta välttämättä ole rikkinäinen (Schofield 1965, 104).

Pitkääkaiset ihmissuhteet olivat yleisiä HO-ryhmässä, puolet ilmoitti elävänsä homoseksuaalisessa suhteessa ja 16 henkilöä oli elänyt tällaisessa suhteessa yli 5 vuotta ja puolet näistä yli 10 vuotta, vaikka homoseksuaalisuus oli kriminalisoitua kyselyhetkellä. Psykiatrin hoidossa olevista 50 miehestä vain 8 eli pysyvässä suhteessa. Schofieldin tulkinnan mukaan on epätodennäköistä, että mies myöntää - edes itselleen - olevansa rakastunut samaa sukupuolta olevaan henkilöön ennen kuin on edennyt asteelle, jossa hyväksyy seksuaalisen suuntautumisen.

Verrattaessa HP- ja HO-ryhmän jäseniä todettiin, että osa homoseksuaaleista on neurootikkoja ja psyykkisen hoidon tarpeessa. Mutta tämä ei merkitse, että kaikki homoseksuaalit olisivat häiriintyneitä tai neuroottisia. Schofield viittaa siihen, että suurin osa homoseksuaalisuuden sairaaksi leimaavista kirjoituksista tulee Yhdysvalloista tai Englannista, joissa homoseksuaalisuutta koskevat lait olivat tutkimushetkellä kaikkein tiukimmat. Schofieldin mukaan kolmentyyppiset homoseksuaalit hakevat psykiatrin apua: 1) ne, joilla on jokin psyykkinen sairaus, 2) ne, jotka ovat murtuneet 'poikkeavuuttaan' kohtaan kohdistuneen sosiaalisen paineen alla ja 3) ne, jotka ovat joutuneet ongelmiin lain kanssa. Tästä seuraa, että psykiatrit eivät näe terveitä homoseksuaaleja, vaan ainoastaan ongelmaisia.

Schofieldin yhteenveto potilasotoksesta oli, että potilaan homoseksuaalisuus oli häiriön kannalta epärelevantti, paitsi milloin kyseessä oli homoseksuaalisuuden takia syntyneiden ulkoisten paineiden aiheuttama murtuminen. Näissäkin tapauksissa on ilmeistä, että toiset kestävät paineita enemmän kuin toiset, ja siksi henkilöt, joiden on vaikea hyväksyä homoseksuaalisuuttaan saattavat olla vähemmän sopeutuneita muissakin suhteissa. Homoseksuaaliset potilaat eivät ole tyypillisiä homoseksuaaleja ja lääkärin ei tulisi tehdä yleistyksiä potilasaineistoistaan. Koko Schofieldin tutkimus oli ennen kaikkea psykiatrisen 'poikkeavuuden' kritiikkiä sosiologisesta lähestymistavasta käsin.

Tutkiessaan terveitä ja vapaita homoseksuaaleja (HO-ryhmä) Schofield päätteli, että monet homoseksuaaliset vangit olisivat vankilassa riippumatta siitä olisivatko he homoseksuaaleja vai eivät ja monet homoseksuaalisista potilaista tarvitsisivat psykiatrin hoitoa riippumatta siitä olisivatko he homoseksuaaleja vai eivät (emt., 173).

Tärkein ero toisaalta HO-ryhmän ja HC- ja HP-ryhmien välillä oli yhteisöön integroituminen. HO-miehet näyttivät sopeutuvan ympäristöönsä paremmin ja monet heistä pitivät tärkeänä, että yhteisö hyväksyisi heidät. He olivat tyypillisesti nousujohteisia sosiaalisesti sekä työssään menestyviä ja nauttivat työstään enemmän, he olivat vähemmän todennäköisesti feminiinisiä ja heillä oli tyypillisesti suuri ystäväpiiri. Schofield esitti kysymyksen, miksi HO-miehet olivat niin erilaisia ja totesi, ettei pidättyvyys ainakaan ole syy, koska HO-ryhmän sukupuolikontaktien tiheys oli yhtä suuri tai suurempi kuin muiden ryhmien. Pidättyvyys on ollut pitkään uskonnollinen ratkaisu ja implisiittisesti myös lain kannalta, sillä ei ollut lainvastaista *olla* homoseksuaali. Tutkijan mukaan pääasiallinen ja ratkaiseva syy eroihin oli kyky hyväksyä oma seksuaalinen suuntautuminen. HO-ryhmän miehet ovat hyväksyneet itsensä ja luopuneet turhasta taistelusta seksuaalisen suuntautumisensa muuttamiseksi. Heidän on ehkä myös helpompaa hyväksyä itsensä, koska he ovat Kinseyn asteikolla täysin homoseksuaalisessa päässä. Monet vankeuteen joutuneista miehistä ovat biseksuaaleja ja heidän homoseksuaaliset tekonsa ovat kompulsiivisempia ja vähemmän kontrolloituja. Schofieldin mukaan on merkittävää, että kun vankeudessa olevat homoseksuaalit puhuvat 'itsensä hyväksymisestä', he tarkoittavat yrityksiä välttää seksuaalisia kontakteja, kun taas HO-miesten ei tarvinnut kontrolloida itseään tällä tavoin. (emt., 174).

Yksi perustavanlaatuisin ero oli se, että sekä HP- että HC-miehet olivat enemmän irtosuhteisiin taipuvaisia kuin HO-miehet. Jälkimmäisillä oli useimmiten sukupuolikumppani kotona. Schofield pitää yhtenä syynä irtosuhteisiin sitä, että homoseksuaalisuuden ollessa rikos homoseksuaalit joutuivat helposti kiristyksen kohteeksi, jolloin oli turvallisinta pitäytyä yhden yön anonyymeissa suhteissa. Tutkimuksen tekoajankohtana, 1960-luvun alkuvuosina, homoseksuaalisuus oli kriminalisoitua ja voimakkaasti syrjittyä Englannissa. Näin ympäristön syrjintä aiheutti salailua, joka taas ilmeni pelkona ylläpitää pysyviä ihmissuhteita.

Syrjintä johtaa homoseksuaalin paineisiin vetäytyä maanalaiseen erilliskulttuuriin ja eristäytyä heteroseksuaalisista ystäväistä ja työtovereista. Tämä puolestaan saattaa johtaa yksinäisyyteen, syyllisyydentunteisiin ja sosiaalisesti eristetyn roolin sisäistämiseen. Erilliskulttuuriin liittyy usein kaksoiselämä: heteroystävilta, työtovereilta ja vanhemmilta on salattava homoseksuaalinen maailma, on opittava sepittämään kertomuksia totuuden peittämiseksi ja opittava elämään kahta elämää. (emt., 181). On selvää, että kaksoiselämä on psyykkisesti kuormittavaa ja että ympäristöön integroituminen sen vuoksi vähentää stressiä.

Grönfors ja Partanen (1991) ovat tarkastelleet yhteiskunnallisen syrjinnän vaikutusta eristymiseen ja kaksoiselämään, erityisesti HIV:in ennaltaehkäisyn kannalta. Heidän mukaansa monet homoseksuaalien kaupalliset ilmenemismuodot nähdään HIV:n suhteen riskialttiiksi: anonyymit seksisuhteiden solmimispaikat, kuten [ulkomaiset homo]saunat, yleiset käymälät, puistot ja klubit, samoin kuin niihin liittyvät irtosuhteet. Grönforsin ja Partasen (1991, 12) mukaan homokulttuurit ovat, paitsi erittäin monimuotoisia, myös osoitus valtakulttuurille sen ylläpitämästä asenneilmapiiristä ja yksipuolisesta suhtautumisesta seksuaalisuuteen.

Schofieldin mukaan monet homoseksuaalin ongelmista johtuvat ympäristön vihamielisyydestä. Hänet pakotetaan häpeämään seksuaalista suuntautumistaan ja hänen usein väitetään olevan henkisesti sairas. Jos hän toteuttaa tunteitaan, hän saattaa joutua syyllisyyden valtaan. Hänen täytyy salata todellinen identiteettinsä ja teeskennellä tuomitsevansa omat mielenkiintonsa ja toimintansa. Tämä paranoidinen elämäntilanne saattaa osoittautua liian vaikeaksi ja johtaa ro-mahdukseen (emt., 189).

Tulostensa perusteella Schofield hahmotteli homoseksuaalisuuden sosiologista teoriaa seuraavasti:

”Homoseksuaalisuus on tila, joka sinänsä vaikuttaa vain vähän persoonallisuuden kehitykseen. Mutta asenteet, eivät homoseksuaalien vaan muiden ihmisten tähän tilaan kohdistamat asenteet synnyttävät stressitilanteen, joka saattaa vaikuttaa syvällisesti persoonallisuuden kehitykseen ja voi johtaa sellaiseen persoonallisuuden häiriintymiseen, joka estää tehokkaan integroitumisen yhteiskuntaan.

Osa homoseksuaaleista ei pysty kestäämään ulkoisia paineita ja heistä tulee sosiaalisia uhreja. Nämä ovat niitä homoseksuaaleja, joita useimmiten tavataan vankiloissa ja klinikoissa. Heidän ongelmansa saattavat saada muodon, joka näyttää riippumattomalta homoseksuaalisuudesta, vaikka ne ovatkin alun perin homoseksuaalisuutta kohtaan osoitetun vihamielisyyden aikaansaamia. Toisaalta ne homoseksuaalit, jotka ovat oppineet selviytymään näissä sosiaalisissa paineissa, voivat sopeutua tilaansa ja integroitua yhteiskuntaan. Näitä miehiä ei juuri koskaan tavata vankiloissa tai klinikoilla”. (emt., 203).

Vaikka Schofieldin ajatukset julkaistiin 1960-luvulla, niiden mielenterveyttä koskevat pääperiaatteet ovat päteviä vielä 90-luvulla. Esimerkiksi Grönforsin ja Partasen (1991, 13-14) mukaan homoidentiteettiin liittyy myös kysymys siitä, miten suhteuttaa oma elämä ja elämäntilanne heteroseksuaaliseen valtakulttuuriin. Suomalainen mies on soviaalistettu heteroksi ja perinteiseen miehen rooliin. Identiteettiään hakeva homo kokee jatkuvasti ristipaineita yhteiskunnan

odotusten ja oman identiteettinsä välillä. Ristiriidan tyydyttävä ratkaiseminen ei ole helppoa. Se vaatii rohkeutta ja sitkeyttä.

Grönforsin ja Partasen (1991, 13-14) mukaan tasapainoinen identiteetti voi merkitä vapautumista homoseksuaalisuuteen kytketyistä peloista, riippumatta siitä kumpaan [Kinseyn jatkumon] ääripäähän tai mihin tahansa ääripäiden väliin henkilön identiteetti sijoittuu. Se voi merkitä vapautumista ilmitulon ja leimautumisen pelosta, varmuutta omalle käyttäytymiselle. Jos prosessi on kesken, se voi merkitä ahdistusta, pelkoa ja salailua.

Hookerin tulokset herättivät runsaasti huomiota, sillä hänhän oli ensimmäistä kertaa osoittanut, että on olemassa sellaisia homoseksuaaleja, joilla ei ole empiirisesti havaittavia persoonallisuuden häiriöitä. Tämä tulos sai aikaan monta samaan tapaan organisoitua vertailututkimusta, joiden tulos oli, että homoseksuaalisuus ei ole psyykkisen häiriön oire. Mm. näitä tutkimuksia käytettiin argumentteina käynnistettäessä sairausluokituksen muutokseen tähtäävä keskustelu. Kaikista näistä normalisointitutkimuksista Freedman (1971) on tehnyt yhteenvedon. Teoksessaan hän kuvailee edellä mainitut Hookerin ja Schofieldin tutkimukset paradigmaattisina ja perusteellisimpina. Näiden lisäksi hän kuvaa seuraavat tutkimukset, joissa on käytetty sellaisia homoseksuaaleja, jotka eivät ole olleet vankilassa tai psykiatrin potilaita.

Käytyään läpi suuren määrän vertailututkimuksia Freedman (1971) toteaa Hookerin tavoin yhteenvetona, että empiiristen tutkimusten tulos on aivan selvä: homoseksuaalisuutta kliinisenä kokonaisuutena ei ole. Samaan tulokseen tuli englantilainen komiteamietintö, jonka tehtävänä oli antaa lausunto homoseksuaalisuuteen suhtautumisesta. Wolfendenin (1957) mietinnön mukaan: ”Homoseksuaalisuutta ei voida legitimiästi pitää sairautena, koska se monessa

tapauksessa on ainoa oire ja yhteensopiva täydellisen psyykkisen terveyden kanssa muissa suhteissa”.

Olen itse osallistunut erään yhteenvetotutkimuksen tekoon eri kulttuurien suhtautumisesta ja normalisointitutkimuksista (Ross, Paulsen ja Stålström (1988)),

artikkelissa, joka kohdistettiin Maailman terveysjärjestölle sen harkitessa homoseksuaalisuuden sairausleiman poistamista. Artikkelimme mukaan homosek-suaalisuuden sisällyttäminen kansainväliseen sairausluokitukseen herättää joukon luokitukseen ja arvoihin liittyviä ongelmia.

Homoseksuaalisuuden määrittely on sekä ajasta että kulttuurista riippuvaista. Siksi on perusteetonta luoda kansainvälistä luokitusta ilmiölle, joka on essentialisoitu vain osassa maailmaa ja jolla voi olla useita erilaisia merkityksiä muissa kulttuureissa.

Tutkimuksemme mukaan mielenterveyden häiriöiden määrittelytavassa on ollut epäselvyyksiä ja ristiriitaisuuksia. Katsomme, että mielenterveyden häiriön täytyy täyttää seuraavat kriteerit. Ensinnäkin, sen ilmenemismuotojen täytyy olla ensisijaisesti psykologisia, mukaan luettuna psykosomaattiset ja psykofysiologiset

reaktiot. Toiseksi, tilan täytyy säännöllisesti ja sisäisesti liittyä subjektiiviseen oireiluun, yleiseen sosiaalisen tehokkuuden ja toimintakyvyn huonontumiseen, tai käyttäytymiseen, jonka potilas haluaa lopettaa koska se säännöllisesti liittyy fyysiseen sairauteen tai vammaan. Kolmanneksi, sen tulisi erota muista tiloista kliinisen kuvan, perhetaustan, hoitovasteen ja seurannan suhteen. Eräitä näistä kohdista tulee täsmentää. Ensinnäkin on tehtävä tarkka ero sisäsyntyisten ja ulkosyntyisten ahdistuskokemusten välillä. Ulkoiset tekijät aiheuttavat ahdistusta, jos käyttäytymismuoto on sosiaalisesti stigmatisoitu. Kuitenkin stigmatisoinnin luonne vaihtelee kulttuurista toiseen ja kriittinen aspekti on

sisäsyntyinen ahdistus. Kulttuurisesti määritellyt sanktiot, jotka johtavat ahdistukseen pitäisi siksi poistaa mielenterveyden häiriöiden määrittelyistä niiden usein mielivaltaisen ja ristiriitaisen luonteen takia.

Sen jälkeen kun on määritelty, mitkä mielenterveyden objektiivisen määrittelyn ehdot voivat olla, huomautimme, että on syytä olla tietoinen siitä, että kuten mm. Sedgwick (1973) on todennut ‘mielisairaus on sosiaalinen konstruktio’ ja että ‘psykiatria on sosiaalinen instituutio, joka sisältää ympäröivän yhteiskunnan arvot’. Tämän implikaatio on, että psykiatrisia diagnooseja tulee voida muuttaa yleisten asenteiden ja ammattikunnan asenteiden muuttumisen myötä.

Rossin ym. (1988) mukaan homoseksuaalisuutta saattaa esiintyä heteroseksuaalisissa miehissä, jotka haluavat vähemmän yksinäisen vaihtoehdon itsetyytytykselle. Homoseksuaalinen suuntautuminen saattaa ilmetä ilman homoseksuaalisia tekoja, tilanteissa, joissa vallitsee emotionaalinen kiintymys kahden samaa sukupuolta olevan välillä. Siten ihmiset saattavat osallistua homoseksuaalisiin tekoihin määrittelemättä itseään homoseksuaaleiksi ja käänteisesti henkilöt jotka ovat kiintyneet samaa sukupuolta olevaan saattavat kokonaan kieltäytyä homoseksuaalisista fyysisistä teoista.

Sairausluokitusten näkökulmasta on tärkeä todeta, että on ero homoseksuaalisen *identiteetin* ja homoseksuaalisen *käyttäytymisen* välillä. Jos luokitellaan homoseksuaalisen identiteetin mukaan, silloin tutkitaan prosesseja, joissa halutun sukupuolikumppanin sukupuolella on merkitystä muilla elämäntavan alueilla. Jos tutkitaan vain homoseksuaalista käyttäytymistä, tutkitaan ilmiötä, jolla on erilaisia merkityksiä eri yhteiskuntien välillä. Tutkittaessa homoseksuaalisen *identiteetin* ja mielenterveyden välistä yhteyttä, on tärkeää olla tietoinen siitä, että identiteetin kategoria ilmenee vain eräissä yhteiskunnissa ja siihen saattaa liittyä hyvin erilaisia merkityksiä ja sosiaalisia sanktioita. Katsoimme artikkelissa, että

on mahdotonta luokitella homoseksuaalista käyttäytymistä mielenterveyden häiriöihin sinänsä liittyväksi, erityisesti koska homoseksuaalinen *identiteetti* useimmiten ilmenee vain niissä yhteiskunnissa, joissa homoseksuaalisuus on stigmatisoitu. Homoseksuaalisuuteen mahdollisesti liittyvät ongelmat on siis primaaristi liitettävissä stigmatisaatioon, ei identiteettiin. Seurauksena on, että homoseksuaalinen esineellistetty 'tila' on todennäköisesti stigmatisaation funktio.

Artikkelissa väitämme, että homoseksuaalisuutta ei voida kuvata yksinkertaisena tai yksittäisenä käyttäytymismuotona yhtä vähän kuin heteroseksuaalisuutta. Homoseksuaalinen suuntautuminen sisältää yhtä laajan joukon asenteita, käytäntöjä ja käyttäytymismuotoja kuin heteroseksuaalinen. Jo se, että yksilö luokitellaan homo- tai heteroseksuaaliseksi on harhaanjohtavaa, koska yksilöt saattavat olla kumpaakin suuremmassa tai pienemmässä määrin ja homoseksuaalisia tekoja voi tehdä heteroseksuaalisesti identifioitunut henkilö ja päinvastoin. Jos homoseksuaalinen käyttäytyminen ei olisi stigmatisoitua, ei tarvitsisi omaksua homoseksuaalista identiteettiä.

Artikkelissamme (Ross, Paulsen ja Stålström (1988, 136)) olemme samaa mieltä niiden sosiologien ja sosiaalianthropologien kanssa, joiden mukaan olisi mentävä niin pitkälle, että voidaan väittää homoseksuaalisen 'tilan' olevan tietyn homoseksuaalisuutta stigmatisoivan yhteiskunnan tuotos (länsi-eurooppalainen) ja tietyn aikakauden tuotos (18. vuosisadalta lähtien, ks. McIntosh 1968). Sellainen essentialisoituminen, joka on rakentunut läntiseen psykiatriseen ajatteluun viimeisen sadan vuoden aikana, liittyy hyvin vähäisessä määrin samaa sukupuolta olevien välisiin suhteisiin muissa kulttuureissa.

Esitimme artikkelissamme, ettei homoseksuaalisuutta voi, Kinseyn tulosten mukaan, määritellä harvinaiseksi tai 'poikkeavaksi'. Suuri osa väestöstä on

osallistunut homoeroottiseen toimintaan ja on tutkimuksia (McConaghy, Armstrong, Birrell & Buhrich 1979), joiden mukaan noin 40% miehistä ja suurempi osa naisista on joskus ollut eroottisesti kiinnostuneita samaa sukupuolta olevasta henkilöstä. Homoseksuaalinen mielenkiinto on siis suhteellisen yleistä. On todettava, että ihmisten jakaminen kahteen luokkaan, heteroseksuaalit ja homoseksuaalit, on epätarkkaa ja vetää huomion pois homoeroottisen kiintymyksen määrästä koko populaatiossa. 'Homoseksuaalilla' tarkoitetaan läntisessä tieteellisessä kirjallisuudessa yleensä yksilöä, joka on pääasiassa homoseksuaalinen ja joka myöntää tämän tosiasian itselleen ja muille.

Korostamme tutkimuksessamme, että yksilöiden jakaminen kahteen luokkaan, homo- ja heteroseksuaalit, ei ainoastaan jätä ottamatta huomioon aineistoa, joka osoittaa jatkumotyypistä jakautumista, vaan se myös toimii ahdistusta vähentävänä sosiaalisena funktiona. Se mahdollistaa ihmisten luokittelun toisella tai toisella identiteetillä, siten estäen heteroseksuaaleja huomaamasta homososiaalisia, -eroottisia ja -seksuaalisia tunteitaan. Sellaisesta kategorioinnista syntyvä turvallisuuden tunne, vaikka se pienentää yksilön kokemusta omista seksuaalisista tunteista, pitää yllä ajatusta jonka mukaan seksuaalinen suuntautuminen määräytyy sukupuolen mukaan. Se myös korostaa seksuaalisen kohteenvallinnan jakamista kahteen luokkaan ja auttaa homoseksuaalisen kiinnostuksen määrittelemisessä 'tilaksi'.

Poistettaessa homoseksuaalisuutta APA:n luokituksesta vuonna 1973 käytiin varsin perusteellinen keskustelu homoseksuaalisuuden leimaamisen perusteista. Tämä debatti ja argumentit on hyvin dokumentoitu (esim. Green (1972) ja Bayer (1981)), joten esitimme artikkelissamme vain seuraavia yleisiä huomioita. Greenin (1972) mukaan homoseksuaalisuuden sairaaksi luokittelu oli mielivaltainen määritelmä, missä psykiatrit käyttivät hyväksi yhteiskunnassa ja

ammattikunnassa aikaisemmin vallinnutta yksimielisyyttä. Green myös kritisoi käsityksiä, joiden mukaan heteroseksuaalisuus on ihmiselle sisäsyntyinen tila ja että seksuaalisuuden ainoa tarkoitus on suvunjatkaminen. Edelleen Green asetti kyseenalaiseksi vallitsevan konservatiivisen psykoanalyttisen teorian näkemyksen, että homoseksuaalisuus on psykologisen kypsyttämättömyyden merkki, mikä perustuu teoriaan oidipaalivaiheen onnistuneesta ratkaisusta heteroseksuaaliseksi tulemisessa. Greenin mukaan sellainen näkemys perustuu eräiden psykoanalyttisten teorioiden a priori -oletuksiin heteroseksuaalisuudesta 'luonnollisena' - ja joita tuettiin psykoanalyttisillä käsitteillä, joita ei ole voitu demonstroida empiirisesti. Kritisoinme psykoanalyttistä konstruktiota siitä, että se on rakentunut mielivaltaisille olettamuksille tai olettamuksille, joita ei voida empiirisesti testata.

Koko keskustelun siitä, onko homoseksuaalisuus 'normaalia' asetti kyseenalaiseksi Green (1972), joka osoitti, että jos heteroseksuaalisuutta tarkastellaan samojen ennakkoehtojen ja ennakko-oletusten kautta, psykiatrit voisivat tulla tulokseen, jonka mukaan *heteroseksuaalisuuteen* liittyy huomattavissa määrin ahdistusta, depressiota, päihteiden käyttöä, fobioita ja toteutumattomia riippuvuustarpeita. Green edelleen kysyi, kuinka paljon homoseksuaalisten suhteiden raportoidusta epästabiiliudesta on sisäsyntyistä ja kuinka paljon yhteiskunnan paineiden aikaansaamaa ja mikä merkitys on sillä, että teoriat perustuvat vain potilasotoksiin. Green esittää peruskysymyksen siitä, eikö homoseksuaalisuuden määrittely sairaudeksi ole vain heterokeskisten teorioitsijoiden arvoarvostelma.

Monet Greenin herättämät kysymykset homoseksuaalisuudesta psyykkisenä häiriönä ovat lähinnä mielipidekysymyksiä, eivätkä empiirisesti testattavia. Kuitenkin Greenin kantaa tukee se, että homoseksuaalisuuteen sinänsä ei katsota liittyvän muita mielenterveyden häiriöiden kriteerejä. Lyhyesti, logiikka vaatii,

että jos homoseksuaalisuus on psyykkinen häiriö, silloin kaikkien homoseksuaalien olisi osoitettava psykopatologian merkkejä. Jos muutamien tai suurimman osan voidaan osoittaa kuuluvan henkisesti mielessä normaalin rajoihin, silloin homoseksuaalisuutta ei voida pitää häiriönä.

Kävimme tutkimustamme varten läpi kymmeniä keskeisiä homoseksuaaleihin kohdistuvia empiirisiä tutkimuksia. Katsoimme niiden osoittavan melkein poikkeuksetta, että homoseksuaalit sijoittuvat psykologisen sopeutumisen normaalialueelle. Eräitä edustavia esimerkkejä ovat mm. Hookerin (1957) tutkimukset joissa todettiin ettei homoseksuaaleja voida erottaa Rorschach-asteikolla sovitetuista pareista sekä Pantinin (1960), Deanin ja Richardsonin (1964), Braatenin ja Darlingin (1965), Manosevitzin (1970 ja 1971), Horstmanin (1972) ja Piercen (1973) tutkimukset, jotka kaikki päätyivät tulokseen, jonka mukaan MMPI-asteikolla homoseksuaalit eivät sijoittuneet normaalin vaihteluvälin ulkopuolelle.

Esitimme kantanamme, että eräät yleisesti siteeratut tutkimukset, joiden mukaan homoseksuaalit ovat huonommin sopeutuvia kuin heteroseksuaalit, ovat tarpeeksi epätieteellisiä ollakseen arvottomia. Esimerkkinä Gonsiorek (1982) mainitsee Bieberin ym. (1962) tutkimuksen. Todettuaan, että otos muodostui pelkästään terapiassa olevista potilaista, mikä sinänsä on vinoutunutta, Gonsiorek kommentoi:

”...sama psykoanalyttikkojen ryhmä kehitti homoseksuaalisuuden teoriaa; kehittivät kyselylomakkeen testaamaan teoriaansa; suunnittelivat tutkimusmenetelmän; toimivat potilaitensa psykoanalyttikkoina; toimivat tulosten arvioijina omien potilaitensa tutkimustuloksissa; ja lopulta totesivat, että heidän teoriasa oli saanut tukea.” (Gonsiorek 1982, 380).

Gonsiorek myös huomautti, että on vaikea kuvitella tutkimusprojektia, johon on sisäänrakennettu suurempaa vinoutuneisuutta kuin Bieberin tutkimus.

Korostimme, että asianmukaisesti suunnitelluissa tutkimusprojekteissa ei ole löydetty mitään psykologisen sopeutumisen eroja verrattaessa sovitettuihin heteromiehiin ja että kaikki poikkeamat ovat olleet standardisoitujen testien normaalialueella. Totesimme, että vaikka seksuaalinen suuntautuminen sinänsä ei aiheuta eroja psykologisessa sopeutumisessa, homoseksuaalien yhteiskunnallinen asema joissakin yhteiskunnissa, joissa heidät on stigmatisoitu, voi johtaa osan homoseksuaaleista osoittamaan ennakkoluulojen haittavaikutusten merkkejä. Aikaisemmat ennakkoluulojen tutkimukset (esim. Allport 1954) ovat Gonsiorekin (1982c) mukaan tutkineet stereotypioinnin ja ennakkoluulojen vaikutusta vähemmistöryhmiin ja todenneet, että uhriksi joutumisen piirteet (*traits of victimization*) sisälsivät epävarmuuden tunteen, itsevihan ja neuroottisuuden tunteita. Kuten Gonsiorek (1982c) huomauttaa, nämä ovat juuri niitä piirteitä, joita Bieberin kaltaiset psykoanalyttiset kirjoittajat kuvaavat homoseksuaalisuuteen sisäisesti liittyviksi patologisiksi piirteiksi.

Ross (1978b) on osoittanut, että kriittinen muuttuja mielenterveyden kannalta ei ole yhteiskunnallinen reaktio sinänsä, vaan *odotettu* reaktio. Ross totesi, että kielteinen odotettu sosiaalinen reaktio selitti enemmän sovinnaisuutta ja yrityksiä kieltää homoseksuaalisuutta, mikä olisi odotettavissa Allportin ennakkoluulojen mallin mukaan. Rossin mukaan näyttää siltä, että eräissä homoseksuaaleissa ilmenevä psykopatologia johtuu stigmatisoivassa yhteiskunnassa elämisestä. On ilmeistä, että seksuaalinen suuntautuminen *sinänsä* ei liity mielenterveyden häiriöihin.

Tein yhdessä Rossin ja Paulsenin kanssa myös yleiskatsauksen homoseksuaalisuuden kulttuurienvälisiin eroihin. Fordin ja Beachin (1952) tutkimus 77 eri yhteiskunnasta antoi vastauksen, sillä 64%:ssa näistä

yhteiskunnista homoseksuaalisuutta on pidetty normaalina tai sosiaalisesti hyväksyttävänä joillekin tai kaikille yhteiskunnan jäsenille.

Kulttuurien välinen ero homoseksuaalisuuden diagnoosissa (tai leimaamisessa) komplisoi kysymystä. Käyttäytyminen, jota leimataan homoseksuaaliseksi ei ole yhdenmukainen ilmiö. Länsimaisissa yhteiskunnissa käyttäytyminen leimataan homoseksuaaliseksi, jos se sisältää genitaalisia kontakteja samaa sukupuolta olevien välillä. Vastakohtana ovat Välimeren kulttuurit, joissa vain passiivinen osapuoli leimataan homoseksuaaliksi ja aktiivista osapuolta ei leimata, stigmatoida tai oleteta psyykkisesti häiriintyneeksi (Carrier 1980). Eräissä kulttuureissa, erityisesti uuden Guinean ylängöillä ja muinaisessa Kreikassa ei kumpaankaan osapuoleen kohdistunut stigmaa, riippumatta roolista (Bullough 1976, Herdt 1981).

Whitehead (1981) argumentoi, että homoseksuaalisuuden määrittely on riippunut läntisten arvojen ja tulkintojen pakottamisesta vieraan kulttuurin päälle ja johtanut tulkintoihin siitä, että homoseksuaalisuus ja 'poikkeava' gender-identiteetti ja sosiaalinen sukupuolirooli ovat yhteydessä toisiinsa. Huolimatta tutkimustuloksista, jotka osoittavat, että homoseksuaalisuus ja 'poikkeava' gender-identiteetti eivät välttämättä liity homoseksuaalisuuteen, psykiatriassa on säilynyt olettamus, että feminiininen identifikaatio liittyy mieshomoseksuaalisuuteen ja maskuliininen identifikaatio lesbouteen. Katsoimme tutkimuksessamme tämän näkemyksen todennäköisesti perustuvan olettamukselle, että yhteiskunnissa, joissa heteroseksuaalisuus on asetettu 'normaalin' malliksi, samasta sukupuolesta kiinnostuneen tulisi siksi osoittaa vastakkaisen sukupuolen tunnusmerkkejä (Ross, Rogers & McCulloch 1978). Tämä on luultavaksi heteroseksistisen yhteiskunnan ennakkoluulo, mutta psykiatria on jossakin määrin omaksunut tämän ajattelutavan argumentoidessaan, että homoseksuaalisuus on patologista, koska se sisältää identifioitumisen vas-

takkaiseen sukupuoleen. Useita huomautuksia voidaan tehdä tähän olettamukseen. Ensinnäkin esim. Siegelmanin (1972) tutkimukset ovat osoittaneet, että feminiinisyyden määrä mieshomoseksuaalissa ei liity homoseksuaalisuuteen sinänsä, vaan neuroottisuuden määrään. Samoin Dickey (1961) on osoittanut, että homomiehet, joilla on perinteinen maskuliininen rooli, olivat psykologisesti sopeutuvaisempia. Ross (1983a ja 1983b) on myös empiirisesti osoittanut ettei vallitse yhteyttä homoseksuaalisuuden ja sosiaalisen sukupuoliroolin välillä. Ross osoitti, että maskuliinisuuden tai feminiinisyyden määrä homoseksuaalissa ei liittynyt tämän sijaintiin Kinseyn asteikolla, vaan hänen yhteiskunnassaan vallitsevien sukupuoliroolien jäykkyyteen.

Totesimme, että psykiatriassa on kuitenkin kehitetty olettamuksia siitä, että homoseksuaalisuus johtuu vanhempien kasvatustapojen kautta olevista vioista, erityisesti suhteesta identifiointiin vanhempi-mallin kanssa. Vaikka Siegelman (1974) on osoittanut tämän pätevän vain muutamien homoseksuaalien kohdalla, Ross (1980) on osoittanut tämän johtuvan siitä, että homoseksuaalit muistavat lapsi-vanhempi -suhteen vallitsevien psykoanalyttisten teorioiden läpi. Freund ja Blanchard (1983) osoittivat, että lisääntynyt poika-isä -etäisyys, silloin kun sitä ilmenee homoseksuaalin kohdalla, on pojan seksuaalisen suuntautumisen seurausta eikä sen syy. Siitä huolimatta psykiatrinen teoretisointi on olettanut etäisen isäsuhteen yhdeksi psykopatologian syyksi. Tässä piilevän loogisen virheen on osoittanut Davison (1982).

Kuten Davison mielestämme loogisesti argumentoi, johdonmukaisuuden nimissä pitäisi leimata heteroseksuaalit, joilla on samanlainen perhetausta, patologisiksi samoin kuin kaikki sellaiset vanhemmat, jos homoseksuaalisuutta pidetään patologisena tällä perusteella.

Yhteenvedossamme toteamme, ettei ole mitään kulttuurienvälistä yksimielisyyttä homoseksuaalisuuden hyväksyttävyydelle. Homoseksuaalisella käyttäytymisellä voi olla erilaisia merkityksiä ja se voi olla eriasteisesti institutionalisoitu ja yhteiskuntien asenteet voivat vaihdella hylkäämisestä hyväksymiseen.

Samoin voidaan erottaa erilaisia perusteita homoseksuaalisen käyttäytymisen stigmatisoimiselle ja stigmatisointi saattaa kohdistua, ehkä ei niinkään homoseksuaalisuuteen, vaan siihen mitä yhteiskunnallisia arvoja tällainen käyttäytyminen rikkoo. Näin ollen on mahdotonta pitää homoseksuaalisuutta psykopatologian merkinä tai olettaa, että sille on kulttuurienvälisesti yhdenmukainen reaktio. Kussakin yhteiskunnassa homoseksuaalisuuden stigmatisointi psykopatologiseksi perustuu psykiatriaan, joka sisältää yhteiskunnan arvolähtökohdat eikä psykopatologian empiiriselle toteamiselle. Samoin on mahdotonta esittää mitään johdonmukaisia syyteorioita. Tässä tilanteessa homoseksuaalisuuden leimaaminen psykopatologiseksi olisi mielestämme kulttuuri-imperialistinen teko, jolla ei ole tieteellistä tai loogista perustelua.

Ilmoitimme jakavamme Freudin (1920) kannan, jonka mukaan ”--- [homoseksuaalisuutta] ilmenee ihmisissä, jotka eivät osoita mitään muuta vakavaa poikkeamaa normaalista. Sitä ilmenee myös ihmisillä, joiden toimintakyky on vahingoittumaton”. Emme myöskään voi yhtyä siihen, että homoseksuaalisuus olisi essentialisoitu tilaksi tai identiteetiksi muissa yhteiskunnissa kuin niissä, jotka luovat sellaisen identiteetin stigmatisoimalla homoseksuaalisuutta.

Vetoomuksena WHO:lle toteamme, että pitäisi siksi lopettaa psykiatristen diagnoosien ja moraaliarvojen sekoittaminen toisiinsa ja poistaa homoseksuaalisuus seuraavasta kansainvälisestä sairausluokituksesta ICD-10. (Ross, Paulsen ja Stålström 1988, 149).

Ns. normalisointitutkimusta, josta yllä mainittu tutkimuksemme on esimerkkinä, on kritisoitu defensiivisyydestä, abstraktista empirismistä, tukeutumisesta kapea-alaisiin kvantitatiivisiin menetelmiin, ‘normalisoinnista’ ja ‘kunniallisuuden ostamisesta’. Kritiikki ei ole perusteetonta. Normalisointitutkimuksella oli kuitenkin oma merkityksensä reaktiivisena vastauksena sairausleiman aikaisiin väitteisiin, joiden mukaan ‘kaikki homoseksuaalit ovat häiriintyneitä’. Kuten työryhmämme jäsenet itsekkin ovat muualla todenneet, siinä vaiheessa kun sairausluokitukset on saatu muutettua, normalisointitutkimusten aika on ohi. Voidaan siirtyä kvalitatiivisiin, emansipatorisiin tutkimusotteisiin. (Ks. esim. Stålström 1988).

8.6 Thomas Szasz: psykiatrian valta-aseman kritiikki

Vaikka Kinsey, Ford ja Beach, Hooker sekä Schofield ja ‘normalisointitutkimusten’ tekijät pyrkivät kritisoimaan tiettyjä homoseksuaalisuuden psykiatrisen perspektiivin piirteitä, kukaan heistä ei suoraan arvostellut niitä lähtökohtia, jotka tekivät mahdolliseksi homoseksuaalisuuden luokittelun sairaudeksi. Heidän esittämänsä kritiikki oli enemmän empiiristä kuin teoreettista. He eivät kyseenalaistaneet psykiatrian peruskategorioita, mielenterveyttä ja psykopatologiaa. Psykoanalyytikko Thomas Szasz yritti siirtää keskustelun käsitteelliselle tasolle, kohdistuen kritiikkinsä sekä psykiatrian perusolettamuksiin että psykiatrien ammattikunnan valta-asemaan nyky-yhteiskunnassa.

Szaszin mukaan homoseksuaalisuuden luokittelu patologiseksi ei ollut mikään ‘virhe’. Se oli pikemminkin osoitus psykiatrian vallankäytöstä ja sosiaalisten normien täytäntöönpanosta ‘parantamisen’ ja ‘psykykkisen sairauden’ terminologiaan verhottuna. Hän pitää homoseksuaalia malliesimerkkinä psykiatrisesta syntipukista, esimerkkinä siitä, miten sosiaalista nonkonformisuutta nimitetään sairaudeksi. (Szasz 1972, 242-259).

Szaszin mukaan psykiatria oli ottanut lääketieteelliseen terminologiaan ver-
hottuna sen funktion, joka uskonnollisilla instituutioilla oli aikaisemmin ollut.
Vallitsevan sosiaalisen eetoksen ylläpitäjänä se pyrki määrittelemään poikkeamat
eettisistä, poliittisista ja juridisista normeista psyykkisiksi häiriöiksi. Koska psy-
kiatria asettui tieteellisen lääketieteen perinteisiin, leimaaminen tapahtui tervey-
den puolustamisen ‘arvovapaassa’ muodossa. Samaan aikaan Szaszin mukaan
psykiatria naamioi vallanhalunsa hyväntahtoiseksi lääketieteellisen auktoriteetin
laajentamiseksi:

”Uskon, että meidän pitäisi vastustaa kaikkea tätä loogisella ja moraalisella perustalla: jos moraalisis-
ta arvoista käydään keskustelua ja niitä edistetään, niitä tulisi käsitellä sellaisina kuin ne ovat - mo-
raaliarvoina eikä terveysarvoina. Miksi? Koska moraaliset arvot ovat ja niiden on oltava jokaisen le-
gitiimi asia eivätkä ne saa kuulua minkään tietyn ryhmän kompetenssiin, kun taas terveysarvot (ja
erityisesti niiden tekniset implikaatiot) ovat ja niiden tulee olla pääasiassa terveyden asiantuntijoiden,
erityisesti lääkärin asia”. (Szasz 1970, 41).

Szaszin psykiatriakritiikin ydin on sen kiistämisessä, että poikkeamat käyttäyty-
misnormeista olisivat ‘sairauksia’ samassa mielessä kuin poikkeamat biofyysisis-
tä normeista. Hän näki psykiatriassa pyrkimyksen sekoittaa metaforat todellisiin
sairauksiin. (Szasz 1974, 17-80). Fyysisiä sairauksia löydettiin tutkimalla potilai-
ta tarkasti ja kehittämällä diagnostista teknologiaa. Psyykkisiä sairauksia keksit-
tiin ja julistettiin sairauden metaforaa laajentamalla (emt., 11-12). Szasz kritisoi
sitä, että lisääntymisen biologisia vaatimuksia käytettiin kliinisen arvioinnin
standardina. Szaszille hyppäys lajin biologisista imperatiiveista seksuaalinor-
meihin ei ollut hyväksyttävää. Se oli yritys lukea ‘luonnon tarkoituksista’ sosiaa-
lisiä sovinnastapoja. Se oli yritys väittää, että heteroseksuaalisuudelle annettu
ensisijainen asema ei olisi ihmisten keksintö.

Szasz kohdistaa kritiikkensä selvästi Radon-Bieberin adaptionistiseen koulukun-
taan huomauttamalla, että hyppy biologisista arvoista sosiaaliin arvoihin oli

ihmisten tekemän moraalisuuden ydin (Szasz 1965, 136). Szaszille sen ymmärtäminen, miksi toiset käyttäytyivät homoseksuaalisesti ja miksi tietty yhteiskunta tuomitsi sellaisen käyttäytymisen, edellytti seksuaalisuuteen liittyvien arvojen analysointia eikä luonnon lakien tutkimista. Näin Szasz näyttää suoraan kritisoivan Radon ja Bieberin ideologiaa ‘biologisista normeista’ seksuaalikäyttämisen normaaliudelle.

Vuonna 1971 ensi kerran ilmestynyt *The manufacture of madness* sisälsi entistä kiivaamman psykiatrian kritiikin, joka oli verrattavissa juuri syntyneen Gay liberation -liikkeen esittämään kritiikkiin (Bayer 1987, 58). Teoksessaan Szasz (1972, 242-259) vertaa nykyaikaista psykiatria inkvisitioon. Molemmat olivat suvaitsemattomia, molemmat käyttivät kidutusta. Kuten kirkko pyrkimyksessään saada kerettiläiset omaksumaan uskonnolliset arvonsa, psykiatria yhdessä valtion kanssa pyrki kitkemään pois seksuaalisen ‘poikkeavuuden’. Szaszin mukaan:

”Vakaumukseni on, että psykiatrinen perspektiivi homoseksuaalisuuteen on vain ohuesti verhottu kopio uskonnollisesta perspektiivistä, jonka se on korvannut, ja että yritykset hoitaa tämänkaltaista käyttäytymistä lääketieteellisesti ovat vain ohuesti verhottuja yrityksiä tukahduttaa se”. (Szasz 1972, 170-171).

Kuten noidat, joita kirkko vainosi keskiajalla, homoseksuaalit ovat Szaszille lääketieteen rangaistuksen ja stigmatisaation uhreja:

”Psykiatrinen askartelu homoseksuaalisuuden sairauskäsitteen kanssa - kuten kaikkien niin sanottujen psyykkisten häiriöiden kanssa --- peittää sen tosiasian, että homoseksuaalit ovat ryhmä lääketieteellisesti stigmatisoituja ja sosiaalisesti vainottuja yksilöitä. Heidän vainonsa synnyttämä melu ja heidän ahdistuneet protestihuutonsa hukkuvat terapian retoriikan alle - aivan kuten pelastuksen retoriikka hukutti noitien vainoamisen aiheuttaman melun ja heidän ahdistuneet protestihuutonsa. On sydämetöntä tekopyhyyttä väittää, että lääkärit, psykiatrit tai edes ‘normaalit’ maallikot todella välittäisivät psyykkisesti sairaista yleensä tai homoseksuaaleista erityisesti. Jos he välittäisivät, niin he lakkaisivat kiduttamasta tätä kun samalla väittävät auttavansa häntä.” (Szasz 1972, 168).

Szaszin tyyli kaikessa poleemisuuudessaan antoi tukea ja voimaa samoihin aikoihin syntyvälle gay liberation -liikkeelle ja sen piirissä kasvavalle sairausleiman kritiikille, vaikka se olikin liian radikaalia, jotta monetkaan psykiatrit olisivat sitä kuunnelleet. Monet myönteisestikin suhtautuvat psykiatrit kokivat joutuneensa puolustuskannalle Szaszin yltiökonstruktionistiseen ja kriittiseen suhtautumiseen nähden.

Toisaalta taas monet homoseksuaalien vapautusliikkeiden aktivistit vetosivat mielellään Szaszin, juuri psykoanalyttikoihin Bergleriin ja Bieberiin kohdistuvaan retoriikkaan, jossa homoseksuaaleja sortavia psykiatreja verrattiin suvaitsemattomiin kiduttajiin ja inkvisiittoreihin, jotka tukahduttavat sorrettujen protestihuudot. Tämä Szaszin ‘antipsykiatrinen’ retoriikka vetosi nousevan, vihaisen vapautusliikkeen ensimmäisen polven aktivisteihin. (Ks. esimerkkinä Stålström 1975a, 1976a, 1976b, 1977).

8.7 Judd Marmor: psykoanalyysin itsekritiikkiä

Thomas Szaszin antipsykiatrinen retoriikka oli niin kriittistä psykiatria kohtaan, että monet psykiatrit eivät voineet yhtyä siihen. Se henkilö, josta tuli sairausleiman kriitikko vallitsevan psykoanalyttisen paradigman sisällä oli Judd Marmor. Vuonna 1965 hän toimitti teoksen *Sexual inversion (1965)*. Teos oli yhteenveto eri osapuolien näkökannoista ja siinä olivat edustettuina niin Evelyn Hooker kuin Irving Bieberkin. Marmorin silloisen psykodynaamisen käsityksen mukaan vastakkaisen sukupuolen pelko varhaislapsuudessa oli homoseksuaalisuuden taustalla (Marmor 1965, 9-10). Tästä kannasta hän myöhemmin ilmoitti luopuneensa. (ks. Nardi ym. 1994).

Vielä 1960-luvulla Marmor yhtyi johtaviin adaptionistisiin psykoanalyttikoihin käsityksessään, jonka mukaan homoseksuaalinen objektinvalinta oli patologinen ‘adaptaatio’ heteroseksuaalisen aktiviteetin pelkoon, mikä heijasti enemmänkin kieltoa ja pelkoa kuin seksuaalisuutta sinällään (ks. Lewes 1988, 201).

Huolimatta tästä adaptionistisesta tulkintatavastaan Marmor oli hyvin kriittinen sitä oletusta kohtaan, että olisi olemassa ‘homoseksuaalinen persoonallisuus’. Myös hän varoitti tekemästä yleistyksiä pienestä potilasotoksesta. Marmorin mukaan homoseksuaaleja ei voinut leimata yhdellä ainoalla diagnoosilla (Marmor 1965, 61).

Myös Marmor varoitti tekemästä moraalisia yleistyksiä:

”Tieteentekijän tulee suhtautua tuloksiinsa arvovapaasti. Homoseksuaalinen ja heteroseksuaalinen käyttäytyminen ovat vain eri alueita ihmisen seksuaalikäyttäytymisen laajassa spektrissä, jonka lähteitä tulee tutkia ja ymmärtää, ja kummankaan ei voida olettaa olevan perusluonteeltaan enemmän tai vähemmän ‘luonnollisia’ kuin toinen” (emt., 2)

Vaikka Marmor hylkäsi Freudin teorian ihmisen perimmäisestä biseksuaalisuudesta, hän omaksui Freudin humanin asenteen homoseksuaalisuutta kohtaan. Marmor myönsi, että heteroseksuaalisuus edusti *kulttuurisesti* määrittynyttä normia, mutta ei *biologista* normia, kuten Bieber katsoi. Marmorille heteroseksuaalisuus ei ollut luonnon teleologian päätepiste. Homoseksuaalisuus ei välttämättä ollut fiksaation tai regression merkki. Psykoterapeutit, Marmorin mielestä, eivät toimineet homoseksuaalien palauttamiseksi biologisesti määrittyneeseen terveyden standardiin. Sen sijaan he toimivat sopeuttajina kulttuurisesti määrittyneisiin standardeihin ja arvoihin (Ks. Bayer 1987, 63). Tämä oli myös Szaszin lähtökohta psykiatriakritiikilleen, mutta Marmorin mielestä sellainen ajattelutapa oli täysin mahdollista toteuttaa psykoanalyttisen käytännön sisälläkin:

”Kahdenkymmenennen vuosisadan psykiatrinen klinikko läntisessä maailmassa väistämättä edustaa aikansa ja kulttuurinsa arvoja kun hän pitää homoseksuaalisuutta epätoivottavana modifikaationa tai poikkeamana yhteiskunnassamme. Tarkoitukseni ei ole halventaa klinikon tarkastelutapaa. Pyrkimyksissään auttaa homoseksuaalia saavuttamaan heteroseksuaalisen adaptaation milloin mahdollista, kliininen psykiatri - kuten kuka tahansa psykiatri - pyrkii auttamaan potilastaan saavuttamaan optimaalisen homeostaattisen suhteen ympäristöönsä. (emt., 17-18).

Kun kulttuuri täten kuitenkin on mittapuuna, Marmorin mielestä on selvää, että homoseksuaalisuuden psykiatrisen luokituksen sairaudeksi tulee muuttua sosiaalisten arvojen myötä. Myöhemmin, sairausluokituksesta käytävän keskustelun ollessa kuumimmillaan, Marmor yhtyi Szasziin siinä, että homoseksuaalisuuden status sairausluokituksessa ei ollut lääketieteellinen eikä semanttinen, vaan moraalinen (Marmor 1972, 114). Koska homoseksuaalit kykenivät onnistuneesti sopeutumaan yhteiskuntaan, ei ollut mitään oikeutusta luokitella homoseksuaalisuutta sairaudeksi sen enempää kuin heteroseksuaalisuuttakaan. Marmor korosti suvaitsevaisuutta seksuaalikäyttäytymisen erilaisia muotoja kohtaan ja hän totesi, että homoseksuaalisuuden luokittelu sairaudeksi oli oikeuttanut ”yhteiskunnan aggressiivisen puuttumisen yksilöiden elämään” (emt., 114).

Siten Marmorista tuli merkittävä hahmo homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamisessa: hän oli adaptionistinen psykoanalyytikko kuten Bieberkin, mutta moraalista ja kulttuurisista arvoista lähtien hän ei voinut pitää homoseksuaalisuuden luokittelua sairaudeksi perusteltuna. Heidän eronsa on siinä, että kun Bieber katsoi, että normit voidaan johtaa *biologiasta*, Marmor katsoo, että normit ovat *kulttuurisesti* määräytyneet.

Nardi ym. (1994) on toimittanut pitkän Judd Marmorin haastattelun homoseksuaalisuuden sairausleiman historiaa käsittelevään kirjaansa. Omaelämäkerrallisessa haastattelussaan psykoanalyytikko ja entinen Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen APA:n puheenjohtaja Judd Marmor kertoo miten hän on nähnyt homoseksu-

aalisuuteen suhtautumisen muutoksen psykoanalyttisen yhteisön sisältä käsin.

Hän toteaa mm:

”Asenne homoseksuaalisuutta kohtaan oli samanlainen kaikissa psykoanalyttisissä instituutioissa. Oletettiin, että on tietty yhtenäinen ‘homoseksuaalinen persoonallisuus’. Tuota persoonallisuutta pidettiin emotionaalisesti epäkypsänä ja kyvyttömänä muodostamaan merkitseviä ‘objektisuhteita’. Muistan menneeni homoseksuaalisuutta koskevaan kokoukseen eräässä psykoanalyttisen järjestön ohjelmassa, ja kaikki esitykset käsittelivät sitä, miten ‘pahantahtoisia, suvaitsemattomia, sado-masokistisia ja kyvyttömiä rakkauteen jne.’ homoseksuaalit olivat. Tämä oli noin 1940 tai 1941.

Viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikainen tutkimus on tuottanut epäilyjä tiettyjä perinteisiä psykoanalyttisiä formulointeja kohtaan koskien homoseksuaalisen käyttäytymisen luonnetta ja alkuperää. Yksi suuri varaus (jonka tunnistin jo hyvin varhain) seuraa siitä, että nämä formulaatiot ovat perustuneet suurimmaksi osaksi kliiniseen kokemukseen terapiassa olevien homoseksuaalisten potilaiden kanssa ja siten muodostavat vinoutuneen otoksen homoseksuaalisesta kokonaisväestöstä, josta suurin osa ei ole tarvinnut eikä etsinyt terapiaa. ---

Ehkä laajimmalle levinnyt psykoanalyttinen oletamus homoseksuaalisen käyttäytymisen syistä on, että se on syntynyt tietyn perhekuvion kautta, jossa äiti on sitova ja viettelevä ja isä on etäinen ja eirakastava. Tämän perhetaustan on katsottu olevan primaari peruste kastroatioahdistukselle, naisiin kohdistuvalle vihalle/pelolle, feminiiniselle identifikaatiolle jne., joita nähtiin homoseksuaalisissa miespotilaissa. Kuitenkin muut tutkimukset (esim. Siegelman 1974) ovat osoittaneet, että tuollaiset vanhempien väliset suhteet voidaan löytää myös suuren heteroseksuaalijoukon taustassa, missä ne eivät ole johtaneet homoseksuaaliseen käyttäytymiseen. Toiseksi, monien homoseksuaalien, erityisesti ei-potilaiden, on osoitettu tulevan hyvin monimuotoisista perhetaustoista.

Samalla tavoin oletamus siitä, että todella rakastava isä ehdottomasti sulkisi pois pojan homoseksuaalisen kehityksen (tämä oli yksi Bieberin ‘aksiomeista’) ei yksinkertaisesti ole totta. Olen henkilökohtaisesti tuntenut ja hoitanut lukuisia mieshomoseksuaaleja, joilla oli hyvin lämmin ja positiivinen suhde isäänsä.

Toinen puute perinteisissä homoseksuaalisuuskäsityksissä on joidenkin kirjoittajien tapa puhua homoseksuaaleista ikään kuin he olisivat kaikki samanlaisia psykodynaamisesti, ts. ‘homoseksuaalinen persoonallisuus’. Tämä jättää huomioon ottamatta laajan homoseksuaalisten persoonallisuuksien monimuotoisuuden, joka on yhtä suuri kuin heteroseksuaaleilla - terveistä normaaleista häiriintyneisiin psykoottisiin”. (Ks. Nardi ym. 1994, 48).

Psykoanalyttikko Marmor suhtautuu kriittisesti perinteisiin psykoanalyttisiin syyselityksiin, kuten kastraatioahdistukseen ja narsismiin:

”Esimerkiksi useimmiten käytetty selitys miesten homoseksuaalisuudelle on se Fenichelin 1945 -muotoima ajatus, että se on kastraatioahdistusta, joka johtuu inestisistä syyllisyydentunteista, jotka aiheutuvat viettelevästä äidistä tai vihamielisestä ja rakastamiseen kykenemättömästä isästä. Siten, koska kaikki naiset nähdään kastroituina henkilöinä, he synnyttävät kastraatioahdistusta homoseksuaalisissa miehissä ja siksi heitä piilotajuisesti pelättiin ja vältettiin seksuaalisesti. Kuitenkin kastraatioahdistusta käytettiin myös selittämään laaja joukko muita psykiatrisia tiloja, sisältäen mm. neuroosit sekä koko parafilioiden kirjon. Itse asiassa symbolinen kastraatioahdistus voidaan johdonmukaisesti osoittaa suurimmassa osassa miespotilaita, vaikka he eivät osoita mitään avoimia homoseksuaalisia taipumuksia. Lisäksi, jos sellaiset pelot olisivat homomiesten heteroseksuaalisten inhibitioiden takana, miten voidaan ymmärtää biseksuaalisten miesten käyttäytyminen, koska monet heistä kokevat heteroseksuaalisen yhdynnän hyvin miellyttävänä.

Joukko perinteisiä oletuksia homoseksuaalisesta psykodynamiikasta on yhtä ristiriitaisia. Yksi näistä on, että homoseksuaalit olisivat syvästi narsistisia yksilöitä, jotka siksi kokevat kiintymystä itsensä kaltaisiin henkilöihin. Mutta narsistisia persoonallisuksia on löydettävissä runsaasti myös heteroseksuaalien keskuudessa ja siksi tämä ei voi olla riittävä selitys homoseksuaalille käyttäytymiselle. Toinen yleinen hypoteesi on, että homomies vihaa tai pelkää naisia, koska hänellä on voimakkaita kielteisiä tunteita omaa äitiään kohtaan. Kuitenkin tiedämme, että monilla homomiehillä on läheiset ja lämpimät suhteet naisiin. Vastakkainen postulaatio on, että homomiehet ovat vahvasti identifioituneet äiteihinsä, mistä johtuu heidän eroottinen kiintymyksensä miehiä kohtaan. Vielä yksi oletamus on se, että pysyvä homoseksuaalinen käyttäytyminen miehissä on preoidipaalisien ongelmien, separaation ja individuaation aiheuttamia.

Kuitenkin samanlaisia preoidipaalisia separaation ja individuaation ongelmia on selvästi havaittavissa monissa neuroottisissa heteroseksuaaleissa. Mitkään näistä formulaatioista eivät siksi ole sinällään riittäviä selittämään pysyvää homoseksuaalisuutta miehessä. Yksinkertainen tosiasia on, että vaikka yksi tai toinen näistä dynaamisista mekanismeista voidaan osoittaa muutamissa homomiehissä, ne eivät ole läsnä muissa ja mikään niistä ei ole patologiaa aiheuttava”. (Ks. Nardi ym. 1994, 47-48).

Marmor kertoo myös siitä, mikä sai hänet luopumaan aikaisemmasta adaptionistisesta kannastaan (Marmor 1965, 11-12), jonka mukaan homoseksuaalisuus johtuu ahdistuksesta, joka sulkee tien heteroseksuaaliseen adaptaatioon :

”Tuo osoittaa minun ajatteluani vuonna 1965. --- Hylkäsin sen myöhemmissä kirjoituksissani, myöhemmin julkaistujen tutkimusten johdosta ja koska tietoisuuteni lisääntyi siitä, että kyseessä oli muitakin tekijöitä, joita me psykiatrit emme yksinkertaisesti ottaneet huomioon. --- Viittaan aikaisemman psykoanalyysin ‘psykologiseen reduktionismiin’, jonka mukaan minkä tahansa poikkeavan käyttäytymismuodon *täytyi* johtua varhaiselämän ehdollistamisesta. --- Itken kun ajattelen mitä me teimme äideille, kun ajattelen tuhansia äitejä, jotka pakotettiin elämään syyllisyydentunteiden kanssa, koska heidän lapsensa olivat autistisia, skitsofreenikkoja tai homoseksuaaleja”. (Ks. Nardi ym. 1994, 50).

Marmor kertoo miten hän pystyi muuttamaan teoreettisia kantojaan ja hän tarkastelee myös uuden tutkimuksen eettisiä ongelmia:

”Psykoanalyttisessä koulutuksessa tulee aivopestyksi. Kaikki ‘vanhemmat viisaat’ sanovat, että jokin asia on niin tai näin ja kaikki kirjat vahvistavat sen, ja ennen kaikkea, Freud sanoi niin! Minun kykyyni muuttua toiseen suuntaan auttoi vuoden 1965 kirjani (*Sexual inversion. The multiple roots of homosexuality*), vaikka se olikin puutteellinen. ---

Silloin aloin nähdä ja kokea homoseksuaalisten yksilöiden monimuotoisuuden omakohtaisesti. Sen takia toisen kirjani oli ilmestyttävä. Mutta samaan aikaan runsaasti tutkimusta julkaistiin ennen syntymää tapahtuvasta androgeenialtistumisesta. Itse asiassa yritän pohtia mitä potentiaalisia eettisiä ongelmia tämä uusi tutkimus tuottaa. Olettaen, että me olimme taipumuksen homoseksuaalisuuteen olevan ennen syntymää tapahtuneen androgeenialtistumisen aiheuttamaa, on mahdollista että tätä käytetään keinona ‘ehkäistä’ homoseksuaalisuutta. On hyvinkin mahdollista, että sellaista tapahtuu! Silloin muodostuu haasteeksi havaita, että ehkä homoseksuaalisuuden kehittymisellä on positiivisia arvoja sekä evoluution kannalta että sosiaalisesti. --- On paljon kysymyksiä, joihin ei ole vastauksia. Ymmärrän hyvin, minkä takia homomiehet ja lesbot ovat hieman rauhattomia tämän tyyppisen tutkimuksen johdosta. (Ks. Nardi ym. 1994, 50-51).

Marmor vastaa kysymykseen siitä, mikä erottaa hänet psykoanalytikkona Charles Socaridesista tai Irving Bieberistä, jotka kuitenkin kuuluvat samaan teoreettiseen koulukuntaan (revisionistiseen eli adaptionistiseen), seuraavasti:

”Luulisin sen johtuvan siitä, että kasvoin perheessä, jossa vallitsi liberaali suhtautumistapa ihmisiin, jotka olivat erilaisia. Vartuin tuntien, että ihmisten erilaisuus tulee hyväksyä. Muistan myös lukeneeni Oscar Wilden kirjan *De Profundis* ja kiinnostuneeni tämän suuren kirjallisen lahjakkuuden elämästä ja tragediasta, koska sen ajan ennakkoluulot ja homofobia tuhosivat hänet.--- Tämä ta-

pahtui kauan ennen kuin menin psykoanalyttiseen koulutukseen. En yksinkertaisesti uskonut, että homoseksuaalit olisivat kummituksia tai hirvittäviä ihmisiä. Koin samoin kuin Freud, että jotkut kaikkien aikojen suurimmista neroista ovat olleet homoseksuaaleja ja osallistuneet suuresti yhteiskuntamme kehitykseen. Kuitenkin analyttisessä koulutuksessani minut saatiin uskomaan, että homoseksuaalisuuden aiheuttaa patogeeninen perhetausta ja että siksi se olisi muutettavissa psykoanalyttisellä hoidolla”. (Ks. Nardi ym. 1994, 54-55).

APA:n päätös poistaa homoseksuaalisuus sairausluokituksesta vuonna 1973 herätti niin paljon arvostelua eräiden psykoanalyttikoiden ja kristillisten piirien taholta alistumisesta ‘mieltään osoittavien homoseksuaalien’ painostukseen, että luokituksen muutoksen jälkeisessä homoseksuaalisuutta koskevassa käsikirjassaan Marmor (1980) katsoo aiheelliseksi selvittää, että luokituksen muutos tapahtui normaaleja menettelytapoja käyttäen. Varhain vuonna 1972 APA:n Massachusettsin osasto omasta aloitteestaan esitti näkemyksensä, että homoseksuaalisuus ei ole häiriö ja kehotti APA:a poistamaan sen luokituksestaan. Ehdotus meni normaaleja kanavia myöten komiteaan, jonka muodostivat APA:n eri alueosastojen puheenjohtajat. Tämä komitea siirsi kysymyksen edelleen tutkimus- ja kehitysneuvoston pohdittavaksi, joka lähetti asian edelleen luokituskomitealle. Tutkittuaan esitystä intensiivisesti vuoden ajan, komitea esitti homoseksuaalisuuden poistamista DSM-II:sta ja lähetti asian APA:n johtokuntaan lopullista päätöstä varten (Marmor 1980, 392-393).

8.8 Kinsey-instituutin muut sosiologiset tutkimukset

Indianan yliopiston yhteydessä toimivalta Kinsey-instituutilta on valmistunut useita suuria sosiologisia tutkimusprojekteja homoseksuaalisten miesten ja naisten elämäntavasta sekä perhetaustasta, joissa on kartoitettu yli tuhannen henkilön elämänolosuhteita laajalla lomaketutkimuksella. Yleensä ottaen Kinsey-instituutin tutkimukset (Weinberg & Bell 1972; Weinberg & Williams 1974; Bell & Weinberg 1978; Bell, Weinberg & Hammersmith 1981) ovat osoittaneet, että homot ja lesbot ovat elämäntavoiltaan ja perhetaustoiltaan mitä erilaisimpia ja

monimuotoisimpia, eivätkä vastaa psykoanalyttisiä stereotypioita. Kinsey-instituutin tutkimuksissa on ollut useita metodologisia ongelmia, lähinnä niiden abstraktin empirismin takia sekä perhetaustatutkimuksessa (Bell, Weinberg & Hammersmith 1981) käytetyn polkuanalyysimenetelmän kiistanalaisuuden takia (josta esim. Gadpaille (1989) ja Friedman (1988, 68-69) huomauttavat). Lisäksi niissä on tutkittu vain ympäristön *suoran* syrjinnän ja minäkuvan välisiä yhteyksiä, ottamatta huomioon *syrjintäodotusten*, epäsuoran syrjinnän ja itsesyrjinnän välittäviä mekanismeja, joista mm. Ross (1978b) huomauttaa. Näiden metodologisten ongelmien vuoksi Kinsey-instituutin tutkimuksia on mielestäni syytä pitää korkeintaan suuntaa-antavina ja vain osittain käyttökelpoisina. Seuraavassa tarkastelen kuitenkin tarkemmin Kinsey-instituutin sosiologista elämäntapatutkimusta (Bell & Weinberg 1978) metodologisine rajoituksineen.

Bellin ja Weinbergin kirja *Homosexualities. A study of diversity among men & women* (1978) on vertailututkimus homo- ja heteroseksuaalien elämäntavoista. Jo kirjansa nimen monikkomuodolla tekijät halusivat korostaa sitä, ettei ole olemassa vain yhtä homoseksuaalisen elämäntavan muotoa. Koko otokseen kuului lähes 1000 homo- ja heteroseksuaalista henkilöä. Koska homoseksuaaleista on mahdoton saada todellista satunnaisotantaa, Bell ym. pyrkivät mahdollisimman monipuoliseen otantaan: homoseksuaalisia vastaajia tavoitettiin julkisen ilmoittelun, baarien, henkilökohtaisten kontaktien, organisaatioiden, homosaunojen ja postituslistojen kautta. Heteroseksuaalinen kontrolliryhmä oli satunnaisotanta saman alueen, San Franciscon väestöstä. Haastattelut tehtiin henkilökohtaisina teemahaastatteluina ja teemat kattoivat laajan alueen: seksuaalikäyttäytyminen, itsensä hyväksyminen, työ, uskonto, politiikka, avioliitot, ystävyysuhteet ja psykologinen sopeutuminen.

Homoseksuaaliset suhteet jaettiin tilastoanalyysin perusteella viiteen luokkaan: 1) kiinteäpariset (closed-coupled), 2) avopariset (open-coupled), 3) toiminnalliset (functionals), 4) ongelmalliset (dysfunctionals) ja 5) aseksuaaliset (asexuals).

Kiinteäparisilla oli tutkijoiden tulkinnan mukaan avioliittoa muistuttava suhde kumppaniinsa, ts. he asuivat toistensa kanssa seksuaalikumppaneina ja he hyväksyivät homoseksuaalisuutensa. Avopariset elivät avoliittoa muistuttavassa suhteessa kumppaninsa kanssa, vaikka heillä oli suhteita myös parisuhteen ulkopuolella. Toiminnalliset olivat yksineläjiä, heillä oli korkea sukupuoli-kumppanien määrä ja vähän ongelmia itsensä hyväksymisen kanssa. He olivat myös keskimäärin nuorempia kuin muut vastaajat. 'Ongelmallisiksi' luokitelluilla oli ongelmia itsensä hyväksymisen kanssa ja ongelmia sukupuoli-kumppanin löytämisessä ja läheisen suhteen säilyttämisessä. Aseksuaalisilla oli puutetta sukupuoli-kumppaneista. He salasivat itseään enemmän kuin muut ja heillä oli ongelmia itsensä hyväksymisen kanssa. Vaikka tilastoajat tehtiin erikseen naisille ja miehille, kävi ilmi, että naisille saatiin samanlainen typologia. Noin yksi neljännes voitiin luokitella aseksuaaleiksi, mikä tutkijoiden mukaan osoitti vääräksi sen stereotypian, että homoseksuaalit ovat yksinomaan kiinnostuneita seksistä.

Vain yksi viidesosa voitiin luokitella ongelmallisiksi, mikä osoittaa tutkijoiden mukaan, että homoseksuaalisuuden ongelmaksi kokevat muodostavat selvän vähemmistön. Naiset olivat selvästi parisuhdehakisempia kuin miehet. Yleisessä terveydentilassa ei ollut eroja heteroseksuaaleihin. Aseksuaaliset ja ongelmalliset miehet saivat alemmat arvot 'onnellisuutta' mittaavalla asteikolla, kun taas kiinteäpariset saivat korkeammat arvot kuin heteroseksuaalinen vertailuryhmä. Vaikka homoseksuaaliset miehet saivat keskimäärin alemmat arvot itsensä hyväksymisessä, toiminnalliset ja kiinteäpariset saivat yhtä korkeat arvot kuin heterovertailuryhmä.

Hieman yli kolmannes kaikista valkoisista homomiehistä ilmoitti joskus tai usein tuntevansa itsensä yksinäiseksi, kun taas kiinteäpariset ja avopariset eivät eronneet heteroseksuaalisesta vertailuryhmästä. Kaikkien homoryhmien jäsenet ilmoittivat olevansa enemmän huolissaan kuin heterovertailuryhmän jäsenet. Homoseksuaaliset miehet ilmoittivat keskimäärin olevansa masentuneempia kuin heteromiehet, kun taas 'kiinteäpariset' ja 'toiminnalliset' eivät eronneet merkittävästi heteromiehistä. Noin kolme kahdeksasta homoseksuaalisesta miehestä oli joskus ajatellut itsemurhaa, mikä oli huomattavasti enemmän kuin heteroseksuaalisessa vertailuryhmässä. Itsemurha-ajatusten syinä olivat joko katkenneet ihmissuhteet, kyvyttömyys solmia pysyviä ihmissuhteita tai kyvyttömyys hyväksyä oma homoseksuaalisuus. (emt., 198-207).

Toisin kuin homomiehet, lesbot eivät eronneet heterovertailuryhmästä sosiaalisen sopeutumisen asteikolla. Sen sijaan lesbot osoittivat alempaa itsetuntoa, enemmän itsemurha-ajatuksia ja enemmän yhteyksiä ammattiauttajiin kuin heteronaiset. Monet näistä eroista olivat kuitenkin yhden tai kahden homoseksuaalisen alaryhmän, erityisesti ongelmallisten, aikaansaamia. (emt., 215).

Ongelmalliset (dysfunctionals) tulee ryhmänä lähimmäksi kärsivän homoseksuaalin stereotypiaa. Siihen kuuluvat ovat ongelmallisia ihmisiä, joille elämä tuottaa vain vähän nautintoa ja joilla näyttää olevan vaikeuksia selvitä joka-päiväisessä elämässä. Ongelmallisilla oli eniten vaikeuksia hyväksyä homoseksuaalisuutensa. Myös muut ongelmat kasautuivat tähän ryhmään: pahoinpitelyt, kiristys, ongelmat työssä homoseksuaalisuuden takia ja pidätykset. (emt., 225).

Yhteenvetona Bell ja Weinberg toteavat, että paljon riippuu siitä, mihin typologiaan kyseinen henkilö kuuluu. Monet lesbot ja homot voisivat erittäin hyvin toimia sosiaalisen sopeutumisen ja psyykkisen kypsyyden malleina. Suurin osa tut-

kituista ei eroa heteroseksuaalisesta enemmistöstä elämisen ei-seksuaalisten piirteiden kohdalla. Erot sosiaalisen sopeutumisen suhteen ovat tutkijoiden mukaan sellaisia, joista ei ole yhteiskunnalle haittaa. Bellin ja Weinbergin tulkinnan mukaan kiinteäpariset ja avopariset muistuttavat tutkimuksen mukaan paljon naimissa olevia heteroseksuaaleja. On totta, että ongelmallisilla ja aseksuaaleilla on vaikeaa, mutta heteroseksuaalien joukossa on tutkijoiden mukaan varmasti samanlaisia ryhmiä. Selvästikään poikkeama yhteiskuntamme seksuaalinormeista ei väistämättä johda elämää katastrofaalisiin seurauksiin. Yksinäisyyttä pelkävälle homoseksuaalille tulisi vakuuttaa, että sellainen kohtalo ei ole väistämätön ja ottaen huomioon yhteiskunnan epäonnistuminen yleensä vanhenevien henkilöiden huolenpidossa, heteroseksuaalisuus tuskin takaa hyvinvoinnin vanhuusiässä. (emt., 231).

Tutkimuksen johtopäätösten ehkä selkein tulos oli, että homoseksuaalisuus ei välttämättä ole yhteydessä patologiaan, eikä homoseksuaalisia ihmisiä koskevia päätöksiä siksi kannata tehdä pelkän seksuaalisen suuntautumisen perusteella (emt., 231). On myös ilmeistä, että jos homoseksuaaleja tarkastellaan yhtenä ryhmänä, saadaan lohduttomampi ja eriytymättömämpi kuva kuin jos tarkastellaan em. typologian eri tyyppisiä.

Yleensä psykoanalyttikot suhtautuivat kielteisesti Kinsey-instituutin tyyppiseen empiiriseen tutkimukseen tai jättivät sen kokonaan huomioon ottamatta. Psykoanalyttikko Judd Marmor teki kuitenkin seuraavan arvion Kinsey-instituutin (Bell & Weinberg 1978) tutkimuksesta:

”Bellin ja Weinbergin tutkimus havainnollistaa muita homoseksuaalisen elämäntavan erilaisia puolia, niitä jotka kumoavat monia stereotyyppisiä käsityksiä homoseksuaaleista. Siten heidän otokseen saaneet miehet raportoivat työhistorioita, jotka olivat aivan yhtä stabiileja kuin heteroseksuaalisilla kontrolliryhmän jäsenillä ja he olivat varsin tyytyväisiä työoloihinsa ja palkkoihinsa. Suurimmalle osalle heistä homoseksuaalina oleminen ei ollut merkittävästi vaikuttanut heidän uraansa, vaikka

osan mielestä heidän homoseksuaalisuutensa oli rajoittanut heidän työmahdollisuuksiaan. Ryhmänä he olivat vähemmän uskonnollisia kuin heteroseksuaaliset kontrollijäsenet, mutta uskonnollisuuden spektri ulottui perinteisestä uskosta täysin puuttuvaan. --- [O]tokseen kuuluvilla homoseksuaalisilla miehillä oli tyypillisesti enemmän ystäviä kuin heteroseksuaaleilla”. (Marmor 1980, 272).

Suomessa olin mukana tekemässä Kinsey-instituutin tutkimukseen pohjautuvaa, mutta sitä vielä laajempaa tutkimusta (Sievers ja Stålström 1984, 416-423), jossa haastateltiin yhteensä 1051 homomiestä ja lesboa. Tulokset vastaavat pääpiirteittäin Kinsey-instituutin tutkimustuloksia. Tutkimusotokseen sattuneista homomiehistä 51%:lla oli kiinteä rakkaussuhde yhteen henkilöön, 29%:lla oli ystävyys- ja rakkaussuhteita mutta ei ensisijaista rakastettua (tähän ryhmään kuuluivat pääasiassa nuoret, jotka eivät olleet vielä ehtineet kehittää rakkaussuhdetta). ‘Ei yhtään’ ystävyys- ja rakkaussuhdetta oli 8%:lla miehistä ja hyvin harvoin tai ei lainkaan oli 12%:lla miehistä. Nämä kaksi luokkaa saattavat heijastaa niiden homojen määrää, joilla on ongelmia seksuaalisen suuntautumisen kanssa.

Lesbot olivat selvästi parisuhdehakisempia tässä niin kuin muissakin tutkimuksissa. Suomalaisista lesboista peräti 72% ilmoitti, että heillä on rakkaussuhde yhteen henkilöön. Ystävyys- ja rakkaussuhteita, mutta ei ensisijaista rakastettua oli 10%:llä (lähinnä nuorta ikäluokkaa), vain satunnaisia seksuaalisuhteita oli 2%:lla ja hyvin harvoin tai ei lainkaan seksuaalikontakteja oli 12%:lla.

Kysyttäessä parisuhteen kestoa todettiin, että kaikista miehistä modaaliarvo oli 1-5 vuotta (37%). Tähän tulokseen on vaikuttanut tutkimuksen ikärakenne, keski-ikä ollessa noin 30 vuotta. Kaikista miehistä parisuhde oli kestänyt yli 5 vuotta lähes neljänneksellä (24%). Vastaavasti lesbosuhteiden keston modaaliarvo oli 1-5 vuotta, kun taas kaikista 20% oli elänyt parisuhteessa yli 5 vuotta.

Sekä Kinsey-instituutin että suomalaisen tutkimuksen tulokset asettavat kyseenalaisiksi psykoanalyttiset ennakkoluulot, joiden mukaan homot ja lesbot eivät kykenisi solmimaan kestäviä parisuhteita. Mielenkiintoinen ero heteroavioliittoihin on se, että homosuhteet ovat enemmistössä tapauksia avoimia, ts. toisella tai molemmilla on myös muita seksuaalisuhteita. Lesbot ovat jälleen parisuhdehakuisempia, vain noin joka kuudennella oli ulkopuolisia seksuaalisuhteita. Vaikeista olosuhteista huolimatta homot ja lesbot kykenevät solmimaan kestäviä parisuhteita. Suomalainenkin tutkimustulos korostaa, miten vinoutunut ja epäedustava pelkkä psykiatrinen potilasotos on.

Kinsey-instituutin tutkimusta ja vastaavaa suomalaista tutkimusta on kritisoitu pinnallisuudesta, abstraktista empirismistä, tilastollisten menetelmien korostamisesta ja siitä, että kyselylomake valmiine vastausvaihtoehtoineen asettaa vastaajan ulkoamäärätyn todellisuuden eteen. On esitetty epäilyksiä tutkimuksessa saatujen korkeiden prosenttilukujen edustavuudelle. (esim. Hämäläinen 1982, ks. yhteenvetona Stålström 1988). Kritiikki on perusteltua. Edustavaa satunnaisotosta homoseksuaaleista on mahdotonta saada ja kyselylomakkeen valmiiksi virittämä maailma on esineellistävä ja rajoittava. Tämän tyyppiin tutkimuksiin sisältyy myös vaara käyttää vertauskohtana heteroavioliittoja, joita homo- ja lesbosuhteiden katsotaan enemmän tai vähemmän muistuttavan. Kinsey-instituutin tuotannossa yleensäkin on ongelmana myös siihen implisiittisesti sisältyvä essentialistinen näkökulma ja olettamukset homoseksuaalisuudesta biologisesti määrättyneenä ilmiönä.

Kinsey-instituutin tutkimuksen yksi ongelma on myös sen kulttuurinen ja ajallinen suhteellisuus. Sen tiedot kerättiin eräässä länsimaisen kulttuurin seksuaalimyönteisimmässä paikassa, San Franciscossa, 1960-luvun sallivassa ilmapiirissä. Kun tutkittavia kerättiin homoseksuaalien sosiaalisten tapaamisinstituutioiden kautta, ei olisi yllättävää, jos tutkimuksen otos olisi painottunut seksuaalisuutensa

hyväksyvien, avoimesti elävien homojen ja lesbojen suuntaan. Jos kuitenkin tarkastellaan yleisemmin tuloksia, voidaan todeta, että homoseksuaaliset rakkaussuhteet ovat yleisiä ja mahdollisia niitä haluaville.

Aivan viime vuosina Kinsey-instituutin tutkijat ovat kuitenkin luopumassa biologisesta determinismistä. Uusimmassa biseksuaalisuutta koskevassa tutkimuksessa ei enää puhuta seksuaalisuuden biologisesta pohjasta, vaan lähdetään siitä, että jokaisella ihmisyksilöllä on potentiaalia kiinnostua seksuaalisesti kummastakin sukupuolesta ja että kohteen erotisoituminen on hyvin monimutkainen prosessi. (Weinberg ym. 1994).

Empiristisillä elämäntapatutkimuksilla, jotka ovat yhdessä antaneet yleiskatsauksen usean tuhannen lesbon ja homon elämäntapaan, on kuitenkin ollut merkityksensä medikalisoivien stereotyyppien murtamisessa ja tutkittujen elämäntapojen monimuotoisuuden vakuuttavina osoittajina. Lomaketutkimusten pinnallisuudesta onkin sosiologisessa tutkimuksessa suureksi osaksi siirrytty syventäviin tutkimusotteisiin.

9. SAIRAUSLUOKITUKSESTA KÄYTY KESKUSTELU

9.1 Laman, sodan ja kylmän sodan asenteet

Kansallissosialismi ja toinen maailmansota katkaisivat vuosikymmeniksi homoseksuaalien kansalaisoikeustaistelun ja tasavertaisuuskehityksen Euroopassa. Eri-laiset stigmatisoidut vähemmistöt demonisoitiin ja luokiteltiin vailla ihmisarvoa oleviksi. Äärimmäisen autoritaarinen ja seksistinen kansallissosialistinen ideologia sai vallan. Rodullisiin ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvilta riistettiin kaikki kansalais-oikeudet ja heitä alettiin tappaa Saksassa keskitysleireillä kohta Hitlerin valtaantumisen jälkeen. Kansallissosialistinen ideologia on verrattavissa noita-

vainojen aikaan sen äärimmäisyyden johdosta, jolla seksuaalisesti ‘poikkeavia’ ja naisia alistettiin ja seksuaalisuus jälleen valjastettiin yksinomaan suvunjatkamisen palvelukseen. Samoin kuin kirkon dogmissa, yksilöllä ei ole sinänsä mitään itseisarvoa. Ihmisellä on arvo ainoastaan suvunjatkajana, suuren mystisen, tottelemaan määrätyn ihmismassan atomina. Historioitsija Erwin Haeberle kuvaa niitä arvoja, joita kolmannen valtakunnan johtajat eniten vihasivat: demokraattista hallitustapaa, ammattiyhdistyksiä, etnistä ja uskonnollista suvaitsevaisuutta, laillisten proseduurien noudattamista, naisliikettä, modernia taidetta, seksuaalista emansipaatiota. (Haeberle 1989).

Pian Hitlerin valtaannousun jälkeen seksuaalinen vapautusliike ja homoseksuaalien tapaamispaikat tuhottiin ja homoseksuaaleja alettiin kuljettaa keskitysleireille. Hirschfeldin tutkimusinstituutti tuhottiin. Hirschfeldin, Ellisin ja Freudin kirjoja alettiin polttaa (Grau 1993, 28). Miesten homoseksuaalisuudesta säädettiin erityisen ankarat lait. Vuonna 1935 voimaan astuneessa laissa säädettiin 10 vuoden rangaistus, joka kattoi paitsi varsinaiset homoseksuaaliset teot, myös itsetyydytyksen toisen miehen läsnäollessa ja miehen kehon koskettamisen ‘seksuaalisin tarkoituksin’. (emt., 64). Suhtautumista naisen seksuaalisuuteen kuvaa, että lesboutta ei kriminalisoitu, sillä lesbo ‘kykenee kuitenkin suvunjatkamiseen’ ja nainen voidaan aina pakottaa yhdyntään. (emt., 76).

Väkivalta homoseksuaaleja kohtaan legitimoitiin sillä, että homoseksuaaleilta riistettiin ihmisarvo ja heidät luokiteltiin ‘syöpäläisiksi’ Himmlerin direktiivissä homoseksuaalisuutta ja aborttia vastaan (emt., 87). Führerin käskyssä vuodelta 1941 SS:n puhdistamiseksi ‘homoseksuaalisin taipumuksin’ varustetut ‘syöpäläiset’ määrättiin tapettaviksi. (emt., 198) Homoseksuaalien rinnastaminen syöpäläisiin ja rottiin jäi elämään vielä sodan jälkeenkin psykiatriassa. Lääkärit ryhtyivät kastroimaan sadoittain homoseksuaaleja ja oikeusistuimen lausunnossa oi-

keusministerille todettiin, että ”monet homoseksuaalit ovat vapaaehtoisesti anoneet kastrointia” (emt., 257).

Kansallissosialismin aikana biologiaan ja rodulliseen puhtauteen vetoava psykiatrinen vainoaminen ilmeni äärimmäisessä muodossaan. Szaszin mukaan eräät psykiatrit ryhtyivät tappamaan psyykkisesti sairaita ja muita, jotka olivat natsi-ideologian mukaan alempiarvoisia. Szaszin mukaan yksin Puolassa psykiatrit tuhosivat 30 000 psykiatrista potilasta. Joukkotuhoa valmisteltiin propagandalla, joka leimasi tuhottavat ryhmät, juutalaiset ja homoseksuaalit sekä mielisairaat, alempiarvoisiksi olioiksi rinnastamalla heidät rottiin ja syöpäläisiin. Tuhoaminen sai organisoidun ja ‘rodun puhtaudella’ perustellun ilmenemismuodon Himmlerin verratessa joukkotuhoa ‘syöpäläisten torjuntaan’. Himmlerille antisemitismi ei ollut ideologia, kyse oli vain puhtaanapidosta. Szasz kuvaa miten joukkotuhon toteuttamiseen määrättiin tuholaistorjuntakemikaaleja ja rotanmyrkyjä valmistava tehdas (*Deutsche Gesellschaft für Schädlingsbekämpfung [syöpäläistorjunta]*), joka tuotti kemikaalit miljoonien ihmisten tappamiseksi. (Ks. Szasz 1971, 214-215).

Kansallissosialistiseen ilmapiiriin kuului myös kiihkeä homoseksuaalisen viettelyn pelko. Natsit antoivat useita määräyksiä ”nuorisoamme tuhoavien syöpäläisten” likvidoimisesta (emt., 224). Vuodesta 1938 kaikkien Hitler Jugendin ja nuorisoliikkeiden nuoriso-ohjaajien ja johtajien oli allekirjoitettava kirjallinen ilmoitus, jossa he vakuuttivat olevansa tietoisia siitä, että homoseksuaalinen viettely on ankarasti rangaistavaa (emt., 222). Nuorisotyössä annettiin ohjeet mahdollisen homoseksuaalisuuden tarkkailusta ja tukahduttamisesta ennen kuin se ehtii leviätä, naisellisen käyttäytymisen estämisestä pojissa sekä poikien lukuharrastusten valvonnasta. Kahden pojan ei sallittu nukkuvan samassa huoneessa (emt., 239).

Eri lähteiden mukaan Euroopassa tuhottiin Hitlerin toimenpiteiden johdosta 100 000 - 400 000 homoseksuaalia keskitysleireillä sairauksiin, lääketieteellisissä koikeissa tai kaasukammioissa. (Marmor 1985, 19).

Huolimatta barbarisoivasta vaikutuksesta moraaliseen ja poliittiseen ilmapiiriin, toinen maailmansota sisälsi myös täysin uuden tyyppisen vapautusliikkeen siemenen. Useat maailmansodan historioitsijat ovat todenneet, miten syvällinen vaikutus laajamittaisella mobilisoinnilla oli perinteisten sukupuoli- ja seksuaaliroolien muuttumiselle väestön keskuudessa yleisemminkin. Miljoonat naiset ja miehet joutuivat luopumaan kotiin sidotusta roolistaan ja muuttivat suuriin kaupunkeihin odottamaan lähtöä rintamalle. Monet naiset saivat ainakin väliaikaisesti kokea asemansa tasavertaisiksi. Mustat, jotka oli integroitu Yhdysvaltain armeijaan, saivat niin ikään tuntea tasavertaisuutta, mikä vauhditti rodullista integraatioliikettä. Suurkaupunkien anonyymeissä kulttuureissa lesbot ja homot tutustuivat helpommin toisiinsa ja alkoivat ensimmäistä kertaa oivaltaa, että samoin tuntevia ihmisiä on paljon. Tämän kokemuseräisen tiedon vahvisti sotavuosien aikana koottu Kinseyn yleisyystutkimus, joka julkaistiin vuonna 1948. Joukkoliikkeen sosiaalinen perusta oli muotoutunut, vaikka edessä olivat vielä vainon vuodet niin McCarthyn Yhdysvalloissa kuin Stalinin Neuvostoliitossa. (Weiss ym. 1988; Bérubé 1990).

9.2 Sairausleiman kritiikin juuret Yhdysvalloissa

Suvaitsevaisuuden ja emansipaation aatteet kohtasivat kovaa vastarintaa Yhdysvalloissa. Kuten edellä totesin, Freudin suvaitsevaiset näkemykset homoseksuaalisuudesta tukahdutettiin yhdysvaltalaisen psykoanalyysin piirissä nopeasti.

Hirschfeldin liikkeestä lähteneet emansipaatioajatukset tunnettiin Yhdysvalloissa, mutta ne eivät päässeet juurtumaan yhteiskunnassa vallitsevan kovan ilmapiirin vuoksi. Yhdysvaltalaisen emansipaatioliikkeen uranuurtaja Harry Hay kuvaa

miten mm. Hirschfeldin aatteet ja Kinseyn tutkimus toimivat kipinäinä homofiilien järjestäytyneen toiminnan yrityksille. Harry Hay lausui ensimmäisenä Yhdysvalloissa julki ajatuksen, että homofiilit ovat syrjitty vähemmistö, jonka tulisi organisoida poliittisesti. Hayn innostamana syntyi vuoden 1948 presidentinvaaleihin osallistunut liike, jonka nimi oli hienotunteisesti *Bachelors for Wallace* (Vanhatpojat Wallacen²³ puolesta). Liikkeen poliittisena strategiana oli liittoutua demokraattisen puolueen ja vasemmistoliikkeiden kanssa nousevaa äärioikeistolaisuutta vastaan. Liike julkisti vetoamuksia ”maailman kaikkien androgyynien järjestäytymiseksi”. (Timmons 1990, 137).

Yhdysvalloissa 1950-luku oli vähemmistöjen kannalta erityisen vaikeaa aikaa senaattori Joseph McCarthyn lietsomien julkisten homo- ja kommunistivainojen takia. Ennen 1950-lukua Yhdysvalloissa oli ollut vain muutamia homoseksuaalien salaisia yhdessäoloryhmiä, joiden jäsenmäärä oli pieni. Homoseksuaalisuuden vastainen ilmapiiri Yhdysvalloissa voimistui ja paineet pysyvä näkymättömissä ja eristettyinä kasvoivat yhä suuremmiksi. Harry Hayn omat vasemmistolaisympätyt lisäsivät paineita salaamisen suuntaan. Sen takia hänet joitakin vuosia myöhemmin syrjäytettiin liikkeestä mahdollisena ’turvallisuusriskinä’. Vasta 1950-luvun alussa Harry Hay perusti ensimmäisen yhdysvaltalaisen homofiilien kansalaisoikeusjärjestön, The Mattachine Society. Vuonna 1955 San Franciscossa perustettiin ensimmäinen lesbojen tasavertaisuutta ajava järjestö Daughters of Bilitis (DOB). Silloisessa ilmapiirissä järjestöjen oli oltava salaisia, rakenteeltaan solumaisia paljastumisen ehkäisemiseksi. Periaateohjelmansa mukaan järjestöjen tarkoitus oli yhdistää eristetyt homofiilit, opettaa heidät näkemään itsensä syrjittynä vähemmistönä ja johtaa heidät taisteluun oman emansipaationsa puolesta. Timmons (1990) ja Weiss ym. (1988) ovat doku-

²³ Presidenttiehdokas Henry Agard Wallace, jolla oli avoimesti vasemmistolaisia sympatioita edusti kolmatta puoluetta Progressive Party ja sai vuoden 1948 vaaleissa noin miljoona ääntä.

mentoineet homojen ja lesbojen kansalaisoikeusliikkeen alkuvaiheet Yhdysvalloissa.

Sosiologisessa tutkimuksessaan Laud Humphreys selvittää niitä syrjinnän eri muotoja, jotka vähitellen aiheuttivat sosiaalisten liikkeiden järjestäytymisen. Hän mainitsee kolmen tyyppistä syrjintää: juridis-fyysinen, ammatinharjoittamista rajoittava sekä ‘ego-destruktiivinen’. Viimeksi mainittu nousee jatkuvasta konkreettisen syrjinnän uhasta, sekä identiteettiin ja omanarvontuntoon kohdistuvista loukkauksista. Ego-destruktiivinen syrjintä saattaa johtaa erilaisille stigmatisoiduille vähemmistöryhmille ominaiseen *itsevihaan*. Homoseksuaalien ongelmana on ollut saada kokemistapa tunnustetuksi yhdeksi päteväksi ihmisenä olemisen muodoksi. Humphreysin analyysin mukaan ‘rikolliseksi’, ‘sairaaksi’ ja ‘syntiseksi’ leimaaminen asettaa niiden kohteen epäinhimilliseen asemaan. Heillä, kuten kaikilla sorretuilla ryhmillä on ongelmia pätevän identiteetin löytämisessä. Eristäytyminen, itseviha, salaileva seksuaalikontaktien etsiminen ja epätoivoinen kunniallisuuden panssarin ylläpitäminen vaurioittivat leimatun identiteettiä. Psykoanalyytikot Edmund Berglerin johdolla vahvistivat itsevihaa ja itsesyryntää leimaamalla homoseksuaalit ‘sairaiksi’ ja ‘vääröyksien keräilijöiksi’. Kansalaisoikeusjärjestöjen keskuudessa kyti hitaasti ajatus ego-destruktiivisten leimojen torjumisesta - sen sijaan, että niihin alistuttaisiin. (Humphreys 1972, 40-41).

Paineet McCarthyn Yhdysvalloissa olivat kuitenkin niin kovat, että Mattachine Societyn toiminta kuihtui salaiseksi yhdessä olemiseksi. Siitä erosi ONE-niminen ryhmä, joka pyrki pitämään elossa järjestön ensivuosisien radikalismia. Järjestöt katsoivat, että tiedon puute ja väärä tieto osaltaan pönkittivät homomiesten ja lesbojen kielteistä minäkuvaa ja siksi järjestöt pyrkivät vastapainoksi tuottamaan korkeatasoista tietoa ja kritiikkiä. Ensimmäinen yritys kuvata homoseksuaalien asemaa heidän omalta kannaltaan oli Donald Webster Coryn (1953) *The*

homosexual outlook: a subjective approach. Kirjoittajan oikea nimi oli Edward Sagarin, josta myöhemmin tuli homoseksuaalisuuteen erikoistunut sosiologi.

Coryn elämäkerta osoittaa, ettei sairausleiman vastustaminen ei suinkaan ollut itsestäänselvyys varhaiselle kansalaisoikeusliikkeelle. Cory on kirjoittanut vuonna 1953 ensimmäisen homoseksuaalien asemaa Yhdysvalloissa käsittelevän sosiologisen tutkimuksen. Siinä hän kertoo käyneensä itse läpi psykoanalyysin, jonka seurauksena hän alkoi pitää homoseksuaalisuutta häiriönä ja meni naimisiin, vaikka ei muuttunutkaan heteroseksuaaliksi. Kirjansa alkuun hän pyysi lausunnon psykiatri Albert Ellisiltä, joka silloin oli yksi aikansa johtavia sairaaksi luokittelijoita. Ellis katsoo Coryn olevan ‘ennakkoluuloinen’ homoseksuaalisuutensa vuoksi, arvostelee Coryä tämän ‘pessimismistä’ homoseksuaalisuuden parantamisen suhteen ja valittaa sitä, ettei Cory ole asettanut ‘vielä suurempaa painoa’ homoseksuaalisuuden syyteorioille. (Cory 1953, x-xi).

Cory toimi kansalaisoikeusliikkeen johdossa vielä 1962, jolloin hän varoitti, että homoseksuaalien hyväksyntä ja integraatio olisivat mahdottomia niin kauan kuin homoseksuaaleille kielen ‘likaisin’ sana on ‘hoito’. Vuonna 1964 hän kirjoitti lesboista kirjan, jossa hän pitää lesboutta lapsuuden ongelmallisten perhesuhteiden aiheuttamana häiriönä (Herman 1995, 75). Vielä vuonna 1975 Cory kirjoitti, että ”taistelu oikeudenmukaisuudesta ei saa muuttua kehottamiseksi homoseksuaaliseen kehitykseen” (Herman 1995, 71).

Vuonna 1961 silloinen homofiililiike New York Mattachine pyysi tunnetun homoseksuaalisuuta patologisoivan psykiatrin pitämään luennon jäsenkunnalleen. Psykiatri piti homoseksuaalisuutta parannettavana sairautena ja kehotti käyttämään AA:n taktiikkaa siitä pidättymiseen. Kaksi vuotta myöhemmin Coryn luottolääkäri Albert Ellis luennoi homofiilijärjestön tilaisuudessa: ”Jokainen yksin-

omaan homoseksuaalinen ihminen on psykopaatti”. Tämä aiheutti vastarintaa yleisön keskuudessa ja muuan suuttunut kuulija väitti, että jokaisen homon, joka tulee juuri tri Ellisin vastaanotolle, *täytyykin* olla psykopaatti. (D’Emilio 1983, 163). Ensimmäiset ajatukset sairausleiman vastustamiseksi alkoivat näin kehittyä homofiililiikkeessä 1960-luvun alkuvuosina.

Cory oli ollut varhaisen homofiililiikkeen sankari. Hän vastusti uuden sukupolven vapautustaistelijoita, joiden mielestä homoseksuaalisuutta ei ole perusteltua leimata sairaudeksi. Coryn mukaan sairausleiman vastustajat ” --- ovat vieraantuneita tieteellisestä ajattelusta --- väittäessään jatkuvasti, defensiivisesti, neuroottisesti ja tosiasiat kieltäen että homoseksuaalisuus ei olisi sairaus”. Cory puolusti psykoanalytikoita, joita hän piti homofiililiikkeen perusteettomien hyökkäysten kohteina ja syntipukkeina. Coryn mukaan homoseksuaalisuus on häiriö, ja sitä parantamaan pyrkivät psykiatrit homofiililiikkeen ystäviä. Vielä 1950-luvun lopulla ‘homofiililiikkeen’ edustajat kirjoittivat ”missä lääketieteilijät, psykoanalytikot ja sosiaalitieteilijät eivät kykene yksimielisyyteen, maallikkojen täytyy vain alistua hiljaisuudessa”. (Bayer 1987, 74). Homofiilien nöyrä alistuminen jatkui koko 1950-luvun 1960-luvun puoliväliin saakka.

Bayerin mukaan ensimmäiset muutoksen merkit suhtautumisessa homoseksuaalisuuden sairausleimaan ilmenivät, kun psykoanalytikko Judd Marmorin toimittama *Sexual inversion* ilmestyi vuonna 1965, jossa julkaistiin mm. Evelyn Hookerin ja Thomas Szaszin artikkeleita. Thomas Szasz (1965) julkaisi siinä ensimmäisen artikkelinsa, jossa hän arvosteli kuinka heteroseksuaalisuus on johdettu lisääntymisen biologisista mekanismeista käyttäytymisen kliiniseksi normiksi. Szaszin mukaan:

”Hyppäys biologisista arvoista sosiaalisiin arvoihin on ihmiskunnan moraalin ydinongelmia”. (Szasz 1965, 136).

Szaszin ohella toinen ahdasta seksuaalimoraalia kritisoinut filosofi oli Freudia radikaalisti uudelleen lukeva Herbert Marcuse (1962), joka arvosteli ‘suoritusperiaatetta’, jonka mukaan seksuaalisuus tulisi rajoittaa vain genitaalisiin toimintoihin vastakkaisen sukupuolen edustajan kanssa. Marcuse katsoi ‘suoritusperiaatteesta’ vapautetun seksuaalisuuden houkuttavuuden selittävän ei-tuottavaan seksuaalisuuteen liittyvät tabut ja kiellot. Omien piilotajujen tarpeittensa uhkaamina naisten ja miesten oli Marcusen mukaan suojeltava itseään rankaisemalla niitä, jotka uskalsivat toteuttaa sellaisia seksuaalisia tarpeita, joita muut eivät välttämättä edes uskaltaneet tunnistaa itsessään. Opiskelijaliikkeiden filosofina 1960-luvulla Marcuse antoi ilmaisumuodon opiskelijoiden kapinalle jähmettynyttä sukupuolimoraalia vastaan. Huolestuneena siitä, että seksuaalista mielihyvää koskevat rajoitukset purettaisiin ilman, että syntyisi samanaikaisesti syvälleikäviä sosiaalisia muutoksia, Marcuse varoitti puoliväliin jäävästä vapautumisesta, ‘repressiivisestä desublimaatiosta’. (Marcuse 1962, ix).

Kolmas filosofi, jonka voidaan nähdä 1960-luvulla kritisoineen sairausleimaa oli André Giden jälkiä seurannut eksistentiaalistifilosofi Jean-Paul Sartre, joka filosofisessa pääteoksessaan *Being and nothingness* (Sartre 1969) pitää esimerkkinä ‘huonossa uskossa’ elämisestä homoseksuaalia, joka pyrkii salaamaan suuntautumisen ja kokee sen häiriintyneenä ja häpeällisenä. Alistavan ja esineellistämisen ‘huonon uskon’ vaikutus voidaan voittaa vain kieltäytymällä asettumasta siihen, mitä Sartre kutsuu Hegelin mukaan ‘herran ja orjan suhteeksi’. (Sartre 1969, 64-65).

Neljäs aikakauden vaikuttaja oli musta antikolonialistinen psykiatri Franz Fanon, joka analysoi rasismia ja kolonialismin vaikutusta kohteittensa psykologiseen kehitykseen. Fanon kuvasi myös ulkoisen syrjinnän muuntumista kolonisoitujen ihmisten itsevihaksi, alemmuudentunteeksi ja lamaantuneisuudeksi. Fanon kuvaa

homoseksuaalienkin kohdalla tutun ilmiön: syrjintä saatetaan sisäistää, kolonisaation aiheuttama viha voi kohdistua itseen tai lähimmäiseen, syrjinnän lähde aletaan pelätä ja siihen alistutaan. Fanonin mukaan kolonialismi oli psykiatristen ongelmien lähde. Jatkuvasti koetut loukkaukset kolonialistin taholta johtavat kohteensa ylisensitiivisyyden tilaan, jota asiaa tuntematon voisi kuvata ‘vainoharhaiseksi’. Fanon esitti ratkaisuksi tilanteeseen kolonialismin vastaisen taistelun. Se poistaa loppujen lopuksi myös syrjinnän aiheuttamat psyykkiset ongelmat, kun kolonisoidut ihmiset saavuttavat vapauden ja ihmisarvon. (Fanon 1963).

Szaszin, Marcusen, Sartren ja Fanonin ajatukset vaikuttivat 1960-luvun radikaalien liikkeiden taustalla. Sairausleiman kritiikin yhdysvaltalainen uranuurtaja Frank Kameny piti New York Mattachinen vuosikokouksessa 1964 linjapuheen, jossa hän katsoi koko kansalaisoikeusliikkeen tulevaisuuden olevan sen varassa, hyväksytäänkö homoseksuaalisuus täysiarvoiseksi rakkauden muodoksi vai suostutaanko vielä alistumaan sen leimaamiseen sairaaksi. Kameny kritisoi erityisesti Bieberin tutkimusta huonosta metodologiasta, epäedustavasta otoksesta, virheellisistä johtopäätöksistä ja kehäpäätelmävirheistä. Kameny päätti puheensa julistukseen, jonka mukaan homoseksuaalisuutta *sinänsä* ei voida pitää sairautensa, vammaana, häiriönä, neuroosina tai minään muuna psyykkisenä ongelmana. Vapausliikkeen historioitsijan D’Emilion mukaan Kamenyn puhe teki syvällisen vaikutuksen kuulijoihin ja oli historiallinen käännepointti kansalaisoikeusliikkeen omassa ideologiassa. (D’Emilio 1983, 164).

Kamenyn puheen innostamana New York Mattachine Society sai vuonna 1965 pitkän, liikkeen sisällä käydyn taistelun jälkeen hyväksytyä - vastoin Coryn kantaa - julkilausuman, jonka mukaan homoseksuaalisuus ei ole sairaus. Samana vuonna ilmestyi Judd Marmorin (1965) toimittama *Sexual inversion*, jossa esiteltiin Thomas Szaszin ja Evelyn Hookerin sairausleimaan kohdistuvaa kritiikkiä. Tämä oli historiallisesti ratkaiseva käänne homofiililiikkeen sisällä. Suuri osa

liikkeen vanhoista jäsenistä erosi Coryn mukana, sillä he eivät uskaltaneet säistämiensä psykiatristen dogmien kiistämiseen. Cory otti oikean nimensä Edward Sagarin ja ryhtyi sosiologina tutkimaan 'poikkeavuutta'. (D'Emilio 1983, 168). Vielä Troiden (1988) käyttää sosiologisessa analyysissään paljon tilaa Edward Sagarinin teorioiden kritisoimiseen. Cory/Sagarin asettui pitämään homoseksuaalisuutta 'virheellisenä identiteettinä', 'vääränä tietoisuutena' ja 'kehityshäiriönä' (Troiden 1988, 81-85).

Kuusikymmenluvun loppua lähestyttäessä eri puolilla Yhdysvaltoja syntyi homofiilien tiedostamisryhmiä. Ensimmäinen homofiilien sanomalehti *The Advocate* perustettiin vuonna 1967. Yhä useammat ihmiset alkoivat kyllästyä Mattachinen varovaiseen linjaan ja perustivat avoimempia ja radikaalimpia järjestöjä, kuten *Society for Individual Rights (SIR)* vuonna 1966. Alettiin vaatia avointa, suoraa toimintaa. Käsitettiin, ettei ennakoluuloja voiteta yksinomaan informaation jakamisella. Gay liberation-taistelu sai paljon vaikutteita mustien kansalaisoikeusliikkeeltä ja 60-luvun feministisiltä liikkeiltä. (D'Emilio 1983).

Mustien²⁴ tavoin homoseksuaalit alkoivat D'Emilion mukaan nähdä itsensä syrjittynä vähemmistönä, jota eivät ainoastaan sosiaaliset instituutiot vahingoittaneet, vaan myös syvemmälle ulottuvat ideologiset standardit, jotka sekä kiertoitte se että suoraan loukkasivat heitä. Homoseksuaalit, naisliikkeen tapaan, alkoivat esittää haasteita vallitseville seksuaalisuuden kaavoille. Seksismi nähtiin ideologisena heijastumana sellaisten heteromiesten voimasta, jotka olivat kykenemättömiä tunnustamaan naisten tai homojen/lesbojen eroottisia tarpeita.

²⁴ 'Mustat' ('blacks') oli mustaihoisten omaksuma itsemäärittely 1960-luvulla. Sen sijaan 1990-luvulla on siirrytty käyttämään itsemäärittelyä 'African-American'.

Toisaalta käsitys homoseksuaalisuudesta psykiatrisena häiriönä alkoi saada 1960-luvulla *lisää* yleisyyttä Berglerin (1956 ja 1958), Bieberin ym. (1962) ja Socaridesin (1968) julkaisujen johdosta. Ilmapiiiri Yhdysvalloissa oli kova. Edustajainhuoneella oli oma komitea (House Un-American Activities Committee, HUAC), joka kuulusteli homoseksuaalisuudesta epäiltyjä virkamiehiä. Lisäksi poliisi teki järjestelmällisesti ratsioita baareihin, joissa homoseksuaalit tapasivat ja veivät asiakkaat asemalle kuulusteltavaksi ja henkisen terrorin kohteeksi. Mafia kontrolloi homoravintoloita ja homoihin kohdistuva väkivalta oli kaikkialle ulottuvaa. Psykoanalyttikko Bergler vaikutti kovaäänisesti yleisiä asenteita vahingoittavasti pitkälle 1960-luvulle saakka. Valtiovallan toimenpiteitä homoseksuaaleja vastaan perusteltiin lähinnä psykoanalyttisillä teorioilla, joiden mukaan ‘kaikki’ homoseksuaalit ovat häiriintyneitä tai epäluotettavia.

Vuosikymmenen loppupuolella alkoi nousta yleistä protestiliikehdintää, eturintamassa olivat opiskelijaliikkeet, mustien kansalaisoikeusliike, feministiliike sekä näiden esimerkin radikalisoima homofiililiike. Yksi merkittävistä yhteenotoista tapahtui kesällä 1968 Columbian yliopistossa New Yorkissa, jossa oli järjestetty julkinen keskustelu homoseksuaalisuuden ‘patologisesta’ luonteesta. Paikalla oli luennoimassa useita psykoanalyttikkoja sekä Paul Gebhard Kinsey-instituutista, ainoana heistä valmiina kiistämään homoseksuaalisuuden ‘patologisen’ luonteen. Columbian yliopiston seksuaalinen vapautusrintama valtasi keskustelutilaisuuden ja vaati, että tulevaisuudessa homoseksuaalisuudesta on keskusteltava ”asianmukaisessa yhteydessä sosiologisena ongelmana, joka koskee vähemmistöryhmään kohdistuvaa syvään juurtunutta ennakkoluuloa ja syrjintää”. Samana iltana opiskelijaprotestit Yhdysvaltain sotapolitiikkaa vastaan leimahtivat Columbian kampuksella. (Duberman 1994, 172).

Conrad ja Schneider postuloivat ‘poikkeavuuden’ medikalisaatiota koskevassa tutkimuksessaan, että jos jokin ilmiö on dekriminisoitu, mutta ei vielä hyväk-

sytty (ts. sitä pidetään yhä 'poikkeavuutena') sen kontrolli saattaa siirtyä rikoslaista lääketieteelliseen järjestelmään. (Conrad ja Schneider 1994, 254). Tämä selittäisi osaltaan Bieberin psykoanalyttisen mallin nousun juuri kun Yhdysvaltain rikoslain homoseksuaalisuuden kriminalisointia alettiin arvostella 1960-luvun alussa. Samana vuonna (1971) kun homoseksuaalisuus dekriminalisoitiin Suomessa, psykoanalyttikko Kalle Achté (1971) aloitti julkisen kirjoittelunsa homoseksuaalisuudesta sekä leimasi sen psykiatriseksi häiriöksi. Vallitsevan alistavan leiman sisältö vaihtui siis rikoksesta psyykkiseksi häiriöksi.

Kansalaisyhteiskunnan ratkaiseva radikalisoituminen tapahtui, kun New Yorkin Greenwich Villagessa poliisi päätti tehdä rutiiniratsian Stonewall-nimiseen homobaariin 27.6. 1969, mutta tällä kertaa asiakkaat eivät suostuneetkaan menemään vapaaehtoisesti poliisiautoon, kuten kymmeniä kertoja aikaisemmin. Ratsiat aiheutti lainsäädännössä ollut kielto tarjoilla ravintolassa homoseksuaaleille tai sellaisiksi epäilyille. Ratsian kohteeksi joutuneet ryhtyivät taistelemaan kiviä heittelemällä. Poliisin oli linnoituttava baariin suojaan. Nujakointia kesti pari vuorokautta, kun noin 400 poliisia taisteli noin 2000 homoja, lesboja ja transvestiittia vastaan, jotka puolustautuivat heittelemällä pulloja ja kiviä. Kahden vuorokauden taistelun jälkeen Stonewall Inn oli tuhoutunut tulipalossa. (Nardi 1994, 14). Tätä ns. Stonewall-kapinaa pidetään homojen ja lesbojen modernin vapautusliikkeen (*gay liberation*) symbolisena alkupisteenä. Sen seurauksena syntyi eri puolille Yhdysvaltoja lukuisia radikaaleja vapautusliikkeitä (*Gay Liberation Front, Gay Activist Alliance*), jotka antoivat nimen ja toimintamallin uudelle yhdysvaltalaiselle ja eurooppalaiselle vapautusliikkeelle. Vastakohtana aikaisemmalle yhdysvaltalaiselle, saksalaiselle ja hollantilaiselle emansipaatioliikkeelle, joka pitkälti oli tukeutunut arvovaltaiseen ja tieteelliseen toimintaan, Stonewallin sukupolvi edusti

laadullisesti uutta ruohonjuuritasoa: pääosin uuden nuorisokulttuurin edustajia: hippejä, tavallisia lesboja, homoja, transseksuaaleja ja transvestiitteja.

Vuoteen 1972 mennessä Yhdysvalloissa oli syntynyt yli 1000 paikallista vapautusliikettä (Conrad ja Schneider 1980, 203). Pelkkä kansalaisoikeuksien vaatiminen alettiin nähdä vanhanaikaisena: miksi pitäisi anoa hyväksytyksi tulemistä sellaisessa sosiaalisessa järjestelmässä, joka oli syvästi rasismien, seksismien, militarismien ja heteroseksismien läpitunkema? Nyt uskallettiin avoimesti arvostella jopa medikalisoivia psykoanalyttisiä ideologioita. Stonewall-kapinan ovat dokumentoineet Duberman (1994) henkilöhaastatteluin sekä D’Emilio (1983) sosiologisena väitöskirjana sekä Suomen osalta Hämäläinen (1975).

Tilanteen muuttumista kuvaa se, että kun vietettiin Stonewall-kapinan 25-vuotisjuhlia New Yorkissa kesällä 1994, yli puoli miljoonaa lesboja ja homoa marssi kulkueena YK:n päämajan ohi ja vaati sairaaksi leimaamisen jäänteiden poistamista ja juridista tasavertaisuutta, tuhannet poliisit *suojelivat* marssijoita New York Police Departmentin (NYPD) homo- ja lesboryhmän johdolla.

9.3 Sairausluokituksen DSM-III muutos Yhdysvalloissa 1973²⁵

Stonewall-kapinassa kesällä 1969 radikalisoitunut yhdysvaltalainen gay liberation -liike valitsi näyttävän suoran toiminnan linjan. Alusta saakka gay liberation -liike identifioi vallitsevan psykoanalyttisen näkemyksen homoseksuaalisuuden sortoa ylläpitäväksi instituutioksi. Vuodesta 1969 lähtien

²⁵ Tässä työssä on katsottu yhdysvaltalaisen sairausluokituksen muuttuneen vuonna 1973, koska APA:n johtokunta teki siitä päätöksen 15.12.1973 ja tärkein debatti käytiin vuoden 1973 aikana. Muutoksen sisältänyt sairausluokitus julkaistiin painettuna vuonna 1980 (DSM-III, 1980).

homoseksuaalit osoittivat mieltään New Yorkin kaduilla, ensimmäistä kertaa Yhdysvaltain historiassa ja vaativat psykoanalyttistä sairausleimaa poistettavaksi. New York Times julkaisi 24.8. 1970 etusivun artikkelin homojen mielenosoituksista otsikolla 'Homosexuals in revolt'. Artikkelissa annettiin pääpaino johtavalle adaptionistiselle psykoana-lyytikolle, Lionel Oveseylle, joka esitti psykoanalyttisen tulkinnan mielenosoituksista:

”Homoseksuaalisuus on psykiatrinen tai emotionaalinen sairaus. Mielestäni on hyvä, jos joku voidaan parantaa siitä, koska homoseksuaalin on niin vaikea saavuttaa onnellisuutta yhteiskunnassamme. On mahdollista, että tämä vapautusliike voi syventää sairautta joissakin ihmisissä, erityisesti niiden nuorten keskuudessa, jotka horjuvat rajamailla.” (Ks. Jay & Young 1972, 145).

Yhdysvalloissa elettiin sosiaalisen kuohunnan aikaa. Opiskelija- ja homoliikettä Yhdysvalloissa oli radikalisoitunut juuri tapahtunut Vietnamin sodan laajeneminen naapurimaiden puolelle sekä se, että poliisi oli ampunut kuoliaaksi rauhanomaisesti mieltään osoittavan opiskelijan Kent State Universityssä. Kesällä 1970 myös poliisin homoseksuaaleja kohtaan harjoittama häirintä New Yorkissa saavutti huippunsa. Parin viikon aikana poliisi oli pidättänyt useita satoja mieltään osoittavia homoseksuaaleja. Poliisi perusti erityisen tukipisteen mielenosoituspaikkojen lähelle erääseen hotelliin, jossa pidätettyjä homoseksuaaleja säilytettiin ja kuulusteltiin. Gay liberation vastasi mielenosoituksilla, jotka poliisi hajotti väkivaltaisesti hajotti. Kesän 1970 aikana käytiin poliisien ja homoseksuaalien välillä useita taisteluita New Yorkin kaduilla.

Gay Liberation Front perusteli omaa kantaansa Amerikan psykiatriyhdistyksen kokousta varten vuonna 1970 kirjoitetulla julkilausumalla. Siinä arvosteltiin Socaridesin ja Bieberin sekä muiden psykoanalyttikkojen yhteiskunnallista kantaa, jonka mukaan homoseksuaalien tulee alistua vallitsevaan tilanteeseen tai pyrkiä muuttumaan heteroseksuaaleiksi. Julkilausuman mukaan tämä

koulukunta yrittää pakottaa homoseksuaalin alistumaan syrjintäänsä. Homoseksuaalisuuden ‘ongelma’ ei kuitenkaan ratkea tällä tavoin, yhteiskunnan homokiehteiset asenteet, jotka ovat homoseksuaalien ongelmien lähteitä, jäävät kyseenalaistamatta. Julkilausumassa todetaan, ettei sopeuttava psykiatria ole pätevä yhteiskunnallinen lähestymistapa. Sen mukaan homoseksuaalien on kieltäydyttävä sopeutumasta syrjintäänsä ja olemaan alistumatta rasistisen ja seksistisen yhteiskunnan painostukseen. Poliittinen organisoituminen ja kollektiivinen toiminta esitettiin muutosstrategiana. Psykiatrien harjoittama sairaaksi leimaamista pidettiin yhtenä syynä siihen, minkä takia mm. poliisi katsoo oikeudekseen kohdistaa väkivaltaa homoseksuaaleja vastaan. (emt., 146).

Tästä alkoi yhteenotto johtavien psykoanalyttikkojen sekä homoseksuaalien kansalaisoikeusliikkeen välillä. Lähes kaikki silloiset yhdysvaltalaiset psykoanalyttikot pitivät homoseksuaalisuutta vakavana sairautena, jota on hoidettava ja ennaltaehkäistävä. He pitivät vapautusliikettä vaarallisena ilmiönä, sekä vastustivat julkisesti kansalaisoikeuksien myöntämistä homoseksuaaleille.

Gay Liberation Frontin mielenosoittajat valtasivat Amerikan psykiatriyhdistyksen vuosikokouksen 14.5.1970 (Roscoe 1991). Mielenosoittajien vihaa herätti erityisesti sorron symbolin, psykoanalyttikko Irving Bieberin esiintyminen kokouksessa ja että siellä esiteltiin terapiamuotoja ja sähköiskujen esittely terapiamuotona, jolla pyritään poistamaan homoseksuaalisuus. Gay Liberationin edustajat keskeyttivät aversioterapiaa koskevan luennon ja uhkasivat rikkoa näytteillä olleet aversioterapiassa käytetyt sähkölaitteet, ellei niitä korjata pois. Osa psykiatreista ilmaisi pitävänsä mielenosoittajia sairaina. Osa läsnäolevista psykoanalyttikoista vertasi homoseksuaaleja natseihin. (Hermann 1995, 97). Psykoanalyttikko Bieber totesi häntä vastaan protestoiville homoseksuaaleille:

”En halua sortaa homoseksuaaleja. Haluan vapauttaa heidät siitä, mikä tuottaa heille tuskaa - heidän homoseksuaalisuudestaan.” (Ks. Jay & Young 1972, 144).

Muutama läsnäolevista psykiatreista, mm. Judd Marmor, kuitenkin kiinnostui mielenosoittajien argumenteista ja Marmorista tulikin historiallisesti merkittävä vaikuttaja homoseksuaalisuuden virallisen psykiatrisoinnin ja sairausluokituksen poistamisessa.

Dialogin alku psykiatrikunnan kanssa oli saavutettu ja seuraavan vuoden kokouksessa viisi homoaktivistia osallistui paneelikeskusteluun *Lifestyles of Nonpatient Homosexuals*. Siinä esitettiin purevaa kritiikkiä homoseksuaalisuuden sairausleimaa ja bieberiläistä psykoanalyysiä kohtaan. Mielenosoittajat ja homoaktivistit saivat muutamat psykiatrit puolelleen, erityisesti Judd Marmorin, joka jo aikaisemmin oli kritisoinut homoseksuaalisuuden sairausluokitusta sekä Richard Greenin, joka kirjoitti vuonna 1972 pitkän artikkelin *International Journal of Psychiatry* -lehteen (Green 1972). Artikkelissa kritisoitiin homoseksuaalisuuden sairausleimaa ja siitä tuli yksi ratkaiseva argumentti sairausleiman poistamisen puolesta. Samaan aikaan Judd Marmor vetosi julkisesti kollegojensa oikeudentuntoon:

”Se julmuus, ajattelemattomuus ja inhimillisyyden puute, joka on heijastunut monien konservatiivisten psykiatrien asenteissa on --- häpeäksi ammattikunnallemme”. (ks. Herman 1995, 97).

Artikkelissaan Green problematisoi ‘biologiseen normaalisuuteen’ perustuvat sairauskäsitykset. Toiseksi hän kiinnittää huomiota siihen, että psykoanalyttiset teoriat perustuvat vain psykiatrisista ongelmista kärsivien potilaiden otokseen ja siihen, että ne perustuvat psykoanalyttisiin, määritelmällisiin sairausleimoihin, joiden valossa kyseisiä potilasotoksia tulkitaan. Näissä teorioissa on Greenin mukaan komponentteja, joita ei voida empiirisesti testata ja jotka jäävät siksi vaille todistusta. (Green 1972, 85).

Green käy läpi Kinseyn sekä Fordin ja Beachin tutkimukset sekä empiiriset normalisointitutkimukset. Greenin mukaan olisi myös tutkittava mahdollisen hoidon motivaatiot ennen kuin aloitetaan ‘emättimeen tunkeutumiseen tähtäävä hoito-ohjelma’. Olisi selvitettävä, missä määrin sosiaaliset paineet ja paljastumisen pelko tai vanhempien ja yhteiskunnan painostus vaikuttavat muuttumishaluun. Green problematisoi myös sitä, pitäisikö pyrkiä lisäämään vai vähentämään homoseksuaalin kokemaa syyllisyyttä. Onko pyrkimys vaikuttaa yksilön seksuaalivietin suuntaan moraalisesti oikeutettua? Tulisiko psykiatrin olla käyttäytymisen normaaliuden standardin asettaja? Pitäisikö psykiatrian pyrkiä muuttamaan *yleisiä arvoja* sen sijaan, että pyrkii sopeuttamaan yksilöitä perinteisiin arvoihin? (emt., 90-92).

Greenin paljon asioiden kulkuun vaikuttanut kirjoitus oli äärimmäisen varovainen. Green ilmaisee selvästi, ettei hän ole homoseksuaali eikä radikaali. Green myöntää, että sairausleiman vastustaminen voitaisiin homoseksuaalisen psykiatrin kohdalla tulkita ‘oman vammaisuuden puolustamiseksi’ ja heteropsykiatrin kohdalla ‘naiiviuden tai antiautoritaarisuuden’ oireeksi. Hän vetoaa kuitenkin Freudin kirjeeseen amerikkalaiselle äidille, jossa Freud katsoo, ettei homoseksuaalisuutta voida luokitella sairaudeksi sekä psykoanalytikko Judd Marmorin (1965) näkemykseen, jonka mukaan ”homo- ja heteroseksuaalinen käyttäytyminen ovat vain eri alueita laajalla seksuaalikäyttäytymisen jatkumolla --- eikä kumpaakaan voida sisäisesti pitää enemmän tai vähemmän ‘luonnollisena’ kuin toista. (emt., 94).

Judd Marmorin ohella yksi niistä harvoista psykoanalytikoista, jotka edistivät homoseksuaalisuuden sairaaksi leimaamisen poistamista oli Robert Stoller, jonka mukaan homoseksuaalisuus ei muodosta syndroomaa, ts. yhdenmukaista

oireistoa, vaan eri yksilöillä tämän seksuaalisen ‘preferenssin’ taustalla on erilaista psykodynamiikkaa ja että ei ole olemassa mitään yhteistä etiologiaa, elämäkokemuksia tai perhetaustaa, joka voitaisiin liittää homoseksuaalisuuteen. Stoller ei argumentoinut mistään yleisestä antipsykiatrisesta lähtökohdasta, vaan perustaen laajaan kokemukseensa erilaisista gender-häiriöistä. (Stoller 1975). Stollerin mukaan ei ole olemassa sellaista *ilmiötä* kuin homoseksuaalisuus, on olemassa yhtä paljon erilaisia heteroseksuaalisuuksia kuin homoseksuaalisuuksia. Hän korostaa, miten vähän analyytikot tietävät ei-kliinisestä homoseksuaalisuudesta ja kritisoi psykoanalyttisen käsitteistön ylikäyttöä, joka johtaa vääristävään kuvaan homoseksuaalisuudesta yhtenäisenä ilmiönä. (Stoller 1985)

Vaikka Robert Stoller oli niitä harvoja psykoanalytikoita, jotka jo 1960-luvulla Judd Marmorin ja Thomas Szaszin kanssa toimivat homoseksuaalien syrjintää vastaan, hänenkin tuotannossaan ilmenee ymmärtämättömyyttä, jota on myöhemmin voitu käyttää homoseksuaalien tuomitsemiseen. Toisaalta Stoller toteaa, että homoseksuaaleihin kohdistuva viha ja pelko ovat patologisia. Toisaalta hän ei kuitenkaan ymmärrä, mitä tämä viha ja pelko aiheuttavat kohteissaan, vaan näyttää selittävän homoseksuaalien olevan itse syyllisiä syrjintäänsä, koska he ovat itsevihan vallassa, koska he vihaavat yhteiskuntaa ja muodostavat haasteen heteroseksuaalisille instituutioille. (Stoller 1975). Osittain yksilöpsykologisoivasti rajoittuneen tulkintansa johdosta Stoller ei pysty Allportin (1954) klassisen tutkimuksen tavoin näkemään, että vähemmistöryhmiin kohdistuva viha aiheuttaa kohteissaan reaktion myös itsen suuntautuvaa vihaa ja sortavaan yhteiskuntaan kohdistuvaa vihaa.

Tämänkaltainen, Stollerin tekstiä tosin epätarkasti lukeva, psykologisoiva tulkinta on jäänyt elämään psykoanalyttiseen teoriaan ja sitä on mm. käytetty luonnehti-maan homoseksuaalisuutta paitsi ‘perversiona’ ja ‘kohdehäiriönä’,

myös ‘vihan välineenä’ Weilin + Göösin Suomalaisen lääkärikeskuksen uusimmassa painoksessa (Eerola 1996). Tällaista syrjinnän uhrin syyttämistä esiintyy muussakin suomalaisessa psykiatriassa. Mm. Huttunen (1988) myös leimaa homoseksuaalisuuden ‘vihan välineeksi’. Saman ajattelutavan mukaisesti syrjintää ja rotuvihaa vastaan nousseen vihaisen mustien vapautusliikkeen johdosta mustaa ihoa tulisi voida kutsua ‘vihan välineeksi’.

Lewesin mukaan eräiden psykoanalyttikoiden tekemä tulkinta homoseksuaalisuudesta ‘vihan muotona’ on ollut ongelmallista. Esimerkiksi Stoller (1974) määrittelee ‘perversion’ käsitteen, ei niinkään kohteen sukupuolen tai teon mukaan, kuin perversioihin sisältyvien fantasioiden mukaan, joihin kuuluu vihamielisyyttä, vihaa ja halua loukata. Lewesin mukaan monet muut analyttikot, koska he *määrittelivät* homoseksuaalisuuden perversioksi, olettivat siihen väistämättä liittyvän vihaa ja aggressiota. Stoller kuitenkin tarkensi tätä teoretisointia erottamalla *varsinaiset* perversiot, jotka ovat ‘erotisoituja vihan muotoja’ seksuaalisuuden ‘varianteista’, jotka eivät sisällä vihamielisyyttä tai halua loukata kohdetta. (Lewes 1988, 206; Stoller 1975).

Marmorin ja Stollerin esittämän kritiikin lisäksi juuri järjestäytymässä oleva uusi vapautusliike alkoi esittää omaa kritiikkiään sairausleimaa kohtaan.

Vapautusliikkeiden jäsenten mukaan vallitseva psykoanalyttinen ideologia oli syrjivää ja moralisoivaa, koska se leimasi ihmisten välisen rakkauden ‘perversioksi’ tai ‘vihan muodoksi’. Aikakauden psykiatrisen käytännön mukaisesti homoseksuaalisuutta pyrittiin poistamaan mm. antamalla sähköiskuja. Lokakuussa 1972 New York Gay Activist Alliance järjesti mielenosoituksen

käyttäytymisterapeuttien kokouksessa vaatien sähköiskujen lopettamista²⁶. Mielenosoittajia konferenssipaikan ulkopuolella oli noin sata. Tässä yhteydessä Robert Spitzer, joka oli APA:n luokittelukomitean jäsen, tuli ensimmäistä kertaa kontaktiin luokituksen muuttamista ajavien homoseksuaalien kanssa. Näiden argumentit tekivät Spitzeriin vaikutuksen ja tämä lupasi järjestää kokouksen, jossa homoseksuaalien edustajia virallisesti kuunneltaisiin. (Bayer 1987, 117). Tässä tapahtumassa ovat myös 1990-luvun lopulla syntyneen 'eheytysoikeuden' leviämisen uskumuksen juuret, että APA:n päätös sairausluokituksen muuttamiseksi olisi syntynyt 'hyökkäyshaluisten homoseksuaaliryhmien painostuksesta' (Esim. Puonti 1995).

Toisin kuin Suomessa, Yhdysvaltain vapautusliikkeellä oli käytettävissään mielensterveystyön ammattilaisia, minkä ansiosta ne pystyivät keräämään edustavan joukon puhujia. Seymour Halleck, joka tunnettiin psykiatrisen auktoriteetin väärinkäytön kriitikkona, esitti ettei ollut tieteellistä näyttöä sille, että homoseksuaalisuus olisi kehityshäiriö ja hän katsoi, että parhaiten sitä kuvaisi termi 'yleinen käyttäytymisen variantti'. Wardell Pomeroy, Alfred Kinseyn tutkijatoveri, korosti sitä, miten potilasotoksista tehdyt päätelmät olivat virheellisiä ja kehotti APA:n luokittelukomiteaa myöntämään, että homoseksuaalisuus hyväksyttäisiin normaalina varianttina. Alan Bell Kinsey-instituutista vetosi sekä omaan että Evelyn Hookerin aineistoon argumentoidessaan homoseksuaalisuuden sijoittuvan psykologisen normaaliuden rajoihin. Psykoterapeutti Charles Silverstein esitti yhteenvedon Evelyn Hookerin, Alfred Kinseyn sekä Fordin ja Beachin tutkimuksista ja hän viittasi mm. Judd Marmorin osoittaen, että jopa johtavien psykiatrien ja psykoanalytikkojen mielessä on epäilyksiä homoseksuaalisuuden sairausluokituksen validiudesta.

²⁶ Suomen valtionkirkon eetikko esittää sähköiskujen antamista homoseksuaalisuuden poistamiseen vielä yli neljännesvuosisata myöhemmin, vuonna 1994 (Cederberg 1994).

Lopuksi hän esitti Freudin näkemyksiä siitä, että homoseksuaalisuus ei ole sairaus. APA:n luokittelukomitea oli hyvin vakuuttunut asiallisista esityksistä. (Bayer 1987, 121-122).

Huomatessaan, että luokittelukomitea tulisi pian käsittelemään homoseksuaalisuuden asemaa, psykoanalyttikot Bieber ja Socarides perustivat oman komitean vastustamaan sairausluokituksen muutosta. He saivat tukea psykoanalyttisiltä yhdistyksiltä. The Association for Psychoanalytic Medicine julkaisi kannanoton, jonka mukaan yksinomainen homoseksuaalisuus oli ”häiriintyneen psykoseksuaalisen kehityksen muoto”, joka johtui varhaislapsuuden kokemuksista ja että se oli hoidettavissa psykoanalyttisin keinoin. Psykoanalyttikot ja heidän järjestönsä olivat Bayerin mukaan huolissaan omasta asemastaan homoseksuaalisuuden määrittelijöinä. (emt., 121-122).

Bieber ja Socarides esittivät julkisuudessa argumentteja sen puolesta, että homoseksuaalisuus on hoidettavissa oleva sairaus, joka on aiheutunut varhaislapsuuden vääristyneistä ihmissuhteista. Bieber varoitti, että ”sairausluokituksen muuttaminen olisi sama kuin APA:n virallinen tunnustus, että homoseksuaalisuus on normaalia”. Homoseksuaalisuuden määrittelemisen ‘normaaliksi’ merkitsisi Bieberin mukaan hoitoa haluavien potilaiden ja psykiatrisen humanisuuden hylkäämistä. Socarides varoitti, että heteroseksuaalisuus on ”...ihmisen biologiaan kuuluva perusominaisuus, jota ei voida muuttaa sosiaalisten tai poliittisten liikkeiden toiminnalla”. (Herman 1995, 101).

Uudistusta ryhtyi muotoilemaan Robert Spitzer, joka oli APA:n luokittelukomitean jäsen. Spitzerin johdolla järjestettiin keskustelutilaisuus, jossa olivat mukana johtavat auktoriteetit sekä sairausleiman puolesta että vastaan. Tätä tilaisuutta oli seuraamassa 1000 psykiatria. Spitzer pyrki muotoilemaan

päätösehdotuksen, jonka kaikki osapuolet voisivat hyväksyä. Hän valmisteli ehdotuksen, jossa homoseksuaalisuus sinänsä poistettiin sairausluokituksesta, mutta tilalle hän ehdotti psykoanalyttikoiden vastustusta ajatellen luokan ‘seksuaalisen suuntautumisen häiriö’ (*‘sexual orientation disturbance’*), joka käsitti yksilöt, jotka ovat pääasiassa homoseksuaalisia ja joita se häiritsee, tai jonka kanssa he ovat konfliktissa ja jotka haluavat muuttaa suuntautumistaan. Spitzer ehdotti useita uusia nimityksiä homoseksuaalisuudelle, etteivät psykiatrit vain olisi antaneet mielikuvaa, että he pitävät homoseksuaalisuutta ‘normaalina’. Spitzer ehdotti välivaiheena mm. kompromissitermejä *homodysfilia* ja *dyshomofilia*.

Uuden diagnostisen kategorian lisäämisellä toivottiin psykoanalyttikoiden luopuvan vastustuksesta. Psykoanalyttikkojen rauhoittamiseksi Spitzer korosti myös julkisuudessa, ettei hänen ehdotuksensa tarkoita, että psykiatria tunnustaisi homoseksuaalisuuden yhtä haluttavaksi kuin heteroseksuaalisuuden - tai yhtä ‘normaaliksi’. (Ks. Bayer 1981, 128).

Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen johtokunta hyväksyi kuitenkin myös painokkaan julkilausuman, jossa korostettiin homoseksuaalien kansalaisoikeuksia ja suojaa syrjintää vastaan. Spitzerin julkilausumassa käydään läpi kummankin osapuolen argumentit, ja todetaan:

”Jotta psyykkistä ja psykiatrista tilaa voitaisiin pitää psyykkisenä häiriönä, sen tulee joko säännöllisesti tuottaa subjektiivista ahdistusta tai liittyä säännöllisesti johonkin sosiaalisen tehokkuuden tai toimintakyvyn yleiseen huononemiseen.”

Spitzerin julkilausumaehdotus jatkui:

”Ainoa tapa, jolla homoseksuaalisuutta voitaisiin pitää psyykkisenä häiriönä olisi siten kyvyttömyys toimia heteroseksuaalisesti, jota pidetään optimaalisena yhteiskunnassamme ja monien taholta

ammattikunnassamme. Kuitenkin, jos kyvyttömyys toimia optimaalisesti jollakin tärkeällä elämänalueella, siten kuin yhteiskunta tai ammattikunta tämän määrittelee, on häiriö, meidän pitäisi lisätä luokitukseen seuraavat tilat: selibaatti (kyvyttömyys toimia seksuaalisesti optimaalisesti), vallankumouksellinen käyttäytyminen (irrationaalinen sosiaalisten normien uhmaaminen), uskonnollinen fanaattisuus (dogmaattinen ja jäykkä uskonnollisten oppien kannattaminen), rasismi (irrationaalinen tiettyjen ryhmien vihaaminen), kasvissyönti (luonnonvastainen lihan syönnin karttaminen), mieschauvinismi (irrationaalinen usko naisen alemmuuteen). (Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen julkilausuma 1973).

Päätös homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistoehdotuksen hyväksymisestä tehtiin 15.12. 1973 lähes täyden yksimielisyyden vallitessa. Päätös kuitenkin aiheutti protestimielialaa psykoanalyttikoiden keskuudessa, joiden puhemiehinä toimivat Bieber ja Socarides. Tunnettu psykoanalyttikko ja johtavan psykoanalyttisen instituutin perustaja Abram Kardiner kiteytti protestivien psykoanalyttikkojen kannan Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen lehdessä:

”Ne, jotka vahvistavat yhteiskuntaamme disintegroivia suuntauksia eivät saa mitään kiitosta tulevilta sukupolvilta. Perheestä tulee viime kädessä homoseksuaalisuuden uhri, tulos jota mikä tahansa yhteiskunta voi sietää vain tiettyyn rajaan saakka. Jos Yhdysvaltain psykiatriyhdistys ryhtyy pitämään yhtä sosiaalisen ahdistuksen oiretta normaalina ilmiönä, se osoittaa julkisesti tietämättömyytensä sosiaalisesta dynamiikasta, henkilökohtaisen sopeutumattomuuden suhteesta sosiaaliseen disharmoniaan ja tulee siten vastuulliseksi jo vallitsevan kaaoksen pahentamisesta”. (Ks. Bayer 1987,141; Isay 1996, 155).

Bieberin ryhmä ryhtyi toimenpiteisiin päätöksen kumoamiseksi. Ryhmä käytti Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen säännöissä olevaa mahdollisuutta järjestää jäsenäänestyksiä. Bieberin psykoanalyttikkoryhmä ryhtyi keräämään tarvittavaa määrää nimiä (200) vaatiakseen jäsenäänestystä.

Psykiatriyhdistyksen johto oli hyvin huolissaan siitä, että tieteellisiä kysymyksiä ratkaistaisiin äänestyksellä ja ehdotti sovitteluratkaisuksi työryhmän nimeämistä tutkimaan päätöstä. Kaikesta huolimatta päätettiin sallia jäsenäänestys sairausluokituksen muutoksen peruuttamisesta, koska psykoanalyttikot sitä niin

äänekkäästi vaativat. Psykoanalyttikot syyttivät Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen johtokuntaa 'taipumisesta homoseksuaalien painostuksen alla'. Johtokunta kuitenkin puolustautui toteamalla, että luokituksen muutos ei suinkaan uhrannut tieteellisiä periaatteita, vaan päinvastoin: homoseksuaalisuuden tuominen alun perin luokitukseen oli ollut epätieteellistä. Johtokunnan kanta annettiin jäsenistölle tiedoksi jäsenkirjeellä. (Bayer 1987, 144-145).

Jäsenäänestyksessä johtokunnan kanta poistaa homoseksuaalisuus sairausluokituksesta voitti 58%:lla, vastustajia oli 37%. Bieberin ja Socaridesin ajama psykoanalyttikkojen kanta oli hävinnyt äänestyksessä. Homoseksuaalisuus oli päätetty poistaa yhdysvaltalaisesta sairausluokituksesta.

Se, että sairausluokituksesta jouduttiin käymään äänestys, on antanut pohjaa myytille, jonka mukaan homoseksuaalisuus olisi poistettu *yksinomaan* homoseksuaalien 'painostuksesta' äänestyksellä. Sairausluokituksen historiassa vielä vuoden 1996 kokoomateoksessa Krajeski (1996) katsoo aiheelliseksi muistuttaa, ettei sairausluokitusta muutettu äänestyksellä, vaan luokituksen muutos eteni kaikkien asianmukaisten APA:n komiteoiden ja tutkimuselinten kautta saman tieteellisen prosessin mukaan kuin muutkin luokituksen muutokset. Äänestystä olivat vaatineet normaalia muutosprosessia vastustaneet psykoanalyttikot. (Krajeski 1996).

Psykoanalyttikko Judd Marmor kertoo omista kokemuksistaan Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen varapresidenttinä muutettaessa homoseksuaalisuuden sairausluokitusta vuonna 1973 omaelämäkerrallisessa haastattelussaan:

”Olin silloin varapresidentti, mutta osallistuin eräisiin historiallisiin kokouksiin [gay liberation -aktivistien] Frank Kamenyn ja Barbara Gittingsin kanssa tuona aikana. Olin erässä ohjelmassa heidän kanssaan jossa homoseksuaalinen psykiatri 'tuli ulos' julkisesti ensimmäistä kertaa, mutta

vain kasvot peitettyinä ja ääni mikrofonilla muutettuna, koska hän oli varma, että hänet erotettaisiin, jos hänet tunnistettaisiin. Tämä oli noin 1971 tai 1972. Juuri tuossa kokouksessa ilmoitin muuttaneeni kantaani siitä, mitä olin kirjoittanut aikaisemmissa teoksissani ja että mielestäni psykiatrien ammattikunnan kokonaisuudessaan tulisi tunnistaa tekemänsä virheet. Osoitin kuinka paljon ennakkoluuloja vielä esiintyi psykiatrian piirissä homoseksuaaleja kohtaan heidän työsuhteissaan tai otettaessa heitä psykoanalyttiseen koulutukseen. Arvostelin psykoanalyttisiä kollegojani sen vuoksi. Tämä oli historiallisesti tärkeä kokous. ---

Toukokuussa 1973, APA:n johto, saatuaan positiivisen suosituksen komitealta, joka oli tutkinut asiaa kokonaisen vuoden, hyväksyi julkilausuman, jonka mukaan homoseksuaalisuus poistettaisiin DSM-III -luokituksesta. Socarides ja Bieber olivat raivoissaan päätöksestä ja käynnistivät koko APA:n jäsenistöä koskevan äänestyksen odottaen, että jäsenet hylkäisivät johdon tekemän päätöksen. Minä ja muut yhdistyksen hallituksen jäsenet olimme sitä mieltä, ettei äänestys ollut oikea tapa tehdä tieteellisiä päätöksiä.” (Ks. Nardi ym. 1994, 56).

Sairausluokituksen korvannutta diagnoosia ‘ego-dystonic homosexuality’ (‘itseä häiritsevä homoseksuaalisuus’) psykoanalyttikko Judd Marmor kertoi vastustaneensa seuraavin perustein:

”Jälkeenpäin oli vielä toinen kova taistelu, koska Bob Spitzer, joka oli DSM-III:n komitean jäsen, halusi välttämättä lisätä kategorian sellaisia homoseksuaaleja varten, jotka halusivat muuttaa homoseksuaalisuutensa. Hänellä ja minulla oli kiihkeä debatti. --- Väitin tämän muutoksen johtavan siihen, että kaikki homoseksuaalit heitettäisiin samaan kategoriaan ja että siitä tulisi yksinkertaisesti vain toinen keino pitää homoseksuaalisuus uudessa luokituksessa DSM-III.

Kuitenkin siitä tuli lopulta ‘ego-dystoninen’ (‘itseä häiritsevä’) homoseksuaalisuus’ vahvoihin varauksiin - joita vaadimme siihen - jonka mukaan homoseksuaalisuus sinänsä ei ollut sairaus. Me emme yksinkertaisesti saaneet sitä poistettua kokonaan. --- En usko, että DSM-IV:ssa sitä enää on²⁷. Kaikesta huolimatta minut kuitenkin valittiin Yhdysvaltain Psykiatryhdistyksen (APA) puheenjohtajaksi.

²⁷ 'Ego-dystoninen homoseksuaalisuus' eli 'itseä häiritsevä homoseksuaalisuus' poistettiin yhdysvaltalaisesta luokituksesta DSM-III R (revised) 28.6.1986 (Bayer 1987, 217). Se poistui myös Suomesta Suomen ottaessa käyttöön WHO:n luokituksen ICD-10 1.1. 1996.

Argumenttini oli, että jos homoseksuaali oli onneton, jos hän on masentunut tai jos hänellä on neuroottisia konflikteja, diagnoosin tulisi - kuten heteropotilailta - koskea tätä tilaa, eikä homoseksuaalisuutta saisi tehdä ongelmalle keskeiseksi. --- Meidän täytyy lakata käyttämästä homoseksuaalisuuden käsitettä *identifioimaan* (kurs. alkup.) ihmisiä, jotka vain sattuvat olemaan homoseksuaalisia. Kun hoidamme potilasta, se seikka, että hän on homoseksuaalinen, ei saisi muodostua keskeiseksi seikaksi enemmän kuin sekään jos hän sattuisi olemaan heteroseksuaalinen. Seksuaalisuus on tärkeää, mutta siitä ei saisi tulla keinoa *määritellä* (kurs. alkup.) henkilöä”. (Ks. Nardi ym. 1994, 56-57).

Sairausluokituksen muutos aiheutti välittömästi voimakkaita vastareaktioita psykoanalyttikkojen keskuudessa. Vastareaktiot kuvaavat havainnollisesti psykoanalyttisen metodologian ja tieteenfilosofian ongelmia. Ensimmäisenä julkisesti protestoimaan ehti jo samana vuonna psykoanalyttikko Ostowin johtama ryhmä, joka oli tehnyt seurantatutkimusta kolmesta homoseksuaalista psykoanalyttisessä hoidossa kuuden vuoden ajan. Ryhmä ilmaisi psykoanalyttisen näkemyksensä olettamalla ‘biologisten lisääntymistarkoitusten määräämät normit’, jotka ‘kumuloitunut kliininen kokemus’ on todistanut ja osoittanut, että ‘ muita mielisairauden merkkejä liittyy homoseksuaalisuuteen’. Tutkimusryhmän johtopäätösten mukaan homoseksuaalisuuteen liittyy ‘narsismia’, ‘infantilismia’ ja ‘acting-outia’. Psykoanalyttisen tutkimusryhmän raportin mukaan kaikki kolme homoseksuaalista potilasta olivat ‘onnettomia’, vaikka analyttikot olivat jatkuvasti toistaneet heille homoseksuaalisen käyttäytymisen ‘kiusalliset’, ‘uhkaavat’ ja ‘vahingolliset’ seuraukset. (Ostow 1974).

Yksi johtavia psykoanalyttikoita, jotka protestoivat sairausleiman poistamista vastaan oli Warren Gaddpaille (1968), joka 90-luvulla kutsuttiin kirjoittamaan homoseksuaalisuudesta häiriönä johtavaan psykiatriseen käsikirjaan *Comprehensive Textbook of Psychiatry*, jota toimittivat psykoanalyttikot Kaplan ja Sadock.

Gadpaille varoitti vakavasti lääkäreitä homoseksuaalien hoitoonohjauksesta, koska ”ei koskaan voida suojautua siltä riskiltä, että psykiatri yrittäisi saada homoseksuaalin jopa hyväksymään itsensä”. Gadpaille (1975) piti kaikkea miesten homoseksuaalisuutta feminiinisestä identifikaatiosta johtuvana eikä katsonut, että maskuliininen nuori mies voisi kokea seksuaalista halua toista miestä kohtaan. Gadpaillen mukaan murrosikäisten homoseksuaalien parantaminen oli päättymätön prosessi. (Lewes 1988, 191).

Gadpaille jäi toistamaan homoseksuaalisuuden psykoanalyttistä patologisointia ja käsitystä heteroseksuaalisuudesta ihmisen ‘lajinormina’ maailman johtavassa psykiatrisessa käsikirjassa (Kaplan-Sadock: Comprehensive Textbook of Psychiatry) aina tämän kirjoitushetkeen saakka. (Gadpaille 1995; ks. luku Sairausleiman jään-teiden hidas poistuminen).

Ostowia seurasi jyrkkä protestointi Abraham Kardinerin ja American Academy of Psychoanalysis -instituutin ympärille kokoontuneiden psykoanalyttikoiden taholta, jotka leimasivat homoseksuaalisuuden ‘sosiaalisen pahan’ ilmenemismuodoksi. Psykoanalyttikko Hendinin mukaan ”homoseksuaalisuus, rikollisuus, huumeet ja alkoholin väärinkäyttö ovat sosiaalisen stressin oireita”. Hendin pelkäsi homoseksuaalisuuden uhkaavan yhteisön arvoja ja toisti eräänlaista yleistettyä viettelyteoriaa: ”Rikolliset tuottavat uusia rikollisia, huumeiden orjat uusia huumeiden orjia ja homoseksuaalit uusia homoseksuaaleja”. (ks. Lewes 1988, 188).

Psykoanalyttikko Abraham Kardiner oli yksi psykoanalyttisen protestin johtohahmoja. Hän vetosi potilasotokseensa ja väitti artikkelisarjassaan homoseksuaalisuuden olevan yksi osa yleistä rikollisuuden, murhien ja rasismin nousua. Kardiner tuomitsi samalla Picasson taiteen sekä naisten vapautusliikkeen ja asettui tukemaan keskiluokkaa, ‘joka on suurimman paineen alla tänään’.

Uhriaan ‘saalistavat’ homoseksuaalit eivät ole hyviä kansalaisia missään yhteiskunnassa ja Kardiner rinnasti heidät Hitlerin joukkoihin. Kardiner katsoi yhteiskunnan rappion olevan näkyvimmillään New Yorkissa, jossa ‘naiset käyttävät housuja’ ja ‘miehillä on pitkä tukka’. (Kardiner 1978a ja 1978b).

APA:n luokituksen historiaa tutkinut Bayer (1981) toteaa, että perusolemukseltaan kielteistä näkemystä homoseksuaalisuudesta ei voitu muuttaa niin kauan kuin uskomus ‘luonnonmukaisen’ heteroseksuaalisuuden normista oli voimassa. Biologisen normin lähtökohdasta käsin homoseksuaalisuutta oli pakko ajatella trauman aiheuttamana ‘poikkeavuutena’, mikä psykoanalyttisen näkemyksen mukaan välttämättä sisälsi myös vammoja muilla egon toiminnan ja käyttäytymisen alueilla. Laajalle levinnyttä näkemystä, jonka mukaan homoseksuaalit kärsivät puutteellisesta yliminästä, toistettiin herkeämättä. Bieberin ja Socaridesin kaltaiset psykoanalyttikot pitivät kiinni siitä, että homoseksuaalien yliminä on primitiivinen ja viallinen. (Lewes 1988, 217).

Johtavan psykiatrisen aikakausjulkaisun *American Journal of Psychiatry* pääkirjoituksessa vuonna 1974 asetuttiin puolustamaan heteroseksuaalisuuden biologista normia. Siinä väitettiin psykiatrikunnan antautuneen ‘pakon edessä’ ja arvosteltiin sen tosiasian ‘epätieteellistä’ kieltämistä, että ‘geneettisesti määrityneet biologiset mekanismit takaavat heteroseksuaalisuuden’, joka puolestaan takaa lajin jatkumisen. (Lesse 1974). Tämä oli yksi medikalisaatiodebatin selkeimpiä psykoanalyttisiä kannanottoja, jossa ‘biologiset normit’ määrittävän niin tieteellisyyden, heteroseksuaalisuuden kuin suvunjatkumisenkin. Eheytyслиikkeen taustalla olevat psykoanalyttikot jäivät toistamaan näitä argumentteja tähän hetkeen saakka.

Lewesin mukaan vasta Kwawer (1980) kiinnitti psykoanalyttisen liikkeen sisällä huomiota siihen 'karkeaan, suvaitsemattomaan ja vihaiseen' tyyliin, jolla johtavat psykoanalyttiset ideologit tuomitsivat homoseksuaalisuuden. Kwawer pystyi puhumaan psykoanalytikoille heidän omaa kieltään. Vasta Kwawer esitti, että kyseessä saattaa olla hallitsematon vastatransferenssi, joka on johtanut puutteisiin itsetarkkailussa ja sensitiivisyydessä, josta Lewes pitää esimerkkeinä mm. Bergleriä, Bieberiä, Socaridesia ja Kardineria. Kwawerin mukaan ratkaiseva ero jonkin ilmiön ymmärtämisessä ja sen tuomitsemisessa on vastatransferenssista johtuva teko. Lewesin mukaan koko psykoanalyttisten ajatusten historiassa ei ole julkaistu aikaisemmin artikkelia, jossa olisi tarkasteltu analyttikon omista epävarmuuksista ja ahdistuksista nousevaa vastatransferenssia. (Lewes 1988, 229).

Lewesin mukaan homoseksuaalisuuskeskustelun historia olisi erilainen, jos Kwawerin artikkeli olisi julkaistu aikaisemmin. Freudin tuotannossa on runsaasti materiaalia hänen kiinnittäessään huomiota väistämättömään homoseksuaaliseen komponenttiin kaikissa psyykkisissä rakenteissa ja siihen, millaista ahdistusta tämän tunnistaminen saattaa tuottaa. Lewesin mukaan keskustelu homoseksuaalisuuden sairausluokituksista on suurelta osalta ollut psykoanalyttisen vastatransferenssin ja ahdistuksen historiaa. Keskustelu luokituksen muutoksesta oli sisältänyt paljon poleemista ja vihaista ainesta, eikä keskustelua ylipäänsäkään Lewesin mukaan käyty psykoanalyttisten diskursiivisyyden mukaisesti. (Lewes 1988, 229).

Päätös sairausluokituksen muuttamisesta tehtiin 15.12.1973, vaikka uusi luokitus DSM-III ilmestyi painettuna vasta vuonna 1980 (DSM-III, 1980) (ks. ”APA rules homosexuality no longer a disorder”, *Psychiatric News*, January 2, 1974, 1). Homoseksuaalisuuden poistamisella APA:n sairausluokituksista oli seuraavia käytännön seurauksia ja se johti välittömästi vastareaktioihin.

Ensimmäinen seuraus oli, että Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen sisällä toiminut homo-, lesbo- ja biseksuaalityöryhmä uskalsi nyt kokoontua avoimesti ja sillä alkoi olla huomattava merkitys järjestön sisällä. Tästä työryhmästä kehittyi *Association of Gay and Lesbian Psychiatrists* (AGLP), jonka jäsenmäärä 90-luvun lopulla on yli viisisataa. Sen jäsenillä alkaa olla merkitystä psykoanalyttisen koulutuksen ja teorianmuodostuksen kehittymisessä. Heinäkuussa 1996 ilmestynyt 1000-sivuinen *Handbook of homosexuality and mental health* on suurelta osalta AGLP:n jäsenien kirjoittama. (ks. Historiallinen muutos psykiatrian ja psykoanalyysin sisällä). APA:n päätös vaikutti radikalisoivasti myös vapautusliikkeiden toimintaan eri puolilla maailmaa ja, kuten myöhemmin osoitan, se oli yksi välitön syy SETA:n syntymiseen Suomessa seuraavana vuonna.

Toinen seuraus oli se, että Yhdysvaltain - ja maailmanlaajuisesti - johtavan psykiatrisen käsikirjan, Kaplanin ja Sadockin toimittaman *Comprehensive textbook of psychiatry* (CTP) seuraavan painoksen homoseksuaalisuuskohtaan kirjoittajaksi valittiin Irving Bieberin (1967) sijasta APA:n puheenjohtaja Judd Marmor (1975). Toisin kuin Suomessa, sairausluokituksen muutos näkyi välittömästi johtavassa psykiatrian käsikirjassa, vaikka CTP myöhemmin palasi jälleen toistamaan psykoanalyttistä patologisointia. (ks. Sairausleiman jäänteiden hidas poistuminen).

Kolmas reaktio oli sairaaksi leimaamisen jatkumista vaativien uskonnollisten tahojen organisoituminen. Hermanin (1995, 106) mukaan eräät katoliset ja fundamentaalikristityt reagoivat uuteen tilanteeseen perustamalla organisaatioita, joiden tarkoitus oli käännäyttää homoseksuaaleja heteroseksuaaleiksi.

Ensimmäinen tällainen järjestö, *Love in Action* perustettiin heti APA:n päätöksen

jälkeen vuonna 1973. Vuonna 1977 Anita Bryant, uskoon tullut laulajatar, aloitti suuren homovastaisen kampanjan (Save Our Children), joka sisälsi vihanlietsontaa homoseksuaaleja kohtaan ja kehotuksia parannukseen Jeesuksen kautta. Kampanjoissa esitettiin irrationaalisia väitteitä homoseksuaaleista lastenraiskaajina ja kehoitettiin tappamaan heidät. Useita fundamentalistisia liikkeitä perustettiin parantamaan homoseksuaaleja 'rikkinäisyydestä'. Niinikään nämä liikkeet pyrkivät luokittelemaan homoseksuaalisuuden uudelleen sairaudeksi eri puolilla maailmaa 90-luvulla. Syntyi organisoituja liikkeitä uskonnollisten homoseksuaalien käännättämiseksi heteroseksuaalisuuteen. Tehtiin semanttinen uudelleenmäärittely: 'sairaudesta' tuli 'rikkinäisyyttä' ja 'parantamisesta' tuli 'eheyttämistä'. Sairausleiman ideologit, pääasiassa Bieber ja Socarides pysyivät samoina. Näitä liikkeitä edustavat kansainvälisesti *Exodus International* ja *Living Waters* sekä näihin tukeutuva suomalainen järjestö *Aslan*.

Neljäntenä reaktiona alkoi nousta psykoanalyytikkojen johtamaa liikehdintää homoseksuaalisuuden sairaaksi luokittelun palauttamiseksi. Hermanin (1995, 106) mukaan konservatiivinen ilmastonmuutos näkyi selvästi Ronald Reaganin valinnassa presidentiksi. Muutoksen vastustajat alkoivat kerätä voimiaan. Johtava psykoanalyytikko Abraham Kardiner totesi heti sairausluokituksen muutoksen jälkeen, että keskivertoamerikkalaisen edustama epäluuloisuus homoseksuaalisuutta kohtaan ei voida äänestää olemattomaksi. Kardiner ennakoi jopa amerikkalaisen kulttuurin tuhoa homojen ja naisten takia:

”Homoseksuaalisuus ja yleinen seksuaali-identiteetin kriisi, jota provosoivat naisten tasavertaisuusvaatimukset, tulisivat yhdessä tuhoamaan amerikkalaisen kulttuurin”. (Ks. Herman 1995, 106).

Homoseksuaalien ja naisten tasavertaisuusvaatimusten aiheuttama yleinen seksuaali-identiteetin kriisi johtaisi tilanteeseen, jossa miehestä tulee

‘dynamiiitilastissa oleva laiva vailla peräsintä’, varoitti psykoanalyytikko Abraham Kardiner vuonna 1978. (Ks. Herman 1995, 106).

Charles Socarides ryhtyi yhdessä Irving Bieberin lesken, psykoanalyytikko Toby Bieberin sekä psykoanalyytikko Joseph Nicolosin kanssa vuonna 1992 mobilisoimaan psykoanalyytikkoja homoseksuaalisuuden patologisoinnin palauttamiseksi ja 2000-luvun alkaessa hänen johtamansa psykoanalyytikko-organisaatio *National Association for the Psychoanalytic Research and Therapy of Homosexuality (NARTH)*, joka edelleen vastustaa homoseksuaalisuuden sairausleiman poistamista, on saavuttanut lähes 500 jäsenen vahvuuden²⁸. NARTH toimii yhteistyössä homoseksuaaleja heteroseksuaalisuuteen käännäyttävien uskonnollisten *ex-gay* -järjestöjen kanssa (Suomessa *Aslan*), homoseksuaalisuuden patologisuutta korostavien ja perhearvoja puolustavien instituuttien kanssa (kuten Paul Cameronin *Family Research Institute*) ja antaa näille ideologian ja toimintamallin. (ks. esim. NARTH Bulletin Vol. III(1), 1995). Eräissä maissa, kuten esim. Suomessa, valtionkirkkojen jäsenet antavat suoraa tai epäsuoraa tukea homoseksuaalisuuden patologisoimiseen pyrkiville NARTH:iin tukeutuville *ex-gay*-järjestöille ja eheytyksliikkeille. Yhdysvalloissa ne saavat uskonnollisen äärioikeiston tukea.

Abelove toteaa sairausluokituksen historiassaan, miten APA:n kiistan tärkeimmät osapuolet olivat kaikki psykoanalytikoita, toisella puolella Bieber ja Socarides, toisella Marmor ja Stoller. Abeloven mukaan näky oli merkillinen: kaksi joukkoa moralistisia yhdysvaltalaisia psykoanalytikoita toisiaan vastassa, kummankin osapuolen väittäessä edustavansa Freudin perinnettä, mutta tosiasiasa kaikkien

²⁸ Tutustuminen NARTH:in kirjallisuuteen osoittaa, etteivät kaikki sen jäsenet suinkaan ole psykoanalytikoita, vaan joukossa on runsaasti teologisia eheyttäjiä, pappeja, saarnaajia, rukouksella parantajia ja perinteisiä perhearvoja edustavia kannattajia.

edustaessa näkökulmaa (universaalin biseksuaalisuuden kieltävä adaptionistinen koulukunta), jonka Freud oli hylännyt vääränä ja repressiivisenä. (Abelove 1993, 391).

9.4 Sodanjälkeisen sairausleiman juuret Suomessa

Kuten aikaisemmin todettiin, Freudin humanistinen ja suvaitsevainen vaikutus suhteessa homoseksuaalisuuteen ei pystynyt juurtumaan Suomeen psykoanalyytikko Eino Kuloveden yrityksistä huolimatta. Aika ei ollut vielä kypsä. Suomalaisen psykiatrian historiaan merkittävästi vaikuttanut psykiatrian professori Martti Kaila (1966) kuvaa *Psykiatrian historiassa*, miten kielteisen vastaanoton Freudin pääteos *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie* (1905) sai. Martti Kailan mukaan Freudiin kohdistui suoranaista vihaa kirjan julkaisemisen johdosta. Kailan mukaan ”vastustajat kuvasivat Freudin sairasmieliseksi pornografiaa harrastavaksi henkilöksi, jonka paikka olisi ollut vankilassa eikä yliopistossa”. Kaila itse suhtautui varovaisen myönteisesti Freudin näkemyksiin ja huomautti, että kesti kauan, ennen kuin edes Freudin merkittävimpiäkään havaintoja alettiin ottaa huomioon. Kaila totesi, että Freudin hyväksyminen psykiatriassa tapahtui ensin Pohjois-Amerikassa 1930-luvulla ja vasta sodan jälkeen Euroopassa (Kaila 1966, 148).

Martti Kaila huomautti Freudin valitsemasta motosta *Traumdeutung* -kirjan kannessa: ”*Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo*” (”Jos en saa jumalia puolelleni, panen liikkeelle manalan vallat”). Kailan mukaan Freud valitsi moton silloisen yksinäisyyden ja kohtaamansa ilkeän vastustuksen vuoksi. Kailan mukaan: ”Freud sai aikaan vallankumouksen, jonka hedelmiä psykiatria tulee jatkuvasti käyttämään hyväkseen. Mitkä kaikki Freudin käsityksistä jäävät pysyväksi tietoudeksi, sen näyttää kuitenkin vasta tulevaisuus”. (emt., 149).

Freudin valitsema motto luonnehtii sattuvasti myös suuren yleisön, lääketieteen ja jopa psykoanalyttikkojen suhtautumista Freudin homoseksuaalisuusteorioihin. Näyttää siltä, että Freudin koettiin monella taholla suhtautuvan liian *myönteisesti* homoseksuaalisuuteen. Lääketieteen ja psykiatrian piirissä tapahtunut asenteiden muutos kireämpään suuntaan suhteessa homoseksuaalisuuteen saattaa olla *reaktio* Freudin liian myönteiseksi koetulle suhtautumiselle. Tosin monet Freudin muotoilemat uudet psykologiset oivallukset pyrittiin valjastamaan myös tämän moralistisen reaktion palvelukseen. Alkoi aikakausi, jolloin Freudilta omaksuttuja käsitteitä alettiin soveltaa itse asiassa Freudin alkuperäisen kannan ja johtopäätösten *vastaisesti* (klassisina alkuvaiheen esimerkkeinä Sachs (1923) sekä Eidelberg ja Bergler (1933)).

Uusien ajatusten tulo Suomeen oli hidasta. Vuoden 1911 Tammen Tietosanakirja ei vielä sisältänyt mitään mainintaa Freudista. Hakuteoksen artikkeli perustuu lähinnä viettelyteorian tyyppisiin pelkoihin: ”Homoseksuaalisuus: Taipumus eli vietti samaa sukupuolta oleviin henkilöihin, joko koko elämän läpi kestävä ja silloin tavallisesti sairaloisella pohjalla esiintyvä, tai enemmän satunnaisten olojen aikaansaama, kuten samasukupuolisten henkilöiden asuessa pitkät ajat yhdessä (luostareissa, internaateissa y.m.) tai irstailun aiheuttama”. (Therman 1911).

Aikansa johtava psykiatrian professori Martti Kaila kirjoittaa Otavan Isossa Tietosanakirjassa vuonna 1932 Freudista varovaisen myönteisesti: ”--- vaikka monet hänen teorioistaan menevät liiallisuuksiin ja ovat vääriäkin, on kumminkin tunnustettava, että hänen ansiostaan psykologian tutkimuksen kaikille eri haaroille on avautunut uusia näköaloja”. Tästä huolimatta Kaila suhtautuu samassa tietosanakirjassa homoseksuaalisuuteen varsin esifreudilaisesti, rakenteellisena patologiana. Tietosanakirjan mukaan ”H[omoseksuaalisuus] johtuu konstituutioon pohjautuvasta, synnynnäisiin taipumuksiin perustuvasta luonteen

ja viettien sairaalloisesta, pääasiassa sielullista laatua olevasta poikkeavaisuudesta”. Vastoin Freudin ja Kuloveden aikalaisnäkemyksiä Kaila väittää, että ”---poikkeavuus tuottaa homoseksuaalille sielullisia ristiriitoja ja siten neurooseja” (Kaila 1932). Täten Kaila palauttaa homoseksuaalin mahdollisesti kokeman ahdistuksen itse homoseksuaalisuuden syyksi, sen sijaan että olisi huomannut tuomitsevan yhteiskunnan merkityksen, kuten Freud ja Kulovesi näkivät.

Samaan aikaan kun Kulovesi pyrki hillitsemään Suomessa nousevaa kansalliskiihkoa ja edistämään suvaitsevaisuutta homoseksuaalisuutta kohtaan, alkoi kirjoittaa henkilö, josta tuli yksi sodanjälkeisen suomalaisen psykiatrian homokuvan muotoilijoita. Psykiatrian professoriksi myöhemmin edennyt Asser Stenbäck esitti ensimmäisiä moraalifilosofioitaan koulunuorison neuvottelupäivillä vuonna 1933, jolloin hän tarkasteli uskomisen ja tietämisen ongelmia. Stenbäck korosti järkähtämätöntä *uskomista* Jumalan ja luonnon tarkoituksiin. Uskomisen tekee onnelliseksi, kun taas tieteelliseen *tietämiseen* pyrkiminen, jota mm. kommunistit Stenbäckin mukaan tavoittelevat, osoittautuu pettymykseksi. Stenbäck korostaa ehdotonta *alistumista* uskoon, vaikka se johtaisikin kärsimyksiin. Stenbäck torjuu ‘joulupukkikristillisyyden’ (‘julgubbskristendom’) onnea tuottavan ‘romantiikkansa’ kanssa. Sokea usko ja alistuminen ovat ainoa oikea ratkaisu. Stenbäck itsekin toteaa, että:

”Puhe rististä on tosin *hulluutta* (dårskap) niille, jotka kulkevat kadotukseen, mutta *meille, jotka pelastumme* (kursivoinnit lisätty) se on Jumalan voima”. (Stenbäck 1933, 6).

Myös Suomessa vallitsi 1940- ja 1950-luvuilla autoritaarinen ja pelonsekainen suhtautuminen seksuaalisuuteen yleensä ja ‘poikkeavaan’ seksuaalisuuteen erityisesti. Aikakauden seksuaalivihamielisyyttä symbolisoi pappi ja psykiatrian professori Asser Stenbäck. Asser Stenbäck on vaikuttanut syvästi niin

Suomen valtionkirkon kuin suomalaisen psykiatriankin käsityksiin homoseksuaalisuudesta suurimman osan 1950-lukua ja 1960-lukua ja hänen vaikutuksensa näkyy vielä homoseksuaalisuutta uudelleen patologisoimaan pyrkivän eheytsliikkeen johtohahmona 1990-luvulla (Stenbäck 1993).

Stenbäck on esittänyt eettiset ja tieteenfilosofiset lähtökohtansa 1940- ja 1950-luvun kristillisissä julkaisuissa. Poliittinen tilanne antoi Stenbäckille mahdollisuuden toteuttaa ehdotonta auktoriteettiin alistumisen oppiaan. Rintamakirjeissään (Stenbäck 1941a) hän kehottaa otsikolla ‘Vi och Stor-Finland’ kaikkia kansalaisia taistelemaan Suur-Suomen puolesta rajojen levittämiseksi itään ‘kunnianosoituksena’ sille avulle, jota Hitlerin joukot ovat osoittaneet ‘perivihollisen tuhoamisessa’.

Asser Stenbäck tarkasteli kysymystä uskomisen ja tietämisen ristiriidoista artikkelissaan ‘*Kan en student vara kristen?*’ (Stenbäck 1944). Siinä hän pohti ongelmia, joita syntyy tieteessä, jossa tiedot on alistettava ajattelun ja ymmärtämisen kritiikille vakaan uskon sijasta. Stenbäckille kaikki ajattelu, joka ei johda kristilliseen uskoon, on pinnallista ja puutteellista. Ei myöskään voidaan tieteellisesti *todistaa* kristinuskon totuutta, siihen on *uskottava*. (kursivointi lisätty) (Stenbäck 1944, 10). Paljon enemmän kuin teoreettista *tietoa*, kristitty opiskelija tarvitsee tietoa Jumalan tahdon ilmenemisestä luonnossa, ikuisuuskysymyksen sisäistä ratkaisua ja sen ymmärtämistä, että ihminen on ‘syntinen raukka’ (‘en fattig syndig människa’). (Stenbäck 1944, 11).

Stenbäck tarkasteli ei-kristillisen psykoterapian vaaroja kristillistä pelastumista koskevassa artikkelissaan *Psykologisk frigörelse och kristen hälsning* vuodelta 1952. Stenbäckin mukaan ei-uskonnollinen psykoterapia ei voi luoda motivaatiota henkilökohtaiselle elämälle, jota pidämme todella inhimillisenä, ts.

eläimellisten tarpeiden alistamista rakkaudelle ja luovuudelle. Viime kädessä psykoterapia vain *vahingoittaa* ihmistä, jos sen ainoa tarkoitus on luoda harmoniaa. (Stenbäck 1952b).

Stenbäckin seksuaalieettinen pääteos on yhdessä Lauri Pautolan kanssa kirjoitettu *Lapsuus- ja nuoruusiän sukupuolinen kehitys ja kasvatus* (Stenbäck ym. 1952a), joka oli piispa Eelis Gulinin johdolla toimineen sukupuoli- ja siveellisyyskasvatustoimikunnan toimesta tehty opas opettajille, kunnanlääkäreille, kirkkoherranvirastoille ja nuorisjärjestöille. (Stenbäck ym. 1952a, 8).

Vaikka Stenbäck ei julkisesti esittäytynyt freudilaisena, teos alkoi psykoanalyttisellä mieheyden ja naiseuden ja Radon muotoileman seksuaalisen normaaliuden määrittelyllä. Stenbäckin mukaan sukuelinten rakenne johtaa erilaiseen sielulliseen reaktiotapaan. Naisen sukuelimet on luotu vastaanottamaan miehen siittiöt ja kasvattamaan uusi yksilö. Miehen sukuelinten tehtävä on tuottaa siittiöitä ja siirtää ne naisen ruumiiseen. Tätä sukuelinten erilaisuutta vastaa myös sukupuolivietin erilaisuus. ”Mies on *aktiivinen* etsiessään kohdettaan. Nainen on myös aktiivinen, mutta hänessä se ei ilmene aktiivisena etsimisenä, vaan passiivisena *antautumishaluna* (kursivoinnit alkuperäisiä) (emt., 41).

Stenbäckin teorioissa ilmenevät oletukset ‘luonnon tarkoituksista’ sukuelinten käytölle. Sukupuolivietti voi harhautua kahdella tavalla, masturbaationa tai homoseksuaalisuutena. Onania on laajalle levinnyt häiriö. Se on luonnonvastaista, koska ”sukupuolielinten tehtävänä on lapsen siittäminen ja synnyttäminen” (emt., 256). Onania ei palvele näitä seksuaalisuuden päätehtäviä. Stenbäckin mukaan uusin tutkimus osoittaa, että itsetyydytys on ‘*oire* syvemmästä ihmisen koko sielunrakenteesta piilevästä viasta tahi sairaudesta’

(emt., 259). Itsetyydytys rasittaa paitsi sukupuolielimiä, myös hermostoa ja heikentää yksilön sisäistä ryhtiä. Itsetyydytys heikentää luonnetta, houkuttelee tyydyttämään liian herkästi sukupuolisia tarpeita, ja vaarantaa koko persoonallisuuden kehittymistä. Itsetyydytys voidaan voittaa ruumiillisella liikunnalla ja taistelulla onanismia vastaan. Stenbäck esittää kehottavia huudahduksia onanistille hänen taistelussaan: ”Kannattaa taistella ja kieltäytyä kasvaakseen täyteen miehuuteen eheän rakkauden arvoiseksi!”. (Stenbäck ym. 1952a, 270-272).

Homoseksuaalisuutta Stenbäck pitää ‘fiksaationa’, jossa ‘sukupuolivietin kohde on virheellinen’. Stenbäck pitää oppimista ja viettelyä suurena vaarana. Jos homoseksuaalinen lähentely tuntuu miellyttävältä, sitä voi tulla homoseksuaalisuuteen houkutteleva tunnetekijä. Hemmotteleva kasvatus, tietyt sukupuolielämykset ja ‘skitsotyyminen luonne’ saattavat yhdessä aiheuttaa elinikäisen homoseksuaalisuuden. (emt., 280).

Homoseksuaalisuus on Stenbäckille ‘perverssiä’, sillä siinä ei ”---sukupuolielimiä käytetä *luonnon määräämään tarkoitukseen* (kursivointi lisätty), siinä ei tule esille luomishalu ja -tahto”. (emt., 285). ”Kun se lisäksi ei tyydytä myöskään ihmisen rakkauden tarvetta, on sitä näin ollen pidettävä luonnonvastaisena” (emt., 285). Stenbäck määrittelee homoseksuaalisuuden eräänlaiseksi sairaudeksi: ” --- homoseksuaalisuus on monien kohdalla syntynyt viettelyksen tai muunlaisten onnettomien kokemusten kautta jo niin varhain, että sitä on *yksilön kannalta* pidettävä *tautilana*, johon hän on tahtomattaan joutunut” (kursivoinnit alkuperäisiä) (emt., 286).

Ennakoiden piispojen julkilausumaa vuodelta 1966 Stenbäck, joka sittemmin toimi piispojen psykiatrisena asiantuntijana, katsoo että ‘homoseksuelli’ on

vastuussa viettymystensä ilmenemismuodoista ja velvollinen harjoittamaan pidättyvyyttä. Pidättyvyyden vaatimus on erittäin tärkeä, koska ‘homoseksuellien’ huomio kohdistuu poikiin, jotka joutuvat viettelyksen vaaraan. Homoseksuaaliset elämykset voivat koitua *nuorille erittäin kohtalokkaiksi* (kursivointi alkup.) (emt., 288).

Stenbäckin mukaan ”useimmat homoseksuellit kärsivät viettielämänsä poikkeuksellisesta suuntauksesta ja halusivat siitä vapautua, mutta eivät kuitenkaan kaikki”. (emt., 288). Stenbäckin teorioissa ilmenee vahva ja irrationaalinen pelko homoseksuaalisuuden leviämisestä. Hän esittää ennaltaehkäisynä ‘homoseksuellien’ siirtoa pois paikkakunnaltaan sekä *kerhojen, uimarantojen ja käymälöiden valvontaa*. (kursivointi alkuperäinen) (emt., 290).

Niin kuin kansallissosialistit Saksassa, myös Asser Stenbäck Suomessa suosittelee ‘homoseksuellien’ kastrointia ja toteaa: ”Moni homoseksueli, jolle on tehty kastraatio, on vain valittanut sitä, ettei ole aikaisemmin jo suostunut leikkaukseen”. Kastratio kehittää luonnetta Stenbäckin mukaan: ”[Kastration avulla] moni sellainen arvokas taipumus ja ominaisuus, joka aikaisemmin homoseksuaalisuuden takia ei päässyt kehittymään, kirpoaa esiin ja pääsee oikeuksiinsa.” --- ”Vaikeimmaksi pulmaksi muodostuu se, että monet homoseksuellit toivonsa menettäneinä eivät halua vapautua tavastaan ja homoseksuaalisesta vietin tyydyttämisestä” (emt., 291).

Samoin kuin natsien aikana Buchenwaldin keskitysleirillä²⁹, homoseksuaaleja ryhdyttiin kastroimaan 1950-luvulla niin Suomessa³⁰ kuin Yhdysvalloissakin³¹

²⁹ Graun (1993, 257) mukaan Hampurin Korkein oikeus esitti Kolmannen valtakunnan oikeusministeriölle 5.1. 1942, että monet homoseksuaalit ovat 'itse anoneet' tulla kastroiduiksi. Oikeusministeriö antoi määräyksen 25.2. 1942 pakollisesta kastroinnista homoseksuaalien välisistä seksuaalisuhteista

(ks. Bentz 1989, Bieber ym. 1962, 15 ja Grau 1993, 281-292). Asser Stenbäckin psykiatristen oppien vaikutuksesta evankelis-luterilainen valtionkirkko leimasi piispojen ohjekirjasessa homoseksuaalisuuden synnin lisäksi myös sairaudeksi, joka leviää nopeasti:

”Kristillisen uskon ja sopivan lääkärinhoidon avulla saadaan homoseksuaalinen taipumus hillityksi silloinkin kun se ei häviä. Vaikka homoseksuaalinen ei aina olekaan itse vastuussa tämän taipumuksensa synnystä, on jokainen velvollinen pidättäytymään sen toteuttamisesta, samoin kuin terveellä sukupuolivietillä varustettu on siihen velvollinen avioliiton ulkopuolella. Raamattu ei suotta puhu tästä synnistä varoittavin sanoin. Homoseksuaalisuuden lisääntyminen on aina ollut ilmauksena aikakauden siveellisen elämän rappeutumisesta”. (Piispain julkilausuma Ajankohtainen asia 1966).

Stenbäckin käsitys homoseksuaalisuudesta pysyi psykiatrisen tiedon korvikkeena 1970-luvun alkuun saakka, jolloin sen korvasi Stenbäckin ystävän ja kollegan psykoanalyttikko Achtén julkisuuteen tuoma Bieberin ym. (1962) yhdysvaltalainen psykoanalyttinen vaikutus. Stenbäckin (1952a) teos on siitä erikoinen, ettei siinä ole yhtään lähdeviitettä. Täten 1950-luvun ‘psykiatrinen’ tietous Suomessa ei perustunut niinkään tieteelliseen tutkimukseen, vaan ilmeisesti henkilökohtaisiin uskomuksiin ja pelkoihin.

kiinnijäämisestä, riippumatta kiinnijääneiden iästä. Tuomitut toimitettiin ensi sijassa kastroitaviksi Buchenwaldin keskitysleiriin, jossa on raportoitu satojen homoseksuaalien kuolleen kastration aiheuttamiin komplikaatioihin, pakkotyöhön, sairauksiin, lääketieteellisiin kokeisiin ja polttouuneissa. (emt., 264-265).

³⁰ STAKES:in tilastojen mukaan Suomessa kastroidiin 1950-luvulla noin puolitoista sataa ihmistä vuosittain, mutta kastration syiden tarkempi erittely edellyttäisi lupaa tutkia kastratiolausunnot. Bentz (1989) kuvaa tapaustutkimuksena, miten poliisit veivät sairaalaan pakkokastroitavaksi hänen isänsä, joka tuomittiin rangaistukseen mm. 15 vuotta täyttäneeseen samaa sukupuolta olevaan henkilöön sekaantumisesta.

³¹ Bieber ym. (1962, 15) referoi yhteensä sadan 'perverssin' ja 'homoseksuaalin' 'hoitoa' kastratiolla, mutta toteaa sen ainoastaan alentaneen libidoa, mutta ei muuttaneen sen suuntaa.

Vuonna 1993 Stenbäck oli ensimmäisiä, jotka toivat Suomeen kristillis-psykoanalyttisen 'eheytyслиikkeen', joka pyrki uudelleen patologisoiimaan homoseksuaalisuuden. Homoseksuaalisuutta koskevassa kirjasessaan Stenbäck esittää selvimmässä muodossaan 'viettelyteoriansa', johon pohjautuu mm. 'kehotuskielto':

"Sekä murrosikää edeltävässä että sitä seuraavassa vaiheessa voidaan oppia pitämään miehen kiinteämmän lihaksiston tarjoamasta seksuaalisesta palautteesta". (Stenbäck 1993, 22).

Stenbäck esittää lopuksi kehottavia huudahduksia nuorille miehille, jotka yrittävät taistella homoseksuaalisuutta vastaan: "Päättämällä luopua homoseksuaalisuudesta suot itsellesi tauon, jonka aikana voit muuttua. --- Älä luovuta! Usko tulevaisuuteen!". (Stenbäck 1993, 33).

Merkittävä muutos tapahtui, kun psykoanalyttiset vaikutteet alkoivat saapua Suomeen Yhdysvalloista mm. Martti Kailan vaikutuksesta varhaisella 1950-luvulla, jolloin nykyiseenkin suomalaiseen homokuvaan paljon vaikuttaneet psykoanalyttikot Veikko Tähkä ja Kalle Achté alkoivat opiskella lääketiedettä. Psykoanalyttikko Kalle Achté toi yhdysvaltalaisen, pitkälti juuri Bieberiin (1967) perustuvat psykoanalyttisen sairaaksi leimaamisen Suomeen ensimmäisen psykiatrisen perusteoksen (AAT 1971) myötä. Achté jatkoi kiinteää yhteistyötä Stenbäckin kanssa ja kutsui Asser Stenbäckin vielä vuoden 1981 Psykiatria-teoksen toimitusneuvostoon.

Muistelmateoksessaan Achté kuvaa, miten hänen opettajansa psykiatrian professori Martti Kaila teki opintomatkan Yhdysvaltoihin vuonna 1951, mikä Achtén mukaan "--- varmaan lisäsi hänen psykodynaamista näkemystään, koska siihen aikaan psykoanalyysin suosio oli Amerikassa korkeimmillaan" (Achté 1993, 128). Tämä on ollut merkittävä ajankohta suhtautumisessa homoseksuaalisuuteen, sillä Yhdysvalloissa senaattori McCarthy aloitti

kommunisteihin ja homoseksuaaleihin kohdistuvan ajojahdin samana vuonna psykoanalytikko Berglerin tukemana ja Suomessa Asser Stenbäck julkaisi edellä mainitun kirjan seuraavana vuonna. Teoksensa *Achté* aloittaa kuvaamalla yhteiskunnallista tilannetta Suomessa. Vallitsi suuri pelko Stalinia kohtaan ja Suomessa pelättiin kommunistien vallankaappausta. Omat yhteiskunnalliset asenteensa psykoanalytikko *Achté* ilmaisee kuvatessaan, kuinka vuonna 1949 tapahtuneen kuljetusalan lakon yhteydessä poliisi ampui kuoliaaksi kaksi lakkolaista Kemissä. *Achté* esittää oikeutusta väkivallanteoille toteamalla lakonisesti: ”Liike kaipasi marttyyreitä”. (emt., 10). Kuten myöhemmin osoitan SETA:n synnyn yhteydessä, homoseksuaalien ryhdyttyä oikeusteitse vaatimaan syrjintäsuojaa, *Achté* myös syyllisti heidät psykologisoimalla ja antamalla ymmärtää, että homoseksuaalit aiheuttavat oman syrjintänsä häiriintyneisyydellään.

Samana vuonna kun Martti Kaila alkoi tuoda psykoanalyttistä ideologiaa Suomeen, ilmestyi Yhdysvaltain liittovaltion komitean mietintö, jossa senaattori McCarthyn vaikutuksesta kehoitettiin ryhtymään toimenpiteisiin ‘homoseksuaalien ja muiden perverssien’ poistamiseksi liittovaltion viroista. Mietinnön mukaan Yhdysvaltain liittovaltion tehtävissä ei ole paikkaa henkilöille, jotka ‘rikkovat lakeja tai hyväksytyjä moraalistandardeja’. Mietinnössä homoseksuaalisuus ja muut ‘perverssit’ teot määriteltiin paitsi lainvastaisiksi ja moraalittomiksi, myös ‘turvallisuusriskeiksi’. Mietinnössä kehoitetaan kitkemään ‘seksuaalipervertikot’ pois liittovaltion tehtävistä ja pitämään heidät poissa niistä. McCarthyn komiteanmietinnöstä henkii niin jylisevä tuomio seksuaalipervertikkoja kohtaan, jotka on kitkettävä pois julkisesta elämästä, että

sanamuodot saavat osittain tahattoman koomisia piirteitä³². (United States Civil Service Commission, May 3, 1951; Ks. Cory 1953, 269-277).

Yhdysvalloissa alkoi homoseksuaaleihin kohdistuva vainoaalto, jonka näkyvimpiä psykoanalyttisiä auktoriteetteja oli edellä mainittu Edmund Bergler. Lukuisissa julkisissa esiintymisissään Bergler tarjosi ideologian homoseksuaalien syrjinnälle ja syyllistämiseksi. Psykoanalyttikko Berglerin mukaan ‘kaikki’ homoseksuaalit ovat sairaita. Heidän sairautensa liittyy ‘vääröyksien keräily’, jonka takia he vain kuvittelevat olevansa syrjittyjä. Berglerin mukaan homoseksuaalit olisivat sairaita, vaikka yhteiskunta jättäisi heidät rauhaan, sillä homoseksuaalit ovat sairautensa vuoksi ‘psykkisiä masokisteja’, jotka itse pyrkivät ‘tuhoon, häpeään ja hylkäämiseen’. (Ks. Conrad/Schneider 1992, 189; Bergler 1956).

Achté kuvaa tarkemmin ajankohdan psykiatrista ilmapiiriä Suomessa. Psykiatria oli niin laitoskeskeistä, että Kaila sanoi olevan rikos potilasta kohtaan, jos skitsofreniapotilasta ei toimiteta heti laitoshoitoon. (Ks. Achté 1993, 129). Achté kuvaa myös sitä yläluokkaista asennetta, jota arkkipiispan poika Martti Kaila edusti psykiatrisoidessaan jopa Suomen maatalousväestön sanonnallaan: ”Suomen maatalous ei tulisi toimeen ilman debiilejä” (emt., 130).

Achté kuvaa myös, miten yhteiskunnallisen tasavertaisuuden vaatimuksia psykiatrisoitiin. Achté viittaa Kailan puhuneen suomalaisten *korostuneesta* (kursivointi lisätty) tasa-arvoisuuden vaatimuksesta. Achté itse esittää omana

³² McCarthyn komiteamietinnössä käsketään kohdistamaan seksuaalipervertikkoihin niin ankara vaino, ettei minkäänlaista armoa tai heikkoutta (*pussyfooting*) sallita. Sananmukaisesti *pussyfooting* tarkoittaa ‘kissantassuilua’ (Ks. Cory 1953, 277).

tulkintanaan, että ‘korostuneen’ tasa-arvon vaatimusten taustalla on kateus. Hän havainnollistaa käsitystään sillä, miten monet ‘paranoidiset’ ihmiset kirjoittelevat yleisönosastoihin ja työnantajaa syyllistetään ‘kommunistien propagandan’ seurauksena. Achte viittaa Kailan käyttämään ‘kverulatorisen paranoian’ käsitteeseen toteamalla, miten ”pieni vääryys voi pistää liikkeelle 4000 sivun asiakirjaniput kun kverulantit ryhtyvät toimeen”. (emt. 132).

‘Kverulatorisesta paranoiasta’ (‘valitteluvainoharhasta’) tuli sittemmin psykoanalyttinen retorinen mekanismi, jota käytettiin useaan otteeseen sellaisia homoseksuaaleja vastaan, jotka vastustivat homoseksuaalisuuden sairaaksi leimaamista ja syrjintää. Tämän ‘mielisairauden’ merkittävin piirre on se, että ‘protestointi *todellisia* tai kuviteltuja epäkohtia vastaan’ (kursivointi lisätty) voidaan määritellä Suomessa mielisairaudeksi, mm. sairaalasielunhoidossa. Olen verrannut tämän leiman käyttöä Neuvostoliitossa tapahtuneeseen toisinajattelijoiden hiljentämiseen psykiatristen diagnoosien kautta. (Stålström 1980).

Yhteiskunnallisen tasa-arvon vaatimisen leimaaminen psykoanalyttiseksi häiriöksi on kehittänyt äärimmäisyyteen Achten aikainen ja yksi suomalaisen psykoanalyysin uranuurtaja Lars-Johan Schalin, joka Achten toimittamassa kirjassa psykoanalysoi Ranskan vallankumouksen selittäen sen pitkälti vallankumouksen johtomiesten ‘henkilökohtaisella kateusproblematiikalla’. Schalin katsoo ‘psykologisella selvänäköisyydellä’ näkevänsä ideologisten tasa-arvon vaatimusten läpi ja selittää vallankumouksen ‘massojen regressiivisillä intohimoilla’. Schalin vetoaa Freudiin:

”Massa toimii primaariprosessin tasolla; kaikki aikaisemmin hallitut ja torjutut intohimot pääsevät nyt vapaasti riehumaan, ja näiden *intohimojen* joukossa *kateudella on merkittävä osuutensa*”. (Schalin 1980, 125).

Itse pitkästä pappisukupolvien ketjusta peräisin oleva Schalin täsmentää vallankumouksen psykoanalyttisiä ‘syitä’:

”Vallankumousta edeltävän Ranskan sivistyneessä porvarisluokassa oli älykkäitä ja kunnianhimoisia miehiä, joilta kuitenkin puuttuivat kahden korkeimman säädyn, aateliston ja papiston, nauttimat etuoikeudet. Tämä aiheutti voimakasta kateutta.” (emt., 126).

Alempien yhteiskuntaluokkien kateus johti lopulta Schalinin mukaan Ranskassa siihen, että:

”Ärsyynyt, kateudesta, raivosta ja vallantunnosta psykoottinen massa toimii vallankumousten aikana yleensä mielettömän destruktiivisesti --- Kaikki mitä ihminen normaalissa olosuhteissa tavoittelee, päästää valloilleen destruktiivisen kateuden ja voi johtaa murhaan, ryöstöön, raiskaukseen ja tuhopolttoon” (emt., 134).

Psykoanalyttikkona Schalin tuomitsee tietysti myös naisten miehiä kohtaan tunteman kateuden ‘fallis-kompulsiivisena’ yhtenäistymisvaatimuksena. Schalin tuomitsee Ranskan vallankumouksen vaatimukset ‘vapaus, veljeys ja tasa-arvoisuus’ kompulsiivisena konformismina: kukaan ei saa erottua joukosta eikä olla muita parempi. (emt., 134-135).

Schalin on vaikuttanut suomalaiseen psykoanalyysiin, kolmekymmentä vuotta psykoanalyttikkona ja yli kaksikymmentä vuotta Suomen Psykoanalyttisen Yhdistyksen koulutusanalyttikkona ja opettajana. Jos Schalinin psykohistoriallinen analyysi viedään johdonmukaiseen lopputulokseensa, olisi kumottava kaikki ne yhteiskunnalliset muutokset, joita pappisluokkaa vastaan mellakoiva pariisilainen roskaväki kateuskohtauksellaan sai aikaan: mm. kansalaisten yhdenvertaisuus, homoseksuaalisuuden dekriminointi ja parlamentaarinen demokratia.

Lääketieteellisessä koulutuksessa yleisemminkin vallinneesta ilmapiiristä Achtén ja muiden sodanjälkeisten psykoanalyttikkojen aloittaessa opintonsa kertoo Achtén kuvaus yhdestä opettajastaan, professori Vannaksesta, jota oli suunniteltu Suomen Führeriksi siltä varalta, että Hitler olisi voittanut sodan. Achtén mukaan lähellä aktivistipiirejä ollut professori Vannas oli 'hyvin voimakas persoona, joka tiesi mitä tahtoi'. (Achté 1993, 122).

Kun sodanjälkeinen psykoanalyysi alkoi tällaisessa poliittisessa ja psykiatrisessa ilmastossa levitä Suomeen, on johdonmukaista, että psykoanalyttinen suhtautuminen homoseksuaalisuuteen, kuten muuhunkin yhteiskunnalliseen 'poikkeavuuteen' oli äärimmäisen kielteistä. Kun psykoanalyttinen näkemys homoseksuaalisuudesta levisi Achtén toimesta 1970-luvun alussa, oli johdonmukaista, että hän varhaisessa tuotannossaan rinnasti homoseksuaalit rottiin, kuvasi homoseksuaalisuuden 'hoitoa' vankeusrangaistuksella (East 1939) ja suositteli tuskallisten sähköiskujen antamista 'aversioterapiana' (Yhteenvetona Stålström 1977).

Voidaan kuitenkin Lewesin (1988) tavoin esittää kysymys, onko psykoanalyysin äärimmäisen kielteiseksi muodostunut asenne homoseksuaalisuutta kohtaan psykoanalyttisen teorian peruseräpäteistä nousevaa vai niistä yhteiskunnallisista olosuhteista, joiden vallitessa tätä teoriaa kehitettiin. Lewesin mukaan psykoanalyysiin vaikuttivat voimakkaasti yhdysvaltalaisen yhteiskunnan moralistiset ja puritaaniset arvot, jotka alkoivat tunkeutua myös psykoanalyttisen teorian muodostukseen.

Vastaava kehitys oli nähtävissä Euroopassa ja Suomessa. Kansallissosialististen aatteiden noustessa Saksassa ja heijastuessa Suomeen psykoanalyysia sinänsä ei pyritty suinkaan kokonaan tukahduttamaan. Myös natsit näkivät psykoanalyysin

potentiaalisen käyttökelpoisuuden ja valjastivat sen oman ideologiansa palvelukseen. Vain 'juutalaisuus' puhdistettiin psykoanalyysistä ja Freud ajettiin maanpakoon. Freudin elämäkerran mukaan psykoanalyysin oli pakko sopeutua psykoanalyytikko C.G. Jungin ja valtakunnanmarsalkka Hermann Göringin valvonnassa natsien yhteiskunnalliseen ideologiaan, käyttää puhdistettua terminologiaa ja tulla toimeen ilman yhtään psykoanalyysin juutalaista harjoittajaa. Jungin johdon alaiset psykoanalyytikot alkoivat puhua saksalaisen ja juutalaisen piilotajunnan eroista. Psykoanalyytikko Jung ja valtakunnanmarsalkka Göring valittiin *Zentralblatt für Psychotherapie* -lehden toimittajiksi tehtävinään 'arjalaisen ja juutalaisen psykologian erottaminen'. Kolmannen valtakunnan johdolta tuli käsky alistaa psykoanalyysi kristillis-germaanisen maailmankatsomuksen, *Weltanschauungin* palvelukseen. Valtakunnanmarsalkan lähisukulainen Matthias Göring ryhtyi johtamaan Kolmannen valtakunnan Psykologisen tutkimuksen ja psykoterapian instituuttia käynnistäen 'perverssien' muodostaman ongelman lopullisen ratkaisun. (Grau 1995, 165; Gay 1990, 774; Jones 1961, 620-632).

Mielestäni myös Suomessa tapahtui psykoanalyyttisten teorioiden ja käytäntöjen suhtautumisessa homoseksuaalisuuteen ratkaisevaa muuttumista Freudin ja Kuloveden hillitystä ja rationaalisesta asenteesta sodanjälkeisessä konservatiivisessa ilmapiirissä, johon Yhdysvalloissa moralistiseksi muuttunut psykoanalyysi palasi sodan jälkeen. Psykoanalyyttinen, samoin kuin muukin psykiatrinen teoria alistettiin myös Suomessa tietyn kristillis-isänmaallisen *Weltanschauungin* palvelukseen kylmän sodan ja maailmanlaajuisen homovainon voimistuessa taas 1950-luvun alussa.

9.5 Sairausleiman kritiikin juuret Euroopassa ja Suomessa

Vaikka toinen maailmansota ja 1950-luvun kylmä sota olivat katkaisseet yritykset homoseksuaalisuuden sairaaksi ja rikolliseksi luokittelun poistamiseksi, Eurooppaan ja Suomeen alkoi vähitellen jälleen levitä emansipaatiopyrkimyksiä useita eri teitä.

Ensimmäinen kritiikin lähde oli Ulrichsin esimerkistä ja Hirschfeldin aloitteesta syntyneen eurooppalaisen kansalaisoikeusliikkeen yhä jatkuva vaikutus. Vaikka Hitlerin joukot tuhosivat WHK:n Saksassa vuonna 1933, sen toimintaa pystyi jatkamaan yli sodan vapaamielisessä Hollannissa toiminut liikkeen hollantilainen osasto NWHK, josta vuonna 1946 kehittyi kansainvälisesti vaikutusvaltainen kansalaisoikeusliike COC. Emansipaatioajatus oli pystynyt säilymään Hollannissa, koska sen johto ja kansa eivät alistuneet natsien komentoon tai yhteistyöhön heidän kanssaan, ammattiyhdistysliike esti mielenosoituksin juutalaisten pakkosiirrot, intellektuaalit ja taiteilijat kieltäytyivät kaikesta yhteistyöstä natsien kanssa ja Hollannin oma poliisi ja suuri osa väestöä osallistui vainottujen kansanryhmien, mm. juutalaisten ja homoseksuaalien, suojelemiseen. (Plant 1986, 118-123).

COC:n aloitteesta yritettiin herättää kansainvälistä emansipaatiotoimintaa perustamalla 1950-luvulla kansainvälinen organisaatio ICSE, joka ei kuitenkaan pystynyt toimimaan kielteisessä ilmapiirissä. COC toimi yhdessä radikaalien hollantilaisten opiskelija- ja naisjärjestöjen (*FSWH*, *Nieuw Lila*) kanssa herättääkseen emansipaatiotoimintaa muissa Euroopan maissa 1960-luvulla. Nämä järjestöt yhdessä tanskalaisten (*F-48*) ja ruotsalaisten (*RFSL*) homoseksuaalien kansalaisjärjestöjen kanssa alkoivat levittää Suomeen emansipaatioon kehottavaa kirjallisuutta ja lentolehtisiä 1960-luvun puolivälissä. Suomalaisen vapautusliikkeen alkuvaiheen ideologiaan vaikutti erityisesti radikaalina keväänä 1968 syntynyt hollantilainen radikaali opiskelijaliike *Federatie van Studentenwerkgroepen Homoseksualiteit (FSWH)*, jonka strategian ‘kon-

frontaation kautta integraatioon' varhaiset suomalaiset aktivistit omaksuivat. (ks. Schuyf 1994, 326; Hämäläinen 1968).

Toinen kritiikin lähde oli Yhdysvalloissa tehty sairausleimaa kritisoiva tutkimus [*Kinsey (1948, 1953), Hooker (1957), Ford & Beach (1951)*], joka alkoi välittyä tieteellisen kirjallisuuden kautta, lähinnä yhteiskuntatieteiden piirissä. Kinseyn työryhmän tekemä naisten seksuaalisuutta käsittelevä yleisyystutkimus käännettiin suomeksi jo seuraavana vuonna (Kinsey ym. 1954). Evelyn Hookerin tutkimukset levisivät suomalaisissakin yliopistoissa käytössä olevien käsikirjojen kautta, esim. *International encyclopedia of the social sciences* (Hooker 1968). Tämä kritiikki tuntui yhteiskuntatieteissä, mikä osaltaan vaikutti siihen, että suomalainen seksuaalivähemmistöjen tasavertaisuusliike sai jo alkuvaiheessa tukea sosiologian, sosiaalipsykologian ja sosiaalilääketieteen professoreilta Suomessa (ks. Sievers ym. 1984; Grönfors 1985).

Kolmas kritiikin lähde oli 1960-luvulla alkanut ns. antipsykiatrinen liike (*Cooper, Laing, Basaglia, Szasz*), joka esitti kritiikkiä psykiatriaan yleisemminkin sisältyvää henkistä väkivaltaa kohtaan. Homoseksuaalit alettiin nähdä, etenkin Thomas Szaszin vaikutuksesta, syntipukkina, johon psykiatrit kohdistavat yhteiskunnallisesta syrjinnästä lähtöisin olevaa henkistä väkivaltaa.

Lehtisen ym. (1989) alun perin vuonna 1978 ilmestyneen *Sosiaalipsykiatrian* mukaan erityisesti 1960-luvun lopulla keskusteltiin runsaasti ns. diagnostisesta kulttuurista. Eri eturyhmien pyrkimyksiä päästä kuulluiksi, saada oikeuksia tai estää etujensa huononemista saatettiin diagnosoida 'psykiatrisoimalla' niihin liittyviä pintailmiöitä. Lehtisen ym. mukaan diagnostisen kulttuurin ongelmallisinta aluetta ovat sen sovellutukset yksittäiseen kansalaiseen. Oikeutetut vaatimukset saattavat tulla tulkituiksi patologiseksi

aggressiivisuudeksi tai ne palautetaan pelkästään varhaislapsuuden ihmissuhdepuutosten tasolla. Lehtinen ym. toteavat, että:

”Seksuaalisen tasavertaisuuden vaatimus on vähitellen Suomessa väljentänyt ilmapiiriä, esimerkiksi asenteita homoseksuaaleihin. Homoseksuaalit ovat ajoittain eri maissa olleet oikeudellisesti tai psykiatrisesti painostettu ryhmä, jonka olemassaolo on koettu vaaralliseksi enemmistölle. (Lehtinen ym. 1989, 76).

Lehtisen *Sosiaalipsykiatriassa* kritisoitiin myös pakkohoidon käyttöä ja psykiatrisia leimoja toisinajattelevia kohtaan 1950-luvun Yhdysvalloissa ja 1960- ja 1970-luvun Neuvostoliitossa. Teoksessa viitataan epäsuorasti jopa mielipidesairauksiin: ”Toisinajattelevien leimaaminen voi kuitenkin olla paljon kätkeympää. Yksin tai eristetyksi jäänyt henkilö, joka joutuu kiihkeästi puolustamaan omaa katsomustaan tai mielipidettään, voi joutua sellaiseen henkiseen ahdinkoon, että erilaatuisten psyykkisten oireiden syntymiseen on valmiutta”. (emt., 78).

Väestön suhtautuminen homoseksuaalisuuteen Suomessa oli arkailevaa vielä pitkään 1960-luvun puolelle. Yhtenä esimerkkinä asenteista suuren suomalaisen sukupuolitutkimuksen tekijät (Sievers ym. 1973, 47) kuvaavat miten heidän esitutkimuksessaan 1960-luvun lopulla homoseksuaalisuutta koskevat kysymykset aiheuttivat niin paljon vastaamattomuutta, että tutkijat sisällyttivät vain yhden, homoseksuaalisuuden yleisyyttä koskevan epäsuoran kysymyksen tutkimukseensa. Tähän tutkimukseen vastanneista naisista 0.6% naisista ja 1.2% miehistä ilmoitti seksuaalisen kiinnostuksensa kohdistuvan yksinomaan omaan sukupuoleen. (Sievers ym. 1973, 48). Laaja, lesboutta ja homoutta koskeva tutkimus, jossa selvitettiin myös sairaaksi leimaamisen vaikutuksia, uskallettiin tehdä vasta seuraavan vuosikymmenen puolivälissä (Sievers ym. 1984) Kai Sieversin, Elina Haavio-Mannilan ja Martti Grönforsin johdolla.

Yleisemmänkin psykiatrisen väkivallan kritiikin ja homoseksuaalisuuden sairausleiman kritiikin juuret Suomessa voidaan johtaa 1960-luvun radikaalien liikkeiden nousuun, ainakin ns. seksuaalikevääseen 1965, jolloin käytiin vilkas julkinen debatti homoseksuaalisuuden kriminalisoinnista ja medikalisoinnista. Lääketieteen kandidaattiseuran kulttuurisihteerinä toiminut Ilkka Taipale organisoisi seksuaalipaneelisarjan, jonka yksi teema käsitteli seksuaalisia 'poikkeavuuksia', keskustelijoina mm. Christer Kihlman ja K.J. Lång. Seminaarisarjan taustalla oli Lars Ullerstamin alkuteos *De erotiska minoriteter* (1964), joka julkaistiin suomeksi vasta vuonna 1968. Paneeleissa ja kirjoittajana esiintynyt juristi Herbert Gumpfer (1966) havahdutti yleisöjään tiedolla, jonka mukaan yli puolta homoseksuaaleista oli kiristetty taloudellisesti. (Haastattelu, Ilkka Taipale, 6.3.1996).

Ilkka Taipale kuvaa niitä yhteiskunnallisia tekijöitä, jotka johtivat yhteiskunnalliseen heräämiseen 1960-luvulla ja sitä kautta mm. homoseksuaalisuuden dekriminalisointiin ja sen medikalisaation kritiikkiin. Kiinnostukseen vaikuttivat yleisen ilmapiirin muuttuminen ja Ylioppilaslehti. Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ihanteen rinnalle nousivat kansainvälisyys, suhde kolmanteen maailmaan, rauhanpolitiikka ja aseistariisunta. Syntyi Sadankomitea, Yhdistys 9, Enemmistö ry ja Marraskuun liike (jonka piirissä toimivista ryhmistä kehittyi monien vaiheiden kautta SETA vuonna 1974). Radikaaleista liikkeistä kertovassa lehtiartikkelissa kuvataan 1960-luvun kansalaisliikkeiden yhden taustahahmon Ilkka Taipaleen filosofiaa, josta aikoi- naan tuli myös monien homoseksuaalisuuden tasavertaisuutta vaativien toimintaohje: ”Tehdään jotain! Pidetään seminaari! Tehdään kirja! Toimintaa!”. (Taipale näkee kaikessa tehtävää, *Kodin kuvalehti* 20.6.1996).

Keväällä 1965 ilmestyneeseen Medisiinarin seksuaaliteemanumeroon tehtiin käännösreferaatti Henning Pallesenin kirjasta *De avvikanden* (Pallesen 1964).

Sen mukaan 'homoseksuaaliset' ovat vähän huomioitu vähemmistöryhmä, jota vastaan on säädetty erityislakeja, ja joita on aliarvostettu. 'Vanhan puritaanisouden sokaise-mina' meidän on vaikea hyväksyä yksilöitä, jotka käyttäytyvät nimenomaan seksuaalisesti eri tavalla. Artikkelissa kuvaillaan Kinseyn (1948) yleisyystutkimuksia sekä Fordin ja Beachin (1951) kulttuuriantropologisia tutkimuksia. Artikkelissa pyritään vaimentamaan pelkoja homoseksuaalisuuden leviämisestä 'viettelyn' kautta, mikä näyttää olleen yleinen Suomessa vallinnut -harhakuvitelma. Siinä vedotaan epäoikeudenmukaisten rangaistusmääräysten lakkauttamiseen 'itsemurhien estämiseksi'.

Osa 60-luvun seksuaaliradikaaleista oli vain ehdollisesti suvaitsevia. Osalla heistä oli uusvasemmistolaisista ideologioista nousevia näkemyksiä homoseksuaalisuudesta kapitalistisen yhteiskunnan 'sosiaalipatologian' ilmenemänä. Esimerkiksi Pallesen toteaa, että yhteiskunta on kovin epäoikeudenmukainen seksuaalisesti erilaisia kohtaan. Siksi heille pitää suoda oikeus tyydytykseen 'tällä hetkellä vallitsevassa yhteiskunnassa'. Taustalla oli kuitenkin näkemys siitä, että seksuaaliset poikkeavuudet ovat jollakin tavalla yhteiskunnan oirehdinnan tuottamaa ja siksi mahdollisesti poistuvia kun yhteiskunnalliset ongelmat on saatu ratkaistua. Uusvasemmistolaiset liikkeet jakautuivat suhteessa homoseksuaalisuuteen. Osa 1960-luvun seksuaaliradikaaleista kannatti seksuaalista tasavertaisuutta, kun taas 1970-luvulla dogmatisoituneen liikkeen piirissä esiintyi vastustusta ja 'sosiaalipatologiaksi' leimaamista.

'Seksikevään' 1965 Ylioppilaslehden vappunumerossa oli seksuaaliteema. Siinä psykiatri Klaus W. Karlsson arvostelee Ullerstamin vuonna 1964 ilmestynyttä kirjaa *De erotiska minoriteterna* siitä, että tämä yrittää puolustaa 'kypsymättömiä ja infantiilisia' tarpeitaan tyydyttäviä seksuaalisia vähemmistöjä. Ennakoiden sairausluokitukseen kohdistuvaa kritiikkiä Karlsson väittää itse käyttävänsä

‘täysin arvovapaasti’ ja vailla ‘hyvä-huono’ -arvotuksia sellaisia termejä kuin ‘sairaus’, ‘poikkeava’ ja ‘infantiilinen’. Karlsson tuomitsee myös sen, että Ullerstam on rohjennut arvostella psykoanalyttisiä käsitteitä. (Karlsson 1965, 6).

Samassa numerossa myös Ilkka Taipale käsittelee Ullerstamin kirjaa. Taipale arvostaa Ullerstamin pyrkimyksiä vapauttaa seksuaalisuus ‘Mooseksen lain ikeestä’ ja hän esittää järjestelmällistä seksuaalisten ‘poikkeavuuksien’ medikalisaation kritiikkiä, mahdollisesti ensimmäisenä Suomen historiassa. Taipale toteaa Ullerstamin arvostelevan eräiden auktoriteettien ‘pimittäneen ongelman järkipäistä käsittelyä’ määritelmällisillä käsitteillä, kuten ‘degeneraatio’, ‘psykopatia’, ‘neuropatia’, ‘psykoseksuaalinen infantilismi’ jne. (Taipale 1965, 6-7).

Taipale nostaa esiin mm. Kinseyn tutkimukset, historialliset, biologiset, antropologiset ja psykiatriset tutkimukset, jotka ovat osoittaneet vääräksi yleisen käsityksen, että seksuaaliset poikkeavuudet ilmentäisivät aina psykopatologisuutta tai että poikkeavat henkilöt olisivat ominaisuuksiltaan jotenkin huonompia kuin muut kanssaihmisensä. Ullerstamiin vedoten Taipale katsoo, että kriminalisoivien lakien tilalle on tultava ymmärtämys ja hyväksyntä. (emt., 6-7).

Taipale kritisoi koko kulttuuripiirimme seksuaalikielteisyyttä ja sen aggressiivisluontoista, potenttisuutta ylikorostavaa ja sadomasokistisesti väritynyttä, mies-nais -vastakohtaisuutta suunnattomasti korostavaa kulttuuria. Humoristisesti Taipale ehdottaa kulttuuriin sisältyvien aggressioiden ratkaisuksi, että ”vastapuolten suurimunaisimmat miehet esittäytyisivät solvaillen toistensa kykyjä”. (emt., 6-7).

Taipale arvostelee sitä, että kulttuurimme suo ainoastaan heteroseksuaalisesti orientoituneille vapaille henkilöille mielenterveydellisen ympäristön tyydyttää seksuaalisuuttaan ja tällöinkin vain avioliitossa. Taipale arvostelee voimakkaasti suljettujen laitosten aiheuttamaa sukupuolielämän rajoittamista. Hän korostaa tarvetta saada arvovapaasti suhtautuvaa empiiristä tutkimusta ja tarvetta perustaa seksuaali-ilmioiden tutkimuslaitos, jossa työskentelisi lääkäreitä, psykiatreja, fysiologeja, biologeja, sosiologeja, antropologeja, historioitsijoita. (emt., 6-7).

Myös psykoanalyttikko Yrjö O. Alanen käytti Ylioppilaslehden seksuaalinumerossa vuonna 1965 Christer Kihlmanin tuotantoa patologisoidakseen homoseksuaaleja. Alanen medikalisoi Kihlmanin tuotannossa esiintyvän homoseksuaalisuuden, varoitti vanhempien vaikutuksesta homoseksuaalisuuden kehittymiseen ja otti kantaa 'tasapainoisen kumppanuuden' puolesta 'epäkypsyyttä' vastaan. (Alanen 1965, 10-11).

Yrjö O. Alasen ja Klaus W. Karlsonin artikkeleista käy ilmi se paradoksi, että monet 'seksuaalikeväänä' kirjoittaneet uudistajat, jotka ilmeisesti kokivat edistyksellisenä kritisoida ahtaita uskonnollisia oppeja ja rikokseksi leimaamista, kokivat 'arvovapaaksi' rikosleiman korvaamisen sairausleimalla. Karkeatakin psykoanalyttista leimaamista esim. 'perversioksi' tai 'häiriöksi' pyrittiin luonnehtimaan 'arvovapaaksi'. Tästä näkökulmasta on ymmärrettävää, että psykoanalyttikko Alanen 90-luvulla koki itse 'ennakkoluuloisiksi' ne, jotka vastustivat hänen harjoittamaansa homoseksuaalisuuden patologisoimista ja ennakkoluulojen levittämistä Psykiatria-teoksessa. (ks. Alanen-kritiikkinä Lindqvist 1992).

Vaikka 'seksikevät' 1965 toisaalta ennakoivat homoseksuaalisuuden medikalisaation kritiikkiä, se kuitenkin, eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta, itse

asiassa tavallaan vasta *aloitti* homoseksuaalisuuden näkyvän medikalisaation uudelta, psykoanalyttiseltä pohjalta, reaktiona siihenastiselle kriminalisoimiselle. Konservatiivinen, yhdysvaltalainen psykoanalyysi rantautui Suomeen täydellä voimalla 1970-luvun alussa Psykiatria-kirjan muodossa (AAT 1971). Siihen saakka homoseksuaalisuudesta oli pääosin vaiettu tai se oli hahmotettu Asser Stenbäckin ja arkkipiispa Simojoen johdolla synniksi, rikokseksi tai paheeksi, joka leviää. Keskenräiseksikin jäänyt 1960-luvun vapautumiskehitys kuitenkin toisaalta tasoitti tietä organisoituneelle kontrollipoliittiselle liikkeelle, homoseksuaalien omalle vapautusliikkeelle ja järjestelmälliselle medikalisaatiokritiikille 1970-luvun puolivälistä lähtien.

Vuoden 1965 syksyllä nuoret lääkärit Ilkka Taipale ja Claes Andersson alkoivat mm. vaatia homoseksuaalisuuden dekriminisointia ja kritisoida psykiatrisia stereotypioita ja psykiatrien alentavaa kielenkäyttöä. Taipaleen ja Anderssonin aloitteesta järjestettiin paneelisarjat ns. poikkeavista ja kontrolloiduista ihmisistä (juopot, vangit, irtolaiset, mielisairaat). Vankien asiaa ajavan Krim-liikkeen vaikutuksesta ja omien kokemustensa perusteella asunnottomien ihmisten hoitamisesta Hesperian sairaalassa mm. Taipaleen ja Anderssonin aloitteesta syntyi 'kontrollipoliittinen' järjestö, Marraskuun liike. Heidän aatteellisia lähtökohtiaan edustivat poikkeavuuksien psykiatrisointia ja medikalisointia kritisoivat *Thomas Szasz, David Cooper, Erwin Goffman* ja *Franco Basaglia*. Marraskuun liike oli yhteiskunnan kontrollipoliittikkaa kritisoiva liike, jonka aatteelliset juuret olivat Kettel Bruunin ja Klaus Mäkelän ns. poikkeavuuden sosiologian ajattelumalleissa ja jotka kiteytyivät Lars D. Eriksonin toimittamassa kirjassa *Pakkoauttajat* (Ks. Erikson 1967 ja Kihlman 1967). (Haastattelu, Ilkka Taipale, 6.3.1996).

Esipuheessaan Lars Ullerstamin (1968) *Sukupuoliset vähemmistöt* -teoksen suomenkieliseen painokseen Claes Andersson kuvaa sitä, miten Ullerstam sai

Ruotsissa vastaan 'ankaran hyökkäyksen', jonka etunenässä olivat kirkko ja psykoanalytikot. Vuonna 1968 Claes Andersson arvioi, että "...näiltä ihmisiltä ei voida odottaa organisoituvaa toimintaa heidän omien oikeuksiensa korostamiseksi. Seksuaalisesti poikkeavien ongelma ei liity niinkään itse poikkeavuuteen kuin ns. normaali-ihmisten suhtautumiseen". Andersonin mukaan paras keino näiden ihmisten auttamiseksi on oman mielipiteen valistaminen ja järkipäistäminen. (Andersson 1968, 8).

Vaikka Claes Andersson vaatii dekriminialisointia, kritisoi psykiatrisia stereotyyppioita ja psykiatrien alentavaa kielenkäyttöä, hänkin kritisoi Ullerstamia siitä, että tämä on uskaltanut arvostella psykoanalytikoita. Anderssonin mukaan se, mikä tiedetään seksuaalisten 'poikkeavuuksien' syystä, on suureksi osaksi luettava analyttisesti orientoituneiden tutkijain ansioksi (Andersson 1968, 7). Anderssoninkin varovainen kanta, vaikka hän oli yksi suomalaisen medikalisaatiokritiikin uranuurtaja, osoittaa miten syvän hegemonisen aseman yhdysvaltalaisen psykoanalyysin edustajat (*Bergler, Bieber*) olivat saaneet homoseksuaaleihin kohdistuvan henkisen väkivallan edustajina, joihin suuntautuva arvostelu oli tabu Suomessa. Kukaan heteroseksuaaliseen valtaväestöön kuuluva ei tuolloin uskaltanut kritisoida psykoanalytikoita.

Ullerstamin mukaan: "Varmaa on joka tapauksessa ainakin se, että on suuri joukko eroottisesti poikkeavia henkilöitä, jotka kulkevat läpi elämänsä helpotusta saamatta ja jotka vievät seksuaaliset salaisuutensa mukanaan hautaan. He kärsivät seksuaalisesta yksinäisyydestä eivätkä usko maailmassa olevan ainoatakaan ihmistä joka voisi ja haluaisi tyydyttää heidän sukupuoliviettiään". (Ullerstam 1968, 32). b

Ullerstam kritisoi potilasotoksen aiheuttamaa vinoumaa: ”Vihdoin eräs tärkeä seikka vaikeuttaa, jollei suorastaan tee mahdottomaksi kaikkea tämän alan tutkimusta. Hallussamme oleva aineisto koostuu yksinomaan poliisin ja sairaalan tietoon tulleista tapauksista. Tämä henkilöjoukko ei tietenkään ole edustava ja olisi järjetöntä vetää johtopäätöksiä seksuaalisista poikkeavuuksista. Juuri näin kuitenkin tehdään kun väitetään perverssien henkilöiden olevan keskimäärin muita sopeutumattomampia”. (emt., 38).

Ullerstam kritisoi myös psykiatrien käyttämää manipulatiivista kieltä: ”Olisi kieltämättä hupaisaa suorittaa sosiologinen tutkimus psykiatrien seksuaaliasioihin liittyvästä kielenkäytöstä. Eikö kukaan modernin logistisen koulutuksen saanut filosofi tai tiedeteoreetikko innostuisi hieman hämmentämään tätä semanttista keitosta?”. (emt., 37).

Ilkka Taipaleen toimittamassa teoksessa *Sukupuoleton Suomi* kirjailija Christer Kihlman (1966) ja juristi Herbert Gumpier (1966) tarkastelevat homoseksuaalien asemaa. Kihlman on yksi ensimmäisiä suomalaisen homoseksuaalisuuden medikalisaation ja kontrollipolitiikan kritiikin esittäjiä (Ks. Kihlman 1966 ja 1969). Hän kritisoi aikanaan näkyvää psykoanalyttikko Anthony Storria, jolle ‘todellinen onni voidaan saavuttaa vain heteroavioliitossa’. Kihlmanin mukaan väite pohjautuu porvarillisena instituutiona pidetyn avioliiton konservatiiviseen yliarvioimiseen sekä ‘oikeaoppisen psykoanalyysin ja konservatiivisten poliitisten arvojen salaperäiseen yhteyteen’. Kihlman toteaa:

”Lääkärit ovat korostaneet, että homoseksualismikin on sairaus, patologinen ilmiö, joka on syytä yrittää ja joissakin tapauksissa voidaankin parantaa. Tällaisen parantamisen todellisista onnistumismahdollisuuksista ollaan asiantuntijoiden keskuudessa sitä vastoin merkillisen erimielisiä. En aio nyt käydä keskustelua sairausteoriasta, joka näyttää minusta useilta perusteluiltaan epäilyttävältä. Haluan vain huomauttaa, että eri kulttuuripiirien käsitykset siitä, mikä on sukupuolisesti sairasta ja tervettä, vaihtelevat huomattavasti”. (Kihlman 1966, 110-123).

Samassa teoksessa Gumpier arvostelee homoseksuaalisuuden kriminalisointia sillä perusteella, että se on omiaan edistämään kiristys- ja ryöstöjuttuja. Rangaistussäännösten olemassaolo Gumpierin mukaan edistää ennen kaikkea homoseksuaalisissa yksilöissä pelkoa ja itsemurhahalua sekä johdattaa heidät helposti ryöstöjen ja kiristysten uhreiksi. (Gumpier 1966, 142-169).

Homoseksuaalien oman vapautusliikkeen juuret Suomessa ulottuvat ainakin vuoteen 1967, jolloin perustettiin Toisen säteen ryhmä. Se oli yksittäisten homoseksuaalien muodostama ryhmä, jonka tarkoitus oli vauhdittaa seksuaalirikoslain uudistamista ja asiallisen informaation jakamista. Marraskuun liikkeen piiriin perustettiin Työryhmä 13 tavoitteenaan lainmuutoksen lisäksi yhteiskunnallisen tasavertaisuuden ajaminen homoseksuaaleille. Työryhmän mukaan ”erillisten homoseksuaali-kulttuurien luominen oli estettävä” ja ”yhteiskunnan oli otettava vastuu --- kriminalisoinnin aiheuttamista ennakkoluuloista ja niiden synnyttämistä epäaidoista ja stereotyyppisistä käyttäytymismuodoista, jotka kavensivat homoseksuaalien mahdollisuuksia toteuttaa itseään ja samanaikaisesti vahvistivat ennakkoluuloja”. Seksuaalirikoskomitean mietintö (1967: A12), jossa ehdotettiin homoseksuaalisuuden dekriminalisoimista, julkistettiin vuoden 1967 lopussa. (Ks. Hämäläinen 1975, 7-9).

Vuonna 1968 ilmestyi Toisen säteen ryhmän ja myöhemmin Marraskuun liikkeen piirissä Veli-Pekka Hämäläisen toimittama lehti *Ihminen ja yhteiskunta*, jossa ensimmäisiä kertoja Suomessa analysoidaan homoseksuaalisuuteen kohdistuvia ennakkoluuloja, niiden historiaa ja poistamisen mahdollisuuksia, kritisoidaan homoseksuaalisuuden rangaistavuutta ja esitellään homoseksuaalisuuden kaunokirjallisia kuvauksia, mm. James Baldwinin tuotantoa. Lehti oli edelläkävijä homoseksuaalisuutta koskevassa avoimessa debatissa.

Lehden mukaan Marraskuun liikkeen vuosikokouksessa 29.11.1968 käytiin vilkas debatti homoseksuaalisten ihmisten kansalaisoikeuksien puolustamisesta ja liikkeen vastavalittu puheenjohtaja Claes Andersson kritisoi sitä, että vanha suvaitsemattomuus on alkanut korvautua uussuvaitsemattomuudella, 'humaniksi' nimitetyllä ajattelutavalla, jonka mukaan seksuaalisesti 'poikkeava' tarvitsisi 'hoitoa'. Lehden samassa numerossa kerrottiin ongelmista, joita seksuaalisen 'poikkeavuuden' sairaaksiluokittelu aiheutti. (*Ihminen ja yhteiskunta* 2/1968, 24).

Lehdessä arvostellaan rikoslain muutosehdotukseen sisältyviä korkeampia suojaikärajoja homoseksuaalisuudelle. Nimimerkki Markku Kurjetsalo³³ (Veli-Pekka Hämäläinen) kirjoittaa vapautusliikkeen piirissä klassiseksi utopiaksi muodostuneen artikkelin homoseksuaalin kahdesta tiestä. Toinen tie vie lääkärikirjoista sisäistettyjen ennakkoluulojen ja itsesyrjinnän kautta syyllisyydentuntoihin ja ahdistukseen, itsensä kieltävään kaksoiselämään ja lopulta psyykkisiin ongelmiin. (Kurjetsalo 1968, 9).

Kurjetsalon/Hämäläisen visiossa radikaali homo edustaa toista tietä. Tiedostamisen jälkeen hän elää avoimesti ja itsensä hyväksyvänä, pitää entiset toverinsa, uskaltaa esiintyä lähimmäistensä keskuudessa vapautuneesti homoseksuaalina, levittää oikeaa tietoa. Hän ei häpeä poikkeavuuttaan eikä alistu epäoikeudenmukaisuuksiin. Hän vaatii itselleen häneltä perusteettomasti riistetyt oikeudet: oikeuden olla hellä ja rakastaa. Radikaali homoseksuaali ei alistu eikä

³³ Varmistaessani saanko yhdistää nimimerkki 'Kurjetsalon' Veli-Pekka Hämäläiseen, tämä vahvisti asian, mutta ilmoitti jo haudanneensa 'Kurjetsalon' henkilöahmon. (Haastattelu, Veli-Pekka Hämäläinen, 31.7.1996).

vetäydy syrjään. Hän menee poikaystävänsä kanssa tilaisuuteen, jossa muilla on tyttöystävänsä mukana. Hän suutelee siellä missä muutkin: ei pelkää poliisia eikä naapurin rouvaa. Hän tietää, että kun kaikki hänen ystävänsä tekevät samoin, kun kaikki homoseksuaalit tekevät samoin, yhteiskunta joutuu tunnustamaan homoseksuaalien olemassaolon ja heidän oikeutensa, heidän tasavertaisuutensa. (Kurjetsalo 1968, 10).

Kurjetsalon/Hämäläisen visio itsensä hyväksyvistä avoimesta homoseksuaalista antoi mallin vapautusliikkeen ensimmäisen polven jäsenille, joista eräät ryhtyivät toteuttamaan sitä omassa elämässään ja seksuaalipoliittisessa toiminnassaan. Tavoitteeksi tulivat seksuaalisuutensa hyväksyminen ja peloton avoimuus ja hollantilaisista liikkeistä (COC, FSWH) saadut avoimuuden, konfrontaation ja integraation periaatteet (Ks. Boelaars 1979a,b; Boelaars 1980a,b; Tielman 1982).

Ihminen ja yhteiskunta -lehdessä on kuitenkin kaiken avoimuuden ja radikaaliuden rinnalla vallitsevaan medikalisoivaan ideologiaan alistumisen juonne. Suojaikärajoja käsittelevässä nimettömässä artikkelissa homoseksuaalisuuden syvin olemus määritellään selvästi ajankohtana vallinneen yhdysvaltalaisen psykoanalyttisen ideologian mukaisesti eräänlaiseksi korvikkeeksi tai puutteeksi:

”Homoseksuaalisuus merkitsee - tämän voi tarkistaa mistä psykiatrian oppikirjasta hyvänsä - sitä, että asianomainen ei sielullisten tekijöiden vaikutuksesta voi harjoittaa sukupuolista kanssakäymistä toista sukupuolta olevan kanssa, jolloin hänelle jää tätä lähinnä oleva mahdollisuus: homoseksuaalisuus”. (*Ihminen ja yhteiskunta* 2/1968, 7).

Ihminen ja yhteiskunta -lehti raportoi yhdysvaltalaisien, hollantilaisten, ruotsalaisten, tanskalaisten ja norjalaisten kansalaisyhteiskuntaryhmittöiden pyrkimyksistä sosiaaliseen integraatioon sekä juridiseen ja sosiaaliseen tasavertaisuuteen. Lehdessä seurattiin myös psykiatrisen teorian kehittymistä. Siinä oli uutinen,

jonka mukaan Evelyn Hooker National Institute of Mental Health -organisaatioissa on käynnistänyt tutkimusohjelman. (*Ihminen ja yhteiskunta -lehti* 2/1968, 20).

Ihminen ja yhteiskunta -lehdessä ilmenee siten sama jännite kuin alkuaskelia ottavan vapautusliikkeen sisällä kuin Donald Webster Coryn kohdalla Yhdysvalloissa: homoseksuaalit voivat olla avoimia ja vapautuneita omassa ‘keskenjääneeksi’ tulkitussa seksuaalikehityksessäänkin. Siten ainakin jotkut suomalaisen vapautusliikkeen uranuurtajista näyttivät omaksuneen psykoanalyttisen asenteen: homoseksuaalisuus on korvikekäyttäytymistä (ks. esim. Aché ym. 1974). Kuten Coryn kohdalla Yhdysvalloissa, suhtautuminen homoseksuaalisuuden sairausleimaan suomalaisen vapautusliikkeen sisällä ei alussa ollut yksiselitteistä. Sairausleimasta oli myös sekundaarihyötyä, homomiehet saattoivat eräissä olosuhteissa saada pyynnöstä vapautuksen asepalveluksesta homoseksuaalisuuden vuoksi psykiatrisen lausunnon perusteella, vaikka harvat tähän vetosivat. Kuten Ylioppilaslehden ‘seksikevään’ 1965 numerostakin ilmeni, jopa monille medikalisaatiokritiikin uranuurtajille oli ylivoimainen kynnys uskaltautua arvostelemaan psykoanalyttista teoriaa, joka koettiin perimmäisenä auktoriteettina, kaiken arvostelun yläpuolella olevana ‘totuutena’ ihmisen perusolemuksesta ja ‘luonnon tarkoituksesta’.

Kuten se ei ollut Yhdysvalloissakaan, Suomessa sairausleiman vastustaminen ei alussa ollut itsestään selvää vapautusliikkeen sisällä, vaan suhtautumisesta psykoanalyttiseen leimaamiseen käytiin kiistoja, vaikka toisaalta virallisen sairausluokituksen muutos hyväksyttiin SETA:n periaateohjelman yhdeksi tavoitteeksi jo vuonna 1976. (SETA:n periaateohjelma 1976).

Kurjetsalon/Hämäläisen utopia oli kuitenkin toisaalta aikaansa edellä: ”Tehokkaampi kuin yksityinen julkinen hellyydenosoitus on satojen henkilöiden suutelumielenosoitus, sadat kyltit, jotka osoittavat yhteiskuntamme vainoharhaiset periaatteet kaikkien ihmeteltäviksi”. Kirjoittaja varoittaa myös marcuselaisessa mielessä ‘repressiivisen desublimation’ vaaroista: vapautumista ei ole vain määrällisesti lisääntyvä homoseksuaalien erilliskulttuuri ja baarien/diskojen lisääntynyt näkyvyys ja lukumäärä. (Kurjetsalo 1968, 12).

Suomessa syntyi Marraskuun liikkeen piirissä toimineista työryhmistä vuodenvaihteessa 1968/1969 Psyke-niminen järjestö, jolla oli radikaali, täyttä juridista ja sosiaalista tasavertaisuutta ajava periaateohjelma, mutta joka muuttui pian pelkäksi yhdessäolo-organisaatioksi. Homoseksuaalien dekriminointi Suomessa 1971 erityisesti sai järjestön toiminnan kääntymään sisäänpäin. Monet liikkeeseen kuuluvat, joskaan eivät suinkaan kaikki, kokivat että tavoitteet oli saavutettu. Tämän liikkeen loppua kuvaa se, että kun homoseksuaalisuuden rangaistavuus oli poistunut vuonna 1971, keskusteluseura Psyken edustajat lähettivät kansanedustajille kiitoskirjeen, jossa luvattiin, ”ettei heitä tulnaisi enää vaivaamaan”. (Ks. Månsson 1984, 339).

Samoin kuin Yhdysvalloissa, vanhan liikkeen raunioista nousi uusi radikaali liike, SETA, joka perustettiin toukokuussa 1974. Monet vanhan vapautusliikkeen piirissä toimineet katsoivat, että pelkkä dekriminointi ei riitä, vaan on vaadittava täydellistä juridista, sosiaalista ja yhteiskunnallista tasavertaisuutta sekä sairaaksi leimaamisen lopettamista. SETA pyrki heti alusta lähtien poistamaan homoseksuaalisuuden sairausleiman. SETA-lehden ensimmäisissä vuosikerroissa on runsaasti kritiikkiä homoseksuaalisuuden psykiatrisointia, psykiatrisin perustein tehtyä sensuurilakia (‘kehotuskieltoa’), kirkon ylläpitämää leimaamista sekä sairausluokitusta kohtaan. Homoseksuaalisten liikkeiden syntyä Suomessa on tarkastellut Hämäläinen (1975).

Seksologia-kirjassa vuodelta 1974 Veli-Pekka Hämäläinen koskettelee homoseksuaalisuuden sairausleiman aiheuttamia ongelmia. Hän toteaa ensinnäkin, että tutkimusaineistona on käytetty vain psykiatriseen hoitoon hakeutuneita ja/tai poliisin kirjoihin joutuneita. Tutkimusperinne on siis ollut varsin kliininen ja sovellutusalue suppea. Hämäläinen herättää ajatuskokeen: millaisia olisivat käsitykset *heteroseksuaalisuudesta*, jos ainoat tietomme siitä rajoittuisivat psykiatrisen henkilökunnan tapauselosteisiin tai poliisiviranomaisten raportteihin. (Hämäläinen 1974, 264). Hämäläinen määrittelee myös henkisen syrjinnän aiheuttamat haitat, homoseksuaalisen roolin ja heteroseksuaalisen roolin välisen ristiriidan, joka johtaa rasittavan kaksoiselämän viettämiseen tai liukumiseen muusta yhteiskunnasta erilliseen osakulttuuriin. (emt., 266).

SETA:n syntymiseen toukokuussa 1974 vaikuttivat osaltaan mm. kyllästymisen vanhan liikkeen sisäänlämpiävyyteen, kirkon kielteinen asenne ja toiminta homoseksuaalisuuteen kohdistuvan sensuurilain ('kehotuskielto') taustavoimana, Hollannista, Tanskasta ja Ruotsista tulevat uudet tuulet sekä johtavan psykoanalyytikon, psykiatrian professori Kalle Achtén kirjoitukset, joissa hän leimasi homoseksuaalit häiriintyneiksi ja rinnasti heidät rottiin (Achté 1974). Tarkkailemalla urospuolisten, laatikkoon tungettujen rottien parittelua keskenään psykoanalytikko Achté totesi homoseksuaalisuuden olevan 'korviketta'. Protestiksi psykoanalyttistä leimaamista vastaan vastasyntynyt SETA päätti jakaa vuosittain rotta-palkintoa homoseksuaaleja eniten vahingoittaneille tahoille, mikä on sittemmin saanut mediajulkisuutta. Ensimmäinen julkisen toiminnan muoto oli se, että kirkko erotti palveluksestaan homoseksuaalisen nuorisotyöntekijän, joka oli yrittänyt salata homoseksuaalisuutensa. Tämä nuorisotyöntekijä, Seppo Kivistö, ei suostunut syrjintään, vaan veti tapauksen oikeusistuimeen. Myöhemmin psykoanalytikko Achté puolusti nuorisotyöntekijän erottamista, mikä johti julkiseen keskusteluun lehdistön palstoilla. Tämä oikeus-

taistelu käynnisti homoseksuaalien avoimen kansalaisoikeustaistelun ja Suomen historian ensimmäinen homoseksuaalien julkinen mielenosoitus pidettiin tapauksen johdosta Vanhankirkon puistossa kesällä 1974. SETA:n alkupäivistä lähtien sen julkisuudessa näkyvimmän mielipiteen kritiikin kohteina ovat olleet syrjivä lainsäädäntö, kirkko ja konservatiivinen psykoanalyysi ja näiden aiheuttama kielteinen asenneilmapiiri.

SETA-lehden historian ensimmäisessä numerossa 1/1975 julkaistiin homoseksuaalisuuden sairausleimaa kritisoiva pitkä artikkelini *Ennakkoluulot, yhteiskunnan kehityshäiriö*, jossa ilmeisesti ensimmäistä kertaa Suomessa kukaan uskalsi puuttua psykoanalyyttiseen ideologiaan kriittisesti. Vaikutteet artikkelin kirjoittamiseen olin saanut pitkälti Ullerstamilta, Thomas Szaszilta ja Jean-Paul Sartrelta. Artikkelissani kritisoin psykiatria homoseksuaalisuuden suhteen arvosidonnaisuuden lisäksi tutkimusmenetelmien epätieteellisyydestä ja valikoituneesta otoksesta. Koska perinteinen psykoanalyyttinen teoria pyrkii artikkelini mukaan selittämään lähes kaiken yksilöpsykologisesti, kielletään usein ympäristön vihamielisen asenteen vaikutus homoseksuaalin henkiseen rakenteeseen. Artikkelissa katson myös tutkimuskohteen valinnan jo ilmaisevan arvolähtökoh-tia. Psykoanalyysi pyrkii hakemaan lähinnä ‘poikkeavuuden’ syitä kysymättä onko tämä tarpeellista tai mielekästä. Artikkelissani väitän psykoanalyysin sitoutuvan vallitsevan yhteiskunnan normeihin, joiden mukaan homoseksuaalisuus on jotain pahaa, mikä pitää pyrkiä poistamaan ja ennalta eh-käisemään. (Stålström 1975a, 8).

Artikkelini mukaan monet homoseksuaalit eivät pidä itseään sairaina, vaan he katsovat kuuluvansa ihmisryhmään, johon kohdistuu aiheetonta syrjintää ja henkistä väkivaltaa. Homoseksuaalisuudesta puuttuvat sairauden tunnusmerkit. Artikkelissa kerroin siitä, että Yhdysvalloissa oli vuonna 1973 luovuttu määrittelemästä homoseksuaalisuutta sairaudeksi. Täten käsitys

homoseksuaalisuudesta sairautena on selvästi arvosidonnainen asia. Paljon tärkeämpää kuin tutkia homoseksuaalisuuden syitä on tutkia niitä syitä, jotka johtavat ennakkoluuloihin ja syrjintään sekä niitä arvostuksia, joista käsin homoseksuaalisuus voidaan määritellä sairaudeksi. (emt., 8).

Kritisoin edelleen arvosidonnaisuuden lisäksi psykoanalyttistä teorianmuodostusta myös sen tutkimusmenetelmien epätieteellisyyden ja tutkimusaineiston valikoitumisen takia. Kritisoin perinteistä psykoanalyysia myös siitä, että siinä on selitetty yksilön käyttäytymistä, jopa sosiaalisia rakenteita vain yksilön sisäisillä ominaisuuksilla. Yhteiskunnan todelliset ristiriidat mitätöidään asettamalla syy yksilöön ja yksilön mielenterveys kyseenalaiseksi. Väitän kirjoituksessani, että käsitteet ‘psykykinen sairaus’ ja ‘mielenterveys’ heijastavat pohjimmiltaan sosiaalisia arvostuksia ja että psykiatria on sidoksissa vallitsevaan yhteiskuntarakenteeseen ja ideologiaan. Täten väitin, että kysymys homoseksuaalisuudesta sairautena palautuu kysymykseen normien muodostumisesta ja yhteiskunnan valtarakenteista. (emt., 8).

SETA:n periaateohjelmassa vaaditaan sairausleiman kumoamista sillä perusteella, että homoseksuaalisuutta pidetään siinä eräänä normaalina sukupuolisen käyttäytymisen ja inhimillisen rakkauden muotona. SETA:n vaatimusta perustellaan edelleen sillä, että yleistäviä johtopäätöksiä on pyritty tekemään psykiatriseen hoitoon tai poliisin kirjoihin joutuneista henkilöistä. SETA:n mukaan uusimmat tutkimukset, joiden aineistona ovat muut kuin psykiatrien ja poliisien aineistosta otetut henkilöt, osoittavat, että homoseksuaalinen suuntautuminen sinänsä ei aiheuta mielenterveyden häiriöitä. SETA:n mukaan häiriöksi leimaaminen lisää kielteisiä asenteita ja on yksi syrjinnän ilmenemis-
muoto. (SETA:n periaateohjelma 1976).

SETA:n periaateohjelmassa on sairaaksi leimaamisen osalta neljä konkreettista tavoitetta: 1) psykiatriset ja käyttäytymistieteelliset oppi- ja käsikirjat on ajanmukaistettava poistamalla homoseksuaalisuutta ja muita seksuaalisen vähemmistöikäytymisen muotoja koskevat virheelliset tiedot, perusteettomat väitteet ja kielteisesti arvoväritteiset nimitykset, 2) psykiatrisissa ja käyttäytymistieteellisissä oppi- ja käsikirjoissa on esiteltävä tasapuolisesti myös perinteisiä käsityksiä arvostelevia teorioita ja homoseksuaalien omia kannanottoja, 3) lääkintöhallitus ryhtyy toimenpiteisiin suomalaisen sairausluokituksen muuttamiseksi siten, että homoseksuaalisuutta ja muita seksuaalisen vähemmistöikäytymisen muotoja ei leimata psykiatrisiksi häiriöiksi ja 4) ns. aversioterapia (sähköiskut ja oksennusaineet), aivoleikkaukset ja muut sukupuoli-suuntautumisen muuttamiseen tähtäävät väkivaltaiset terapiamuodot kielletään lakisääteisesti. (SETA:n periaateohjelma 1976).

Ensimmäinen yhteenotto psykoanalyttikko Achtén ja SETA:n välillä käytiin, kun järjestö protestoi tapaa, jolla Achté puolusti kirkon harjoittamaa nuorisotyöntekijän erottamista leimaamalla homoseksuaalit nuorille vaarallisiksi: ”--- yhtä hyvin kuin epilepsiaa sairastava henkilö ei sovi autonkuljettajaksi tai värisokea veturinkuljettajaksi, ei homoseksuaalinen henkilö sovi nuorisotyöntekijäksi”. (Achté 1977). Tähän vastasi Helsingin Sanomien palstoilla SETA:n perustajajäsen Vesa Tapio Valo, ettei homoseksuaalisuus tartu viettelyn tai esimerkin kautta. (HS 27.6. 1978, sivu 9). Vastineessaan Achté ilmoittaa demagogisesti asettuvansa ‘nuorten, ei homoseksuaalien kannalle’ ja totesi vedoten Allenin (1962) teorioihin, että ”--- samastuskohde kehitysiässä voi vaikuttaa jo ennestään homoseksuaalisesti suuntautuneiden nuorten seksuaalisen identiteetin muotoutumiseen ja sukupuoli-suuntautumiseen”. (HS 6.7. 1978, sivu 9).

Psykoanalyttikko Achte psykologisoi nuorisotyöntekijän aloittaman oikeustaistelun, joka perustui siihen, että vaikka tämä oli yrittänyt salata seksuaalisen suuntautumisensa, hänen esimiehensä pääsi selville ja erotti työntekijän. Kun ko. henkilö ei alistunut työsyöjintään, vaan nosti oikeuskanteen, Achte esitti hänen toiminnastaan psykoanalyttisen selityksen: ”Luonteeltaan häiriintynyt ja aggressiivinen henkilö saattaa katsoa, että hänen kohtaamansa vaikeudet johtuvat siitä, että häntä painostetaan ja sorretaan homoseksuaalisuuden takia”. (HS 6.7. 1978, sivu 9). SETA:n vastineessa tunnustettiin, että Achte vetoaa jälleen rottakokeisiin, tällä kertaa Allenin (1962) kautta: ”Achte on kyllä varmasti tietoinen useimmista alan tutkimuksista. Siksi rottakokeiden käyttäminen homoseksuaaleja vastaan on lähinnä mielenosoitus” (HS 6.7. 1978, sivu 9). SETA:n vastine päättyy taistelujulistukseen: ”SETA onkin pyytänyt apua kansainvälisiltä psykiatrisilta ja kansalaisoikeusjärjestöiltä ja vaatii, että psykiatrian käyttö vähemmistösortoon lopetetaan Suomessa. Ellei tämä tapahdu lääkintöhallituksen ja sosiaali- ja terveysministeriön avulla, se tapahtuu kansainvälisen painostuksen avulla”. (HS 14.7. 1978, sivu 11).

Tämä debatti aloitti Suomessa psykiatrista vähemmistösortoa vastaan käydyssä oikeustaistelun, jossa vedottiin mm. YK:n Ihmisoikeuskomiteaan, Kansainväliseen juristikomissioon, Yhdysvaltain Psykiatriyhdistykseen ja Maailman psykiatriliihtoon ja joka tuotti toistakymmentä artikkelia tieteellisissä julkaisuissa (esim. Ross and Talikka 1979, Ross and Stålström 1979, Stålström 1996a, Stålström 1997). Asser Stenbäck ja Kalle Achte eivät muuttaneet julkisesti esittämiä kantojaan yli 20 vuotta kestäneen kritiikin aikana. Sen sijaan suomalainen psykiatria sai maailmanmainetta vähemmistösyöjinnän johdosta. Esimerkiksi Maailman psykiatriliihton kongressissa elokuussa 1996 Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen APA:n johtaja Mel Sabshin loi katsauksen mm. Suomen tilanteeseen ja totesi häpeävänsä sitä, että Asser Stenbäck kuuluu psykiatrien ammattikuntaan. (Ks. AGLP Newsletter 1996, Vol XXII(4), 10).

9.6 Sairausluokituksen muutos Suomessa vuonna 1981

Suomessa eivät psykoanalyttiset auktoriteetit ryhtyneet muuttamaan kantojaan APA:n luokituksen muutoksen seurauksena. Suomalaisen vapautusliikkeen edustajat yrittivät herättää julkista keskustelua asiasta pyytämällä sairausluokitukseen kriittisesti suhtautuvia psykiatreja kirjoittamaan lehdistössä. Australialainen professori Michael W. Ross kävi Suomessa tekemässä kansainvälistä vertailututkimusta ja antoi tässä yhteydessä haastattelun Hufvuds-tadsbladetille 26.8.1978 otsikolla *Homosexualitet ingen sjukdom* (Ross 1978b). Siinä hän toteaa, että suomalaisessa psykiatriassa homoseksuaalisuutta vielä käsitellään sairautena, jopa viettelyn kautta tarttuvana. Rossin mukaan homoseksuaalisuutta Suomessa tarkastellaan hyvin epäonnistuneesta ja epätieteellisestä näkökulmasta. Kansainvälinen tutkimus, jota on tehty viime vuosien aikana osoittaa Rossin mukaan yhä selvemmin, että homoseksuaalisuus ei ole sairaus. Suomessa on Rossin mukaan hämmästyttävää tietämättömyyttä uudesta tutkimuksesta. Tahot, jotka toimivat asiantuntijoina perustavat lausuntonsa tutkimuksille, jotka ovat yli kymmenen vuotta vanhoja, vaikka sen jälkeen on tehty tutkimuksia, jotka antavat aivan toisenlaisia tuloksia. (Ross 1978).

Professori Michael W. Ross kävi Suomen vierailujensa yhteydessä luennoimassa Lapinlahden sairaalassa uudesta homoseksuaalisuutta koskevasta tutkimuksesta mm. professori Kalle Achtälle, mutta tämä oli vastannut Rossille, että Bieber on hänen auktoriteettinsa ja pysyy hänen auktoriteettinaan! (Haastattelu, Michael Ross, 28.7.1996).

SETA lähetti kirjelmän sosiaali- ja terveysministeri Pirkko Työläjärvelle 20.3. 1979. Kirjelmässään SETA kiinnittää huomiota homoseksuaalien eriarvoiseen asemaan todeten, että homoseksuaalit muodostavat oikeudellisesti, psykiatrisesti

ja sosiaalisesti painostetun ryhmän. Toimenpide-ehdotuksissaan SETA esittää homoseksuaalisuuden poistamista Suomessa käytössä olevasta sairausluokituksesta sekä toimenpiteitä rikoslain ns. kehoituskieltosäännöksen kumoamiseksi. (SETA:n kirjelmä sosiaali- ja terveysministeri Pirkko Työläjärvelle 1979).

SETA lähetti virallisen kirjelmän Lääkintöhallitukselle 29.10.1979 koskien homoseksuaalisuuden sairausdiagnoosin poistamista. Kirjelmässä vedotaan ensiksi siihen, että Ruotsin Socialstyrelsen on ilmoittanut poistaneensa homoseksuaalisuuden sairaaksi luokittelun 27.9.1979. Kirjeessä todetaan sairaaksi leimaamista perustellun ideologisella tasolla siten, että luonto olisi asettanut sukuelinten käytölle tietyn tarkoituksen tai että heteroseksuaalisuus olisi biologinen normi. Kirjeen mukaan empiirisellä tasolla sairausluokitusta on perusteltu tekemällä teoriaa ja yleistäviä kuvauksia yksinomaan psykiatrisista tapausselesteista.

SETA:n kirjelmässä vedottiin edelleen siihen, että homoseksuaalisuuden sairausluokituksen ovat kumonnet Australian psykiatriyhdistys 1973, Yhdysvaltain psykiatriyhdistys 1973, Norjan psykiatriyhdistys 1978 ja Ruotsin Socialstyrelsen 1979. Kirjelmän mukaan sairausluokituksella on huomattavasti laajempi merkitys kuin sen käyttö diagnostisena merkintänä lääketieteellisissä asiakirjoissa. Sairaaksi leimaaminen vaikuttaa voimakkaasti yleiseen mielipiteeseen, tutkimusten mukaan asenteita kielteistäen jopa voimakkaammin kuin rikokseksi leimaaminen. Sairausleima aiheuttaa virheellisten käsitysten jatkumista, koska sairaaksi leimaaminen antaa näennäisen oikeutuksen homoseksuaalisuuden käsittelylle julkisuudessa vain psykiatristen tapausselesteiden pohjalta. Konkreettisimmin tämä ilmenee kirjelmän mukaan peruskoulun ihmissuhde- ja sukupuolikasvatusta käsittelevissä oppikirjoissa, jotka ovat lähes poikkeuksetta psykiatrisista lähteistä. Lopuksi SETA vaatii Lääkintöhallitusta luopumaan sairausdiagnoosin 302.00 (homoseksuaalisuus) käyttämisestä ja ryhtymään

asianmukaisiin toimenpiteisiin poistaakseen homoseksuaalisuuden sairausleiman synnyttämät haittavaikutukset. (SETA:n kirjelmä lääkintöhallitukselle 1979).

Suomen lääkintöhallitus yritti samanlaista kompromissia kuin Yhdysvaltain psykiatriyhdistys säätämällä yleiskirjeellään No 1734, että sairausryhmää 302 (Anomalies sexuales) ei tule käyttää, *ellei potilas itse ole hakeutunut nimenomaan tähän ryhmään liittyvien ongelmien vuoksi hoitoon*. (kursivointi lisätty). (Lääkintöhallituksen yleiskirje...1980). Heti kun SETA sai tietää, että tällainen kompromissi-ratkaisu oli tekeillä, se lähetti 13.1.1980 Lääkintöhallitukselle kirjeen, jossa protestoitiin päätöksen sanamuotoa vastaan. SETA:n mukaan sanamuoto olisi näennäisratkaisu eikä muuttaisi vallitsevaa tilannetta. Tällainen ratkaisu jättäisi, kirjelmän mukaan, edelleen täyden hyväksynnän niille, jotka uskonnollisista tai psykoanalyttisistä lähtökohdista haluavat harjoittaa seksuaalivähemmistöjen syrjintää tai solvaamista.

Toiseksi, kirjelmän mukaan, diagnoosin jättäminen subjektiiviseksi ei muuta tilannetta, koska sairaaksi leimaaminen on tähänkin saakka perustunut subjektiivisiin näkemyksiin. Kolmanneksi, jäisi täysin epäselväksi, mitä homoseksuaalisuuteen kohdistuva 'hoito' olisi, mikä antaisi edelleen mahdollisuuden kohdistaa painostustoimenpiteitä homoseksuaaleja kohtaan 'muuttumisen' aikaansaamiseksi. Neljänneksi, Lääkintöhallituksen suositus jättäisi ennalleen sen epäkohdan, että yleistä mielipidettä muokkaavat oppikirjatekstit homoseksuaalisuudesta ovat virheellisiä yleistyksiä psykiatrisista potilaskertomuksista. SETA ilmoitti jatkavansa toimintaansa homoseksuaalisuuden sairausluokituksen kumoamiseksi kokonaan. (SETA:n kirjelmä lääkintöhallitukselle...1980a).

Dosentti Kivi Lydecken kritisoi Helsingin Sanomien alakerrassa 2.8.1980 otsikolla *Väärä tieto rasittaa yhä suhtautumista homoseksualismiin* sairausleimaa.

Lydeckenin mukaan erityisen ala-arvoisia ja epätieteellisiä ovat ne homoseksuaalisuutta käsittelevät tutkimukset, joissa tutkimusmateriaalina on käytetty psykiatrisia potilasotoksia. Lydeckenin mukaan suurin osa homoseksuaaleista elää kiinteissä suhteissa rauhallisina, harmonisina kansalaisina. Kirjoittajan mukaan ”jos tutustuu homoseksualistien hoitoa käsittelevään kirjallisuuteen kriittisesti, joutuu toteamaan, että homoseksuaalisuutta ei voi hoitaa”. Epäasiallisimpana hoitokeinona kirjoittaja pitää aversio-terapiaa. Kirjoittaja päättää: ”Paras tapa hoitaa homoseksualisteja on vastaanottaa heidät täysiveroisina jäseninä yhteiskuntaan ja käsittää, että heidän elämästään ja toiminnastaan ei ole kenellekään huolta eikä haittaa”. (Lydecken 1980).

SETA:n vuosikokous hyväksyi 25.10.1980 julkilausuman otsikolla *Lääkintöhallitus salasi päätöksen homoseksuaalisuudesta*, jossa SETA pitää päätöstä sinänsä aivan riittämättömänä, sillä se ei poista homoseksuaalisuuden sairausluokitusta, vaan jättää lääkärin omaan harkintaan haluaako hän sitä käyttää. Julkilausuman mukaan syynä salaamiseen onkin ilmeisesti ollut pelko asiantuntijoiden kritiikistä päätöksen riittämättömyydestä. SETA vaatii Lääkintöhallitusta poistamaan sairausluokituksen diagnoosin 302.00 kokonaan. Lääkintöhallituksen tulee, SETA:n mukaan, myös tehokkaasti työskennellä homoseksuaalisuuden sairausleiman synnyttämien vakavien haittavaikutusten poistamiseksi. Lääkintöhallituksen tulee riittävästi tiedottaa sairausluokituksen muuttamista koskevasta päätöksestä ja sen perusteista. Kirjelmä lähetettiin Lääkintöhallituksen pääjohtaja Erkki Kivalolle 28.10.1980. (SETA:n julkilausuma...1980c).

Viimein Suomen Lääkintöhallitus ilmoitti yleiskirjeellään Nro 1754, 26.6.1981 poistavansa kaikki ‘Anomaliae sexuales’ -otsakkeen alla olleet numerot käytöstä, siis myös homoseksuaalisuuden (302.00). (Lääkintöhallituksen yleiskirje...

1981). Tästä toimenpiteestä myös tiedotettiin tiedotusvälineiden kautta.

Homoseksuaalisuuden virallinen sairaudeksi luokittelu Suomessa oli kumottu.

Seuraavassa taulukossa esitetään yhteenveto Suomessa osittain vielä vallitsevista, sairausluokituksen muutokseen liittyneistä psykoanalyttisistä näkemyksistä ja niitä kritisoivista tutkimustuloksista.

Taulukko 1. Yhteenveto sairausluokitukseen liittyvistä homoseksuaalisuuskäsityksistä

SAIRAUSLUOKITUKSEEN LIITTYNEET HOMOSEKSUAALISUUSKÄSITYKSET	
ADAPTIONISTINEN, HOMOSEKSUAALISUUTTA HÄIRIÖNÄ PITÄVÄ NÄKEMYS (Bieber, Achté-Alanen-Tienari)	HOMOSEKSUAALISUUTTA NORMAALINA PITÄVÄT TUT- KIMUKSET (Hooker, Schofield, Bell & Weinberg, normalisointitutkimukset, APA)
- Freudin keskeisen opinkappaleen kumo- aminen (universaalin biseksuaalisuuden kiis-	- Näkemys ihmisen perimmäisestä biseksuaalisuudesta

<p>täminen)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Heteroseksuaalisuus määritellään luonnonlaiksi: suvun jatkaminen seksuaalisuuden tarkoitus - Heteroseksuaalisuus määritellään biologiseksi normiksi (Rado, Bieber) - Homoseksuaalisuus määritellään häiriöksi ja poikkeavuudeksi - Normaaliuden kriteeri on homoseksuaalisuuden sublimointi - Keskeinen määrittelijä Bieber, jonka tutkimuksellisesti vääristävä otos muodostaa häiriömallin yhden perustan -Suomessa tärkein homoseksuaalisuutta koskeva standardilähde Psykiatria-kirja sekä Weilin + Göösin Suomalainen lääkärikeskus, jossa häiriömalli toistuu -Homoseksuaalisuuden aiheuttaa mm. dominoiva äiti ja vetäytyvä isä 	<ul style="list-style-type: none"> - Homojen ja heteroiden mielenterveydessä ei keskimääräistä eroa - Homoseksuaalisuus ei ole kliininen kokonaisuus - Yleistäviä teorioita ja kuvauksia ei voi tehdä potilasotoksesta - Homoseksuaalisuuden muodot yhtä vaihtelevat kuin heteroseksuaalisuudenkin - Yhteiskunnan paine saattaa johtaa ammatin hakemiseen, potilasotoksista ei voi kuitenkaan yleistää. - Homoseksuaalisuus on normaalisuuden rajoihin sisältyvä seksuaalikäyttäytymisen muoto - Homoseksuaalisuudelle ei voida osoittaa mitään yhtenäistä ”syytä” - Mikään perhetaustan ilmiö ei selitä seksuaalisen suuntautumisen kehittymistä
--	---

9.7 Psykiatria-teoksen vaikutus Suomessa

Conradin ja Schneiderin mukaan ilmiö, jota ei vielä ole sosiaalisesti hyväksytty, voi siirtyä kriminalisoinnista medikalisaation piiriin, sitä ryhdytään poistamaan rikoksen sijasta sairautena. Samana vuonna (1971) kun homoseksuaalisuuden kriminalisoinnista luovuttiin Suomessa, alkoi ilmestyä Achté-Alanen-Tienari: Psykiatria-oppikirja (AAT 1971) [Teoksesta käytetään jäljempänä lyhennettä AAT]. Homoseksuaalisuutta ryhdyttiin nyt leimaamaan yhdysvaltalaiseen

psykoanalyttiseen teoriaan vedoten varsinaiseksi psyykkiseksi häiriöksi, joka voidaan poistaa mm. sähköis-kuilla ja psykoanalyysillä, siinä missä Asser Stenbäckin (1952a) vaikutuksesta homoseksuaalisuutta oli aikaisemmin luonnehdittu lähinnä paheeksi ja luonnonvastaiseksi käyttäytymiseksi, joka voi nopeasti levitä.

Helsingin yliopiston psykiatrian professorina vuosina 1968-1991 toimineen psykoanalyttikon Kalle Achtén vaikutuksesta (AAT 1971) homoseksuaalisuus määritellään *kehityshäiriöksi* seuraten Bieberin ym. (1962 ja 1967) argumentteja. Achté leimaa homoseksuaalisuuden ‘kehityshäiriöksi, johon liittyy heteroseksuaalisten suhteiden estyminen’. Achté toistaa Bieberin väitteet, joiden mukaan ‘aktiivinen ja dominoiva äiti ja alistuva isä edistävät homoseksuaalisen kehityksen mahdollisuutta’. (emt., 4). Psykoanalyttikko Achté *määrittelee* ‘normaalin’ seksuaalisuuden seuraavasti:

”Normaali henkilö ei pura seksuaalisesti poikkeavia piirteitä acting outilla vaan sublimoi ja torjuu ne minän erilaisten puolustusmekanismien avulla”. (AAT 1971, 652).

Täten Achté (1971) tekee homoseksuaaleista henkisesti häiriintyneitä *määritelmän* kautta, *per definitionem*.

Suomalaisen homofiilien liikkeen yksi uranuurtaja, Veli Hyvärinen, reagoi heti AAT:n ensimmäisen painoksen ilmestyttyä Achtén kirjoitteluun seuraavasti: ”Prof. Achté toistaa niitä myyttejä, joihin olen jo tuhannesti aikaisemminkin tuskastunut. Heti kirjoituksensa alussa hän puhuu aktiivisesta ja passiivisesta homoseksuaalisuudesta. Ts. Achté transponoi vanhakantaisen mies-nais-rooliajattelun homofiilisiin suhteisiin. --- Jos minulla olisi enemmän aikaa ja rahaa, tuskin välttyisin kiusaukselta laatia oikein kunnollista raporttia psykiatrien käyttäytymisestä. Siihen asti minun tarvitsee vain hillitä isoja nyrkkejäni, jos

vielä tapaan jonkun puhumassa vakavissaan kastroatiokomplekseista, oidi-
paalisuudesta, seksuaalisymboleista --- ”. (Hyvärinen 1971, 6). Jo 1970-luvun
alussa professori Achte loukkaantui homofiilijärjestön esittämän arvostelun joh-
dosta ja moitti homoseksuaaleja ‘kiittämättömiksi’, koska he eivät osaa arvostaa
hänen antamaansa ‘apua’. (Haastattelu, Veli Hyvärinen, 28.6.1996).

AAT:n homoseksuaalisuutta koskevan kappaleen ollessa laajimmillaan tein siitä
lähdekriittisen tekstianalyysin (Stålström 1977) mm. sen seikan selvittämiseksi,
näkyikö homoseksuaalisuuden poistaminen yhdysvaltalaisesta
sairausluokituksesta suomalaisessa tekstissä. Tekstianalyysini mukaan
homoseksuaalisuus määritellään edelleen psyykkiseksi häiriöksi. Vielä
luokituksen muutoksen jälkeenkin Achte luettelee runsaasti eri perversioita,
mielisairauksia ja häiriöitä, joiden esitetään voivan liittyä homoseksuaalisuuteen.
Homoseksuaalien esitetään muodostavan erilliskulttuureja ja heidät kuvataan ky-
kenemättömiksi ihmissuhteisiin.

APA:n luokituksen muutoksen jälkeenkin Achte ym. suhtautuu myönteisesti
sähköiskujen avulla annettavaan ‘aversioterapiaan’, kuten hän toteaa,
rangaistuksen muotona. Achten mukaan ”---kirjallisuudessa on esitetty melko
rohkaisevia tuloksia (kursivointi lisätty) käyttäytymisterapian merkityksestä ho-
moseksuaalisuuden hoidossa” (AAT 1976, 755).

Vuonna 1991 tein yhdessä Teppo Heikkisen kanssa Achte-Alanen-Tienarin Psy-
kiatria-teoksen eri painoksista pitkittäisanalyysin sen selvittämiseksi, näkyikö
lisääntynyt tieto ja homoseksuaalisuuden poistaminen sairausluokituksista Yh-
dysvalloissa 1973 ja Suomessa 1981 kirjan uusimmissa painoksissa. Tutkimuk-
semme mukaan AAT määritteli homoseksuaalisuuden psyykkiseksi häiriöksi sa-
malla tavalla kuin aikaisemmissa painoksissa. Vuoden 1991 tekstianalyysin mu-

kaan (Heikkinen ja Stålström 1991, 481) Psykiatria-kirjan homoseksuaalisuutta käsittelevä kappale on uusimmassakin painoksessa säilynyt sisällöltään miltei muuttumattomana. Tekstiä on tosin lyhennetty ja sen rakennetta on osittain muutettu. Lyhentäminen on johtanut viitteiden vähenemiseen. Silti johtopäätökset ovat usein jääneet ennalleen. Väitteiden perustaa on siis yhä vaikeampaa jäljittää. Tutkimuksemme mukaan AAT yliopistollisena oppikirjana kuitenkin vielä 1991 heijastuu yleisiin asenteisiin monin tavoin. Sen edustama psykoanalyttinen häiriöksi leimaava ajattelutapa ja sen terminologia näyttää heijastuvan erityisesti monien koulukirjojen sisällössä. (Stålström ja Heikkinen 1991, 481; Stålström 1995).

Sisältöanalyysiemme mukaan (Stålström 1977; Heikkinen ja Stålström 1991; Stålström 1995) voidaan todeta yhteenvetona, että Achté-Alanen-Tienarin Psykiatria-teos ei ole homoseksuaalisuutta häiriöksi leimaavilta perusargumenteiltaan muuttunut kahdenkymmenen vuoden aikana ensimmäisestä painoksesta (AAT 1971) uusimpaan painokseen (AAT 1991), vaikka homoseksuaalisuus on poistettu sairausluokituksesta ja vaikka tekstiä on lyhennetty.

Tutkimusten mukaan (Stålström 1977; Heikkinen ja Stålström 1991; Lehtonen 1995a) Psykiatria-teos on vaikuttanut laajasti yleiseen mielipiteeseen. Sitä käytetään kaikkien lääkärien peruskoulutuksessa, sen homoseksuaalisuutta koskeva kappale on julkaistu pääpiirteissään samanlaisena opettajille tarkoitetuissa seksologisissa teoksissa ja se on vaikuttanut koulukirjojen antamaan kuvaan homoseksuaalisuudesta psykoanalyttisenä häiriönä.

Lähdekritiikkini mukaan eri tutkijoiden kielellisesti ilmaiset asenteet, ‘ison veljen kieli’, havainnollistavat osaltaan eri lähtökohtia, asenteita ja tuloksia. Siinä missä vertailututkimusten tekijät puhuvat homoseksuaalisuudesta rakkauden

muotona, yksi AAT:n lähteistä, Allen (1962) kuvaa homoseksuaaleja paitsi ‘perverseinä’, ‘epänormaaleina’, ‘sairaina’ ja ‘neurootikkoina’, myös määreillä ‘selkärangaton vetelys’, ‘arka pelkurimainen heittiö’ ja ‘yhteiskuntakelvoton epäsiikiö’ (Allen 1962, 198). Samoin kuin toisen suomalaisen psykoanalyttisen uranuurtajan Veikko Tähkän (1982), suomalaisen Psykiatria-teoksen kieli on kovaa, dehumanisoivaa ja manipulatiivista. Vertailututkimusten käyttämät termit ‘rakkaus’, ‘ystävä’ ja ‘sukupuolinen tyydytys’ on korvattu kliinisillä, tunnesisällöltään vastakkaisilla termeillä ‘häiriö’, ‘potilas’, ‘oire’. Fyysisen väkivallan muodoille annetaan tunnesisällöltään myönteinen termi. Esim. oksennusaineiden ja sähköiskujen antaminen on ‘hoitoa’.

Hollantilaisen psykiatrikomitean julkaisema Speijerin raportti (1969) toteaa monien homoseksuaalien elävän tasapainoisina ja terveinä suhteessa itseensä ja ympäristöönsä. Suomalaiset kirjoittajat puolestaan ilmaisevat saman kyynisesti: ”On vaikeampaa auttaa henkilöitä, jos he saavat oireestaan huomattavaa mielihyvää”. (Achté ym. 1973, 113). Tällainen kielenkäyttö muistuttaa Orwellin kirjassaan ‘1984’ kuvaamaa, henkiseen alistamiseen luotua uuskieltä (”newspeak”). (Stålström 1977).

Yhtenä esimerkkinä kielellisestä manipulaatiosta tarkastelimme väkivaltaisten rangaistusmuotojen nimenmuutosta. Vuoden 1973 painoksessa (AAT 1973, 755) kirjoittajat esittävät homoseksuaalisuuden hoitoon ‘käyttäytymisterapiaa’, jonka he rehellisesti ilmoittavat sähköiskujen tai kemiallisten aversioärsykkeiden antamiseksi (ns. aversioterapia) epätoivottavan käyttäytymisen estämiseksi ja ‘rangaistukseksi’. Kun tällaista psykiatrista väkivaltaa kritisoiitiin 1970-luvulla, seuraavissa painoksissa todetaan vain, että homoseksuaalisuutta ‘on hoidettu käyttäytymisterapialla’, mutta vaietaan tämän termin sisällöstä (AAT 1981, 314; AAT 1982, 314). Uusimpaan painokseen sama kappale on kopioitu käytännössä identtisenä vuosien 1981/82 painoksista, mutta sana ‘käyttäytymisterapia’ on

muutettu ‘oppimisterapiaksi’ (AAT 1991, 387), vaikka mitään viittauksia uusiin hoitomuotoihin tai niiden harjoittajiin ei ole lisätty tähän kohtaan. Tekstin vesittäminen ja lähteiden peittäminen eivät muuta sitä tosiasiaa, että em. käsitteillä tarkoitetaan sähköiskujen ja oksennusaineiden käyttöä (Stålström ja Heikkinen 1991).

APA:n päätös poistaa homoseksuaalisuus yhdysvaltalaisesta sairausluokituksista vuonna 1973 oli Lewesin (1988, 184) mukaan eksplisiittinen irtisanoutuminen bieberiläisen psykoanalyysin tavasta tehdä homoseksuaaleista sairaita. Tutkimuksien mukaan Suomessa sen sijaan Psykiatria-kirjan kaikissa painoksissa (1971, 1973, 1976, 1981, 1982, 1991) on toistettu, usein sanatarkasti samaa perustekstiä, jossa tukeudutaan Bieberin 1950-luvun alussa tekemään mielipidetiedusteluun psykoanalyytikkojen keskuudessa. Homoseksuaalisuuden poistuminen sairausluokituksista on tosin mainittu parilla virkkeellä mutta itse luokituksen muutos tai uusi tutkimustieto eivät ole vaikuttaneet uusien painosten sisältöön.

Vielä uusimmassakin, vuoden 1991 painoksessa kirjoittajat jatkavat viittaamista Bieberiin, tämän häiriö- ja syyteorioihin ikään kuin mitään uutta tutkimusta ei olisi tehtykään. Vaikenemalla uudesta, jopa psykoanalyysin piirissä tehdystä tutkimuksesta, annetaan harhaanjohtava kuva. Homoseksuaalisuus käsitellään pääkappa-leessa Seksuaalitoiminnan häiriöt. Homoseksuaalisuus leimataan siinä vielä 1991 häiriöksi, poikkeamaksi, kehitysestymäksi ja urautumaksi psykoanalyttiseen teoriaan ja potilasotoksiin vedoten.

Yksi harvoista muutoksista Achten tekstissä on se, ettei rottia enää kutsuta ‘rotiksi’ vaan ‘koe-eläimiksi’, vaikka viitataan Dörnerin rottakokein tuettuihin hormonitutkimuksiin (Ks. Stumpe und Böttger 1989; Dörner 1987). Uusimmassa Psykiatria-kirjan painoksessa esitellään homoseksuaalisuuden syitä hakevia ko-

keita, joissa hormoniruiskeilla saatiin aikaan poikkeavasti käyttäytyviä ‘koe-eläimiä’. (AAT 1991, 384). Vaikka kirjoittajat toteavat, etteivät ‘koe-eläimet’ sovel-
lu kovin hyvin johtopäätösten tekemiseen ihmisellä, he pitävät jälleen asiallisem-
pana siteerata rottakokeita kuin edes tärkeimpiä viime vuosikymmeninä ihmisistä
tehtyjä tutkimuksia, jotka johtivat sairausluokitusten muutokseen.

Psykiatria-teoksen suhtautuminen homoseksuaalisuuteen on osittain koventunut
uusimmassa painoksessa. Viitatessaan edellisessä painoksessaan (AAT 1981 ja
1982) Bieberin potilasotokseen, kirjoittajat olivat kirjoitusajankohtaa edeltäneen
julkisen kritiikin johdosta lisänneet yhden ainoan lauseen: ”Tätä käsitystä on kri-
tisoitu vahvasti” (AAT 1981 ja AAT 1982, 311). Uusimmasta painoksesta tämä
yksi ainoa kriittinen lause on jälleen jätetty pois. Muutoin tämä tekstikohta oli
kopioitu sellaisenaan edellisestä painoksesta uusimpaan (AAT 1991, 385).

Yleensäkin AAT:n kirjoittajat vaikenivat tyystin lähteisiinsä kohdistuvasta me-
todikritiikistä ja kieltäytyvät ottamasta huomioon runsasta empiiristä tutkimusai-
neistoa, joka kiistää homoseksuaalisuuden häiriöluonteen.

Vaikka homoseksuaalisuus poistettiin sairausluokituksesta Suomessa 1981,
Achté-Alanen-Tienarin Psykiatria-teos jäi jatkamaan homoseksuaalisuuden pato-
logisointia aivan kuin mitään luokituksen muutosta tai uutta tutkimusta ei olisi ta-
pahtunutkaan. Teoksesta otettiin yhä uusia painoksia ilman asiallisia sisällöllisiä
muutoksia homoseksuaalisuuskappaleeseen.

Kun Psykiatria-teoksesta otettiin jälleen uusi painos vuonna 1991 muuttamatta
homoseksuaalisuuteen kohdistuvaa psykiatrisointia, SETA järjesti tilaisuuden
Helsingin vapautuspäivillä, jonka yhteydessä protestoitiin Psykiatria-kirjaa vas-
taan. Professori Achtélle itselleen ja kirjan kustantajalle WSOY:lle myönnettiin
perinteisenä protestin ilmauksena rotta, mikä herätti tiedotusvälineiden huomion.

Psykiatria-teos sai kritiikkiä myös Helsingin yliopiston ylioppilaskunnalta HYY:ltä, kun tämä yhdessä Opiskelijahomot ja -lesbot ry:n kanssa antoi 26.3.1992 julkilausuman, jossa vaadittiin kirjan välitöntä poisvetämistä markkinoilta tai kirjan uudistamista.

HYY:n lehdistötiedotteen mukaan kouluissamme ja korkeakouluissamme opetaan homoudesta ja lesboudesta ennakkoluuloisesti ja syrjivästi. Syyoletusten esittäminen tai pohdiskelu ja homoseksuaalisuuden 'poikkeavuuden' korostaminen on yhä useiden kirjojen ainoa sisältö. Lehdistötiedotteessa kiinnitetään erityistä huomiota Achté-Alanen-Tienarin Psykiatria-kirjaan. Tiedotteen mukaan kirjan antamat ennakkoluuloiset väitteet ovat erittäin syrjiviä ja vahingollisia. (Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1992).

Julkilausuman perusteella julkaistiin Helsingin Sanomissa 27.3.1992 uutinen hyvinkin näkyvällä otsikolla *Opiskelijat haluavat eroon Psykiatria 2 -oppikirjasta. Tekstiä arvostellaan homojen ja lesbojen syrjinnästä*. Uutisessa toistettiin HYY:n julkilausuman pääkohtia. Seuraavana päivänä 28.3. 1992 Helsingin Sanomat haastatteli Psykiatria-kirjan kustantajaa ja sen homoseksuaalisuuskappaleen tekijöitä professori Kalle Achtéta ja professori Yrjö Alasta. Kustantajan edustaja Heikki Kokkonen lupasi keskustella asiasta kirjoittajien kanssa. Professori Achté kieltäytyi vastaamasta pitäen asiaa 'arkana' ja kehotti ottamaan yhteyttä professori Alaseen. Tämä puolestaan piti oppikirjan homoseksuaalisuuskappaletta 'liberaalina ja ymmärtäväisenä' ja väitti, että kirjoittajien käsityksiä on tullut kuitu 'ennakkoluuloisesti'.

Martti Lindqvist käsitteli Psykiatria-teosta protestien jälkeen kolumnissaan *Terveys* 2000-lehdessä. Hän aavisteli kolumnissaan, että kysymys on lähinnä välinpitämättömyydestä psykiatrian professorien taholta. Lindqvist lopettaa:

”Ympyrä sulkeutuu kun Alanen pitää kirjansa kritiikkiä ennakkoluuloisuuden osoituksena. Niinhän se menee: minä luulen, että sinä luulet, että minä luulen --- Kysymys ei ole pikkuseikasta. Se koskee hyvin suurta joukkoa ihmisiä heidän elämänsä kannalta äärimmäisen tärkeässä asiassa. Sekä totuus että moraali ovat vaakalaudalla. Jos oppikirjassa nojaututaan vanhentuneeseen tietoon ja tehdään vääriä yleistyksiä, kyseessä on siltä osin kelvoton oppikirja. Jos terveitä nimitetään psyykkisesti sairiksi, asiantuntija muuttuu lääkäristä puoskariksi. (Lindqvist 1992).

Psykiatria-teosta ei koskaan korjattu ajan tasalle, vaan siihen vedotaan yhä 2000-luvun kynnyksellä, vaikka se ei tämän kirjoitushetkellä enää ole yliopistollinen oppikirja. Sen vaikutus suomalaisessa lääketieteessä jatkuu uuden vuosituhannen puolelle, koska Weilin + Göösin psykiatrinen asiantuntija, nimenomaisesti mm. Psykiatria-teokseen vedoten, esittää homoseksuaalisuuden ‘perversiona’, ‘kohdehäiriönä’ ja ‘vihan välineenä’ suuren hakuteoksen Suomalainen lääkärikeskus uusimmassa painoksessa, joka ilmestyi vuonna 1996 (ks. Eerola 1996).

9.8 Homoseksuaalisuus muussa suomalaisessa nykypsykiatriassa

Suomalaisen sodanjälkeisen psykiatrisen maailmankuvan tekee osittain ymmärrettäväksi tutustuminen vaikutusvaltaisten psykoanalyytikkojen ajatusmaailmaan. Solantaus (1993) kiinnittää huomiota suomalaisten psykoanalyytikkojen kouluttajana 30 vuotta toimineen Lars-Johan Schalinin teokseen *Perheen ihmissuhteita* (1991), jossa Schalin ottaa kantaa naisten alempiarvoisuuteen ja homoseksuaalisuuteen häiriönä ja perversiona. Solantaus huomauttaa tämän psykoanalyttisen peruskirjan konservatiivisesta psykoanalyttisestä ihmis- ja maailmankuvasta, sen vanhakantaisista käsityksistä vanhempien ja lasten välisistä suhteista, oidipaalivaiheesta, peniskateudesta ja kastroatioahdistuksesta. Solantauksen mukaan Schalinin kirja on kuin ‘aikakone, joka vie lukijan useita kymmeniä vuosia ajassa taaksepäin’ (Solantaus 1993, 84).

Solantaus ihmettelee Yliopistopainon kritiikittömyyttä näin jälkeenjääneen kirjan julkaisemisessa. Hän kiinnittää huomiota Schalinin biologistiseen miesnäkökulmaan. Äitisuhteen ongelmista johdetaan suorasti tai epäsuorasti monia aikuisuuden ongelmia kuten aviollinen uskottomuus, sekä homoseksuaalisuus ja perver-siot. Solantauksen mukaan kirja ottaa rohkeasti psykoanalyttistä kantaa yhteiskunnan kehitykseen ja tasa-arvoon. Miesten ja naisten välisen tasa-arvon vaatiminen pohjautuu Solantauksen näkemyksen mukaan Schalinin teoksessa kateuteen, ei yhteiskunnalliseen epäoikeudenmukaisuuteen. Solantaus pohtii Schalinin kirjassa ilmenevää psykoanalyttistä miesasenneitumista kysymällä, voisiko kukaan nainen kirjoittaa naisen seksuaalisuudesta samalla tavalla kuin Schalin, joka esittää naiselle voivan jäädä rasisiteeksi se äidiltä omaksuttu käsitys, että naisella on peniksen sijasta vain 'haiseva viemäri' (Solantaus 1993, 86) Lastenpsykiatri Solantaus toteaa, ettei hän omassa työssään ole koskaan törmännyt naisten ja nuorten tyttöjen keskuudessa mielikuvaan 'haisevasta viemäristä'. Sen täytyy Solantauksen mukaan olla 'miehinen kielikuva'. (Solantaus 1993, 86).

Toinen sodanjälkeisen psykoanalyysin uranuurtaja on jo vuodesta 1970 lähtien homoseksuaalisuutta patologisoinut psykoanalyttikko Veikko Tähkä (1982, 71-72), jonka teos *Psykoterapian perusteet* on - yhä 1990-luvun lopulla käytössä olevana oppikirjana - luonut kuvaa homoseksuaalisuudesta patologisena 'poikkeavuutena' ja homoseksuaaleista kyvyttöminä aitoihin rakkaussuhteisiin, minkä vuoksi Tähkä kuvaa homoseksuaalien rakkaudentunteita esineellistävästi ja halveksien 'oireina' ja 'häiriöinä':

"Seksuaalisissa poikkeavuuksissa oireiden sisältämä tietoinen tyydytys estää usein hoitomotivaation kehittymisen. Häiriön pohja on tällöin yleensä laskettu jo persoonallisuuden rakenteiden muodostumisvaiheessa. Milloin häiriö on rakentunut neuroosin tavoin, on oireenmuodostuksen keskeinen, defensiivinen merkitys tavallisesti jonkin prefallisen ja preoidipaalisen seksualiteetin komponentin pysyvä, reaktiivinen korostuminen ja pääasialliseksi tyydytyksen lähteeksi muodostuminen, jotta vaarallisina koetut, oidipustilanteeseen liittyvät pyrkimykset voidaan pitää tietoisuuden ja purkautumisen ulkopuolella". (Tähkä 1982, 71-72).

Yhdessä Achtén ym. Psykiatria-teoksen kanssa Tähkän teos on yli neljänneksivuosisadan ajan levittänyt psykoanalyttistä patologisoivaa, dehumanisoivaa, esineellistävää ja alistavaa asenteellisuutta homoseksuaalisuutta kohtaan. Tästä näkökulmasta katsoen on ymmärrettävää, että muukin suomalainen psykiatrinen kirjoittelu homoseksuaalisuudesta on ollut tuomitsevaa ja kovaa, kuten seuraavat esimerkit osoittavat.

SETA on pyrkinyt vaikuttamaan psykoanalytikoita hillitsevästi tekemällä lääkintöhallitukselle kantelun 21.5.1982 psykoanalyttikkojen Kalle Achté ja Torbjörn Hägglund kirjoituksista. Kantelun kohteena olivat Hägglundin juuri sitä ennen Kaleva-lehdessä julkaisema artikkeli 'Sukupuolinen poikkeavuus', Suomen nuorisopsykiatrisen yhdistyksen julkaisema kirja 'Mitä se on' sekä Kalle Achtén ym. toimittama Psykiatria-teos.

Hägglundin teksteissä SETA:n mukaan kanteluun aihetta antavaa oli väite, jonka mukaan homoseksuaalit pyrkivät viettelemään kypsymättömiä nuoria. Hägglundin väite siitä, että homoseksuaalisuuden takana olisi häiriintynyt itseluottamus ja omanarvontunto tai fyysisen ulkomuodon puutteellisuus olivat kantelun mukaan myös perusteettomia väitteitä. Suomalaisen psykoanalyttisen retoriikan mukaan Hägglund vertaa samaa sukupuolta olevien rakkaussuhteita eläimiin sekaantumiseen. Kantelun kohteena ollut psykoanalyttikko Hägglundin kirjoitus Kaleva-lehdessä jatkui karkeana ja syyttävänä:

”Homoseksuaalisuutta on joskus kuvattu ‘kykynä rakastaa’ samaa sukupuolta olevaa ihmistä. --- Vastaavasti ei määritellä eläimiin sekaantumista ‘kykynä rakastaa eläimiä’ --- Tämä on kuin kerrottaisiin nuorille, että itsensä sokaiseminen on samanarvoista näkemisen kanssa, koska sokeallakin voi olla rikasta tunne- ja viettielämää. Sokeita kuten homoseksuaaleja ja muita seksuaalisesti poikkeavia on hyvä ymmärtää ja auttaa heitä pääsemään ristiriidoistaan, mutta on aivan toinen asia tarjota poikkeavuutta ideologisesti lähes samanarvoisena normaalin kanssa”. (Ks. Sievers ym. 1984, 67).

Saman kantelun mukaan Kalle Achtén ym. Psykiatria-teos leimaa homoseksuaali-suuden perversioksi, fiksaatioksi, epänormaaliudeksi, kypsymättömyydeksi, urautumaksi, kehityksen estymäksi ja häiriöksi. Kantelun perustelujen mukaan tällainen leimaaminen on 'homoseksuaalien ryhmäidentiteetin häpäisemistä ja lääkärikuntaan kuuluvalla sopimatonta käyttäytymistä'. (SETA:n kantelu Lääkintöhallitukselle ... 1982).

Lääkintöhallitus antoi asian maata yli vuoden ja vastauksessaan 18.8.1983 ilmoitti hankkineensa asiasta professori Kalle Achtén ja apulaisprofessori Tor-Björn Hägglundin selvitykset ja toteaa, ettei heidän menettelyssään ole mitään sellaista, mikä antaisi Lääkintöhallituksen taholta aihetta toimenpiteisiin. Lopuksi Lääkintöhallitus muistuttaa tiedottaneensa 26.6. 1981 antamallaan yleiskirjeellä homoseksuaalisuuden poistamisesta sairausluokituksesta. (Lääkintöhallituksen kirje SETA:lle ... 1983). (Entisen) lääkintöhallituksen reaktio on tärkeä ennakkotapaus, sillä se osoittaa, että psykoanalyysin nimissä voidaan vielä sairaaksi luokitellun poistamisen jälkeenkin patologisoida homoseksuaalisuutta ilman, että lääkintäviranomaisilla on kykyä puuttua asiaan. Kuten Lewes (1988) huomauttaa yhdysvaltalaisista psykoanalyytikoista, myös Suomessa johtavat psykoanalytikot ryhtyivät esittämään 'tieteellisinä' teorioina yleisiä ennakkoluuloja homoseksuaaleista lapsille vaarallisina ja rakkauteen kyvyttöminä olioina, jotka rinnastetaan eläimiin sekaantujiin.

Julkaisin yhdessä Michael Rossin kanssa vuonna 1979 Archives of sexual behavior -lehdessä artikkelin, jossa kiinnitimme huomiota tapaan, jolla johtava suomalainen psykoanalyttikko sitoutuu avoimesti uskonnollisiin arvoihin kielteisessä suhtautumisessaan homoseksuaalisuuteen. Artikkelissa kerromme tapauksesta,

jossa suomalainen psykiatri³⁴ oli hoitanut homoseksuaalisuutta ajamalla potilaastaan pois homoseksuaalisia ‘demoneita’ toimiessaan psykiatrin tehtävissä. Psykiatrin mukaan homoseksuaalisuutta aiheuttavat perinnölliset tekijät, väärä kasvatus sekä homoseksuaaliset ‘henget’. Artikkelin perustuu tapauksesta Suomen lääkintöhallitukselle tehtyyn kanteluun. Homoseksuaalisuuden henkien poistamiseksi psykiatri kertoi Sodoman ja Gomorran tapauksen sekä luki otteita Paavalin roomalaiskirjeestä. Hoito muodostui käsien päällepanosta ja rukouksista. Saatuaan kantelun lääkintöhallitus pyysi asiantuntijalausunnon mm. psykoanalyytikko Kalle Achtéltä. Lausunnossaan Achté toteaa, että vaikka kyseisen psykiatrin menetelmiä voidaan pitää omalaatuisina, ei ole mitään todisteita siitä, että potilaalle olisi aiheutettu harmia. Achtén mukaan tällaisen toiminnan kieltäminen *loukkaisi uskonnollisesti voimakkaasti tuntevan vähemmistön tunteita* (kursivointi lisätty), eikä sellaista tilannetta saisi syntyä oikeusvaltiossa. Katsoimme, että tapaus vahvistaa Szaszin väitteen siitä, että homoseksuaalisuuteen kohdistuva uskonnollinen tuomitseminen on vain saanut uuden ilmiänsä psykiatrisen leimaamisen muodossa. Artikkelimme mukaan voidaan pitää epäeettisenä sitä, että demonien poisajamista lääkärinkunnan edustajan taholta puolustetaan vain, koska sen kieltäminen ‘loukkaisi uskonnollisia vähemmistöjä’. (Ross ym. 1979, 382).

Esimerkin suomalaisesta tunneperäisestä psykiatrisesta reagoinnista metodikriittikiä kohtaan antaa vankilapsykiatri Matti Tuovisen (1984) reaktio homoseksuaalisuutta käsittelevään perusteokseen (Sievers ym. 1984), jossa professori Michael Ross arvostelee psykoanalytikkojen piirissä esiintyvää asenteellisuutta. Tuovisen kieli on hyvin militanttia:

³⁴ Tapauksen julkistamisen johdosta lehdistössä kävi ilmi, että demoneja manaava psykiatri on kommunismia ja homoseksuaalisuutta vastustavaan Moraalisen jälleenvarustautumisen liikkeeseen (MRA) kuuluva, tämän kirjoitushetkellä Hesperian sairaalan ylilääkäri Pertti Peussa.

”[Michael Rossin] tieteellisistä ansioista huolimatta juuri hänen osuudessaan kuvastuu yllättävä epä-tieteellinen hyökkävyys. Hän esittää katsauksen siihen, mitä homoseksuaalisuus on, sitä koskevia teorioita ja siihen miksi sitä pelätään. Hän, kuten muutkin kirjoittajat, on täysin oikealla asialla kuva-
tessaan ja arvostellessaan homoseksuaalisuuteen kohdistettua vainoa. Mutta Ross ratsastaa moraali-
sen oikeutuksen ja pelastuspaatoksen aallolla vielä pitemmälle: hän väittää psykiatrian suuntautuvan
vihamielisesti ja vainoa suosien homoseksuaalisuuteen. Persoonallisuusteorioihin, jotka ovat moder-
nin psykiatrian perusaineistoa, sisältyy tietty hierarkkinen käsitys psykoseksuaalisen kehityksen kaa-
resta, joka päättyy heteroseksuaaliseen kypsymiseen ja aikuisuuteen. Tässä viitejärjestelmässä ho-
moseksuaalista kehitysratkaisua ei pidetä heteroseksuaalisen kypsymisen vaihtoehtona, vaan hie-
rarkisen kehityspuun alempana oksana”.

Tuovinen jatkaa:

”Tämä ei kuitenkaan merkitse homoseksuaalisuuden halveksuntaa tai väheksymistä, kuten militantti
homojen vapautusliike väittää. Psykiatrisia käsitteitä on varmasti käytetty homojen vainoamiseen, ja
yksittäiset psykiatrit ovat varmaan esittäneet moralistisia tai vihamielisiä käsityksiä homoseksuaali-
suudesta, kuten painotetaan. Yhteiskuntamme ei enää tarvitse homoseksuaalisuuskäsitettä kansalais-
ten diagnostisessa lokeroimisessa, 1981 alkaen se on tautinimistöä poistettu, tietysti aivan oikein.
Mutta tämä on eri asia kuin homoseksuaalisuuskäsitteen asema ja merkitys persoonallisuusteoriassa,
tietyn tieteen käsitteistössä. Tätä tieteellistä spesifisyyttä, käsitteellistä asemaa viitejärjestelmässä
Ross pyrkii hävittämään”

Vankilapsykiatri Tuovinen käyttää itse hyvin militaristista kieltä leimaamalla
medikalisaatiokritiikin ‘räikeäksi hyökkäykseksi’ ja käydessään *ad hominem* -
hyökkäykseen Rossia kohtaan leimaten tämän (yliopiston professorin) ‘homo-
kulttuuria’ edustavaksi ‘gayaktivistiksi’:

”Tämä lienee homokulttuurin taholta keskeisin psykiatriaan kohdistuva hyökkäys, ja on hyvä että se
teoksessa tulee näinkin räikeänä esiin, kuin se tässä debatissa perinteellisesti esiintyy. On vain surul-
lista, että homokulttuurin liioittelussa puolustamisessa käytetään sellaista suvaitsemattomuutta, josta
juuri enemmistökulttuuria aiheestakin syytetään.” (Tuovinen 1984).

Vankilapsykiatri Tuovisen militantti retoriikka on pitkälti samaa kuin kristillis-
psykoanalyttisellä ‘eheytysoikeudella’. Puolustusyrityksen argumentti heitetään-
kin takaisin määrittelemällä puolustaja hyökkääjäksi. Yritykset puolustaa homo-

seksuaaleja psykiatriselta patologisoinnilta leimataankin homoseksuaalien itsensä ‘suvaitsemattomuudeksi’ ja ‘räikeäksi hyökkäykseksi’.

Psykoanalyttikko Pentti Ikonen taas määrittelee tasavertaisuutta vaativien homoseksuaalien kannanotot psykoanalyttisistä käsitteistöstä otetulla leimalla ‘narsistiseksi raivoksi’. Rinnakkaisesimerkin homoseksuaalien psykoanalyttiselle käsittelylle ja yhteiskunnallisten protestien leimaamisesta yksilötason häiriöiksi muodostaa Pentti Ikonen (1992) artikkeli Duodecim-lehdessä. Ikonen kirjoittaa: ”Seksuaalisuuden narsistinen loukkaantuvuus ja loukkausten sytyttämä narsistinen raivo on yksi tärkeimmistä kytkeymistä seksuaalisuuden ja väkivallan välillä. Seksuaalisesti poikkeavien osalta tämä kytkeymä näkyy usein lievässä muodossa siten, että poikkeavuuttaan vielä salaava on käyttäytymisessään häpeilevä ja arka mutta sen hyväksynyt julkea ja hyökkäävä, ikään kuin koko ajan taisteluun haastava ja siihen valmis”.

Kuten edellä on todettu, itsensä hyväksyvään ja kansalaisoikeuksiaan vaativaan homoseksuaaliin kohdistuva ‘julkeuden ja hyökkäävyyden’ retorinen mekanismi on psykoanalyysin piirissä ollut tunnettu aina Berglerin ajoilta 1950-luvulta, jolloin tämä leimasi homoseksuaalit propagandassaan ‘vääryyksien keräilijöiksi’ (*injustice collectors*), jotka vain *kuvittelevat* olevansa syrjittyjä.

Vuonna 1988 Duodecim-lehti julkaisi merkittävän seksuaaliteemanumeron, joka antoi hyvän yleiskatsauksen nykyiseen ‘viralliseen’ seksuaalisuusnäkemykseen Suomessa. Lehteen oli valittu kaksi psykiatria, Kauko Vauhkonen ja Matti Huttunen kirjoittamaan homoseksuaalisuudesta psykoanalyttisistä näkökulmista. Vauhkonen (1988) leimaa homoseksuaalisuuden perversioksi ja kehityspysähtymäksi ja on esimerkki hyökkäävästä ja karkeasta alistamisesta stigmatisoivien määritelmien kautta.

Vauhkonen edustaa aggressiivista kovan linjan sairaaksi määrittelemistä:

”Kaikissa perversioissa lapsuuden psykoseksuaalinen kehitys on pysähtynyt jollekin varhaisemmalle tasolle ennen genitaaliorganisaation tai genitaalisen rakkauden kehittymistä. --- Homoseksualismissa, sodomiassa ja pedofiiliassa, jossa tyydytys saadaan genitaalisesta kosketuksesta epänormaalin objektin kanssa, lienee pääpaino genitaalisen (eroottisen) rakkauden häiriössä” (emt., 1125).

Vauhkonen *määrittelee* samaa sukupuolta olevan kohteenvalinnan ‘epänormaalksi’ ja ‘perverssiksi’ ja rinnastaa homoseksuaalit, monen muun psykoanalyttikon tavoin, eläimiinsekaantujiin ja lastenraiskaajiin. Merkittävää on myös, että hän määrittelee *rakkauden* käsitteen varsin mekanistisesti: penis vaginaan. Tällä doktriinilla Vauhkonen yhtyy Bieberin ja Socaridesin ja vastaavien psykoanalyttikkojen alistavaan leimaamiseen.

Vauhkonen alentaa homoseksuaaliset rakkaussuhteet konfliktin oireiksi ja viittaa perusteettomaan uskomukseen siitä, että homomiehet pelkäisivät naisia seksuaalisesti:

”Vaikka esimerkiksi homoseksuaaliset rakkaussuhteet ja liitot parhaimmillaan ilmentävät samanlaista kumppaniin kohdistuvaa kiintymystä, hellyyttä ja rakkautta kuin heteroseksuaaliset parisuhteet, on kykenemättömyys ja usein suoranainen vastenmielisyys kohdistaa seksuaalista halua vastakkaiseen sukupuoleen osoituksena tiedostamattomasta konfliktista” (emt., 1122).

Vauhkonen asettuu selvästi beiberiläisen biologisen normin kannalle määrittelemälä

‘objektiivisten’ biologisten lakien merkityksen psykoanalyttisessä teorian muodostuksessa: ”*Objektiivisestikin* (kursivointi lisätty) poikkeavana tai häiriintyneenä seksuaalisuutena voidaan kuitenkin pitää sellaista käyttäytymistä, jossa libidon ensisijaisena purkautumiskanavana on muu kuin heteroseksuaalinen yhdyntä”. (emt., 1122)

Puhumalla ‘objektiivisesta’ poikkeavuudesta Vauhkonen yrittää väittää tuntevansa luonnonlait, vaikka hän tosiasiansa itse kielellisesti patologisoi ja halventaa seksuaalisesti erilaisia. Vauhkonen toteuttaa kehotuskieltolain henkeä: homot on saatava tuntemaan itsensä häiriintyneiksi ja heidät on leimattava sairaiksi.

Matti O. Huttusen artikkeli leimaa homoseksuaalisuuden ‘perversioksi’, vaikka toisaalta väittää, ettei termiin liity paheksuvaa tai moralistista asennetta. (Huttunen 1988, 1148-1149). Huttunen edustaa ilmeisesti suomalaisen psykiatrian ‘liberaalia’ siipeä, koska hän on lukenut Kinsey-instituutin tutkimuksen (Bell ym. 1978) ja siihen vedoten toteaa, että useimmat homoseksuaalit ovat seksuaali- ja rakkauselämältään vähintään yhtä tasapainoisia ja läheisyyteen kykeneviä kuin keskimääräiset heteroseksuaalit (emt., 1149). Silti Huttunenkin määrittelee psykoanalyttikkojen tavoin homoseksuaalit luonnonvastaisiksi eli ‘perversseiksi’, vaikka hän toteaa: ”perversioita ja perverssejä mielikuvia ei siis tule nähdä vain seksuaalisina häiriöinä, sillä samat psyykkiset pyrkimykset toimivat myös luovan kapinallisuuden ja aidon itsenäistymisen käyttövoimana” (emt., 1149). Huttunen katsoo asiallista suhtautumista homoseksuaalisuuteen osin haitanneen myös homoseksuaalien ‘pyrkimys pysyä yhtenäisenä rintamana’ ja vaikeus näin myöntää myös perverssin homoseksuaalisuuden olemassaolo.

Huolimatta ilmeisistä yrityksistään olla ymmärtävä, Huttusen asenteet paljastuvat hyvin kielteisiksi. Hän vääristelee todellisuutta määrittelemällä perversion ‘vihan välineeksi’ objektiaan kohtaan. Täten Huttusen mukaan homoseksuaali itse asiassa vihaa sitä, jota hän rakastaa! (ks. Huttunen 1988, 1148). Psykoanalyttikkojen tapaan myös Huttunen selittää syrjinnän homoseksuaalin itsensä aikaansaamaksi ja leimaa tasavertaista kohtelua vaativat homoseksuaalit jälleen ‘aggressiivisiksi’:

”Omat psyykkiset ongelmansa kieltävä homoseksuaali saattaa myös kokea, että häneen suuntautuvi-
en kielteisten tunteiden perustana ovat vain hänen homoseksuaalisuuteensa kohdistuvat ennakkoluu-

lot, vaikka nämä kanssaihminen reaktiot perustuisivatkin hänen aggressiivisuuteensa tai itsekeskeisyyteensä. Tämä tilanne muistuttaa tarinaa mustarotuisessa yhteisössä varkauteen syyllistyneestä valkoisesta, joka piti saamaansa sakkorangaistusta vain osoituksena tuossa yhteisössä valkoisiin kohdistuvasta syrjinnästä” (Huttunen 1988, 1149-1150).

Täten Huttunen Berglerin tavoin rinnastaa syrjityn homoseksuaalin rikolliseen, joka - psykoanalyytikko Berglerin sanontaa käyttäen - on vain ‘vääröyksien keräilijä’, sairas ihminen, joka on niin sairas, että hän vain *kuvittelee*, että homoseksuaalit ovat syrjittyjä.

Huttusen (1988) väite, jonka mukaan homoseksuaalit seisoisivat ‘yhtenä rintamana’ piilottamassa perverssiä homoseksuaalisuutta on harhaanjohtava. Ei ole olemassa mitään homoseksuaalista ‘taho’, joka voisi seisoa ‘yhtenä rintamana’ minkään asian takana. Homoseksuaalisuuden marginalisoidun aseman vuoksi suuri osa homoseksuaalisesti käyttäytyvistä vaikenee suuntautumisestaan. Mitä tulee tieteelliseen tutkimukseen, niin lähes kaikissa vertailututkimuksissa otetaan huomioon myös psyykkisistä ongelmista kärsivät homoseksuaalit - senkaltaiset, joista psykoanalyytikot sitten tekevät perusteettomia yleistyksiä. Kun Huttunen myös ilmaisee lukeneensa sosiologisia tutkimuksia, on yllättävää, ettei hän näe homoseksuaalisuuteen kohdistuvaa todellista syrjintää: psykiatrista patologisointia, kielteisiä asenteita, väkivaltaa - jopa sananvapauden rajoittamista. Näin jopa suomalaisen psykiatrian mahdollisesti liberaalissakin siivessä sosiaalinen todellisuus ja siinä esiintyvä eriarvoisuus saatetaan mitätöidä ja selittää pois yksilopsykologisoimalla.

Sosiaalisten protestien hiljentämisellä ja leimaamisella psykodynaamisen ‘häiriön’ tai ‘oireen’ muodoksi ja ‘vääröyksien keräilyksi’ on pitkät perinteet niin suomalaisessa kuin yhdysvaltalaisessakin psykopolitiikassa (ks. Kivivuori 1996). Yksi Psykiatria-teoksen toimittajista, psykoanalyytikko Yrjö O. Alanen on psy-

koanalysoinut 1960-luvun sosiaalisten liikkeiden (ml. homoseksuaalien kansalaisliikkeet) edustajien motivaatioita todeten, että ”...nuorison liikehdinnän heikkoutena on liian vähäinen pyrkimys omien motivaatioiden ja niihin liittyvien tiedostamattomien tekijöiden selvittämiseen. Nuoret näkevät vian itsensä ulkopuoliossa yhteisössä, hyökkäävät isää vastaan ja tyytyvät tähän”. (Alanen 1970).

Alanen varoittaa ‘kapinallisesta hyökkäilystä’ ja tulkitsee sosiaalisen protestin mm. isähahmon etsimiseksi nuorille. Alanen on tietoinen siitä, että sosiaalisten protestien mitätöimistä on arvosteltu psykologisoivana henkisenä väkivaltana. Psykoanalytikkona Alanen väittää tietävänsä sosiaalisten uudistajien tiedostamattomat motiivit paremmin kuin he itse: ”...sellaista jonka väitetään olevan tiedostamatonta, ei voida kieltää tutkimatta ensin tasoa, millä sen väitetään olevan - siis tiedostamatonta”. (Alanen 1970, 116).

Duodecim-lehden vuoden 1988 seksuaalisuusteemanumero osoittaa, miten vaikeaa psykodynaamisesti orientoituneen henkilön on päästä hillittyyn dialogiin. Psykoanalytikkojen Bergler, Bieber, Socarides ja Achte näkemykset elävät yhä: homoseksuaalisuus määritellään häiriöksi, homoseksuaalit leimataan kykenemättömiksi rakastaviin ihmissuhteisiin, yhteiskunnallisen syrjinnän ja leimaamisen vastustaminen on tämän häiriön oire. Kuvattuihin psykoanalyttisiin reaktioihin Suomessa liittyy retorinen mekanismi, josta konservatiivista psykoanalyysiä on arvosteltu ainakin Thomas Szaszista lähtien: jos olet eri mieltä kanssani, olet häiriintynyt!

Lewes, joka tarkastelee psykoanalyttisten homoseksuaalisuusteorioiden historiaa, on kiinnittänyt huomiota siihen kiihkomieliseen ja aggressiiviseen tapaan, jolla tietyt sodanjälkeiset psykoanalytikot suhtautuvat homoseksuaalisuuteen. Lewesin mukaan saattaa olla kyse kyvyttömyydestä käsitellä vastatransferenssia.

Lewes käsittelee esimerkkejä tapauksista, joissa psykoanalyttikot ovat poikenneet itsetarkkailusta ja sensitiivisyydestä kirjoittaessaan homoseksuaalisuudesta. (Lewes 1988, 228-229).

Lewesin mukaan eräiden johtavien analyttikoiden omien impulssien projisointi liittyi homoseksuaaleihin kohdistuvaan tuomitsemiseen, jota käytiin 'suvaitsemattomalla, kiihkeällä ja epäempaattisella' tavalla, joka on yksinkertaisesti vastenmielistä oppialassa, joka on omistautunut 'ymmärtämykselle ja parantamiselle'. Lewes pitää hämmästyttävänä, etteivät muut psykoanalyttikot pyrkineet hylitsemään kovaäänisimpiä kollegoitaan (emt., 239).

Sama huomio pätee suomalaiseen psykiatriseen ja psykologiseen kirjoitteluun, josta homoseksuaalisuuden kohdalla näyttää suureksi osaksi puuttuvan itsetarkkailu. Peter Gay (1988) kuvaa Freud-elämäkerrassaan Freudin suhtautumista psykoanalyttikkojen vastatransferenssiin, affektiin, joka herää psykoanalyttikossa potilaan tai objektin vaikutuksesta analyttikon piilotajuisiin tunteisiin. Freudin jatkuvan itseanalyysin takia itsetarkkailusta oli tullut hänelle melkein toinen luonto ja siksi hän suhtautui homoseksuaalisuuteen kiihkottomasti. Hänellä ei Gayn mukaan kuitenkaan ollut epäilystäkään siitä, etteikö vastatransferenssi ollut salakavala este analyttikon neutraalisuudelle, vastarinnan muoto, joka oli todennettava ja murrettava. Se tekee psykoanalyttikolle saman, minkä tiedostamaton ennakoasenne historioitsijalle. Freudin mukaan analyttikon on tunnistettava tämä vastatransferenssi itsessään ja hallittava se, sillä jokainen psykoanalyttikko pääsee vain niin pitkälle kuin hänen omat kompleksinsa ja sisäiset vastarintansa sallivat. (Gay 1988, 319-320).

Lewesin tavoin voitaisiin herättää kysymys siitä, mitä tapahtuu Suomessa esimerkiksi psykiatrin potilaalle, joka ei pidä homoseksuaalisuuttaan sinänsä sairau-

tena, mutta on vaikkapa masentunut siitä, että hän kohtaa vielä syrjintää yhteiskunnassa. Edellä kuvattujen esimerkkien valossa hän saattaisi joutua kohtaamaan leimaamista 'häiriintyneeksi', rakkaussuhteittensa mitätöimistä 'oireiksi', rinnastuksia rottiin, rinnastuksia eläimiin sekaantumiseen, syytöksiä 'räikeästä hyökkäävyydestä' jos ei suostu kokemaan itseään sairaaksi, syytöksiä 'julkeasta hyökkäävyydestä' ja 'kverulatorisesta paranoiasta', rinnastuksia varkaaseen joka vain kuvittelee olevansa syrjitty jne. Aivan ilmeisesti psykiatrit, jotka esittävät syytöksiä 'hyökkäyksestä' ja 'raivosta', ylläpitävät sosiaalisia normeja ja pyrkivät hiljentämään kriitikot.

Edellä kuvatut suomalaiset asenteet muistuttavat enemmän fundamentalistia, joka hyökkää paheen ja synnin kimppuun, kuin 'ymmärtämiseen ja hoitoon' pyrkivää ammattiauttajaa, joita psykiatrit kuitenkin *muodollisesti* ovat. Onneksi tutkimuksen mukaan suurin osa suomalaisista homoseksuaaleista ei ole koskaan käynyt psykiatrin vastaanotolla mistään syystä. Monet lääkäriä käyneistäkin ovat jo pitkään osanneet peittää seksuaalisen suuntautumisen ja vain noin 1% pitää *itse* homoseksuaalisuutta ehdoitta 'häiriönä' (Stålström ja Ross, 1984).

Suomalaisen psykoanalyttisen diskurssin erikoisuuksia voidaan ymmärtää tutustumalla Schaliniin (1991), joka on toiminut yli 30 vuotta koulutusanalytikkona ja opettajana Suomen Psykoanalyttisessä Yhdistyksessä. Perheen ihmissuhteita käsittelevän teoksensa alkusanoissa Schalin teroittaa normaalien sukupuoliroolien merkitystä varoittaen Raamatun sanoin, että 'esi-isien synnit' voivat vaikuttaa jopa kolmanteen ja neljanteen polveen. (Schalin 1991, 13).

Schalin määrittelee naisena ja miehenä olemisen normaalisuuden ottamalla käyttöön 'äidinvaiston' psykoanalyttisen konstruktion. Schalinin mukaan jo "--- pienet tytöt valmistautuvat *vaistomaisesti* (kursivointi lisätty) tuleviin naisten

tehtäviin, kodin luomiseen ja lapsen synnyttämiseen. --- Se innostus ja hartaus, millä tytöt leikkivät kotia ja äitiä osoittaa, että heillä on vietinomainen tarve toteuttaa itseään tämänkaltaisten rauhallisten hoivaamisleikkien kautta. Pojat taas *vaistomaisesti* harjoittelevat ja kehittävät omia *vietinomaisia* valloittamis- ja sääntunkeutumispyrkimyksiään”. (kursivoinnit lisätty) (emt., 140).

Aivan ilmeisesti Schalinin psykoanalyttisessä maailmankuvassa toistuu jo Krafft-Ebingiltä ja Radolta peräisin oleva ‘biologinen normi’, luonnon ja biologian determinoima ‘vietti’, joka saa jo pikkupojat harjoittelemaan biologisesti ohjelmoitua ‘viettiä’ penetroida naisen vagina Radon postuloiman standardiyhdynnän mukaisesti.

Feministit, Schalinin mukaan, ovat vihdoinkin ymmärtäneet, että naiset ovat tunte-elämältään erilaisia kuin miehet ja että heidän biologiset suvunjatkamisfunktionsa ja niiden toteuttamistavat vaativat, että naiselle suodaan erilaiset oikeudet kuin miehille. ”On suuri etuoikeus syntyä naiseksi, koska vain naiset voivat synnyttää lapsia [ja] tulla äideiksi”. Uraa luovat naiset eivät ennätä synnyttää lapsia. Seurauksena on Suomen väkiluvun lasku. Schalinin mukaan ‘pakonomaisesti’ toteutettu oikeudenmukaisuus ei tee kumpaakaan sukupuolta onnelliseksi, vaan johtaa eräänlaiseen sosialismiin. (emt., 21-22).

Schalin varoittaa homoseksuaalisuuden vaaroista. ”Pojalle on traagista, jos hän jää eräänlaiseksi äidin kullaksi. Se saattaa merkitä ensimmäistä askelta kohti homoseksuaalista tai perverssiä kehitystä, johon yhtenä syynä saattaa olla isän puute ja liian suuri sidonnaisuus omaan äitiin”. (emt., 63).

Psykoanalyttikko Schalinille penis on avain naisen asemaan. Anatomia määrittelee naisen kohtalon. ”Tyttö tajuaa vähitellen, että penis on ‘avain naisen sydä-

meen’ ja tämä voi johtaa elinikäiseen kateuteen miehiä ja heidän sukuelintään kohtaan. Joskus lesbous voi olla myöhemmässä elämässä ainoa vaihtoehto”. (emt., 77). Oikean kasvatuksen kautta nainen löytää oman biologisen asemansa: ”Näin tytön naisellis-genitaalinen anatomia, joka on passiivis-vastaanottavainen, löytää kohteensa miehestä ja tulee heteroseksuaalisesti mielekkääksi”. (emt., 78). ”Oikea valistus olisi tässä iässä hyödyllinen, koska se auttaa tyttöä tajuamaan anatomis-biologista predestinaatiota eli sitä, että *naisen ruumis on luotu synnyttämään lapsia*. (kursivointi lisätty) (emt., 81).

Schalin *määrittelee* heteroseksuaalisuuden normiksi. Schalin tuomitsee homoseksuaaliset suhteet ja tulkitsee niitä karkean ennakkoluuloisten stereotyyppien läpi: ”Sen sijaan homoseksuaalisissa ja lesbolaisissa suhteissa on aina vaarana, että partnerit ‘syövät toisensa’ narsistisesti: kahden miehen välisessä suhteessa toinen on aina enemmän mies kuin toinen ja naisten keskeisissä suhteissa toinen on vastaavasti enemmän nainen. Näin heikompi partneri helposti pakotetaan toisen sukupuolen rooliin. Nämä suhteet eivät myöskään tuota rakkauden hedelmää, lasta --- homoseksuaalisuus on katsottava sukupuolielämän kehityshäiriöksi”. (emt., 89).

Uskonnollis-psykoanalyttisen eheytyksiikkeen tavoin Schalin varoittaa isänpuutteen aiheuttamista miehisyden vammoista, kuten homoseksuaalisuudesta, puhuen ‘isännälästä’ samoin kuin Schaliniin viittaava Juha Siltala (1994, 329). Siinä missä peniksen puute selittää naisen ominaislaadun, peniksen menettämisen pelko selittää homoseksuaalisuuden patologisuuden. Schalin jatkaa Berglerin, Achtén ja Stenbäckin tavoin tunteisiin vetoavaa homoseksuaalien perustetonta tuomi tsemistä ‘viettelijöiksi’ ja ‘saalistajiksi’: ”Viattomassa ihailussa kaikkea miehistä ja fallista kohtaan latessi-ikäisestä pojasta voi tulla helppo *saalis* homoseksuaaliselle *viettelijälle*” (kursivoinnit lisätty). (emt., 110).

Kun suomalaisille psykoanalytikoille on Berglerin, Bieberin ja Socaridesin lisäksi opetettu tällaista syrjintään kiihottavaa ja dehumanisoivaa tekstiä vuosikymmenien ajan, ei ole ihmeteltävää, että he suhtautuvat kielteisesti ja ennakkoluuloisesti homoseksuaalisuuteen. Schalinin opetus havainnollistaa Thomas Szaszin teoriaa siitä, että psykiatrinen suhtautuminen homoseksuaalisuuteen eräiden psykoanalyttisten koulukuntien piirissä on vain ohuesti verhottu muotouskontoa.

Solantauksen mukaan Schalinin teos on kirja 'tietyn maailmankatsomuksen näkökulmasta'. Solantaukselle kirja on 'mielenkiintoista luettavaa dokumenttina menneiltä ajoilta'. Solantaus varoittaa, että nykyinen poliittinen suuntaus saada naiset pois työmarkkinoilta voi nostaa 'historian pimennöistä ja työhuoneiden nurkista' monia muitakin kirjoja kuin tämän. Tarvitaan sekä naisten että miesten valppautta, jotta historian pyörä ei kääntyisi taaksepäin. (Solantaus 1993, 87).

Schalinin maailmankuvaa havainnollisti hänen esiintymisensä tilaisuudessa 'narsismin olemuksesta' 14.5. 1996. Luentotilaisuudessa Schalin myönsi, että häntä on julkisesti kritisoitu suhtautumisestaan naisiin. Kritiikkiin viitaten Schalin totesi, että hänen on kuitenkin psykoanalytikkona 'kerrottava totuus', vaikka 'totuus kirveleekin'. Läsnä ollut, kirjallista kritiikkiä aikaisemmin esittänyt naispsykiatri kysyi, mistä Schalin on löytänyt 'totuuden'. Tähän Schalin vastasi 'psykoanalyysisohvalta'. Tilaisuuden päätteeksi Schalin muisteli, miten hänen esiistään seitsemän sukupolvea on pappeja ja miten hän itse on löytänyt juuri *Raamatusta* suuria totuuksia. (Tutkija läsnä, 14.5.1996).

Samana päivänä psykoanalytikko Kalle Achté esitteli elämäntyötään television eläkeläisohjelmassa. Achté mainitsi ohjelmassa kaksi kirjaa, jotka hän on elämässään kokenut tärkeinä: *Raamattu* ja Kaplan-Sadock: *Comprehensive textbook of*

psychiatry. (TV 1, 14.5. 1996). Koko Comprehensive Textbookin olemassaolon aikana, lukuunottamatta Judd Marmorin vaikutusaikaa, tässä käsikirjassa psykoanalyttikot ovat määritelleet homoseksuaalisuuden häiriöksi joko ‘biologisen normin’ rikkomiseksi tai ‘ihmislajin perusolemuksen’ vastaiseksi..

Suomessa on etäännytty kauas Freudin, Westermarckin ja Kuloveden hillitystä rationaalisuudesta. Johtavien suomalaisten psykoanalyttikkojen taholta homoseksuaalien karkea, dehumanisoiva, dogmaattinen autoritaarinen alistaminen ja syrjintään kiihottaminen homoja vastaan näyttää jatkuvan, Schalinin sanontaa käyttäen, kolmanteen ja neljänteen polveen.

9.9 Psykohistoriallisia tulkintaongelmia

Suomen Akatemian tutkija ja psykohistorioitsija Juha Siltala (1994, 1996) on saavuttanut julkisuutta suomalaisten miesten elämäkertoja analysoimalla. Siltala (1994) perustaa tulkintansa suomalaisten miesten elämästä lähes yksinomaan 55 miehen omaelämäkertaan vuonna 1993 järjestetystä kilpailusta. Näiden joukossa oli ollut kourallinen elämäkertoja, joissa homoseksuaalinen mies kertoo omasta elämästään. Vaikka Siltala ei olekaan psykoanalyttikko, vaan historioitsija, hän käyttää osittain samoja valikointi- ja argumentointimenetelmiä kuin edellä kuvattut psykoanalyttikot, joiden teorioihin hän myös usein viittaa.

Siltala käyttää mm. samaa menettelyä kuin Freud, joka teki spekulatiivisen ‘kaukopsykoanalyysin’ Leonardo da Vincin elämäkerrasta ja oletti sen perusteella lapsi/vanhempi-suhteen³⁵ aiheuttavan homoseksuaalisuutta. Siltala ‘psykoanalysoi’ suomalaisten miesten elämäkertoja. Siltala ei myöskään ole koskaan tavan-

³⁵ Freud 1995/1910, 136-137.

nut tai haastatellut kyseisiä ihmisiä, vaan käyttää valikoituja omaelämäkerrallisia tekstejä, joihin sisältyy muutaman homomiehen subjektiivinen kuvaus elämästään, joiden yhteydessä Siltala viittaa McDougallin (vanhojen³⁶) (1992), Schallinin (1991) ja Socaridesin (1982) teorioihin, vaikkakaan nämä eivät ole hänen teoreettisia lähteitään.

Siltalan tutkimus ei ole homomiehiin kohdistuva tutkimus. Hän ei lainkaan käsittele homomiesten todellista perhetaustaa tai heidän psyykkistä tasapainoaan. Siltala ei ole haastatellut henkilökohtaisesti terveitä homomiehiä. Siltala ei ole tutustunut homomiesten elämänolosuhteisiin. Siltala toteaaakin, että elämäkerta-aineisto koostui pääasiassa ongelmallisista tapauksista, vaikka joukossa oli muutamia myönteisiäkin homotarinoita.

Siltalan homoseksuaalisuutta leimaavat kannat ja termit eivät edes nouse itse aineistosta, vaan ovat tiettyjen psykoanalyttisten teorioiden pohjalta tehtyjä tulkintoja, oletuksia ja selityksiä. Uutta tietoa tai teoriaa Siltala ei tuota aineistonsa pohjalta. Monet teoreettiset spekulatiot, jotka Siltala näyttää yhdistävän homoseksuaalisuuteen taas ovat nousseet pienistä psykiatrisista potilasotoksista, jotka on puolestaan tulkittu homoseksuaalisuuden patologisuuden ennalta olettavista psykoanalyttisistä teorioista käsin.

Siltala käyttää homomiehistä useimmissa yhteyksissä termiä, jota on totuttu pitämään esineellistävänä ja halventavana, 'fiksoitunut homo', tekemättä kuitenkaan selväksi, että hänen lähteensä Schellenbaum (1991) käyttää termiä aivan eri merkityksessä kuin konservatiiviset, Socaridesin kaltaiset, psykoanalyttikot. Sil-

³⁶ Vuonna 1995 Joyce McDougall sanoutui irti pienestä potilasotoksesta tehdyistä yleistyksistä sairausleiman perusteluna.

tala näyttää nimittävän homoseksuaalisuutta pysähtymäksi, johon 'juututaan', 'narsistiseksi' kehitysvaiheeksi, sekä osittain toistaa ennakkoluuloja homomiesten 'puuttuvasta isäsuhteesta' seksuaalisen suuntautumisen 'syynä'. (Siltala 1994, 329).

Vaikka Socarides ei olekaan Siltalan esikuva, eräät Siltalan termit ovat samoja kuin eheytyслиikkeen ideologeilla, homoseksuaalisuus on 'rikkinäisyyttä' ja 'fiksoitumista', jolta kuitenkin voi pelastaa kunnan miehen ystävyys (emt., 337). Siltalan kieli on osittain hyvin alistavaa homomiehiä kohtaan: "Nainen ei voi peilata fiksoitunutta homoa mieheksi, koska tämä ei koe olevansa mies, jota voitaisiin ihaila". (emt., 337). Siltalan psykoanalyttiset tulkinnat homoseksuaalisuuden 'syistä' saavat jopa inhoa herättäviä psykoanalyttisiä kielikuvia homomiehen muuttumisesta äitinsä 'elimeksi'. Poika voi juuttua homoseksuaaliseen kaavaan kykenemättä etenemään äitisymbioosista itsenäiseen miehenä olemiseen. (emt., 66).

Siltalan valikointitekniikkaa niin otoksen kuin teoriankin suhteen on arvosteltu yleisemminkin, myös hänen tutkimiensä heteromiesten kohdalla. Kivivuori (1996) huomauttaa Siltalan valikoineen mieselämäkerroista vain ne, jotka häntä kiinnostivat - kuten Siltala itsekin toteaa - lähinnä kriisiytyneet miehet. Kivivuori kysyy saadaanko suomalaisen miehen elämästä riittävän monipuolista tietoa, jos tutkimuksen kohteiksi valitaan miehiä, joilla on ollut institutionaalinen kontakti psykosektoriin joko hoidettuina tai hoitajina. Kivivuoren mukaan olisi pitänyt puhua 'kriisiytyneistä miehistä' tai ottaa kirjan alaotsikoksi vaikkapa: "mielenterveyden ongelmista kärsivien miesten käsityksiä häpeästä ja kunniaista". (Kivivuori 1996, 96).

Kivivuori huomauttaa samasta vinoutuneesta aineiston valikoinnista, josta mm. McDougallia ja Socaridesia on moitittu vuosikymmeniä: ”Kaiken kaikkiaan hänen [Siltalan] aineistonsa on monella tavalla valmistautunut ottamaan vastaan sen psykoanalyttisen tulkinnan, jonka hän sitten löytää. Aineisto on ystävällinen teoriaa kohtaan. Tällaisten valmiiksi käsiteltyjen aineistojen käyttö saattaa olla psykologisoivan tutkimuksen lajityypillinen taipumus”. (Kivivuori 1996, 97).

Siltala yrittää teoksessa selittää, etteivät hänen näkemyksensä perustuisi psykiatriin potilaisiin: ”Psykoanalyttinen käsittelytapa voi sinänsä johtaa siihen tottumattoman lukijan luulemaan, että tässä käsitelläänkin psykiatrisia tapauksia. Niin ei ole, vaan psykoanalyysi tarkastelee normaalia ja epänormaalia samalla jatkumolla.” (Siltala 1994, 15). Siltalalla on tässä homoseksuaalisuuden psykoanalyttisen käsittelyn osalta virheellistä tietoa. Socaridesin päätuotanto kattaa vain parisen-kymmentä sairasta potilasta ja McDougallin vain kourallisen mutta, kuten edellä on osoitettu, nämä on tulkittu patologisoivien ennako-oletusten ja ennakkoluulojen kautta. Socarides on tunnettu aggressiivisista tulkinnoistaan, joiden mukaan homoseksuaalisuus olisi verrattavissa esim. huumeriippuvuuteen, jossa homoseksuaalinen orgasmi on ‘huumepistos’, jolla homo yrittää suojella egoaan (Socarides 1978a, 84).

Siltalan aineistossa käytetyllä otoksen ja teorioiden valintatekniikalla homomiehistä syntyy kuva jotenkin ‘puutteellisina’ tai ‘naismaisina’ homoseksuaalisuuteen ‘juuttuneina’ tai ‘fiksoituneina’ miehinä, samoin kuin tietyt kristilliset ja/tai psykoanalyttiset psykiatrit ovat tehneet vuosikymmenien ajan. Taustalla olevasta Schellenbaumin emansipatorisesta näkemyksestä huolimatta Siltalan kielenkäyttö on ajoittain alistavaa ja dehumanisoivaa. Hän käyttää jatkuvasti halventavaa termiä homoseksuaaliksi. Socaridesin ja Schalinin mukaisesti mies *pakenee* isännälässään homoseksuaalisiin suhteisiin (Siltala 1994, 327). Socaridesiin vedoten Siltala esittää perusteettoman väitteen, ettei useimmilla homoilla ole ol-

lut isää lähellään (emt., 329). Siltala käyttää dehumanisoivaa termiä, kuten ‘homoseksuaalisuuteen *juuttunut*’ (emt., 333). Peilikuvaansa hukuttautuva homo jää nielevän äidin osaksi (emt., 338).

Socaridesin propagandassa homot ovat kykeneviä vain suhteisiin elimien kanssa, ei kokonaispersoonallisuuden kanssa ja tarvitsevat seksiä hajoamisen tunnetta vastaan. Siltalan kirjassa Sakarissa kiinnosti penis eikä persoona (emt., 339). Homomies Aarnelle seksi oli lääkettä hajoamisen tunteita vastaan ja homomies Tero lensi miessuhteesta toiseen saavuttamatta tuntoa itsestään tai toisesta (emt., 340). Fiksoitunut homo tavoittelee miehisyttä itsensä ulkopuolella mutta ei halua omaksua sitä (emt., 341). Halveksuntaa homoja kohtaan herättä Siltalan ‘syyteoria’ jonka mukaan homosuhteisiin *paetaan*, koska äidistä ja naisesta tulee viettelijätär (emt., 289).

Siltala mainitsee lähdeviitteissään mm. edellä monesti mainitun Lewesin (1988) varsin perusteellisen tutkimuksen psykoanalyttisten homomiesteorioiden metodologisista virheistä ja ennakko-oletuksista. Täten Siltalan tulisi olla tietoinen, ainakin lähdeviitteistä päätellen, potilasotoksista tehtyjen yleistysten puutteellisuudesta ja ideologisesta vinoutuneisuudesta.

Teoreettisesta lähtökohdastaan ja ilmaistusta intentiostaan päätellen Siltalalla on ollut tarkoitus analysoida tasavertaisesti homo- ja heteroseksuaalisuudessa yleisesti ilmeneviä ongelmia. Siltalan käyttämä valikointitekniikka ja psykoanalyttinen sanasto ovat kuitenkin johtaneet siihen, että hänen kuvauksensa perusteella homomiehistä saa vastakkaisista intentioista huolimatta vastenmielisen, inhottavan ja dehumanisoivan kuvan.

Siltala pitää itse kirjansa lukuavaimena³⁷ viittaustaan pääteoreetikkoonsa Schellenbaumiin:

”Schellenbaum tahtoo romuttaa homouden ja heterouden ontologisesti toisilleen vastakkaisina kategorioina ja tehdä niistä pikemminkin toistensa sisäisiä ehtoja. Se, mitä yleensä mielletään homoudeksi, on juuttumista eriytymättömään yhteyteen ja sellaisena se on tyypillistä myös pakonomaisille heteroseksuaaliteille. Normaali homoseksuaalinen dynamiikka, itsensä peilaaminen toisessa ja toisen näkeminen itsen edistyneempänä asteena, kuuluu myös heteroseksualiteille. Rakentumatta ensin mieheksi toisen avulla ei voi antautua tyydyttävän naisuuteeseen eikä ottaa vastaan naisen ihailua. Mies tarvitsee kumpaakin: hänen täytyy naisen katsomana kokea itsensä peilatuksi ja todeta oman itsensä kuva miehen tarjoamassa ihanteessa. Homo- ja heteroseksuaalisuuden dynamiikka on käynnissä läpi elämän. (Siltala 1994, 321).

Siltalan teos olisi hyötynyt Lewesin (1988) kritiikin tarkemmasta lukemisesta sekä Siltalan oman lähteen Schellenbaumin (1991) ajatusten selkeämmästä erittelystä. Siltalan teoksesta ei nyt käy selväksi, että Schellenbaum ei määrittele homoseksuaalisuutta sinänsä ‘fiksaatioksi’, vaikka hän käyttääkin näitä samoja sanoja - eri merkityksissä kuin konservatiiviset psykoanalyytikot. Schellenbaumin mukaan: ”Homoseksuaalille homouden liittäminen muuhun persoonallisuuteen ei tarkoita luopumista siitä heteroelämän hyväksi, vaan fiksoituneen tai pakonomaisen homoseksuaalisuuden purkamista. Fiksoituneella homoudella tarkoitan addiktiivista kaipuuta toiseen mieheen, joka alennetaan oman miehuuskokemuksen korvikkeeksi. --- Yleinen väärinkäsitys on, että ylläoleva olisi tyhjentävä selvitys homoseksuaalisuudesta, joka todellisuudessa kuitenkin on laajempi käsite, itse rakentamisen dynamiikkaa eikä patologiaa”. (Schellenbaum 1991, 16).

Schellenbaum puhuu vastaavalla tavalla siitä, että myös heteroseksuaalin on liitettävä heteroseksuaalisuus kokonaispersoonallisuuteensa. Pakkoheteron miehen

³⁷ Juha Siltalan lausunto 27.4. 1997

naisriippuvuus on aivan yhtä addiktiivista kuin fiksoituneen homonkin ja suhteen laatu yhtä epätydyttävä. Schellenbaum käyttää yllättäen jopa samoja sanamuotoja kuin seksuaalisen vapautusliikkeen uranuurtajat (Hämäläinen 1968, Hämäläinen 1974) siitä, kuinka tärkeää on integroida homoseksuaalisuus kokonaispersoonallisuuteen. (Schellenbaum 1991, 16). Schellenbaum ei myöskään yhdy konservatiivisten psykoanalyttikkojen näkemyksiin homoseksuaalisuudesta ‘kehityspysähtymänä’. Schellenbaumin mukaan homoseksuaalisuus ei ole kehitysestymä (*Entwicklungs-hemmung*) siinä mielessä, että se olisi neuroottinen fiksaatio, vaan kehityskulku, joka antaa tilaa homoseksuaalisuudelle homossa. Schellenbaum korostaa, että jos tätä nimitetään kehitysestymäksi, olisi samassa hengenvedossa kutsuttava myös heteroseksuaalisuutta estymäksi. (emt. 18). Schellenbaum katsoo myös tutkimustulosten osoittavan, ettei homoseksuaalisuuden taustalla voida osoittaa olevan mitään tiettyä suhdetta vanhempiin. (emt. 19).

Siltalan ja Schellenbaumin lukeminen voisi olla vapauttavaa, jos pystyisi erottamaan konservatiiviseen psykoanalyttiseen teoriaan viittavat termit ja käsitteet Schellenbaumin täysin erilaisesta tavasta käyttää niitä. Vaikka Siltala viittaa ääri-konservatiivisiin Socaridesiin, Schaliniin ja (pre-1995³⁸) McDougalliin, hän ei tee selväksi, etteivät nämä ole kuitenkaan hänen teoreettisia päälähteitään ja miksi hän on valinnut näin äärikonservatiivisia teoretikoita Schellenbaumin rinnalle.

9.10 Kehotuskielto - psykiatrinen sensuurilaki

³⁸ Uusimmassa teoksessaan Joyce McDougall (1995) asiallisesti esittää valittelunsa sen johdosta, että hän on vuosikymmeniä patologisoinut lesboja pieneen sairastapausten otokseen perustuen. McDougall ilmaisee siirtyneensä kannalle, jonka mukaan homoseksuaalisuus ei ole sairaus tai häiriö.

Homoseksuaalisuuden sairausmalli liittyy olennaisesti Suomen rikoslain ns. kehotuskieltoon, joka on psykiatriaan perustuva homoseksuaalisuutta syrjivä laki, jonka tarkoitus on Korkeimman Oikeuden lausunnon mukaan saada homoseksuaalit kokemaan seksuaalinen suuntautumisensa patologiseksi ja jonka poistamisessa ilmenee samanlainen vastarinta kuin sairausleiman poistamisessa ja Psykiatria-kirjan muuttamisessa.

Siinä missä eräät psykoanalyytikot pyrkivät hiljentämään sairausleimaan kohdistuvan kritiikin edellä kuvattuja retorisia leimoja käyttäen, Suomen rikoslaissa on sensuuripykälä, jota on käytetty haastamaan oikeuteen sairausluokitusta vastaan kritiikkiä esittänyt taho, Yleisradio.

Sensuurilaki oli reaktio pyrkimyksille dekriminallisoida homoseksuaalisuus. Homoseksuaalisuus oli seksuaalirikoskomitean mukaan tarkoitus dekriminallisoida 1960-luvun lopussa ilman mitään korvaavaa kieltävää lainsäädäntöä. Seksuaalirikoskomitean mietinnössä (Komiteanmietintö 1967: A12) todettiin, ettei moniarvoisessa yhteiskunnassa ole perusteltua rangaista tai rikoslailla rajoittaa homoseksuaali-suutta, vaan pitäisi pyrkiä auttamaan seksuaalisia vähemmistöjä hyväksymään itsensä. Myös yhteiskuntaa tulisi muuttaa komitean mukaan tähän suuntaan. Komitean mietintö ja julkinen keskustelu rikoslain muuttamisesta herättivät voimakkaan reaktion lähinnä kirkon ja psykiatrian taholta. Reaktion ideologisena johtajana toimi pappi ja psykiatrian professori Asser Stenbäck, sittemmin Kristillisen liiton kansanedustaja. Stenbäck toimi koko 1960-luvun niiden kirkollisten elimien psykiatrisena asiantuntijana, jotka ryhtyivät vastustamaan lainuudistusta.

Kehotuskielto säädettiin vuonna 1970. Kirkon perheasiaintoimikunta oli antanut 28.5. 1968 Oikeusministeriölle seksuaalirikoslain uudistusvalmistelujen

yhteydessä lausunnon, jossa se psykiatriseen 'asiantuntemukseen, vedoten varoitti homoseksuaalisuuden dekriminointiin liittyvistä vaaroista, mm. siitä, että ”homoseksuaalisuus on hankittu ominaisuus, joka voi levitä nopeasti”. Kirkon lausunnossa vedottiin yleisiin asenteisiin, joiden mukaan ”Kansamme pitää homoseksuaalisuutta poikkeavana tai sairaalloisena”. Kirkon lausunnossa varoitettiin, että lainmuutosehdotus jättää ”liian vähälle huomiolle” sen, että ”heteroseksuaalisuus on se psykobiologinen vietti, jonka varassa avioliitto, perhe ja koti lepäävät”. Kirkon lausunnosta heijastui se näkemys, että mahdollinen homoseksuaalisuuden rangaistavuuden poistaminen uhkasi perheen ja yhteiskunnan säilymistä.

Kirkon perheasiaintoimikunnan lausunto käytti hyväkseen sitä havaintoa, että homoseksuaalisuuden ollessa rikollista, homoseksuaalit eivät aina uskaltaneet solmia pysyviä suhteita. Kirkon lausunnon mukaan siitä, että ”on osoitettu useimpien homoseksuaalisten suhteiden olevan lyhytaikaisia---”, voidaan päätellä, että homoseksuaalisten ihmissuhteiden ”sielullinen yhteys on köyhä”. Kirkon lausunnon mukaan homoseksuaalisuuden kriminalisoinnin poistaminen johtaisi siihen, että homoseksuaalisuus nähtäisiin ”suositeltavana sukupuolisen kanssakäymisen muotona”. (Kirkon perheasiaintoimikunnan lausunto... 28.5.1968).

Sensuurilakia vastaan ryhtyivät seksuaalisen vapautusliikkeen edustajat taistelemaan heti alussa. Viettelyuskomuksella homoseksuaalisuuden leviämistä ei ole koskaan ollut mitään tieteellistä tukea. Perusteellisimman selvityksen on tehnyt Hollannin rikoslain uudistamista varten muodostettu ns. Speijerin komitea, joka koostui kaikista Hollannin psykiatrian ja lapsipsykiatrian professoreista. Raportti on yhteenveto homoseksuaalista viettelyä koskevasta teoreettisesta ja empiirisestä tutkimuksesta ja siinä todetaan, ettei ketään voi viettelemällä tehdä homoseksuaaliksi. (Speijerin komitean raportti 1967). Spei-

jerin raporttia käytettiin sittemmin argumenttina Hollannin ja monen muun Euroopan maan rikoslakien uudistamiseen sekä homo- ja heteroseksuaalisten suojaikärajojen yhdenvertaistamiseen.

Kirkon, lainsäätäjän ja psykiatrian silloiset käsitykset ilmenevät Korkeimman oikeuden lausunnossa valtioneuvostolle (1969), jossa KKO vaati korostettavaksi 'ilmiön poikkeavuutta ja sairaalloisuutta', jotta homoseksuaalit ymmärtäisivät hakeutua 'hoitoon' ja jotta tämä 'onnistuisi'. Suomen Korkeimman oikeuden lausunnossa todetaan mm:

”Homoseksualismin jättäminen yleensä rankaisemattomaksi on Korkeimman oikeuden käsityksen mukaan perusteltua. Tämä ei kuitenkaan merkitse homoseksualismin hyväksymistä edes minään vähemmistökäyttäytymisenä. Sen mukaan kuin asiakirjoihin sisältyvästä aineistosta voidaan havaita, homoseksualismia on pidettävä lähinnä sairaalloisena ja usein sellaisena kokonaispersonallisuuden häiriintymisen oireena, johon asianmukaisella hoidolla voidaan vaikuttaa. Kun hoitoon hakeutuminen ja hoidon onnistuminen edellyttävät henkilöltä itseltään kosketellun ominaisuuden kokemista sairaalloisena poikkeavuutena, olisi tästäkin syystä vaarallista, jos homoseksualismia yleisesti alettaisiin pitää luonnollisena ja hyväksyttävänä ilmiönä. Tämän vuoksi olisi aiheellista korostaa ilmiön poikkeavuutta ja sairaalloisuutta myös lain perusteluissa.” (Korkeimman oikeuden lausunto....1968, 226).

Suomen Korkeimman oikeuden lausunto on ainutlaatuinen länsimaisen lainsäädännön historiassa: yksi kansanosaa on lainsäädännöllisin keinoin saatava tuntemaan ominaisuutensa ”sairaalloisena poikkeavuutena” ja olisi ”vaarallista”, jos homoseksuaalisuus hyväksyttäisiin.

Poliittinen ja psykiatrinen painostus johti siihen, että vastoin hallituksen esitystä eduskuntakäsittelyssä rikoslakiin liitettiin ns. kehotuskielto (RL 20:9.2), jonka mukaan ”julkinen kehottaminen” samaa sukupuolta olevien henkilöiden välisen haureuden harjoittamiseen on rikos. Kehotuskielto on selvästi ns. asennepykälä, jonka tarkoituksena on saada aikaan kielteisiä asenteita homoseksuaalisuutta

kohtaan. Lainkohta on tarpeeton epäsiiveellisten julkaisujen kieltämiseksi, koska tältä osin ankara laki on ollut voimassa jo vuodesta 1927. Se kriminalisoi yleisesti sukupuoliturin loukkaamisen ja epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen. Kehotuskiellon myöhempi tulkinta ja sen käyttö osoittivat lain luonteen asennepykälänä. Månsson (1983) on tarkastellut kehotuskiellon sovellutuksen historiaa. Kehotuskielto on ainakin kahdesti johtanut syytetoimenpiteisiin ja oikeudenkäyntiin. Ensimmäinen rikosilmoitus tehtiin 1975 YLE:ä vastaan BBC:n tuottamasta televisiodokumentista, joka kertoi homojen omasta kirkosta. Syytteestä luovuttiin, kun vastaavalle toimittajalle oli annettu kirjallinen varoitus. Vuonna 1976 syytetoimiin ryhdyttiin homojen työsyryntää käsitelleen, 4.9.1976 lähetetyn radio-ohjelman johdosta, jossa haastateltiin psykiatria ja asianajajaa. Lain taustahahmona toiminut psykiatrian professori Asser Stenbäck teki ohjelmasta rikosilmoituksen poliisille. Rikosilmoituksen tekemisen syyksi Asser Stenbäck ilmoitti psykiatri Pekka Salmimiehen haastattelussa esittämän näkemyksen, että Yhdysvaltain psykiatriyhdistys APA on luopunut määrittelemästä homoseksuaalisuutta sairaudeksi. (ks. SETA-lehti 5-6/1976, 31-32).

Syytekirjelmän mukaan ohjelmalla oli pyritty ”edistämään homoseksuaalisuuden asemaa yhteiskunnassa”. Syyte johti pitkälliseen oikeuskäsittelyyn ensin Helsingin raastuvanoikeudessa ja myöhemmin Helsingin hovioikeudessa (27.2. 1979 Nr 2825/R1977). Vaikka Yleisradion vastaavat toimittajat todettiin syyttömiksi molemmissa oikeusprosesseissa, syytteiden herättämä kohu ja uusien syytteiden pelko johtivat ajoittain pikkumaisen tarkkaan vuosikausia kestäneeseen itsesensuuriin Yleisradiossa. (Ks. sensuuritoimien yksityiskohdista Månsson 1983, 45).

Kehotuskiellon käyttö Yleisradiota koskevaan uhkailuun aiheutti useita protesteja myös Yleisradion sisällä. Radio- ja televisiotoimittajien liitto RTTL

lähetti kirjelmän 14.8.1977 Yleisradion johtokunnalle. Kirjelmässä paheksuttiin kahden valmiin ohjelman hyllytystä lain aiheuttaman uhan takia ja todettiin, että:

”RTTL on sitä mieltä, että kaikkia aiheita pitää voida käsitellä ohjelmistossa. Yleisradion pitää myös toimia siten, että ymmärrys vähemmistöjä kohtaan lisääntyisi. [Ohjelmatoiminnan säännösten mukaan] ‘Yleisradion tulee pyrkiä toiminnallaan edistämään ja vahvistamaan yhteiskunnallisia ja inhimillisiä perusarvoja kuten demokratiaa, sananvapautta, ihmisoikeuksia, suvaitsevuuksia myös vähemmistöjä kohtaan, eettistä elämäntapomusta ja terveitä elämäntapoja’. --- RTTL on sitä mieltä, että nyt lähettämiskiellossa olevat ohjelmat on sijoitettava normaalisti ohjelmistoon” (RTTL:n kirjelmä Yleisradion johtokunnalle 1977).

Sananvapauden rajoituksista huolestunut joukko kansanedustajia teki edustaja Pirkko Työläjärven johdolla 11.2.1977 eduskunta-aloitteen kehotuskiellon kumoamiseksi, perustellen aloitettaan mm. sillä, että ”se on osoittautunut tarpeettomaksi ja se on väärin käytettävissä”.

Psykiatri Pekka Salmimies, jonka lausunnon johdosta Yleisradiota vastaan nostettiin syyte ‘kehotuskiellon’ rikkomisesta, antoi eduskunnan jäsenille asiantuntijalausunnon, jossa hän käy läpi keskeiset homoseksuaalisuutta koskevat psykiatriset teoriat ja toteaa, ettei minkään teorian mukaan homoseksuaalisuus synny ‘viettelyn’ kautta. Samassa lausunnossa psykiatri Salmimies toteaa:

”Jos sen seikan tiedottaminen, että arvovaltainen lääkäriyhdistys [APA] luopuu homoseksuaalisuuden luokittelemisesta sairaudeksi, saa aikaan haluja syytteen nostamiseksi niin ao. pykälää on hyväksikäytetty juuri siten, mitä mietinnössä nimenomaan haluttiin välttää”. (Lausunto, Pekka Salmimies, SETA 1/1977, 13).

Kehotuskiellosta tehtiin kantelu YK:n Ihmisoikeuskomitealle heinäkuussa 1979. Kantelun mukaan kehotuskielto (RL 20:9.2) ja sen käyttö rikkovat YK:n KP-sopimuksen 19. pykälässä taattua oikeutta sananvapauteen. Asianomistajina oli yhteensä viisi henkilöä, jotka katsoivat joutuneensa sensuurin kohteeksi

Yleisradiossa, mm. asianajaja Leo Hertzberg, jota oli haastateltu vuonna 1976 ja jonka vuoksi kantelu tunnetaan nimellä *Leo Hertzberg et al v. Finland* (CCPR/C/1/add 10). Kantelu johti pitkään prosessiin. Ensiksi Suomen valtio yritti väittää, että kantelu ei täyttäisi YK:lle tehtävien kanteluiden muodollisia edellytyksiä. YK:n Ihmisoikeuskomitea totesi kuitenkin 25.7.1980 kantelun täyttävän muodolliset edellytykset, mm. että kaikki omassa maassa tarjolla olevat keinot on käytettävä ensin loppuun.

Seuraavassa lausunnossaan 25.2.1981 Suomen valtio esitti, että kehotuskielto ”heijastaa vallitsevia moraalikäsitteitä”, ja että sensuuripykälä ”---ei sen takia perusteettomasti rajoita KP-sopimuksen artiklan 19 edellyttämää sananvapautta.” Suomen valtio vetosi edelleen artiklan 19 momenttiin 3b, joka sallii sananvapautta rajoitettavan tietyin täsmällisesti määritellyin poikkeuksin, jotka ovat kansallinen turvallisuus, yleinen järjestys, yleinen terveys ja moraalit.

Vastineessaan kantelun allekirjoittajat katsoivat Suomen valtion esittäneen harhaanjohtavia argumentteja³⁹. Kantelijat korostivat sitä, että yleistä moraalit turvaava laki on jo olemassa Suomessa ja se on täysin riittävä yleisen moraalit suojeluun. Toiseksi kantelun tekijät korostivat, että kyseessä oli radio-ohjelma, jossa haastateltiin psykiatria ja asianajajaa (*Leo Hertzberg*) siitä, syrjitäänkö homoja yhteiskunnassa. Haastateltu psykiatri (*Pekka Salmimies*) ilmoitti mm, että homoseksuaalisuus oli poistettu Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen APA:n sairausluokituksesta DSM-III vuonna 1973. Kantelijoiden mukaan tällaista ohjelmaa ei voida millään asiallisilla perusteilla pitää ‘yleisen moraalit vastaisena’.

³⁹ Kantelun tuottamat YK:n dokumentit ovat seuraavat: CCPR/C/1/add. 10; CCPR/C/SR/30, Official record of the General Assembly, Thirty-second session. Supplement No. 44 (A/32/44 Paragraphs 123-126; CCPR/C/add 32 CCPR/C/SR 170 - dr 172 sekä Official Records of the General Assembly. Thirty-fourth Session. Supplement No. 40(34/40).

YK:n ihmisoikeuskomiteassa käyty kiista sananvapaudesta Suomen valtion ja kantelijoiden välillä kesti kolme vuotta ja komitea antoi lopullisen päätöksensä 2.4.1982⁴⁰. Komitea ei pystynyt antamaan mitään varsin selkeää päätöstä, mihin vaikuttivat mm. sen toimivallan rajallisuus ja ettei komitea tutustunut radiossa esitettyjen haastattelujen sisältöön. Komitean päätöksen yksi ydinkohta oli sen epäkohdan toteaminen, että:

”[Ihmisoikeuskomitean] toimivaltaan kuuluu ainoastaan yksilöön kohdistuvan oikeuden loukkauksen tutkiminen. Se ei voi tutkia abstraktisti rikkooko jonkin maan lainsäädäntö Yleissopimusta, vaikka tällainen lainsäädäntö saattaa tietyissä olosuhteissa aiheuttaa haittaa yksilölle tekemällä hänestä täten artiklojen 1 ja 2 sekä liitännäispöytäkirjan määrittelemän oikeuden loukkauksen kohteen.” (HCR 1982 report, Annex XIV, para 9.3).

Selväkielisesti siis YK:n ihmisoikeuskomitea valittaa, että sillä ei ole riittävää toimivaltaa puuttua selvästi syrjiviin lakeihin sinänsä. Koska Suomessa ei ole ketään *tuomittu* kehotuskiellon perusteella, em. ‘yksilöön kohdistuvan oikeudenloukkauksen’ tunnusmerkit eivät ilmeisesti ole muodollisesti täyttyneet.

YK:n ihmisoikeuskomitean toimintaa analysoiva tutkimus (de Zayas 1990) kiinnittää huomiota juuri tapaukseen *Hertzberg et al v. Finland* yhtenä esimerkkinä sellaisesta selvästä ihmisoikeusloukkauksesta, johon YK ei kuitenkaan voi puuttua rajallisen toimivaltansa vuoksi, koska kyseessä ei ole konkreettinen yksilöön kohdistuva oikeudenloukkaus. YK:n tutkimuksessa todetaan epäkohtana, että ihmisoikeuskomitea ei voi tutkia abstraktilla tasolla rikkooko kansallinen lainsäädäntö Yleissopimusta, vaikka sellainen lainsäädäntö saattaa, tietyissä olosuhteissa, tuottaa haittoja, jotka suoraan vaikuttavat yksilöön tehden hänestä

⁴⁰ HCR 1982 Report, Annex XIV, para 9.3

loukkausten uhrin siinä mielessä kuin valinnaisprotokollan artikkelit 1 ja 2 määrittelevät. Tutkimuksen mukaan YK:n ihmisoikeuskomitea katsoo myös, ettei se voi kyseenalaistaa Yleisradion johdon päätöstä, jonka mukaan radio ja televisio eivät ole asianmukaisia foorumeita homoseksuaalisuuteen liittyvien asioiden käsittelyyn, sikäli kuin ohjelman voidaan arvioida olevan homoseksuaaliseen käyttäytymiseen kehottavaa. (de Zayas 1990, 48).

Ihmisoikeuskomitean päätöksen vaikeutta kuvaa myös se, että sen lopulliseen lausuntoon liittyy norjalaisen oikeustieteen professori Torkel Opsahlin ja kahden muun jäsenen allekirjoittama lisälausuma, jonka mukaan

” --- mitään sananvapauden rajoituksia ei saa käyttää ennakkoluulojen ylläpitämiseen tai suvaitsemattomuuden lisäämiseen”. (HCR 1982 Report, Annex XIV, para 9.3)

Lisälausuman mukaan on erityisen tärkeää puolustaa vähemmistöjen sananvapautta. Opsahlin mukaan edelleen tässä tapauksessa on jäänyt selvittämättä, onko kehotuskieltoa käytetty suoraan tai epäsuoraan sananvapauden rajoittamiseen ja mikäli on, onko se tapahtunut hyväksyttävien perustein.

YK:n päätös herätti välittömästi kritiikkiä. Kansainvälisen juristikomission lehti *The Review* toteaa kommentaarissaan⁴¹ olevan ‘onnetonta’, että ihmisoikeuskomitea ei edes tutustunut syytteen aiheuttaneeseen ohjelmaan ja sen sijaan antoi Yleisradiolle vapaat kädet sensuroida homoseksuaalisuutta koskevaa materiaalia. Lehden mukaan ” --- komitea kieltäytyy tekemästä eroa toisaalta homoseksuaalisuuden myönteisen käsittelyn välillä ja toisaalta tiettyihin tekoihin kehottamisen välillä”. Edelleen, lehden mukaan, antamalla viranomaisille

⁴¹ The Review N:o 28, June 1982, s. 44.

mielivaltaisen tulkintaoikeuden, komitea on itse asiassa eliminoinut KP-sopimuksen artiklan 19(3) edellytyksen, että sananvapauden rajoituksen tulee olla *välttämätön* yleisen moraalin turvaamiseksi. (Kursivointi alkuperäinen).

Kehotuskielto on ollut harvinaislaatuinen ‘sairausluokitus’. Siinä missä psykiatriset sairausluokitukset ovat ilmentäneet psykiatrikunnan mielipidettä siitä, että homoseksuaalisuutta *on pidettävä* sairautena, kehotuskielto on toiminut lakinormina, jonka mukaan Suomen Korkeimman oikeuden lausunnon mukaisesti, homoseksuaalit on *saatava tuntemaan itsensä sairaksi*.

Vielä aivan viime vuosina Kuopion yliopiston oikeuspsykiatrian professori Panu Hakola (1994) pyrki Suomen lääkärilehdessä puolustelemaan psykiatrisesti ‘kehotuskieltoa’ sillä, että ”julkisen kehottamisen kieltävä määräys on lievin mahdollinen keino todeta tätä kysymystä koskeva yhteiskunnan normi eikä määräys siten oikein ymmärrettynä merkitse sukupuolista syrjintää”. Hakola vetoaa konservatiivisten esikuviansa, mm. Socaridesin, tavoin suurin sanoin biologiaan, luontoon, suvunjatkamiseen ja evoluutioon. Hakolan mukaan: ”Evoluutio on eriyttänyt kalojen, matelijoiden ja lintujen kloaakista imettäväsille suvunjatkamista ja seksuaalitoimintoja varten puhtaamman väylän kuin mitä ruoansulatuskanavan loppupäänä oleva kuonanpoistoaukko on.--- [Peräaukon] korottaminen lakitekstissä ihmisen sukupuolielimien joukkoon symboloisi kehitystaantumaa miljoonia vuosia taaksepäin.” (Hakola 1994, 2249).

Oikeuspsykiatri Hakolan fyysiseen inhontunteeseen perustuvassa psykiatrisessa argumentissa on tiettyjä ongelmia. Suomalaistenkin tutkimusten mukaan (Huotari ym. 1996; Ross 1986, 105) anaaliyhdyntä ei ole ainoa, eikä edes yleisin, seksiteknikka homomiesten keskuudessa, vaan käsin tyydyttäminen ja oraalinen seksi. Lisäksi lesbosuhteissa ei tapahdu anaalista yhdyntää. Hakolan argumentti

johtaa johdonmukaisen lopputulokseensa vietynä absurdiuteen: sananvapaus pitäisi sen mukaan rajoittaa vain siltä miesten osajoukolta, joka harjoittaa anaalista yhdyntää. (ks. vastineena Juvonen 1994).

Valtioneuvosto antoi 24.10.1996 lehdistölle tiedotteen tulevasta hallituksen esityksestä seksuaalirikoslain kokonaisuudistukseksi. Uudessa lakiesityksessä ei ole kehotuskieltoa tai muuta seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvää sananvapauden rajoitusta tai muuta erityissäädöstä. Lakiesityksessä homo- ja heteroseksuaaliset suhteet on asetettu juridisesti tasavertaiseen asemaan ja suojaikärajat molempien suuntautumisten kohdalla on asetettu samaksi. (Oikeusministeriön lehdistötiedote 24.10. 1996). Esitellessään tulevaa lainuudistusta oikeusministeriön virkamies totesi kehotuskiellon herättäneen ‘kiusallista kansainvälistä huomiota’.

Helmikussa 1997 valtioneuvosto antoi eduskunnalle esityksen uudeksi seksuaalirikoslaiksi. Esityksestä on poistettu kehotuskielto ja siinä on suojaikärajat asetettu samoiksi homo- ja heteroseksuaaleille.

Kesällä 1998 eduskunta hyväksyi seksuaalirikoslain kokonaisuudistuksen, jossa suojaikärajat on asetettu samoiksi homo- ja heteroseksuaalisissa suhteissa ja josta sananvapautta rajoittava kehotuskielto on poistettu. Uudistus astui voimaan vuoden-vaihteessa 1998/1999.⁴²

9.11 Richard Friedman: normaalius psykoanalyysin sisällä

⁴² Tämä kappale on lisätty marraskuussa 1998.

Hyvin hitaasti perinteinen psykoanalyttikkojen sukupolvi saattoi tunnustaa empiirisen tutkimuksen tulosten olemassaolon. Merkittävä virstanpylväs on psykoanalyttikko Richard C. Friedmanin (1988) teos *Male homosexuality: A contemporary psychoanalytic perspective*, sillä Friedman kuuluu adaptationistiseen koulukuntaan ja hylkää siten Freudin olettamuksen ihmisen perimmäisestä biseksuaalisuudesta. Friedman tekee yhteenvedon omasta työkokemuksestaan ja kirjallisuudesta seuraavasti:

”Aikuisissa, jos homoseksuaalisuutta ei *määritellä* patologiseksi, parhain saatavilla oleva todistusaineisto osoittaa, että minkäänlainen psykopatologia ei erota miehiä, jotka ovat eri päässä Kinseyn jatkumoa, mutta samalla ego-integraation tasolla. Ei ole pystytty osoittamaan, että niinkutsuttu pakollinen (*obligatory*) homoseksuaalisuus johtaisi huonontuneeseen kykyyn rakastaa tai tehdä työtä. Aikuiset, jotka käyttäytyvät ja identifioituvat homoseksuaalisesti, eivät näytä osoittavan mitään merkittävää patologiaa useammin kuin heteroseksuaalisetkaan ihmiset”. (Friedman 1988, 91).

Psykoanalyttikko Richard Friedman on pitkään edustanut psykoanalyysin piirissä kantaa, jonka mukaan homoseksuaalisuutta voisi pitää ei-patologisena ja hän on julkaissut yhden perusteellisimmista yleiskatsauksista homomiehiä koskevan psykoanalyttisen teorianmuodostuksen nykytilaan. Friedmanin kannanmuodostus perustuu Judd Marmorin tavoin niihin tutkimuksiin, joihin hän tutustui ollessaan APA:n luokittelukomitean jäsen yhdysvaltalaisista sairausluokitusta muutettaessa vuonna 1973. Friedman on siis Marmorin tavoin joutunut perusteellisesti syventymään niihin argumentteihin ja keskusteluihin, joita käytiin APA:n tieteellisissä komiteoissa.

Mielenkiintoista johtopäätöksen kannalta on, että Friedmanin mukaan miesten homoseksuaalisuus nousee lapsuuden patologisista rakenteista. Friedman uskoo, että homoseksuaaliksi kasvava poika kärsii sukupuoli-identiteetin häiriöstä, että hän kokee feminiinisen tai epämaskuliinisen minäkuvan. Välillä Friedman

näyttää ehdottavan, että ennen syntymää ilmennyt androgeenivajaus on tuon häiriön taustalla, joskus taas laajemmat psykososiaaliset mekanismit.

Friedman itse näyttää hämmästyvän sitä, että 'tunnevammaisen' pojan maailmasta muotoutuu terve homoseksuaalisuus aikuisiällä. Kun ottaa huomioon hylkäämisen ja stigmatisoinnin, jonka kohteeksi homoseksuaaleiksi itsensä tiedostavat pojat joutuvat, heidän psykologinen kestävyys on hämmästyttävä. Friedman olettaakin, että ehkä "homoseksuaalisuuteen liittyy jokin psykologinen mekanismi, jota ei ole ymmärretty tai edes tutkittu tähän saakka, joka suojelee yksilöä erilaisilta psykiatrisilta häiriöiltä". (Friedman 1988, 236).

Psykoanalyttikko Friedman toteaa, että vanha psykoanalyttinen käsitys homoseksuaaleista paranoidisina ei pidä paikkaansa. Hänen mukaansa paranoia voisi odottaa henkilöllä, joka kasvaa vihamielisessä ympäristössä joka on voimakkaan homo-fobinen ja seksistinen. Koska paranoiaa ei ilmene homoseksuaaleilla useammin kuin heteroillakaan, Friedmanin mukaan on kysyttävä liittyykö homoseksuaalisuuteen tietty coping-mekanismi, joka saa ihmisen säilyttämään perusturvallisuutensa siitä huolimatta, että häntä ympäröi vihamielisen hylkäämisen ilmapiiri. (emt., 178-179).

Friedmanin mukaan homoeroottiset mielikuvat ja fantasiat kehittyvät hyvin varhaisessa vaiheessa, usein niin kaukaa kuin henkilö muistaa. Näillä fantasioilla on heteroseksistisessä yhteiskunnassa haitallisia vaikutuksia itsetuntoon.

Homoseksuaaliset fantasiat joudutaan salaamaan, koska ympäristö ei niitä hyväksyisi. Tämä aiheuttaa syyllisyyden tunteita, häpeää ja lisääntyntä eristäytymisen tunnetta. Homoseksuaaleiksi kehittyvissä pojissa tämä itsetuntoon kohdistuva loukkaus on Friedmanin mukaan 'brutaali'. Tuloksena saattaa olla kierre. Nämä fantasiat taas vaikuttavat kielteisesti itsetuntoon, koska niissä ilmenee kyvyttömyys saavuttaa maskuliininen ideaali. Tämä taas johtaa hylki-

misreaktioihin miesten, erityisesti isän, taholta, mikä voi johtaa itsensä kokemiseen epämiehekkäänä. Täten heteroseksismin aiheuttama häpeä muokkaa homomiehen identiteettiä jo varhaisessa vaiheessa. Siten yhteiskunnan läpäisevä heteroseksismi on vahingollista monien nuorten kehitykselle. (emt., 197).

Richard Friedman on myös julkaissut yhteenvedoja homoseksuaalisuutta eri puolilta valottavasta uusimmasta tutkimuksesta (Friedman ym. 1994).

Friedmanin tutkimus kattaa kaikki vaatimukset tiedon uskottavuudelle, esittäjä on heteroseksuaalinen yhdysvaltainen psykoanalyytikko, professori ja kirjoittaa arvovaltaisessa lehdessä *New England Journal of Medicine*, artikkelissa jossa on 136 lähdeviitettä. Friedmania ei voida syyttää 'homomyönteisyydestä', mikä on yleinen tapa torjua vanhan psykoanalyttisen hegemonian vastaiset tulokset.

Friedmanista on selvästikin tulossa yksi uusi psykoanalyttisen paradigman auktoriteeteista. Friedmanin yhteen-vetoartikkelissa tunnustetaan se Hookerin (1957) klassisesta kontrollitutkimuksesta lähtenyt tutkimusperinne, jolla voitiin psykometrisin tutkimuksin osoittaa, ettei homoseksuaalisuuteen sinänsä liity mielenterveyden ongelmia. (Friedman ym. 1994, 926). Friedman käy myös läpi tutkimustulokset, jotka osoittavat ettei yksinomaiseenkaan homoseksuaalisuuteen liity foobista heteroseksuaalisuuden pelkoa, vaikka tämä on yksi perinteisen psykoanalyysin opinkappaleista (emt., 926). Friedman toteaa myös, että stereotypiat homoseksuaaleista lasten hyväksikäyttäjinä ja viettelijöinä eivät vastaa todellisuutta (emt., 926). Hän toteaa myös empiiristen yhteenvetotutkimusten osoittavan, ettei homoseksuaalien perhetaustassa ole mitään tiettyä mallia, vaan että seksuaalisen suuntautumisen taustat ovat monitekijäiset ja monimuotoiset (emt., 926).

Vaikka seksuaalinen suuntautuminen sinänsä ei liity mielenterveyden ongelmiin, ympäristössä esiintyvät kielteiset asenteet saattavat johtaa itsetunnon alhaisuuteen ja itseen kohdistuvaan vihaan, mikä saattaa Friedmanin mukaan

johtaa itsetuhopaineisiin. Itsemurhayrityksiä on nuorten homoseksuaalien keskuudessa huomattavasti enemmän kuin heteroseksuaalien keskuudessa varsinkin tilanteissa, joissa ei ole saanut mitään tukea omalle seksuaalisuudelleen. (emt., 926).

Friedman varoittaa yrityksistä seksuaalisen suuntautumisen muuttamiseksi, mikä ei kuitenkaan saa aikaan pysyviä vaikutuksia tunnetasolla.

Muuttumispyrkimysten takana on useimmiten sisäistettyä homofobiaa, uskonnollista syyllistämistä, ahdistus-ta ja masennusta. Friedmanin mukaan mielenterveysalan työntekijän tulisi pyrkiä homoseksuaalisuuteen mahdollisesti liittyvien syyllisyydentunteiden ja ahdistusten lievittämiseen. (emt., 927).

Friedmanin mukaan tieteellinen tutkimus ei anna mitään perusteita kohdella homoseksuaalisia henkilöitä eriarvoisesti työelämässä, lainsäädännössä, armeijassa, lastenhuoltajuudessa, adoptio-oikeuden tai samansukupuolisen parisuhteen oikeuksien kannalta. Mikään tieteellinen tutkimustulos ei anna Friedmanin mukaan oikeutusta homoseksuaalisten ihmisten eriarvoiselle kohtelulle tai heidän sulkemiselleen mistään ihmisyyhteisöstä (emt., 928).

Asenteiden muuttumista myös psykoanalyysin piirissä kuvaa se, että Friedman ym. (1993) julkaisi samansisältöisen yleiskatsausartikkelin Yhdysvaltain psykoanalyytikkoyhdistyksen lehdessä, jossa hän käy läpi mm. Radon, Bieberin ja Socaridesin oletukset ja toteaa, etteivät ne ole pystyneet puolustamaan paikkaansa psyko-sosiaalisen tutkimuksen kehittyessä. Friedman ym. (1993, 1187) tekee yhteenvetoa erilaisista seksuaalisen suuntautumisen syntymistä koskevista teorioista sekä muuttumisy yrityksistä. Friedmanin mukaan eroottinen objekti määräytyy ainakin miehillä jo varhaislapsuuden aikana ja vaikka eräitä uskonnollisesti motivoituneita yrityksiä (Pattison and Pattison 1980 ja Nicolosi 1991) on raportoitu, samansukupuolisen kohteen korvaaminen vastakkaisella

sukupuolella ei ole mahdollista seksuaalisen jatkumon homoseksuaalisessa ääripäässä olevilla henkilöillä. (Friedman ym. 1993, 1187).

Eroottista tuntemistapaa homoseksuaalisesta heteroseksuaaliseen Friedmanin mukaan ei pystytä saamaan aikaan psykoanalyysillä tai muulla psykoterapialla. Potilailla, joilla jo ennestään on biseksuaalista potentiaalia käytössään, voidaan saada aikaan muutoksia seksuaalikäyttäytymisen painopisteessä, jos arvomaailmaansa pystytään muuttamaan esimerkiksi uskonnollisella syyllistämällä, mutta tässäkin tapauksessa potilas edelleen kokee biseksuaalisia eroottisia fantasioita, vaikka reagoikin niihin käyttäytymisen tasolla eri tavalla kuin aikaisemmin. (Friedman ym. 1993, 1186-1187).

9.12 IFPS-konferenssi 1991: keskustelua psykoanalyysin nykytilasta

Vuonna 1991 Tukholmassa pidetty kansainvälinen konferenssi havainnollisti nykyhetken medikalisaatiota koskevaa diskurssia 'vaihtoehtoisen' psykoanalyysin sisällä IFSP:n (International Federation of Psychoanalytic Societies) konferenssissa Tukholmassa 14.-17. 1991, jossa yhtenä pääteemana oli homoseksuaalisuus. Aiheen pääpuhujina oli kolme psykoanalytikoita: Prof. Dr. Christa Rohde-Dachser (Saksa), Jonas Cohler, Ph.D. (Yhdysvallat) sekä Carolyn C. Grey, Ph.D. (Yhdysvallat).

Konferenssi havainnollisti myös eroja Freudin suoraa, saksalaisena säilynyttä perintöä vaalivan Frankfurtin yliopiston ja amerikkalaistuneen, adaptionistisen koulukunnan välillä. Konferenssissa muodostui debatti psykoanalyysin professori Rohde-Dachserin ja yhdysvaltalaisen psykoanalytikon Jonas Cohlerin välille. Cohler, joka puolusti Bieberin, Socaridesin ja McDougallin

kantaa homoseksuaalisuuden perverssiydestä ja vaarallisuudesta, syytti Rohde-Dachseria siitä, että tämä 'väärinkäytti' Freudia omiin tarkoitusperiinsä homoseksuaalisuuden 'normalisoimiseksi'.

Christa Rohde-Dachser (IFPS 1991, 1-18), joka on Frankfurtin yliopiston psykoanalyysin professori, toteaa useimmilla ihmisillä esiintyvän syvässä olevia sosiokulttuurisia ennakkoluuloja. Hän muistutti, että natsi-Saksassa homoseksuaalit poltettiin keskitysleirien uuneissa vain muutamia vuosikymmeniä sitten. Kirjoittaja ilmoittaa, että tämän tietäminen on johtanut hänet välttämään kyseenalaistamattomia yleistyksiä 'homoseksuaaleista' psykoanalyttisessä kirjallisuudessa. Näin erityisesti, koska suurimmassa osassa teorioita homoseksuaalisuus tulkitaan joksikin patologiaksi. Psykoanalyttikkojen oletukset lähtevät siitä, että 'koska heteroseksuaalisuus on normatiivista lisääntymistä ajatellen, se on yleisemminkin normatiivista'. Tällainen psykoanalyttinen asenne, joka on edelleen olemassa käytännössä muuttumattomana, on vastoin empiirisiä tutkimuksia. Rohde-Dachser pitää perusteltuna sitä, että Yhdysvaltain psykiatriyhdistys poisti homoseksuaalisuuden sairausluokituksestaan.

Rohde-Dachserin mukaan tässä kohtaa psykoanalyttikot ovat jääneet Freudista jälkeen, sillä Freud vastusti homoseksuaalisuuden leimaamista degeneraatioksi. Rohde-Dachser vetoaa Freudin lausuntoon, jonka mukaan "psykoanalyttinen tutkimus vastustaa kaikkia yrityksiä eristää homoseksuaalit muusta yhteiskunnasta ryhmäksi, jolla on tiettyjä yhteisiä oireita" (Freud 1953/1905, 145). Rohde-Dachser muistuttaa, että Freud piti kaikkia ihmisiä pohjimmiltaan biseksuaaleina, mikä mahdollistaa rakastumisen joko samaan tai eri sukupuoleen.

Rohde-Dachser tarkastelee psykoanalyttistä teoriaa konkreettisten, empiiristen tutkimustulosten valossa (joista hän mainitsee mm. Hookerin (1957) projektiiviset, Saghirin ja Robinsin (1973) sosiologiset ja Friedmanin (1988) psykoanalyttiset tutkimukset). Rohde-Dachserin mukaan: a) Homoseksuaalinen kohteenvalinta ei suinkaan merkitse samanaikaista heikkoa gender-identiteettiä. Gender-identiteetti saavutetaan ensimmäisten elinvuosien aikana eikä myöhempi kohteen valinta vaikuta muuttumattomaan gender-identiteettiin, b) On todennäköistä, että homoseksuaalisen suuntautumisen erilaiset muodot johtuvat monimutkaisesta geneettisten, hormonaalisten ja ympäristötekijöiden yhteisvaikutuksesta, c) Tutkimukset homoseksuaaleista, jotka eivät ole olleet psykiatrin potilaita ovat osoittaneet, että homopopulaatio ei eroa psykopatologiseen suuntaan vertailuryhmänä toimineista heteroseksuaaleista (Hooker 1957; Saghir & Robins 1973), d) Perinteisen psykoanalyysin ‘tyypillinen homoseksuaali’ on fiktiota. On suuri ero niiden välillä, joilla on ollut vahva homoseksuaalinen identiteetti alusta lähtien ja toisaalta niiden välillä, jotka ovat ‘tulleet esiin’ murrosiän aikana tai sen jälkeen, e) Rohde-Dachser näkee hyödyllisenä tehdä eron homoseksuaalisen *suuntautumisen* ja homoseksuaalisten *fantasioiden* välillä, joita löytyy seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta. Freudin mukaan nämä ilmensivät ihmisen perimmäistä biseksuaalisuutta.

Rohde-Dachser toteaa, että vuosisatoja jatkunut patriarkaatin perinne, jolloin kaikki oli suunnattu kohti isän idealisointia, on myös vaikuttanut psykoanalyttiseen ajatteluun. On mahdollista, että lesbosuhteissa naiset tänään yksinkertaisesti etsivät paikkaa, jossa on mahdollista idealisoida feminiinisyyttä, ilman että heidän isänsä tai miehet yleensä ovat sitä määrittelemässä.

Rohde-Dachser tekee yhteenvedon: on selvästi osoitettu, että ‘homoseksuaalisuutta’ ei ole yhtenä kokonaisuutena, vaan on olemassa joukko erilaisia homoseksuaalisuuden muotoja ja ilmenemistapoja. Sen vuoksi

homoseksuaalisuuden yleistä psykoanalyttistä teoriaa on mahdotonta tehdä. Hänen mukaansa järkevän psykoanalyttisen tutkimuksen tulisi keskittyä tiedostamattomaan homoseksuaaliseen suuntautumiseen ja sen merkitykseen homoseksuaalille itselleen. Sopeutumisen näkökulmasta homoseksuaalisuus saattaa heteroseksuaalisuuden tavoin täyttää useita eri funktioita, jotka palvelevat psyykkistä kehitystä ja psyykkisen tasapainon säilyttämistä.

Loppusanoissaan Rohde-Dachser kertoi yrittäneensä välittää 'homoseksuaalisuuden' hahmottamista osana laajempaa seksuaalisuuden mahdollista komponenttia, jota voidaan käyttää usein eri tarkoituksiin: mielihyvän samoin kuin lisääntymisen palvelukseen. Hänen mukaansa olisi tärkeätä ymmärtää mitkä yksilökohtaiset ja kollektiiviset pelot estävät ihmisiä kehittämästä tätä potentiaalia - luultavasti samat pelot, jotka ruokkivat homoseksuaalisuuden häpäisyä yhteiskunnassa.

Konferenssin jälkeen pyysin professori Rohde-Dachseria arvioimaan psykoanalyttisen teorianmuodostuksen tilaa Euroopassa homoseksuaalisuuden suhteen. Hänen mukaansa: ”Saksassa on tällä hetkellä vilkas debatti psykoanalyttisestä lähestymistavasta homoseksuaalisuuteen. Bieberia ja Socaridesia ei suinkaan pidetä vanhentuneina, mutta monet kollegat asettavat kyseenalaisiksi heidän näkemyksiään.” (Haastattelu, professori Christa Rohde-Dachser, 30.12.1995).

Jonas Cohler (IFPS 1991, 9-13), yhdysvaltalainen psykoanalyttikko ilmoitti konferenssissa olevansa jyrkästi eri mieltä Rohde-Dachserin kanssa siinä, että homoseksuaalisuus olisi progressiivista kehityksen tai sopeutumisen perspektiivistä katsoen. Cohler puolustaa Bieberin, Socaridesin ja McDougallin adaptationistista koulukuntaa vedoten, samoin kuin Rohde-Dachser, Freudin

kolmeen esseeseen seksuaalisuuden teoriasta (Freud 1953/1905). Cohler pitää Rohde-Dachserin tapaa lukea Freudia ‘tarkoitushakuisena’ ja ilmoittaa, että hänen omassa tavassaan lukea Freudia *ei* käy ilmi homoseksuaalisuuden ‘normalisointia’. Ensinnäkin Cohlerin mielestä homo-seksuaalisuus *sinänsä* on ‘patologinen tila’ riippumatta piilotajuisista tarkoituksista, koska se representoi realiteettien kieltämistä ja perversiota.

Toiseksi Cohlerin mukaan homoseksuaalisuus ei ole progressiivinen kehityskaskel, vaan heijastaa fiksaatiota preoidipaali- tai oidipaalitasoille ja realiteettien kieltämistä. Cohler käyttää perinteistä psykoanalyttistä argumentaatiotapaa: hän vaikenee tyystin terveitä homoseksuaaleja koskevista empiirisistä tutkimuksista ja puolustaa kantaansa homoseksuaalisuudesta sairautena ja perverssyytenä käyttämällä esimerkkinä yhtä (1) ainoaa homoseksuaalista sairaustapausta omasta praktiikastaan, yli kymmenen (10) vuotta kestänyttä, neljä kertaa viikossa käytyä psykoanalyysistä! Tällä analysoitavalla oli Cohlerin tulkinnan mukaan ‘vahva anaalinen, sadistinen, libidinaalinen fiksaatio’ ja hän oli käyttäytynyt analyttikkoa kohtaan ‘vastustaen, vihaisesti ja vastarintaa harjoittaen’ suurimman osan kymmenestä analyysi-vuodesta. (emt., 12).

Pelkästään omaan kliiniseen kokemukseensa vedoten Cohler katsoo, että homoseksuaalisuus *sinänsä* on ‘patologinen tila’ ja ‘fiksaatio preoidipaaliselle ja/tai oidipaaliselle tasolle’. (emt., 11.). Edelleen Cohler kiistää ‘kliiniseen materiaaliinsa’ vedoten jyrkästi Rohde-Dachserin tulkinnat väittämällä Bieberin ja Socaridesin adaptio-naalisen koulukunnan mukaisesti homoseksuaalisuuden olevan ‘sairasta’, ‘tuskaa tuottavaa’ ja ‘hengenvaarallista’:

”Yrittäisikö tri Rohde-Dachser todella uskotella meille, että arkaaiset objektisuhteet, pregenitaaliset fiksaatiot joihin kuuluu tuskan tuottaminen toisille, itsetuhoisa käyttäytyminen joka saattaa olla hengenvaarallista potilaalle, elämä jota hallitsee toistamispakko --- voisi olla progressiivista tai luovaa? Sellainen johtopäätös, vaikka hyvää tarkoittava, on etäällä tosiasiallisesta kliinisestä

aineistosta ja --- naiivia kun tarkastellaan eläviä, empiirisiä tosiasioita homoseksuaalisuudesta sellaisina kuin ne näyttävät psykoanalyttisessä hoidossa. Minusta näyttää, että homoseksuaalinen adaptaatio on arkaainen rakenne, joka edustaa fiksaatiota ja regressiota”. (emt., 13).

Carolyn C. Grey (IFPS 1991, 14-19), yhdysvaltalainen psykoanalyttikko, yhtyi Rohde-Dachserin puheenvuoroon. Grey kritisoi perinteistä psykoanalyttistä tutkimusta, joka on fokusoitunut patologiaan ja joka on vain vähän kiinnostunut rakentavista inhimillisistä kokemuksista ja että jätämme huomioonottamatta ‘mielihyvän’ ja ‘toimeentulemisen’ tarpeet, joita homoseksuaalisuus saattaa palvella. Hän myös varoittaa tilastollisen keskiarvon (heteroseksuaalisuus) sekoittamista mielenterveyteen. Greyn mukaan useat uudet tutkimukset puhuvat sen puolesta, että homoseksuaalisuus ei ole patologista. Hän mainitsee esimerkiksi Bellin ja Weinbergin (1978) laajan sosiologisen tutkimuksen, jonka mukaan suurinta osaa homosek-suaalisiksi luokitelluista henkilöistä ei voida erottaa elämän ei-seksuaalisten komponenttien osalta.

Grey mainitsee mitä kaikkia kontrollitutkimuksia on tehty homojen tasapainon tutkimiseksi. Aihepiirejä ovat olleet ‘arvostelukyky’, ‘stabiilius’, ‘luotettavuus’, ‘yleiset sosiaaliset ja työhön liittyvät kyvyt’, ‘ahdistus’ ja ‘työkyvyttömyys’ (Melton 1989). Näissä vertailututkimuksissa ei saatu myöskään eroa heteroseksuaaleihin depressiota, ahdistusta tai psykosomaattisia oireita koskevilla asteikoilla. Grey viittaa myös Kinseyn (1948) tutkimukseen sekä Fordin ja Beachin (1951) tutkimuksiin, jotka osoittavat että homoseksuaalisuutta ilmenee laajasti ja se on hyväksyttyä monissa kulttuureissa, sekä tutkimuksiin, joiden mukaan homoseksuaalisten potilaiden ongelmat ovat lähinnä syrjinnän ja sosiaalisen stigmatisaation seurausta eivätkä sisäsyntyistä patologiaa. Grey viittaa esim. Hookeriin (1957) ja sosiaalisen interaktionismin teoriaan pohjaaviin Gagnoniin ja Simoniin (1973).

Greyn mukaan tutkimukset osoittavat, että uskomustemme sitkeys homoseksuaalisuuden patologiaan on vähemmän tutkimuksen tulosta kuin juutalais-kristillisen kulttuuritaustamme tulosta, Grey yhtyy Szaszin kritiikkiin toteamalla, että synnin sijasta perinteinen psykoanalyysi naamioi implisiittiset moraaliarvot pseudo-lääketieteelliseen mielenterveyden kieleen.

Homoseksuaalisuuden psykoanalyttistä ymmärrystä haittaa edelleen Greyn mukaan länsimainen seksistinen ja heteroseksistinen yhteiskunta. Täällä seksuaalisuus ja sosiaalinen sukupuoli rooli ovat toisiinsa liittyviä rakenteita, jotka organisoivat sekä sosiaalisen todellisuuden että psyykkisen kokemuksen. Greyn mukaan se, minkä koemme realiteettien rakenteelliseksi kuvaukseksi, itse asiassa sisältää voimakkaita sosiaalisia pakkoja siitä, miten miesten ja naisten *tulisi* ajatella, tuntea ja käyttäytyä. Sokeutemme sosiaalisille normeille teorioissamme sosiaalisesta sukupuolesta (*gender*) ja seksuaalisuudesta on johtanut meidät heteroseksismiin: uskomaan epäkriittisesti, että heteroseksuaalisuus *yksin* on luonnollista ja oikeaa. (IFPS 1991, 14).

Greyn mukaan ehkä perusvirhe psykoanalyttisissä teorioissa on se, ettei nähdä motivaatioiden ja merkitysten monimuotoisuutta, joka sisältyy mihin tahansa käyttäytymiseen, seksuaalisuus mukaanlukien. Me olemme olleet rajautuneita siihen *biologistiseen* olettamukseen, että seksuaalisuus on kokemuksemme suurin järjestäjä ja että se voidaan pelkistää puhtaasti fysiologiseksi vietiksi, jolla olisi sisäinen muoto ja jonka tarkoitus on olla heteroseksuaalinen. Mutta on hyvin kyseenalaista voidaanko mikään inhimillinen seksuaalinen halu tai teko selittää yksinomaisesti biologisin termein. Seksuaalisuus ilmenee sosiaalisessa kontekstissaan. Greyn mukaan patologisoimalla homoseksuaalisuus ja tämän seksuaalisen aspektin asettaminen identiteetin keskiöön, merkitsee sitä, että emme ota huomioon inhimillisen elämän ja seksuaalisuuden kompleksisuutta.

Greyn mukaan stigmatisaation vaikutusta ei voida aliarvioida. Se tuottaa jatkuvaa häpeän tunnetta ja poissulkemista sekä yksityisellä että julkisella alueella.

Useissa yhteisöissä on vielä lainsäädännöllisiä rajoituksia, homoseksuaaleihin kohdistuva väkivalta on yleistä. Suuri yleisö liittyy homoseksuaalisuuden vielä pääasiallisesti syntiin tai sairauteen, homot ovat vitsien ja halventavien huomautusten kohteena.

Siten, Greyn mukaan, sosiaalinen stigmatisaatio lähes vääjäämättä luo emotionaalisesti estävän ja vahingoittavan ympäristön homoksi identifioidulle henkilölle. Toinen stigmatisaation seuraus on, että monet homot ovat jatkuvasti sosiaalisesti konfliktissa. Toisaalta he haluavat avoimesti osoittaa identiteettinsä ja kehittää julkista kunniaa ja ryhmään sitoutumista. Toisaalta he saattavat pelätä monia kielteisiä sosiaalisia ja ammattiin liittyviä ongelmia.

Yksi syrjinnän tärkeistä seurauksista on se, että stigmatisoidusta identiteetistä tulee keskus, jonka ympärille kaikki itsetorjunta keskittyy. Syrjinnän kohde saattaa uskoa, että kaikki hänen häpeäntunteensa ja kaikki epäonnistumiset johtuvat hänen homoseksuaalisuudestaan. Toinen tärkeä seikka homoseksuaalisen elämän hahmottamisessa on sosiaalisen sukupuoliroolin (genderin) ominaisuus identiteetin ja elämäntavan määrittelijänä. Heteroseksismin perussääntöjen mukaan kaikkien yksilöiden tulisi haluta ja harjoittaa sukupuolielämää vain toista sukupuolta olevien ihmisten kanssa.

Grey lopettaa perusperiaatteellaan: ”Psykoanalytikkoina emme ole tekemisissä pelkästään sairauksien tai irrallisten käyttäytymismuutosten kanssa. Meidän ei pitäisi myöskään käsitellä homoseksuaalisuutta näillä termeillä. Se on yksi aspekti yksilön minästä, joka työskentelee samojen kriittisten alueiden kanssa, jotka muotoilevat koko elämäämme”. Greyn mukaan: ”Meidän tulee

rekonstruoida homoseksuaalisuus tämän tosiasian huomaamiseksi.” (IFPS 1991, 18).

Tiettyjen psykoanalyttisten suuntauksien piirissä on siis tapahtumassa avautumista suhteessa homoseksuaalisuuteen. On kuitenkin huomattava, että konferenssin järjestäjä IFPS, joka on suomalaisen Therapie-säätiön katto-organisaatio, on ‘oikeaoppisen’ kansainvälisen psykoanalyttikkoyhdistyksen (IPA) kilpailija. Therapie-säätiö on suhtautunut homoseksuaalisuuteen hillitymmiin ja on kutsunut jopa SETA:n edustajan seminaariinsa puhumaan homoseksuaalisuudesta 1980-luvulla. Kuten Therapie-säätiön johtohahmo Martti Siirala itsekin toteaa, psykoanalyttisten koulukuntien edessä on vielä niihin liittyvän ‘uskontoisuuden’ ja ‘lahkonomaisuuden’ selvittäminen. Siiralan mukaan psykoanalyttisten koulukuntien väliset yleiset tulkintaerimielisyydet ovat johtaneet ‘rituaalisuuteen’, kilpailevien suuntausten ‘syrjintään’ ‘pelon’ ja ‘epäluulon’ merkeissä. (Siirala 1983, 12).

9.13 Richard Isay: psykoanalyysin avautuminen

Psykoanalyttikko Richard Isayn (1989) tutkimus on vastaesimerkki homoseksuaalisuutta patologisoiville psykoanalytikoille. Isay edustaa uutta yhdysvaltalaista psykoanalyttistä suuntausta suhteessa homoseksuaalisuuteen. Isay on myös tutkinut psykoanalysoitavia potilaita, mutta kaikki ovat hänen omia potilaitaan, eikä kyselylomakkeen kautta tavoitettuja, kuten Bieberin raportissa. Isayn otos oli yli 40 homomiestä, jotka eroavat Bieberin otoksesta siinä, että Isayn potilaat olivat kaikki oman homoseksuaalisuutensa hyväksyviä eikä heillä ollut mitään psykiatrisia sairauksia. Monet ovat tulleet psykoanalyysiin pystyäkseen paremmin hyväksymään homoseksuaalisuutensa.

Isayn mukaan hänen homopotilaittensa seksuaalisuus on normaalia. Aikaisemmissa psykoanalyttisissä tutkimuksissa on Isayn mukaan tehty mm. se virhe, että on sekoitettu sosiaaliset arvot terveysarvoihin ja psykoanalyttikot pitivät homoseksuaalisuutta sairautena, koska tämä asenne heijasti sen yhteiskunnan sosiaalisia ennakkoluuloja, jossa he elivät ja työskentelivät. Isay myöntää, ettei hänkään ole saanut satunnaisotantaa homoista. Hän uskoo, että hänen asiakkaansa eroavat muista ei-potilasotoksista siinä, että he ovat psykologisesti kiinnostuneita ja päättäneet elää niin vapaina konflikteista kuin mahdollista. Monet potilaat olivat mielenterveystyöntekijöitä, eikä kukaan tullut pyytämään seksuaalisen suuntautumisensa muuttamista. Bieberin otoksessa taas valtaosa potilaista piti itseään sairaina ja halusi muuttua. Isay pitää Kinseyn, Hookerin sekä Fordin ja Beachin töitä merkittävinä. Aikaisemmin psykoanalyttikot ovat tehneet johtopäätöksiä vain ihmisistä, jotka ovat olleet vakavassa konfliktissa seksuaalisen suuntautumisensa kanssa, mutta tämä ei ole tyypillistä homoille yleensä. (Isay 1989, 5-6).

Isayn mukaan senaattori McCarthyn homovainojen aikana varhaisella 1950-luvulla teoriat homoseksuaalisuudesta patologisena adaptaationa vahvistuivat ja homoseksuaalien erottaminen psykoanalyttisistä instituutioista alkoi. Synnyttyään radikaalina liikkeenä, psykoanalyysistä oli tullut konservatiivinen suhteessa homoseksuaalisuuteen. Monet psykodynaamisesti orientoituneet terapeutit ovat uskoneet, että 'tervettä' on se, mikä on sosiaalisesti adaptiivista (sopeutuvaa). Tämän vuoksi ortodoksiset psykoanalyttikot määrittelevät homoseksuaalisuuden epänormaaliksi, koska se ei ole heteroseksuaalisuutta. Isayn mielestä tällainen kanta ilmentää sen yhteiskunnan sosiaalista vinoutumaa, jossa psykoanalyttikko elää ja työskentelee. (emt., 5-7).

Tehtyään kliinistä työtä yli 20 vuotta, psykoanalyttikko Isay on päätenyt vakaumukseen, jonka mukaan homoseksuaalisuus on ei-patologinen

seksuaalisuuden variaatio. Monet homomiehet muistavat jo noin neljän vuoden iässä olleensa 'erilaisia', vaikka useimmat katsoivat homoeroottisen kiinnostuksensa alkaneen 8-14 vuoden iässä. Isay tarkoittaa olettamuksia Bieberin lapsi-vanhempi-suhteista. Isayn mukaan sitova äiti niin homo- kuin heteroseksuaalilla johtaa mielenterveysongelmiin, jotka ovat homoseksuaalisuudesta täysin riippumattomia, mutta joista vanhemmat psykoanalyttikot ovat tehneet virheellisiä yleistyksiä (emt., 60). Syy isän kokemiseen etäisenä on muistiharha, jolla vältetään eroottisen kiinnostuksen tunteminen isää kohtaan. Mahdollinen syy isän etäisyyteen on myös se, että isä havaitsee pojan poikkeavaksi. (emt., 34). Isayn mukaan hänen työnsä on saanut hänet vakaumukseen, jonka mukaan homopotilailla ei ole suurempaa patologiaa kuin heteropotilaillakaan. Mutta, toisin kuin muut psykoanalyttikot, hän ilmoittaa työskentelevänsä itsensä hyväksyvien homomiesten kanssa.

Isay ei työnsä perusteella ole havainnut mitään eroja homo- ja heteropotilaiden lapsuusajan suhteissa vanhempiin. Kasvatustapa ei Isayn mukaan näytä vaikuttavan seksuaalisen suuntautumisen syntymiseen. Pojalla, jolla on dominoiva äiti, on samat mahdollisuudet kasvaa homoseksuaaliksi kuin pojalla, jonka äiti tukee ihanteellisesti poikansa kasvua ja kehitystä. Kuitenkin on todennäköistä, että dominoivan äidin poika aikuisena, olipa hän homo tai hetero, muodostaa suhteita, jotka ovat täynnä raivoa niitä kohtaan, jotka hänen mielestään uhkaavat ympäröidä tai sitoa hänet. (emt., 22).

Monien psykoanalyttikkojen mukaan homomiehet kokevat isiensä olevan usein etäisiä ja vihamielisiä lapsen varhaisina vuosina. Isayn mukaan isät yleensä vaistoavat homoseksuaalisen lapsen olevan 'erilainen' kuin muut pojat perheessä, erilainen kuin hän itse ja pojan ikätoverit. Nämä pojat saattavat olla tavallista sensitiivisempiä, heillä saattaa olla enemmän esteettisiä harrastuksia, eivätkä he ehkä ole yhtä kiinnostuneita kilpailuharrastuksista ja he saattavat olla

vetäytyvämpiä kuin heteroseksuaalisesti suuntautuneet pojat. Tämä saattaa johtaa isän vetäytymiseen ja suosimaan vanhempia tai nuorempia miespuolisia sisaruksia, jotka vaikuttavat sosiaalisemmilta, tavanomaisemmilta ja ‘mas-kuliinisemmilta’. Jotkut homoseksuaalisten poikien isät saattavat tietoisesti tai tiedostamattaan havaita, että heidän pojillaan on erityinen tarve läheisyyteen ja eroottiseen kiintymyseen isään. Nämä isät saattavat vetäytyä, koska heidän omat tiedostamattomat homoeroottiset piirteensä tuottavat ahdistusta. (emt., 34).

Isay paljastaa normalisoivankin psykoanalyysin periamerikkalaiset arvot täsmentämällä, mitä psykoanalyttinen ‘poikkeavuus’ on: poikalapsi ei halua lyödä muita, ei ole kiinnostunut aggressiivisista toimista, on jokseenkin vetäytyvä, sekä on lähinnä kiinnostunut esteettisistä ja taiteellisista harrastuksista (emt., 39). Monessa eurooppalaisessa kulttuurissa mainitut piirteet, älyllisyys ja rauhanomaisuus, saattaisivat olla jopa toivottavia. Yhdysvaltalaiset kulttuuriarvot tunkeutuvat psykoanalyttiseen teoriaan kun Isay toistaa samat ‘poikkeavuuden’ amerikkalaiset operationalisoinnit: jos poika ei nuorena pidä baseballista, hänen täytyy olla häiriintynyt, joko hormoneiltaan tai sosiaaliselta sukupuoli-identiteetiltään (Esim. Bieber ym. 1962, 175; Bell ym. 1981, 80; Friedman 1988, 33-48. Myös Hamer ym. (1994, 167) tukee olettamustaan homoseksuaalisuudesta ‘mamanpoikageenin’⁴³ aiheuttamana viittaamalla tutkimuksiin, joiden mukaan homomiehet pitäisivät heteroita vähemmän baseballin pelaamisesta.

Sosiologiselta kannalta Isayn näkemyksissä on amerikkalaisuuden lisäksi muitakin ongelmia. Hän pitää seksuaalisuutta sisäänrakentuneena, ‘essentialistisena’ ominaisuutena ja näyttää pitävän homoseksuaalisuutta

⁴³ Hamer käyttää termiä ‘sissy gene’. Termi ‘sissy’ on hyvin halveksiva termi ja tarkoittaa ‘naisellista’, ‘heikkoa’ ja ‘surkeaa’. On yllättävä, että tieteellisessä kielessä käytetään tällaista terminologiaa.

‘synnynnäisenä’ (Isay 1989, 137). Isay torjuu perinteisen psykoanalyttisen käsityksen homoseksuaalisuudesta kehityshäiriönä tavalla, joka muistuttaa perinteisten psykoanalyttikkojen tapaa torjua kritiikkiä vetoamalla esittäjän ‘psykyseen häiriöön’. Isaylle tapa, jolla monet psykoanalyttikot kiihkeästi pitävät kiinni heteroseksuaalisuuden ylempi-arvoisuudesta saattaakin johtua siitä ahdistuksesta, jota miesanalyttikot kokevat joutuessaan hyväksymään ammattiinsa liittyvän passiivisuuden ja feminiiniset piirteet. (emt., 146).

Isay mainitsee Evelyn Hookerin ja muiden vastaavat tutkimukset ja toteaa yhteenvetona, ettei vertailututkimuksissa homoseksuaaleilla ilmene suurempia mielenterveyden ongelmia (emt., 15). Isay korostaa, että on erityisen vahingollista pyrkiä muuttamaan homoseksuaalia heteroksi. Tällaiset yritykset ovat vahingollisia itsetunnolle, jota isän koettu etäisyys ja yhteiskunnan ennakkoluulot ovat heikentäneet. (emt., 47). Vailla hyväksyvää tukea varhaisista lapsuusvuosista alkava homoidentiteetin kehittyminen tuo meidän kulttuurissamme mukanaan syyllisyyden ja itseinhon taakan, joka puolestaan voi estää sosiaalista integraatiota. Esiintulo (‘coming out’) ja positiivisten roolimallien löytäminen ovat Isayn mukaan tärkeitä varhaisuoruuden stigmatisaation ja eristyneisyyden vastapainoksi. (emt., 62-63).

Isayn suositus homomiehille, jotka hakevat psykoterapiaa on, että jos he haluavat purkaa sisäistetyn homofobian ja muut lapsuuden kehityksen piirteet, jotka aiheuttavat huonoa itsetuntoa, heillä täytyy olla terapeutti, joka pitää heitä kykenevinä tyydyttäviin ja rakastaviin ihmissuhteisiin homoseksuaalisina miehinä. Terapeutilla täytyy olla vakaumus, että potilaan homoseksuaalisuus on normaalia ja luonnollista. Sellaista asennetta voi vakuuttavasti ylläpitää vain sellainen teoreettinen perspektiivi, jonka mukaan homoseksuaalisuus on normaali kehityksen päätepiste *joillekin* miehille.

Seksuaalisen suuntautumisen muuttamiseen tähtäävän psykoanalyysin jälkeinen depressio johtuu huonon itsearvostuksen ja huonon minäkuvan kärjistämisestä, jota vahvistaa se, että terapeutti havaitsee ja tulkitsee potilaan homoseksuaalisuuden negatiivisella tavalla. (emt., 114). Terapeutti, joka ei hyväksy potilastaan homoseksuaalina vahvistaa entisiä kielteisiä mielikuvia, mikä haittaa hänen kykyään positiivisempiin suhteisiin ja kokemuksiin. (emt., 121).

Homovihan juuret ovat Isayn mukaan siinä, että vihataan feminiiniseksi havaittavaa ja leimattavaa miehessä. Yhteiskunnissa, joissa nainen on alistettu, pelätty tai syrjitty, miehet kokevat itsensä heidän saastuttamikseen, 'feminiinisiä' piirteitä miehessä inhotaan. Sen sijaan jos miehet arvostaisivat naisia, ei pidettäisi pahana, jos mies osoittaisi joitakin naisille tyypillisiä luonteenpiirteitä. Androgyniaa ei tukahduteta, kuten hypermaskuliinisissa yhteiskunnissa, vaan sitä arvostetaan. (emt., 128).

Isayn mukaan aids-kriisillä on syvä vaikutus homomiehiin. Sitä ei voi ymmärtää, ellei kuvittele miltä nuoresta murrosikäisestä tuntuu, kun hän lukee homomiesten 'olevan vastuussa' aidsin leviämisestä tai kuinka paljon häntä loukkaavat lukuisat julkiset pakkotestivaatimukset. Epidemia lisää uuden ulottuvuuden homojen itsetunto-ongelmiin. Jotkut terveet nuoret aikuiset hahmottavat itsensä nyt mahdollisina kuoleman levittäjinä ja toiset ovat tulleet äärimmäisen pelokkaiksi taudin suhteen. Isay kertookin antavansa turvaseksivalistusta homopotilailleen heti alussa. (emt., 67-72).

Isay toteaa pitkään psykoanalyysissä uskotun, että patologisten vanhempisuhteiden vuoksi homomiehet olisivat kykenemättömiä kiinteisiin ihmissuhteisiin. Muutamilla miehillä onkin sitoutumisen pelko, mikä heijastaa hylkäämisreaktiota isän tai ikätovereiden taholta. Pitkän parisuhteen tiellä voi

todella olla esteitä, mutta ne on poistettavissa terapialla. Yksi tekijä, joka pitää homoliitot yhdessä on suurempi *emotionaalisen* uskollisuuden painotus. Kun parin jäsenillä ei ole juridisia, sosiaalisia eikä uskonnollisia siteitä, emotionaalisesta uskollisuudesta tulee tärkeä tekijä. Emotionaalinen uskollisuus ei välttämättä kärsi seksuaalisesta avoimuudesta, ulkopuoliset seksuaalikontaktit saattavat olla hyväksi joillekin suhteille. Monessa homosuhteessa on enemmän rehellisyyttä ja vähemmän tekopyhyyttä verrattuna heterosuhteisiin, Isay toteaa (emt., 90).

Isayn mukaan oma kokemus ja kirjallisuuden lukeminen ovat johtaneet kahteen vakaumukseen. Ensinnäkin hänen tutkimansa miehet voivat homoseksuaaleina elää tyydytystä tuottavissa ja stabiileissa rakkaussuhteissa. Toiseksi, yritykset muuttaa asiakkaan seksuaalista suuntautumista ovat tälle vahingollisia. (emt., 110-112)

Isay korostaa erityisesti sitä, että muuttamiseen tähtäävä psykoanalyysi aiheuttaa depressiota terapeutin suhtautuessa homoseksuaalisuuteen kielteisesti, mikä alentaa itsetuntoa ja vahingoittaa minäkuva. Isay luettelee useita esimerkkejä siitä, miten suuntautumisen muuttamiseen tähtäävä psykoanalyysi on vain syventänyt ahdistusta. Hänen mielestään on ammattitaidottomuutta väittää, että vain heteroseksuaalisuus takaa parisuhteen onnellisuuden. Psykoanalyytikko Isay kannattaa ennaltaehkäisevää terapiaa syrjintää vastaan. Jos lapsi osoittautuu homoseksuaaliseksi, hänen vanhempiaan ja perhettään pitäisi neuvoa välttämään hyljeksintää, itsetunnon vaurioita ja kielteistä minäkuva (emt., 131).

Katsauksessaan psykiatrisen teorianmuodostuksen nykytilaan Herman toteaa Isayn ja vastaavien uutta psykoanalyysiä edustavien uranuurtajien työstä:

”Tässä homomyönteisessä psykoanalyysissä homoseksuaalisuus ei ole kehityspysähtymän oire.

Se ei myöskään ole kypsymättömyyttä tai perverssiä. Se ei ole millään tavoin heteroseksuaalisuutta alempiarvoista, vaan täsmälleen samanarvoista ja samansuuntaista.” (Herman 1995, 124).

9.14 Sairausleiman virallinen poistuminen (ICD-10)

Vuonna 1973 homoseksuaalisuus poistettiin yhdysvaltalaisesta sairausluokituksesta, mutta sen tilalle tuli psykoanalyttikkoja varten tehtynä kompromissina luokka ‘ego-dystoninen homoseksuaalisuus’ eli ‘itseä häiritsevä homoseksuaalisuus’ uuteen DSM-III -luokitukseen. Psykoanalyttikot muutamaa poikkeusta lukuunottamatta kokivat homoseksuaalisuuden poistamisen sairausluokituksesta katkerana tappiona.

Kiistan molemmat osapuolet olivat kuitenkin hiljaa uudesta luokasta ‘ego-dystoninen homoseksuaalisuus’, peläten uutta kiihkeätä kamppailua. Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen taholta myönnettiin, että kyseessä oli kompromissiratkaisu (Bayer 1987, 211). Terry Stein, joka oli APA:n homo-lesbo- ja biseksuaaliasioiden komitean jäsen arvosteli ‘itseä häiritsevän’ homoseksuaalisuuden käsitettä. Kaikkein kriittisin lähde sille, että homoseksuaalisuudesta tulee ‘itseä häiritsevä’ on ‘sosiaalisesti opittu homoseksuaalisuuden halventaminen’. Sellaisena tuskallisen! kokemuksena se oli vain vaihe, joka jokaisen homon ja lesbon oli käytävä läpi matkalla kohti oman seksuaalisen suuntautumisen hyväksymistä. Lyhyesti ‘ego-dystoninen homoseksuaalisuus’ muodosti Steinin mukaan iatrogeenisen eli lääketieteen aiheuttaman häiriön. (emt., 212). Tämä kiista käytiin yllättävän hiljaisuuden vallitessa, psykoanalyttinen yhteisö oli asiasta lähes täysin hiljaa.

‘Ego-dystonisen homoseksuaalisuuden’ poistaminen korjatusta sairausluokituksesta DSM-III-R tapahtui Yhdysvalloissa kaikessa hiljaisuudessa 28.6.1986 (Bayer 1987, 217). Vuonna 1994 julkaistussa luokituksessa DSM-IV

ovat jäljellä ns. parafiliat (ekshibitionismi, fetisismi, frotteurismi, pedofilia, seksuaalinen masokismi, seksuaalinen sadismi ja voyeurismi). Homoseksuaalisuutta ei mainita koko luokituksessa. Sensijaan siinä on katsottu tarpeelliseksi huomauttaa, että poikkeavuuden käsitteet, seksuaalikäyttäytymisen standardit ja sopivan gender-roolin käsitteet vaihtelevat kulttuurista toiseen (DSM-IV, 493).

Terry Stein on myöhemmin todennut, että jopa homoseksuaalien kansainväliset organisaatiot (ILGA) aluksi vastustivat ‘ego-dystonisen homoseksuaalisuuden’ kategorian poistamista WHO:n luokituksesta pelätessään konservatiivisten psykoanalyttikoiden reaktioita ja mahdollisia yrityksiä palauttaa kostoksi homoseksuaalisuuden luokittelu sairaudeksi. (Haastattelu, Terry Stein, 25.7. 1996).

Homoseksuaalisuuden *virallinen* luokittelu sairaudeksi poistui koko maailmasta kun vuonna 1993 julkaistu WHO:n sairausluokitus ICD-10 astuu voimaan maittain, mikä tapahtui Suomen kohdalla lääkintäviranomaisten ottaessa ICD-10:n käyttöön 1.1. 1996 (Ks. Tautiluokitus 1995; ICD-10, 1993).

STAKES:in julkaisemassa suomenkielisessä tautiluokituksessa ICD-10 todetaan pääluokassa F66 (‘Sukupuoliseen kehitykseen ja suuntautumiseen liittyvät psykologiset ja käytöshäiriöt’) vielä nimenomaisesti väärinkäsityksien ja väärinkäytöksien välttämiseksi, että ”Sukupuolista suuntautumista sinänsä ei tule pitää häiriönä”. (Tautiluokitus 1995, 230).

10. UUDEN VUOSITUHANNEN HAASTEET

10.1 Sosiobiologinen vastareaktio

Weeksin mukaan vetoaminen 'luontoon' tai 'biologiaan' ovat voimakkaimpia mahdollisia argumentteja. Ne näyttävät asettavan sanojansa pysyvien 'tosiasioiden' ja 'totuuden' taakse. Väitteet näyttävät ilmaisevan ihmisten perusolemuksen ja heidän tiensä eteenpäin. Ne näyttävät kertovan 'totuuden'. 'Luonnon totuuksiin' voidaan turvautua aina sosiaalisen epävarmuuden aikoina. Turvautuminen luontoon antaa myös suojaa tieteellistä epävarmuutta vastaan. Weeks pitää biologisiin selityksiin turvautumista retorisisina keinoina; kun sosiologisia ja psykologisia selityksiä ei näytä löytyvän, oletetaan, että taustalla täytyy olla biologinen selitys. 'Biologia' täyttää tyhjiön, jonka sosiaalinen teoretisointi on jättänyt. Biologisilla argumenteilla on selitetty niin sosiaalista sukupuolta kuin seksuaalista suuntautumista. Sosiaalisen todellisuuden selittäminen biologialla toimii kuitenkin intellektuaalisena esteenä ja lopettaa alkuunsa asioiden syvemmän pohtimisen. (Ks. esim. Weeks 1985; Pulkkinen 1996).

Tultaessa laman ja sosiaalisen epävarmuuden 1990-luvulle on yleisemminkin nähtävissä asenteiden konservatiiviseksi muuttumisen vaikutus myös 'tieteellisiin' teorioihin ja ajattelutapoihin. On nähtävissä 'luontoon' vetoavan sosiobiologisen vastareaktion nousu, jolloin psyykkisten ilmiöiden, naisten ominaisuuksien ja homoseksuaalisuuden selittämistä pyritään palauttamaan jälleen anatomiaan ja biologiaan, aivojen rakenteeseen ja geeneihin. Yhden virsitanpylvään ja yhteenvedon muodostaa *Scientific American* -lehden teemanumero *Mind and Brain* (September 1992, vol. 267, no. 3). Tässä ajattelutavassa pyritään tukeutumaan yksinkertaisiin, konkreettisiin, käsinkosketeltaviin anatomisiin ilmiöihin, kuten aivojen rakenteeseen, neuroniratojen ominaisuuksiin, geeneihin ja hormoneihin vaikeammin tajuttavien sosiologisten, sosiaalipsykologisten ja lingvististen selitysten sijasta. *Scientific American* -lehden teemanumerossa tarkastellaan mm. kielen oppimisen selittämistä neuraalisilla rakenteilla, skitsofrenian selittämistä prefrontaalisen korteksin hermoratojen toimintahäiriöillä,

homoseksuaalisuuden selittämistä hypotalamuksen tiettyjen tumakkeiden poikkeavan koon avulla, sekä miesten parempaa suorituskkyä erällä olennaisilla alueilla, kuten avaruudellinen havainnointi, tikanheitto ja matematiikka rottakokeilla tuetuilla hormonitutkimuksilla. Teemanumerossa esitellään olettamuksia, joiden mukaan miehille tyypillinen aggressiokäyttäytyminen selittyisikin dihydrotestosteronilla sen vaikuttaessa amygdalaan, eikä esim. sukupuoli järjestelmällä tai sukupuolirooleilla. Miesten ja naisten välinen essentiaalinen (perimmäinen) ero selittyisi teemanumeron mukaan miesten ja naisten aivojen rakenteen erilaisuudella, erityisesti aivopuoliskoja yhdistävän aivokurkiaisien (*corpus callosum*) muodolla.

Kun psykoanalyttinen käsitys tieteen tulosten johdosta on osoittautunut horjuvaksi, myös monet homoseksuaalisuuden syyteorioiden hakijat ovat kritiikittömästi menemässä takaisin biologisiin ja hormonaalisiin selitysmalleihin. Yksi pitkäaikaisimpia, useita vuosikymmeniä rakenteellisia teorioita esitellyt tutkija on entinen itäsaksalainen Günther Dörner, jonka olettamuksen mukaan miesten homoseksuaalisuus johtuu siitä, että sikiöaikana androgeenien määrä on laskenut epätavallisen alhaiseksi, mikä on mahdollistanut hypotalamuksen kehittymisen naiselle tyypilliseen suuntaan. Vaikka Dörnerin tuloksia ei ole voitu toistaa vertailututkimuksissa (Ks. LeVay 1993, 124-125), Dörner ei ole luopunut väitteistään. Dörnerin rottakokeilla tuetuilla olettamuksilla on vielä vaikutusta sekä suomalaisessa että yhdysvaltalaisessa psykiatriassa. Dörner on pyrkinyt todistamaan, että äitien stressi odotusaikana saa aikaan hormoniepätasapainon. Hän esittää myös olettamuksen, jonka mukaan stressin johdosta toisen maailmansodan aikana ja juuri sen jälkeen syntyneissä ikäluokissa olisi enemmän homoseksuaaleja kuin muissa (Ks. esim. Dörner 1987).

Vähän ennen DDR:n hajoamista pidettiin Jenassa homoseksuaalisuutta koskeva symposium, jossa mm. kritisoitiin Dörnerin metodeja. Dörnerin otos oli sukupuolitautilien klinikoilta saadut henkilöt, joiden ikäjakaumasta Dörner päätteli, että eniten homoseksuaaleja olisi sodan aikana syntyneessä ikäryhmässä tutkimusvuonna 1975. Kriitikkojen mukaan tästä tilastosta ei voi lukea mitään homoseksuaalien määrästä eri ikäryhmissä. Kritiikin mukaan selitys on siinä, että mainittu ikäryhmä on seksuaalisesti aktiivisin. Aika on yksi Dörnerin kritikoista. Jos toinen maailmansota oli homoseksuaalisuutta aiheuttava häiriö, on yllättävää että homoseksuaalisuutta esiintyy nuorissa ihmisissä vielä yli puoli vuosisataa sodan päättymisen jälkeen! Symposiumissa esitettiin myös eettistä kritiikkiä aivoleikkauksia kohtaan, joita oli tehty Dörnerin olettamusten perusteella. Kriitikkojen mukaan Dörnerin tutkimukset ovat esimerkki tieteellisestä tutkimuksesta, joita väärinkäytettiin syrjinnän tarkoituksiin, mm. aivoleikkausten perusteluna homoseksuaalisuuden poistamiseksi. (Stumpe und Böttger 1989).

LeVayn mukaan on hyvin vaikeaa saada tietoa homoseksuaalisuuden määrästä tietyissä ikäryhmissä. Sensijaan LeVay yhtyy Dörnerin käsityksiin siitä, että seksuaalinen suuntautuminen liittyy *jotenkin* androgeenien ja aivojen interaktioon kehitysaikana. LeVay esittää olettamuksen, että on olemassa jokin synnynäinen, geneettisesti määräytynyt ero aivojen hormonireseptoreissa. (LeVay 1993, 127).

LeVay (1991) itse julkaisi ensi kerran vuonna 1991 paljon julkisuutta herättäneen väitteen homo- ja heteroseksuaalisten ihmisten aivojen rakenteen eroista. Hän oli havainnut, että yksi hypotalamuksen seksuaalisuutta säätelevistä tumakkeista INAH3 (interstitial nucleus of the anterior hypothalamus) oli homomiehillä keskimäärin pienempi kuin heteromiehillä, noin puolet tai yksi kolmasosa. Homomiesten INAH3 oli keskimäärin yhtä suuri kuin naisilla.

LeVay toteaa, että hänet julkisuudessa leimattiin monta kertaa ”sen todistajaksi, että homoseksuaalisuus olisi geneettistä”. LeVayn mukaan tällaista johtopäätöstä ei voida tehdä. Koska kyseessä oli aikuisten hypotalamus, ei voida erottaa onko kyse synnynnäisestä mekanismista vai mahdollisesti seksuaalikäyttäytymisen tuloksesta. (LeVay, 1993, 122).

LeVayn tutkimus on saanut runsaasti kritiikkiä, joka on kohdistunut teknisiin ja metodologisiin ongelmiin. Esimerkiksi suomalainen aivotutkija Markku T. Hyypä (1995) arvostelee LeVayn tutkimusta, joka on tehty aidsiin kuolleiden homomiesten aivoista, metodisesta vääristymisestä. Hyypän (emt., 82) mukaan LeVayn tutkimuksia ei ole pystytty toistamaan ja sen tuloksista ei ole pitävää näyttöä. Hyypä toteaa:

”Ikäväkseni joudun toteamaan, ettei LeVayn tutkimus ole tieteellisesti vakuuttava, sillä hänen aineistonsa on pahasti valikoitunutta. Se ei edusta homoutta vaan AIDS:ia. Myöhemmin on havaittu, että tauti (AIDS) heikentää androgeenieritystä, joka puolestaan muuttaa aivosolujen kokoa ja lukua. Mikroskooppitutkimuksia varten aivoleikkeet täytyy värjätä. LeVayn käyttämä värjäysmenetelmä on toisissa käsissä antanut hyvin epäluotettavia ja harhauttavia tuloksia.” (Hyypä 1995, 82).

Hyypän (1995, 82) mukaan eläintutkimukset eivät tue LeVayn esittämää olettamusta hypotalamuksen INAH3-tumakkeen koosta eikä itse koe-eläinmallikaan ole pätevä. Vaikka koe-eläinmallin vastintumake eli sukupuolitumake tuhottaisiin, urosrotan seksuaalinen käyttäytyminen ei muutu. Esimerkiksi rhesus-apinoilla seksuaalista käyttäytymistä ohjaa INAH3:n yläpuolella oleva hermosolujoukko. Hyypä sanoo monesti todenneensa, että eläinlajien kesken on suuria eroja mitä aivojen ja käyttäytymisen yhdistelemiseen tulee. Rotta ja hiiri eroavat toisistaan. Hyypä kysyy miksi pitäisi luulla, että ihminen on rotan kaltainen? (Hyypä 1995, 82).

LeVayn tutkimustuloksista käydyssä keskustelussa ilmenee tietty demagoginen ja epätieteellinen piirre, joka liittyy kiistelyyn homoseksuaalisuuden biologisista syyolettamuksista ja syyolettamuksiin yleisemminkin. Toisaalta niitä kohtaan ilmenee kritiikitöntä ‘uskoa’ kun niillä pyritään ‘todistamaan’ homoseksuaalisuus normaaliksi, kuten esim. Jorma Palo (1996). Toisaalta lukuisat, lähinnä uskonnollisesti ja/tai psykoanalyttisesti suuntautuneet kirjoittajat ovat suoralta kädeltä torjuneet LeVayn tutkimustulokset sillä perusteella, että LeVay olisi itse homo. Tällaisten *ad hominem* -hyökkäysten taustalla on irrationaalinen usko siihen, että tutkijan seksuaalinen suuntautuminen jotenkin vaikuttaisi biologisiin mittausmenetelmiin tai päättelysääntöihin. Tieteelliseltä arvoltaan ne metodologisesti ja eettisesti ovat yhtä päteviä kuin psykoanalyysin tai suhteellisuusteorian kiistäminen yksinomaan sillä perusteella, että niiden esittäjät ovat olleet juutalaisia. Samoin perustein tulisi torjua *heteroseksuaalisten* tutkijoiden heteroseksuaalisuuden luonteesta esittämät väitteet.

Toinen epätieteellinen piirre, joka sisältyy inttamiseen homoseksuaalisuuden oletetuista syyteorioista on se, että homoseksuaalisuuteen kielteisesti suhtautuvat ovat usein aikaisemmin esittäneet perusteettoman *ad hominem* (henkilön ominaisuuksiin kohdistuvan) -argumentin, jonka mukaan homoseksuaalit usein itse pitäisivät suuntautumistaan synnynnäisenä (esim. Aché ym 1981, 310) mutta biologististen selitysten voittaessa alaa ovat yhä suuremmissä määrin siirtyneet käyttämään hormoniselityksiä. Niinpä AAT:n uusimmassa painoksessa Aché ym. jo ehdottaa - ‘koe-eläintutkimuksiin’ vedoten - että ”...testosteronin erityksellä tietyn sikiökehitysvaiheen aikana olevan tärkeää myöhemmälle seksuaaliselle toiminnalle”. (AAT 1991, 384). Tämä on mielenkiintoinen siirtymä psykoanalyttikolle, joka on aikaisemmin *kiistänyt* hormonaaliset oletukset ja -rottakokeisiin vedoten - määritellyt homoseksuaalisuuden psyykkiseksi häiriöksi ja ‘korvikkeeksi’. (Aché 1974, 112). Jo Hirschfeldin ja Friedländerin kansalaisyhteiskuntaliikkeiden välisistä erimielisyyksistä lähtien on ollut selvää, ettei

homoseksuaaleilla itsellään, eikä homoseksuaalien liikkeillä, ole minkäänlaista ryhmämielipidettä homoseksuaalisuuden 'syystä' sikäli kuin he ovat siitä edes kiinnostuneitakaan. Syiden hakijoiden teoreettiset selitystavat näyttävät muuttuvan, eivät taustalla olevat vihamieliset asenteet.

Hyypä (1995, 83) arvostelee mm. tapaa tehdä johtopäätöksiä homoseksuaalisuudesta rottakokeiden perusteella. Hyypän mukaan on tehty yrityksiä osoittaa homoseksuaalien sukupuolielimet rakenteeltaan ja/tai toiminnaltaan alikehittyneiksi. Se sopisi eläimällemme, sillä eläimillä kokeet osoittavat varhaisen hormonierityksen ja sukupuolisen erilaistumisen tapahtuvan melkein yhtä aikaa. Ainakin rotan keinotekoinen maskuliinistaminen tai feminiinistäminen jättävät alkuperäisen sukupuolen piirteitä, jotka helposti voidaan sopivalla hormonikäsitelyllä nostaa esiin. Homoseksuaalisuuden rottamalli ei sovi Hyypän mukaan senkään vuoksi ihmisiin, että homoseksuaalien anatomia ja suvunjatkamisen fysiologia ovat samanlaiset kuin samaa sukupuolta olevilla heteroilla. Homoilla ei ole jäänteitä toisen sukupuolen suvunjatkamisjärjestelmistä eikä niiden fysiologisista toiminnoista. Homojen hormonien tasot ja vaihtelut eivät eroa heteroiden hormonien käyttäytymisestä. Sukupuolielimet ja suvunjatkamisen fysiologia eivät erota heteroita homoista. (emt., 83).

Heinäkuussa 1993 herätti tiedotusvälineiden huomion Science-lehdessä julkaistu tutkimuslause, joka välittömästi tulkittiin suuressa osassa lehdistöä väärin, että homoseksuaalisuuden aiheuttava 'geeni' olisi löytynyt. Hamerin ym. (1993) johtama tutkimusryhmä oli tutkinut 114:aa homoseksuaalisen miehen perhettä selvittääkseen mahdollisia perinnöllisiä yhteyksiä. Taustakartoituksessa huomattiin, että todennäköisyys sille, että tutkimusyksilön joku sukulainen olisi homoseksuaali, oli merkittävästi korkeampaa kuin odotusarvo koko väestössä juuri äidin kautta välittyneissä sukulaisissa, äidinpuoleisissa sedissä, äidinpuoleisissa serkuissa ja tätien pojissa. Tutkimuksessa seksuaalinen

suuntautuminen nähtiin dikotomiana (jyrkkänä jakona joko homo- tai heteroseksuaaleihin) eikä jatkumona, mikä muodostaa ongelman tulkinnassa.

Hyypän (1995, 80) siteeraaman kritiikin mukaan Hamerin tutkimusryhmän tuloksia ei ole pystytty vahvistamaan. Hyypä toteaa, että geenitutkijat itse varoittavat puutteellisuuksista ja pysyvät geneettisten ja ympäristötekijöiden yhteisvaikutuksen kannalla, 'vaikka julkisuus hehkuttaa homogeenin löytymisellä'. Hyypän mukaan uusiin geenitutkimuksiin kannattaa suhtautua myönteisen kriittisesti. Tutkimukset kohdistuvat pelkästään miehiin eikä lesbouden mahdollisesta periytyvyydestä tiedetä mitään. Hyypän mukaan Hamerin geenitutkimuksen tilastollista käsittelyä on ankarasti kritisoitu. Kritiikki ei ole katteetonta, sillä homouden periytyvyyttä tutkineen ryhmän menetelmien kehittäjä itse esitti sitä. Hyypän mukaan kaikkein vakavin kritiikin niitti lyödään periaatteiden moukarilla. Se muistuttaa meitä genetiikan rajoituksista ja tosiolemuksesta. Geenit määrittelevät valkuaisia eivätkä käyttäytymistä. Vaikka oletamme, että aivojen toiminta on taustana psykologisille ilmiöille, aivojen ja käyttäytymisen keskinäistä suhdetta ei tunneta. Mahdollisuuksia on Hyypän mukaan niin paljon, että yksinkertainen oletus 'homo-geenistä' vaikuttaa naiivilta. Hyypä toteaa myös, että yhdysvaltalainen tieteen väärennöksiä valvova komitea tutkii Hamerin tuloksia. (Hyypä 1995, 80).

Homoseksuaalisuuden geneettisistä selityksistä ollaan erimielisiä. Kinsey-instituutin suuri tutkimus homoseksuaalisuuden taustasta (Bell ym. 1981, 212-237) päättyy alustavaan olettamukseen, että muiden tekijöiden puuttuessa perinnöllisyydellä saattaa olla merkitystä niin seksuaalisen suuntautumisen kuin lapsuusajan sukupuolirooleihin sopeutumattomuuden aiheuttajana. Tutkijat eivät kuitenkaan esitä tarkempia hypoteeseja.

Yksi laajimpia uusia kirjallisuustutkimuksia, jossa on käyty läpi 135 tutkimusta, päättyy lopputulokseen, jonka mukaan ei ole mitään ehdotonta tukea millekään tietylle biologiselle teorialle (Byne ym. 1993). Tutkijoiden mukaan nykyinen biologisten syyteorioiden suosio johtuu enemmänkin pettymyksestä psykososiaalisten teorioiden epätäydellisyyteen kuin tieteellisestä näytöstä. Yhtenä tärkeänä huomiona tutkijat toteavat, että ei voida olla varmoja ovatko anatomiset ilmiöt syitä vai seurauksia homoseksuaalisuuden suhteen. Erityisen kriittisiä kirjoittajat ovat LeVayn tutkimusta kohtaan ja esittävät useita teknisiä syitä miksi sen tulokset ovat kyseenalaisia, erityisesti koska aids on saattanut vaikuttaa raportoituihin tuloksiin (Byne ym. 1993, 234-235).

Kritiikkiä kohdistetaan myös mm. Dörnerin esittämään olettamukseen androgeenien sikiöaikaisesta vaikutuksesta. Mikäli nämä olettamukset olisivat tosia, tulisi homoseksuaalisuutta löytyä enemmän miehiltä oireyhtymissä, jotka liittyvät syntymää edeltäneeseen androgeenien vähäisyyteen tai naisilla syntymää edeltäneeseen androgeenien ylimäärään. Näin ei kuitenkaan voida kirjallisuustutkimuksessa osoittaa olevan. (Byne ym. 1993, 231-232).

Byne (1993, 229) vetoaa kulttuurienväliseen tutkimukseen hylätessään olettamuksen, että homoseksuaalisuudelle olisi yksi yksittäinen syy. Bynen mukaan homoseksuaalisuus on kulttuurisesti transsendenttinen. On olemassa useita kulttuurienvälisiä tutkimuksia, joiden mukaan on useita homoseksuaalisuuden muotoja, joiden synty, subjektiiviset muodot ja käyttäytymisen muodot ovat hyvin erilaisia. Esimerkiksi meidän tuntemamme yksinomaisen homoseksuaalisuuden muoto on äärimmäisen harvinainen kulttuureissa, joissa kaikkien miesten oletetaan osallistuvan homoseksuaaliseen käyttäytymiseen. Tutkijoiden mukaan voidaan hylätä olettamukset vioista joko biologisessa rakenteessa tai sosialisatiossa, koska on yhteiskuntia, jotka edellyttävät kaikilta

miehiltä homoseksuaalista käyttäytymistä jossakin elämän vaiheessa. (Ford ja Beach 1951; Byne ym. 1993, 229).

Kaikkien homoseksuaalisuuden mallien on Bynen ym. mukaan pystyttävä selittämään se, että vaikka suuri osa homomiehistä osoitti sukupuolirooleihin sopeutumattomuutta lapsuudessa, niin samaa osoitti pienempi osa heteromiehistäkin, kun taas huomattava osa homomiehistä ei osoittanut sitä. Tutkijoiden mukaan eri syyteorioissa on puuttunut yksilön aktiivisen roolin osuus homoseksuaalisessa kehityksessä ja he nimittävät interaktionistiseksi malliksi sellaista, jossa perinnölliset tekijät vaikuttavat siihen, miten yksilö kehittyy interaktiossa ympäristönsä kanssa. Tämä näkökanta tulee lähelle sitä, mitä sosiaalitieteissä on ryhdytty kutsumaan *konstruktionistiseksi* näkökulmaksi, ts. että homoseksuaalisuuden ilmenemismuodot, sosiaalinen merkitys ja suhtautuminen siihen ovat sosiaalisesti konstruoituja, eivätkä ennalta deterministisesti annettuja eli *essentialistisia*.

Byne ym. varoittaa myös siitä keskustelusta, jonka mukaan olisi ryhdyttävä seulomaan kuviteltuja homoseksuaalisuuden aiheuttajia sikiöstä ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin ryhtymiseksi. Heidän mukaansa on välttämätöntä, että klinikot ja käyttäytymistieteilijät alkavat tiedostaa seksuaalisen suuntautumisen kompleksisuuden ja hillitsevät pyrkimyksiä etsiä yksinkertaisia malleja, niin psykososiaalisia kuin biologisiakin.

On nähtävissä se tieteenala, jolta uuden vuosituhannen homoseksuaalisuuden uusia medikalisaatioyrityksiä mahdollisesti tullaan perustelemaan. Geneettiset ja endokrinologiset tutkimukset ovat juuri nyt julkisen mielenkiinnon kohteina. Homoseksuaalisuuden 'syytä' haetaan innolla hormoni- ja geenitutkimuksista. Vuosikymmenen kestänyt homoseksuaalisuuden syyllistäminen aids-pelolla

sisälsi mm. HIV-positiivisuuden pakko-testivaatimuksia. Saman tyyppistä kontrollimekanismia tullaan mahdollisesti vaatimaan sitä voimakkaammin, mitä yleisemmin media vakiinnuttaa kuvaa homoseksuaalisuuden 'geneettisestä periytyvyydestä'. Jos yhteiskunnalliset asenteet kiristyvät, on odotettavissa eugeniikkavaatimuksia.

'Poikkeavuuden' medikalisaatiota tutkineet Conrad ja Schneider (1994, 284-288) käsittelevät muotiin tulleita teorioita homoseksuaalisuuden biologisesta ja rakenteellisesta alkuperästä. Heidän mukaansa tällaiset tutkimukset saattavat vielä palauttaa homoseksuaalisuuden medikalisaation eli hahmottamisen tavalla tai toisella sairautena tai häiriönä. Ongelman ydin on siinä, miten mahdollisia biologisia eroja homojen ja heteroiden välillä tullaan luonnehtimaan, miten homoseksuaalisuus tullaan uudelleen määrittelemään tai arvottamaan.

Duodecimin julkaisema Seksuaalisuus -teos antaa viitteitä mahdollisesta uudelleenpatologisoinnista. Siinä kirjoittaja (Juva 1995) määrittelee homoseksuaalisuuden perinnölliseksi *poikkeavuudeksi*. Geneettiset selitykset saavat lisäarvovaltaa, koska meneillä on monivuotinen projekti The Human Genome Project, jonka tarkoituksena on kartoittaa ihmisen koko geneettinen perimä ja ilmeisesti löytää uusia suhteita geneettisen rakenteen ja 'poikkeavan' käyttäytymisen välillä. Näyttää väistämättömältä, että uusien geneettisten 'markkereiden' tai taipumusten löytäminen johtaa uusiin lääketieteellisiin diagnooseihin ja interventioihin ihmisten käyttäytymisessä. (Conrad ja Schneider 1994, 288).

Geneettisten teorioiden esittäjät pyrkivät usein tosin puolustamaan homoseksuaalisuutta oletuksillaan. Yksi näkyvimpiä sosiobiologisten teorioiden kannattajia on Richard Pillard (1996) joka tekee yhteenvetoa

geneettisistä teorioista ja olettaa, että homoseksuaalisuuden geeni voisi liittyä ‘altruismin’ geeniin, koska homoseksuaalit hänen havaintojensa mukaan osoittavat altruismia muiden lapsia kohtaan, vaikka eivät voi saada omia. Pillardin näkemyksen mukaan voidaan nähdä tulevaisuus, jossa geenit, aivojen rakenne, psykologinen kehitys ja ihmiselämän sosiaalinen organisaatio yhdistyvät suureksi monitasoiseksi synteesiksi ihmisen seksuaalisuudesta. Tällöin Pillardin mukaan seksuaalinen suuntautuminen voitaisiin ‘todistaa’ olennaiseksi osaksi ‘luontoa’, eikä poikkeamaksi siitä tai sen perversioksi. (Pillard 1996).

Homoseksuaalisuuden geneettistä periytymistä tutkiva Dean Hamerin työryhmä on kuitenkin jo itse tunnistanut uuden teknologian vaarat ja varoittaa tutkimuksen väärinkäytöstä niiden taholta, jotka eivät suhtaudu myönteisesti:

”Uskomme, että olisi syvällisesti epäeettistä käyttää [geenitutkimuksen] informaatiota ihmisen nykyisen tai tulevan seksuaalisen suuntautumisen, joko hetero- tai homoseksuaalisuuden kartoittamiseen ja muuttamiseen, tai minkä tahansa muun inhimillisen käyttäytymisen normaalin ilmenemismuodon muuttamiseen. Päinvastoin, tutkijoiden, kasvattajien, politiikantekijöiden ja suuren yleisön tulisi toimia yhdessä varmistaakseen, että tutkimusta käytetään yhteiskunnan kaikkien jäsenten hyödyksi.” (Hamer ym. 1993, 326).

Miller ja Magee (1996), jotka ovat tehneet yhden viimeisimmistä katsauksista LeVayn ja muiden neuroanatomisten ja endokrinologisten tutkimusten historiaan ja nykytilaan, toteavat yhteenvetonaan: ”Homoseksuaalisuuden käsitteellistäminen pseudohermafrodiittisena [sisäsyntyisenä] tilana on nyt yli 100 vuotta vanha ja käsittää 1000 tutkimusta. --- Tähän päivään mennessä kertynyt tutkimusaineisto on epäjohdonmukaista. Suurin osa tutkimuksista on metodologisesti epätydyttävää ja vaihtoehtoisia tulkintoja tuloksista ei voida sulkea pois”. (Miller and Magee 1996, 30).

Uusin yhteenveto biologisista syytutkimuksista on esitetty heinäkuussa 1996 ilmestyneessä hakuteoksessa *Textbook of Homosexuality and Mental Health*. Siinä Byne (1996) tekee yhteenvedon hormoniteorioista, geeniteorioista sekä aivojen rakenteen vaikutuksesta seksuaalisen suuntautumisen syntyyn. Bynen mukaan ei ole vakuuttavaa näyttöä minkään hormonaalisen tai geneettisen tekijän vaikutuksesta homoseksuaalisuuden syntyyn. Erityisen epäilyttävinä Byne pitää LeVayn ym. (1991) oletuksia aivojen rakenteesta seksuaalisen suuntautumisen syynä, koska teorit perustuvat teknisesti epäilyttäviin näytteisiin aidsiin kuolleiden henkilöiden aivoista ja koska tutkimuksia ei ole pystytty replikoimaan. (Byne 1996, 138).

Samassa hakuteoksessa APA:n entinen presidentti Lawrence Hartman (1996) tekee yleiskatsauksen biologisten teorioiden taustoihin. Hartmanin mukaan pyrkimykset selittää kompleksisia ilmiöitä redusoimalla ne anatomiaan, geeneihin, hormoneihin tai fysiologiaan eivät saa tieteellistä tukea. Ihmiset tosin haluavat yksinkertaistaa asioita ja biologinen reduktionismi on tällä hetkellä muodissa psykiatrisessa ja biopsykososiaalisessa tutkimuksessa. Hartmanin mukaan tällainen reduktionismi kuitenkin yksinkertaistaa, kapeuttaa ja jättää huomioon ottamatta suuren määrän hallussamme jo olevaa psykologista, sosiaalista ja historiallista tietoutta. Reduktionismi pyrkii liioittelemaan sellaisen merkitystä, jota on helpointa mitata ja kvantifioida, mutta ei pysty tutkimaan tai selittämään homoseksuaalisuutta historiassa tai ylikulttuurisesti ja eri eläinlajeissa. (Hartman 1996, xxix).

Juvan (1995) ja muiden usein esittämä väite, jonka mukaan suvaitsevaisuutta lisääisi se, jos homoseksuaalisuuden voitaisiin osoittaa olevan 'biologinen poikkeavuus' on paitsi tarkoitushakuisuudessaan epäilyttävä myös paikkansapitämätön. Watney (1995) on tutkinut lehdistöreaktioita eri puolilla maailmaa uutisiin, joiden mukaan homoseksuaalinen biologinen perusta olisi

löydetty. Suuri osa lehdistöstä esitti välittömästi ajatuksia testin kehittämisestä homoseksuaalisen sikiön löytämiseksi ja abortoimiseksi. Watneyn mukaan lehdistökeskustelun kiteyttää englantilaisen Daily Mailin otsikko: ”Abortti-toiveita kun homo-geeni löytynyt”.

Uskonnollisen eheytyслиikkeen terapeutti van den Aardweg (1984, 187) kiteyttää psykoanalyttisen reaktion biologisiin oletuksiin: vaikka homoseksuaalisuudella olisikin biologinen perusta, se ei tekisi sitä yhtään ‘luonnollisemmaksi’. Eheytyслиikkeen ideologin van den Aardwegin psykoanalyttisen käsityksen mukaan ”[Homoseksuaalisuus] pysyisi yhä toiminnallisena häiriönä, koska ‘luonnolliset’ prosessit ovat tarkoituksenmukaisia ja homoseksuaalisuus ei johda seksuaalisuuden ilmiselvään tarkoitukseen: suvunjatkamiseen”. (van den Aardweg 1984, 187).

Juvan (1995) ja vastaavien kirjoittajien esiinnostama näkemys homoseksuaalisuudesta biologisena ‘poikkeavuutena’ olisi paluuta 1800-luvulla muodissa olleisiin Lombrosin ja Krafft-Ebingin ideoihin seksuaalisten ‘perversioiden’ ja rikollisuuden biologisesta pohjasta degeneraation tai biologisen ‘poikkeavuuden’ muotoina. Leimaamalla ‘poikkeavuus’ biologiseksi ominaisuudeksi tai häiriöksi saavutetaan tietenkin se medikalisaatioon sisältyvä etu, että kohde vapautuu ‘vastuun’ ja ‘syyllisyyden’ tunteista, koska tämä on biologisista syistä ‘poikkeava’, vaikka ei käytäkään suvunjatkamiselimäään ‘ilmiselvään seksuaalisuuden tarkoitukseen’. Ei ole kuitenkaan itsestään selvää, missä määrin biologisesti vammaiseksi leimaaminen vaikuttaa seksuaalivähemmistöjen asemaa parantavasti. LeVay itse tulkitsee löydöksensä homoseksuaalien biologisesta ‘poikkeavuudesta’ siten, että ”...homomiehillä ei yksinkertaisesti ole aivosoluja naiseen kiintymistä varten” (LeVay 1993, 121). Miller ja Magee (1996, 13) toteavat LeVayn ilmoittaneen, että hän on havainnut homomiehillä olevan osittain ‘naisen aivot’.

LeVayn (1991 ja 1993) ja Hamerin ym. (1994) biologisista selityksistä alkaa rakentua jälleen yli vuosisadan vanha ‘psykkisen hermafrodiitin’ stereotypia: homoseksuaalit ovat rakenteellisia, biologisia ‘poikkeavuuksia’. Tästä voi tietyissä yhteiskunnallisissa olosuhteissa kehittyä uuden medikalisaation alku Lombrosin ja Krafft-Ebingin teorioiden tapaan.

Hamerin ajattelun taustaa kuvaa, miten hän kertoo tutustuttuaan homoseksuaalisuuteen puolen vuoden pikakurssilla lähteneensä hakemaan tieteellistä selitystä homoseksuaalisuuteen hänen omien uskomustensa mukaan homoseksuaalisuuteen olennaisesti liittyviin ilmiöihin: hiv-tartuntaan, alkoholismiin ja depressioihin. Tästä uskuksesta sai alkunsa Hamerin työryhmän homomiesten genomia (geeniperimää) kartoittava tutkimus. (Hamer ym. 1994, 37-38.). Hamer vetoaa kehityspsykologian myös mielestään kehityspsykologiasta löytämäänsä ‘selväpiirtei-simpään havaintoon’, jonka mukaan homomiehet eivät pitäneet lapsina base-ballista. Hamerin työryhmä tekee tästä geneettiset johtopäätökset ja nimittää tämän ilmiön tieteellistä selvittämistä teoksessaan kappaleessa, jonka otsikko on ‘sissy gene’ (mammanpoikageeni). (Hamer ym. 1994, 166).

Hamer tuomitsee ‘epätieteellisenä’ homoseksuaalisuuden käsittämisen ‘sosiaalisenä konstruktiona’ tai roolina. Hamer pitää ‘ironisena’ että juuri homoseksuaalien omat tutkimusinstituutiot puhuvat ‘sosiaalisesta konstruktiosta’, koska konstruktiteorian mukaan Hamerin mielestä homoseksuaaleja ei itse asiassa olisi edes olemassa! (Hamer ym. 1994, 176-177).

Myllykangas ym. (1995) on tarkastellut medikalisaation aiheuttamia yhteiskunnallisia ongelmia. Myllykankaan mukaan sosiaalisen ‘poikkeavuuden’

lääketieteellistäminen eli medikalisaatio vastaa mm. syyllisyydestä vapautumisen ja ongelmien ulkoistamisen tarpeisiin. Nykytilanteessa, vaikka ei ole mitään tieteellistä näyttöä homoseksuaalisuuden geneettis-biologisesta alkuperästä, on kuitenkin havaittavissa mm. Pulkkinen mukaan jopa homo- ja lesboliikkeen piirissä tarvetta ankkuroida seksuaalinen identiteetti luontoon, vastapainoksi niille ideologioille, jotka medikalisoivat homoseksuaalisuutta vetoamalla 'biologian normeihin' tai 'luonnon tarkoituksiin'. (Pulkkinen 1996, 168). Eräiltä osin ollaan palaamassa Hirschfeldin ja WHK:n yrityksiin puolustaa homoseksuaalisuutta sillä, että se on biologisesti määräytynyt 'kolmas sukupuoli'. Tällaisella uusmedikalisaation muodolla 'poikkeavuus' ulkoistetaan ja loitonnetaan. (Ks. Myllykangas ym. 1995, 39).

Myllykangas varoittaa lääketieteilijöiden noususta geenimanipulaation avulla 'jumalalliseen' asemaan. Lääketieteeseen liittyy myös sosiaalinen ja geneettinen vallankäyttö. Vääränlaisten, sairaiden ihmisten eliminoiminen tulee mahdolliseksi. Myllykankaan mukaan geeniteknologian jarruttamiseksi ei kuitenkaan voitane tehdä mitään. (emt., 41).

Psykiatrian historiassa on jo ennakkotapauksia toimintamuodoista, joihin biologiset ja muut essentialistiset teoriat voivat johtaa, jos homoseksuaalisuutta ryhdytään poistamaan mekanistisin keinoin. Yhdysvalloissa homoseksuaalisuutta 'hoidettiin' vielä 1970-luvulla antamalla sähköiskuja sukuelimiin, liittämällä homoseksuaalisiin ajatuksiin tukehtumisen ja halvaantumisen tunne ruiskuttamalla suoneen halvauksen tunnetta aiheuttavaa kemikaalia, sukinylkoliinia. Nämä homoseksuaalisuuden hoitokokeet on lopetettu Yhdysvalloissa kun oikeusistuin katsoi tällaisen hoidon olevan perustuslain kieltämää 'julmaa ja epätavallista rangaistusta'. (Conrad/Schneider 1992, 235).

Historiassa on useita esimerkkejä pyrkimyksistä ‘hoitaa’ homoseksuaalisuutta väkivaltaisain keinoin. Neuvostopsykiatrit kehittivät vastaavan hoitomenetelmän huipputehokkaaksi. Psykiatrit käskivät homopotilaitaan tuomaan elämäntoverinsa valokuvan hoitotilanteeseen, jolloin potilaalle ruiskutettiin suoneen 1% apomorfiiniliuosta potilaan katsellessa rakastettunsa kuvaa, johon täten saatiin liitettyä pahoinvoinnin ja oksetuksen tunne. (Ks. Stålström 1979, 13). Esimerkki siitä, mihin biologiset syyteoriat ovat vielä kansallissosialismin jälkeenkkin johtaneet, on länsimaihinkin paljon vaikuttanut itäsaksalainen Günther Dörner. Hänen mukaansa homoseksuaalisuudella on hormonaalinen syy, joka vaikuttaa aivojen rakenteeseen ja joka voidaan aivoihin kohdistuvalla leikkauksella poistaa. Dörnerin teorioihin nojaten 1970-luvulla tehtiin Saksassa homoseksuaalien aivoihin kohdistuvia leikkauksia. Dörner työskenteli yhdessä aivokirurgien kanssa, jotka vuosina 1962-1979 tuhosivat sellaisia osia homomiesten aivoista, joiden he olettivat olevan ‘feminiinisiä seksuaalikeskuksia’. Aivokeskusten tuhoaminen ei kuitenkaan johtanut seksuaalisen suuntautumisen muuttumiseen. (Miller and Magee 1996, 5).

Vielä sosialismin ollessa vallassa DDR:ssä sikäläinen vapautusliike kuitenkin uskaltautui kritisoidaan Dörneriä metodologisista ongelmista (Stumpe und Böttger 1989, 211) sekä eettisistä ongelmista rinnastaen tämän natsiteloittajaan Hermann Göringiin (Soukup 1990, 133). Saatuaan tietää, että häntä vastaan esitetään kritiikkiä, Dörner ei enää saapunut homoseksuaalisuutta käsittelevään konferenssiin Jenassa vuonna 1989. (Stumpe und Böttger 1989, 212).

Medikalisoivan väkivallan ennaltaehkäisy on tällä hetkellä onnistunut länsimaissa, vaikka paineita väkivaltaisiin toimenpiteisiin ilmenee yhä edelleen, esim. suomalaisen teologisen ehetysliikkeen eetikon ajatuksissa ‘tuskallisten’ sähköiskujen antamiseksi homoseksuaaleille (Cederberg 1994). Biologisiin teorioihin on usein liittynyt pyrkimys homoseksuaalisuuden ‘ongelman

lopulliseen ratkaisuun' erilaisin keinoin. Ellei myös kiinnitetä huomiota asenteiden ja arvojen muuttamiseen, geeniteknologialla saatetaan yrittää 'biologisen poikkeavuuden' 'ennaltaehkäisyä' tappamalla seksuaalisesti 'poikkeavat' jo ennen heidän syntymäänsä.

10.2 Historiallinen muutos psykiatrian ja psykoanalyysin sisällä

Huomion kiinnittäminen yksinomaan psykoanalytikoihin antaisi harhaisen kuvan lääkäreiden ja psykiatrien ammattikunnan suhtautumisesta homoseksuaalisuuden sairausleimaan. Muut psykiatrit kuin psykoanalytikit ovat yhä selvemmin vastustaneet homoseksuaalisuuden leimaamista sairaudeksi tai häiriöksi tai muuta homoseksuaalisuuteen kohdistuvaa syrjintää.

Sen jälkeen kun Yhdysvaltain psykiatriyhdistys APA vuonna 1973 poisti homoseksuaalisuuden luokittelun sairaudeksi, se on johdonmukaisesti ja julkisesti vastustanut homoseksuaalisuuden medikalisoitua, kriminalisoitua tai syrjintää. APA:n jäsenistöön kuuluu tämän kirjoitushetkellä noin 40 000 psykiatria, kun taas psykoanalytikoita, joiden keskuudesta homojen sairaaksi leimaaminen nousee, Yhdysvalloissa on noin 2000.

Joulukuussa 1990 APA ilmoitti julkisesti vastustavansa kaikkea syrjintää ja erottamista homoseksuaalisuuden perusteella Yhdysvaltain asevoimissa. Kesäkuussa 1991 APA asettui virallisesti vastustamaan maahanmuuttoviranomaisten harjoittamaa syrjintää homoseksuaalisuuden perusteella sekä syrjintää, jota esiintyy työelämässä, yksityisillä tai julkisilla asuntomarkkinoilla sekä anniskeluoikeuksien myöntämisessä. Joulukuussa 1991 APA otti kantaa henkilökohtaisen päätävänsä puolesta kysymyksissä, jotka koskevat syntyvyyden säännöstelyä, keinoalkuista hedelmöitystä sekä yksityistiloissa tapahtuvaa aikuisten välistä sukupuolielämää. Vuonna 1992 APA

vetosi julkilausumassaan kaikkien maiden terveystärjestyksiin ja psykiatriorgansatioihin ja kehotti niitä toimimaan homoseksuaalisuuden kriminalisoinnin ja muun stigmatisoinnin poistamiseksi (homoseksuaalisuus oli vielä vuonna 1997 rikos noin puolessa Yhdysvaltain osavaltioista). Joulukuussa 1992 APA asettui julkisesti vastustamaan 'viharikoksia', väkivaltaa ja häirintää, joiden taustalla on rasismi, seksismi, uskonnollinen suvaitsemattomuus tai homovastaiset ennakkoluulot. Huhtikuussa 1993 APA otti myös kantaa siihen, että psykoanalyttis-uskonnollisella 'eheytysemisterapialla' ei ole voitu osoittaa olevan tuloksia seksuaalisen suuntautumisen muuttamisessa. (American Psychiatric Association Fact Sheet, September 1994; Herman 1995, 111).

Jopa psykoanalyttiset katsomukset homoseksuaalisuudesta ovat alkaneet hitaasti muuttua 1990-luvulla. Richard Isay, itsekin psykoanalyttikko, on ehkä vaikuttanut eniten psykoanalyttisen koulutuksen ja teorianmuodostuksen muuttamiseen homoseksuaalisuutta kohtaan Yhdysvalloissa.

Psykoanalyttikko Richard Isay kuvaa muutosprosessia, jota hän oli itse aktiivisesti edistämässä syrjinnän poistamiseksi myös psykoanalyttisen ideologian piiristä. Isayn kokemuksen mukaan psykoanalytikoille oli mahdotonta myöntää, että sosiaaliset ennakkoluulot olisivat vaikuttaneet heidän näkemyksiinsä homoseksuaalisuudesta. Psykoanalyttikot olivat vakuuttuneita omasta 'arvovapaudestaan', ei ainoastaan koska he uskoivat järkähtämättömästi omaan teoriaansa, mutta myös koska heidän omat koulutusanalyysinsä olivat saaneet heidät uskomaan olevansa ennakkoluulottomia. Isay kuvaa miten hän vuoteen 1986 mennessä tuli vakuuttuneeksi siitä, että kuten muutkin ennakkoluulot, psykoanalyttikkojen kielteiset asenteet homoseksuaaleja kohtaan olivat niin syvästi rationalisoituneita, ettei niitä voinut poistaa järkeen vetoavilla argumenteilla. Isay ymmärsi, etteivät psykoanalyttikot ikinä voisi hyväksyä homoseksuaalisuutta normaalina, elleivät he pääsisi tutustumaan ho-

moseksuaaleihin työtovereina, eikä ainoastaan psyykkisesti häiriintyneinä hoidon objekteina, kohteina. (emt., 160).

Isay, joka oli siihen saakka esittänyt heteroseksuaalia ja ollut heteroseksuaalisesti naimisissa, päätti 'tulla ulos' homoseksuaalisena psykoanalytikkona ja aloitti pitkän kampanjan syvään juurtuneiden asenteiden muuttamiseksi. Pitkästi juuri Isayn työn ansiosta *American Psychoanalytic Association* virallisesti kumosi 9.5.1991 lesbojen ja homoseksuaalien psykoanalyttikoiden epävirallisen, mutta tiukasti sovelletun virkakiellon. (Isay 1996, 160).

Historiallisena tapahtumana voidaan pitää joulukuun 3. päivänä 1993 New York Universityssä pidettyä psykoanalyttikkokonferenssia *Perspectives on homosexuality*. Siinä käsiteltiin homoseksuaalisuuden muuttunutta asemaa psykoanalyttisessä koulutuksessa ja teorianmuodostuksessa, kuultiin ensimmäistä kertaa kokonaisen konferenssin laajuisesti homoseksuaalisuuteen myönteisesti ja normaalisti suhtautuvaa puhetta kun siihen osallistui psykoanalyttikoita, jotka nyt uskalsivat kertoa omasta lesboudestaan tai homoudestaan tai kun muut psykoanalyttikot nyt uskalsivat suhtautua myönteisesti homoseksuaalisuuteen. Psykoanalyttikko-konferenssin perusteella julkaistussa kirjassa *Disorienting sexuality* (Domenici & Lesser 1995) konferenssin osanottajat uskaltavat nyt viitata avoimesti homoseksuaalisuudesta tehtyyn empiiriseen tutkimukseen, esittää kritiikkiä konservatiiviseksi muuttunutta psykoanalyttista teoriaa ja koulutusta kohtaan ja asettaa kyseenalaiseksi patologisoivat teoriat, jotka perustuvat yleistyksiin potilasotoksista. Feministinen teoria ja sosiologinen tutkimus ovat vaikuttaneet voimakkaasti uuteen psykoanalyysiin, osa osanottajista perusti näkemyksensä jopa sosiaaliseen konstruktionismiin, essentialismikritiikkiin tai postmoderneihin teorioihin.

Konferenssissa psykoanalyttikko Jack Drescher kuvasi sitä, miten homoseksuaalisiin psykoanalyttikkoehdokkaisiin kohdistui vielä kiihkeämpi syrjintä kuin Yhdysvaltain armeijassa homoseksuaalisiin sotilaihin. Kummastakin erotettiin armottomasti, jos seksuaalinen suuntautuminen paljastui. Nekin homot ja lesbot, jotka olivat sattumalta päässeet heteroseksuaalisuuden tarkastuksen läpi, joutuivat koko elämänsä elämään paljastumisen ja erottamisen pelossa. Tilanne aiheutti ahdistusta, koska Drescherin mukaan sekä psykoanalyttikkoyhdistykset että armeija pitivät homoseksuaaleja vaarana niille arvoille, joita nämä organisaatiot edustivat.

Drescher kuvaa miten homoseksuaaliksi paljastuneet erotettiin. Psykoanalyttikkoehdokkaiden seksuaalista suuntautumista tarkkailtiin herkeämättä koulutusanalyysissä. Drescher kuvaa miten ehdokkaan paljastuessa koulutusanalyysissä homoseksuaaliksi, kouluttaja käski hänen välittömästi nousta analyysisohvalta seisomaan, ilmoitti koulutusanalyysin loppuvan siihen ja käski ehdokasta ilmoittautumaan koulutuskomitealle välitöntä erottamista varten. (emt., 234).

Psykoanalyttikko Blechner kuvaa konferenssin tuomaa toivoa siitä, että psykoanalyttinen teorianmuodostus voisi vihdoinkin murtautua homovastaisten ennakkoluulojen perinteestä, joka on pitkään mustannut sen historiaa. Samalla on mahdollisuus päästä eroon seksistisestä perinteestä, jonka mukaan psykoanalyttinen teoria on ollut falloentrinen, mieskeskinen ja naista halveksiva. Blechner kuvaa sitä, miten konferenssin tarkoituksena oli pyrkiä esittämään homoseksuaalisuus normaalina kehityksen muotona ja poistaa erilaiset homoseksuaalisuuteen kohdistuvat vihan, ennakkoluuloisuuden ja tietämättömyyden muodot. (emt., 267)

Psykoanalyttikko Blechner tekee myös yhteenvetoa konferenssissa käydystä, homoseksuaalien perhetaustaa koskevasta keskustelusta. Hän viittaa mm. Isayhin (1989), joka on tutkinut psykoanalyysin piirissä pitkään dogmeina pidettyjä väitteitä 'dominoivan äidin' ja 'etäisen isän' osuudesta pojan kehittämisessä homoseksuaaliseen suuntaan. Blechner toteaa ensinnäkin, että tämä perhetaustan muoto on havaittu pääasiassa psykiatrisissa *potilasotoksissa*, joista ei voida tehdä yleistyksiä terveisiin homoseksuaaleihin. Blechnerin mukaan näyttää myös siltä, että niillä psykiatrin potilailla, joilla mainittu perhetausta ilmenee, lapsen homoseksuaalisuus on voinut saada aikaan havaitut suhteet vanhempiin, eikä päinvastoin. Hän ehdottaa, että isän havaittu etäisyys saattaa olla seurausta siitä, että isä havaitsee, ehkä tiedostamattaan, poikansa seksuaalisuuden suunnan ja kokee sen ahdistavana. Äiti taas voi käyttäytyä tavalla, joka pitää sallittuna tietynasteista eroottisuutta itsensä ja poikansa välillä, minkä heteropoika voi kokea hyväksyttynä, molemminpuolisena flirttailuna; homopoika kokee kuitenkin saman käyttäytymisen päälletunkevana ja dominoivana, koska hän ei pysty kokemaan äidin tunteita hyväksyttävänä. (emt., 268).

Blechner tarkastelee myös syitä, jotka saivat psykoanalyttikot pitkään kiihkeästi väittämään, että homoseksuaalisuus olisi muutettavissa psykoanalyysin avulla. Vuosikausia psykoanalyttikot tarjosivat homoseksuaalisille potilailleen käsitystä, että nämä saattaisivat muuttua, jos tahtoisivat. Blechnerin mukaan monia analyttikoita ei voida syyllistää, sillä heille oli opetettu, että muuttuminen olisi mahdollista ja toivottavaa. Monet uskoivat auttavansa potilasta selviämään sopeutumalla ympäristön vaatimuksiin. Joskus he pystyivät aikaansaamaan potilaissaan heteroseksuaalisia kokeiluja ja joskus saivat potilaansa menemään heteroseksuaalisesti naimisiin ja uskoivat sen jälkeen onnistuneensa terapiassa. (emt., 269).

Blechner varoittaa kuitenkin, että sellaisten muutosten ongelmat tulevat esiin vasta pitkään hoidon lopettamisen jälkeen. Lesboille ja homomiehille, jotka ovat kasvaneet homofobisessa perheessä, on suuri vaara, että analyysissä käydään uudestaan läpi suhteita homofobisiin vanhempiin/analyytikkoon ja pyritään kehittämään valheellinen, heteroseksuaalinen minä, joka tyydyttää heteroseksuaalista vanhempaa/analyytikkoo. Kun potilas vihdoinkin tajuaa, että tämä on tapahtunut, analyysi on jo saattanut loppua ja nyt valheellisin perustein hankittu puoliso ja lapset joutuvat kärsimään. (emt., 269).

Blechner varoittaa muuttamiseen tähtäävästä hoidosta ja toteaa, että se, mikä aikoinaan on koettu optimaalisena muutoksena, on itse asiassa tuskallinen ja tuhoisa kompromissi. Viime vuosina on Blechnerin mukaan julkaistu useita tapauselosteita, joissa analyytikko väittää olleensa neutraali, mutta jonka tulkinnoissa voidaan havaita selvä, mahdollisesti piilotajuinen, pyrkimys suunnata potilaan käyttäytymistä kohti heteroseksuaalisuutta. Tämä johtaa Blechnerin mukaan hoitotilanteen mystifikaatioon ja 'double-bind' (kaksoissidos) -tilanteeseen, ts. potilasta ahdistavaan tilanteeseen riippumatta siitä, mitä tämä tekee. Blechner toteaa, ettei voida ylikorostaa sen tärkeyttä, että analyytikko pyrkii tulemaan tietoiseksi omista ennakkoluuloistaan ja ratkaisemaan ne. Psykoanalyytikko, joka ei ole läpityöskennellyt omaa homokielteisyyttään, ei voi auttaa potilastaan läpityöskentelemään omaa sisäistettyä homokielteisyyttään. (emt., 270).

Psykoanalyytikko Blechnerin mukaan psykoanalyytikon pitäisi pyrkiä ymmärtämään homo- tai lesboasiakkaansa elämäntilannetta ja tämän homoseksuaalisuuden merkitystä hänen elämässään eikä pyrkiä projisioimaan asiakkaaseensa omia reaktioitaan homoseksuaalisuuteen. Blechner kuvaa vuonna 1994 tehtyä tutkimusta *American Psychoanalytic Associationin* jäsenistä. Lähes kaikki (97.6%) psykoanalyytikot katsoivat, että homoseksuaalinen potilas *ei* voi

eikä hänen tule muuttua heteroseksuaaliseksi. Silti 34.4% psykoanalyytikoista katsoi ‘useimpien muiden analyttikoiden’ ajattelevan että homopotilas voi ja hänen tulee muuttua. Blechner kiinnittää huomiota tutkimuksen paljastamaan joukkoharhaan psykoanalyttikkojen keskuudessa, huomattavaksi eroksi siinä, mitä psykoanalyttikot itse tekevät ja mitä he uskovat muiden psykoanalyttikoiden tekevän. (emt., 272).

Koulutusanalyttikko Roy Shafer, joka on pitkään luennoinut Freudista psykoanalyttisessä koulutusinstituutiossa, tarkastelee homoseksuaalisuuden käsittelyä freudilaisessa teoriassa. Shafer kertoo siitä, mikä sai hänet aikoinaan muuttamaan kantansa. Shafer myöntää feministisen kritiikin olevan oikeassa siinä, että psykoanalyttinen näkemys naisen seksuaalisuudesta sekä psykoseksuaalisesta kehityksestä perustuu mieskeskiseen, fallosentriseen lähtökohtaan. Shaferin mukaan Freud oli sisäistänyt aikansa arvot: hän mitätöi feministisen ja muun psykoanalyysiin kohdistuvan, homoseksuaalisuuden medikalisoitua arvostelemaan kritiikin peniskateuden tai seksuaalisten ongelmien ilmenemismuotoina. Shaferin mukaan fallosentrinen ajattelu on johtanut siihen ajatukseen, että emätin on ‘luotu’ vain peniksen vastaanottavaksi elimeksi, seksuaalisen ‘normaaliuden’ määrittelijänä. (emt., 191).

Shafer analysoi keskeistä ‘arvovapauden’ ongelmaa freudilaisessa homoseksuaalisuuden medikalisaatiossa. Shaferin mukaan Freud ilmeisesti katsoi toimivansa arvovapaasti leimatessaan homoseksuaalisuuden ‘kehityspysähtymäksi’. Shaferin mukaan Freud tässä kysymyksessä erehtyi tulkitsemaan sosiaalista normia luonnon ‘tosiasiaksi’. Schafer kertoo opettaneensa yhdysvaltalaisessa psykoanalyttikkokoulutuksessa jo 20 vuoden ajan, että on sosiaalisten normien reifioitua eli esineellistämistä leimata homoseksuaalisuus ‘kehityspysähtymäksi’. Shaferin mukaan tämä näkemys on saamassa laajenevaa hyväksyntää. (emt., 193).

Shafer tutkii Freudin ‘kehityspysähtymän’ konstruktion taustaa. Hänen mukaansa Freud tukeutui darwinistiseen kehitysteoriaan määrittäessään yksilön ‘suvunjatkamiselinten’ kantajaksi lajin säilymisen turvaamiseksi. Ihmisrodun jatkumisen nähtiin riippuvan siitä, että siemenneste siirtyi onnistuneesti sukupuolelta toiselle. Tästä näkökulmasta käsin Freud katsoi, että psykoseksuaalisen kehityksen *tulee* kulminoitua genitaaliseen, heteroseksuaaliseen, lisääntymistä tuottavaan seksuaaliseen suuntautumiseen. Kaikki muu olisi Shaferin mukaan ‘luonnon suunnitelman’ vastaista. (emt., 193).

Täten Freud ‘luonnollisti’ ja moralisoi normatiiviset seksuaalikäytännöt. Hän ei Shaferin mukaan huomannut tekevänsä perustelematonta hyppäystä biologisesta teoriasta moraaliarvostelmiin olettaessaan, että kehityksen *pitäisi* kulminoitua suvunjatkamiseen. Hän ei myöskään nähnyt tekevänsä moraaliarvostelmaa päätellessään, että koska kehitys *voi* johtaa suvunjatkamiseen, niin *ainoastaan* heteroseksuaalinen yksilö on kypsä, normaali, terve, täysin kehittynyt ja parempi ihminen. Kun Freud oli kerran idealisoinut tämän kehitysmuodon, muut muodot oli nähtävä epäkypsinä kehityspysähtymän muotoina. Kuten Freud fallosentrisyydessään piti klitorista ‘kehityksessä pysähtyneenä’ sukuelimenä, hän piti seksuaalisesti normeista ‘poikkeavia’ kehityksessä pysähtyneinä. Shaferin mukaan Freud oli suvaitsevainen henkilökohtaisissa kannoissaan, mutta ei psykoanalyttisissä formuloinneissaan. (emt., 194).

Psykoanalyttikko Erica Schoenberg kritisoi psykoanalyttisiä teorioita lesboudesta sosiaalisen konstruktionismin perspektiivistä. Schoenbergin mukaan lesboutta koskeva psykoanalyttinen diskurssi muistuttaa esifeminististä suhtautumista naisiin - ihmisiin, jotka on ikuisiksi ajoiksi tuomittu epätäydellisyyteen. Schoenbergin mukaan psykoanalyttisiä lesboteorioita voidaan pitää: ”--- kierrätettyinä, mutta myrkyllisempinä versioina sosiaaliseen

konformisuuteen perustuvista, taantumuksellisesta, fallosentrisestä propagandasta”, joka luonnehtii teorioita naisista. Sortava ennakkoluuloisuus, Schoenbergin mukaan, naamioituu ‘faktoiksi’, ideologia tieteen kaapuun. (emt., 204).

Schoenberg tarkastelee syitä sille, miksi psykoanalyttinen keskustelu lesboista voi olla niin eristynyttä, totaalisesti vailla feminismiin vaikutusta. Ensinnäkin hän näkee syynä sen, että tähän saakka lesbojen ja homoseksuaalisten psykoanalyttikkojen osallistuminen keskusteluun on totaalisesti estetty. Homoseksuaalisuuteen kohdistunut viha ja stigmatisointi psykoanalyysin piirissä ovat tehneet liian uhkarohkeaksi esittää neutraaleja ajatuksia, sillä se on saattanut vaarantaa psykoanalyttikon uran. (emt., 205).

Toiseksi Schoenbergin vetoaa Foucault’hon, jonka mukaan psykoanalyysin toimiessa Isona Veljenä halun sääntelijänä ja määrittelijänä, se on itse määrittänyt eristymisensä rajat. Sitoutumalla yhdenmukaisuuden ja vallitsevan järjestyksen puolustamiseen psykoanalyysi on konstruoinut ‘normaaliuden’ diskurssin, joka on aivopessyt useimmat sen harjoittajista. Psykoanalyttiset dogmit ovat kuvanneet libidoa ‘luonnollisesti’ suvunjatkamiseen liittyvänä ja heteroseksuaalisena. Koska psykoanalyttikko Schoenbergin mukaan monille psykoanalyysi on korvannut uskonnon, sen esittämiin ‘totuuksiin’ on alistuttu kyselemättä. Siten psykoanalyttisten uskomusten voima, sitkeys ja uskottavuus ovat olleet valtavia. Ne ovat näennäisesti olleet kuvauksia siitä, mikä on ‘luonnollista’, mutta itse asiassa ne ovat määritelleet ja strukturoineet tapoja, joilla useimmat meistä toteuttavat ja strukturoivat seksuaalisuuttaan. Tosiasiassa eivät ajatuksemme tai seksuaalikäytäntömme ole ‘luonnon’ heijastuksia. (emt., 206).

Psykoanalyttikko Schoenberg kritisoi seksuaalisuuden määrittelyn siirtymistä uskonnolta lääketieteelle, lääketieteelliselle papistolle, joka määritteli uudelleen synnin lääketieteelliseksi 'poikkeavuudeksi'. Kuten senaattori McCarthyn valta riippui siitä, että 'löytyi' jatkuvasti kommunisteja vallan ylläpitämiseksi, lääketieteellisen profession valtaa ja auktoriteettia ylläpiti se, että oli aina löydettävissä seksuaalisesti 'poikkeavia' paljastusta ja hoitoa varten. 'Poikkeavuuksien' tarve johti siihen, että käyttäytyminen, jolla ei aikaisemmin ollut ollut huomattavaa merkitystä, esineellistettiin. Foucault'n mukaan homoseksuaalisuuden kliinisen kategorian luominen muutti 'sodomian harjoittamisen' eräänlaiseksi sielun hermafroditismiksi. Foucault'n mukaan 'sodomiitti' oli ollut satunnainen 'poikkeavuus': homoseksuaali oli nyt laji. (emt., 207).

Schoenberg viittaa Adrienne Richin (1983) käsitteeseen 'pakkoheteroseksuaalisuus', jolla hän tarkoittaa uskomusta "mystiseen/biologiseen heteroseksuaaliseen suuntautumiseen, 'preferenssiin' tai 'valintaan', joka vetää naisia miesten puoleen". Psykoanalyysi on ollut luomassa ja ylläpitämässä opinkappaleita, jotka määrittävät vallitsevat valtasuhteet. Vallitsevaa tilannetta pönkittämään on luotu opit sukupuolten 'luonnollisesta' komplementaarisuudesta, heteroseksuaalisuuden luonnollisuudesta ja ylempi-arvoisuudesta sekä psykologisen ja sosiaalisen erottamisesta. (emt., 211).

Schoenbergin mukaan ei ole lainkaan teoreettista tilaa 'feminiiniselle' naista rakastavalle naiselle, ts. sellaiselle, joka ei ole patologisesti identifioitunut miehiin. Itse asiassa psykoanalyttisessä teoriassa ei ole lainkaan tilaa homoseksuaalisuudelle, koska kaikki halu on teoretisoitu heteroseksuaalisesti. Siten naista rakastavia naisia ei itse asiassa ole olemassakaan. Schoenberg tekee yhteenvetoa psykoanalyysin lesboteorioihin liittyvistä teemoista: 1) On vain kaksi seksuaalista kertomusta - normaali ja poikkeava, 2) Seksuaalisen objektin

valinta heijastaa olennaisia totuuksia sielunelämästä: heteroseksuaalisuus ilmentää terveyttä, kypsyyttä, rakkautta ja 'todellista' objektin valintaa. Homoseksuaalisuuden tulkitaan ilmentävän narsismia, regressiota ja gender-häiriöitä. 3) Luonnonlakien mukaan naisen seksuaalinen halu on olemassa vain suhteessa miehen haluun. Kaikenlaiset penikset - riippumatta siitä, kadehditaanko, pelätäänkö vai kastroidaanko niitä, ovat pääosassa; itse asiassa ei ole olemassa kertomusta ilman peniksiä. Naisen toiseen naiseen kohdistama rakkaus rinnastetaan tai redusoidaan miehiseen identifikaatioon. (emt., 212).

Schoenbergin mukaan ei ole olemassa 'luonnollista' tilaa ihmiselle; on vain yksi tai toinen sosiaalinen konstruktio, joka on jatkuvasti rakentamisen, korjaamisen tai sortumisen alaisena. Kunnes tajuaamme, kuinka ideologialla kyllästettyjä teорияamme ovat, kuinka politiikka tunkeutuu psykologiaamme, jatkamme Isona Veljenä toimimista, parhaista aikeistamme huolimatta. Vasta kun tajuaamme, että heteroseksuaalisuus sellaisena kuin me tunnemme sen, on kulttuurimme tuotetta ja että seksuaalinen objektin valinta ei 'merkitse' mitään tärkeää siitä, mitä me olemme, psykoanalyysillä voi olla mahdollisuus irrottautua nykyisestä roolistaan konformisuuteen pakottajana ja palata alkuperäiseen, radikaaliin, analyttiseen tehtäväänsä. (emt., 221).

Vasta kourallinen itse homoseksuaalisia henkilöitä on edennyt psykoanalytikoiksi tällä hetkellä. Leli (1996) kertoo ongelmista, joita avoimesti homoseksuaalinen lääkäri joutuu kohtaamaan psykoanalytikkokoulutuksessa Columbia Centerissä, joka on yksi konservatiivisimpia koulutuskeskuksia, Radon perustama ja josta Socarides on valmistunut. Lelin mukaan psykoanalytikkokoulutuksessa vielä ilmenee teoreettisia ja käytännön ennakkoluuloja homoseksuaalisuutta kohtaan, tiedon puutetta, seksistisiä ja heteroseksistisiä asenteita. Yksi Lelin koulutuskomitean jäsenistä esitti kirjallisen kysymyksen muille kouluttajille siitä, että hänen mielestään homoseksuaalinen tohtori Leli

‘heiluttaa ranteitaan’ liikaa, mikä ei sovi Columbian psykoanalyttisen instituutin edustajalle. (Ks. Leli 1996, 7).

Ongelmista huolimatta ensimmäisen avoimesti homoseksuaalisen psykoanalyttikon, Richard Isayn tuotantoon viitataan jo johtavan yhdysvaltalaisen käsikirjan *Comprehensive Textbook of Psychiatry* suppeassa versiossa vuodelta 1994 (Kaplan, Sadock and Grebb 1994, 659) ja tämän kirjoitushetkellä on ilmestynyt tai ilmestymässä itse homoseksuaalisten psykoanalyttikoiden teoksia ja artikkeleita, joissa asetetaan kyseenalaisiksi perinteiset psykoanalyttiset käsitykset homoseksuaalisuudesta kehityshäiriönä (esim. Isay 1996, Drescher 1996a, 1996b, 1997).

New Yorkin psykoanalyttikkokonferenssissa 4.12.1993 pari kymmentä psykoanalyttikkoa, osa heistä avoimesti lesboja tai homoja, asetti kyseenalaiseksi perinteiset psykoanalyttiset opit homoseksuaalisuudesta kehityshäiriönä tai anatomian ja biologian vastaisena sairautena. Tilannetta voitaneen verrata 1930-1940-luvuilla pidettyihin konferensseihin, joissa pääasiassa naispsykoanalyttikot Karen Horneyn johdolla ja Ernest Jonesin avustamana asettivat ensi kertaa kyseenalaisiksi Freudin näkemykset naisista henkisesti alempiarvoisina peniksen puuttumisen johdosta (Ks. Timms and Segal 1988, 244).

New Yorkin psykoanalyttikkokonferenssi muodosti selväpiirteisen vastakohtan aikaisemmille homoseksuaalisuuden käsittelytavoille. Jo osanottajien koostumus kuvaa uutta tasavertaisuutta, läsnä oli sekä naisia että miehiä, homoseksuaalisia ja heteroseksuaalisia, psykoanalyysin opettajia ja vastavalmistuneita. Kokonaan poissa olivat tunneperäinen kiihko tai seksuaalisen erilaisuuden tuomitseminen luonnon, biologian tai anatomian ‘lakeihin’ vedoten. Psykoanalyttistä teorian-

muodostusta häirinneestä hermeettisestä eristymisestä oli päästy eroon. Kaikki alustajat viittasivat psykoanalyysin klassikkojen lisäksi empiirisiin tutkimuksiin, jotka perustuvat muihinkin kuin potilasotoksiin.

Merkittävä ero entiseen oli se, että itsekritiikkiä esiintyi. Lähes kaikissa alustuksissa kyseenalaistettiin aikaisempi kritiikitön alistuminen tiettyihin Freudilta irroitettuihin lausumiin tai psykoanalyyttiseen perinteeseen sisältyneeseen homoseksuaalisuuden tai naisten halventamiseen. Monet alustajat esittivät erityistä kritiikkiä sitä kohtaan, että perinteisessä psykoanalyttisessä teoriassa on pyritty vetoamaan ‘biologiaan’ tai ‘luontoon’ tai väittämään, että psykoanalyttikko tuntee ‘objektiivisen totuuden’. Siinä, missä psykoanalyttikot ovat aikaisemmin torjuneet homoseksuaalien heihin kohdistaman kritiikin esim. ‘räikeänä hyökkäyksenä’ tai ‘vääryyksien keräilyinä’, useissa New Yorkin konferenssin esityksissä viitattiin tunnetun yhdysvaltalaisen historioitsijan Martin Dubermanin (1991) teokseen *Cures*, jossa tämä kertoo epäonnistuneista yrityksistään muuttaa seksuaalista suuntautumistaan psykoanalyysin kautta. Myös Isayn (1989) varoituksia siitä, että muuttamisyrietykset johtavat vain ongelmiin, otettiin huomioon monissa esityksissä.

Myös metodologinen avautuminen on huomion arvoista. Opinkappaleiden dogmaattisesta toistamisesta on päästy eroon ja voidaan ottaa huomioon eri tieteen ja filosofian alojen kehitys. Naistutkimus ja feministinen tutkimus (*Monique Wittig, Judith Butler*), historiallinen tutkimus ja konstruktionismi (*Michael Foucault, Jeffrey Weeks, John D’Emilio*) oli hyväksytty psykoanalyttisen teorianmuodostuksen perustaksi, samoin kuin muut feministiset, poststrukturalistiset, postmodernit ja konstruktionistiset teoriat - jopa *queer*-teoriat. Läsnaolijat esittivät myös essentialismikritiikkiä: tärkeintä on dekonstruoida vanhat ahtaat kategoriat ja määritelmät ilman korvaavia

apuoletuksia seksuaalisuuden essentialistisesta luonteesta, hormonihäiriöistä, geeneistä tai aivojen rakenneteorioista.

Näiden psykoanalyttikoiden tuotanto saattaa tulevaisuudessa muuttaa psykoanalyysin suhtautumista homoseksuaalisuuteen samalla tavoin kuin naispsykoanalyttikkojen ja feministien kritiikki aikanaan muutti Freudin esittämiä vinoutuneita käsityksiä naisesta.

10.3 Eheytyслиike: Jumala palaa psykologiseen teoriaan

Huolimatta psykiatriassa tapahtuneesta edistyksestä toisaalla, myös psykoanalyttikkojen Bieber ja Socarides aloittama kampanja sairausleiman palauttamiseksi jatkuu ja on saanut uusia muotoja. Yhdysvalloissa on vuonna 1992 perustettu psykoanalyttikkojen Charles Socaridesin, Joseph Nicolosin ja Irving Bieberin lesken Toby Bieberin johtama psykoanalyttikkorintama *NARTH* (*National Association for the Research and Therapy of Homosexuality*), joka yhdessä kristillisten tutkimuslaitosten ja konservatiivisia perhearvoja kannattavien instituutioiden kanssa (esim. Paul Cameronin Family Research Institute) vastustaa homoseksuaalisuuden esittämistä normaali-ilmiönä sekä homoseksuaalien juridista tasavertaisuutta, mm. virallistettuja parisuhteita ja homoseksuaalien syrjinnän kieltävää lakia. Tämä liike pyrkii homoseksuaalisuuden määrittelyyn uudelleen häiriöksi tai 'rikkinäisyydeksi', josta tulee 'eheyttää'. Nimi 'eheytysterapia' tulee psykoanalyttikko Joseph Nicolosin (1991) teoksesta *Reparative therapy of male homosexuality*, jossa tämä toistaa Berglerin, Bieberin ja Socaridesin ajatukset homoseksuaaleista häiriintyneinä ja kyvyttöminä ihmissuhteisiin henkisen vammautumisen takia.

NARTH:in ideologiaa tukevan Paul Cameronin tutkimusinstituutin ajatuksia Suomeen on tuomassa teologi Förars (1996), joka propagoi päivälehdissä

maksettuna 'asiantuntijana' kuvaa homoseksuaaleista vaarallisina, lastenraiskääjina ja murhaajina sekä niin onnettomuuksien, sairauksien ja itsemurhien runtelemina, että he kuolevat ennen keski-ikää. Paul Cameronin propagandakampanjan mielenkiintoisimpia väitteitä on, että Freud olisi ollut homoseksuaali, joka kuitenkin *itse* tajusi olevansa sairas ja siksi teki psykoanalyttisen teoriansa. Homoseksuaaleihin kohdistamansa vihanlietsonnan ja tulosten vääristämisen vuoksi Paul Cameron on erotettu Yhdysvaltain psykologiyhdistyksestä. (Haastattelu, Douglas Haldeman / American Psychological Association, 18.7.1996).

Yhdysvalloissa eheytyksiikkeitä ryhmittävät uskonnollisen äärioikeiston ympärille (Bull and Gallagher 1996). Tammikuussa 1997 uskonnollisen oikeiston tutkimusinstituutti Family Research Council julkaisi varoituksen sen johdosta, että marxistit ja muut Yhdysvaltoja vihaavat tahot ovat aloittaneet kaksitahoisen hyökkäyksen homoseksuaalien ja feministien johdolla yhteiskunnan moraalisten perusteiden nakertamiseksi, aloittaen Yhdysvaltain armeijasta ja oikeuslaitoksesta. (*Washington Watch*, January 3, 1997). Taustalla on se, että presidentti Clintonin toimenpiteiden johdosta homojen avoin syrjintä Yhdysvaltain armeijassa on vähentynyt.

Psykoanalyttikorintamaan NARTH:iin ja Paul Cameronin tutkimuslaitokseen tukeutuen sairausleiman poistamista ja yhteiskunnallista tasavertaisuutta ovat myös nousseet *vastustamaan* parannusta haluavien uskonnollisten homoseksuaalien järjestöjen verkko tukijoineen, eheytyksiikkeitä eli ns. 'ex-gay'-liikkeitä (mm. *Exodus, Living Waters*), joita Suomessa edustaa *Aslan ry*, jonka johtohahmot edustavat fundamentalistisia liikkeitä, mm. helluntailaisuutta. *Aslan ry* kävi 12.3.1996 luovuttamassa oikeusministeri Kari Håkämiehelle addressin, jossa vastustetaan homo- ja lesboparien virallistamisen mahdollisuutta, koska homo-suhde ei voi 'luonnon omien lainalaisuuksien tähden' tuottaa uutta elämää.

Aslan kiinnitti oikeusministeri Håkämiehen huomion homoseksuaalisuuden ‘psykohistorialliseen alkuperään’, siihen, että ‘homoseksuaalisuus nousee rikkinäisyydestä’ ja että homoseksuaalisuus pitää pyrkiä ‘eheyttämään’ (*Aslan uutiskirje* 1/1996).

Kaikille kansanedustajille jaettiin *Aslanin* kirjaa *Syntyjä syviä*, jossa kritisoidaan homoseksuaalisuuden sairausleiman poistamista, jonka oli liikkeen johtavan teologin mukaan aiheuttanut ‘hyökkäyshaluisten homoseksuaaliryhmien painostus’. (Puonti 1995, 51).

‘Eheytyслиikkeen’ näkyviä ideologisia maahantuojia Suomessa ovat aikoinaan Hitlerin taistelua kannattanut pappi-psykiatri Asser Stenbäck (1993), kristillisten kansanedustaja Päivi Räsänen (1996), sekä sähköiskuja ja ‘eheytysterapiaa’ homoille suosittleva teologi Trygve Cederberg (1994). ‘Eheytyслиikkeen’ piirissä toimiva parantaja Seppo Jokisen (1993) kirjassa kerrotaan eheyttäjän suunnitelleen ‘eheytysterapiansa’ yhdessä Jumalan ja Turun yliopiston kanssa (Jokinen 1993, 10). Terapeutti Jokinen katsoo, että ‘Saatanan juonittelu’ on sotkenut geenien määräämät, luomisjärjestyksen mukaiset normaalit sukupuoliroolit (emt., 159). *Aslanin* kirjassakin kirjoittava ‘eheyttäjä’ Mikko Aalto (1987) taas varoittaa Raamattuun ja Freudiin vedoten sortumasta itsetyydytykseen ja homoseksuaalisuuteen, sillä esimerkiksi naisilla itsetyydytys saattaa johtaa seksuaalisuuden kokemiseen ilman miestä ja sitä kautta lesbouteen, (Aalto 1987, 245). ‘Eheytyслиikkeet’ ja sen katto-organisaatiot (NARTH, Paul Cameron) pyrkivät irrationaalisista dogmeistaan huolimatta saamaan aikaan mediajulkisuutta (Esim. Förars 1996).

NARTH:iin tukeutuvan eheytyслиikkeen eurooppalaisen haaran pääideologin, hollantilaisen psykologin Gerard van den Aardwegin perusteos *Geraardheid of scheefgroei? Een psychologische kijk op homofilie* (van den Aardweg 1984) on

pitkälti antanut mallin vastaavalle suomalaiselle teokselle *Syntyjä syviä* (Puonti 1995), joka toistaa hollantilaisen esikuvansa argumentit, osittain sanatarkasti. Van den Aardwegin teos on itse asiassa yhteenveto edellä käsitellyistä konservatiivisista psykoanalyttisistä sairausteorioista ja potilasotoksista, joista keskeisimmät ovat klassiset Bergler (1958), Bieber ym. (1962) ja Socarides (1978a). Kuten vastaava suomalainen teos, van den Aardweg vaikenee siitä, että hän viittaa ainoastaan potilasotoksista tehtyihin sairausteorioihin. Van den Aardweg on kerännyt järjestelmällisesti sairaustapauksia tehdessään perusteettomia yleistyksiä siitä, kuinka sairaita ja onnettomia homoseksuaalit ovat. Menetelmä on sama kuin perinteisessä psykoanalyysissä: kuvataan psykiatristen potilaiden ongelmia, väitetään kaikkien homojen kärsivän samoista ongelmista ja siten kuvataan homoseksuaalisuus sinänsä häiriönä ja onnettomuutena. Van den Aardweg havainnollistaa sairaskertomuksia taktisesti valituilla esimerkeillä mm. yhdestä nimettömästä hollantilaisesta homoseksuaalista, joka tappoi itsensä ihmissuhteensa katkettua. Van den Aardweg kysyy itsemurhan tehneestä retorisesti: ”Kuinka mones katkennut ihmissuhde tämäkin oli?” (van den Aardweg 1984, 18).

Van den Aardweg (1984) samoin kuin suomalaisen eheytyслиikkeen ideologi Puonti (1995) valikoi taktisesti sellaisia potilasotoksia, joihin joutuneiden sairaiden ihmisten varhaislapsuuden ihmissuhteissa oli joitakin ongelmia, vaikka laajoihin, yleisiin otoksiin perustuvat vertailututkimukset (yhteenvetona esim. Marmor 1980) osoittavat, että tutkittaessa muita kuin psykiatrin potilaita, ei voida havaita tietyn tyyppisen perhetaustan liittyvän homoseksuaalisuuteen. Eheytyслиikkeen retoriikalle on tyypillistä, että laajat vertailututkimukset, jotka on tehty muista kuin potilasotoksista, pyritään väittämään perusteettomiksi yrittämällä leimata tutkimusten tekijät tai niihin viittaavat henkilöt ‘gayaktivisteiksi’ tai esittämällä propagandistisesti, että tutkimukset palvelisivat ‘gayaktivistien’ tai ‘uskontoa traumaattisesti vastustavien’ tarkoitusperiä.

Eheytysliikkeeseen liittyvän Paul Cameronin oppeja Suomeen tuova Förars (1996) tuomitsee Kinseyn yleisyystutkimukset epätieteellisiksi nimittämällä Alfred Kinseyä 'gayaktivistiksi'. Eheytysliikkeen ideologit käyttävät näin henkilöön kohdistuvaa *ad hominem* -argumenttia maagisen rituaalin tavoin yrittäessään leimata tieteellisen tutkimuksen tuloksia epäpäteviksi. Eheytysliike suuntaa erityisen kovan hyökkäyksen 'gay-aktivisteja' kohtaan sekä Yhdysvaltain psykiatriyhdistystä (APA) vastaan, jonka he katsovat 'antaneen periksi' gay-aktivistien painostukselle. Täten eheytysliike on läpipolitoitunut keskustelun homoseksuaalisuuden häiriöleimasta.

Eurooppalaisen eheytysliikkeen ideologi van den Aardweg tuomitsee APA:n sairausluokituksen muutoksen täsmälleen samoin demagogisin argumentein kuin liikkeen suomalainen edustaja Puonti (1995): luokituksen muutos ei perustunut tieteelliseen tutkimukseen, vaan 'hyökkäyshaluisten homoseksuaaliryhmien' (*'strijdbare homofiele groeperingen'*) painostukseen (van den Aardweg 1984, 21). Tämän perusväittämän tukemiseksi on tarkoitushaluisesti valikoitu pelkästään psykiatrisia sairauskertomuksia, kuitenkin tuomatta selvästi ilmi valikointitekniikkaa.

Muidenkin sairausideologiaa esiin tuovien psykoanalyttikkojen tai analyttisesti orientoituneiden psykologien tavoin, van den Aardwegin suhtautuminen Freudiin on taktinen ja näennäisesti kunnioittava. Suomessa Kristillisessä eheytyskeskuksessa pitämässään yleisöluennoissaan van den Aardweg (1996b) aloittaa vetoamalla siihen, että hänen häiriöteoriansa perustuu Freudin psykoanalyysiin, vaikka se on 'myös sopusoinnussa Raamatun kanssa'.

Perusteoksessaan van den Aardweg (1984) lainaa psykoanalyttikkojen tavoin Freudin arvovaltaa ja vetoaa tämän nimeen näennäisen kunnioittavasti. Useissa

yhteyksissä hän liittää ylistäviä määreitä Freudin nimeen: uranuurtaja Freud (*'baanbreker Freud'*) tai suuri Freud (*'de grote Freud'*) (esim. emt., 33).

Freudin nimeen kohdistuvasta palvonnasta huolimatta van den Aardweg kumoaa adaptionistisen koulukunnan mukaisesti yhden Freudin keskeisistä peruseriaatteista, käsityksen ihmisen perimmäisestä biseksuaalisesta potentiaalista. Van den Aardwegin mukaan suuri Freud teki yhden pahan virheen. Suuri Freud ei nimittäin ottanut huomioon sitä tosiasiaa, että Jumala⁴⁴ ei olisi vaarantanut ihmiskunnan jatkumista sillä, että ihmisistä olisi voinut tulla joko homo- tai heteroseksuaaleja. Täten ihminen luonnostaan (*'van nature'*) tuntee vetoa vastakkaista sukupuolta kohtaan. (Van den Aardweg 1984, 33-35).

Psykoanalyttikko Socaridesin ja van den Aardwegin tuotanto kytkeytyvät kiinteästi toisiinsa. Socarides on kirjoittanut suosituksen ja esipuheen van den Aardwegin saksankieliseen pääteokseen (van den Aardweg 1985) ja van den Aardweg NARTH:in jäsenenä kirjoittaa säännöllisesti Socaridesin-Nicolosin NARTH Bulletinin. Van den Aardwegin tuotantoon tukeutuu kokonainen eheytykskirjallisuuden *genre*, lajityyppi fundamentalistista kirjallisuutta, jonka johdannossa vedotaan van den Aardwegin psykoanalyttisiin teorioihin. Yksi tällainen esimerkki on teos *Kun kulissit kaatuvat, nuoren miehen järkyttävä*

⁴⁴ Van den Aardweg käyttää sanontaa, jonka mukaan sallimalla perimmäisen biseksuaalisuuden 'Jumala olisi asettanut ihmiskunnan roikkumaan silkkilangan varaan' (...*zou God het voortbestaan van het mensdom aan een zijdentraad hebben opgehangen*) (van den Aardweg 1984b, 33).

Hollanninkielessä idiomaattinen sanonta 'Jumala asettaa jonkin asian roikkumaan silkkilangan varaan' tarkoittaa *yleensä* jonkin asian asettamista äärimmäisen uhan alaiseksi. Siksi ei ole tekstin tasolla yksiselitteistä introdusoiko van den Aardweg sananmukaisesti Jumalan psykoanalyttisen teorian muuttujaksi. Joka tapauksessa on selvää, että van den Aardwegin mukaan Freudin oletamus ihmisen perimmäisestä biseksuaalisuudesta asettaisi ihmiskunnan 'äärimmäisen uhan alaiseksi', uhkaamalla ihmiskuntaa sukupuuttoon tuhoutumisella. (van den Aardweg 1984b, 34).

kertomus taisteluistaan homoseksualismia ja aidsia vastaan (Arterburn 1991).

Teoksessa luonnehditaan homoseksuaalisuutta mm. seuraavasti:

”Homoseksualistinen elämäntapamme on Saatanan lumetta. Hän on kehittänyt sen estääkseen meitä tulemasta sellaisiksi, miksi Jumala tahtoisimme kasvavan. Paholainen onkin nähnyt kovasti vaivaa varmistaaksen, ettemme koskaan kokisi Jumalan meitä varten tarkoittamia parhaita hetkiä. Saatanahan tahtoisimme surmata jokaisen, joka haluaa palvella Jumalaa. Niinpä hän tuli minuakin kohti kaksipiippuinen haulikko kainalossaan, ja muistanpa hyvin sen illan, jona hän ojensi aseensa päätäni kohtaan ja veti liipaisimesta.” (Arterburn 1991, 132).
Tietty uskonnolliset tahot tarjoavat hiv-positiivisille uskonnollisille ihmisille tällaista ‘terapiaa’.

Eheytysliikkeen tuotantoa esittelee laajemmin sitä lähellä oleva *Perusta 2/1996* -lehti. Siinä eheytysideologi Puonti (1996) vahvistaa, että vastoin ‘gayliikkeen yleistä propagandaa’ homoseksuaalisuus on ‘rikkinäisyyttä’, jonka on aiheuttanut poissaoleva tai torjuva isä. Eheytysliikkeelle julkista tukea antaneeseen psykologian professori Risto Vuoriseen vedoten Puonti varoittaa ‘pyyhkäisemästä pois’ vuosikymmenien kehityspsykologian tutkimusta vanhempien vaikutuksesta seksuaalisuuden kehitykseen. Geenitutkimuksen Puonti torjuu ‘homoliikkeelle hyvänä propagandana’. (Perusta 2/1996, 69).
Perusta-lehti suuntaa erityisen hyökkäyksen Yhdysvaltain psykiatriyhdistystä APA:a kohtaan, joka on antanut periksi ‘gayaktivistien’ painostukselle’. Lehti toteaa onneksi psykoanalyttikorintaman NARTH:in syntyneen ‘puolustamaan’ homoseksuaalisuuden eheytymistä tarjoavia terapeutteja, mistä kuitenkin ‘APA:n gaymyönteiset johtajat ovat raivoissaan’ (emt., 72).

Eheytysliikkeen retoriikka on äärimmäisen kovaa ja militaristista.

Eheytysliikkeen mukaan tilanteesta hyötyy tietenkin se ‘militanttien homoseksuaalien strategia’, jolla he ‘yrittävät juntata muutamia dogmeja’: ”(i)

homoseksuaalisuus on ihmisen sukupuolisuuden normaalivariantti, (ii) varsinainen ja ainoa ongelma on, että yhteiskunta diskriminoi homoseksuaaleja... ” (emt. 74). Van den Aardweg kuvaa häneen Italiassa kohdistettua mielenosoitusta, jossa maan johtavan homojärjestön johtaja Franco Grillini syytti häntä ‘kiduttajaksi’, joka suhtautuu homoihin ‘ilman sääliä’. Tätä väitettä van den Aardweg ei suoraan kielläkään, vaan kääntää syytöksen esittäjäänsä vastaan todeten homojärjestöjen itsekkin syyllistyvän kidutukseen, koska ne viettelevät jäsenistönsä elämäntapaan, joka on kurjuutta, jatkuvaa turhaa etsimistä, masennusta, levottomuutta, sukupuolisairauksia, aidsia, yksinäisyyttä ja keskimääräistä korkeampaa itsemurhamäärää. Aikaisempien psykoanalytikkojen tavoin van den Aardweg torjuu kritiikin leimaamalla kriitikon häiriintyneeksi. Van den Aardweg pitää häneen kohdistettua kritiikkiä juuri osoituksena homoille tyypillisestä taipumuksesta ‘itsedramatisointiin’. (emt., 79).

Spencer (1995) kuvaa itse eheytyслиikkeen isää, psykoanalytikko Charles Socaridesia vastaan Lontoossa pidettyä mielenosoitusta, joka johti siihen, että Englannin psykoanalyttinen yhdistys päätti omasta aloitteestaan peruuttaa Socaridesin luennon. Aardwegin tekstit valottavat niitä yhteenottoja eheytyслиikkeen ja järjestäytyneen homoliikkeen välillä eri maissa, joissa näkökannat ja yhteenotot ovat viime vuosina kärjistyneet äärimmilleen.

Eheytyслиikkeen kantoja esittelevässä *Perusta 2/1996* -lehdessä tehdään myös yhteenveto tietyn kristillisen etiikan kannasta homoseksuaalisuuteen. Luvussa ‘*Lupa tuntea syyllisyyttä*’ väitetään, että vaikka SETA on ‘aloittanut massiivisen teloittamisen’ tiettyjä kristillisiä eetikoita kohtaan, teologinen tutkimus osoittaa homoseksuaalisuuden olevan harhautumista pois luomisjärjestyksestä. Lehdessä toistetaan hyväksyvässä ja kehottavassa mielessä Mooseksen lain raamatullisia käskyjä, joiden mukaan **homoseksuaalit ”on surmattava”**. (3 Moos. 20:13).

(emt. 83). Koska eheytyслиikkeen lähellä olevien tahojen esittämät tappokehotukset on perusteltu raamatunlauseilla, niihin on juristien mukaan hyvin vaikea puuttua oikeusteitse, koska niitä esitetään uskonnonvapauden nimissä.

Van den Aardwegin tuotannon voisi muuten ehkä sivuuttaa fundamentalistisena uskonnollisena kiihkoiluna, ellei hänen ja psykoanalyttikko Charles Socaridesin ajatuksiin tukeutuva eheytyслиike pyrki innokkaasti saarnaamaan sanomaansa uskonnollisten seurojen lisäksi myös yliopistollisessa opetuksessa ja mielisairaaloissa. Vuonna 1996 van den Aardweg sai itsensä kutsutuksi luennoimaan Helsingin yliopiston ja Turun yliopiston psykologian laitoksille sekä Jorvin sairaalan psykiatriselle osastolle sanomanaan, että homoseksuaalisuus on 'itsesäällisairaus' (van den Aardweg 1996a, 1996b). Myös Suomen evankelisluterilaisen valtionkirkon tutkimuskeskus on julkaissut tutkimuksen homoseksuaalisuuden poistamismenetelmistä (Cederberg 1994), jossa eheytyслиikettä lähellä oleva teologi esittää käsittelyyn van den Aardwegin eheytysterapiaa tai 600 'tuskallisen' sähköiskun antamista. Tapahtumien johdosta sosiaali- ja terveysalojen homo- ja lesbojärjestö (STEAM) otti yhteyttä sosiaali- ja terveysministeri Huttu-Juntuseen esittäen huolestumisensa potilasturvallisuuden vaarantumisesta, jos fundamentalistiset eheyttäjät kiertävät luennoimassa mielisairaaloissa.

Julkista huomiota sai aikaan se, että Helsingin joukko yliopiston psykologian laitoksen opiskelijoita vetosi Yhdysvaltain psykoanalyttikkoyhdistykseen kritisoidakseen yliopisto-opetuksen nimissä annettavaa eheytyслиikkeen psykoanalyttista kreationismia. Helsingin yliopiston psykologian laitos peruutti eheytyслиikkeen luennon omasta aloitteestaan.

Vetoomuksen alkusyynä oli se, että Helsingin yliopiston taholta yhteyshenkilönä ollut psykologian professori Risto Vuorinen, oli yliopiston nimissä mainostanut eheytyслиikkeen tekstiä (Puonti 1995) kirjan takakannessa ‘asialliseksi ja kiihkottomaksi’. Kun Yhdysvaltain psykoanalyttikoyhdistyksen varoitus annettiin psykologian laitokselle, professori Vuorinen uhkasi protestin aikaansaanutta henki-löä julkisuudessa mahdollisen rikossyytteen nostamisella. (*”Psykologian laitosta varoitettiin uskonnollisista järjestöistä”*. *Ylioppilaslehti* 29.11. 1996, sivu 5).

Jo muutaman vuoden ajan uskonnollis-psykoanalyttinen eheytyслиike on yrittänyt saada asemaa uskonnollisten seurojen lisäksi niin tiedotusvälineiden, valtionkirkon kuin yliopisto-opetuksenkin piirissä Suomessa. Siltä osin kuin Suomessa opetetaan yliopistoissa ja mielisairaaloissa heteroseksuaalisuudesta luonnonlakina, jota Saatanan salajuonet voivat johtaa harhaan, ollaan palaamassa keskiaikaan, *Noitavasaran* argumentteihin.

‘Eheytyemisestä’ puhuminen osoittautuu tarkemmin tutkittaessa demagogiaksi. Eheytyслиikkeen puheenjohtaja, pastori Hannele Turkki myöntää julkisesti, ettei ‘eheytyminen’ muuta itse seksuaalista suuntautumista. Turkki vertaa eheytysprosessia AA-liikkeeseen eli alkoholistien parannusprosessiin. Turkin mukaan: ”Ihminen käy eheytystä läpi koko loppuelämänsä eikä hän ole koskaan vapaa homoseksuaalisista kiusauksista”. (*”Minuuden eheytyminen voi tehdä homosta heteron”*. Turun Sanomat 17.3. 1996, sivu 8).

Eheytyслиikkeen kirjallisuudesta käy ilmi, miten liike pyrkii katkaisemaan homoseksuaalien ihmissuhteet ja lisäämään heidän syyllisyydentunteitaan. Siten eheytyслиike rikkoo ihmissuhteita antamatta mitään tilalle. Rinnastus AA:han on tarkka siinä mielessä, ettei seksuaalinen suuntautuminen perimmältään muutu tahdonvoimalla tai eheytysterapialla.

10.4 Sairausleima sosiaalisena konstruktiona

Yhtenä ensimmäisistä askeleista kohti konstruktionistista näkemystä homo- ja lesbotutkimuksessa voidaan pitää Amsterdamin yliopiston vuonna 1983 järjestämää kansainvälistä konferenssia *Onder mannen, onder vrouwen*, jossa tuotiin tieteelliseen keskusteluun Michel Foucault'n ja muiden ranskalaisten filosofien ajatuksiin perustuvia *dekonstruktion* ja *homososiaalisten suhteiden* käsitteitä kansainväliseen homo- ja lesbotutkimukseen. (Ks. Duyves ym. 1984).

Historiallisena vedenjakajana kansainvälisesti homoseksuaalisuuden sairaaksi leimaamisesta kohti sen käsittämistä sosiaalisena konstruktiona voidaan nähdä kaksi tieteellistä konferenssia 15.12. 1987: Amsterdamin yliopiston järjestämä *Homosexuality Beyond Disease* ja Amsterdam Vrije Universiteitin järjestämä *Homosexuality, which homosexuality?*, joihin osallistui 100 työryhmässä yhteensä 500 homoseksuaalisuuden tutkijaa 22 eri maasta⁴⁵ eri aloilta kuten sosiologiasta, sosiaalianthropologiasta, kielitieteestä, uskontotieteestä, lääketieteestä ja psykiatriasta. Yleinen yksimielisyys vallitsi siitä, että homoseksuaalisuuden virallinen sairaaksi luokittelu on loppumassa.

Konferenssissa vallitsi myös yksimielisyys siitä, että ei ole perusteltua korvata homoseksuaalisuuden luokitusta psyykkiseksi häiriöksi teorioilla synnynnäisestä ominaisuudesta. Katsottiin tarpeelliseksi ylipäänsä hylätä essentialistinen näkemys homoseksuaalisuudesta, missä homoseksuaalisuudella on tietty ajasta ja kulttuurista riippumaton olemus (*essentia*) jolla on jokin yksittäinen tietty syy. (Altman ym., 1989) (Yhteenvedo Amsterdamin konferenssista Stålström 1988).

⁴⁵ Osallistuin itse myös kaikkiin Amsterdamin konferensseihin vuosina 1983 ja 1987.

On toisaalta nähtävissä, että varsinkin Yhdysvalloissa, missä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuu vielä aggressiivista torjuntaa, monien homoseksuaalien pyrkimyksenä on ankkuroida vähemmistöidentiteetti 'luontoon' väittämällä että heidän identiteettinsä on synnynnäinen, mitä pyritään tukemaan vetoamalla geeneihin ja hormoneihin. Täten kysymys identiteetistä saatetaan epäpoliittiseksi. (Pulkkinen 1996, 168).

Jeffrey Weeks (1985) käytti analyysissään Foucault'n seksuaalisuuden historiaa lähtökohtanaan. Hän loi tapaustutkimuksen siitä, miten muuttuvat historialliset ehdot vaikuttavat homoseksuaalisuuteen. Weeks analysoi käytyä keskustelua homo- ja lesbopoliittikan hyvistä ja huonoista puolista pyrkimyksissä saada aikaan homoille ja lesboille oma vähemmistöasema. Analysoidessaan tätä pyrkimystä, monet sosiaalitieteilijät ovat tutkineet homo/lesboidentiteetin muotoutumisen prosessia. Weeks tunnistaa vaaran joutua 'essentialistiseen loukkuun' puhuttaessa identiteetipolitiikasta ja tutkimuksesta, joka kartoittaa polkua positiivisen identiteetin muodostumiseen. Hän kuitenkin toteaa, että mielenkiinto homo/lesboidentiteettiä kohtaan on perusteltua, koska se on yhtä paljon poliittinen ja henkilökohtainen kuin sosiaalinen ilmiö.

Jan Löfström (1993) tarkastelee tilannetta sairausluokituksen muutoksen jälkeen, seksuaalisuutta jäsentävien luokitusten dekonstruktion seurauksia homo- ja lesboliikkeelle sekä -politiikalle. Hänen mukaansa järjestöjen identiteetipohjaisesta seksuaalipoliittisesta strategiasta aika on ajamassa ohi. Löfströmin konstruktionistisen näkemyksen mukaan voidaan väittää, että homo- ja heteroseksuaalisuus eivät ole sisäsyntyisiä saati synnynnäisiä ominaisuuksia, vaan eräänlaisia yksilön tunne-elämän viritystiloja, jotka syntyvät sosiokulttuuristen tekijöiden vaikutuksesta. Seksuaalipartnerin valintaan liittyvät

preferenssit eivät tässä mallissa palaudu vain varhaislapsuuteen kuten Freudin teorioissa. Löffström nimeää seksuaalisen suuntautumisen ‘diskursiiviseksi’ tai ‘narratiiviseksi konstruktioksi’. Tästä näkökulmasta ei ole olemassa mitään lähtökohtaisesti ‘normaalista’ seksuaalista suuntautumista (Löffström 1993).

Homoseksuaalisuuden käsitteellistäminen historiallisena konstruktiona tuo esiin käsitteen dynaamisen luonteen, sillä mikä on historiallisesti konstruointia, voidaan poliittisesti dekonstruoida. Tulevaisuudessa, jos hyväksyntä yleistyy, homoseksuaalinen ‘identiteetti’ tulee vähemmän tärkeäksi kuin mitä se tällä hetkellä on. Tämä tarkoittaa konkreettisesti, että tulevaisuudessa on edelleenkin samansukupuolisia seksuaalisuhteita ja parisuhteita, mutta kun ne eivät ole ongelma yhteiskunnalle, ne eivät määrää yksilöiden identiteettiä siinä määrin kuin tällä hetkellä. (Minton 1987, 174).

Konstruktionismista on tullut uusi ajattelutapa länsimaisten sosiaalitieteiden piirissä, myös Suomessa homoseksuaalisuuden suhteen. Sensijaan lääketieteen, psykiatrian, psykologian ja biologian piirissä näyttävät vielä olevan hallitsevina essentialistiset näkemykset, joissa homoseksuaalisuutta voidaan jopa vielä pitää häiriönä, jolla on jokin tietty syy, hoito ja ennaltaehkäisy. Tässä suhteessa Suomi on jäljessä muita Länsi-Euroopan maita. Erityisen paljon korjattavaa on psykiatrian oppikirjoissa sekä peruskoulun ja lukion oppikirjoissa sekä lääkärikirjoissa. (Heikkinen 1991 ja Lehtonen 1995a).

Jeffrey Weeksin mukaan kaikessa homo- ja lesbotutkimuksessa on tärkeää huomata se ettei ole automaattista yhteyttä sosiaalisen kategorisoinnin ja oman identiteetin välillä. Merkitykset, jotka annetaan homoseksuaalisille teoille, vaihtelevat huomattavasti. Mutta on tärkeää pitää mielessä tutkittaessa homoseksuaalisuutta, joka on meidän kulttuurissamme leimattu ‘poikkeavuuden’

muodoksi, että tärkeää ei ole tekojen merkitys sinänsä, vaan niiden ympärille rakentuvat merkitysten sosiaaliset konstruktiot. (Weeks 1981, 117).

Pulkkinen on verrannut seksuaalista identiteettiä ja naisidentiteettiä kansallisen identiteettiin. Esimerkiksi suomalaisuus on narratiivinen identiteetti, joka on muodostunut toimivaksi identiteetiksi tietyssä historiallisessa yhteydessä. Pulkkisen mukaan identiteetin synty on ehdollistunut alistushistorialla. Edelleen voidaan sanoa, että homoseksuaalisuutta on aina ollut olemassa, mutta sen muodostuminen nimetyksi identiteetiksi on edellyttänyt tieto-valtarakenteiden muotoutumista konkreettisiksi esteiksi ja kielloiksi. Pulkkisen mukaan kansallinen, suku”puolinen” ja seksuaalinen identiteetti ovat ei-essentiaalisia, historiallisesti kontingetteja identiteettejä, mutta olennaista on, että ne kaikista ei-essentiaalisuudestaan, historiallisuudestaan ja kontingenttiudestaan huolimatta ovat merkittäviä juuri identiteetteinä (emt., 302).

Tuija Pulkkisen mukaan medikalisoiva diskurssi loi tietyssä mielessä lesbon ja lesbouden. Foucault’laisena tieto-valtajärjestelmänä se loi käsitteet, teki luokituksia ja muotoutti näin sen, mikä on myöhemmin voinut kulttuurisesti ja yksilöllisesti toimia lesboidentiteetin perustana. Medikalisoivan diskurssin ainekset ovat osa lesbokulttuuria, joka sai puolijulkisena alakulttuurina alkunsa Yhdysvalloissa pian medikalisoinnin jälkeen. 1970-luvun lesbofeminismi tuomitsi jyrkästi butch-femme -roolit tasa-arvon nimissä. Lesbojen uusi paikka feministisessä käytännössä muutti olennaisesti lesbokulttuurin muotoa, ja lesbouteen liittyi yhä useammin poliittinen aktiivisuus. 1980-luvulta alkaen lesbokulttuuri on tehnyt eroa feministiseen kulttuuriin. Se on palannut omaan historiaansa ja tarkastellut eri kannoilta esimerkiksi butch- ja femme -rooleja. Rooleista on 1980-luvulta lähtien tullut performatiivisen leikin uusia kiinnostuksen kohteita. (Pulkkinen 1993, 300-301).

Weeksin mukaan huomattava piirre noin sadan viime vuoden ‘homoseksuaalisuuden historiassa’ on se, että sortavat määritelmät ja defensiiviset identiteetit ja rakenteet ovat ‘marssineet rinnakkain’. Seksuaalisen erilaisuuden kontrollipyrkimys on väistämättä vahvistanut sitä ja uudelleenmuotoillut sitä sen sijaan, että olisi tukahduttanut homoseksuaalisen käyttäytymisen. Moraalisen kontrollin aiheuttama yksilöllinen ahdistus, ulkoa tuotu syyllisyys ja kärsimys ovat vaatineet raskaan hinnan. Mutta tuloksena on ollut kompleksinen ja sosiaalisesti merkityksellinen vastarinta ja itsemääritelmät, jotka ovat usein jääneet tutkijoilta huomaamatta. Medikalisaatiota tutkineiden Conradin ja Schneiderin (1994, 31) mukaan ‘sairaus’ on sosiaalinen konstruktio, joka perustuu inhimilliseen arviointiin eräistä tiloista maailmassa. Tässä mielessä Conradin ja Schneiderin mukaan sairaus, kuten kauneus (ja poikkeavuus) on katsojan silmässä.

Sairausluokituksen poistuminen saa aikaan myös sairausleimaan kiinnittyneen identiteetin purkautumisen. Kun WHO:n luokituksesta ICD-10 on poistettu homoseksuaalisuus häiriön muotona ja kun Kaplan-Sadockin psykiatrinen normisto siirtyi keväällä 1999 määrittelemään homoseksuaalisuuden normaaliksi variaatioksi, voidaan todeta, että homoseksuaalisuuden sairausleima oli sananmukaisesti sosiaalinen konstruktio. ‘Sairautta’ oli se, mikä oli lääketieteessä määritelty sairaudeksi. Yksi homoseksuaalisuuden syrjinnän lähde on saatu dekonstruoitua tieteellisen tutkimuksen ja sosiaalisten liikkeiden toiminnan kautta. Homoseksuaalinen identiteetti voidaan pitkälti nähdä sairausleiman tuottamana sosiaalisena seurausvaikutuksena eli artefaktana.

Tähän toteamukseen liittyy samalla tietoisuus siitä, että mikä on joskus ollut sairaaksi leimattua, voidaan periaatteessa jälleen määritellä sairaudeksi. Osa psykoanalytikoista on järjestäytynyt vastustamaan homoseksuaalisuuden pitämistä normaalina, tukeutuen ‘eheytysterapiaa’ ajavaan järjestöön (NARTH).

Vaikka sairausluokituksen palauttamista vaativien psykoanalyttikkojen vaikutusvalta tällä hetkellä on pienekkö, he ajavat asiaansa kiihkolla. Yhdysvaltain uskonnollinen oikeisto on hyvin organisoitunut ja rikas (Bull and Gallagher 1996).

Tämänhetkistä tilannetta kuvaa, että APA:n puheenjohtajaksi vuonna 1996 pyrkinyt tri Nada Stotland kertoo julkisesti varoittaneensa APA:n johtoa 'eheytysterapian' ajajien mahdollisilta yrityksiltä joutua APA:n vuosikokous ja vaatia äänestystä homoseksuaalisuuden palauttamiseksi sairaudeksi yhdysvaltalaisessa luokituksessa (Stotland 1996).

Kun psykoanalyttikot ovat hävinneet yhden jäsenäänestyksen, he voivat periaatteessa milloin tahansa yrittää uutta jäsenäänestystä sairausleiman palauttamiseksi.

Tietyt psykoanalyttikot ja eheytyshäiriöt tutkivat kansainvälistä sairausluokitusta suurennuslasin kanssa voidakseen löytää jonkin diagnoosin, jota voisi kuvitella käytettävän argumenttina homoseksuaalisuuden sairausluonteen puolesta. Suomalaisen eheytyshäiriön edustajat ovat jo lehdistössä huomauttaneet, että uusimmassa sairausluokituksessa on jäänteinä luokka F66.1 (Itseä häiritsevä seksuaalinen suuntautuminen), joka ei siis enää tee eroa hetero- ja homoseksuaalisen suuntautumisen välillä. WHO:n sairausluokituksessa on jäljellä sairausluokitustaistelun eräänlaisena jäänteenä jäänteenä tämä luokka F66.1, joka esitettiin täysin 'neutraalina ja tasavertaisena' ratkaisuna kiistaan.

Tämäkin jäännösdiagnosi näyttää olevan väärinkäytettävissä. Eheytyshäiriön argumenttien mukaan harva heteroseksuaali on tyytymätön seksuaaliseen suuntautumiseensa, joten eheytyshäiriön ideologioiden ja psykoanalyttikkojen

mielestä tämä kategoria voidaan tulkita lääkärikunnan kannanottona edelleen homoseksuaalisuuden sairaaksi leimaamisen puolesta. (Ks. Aslan-uutiskirje 2/1996, 2).

Toinen sairausleiman palauttamisyritys, johon yhdysvaltalainen homo- ja lesbojärjestö NGLTF on joutunut ottamaan kantaa, on diagnostisen luokan F64.2 (*Gender identity disorder of childhood*) väärinkäyttö, koska sitä väljästi tulkittuna on käytetty toimittamaan pakkohoitoon lapsia ja nuoria, jotka eivät noudata 'normaaleja' sosiaalisia sukupuolirooleja ja joiden pelättyä kehittymistä kohti homoseksuaalisuutta pyritään estämään. (NGLTF Press Release 13.12. 1996).

Uusimmassakin sairausluokituksessa ICD-10 on edelleen jäljellä 'kverulatorinen paranoia' (*paranoia querulans*), jota on perinteisesti käytetty seksuaalisten ja muiden vähemmistöjen esittämien protestien mitätöimiseen, pääluokassa F60.0 (Epäluuloinen persoonallisuus). Tämä on juuri se määritelmä, jota seksuaalisen tasavertaisuusliikkeen edustajiin on kohdistettu leimattaessa yhteiskunnallisen tasavertaisuuden vaatimuksia häiriön oireiksi. (Ks. Stålström 1980). Vaikka Maailman psykiatriliiton konferenssissa Madridissa elokuussa 1996 todettiin Venäjällä kokonaan luovutun toisinajattelijoiden psykiatrisesta hiljentämisestä, siihen soveltuva psykiatrinen diagnoosi on edelleen olemassa ja käyttöön otettavissa tiettyjen yhteiskunnallisten olojen vallitessa.

WHO:n sairausluokituksen viimeinen mielisairaus F99 (*Mental disorder, not otherwise specified*) (Psyykinen häiriö, ei muuten määritelty) on täydellisessä määrittelemättömyydessään rajattomia mahdollisuuksia avaava diagnoosi ainakin periaatteessa, koska sen avulla voidaan teoriassa leimata *mikä tahansa* ei-toivottava käyttäytymisen muoto psyykkiseksi häiriöksi! (ICD-10 1993, 172).

10.5 Sairausleiman jäänteiden hidas poistaminen

Homoseksuaalisuuden asemasta on käynnissä juuri nyt vilkas maailmanlaajuinen keskustelu kun eri puolilla maailmaa on tehty lakialoitteita samaa sukupuolta olevien parisuhteiden virallisestamisesta. Seuraavassa tarkastelen tärkeimpien seksuaalista ‘normaaliutta’ määrittelevien instituutioiden, paavin, psykoanalyysin, Yhdysvaltain Korkeimman Oikeuden, Yhdysvaltain armeijan, Maailman Psykiatriliiton (WPA) sekä johtavien psykiatristen käsikirjojen ja eheytyслиikkeiden viimeaikaisia kannanottoja sairausleimakeskustelun nykytilaan. Varsinainen teoreettinen yhteenveto tehdään seuraavassa luvussa.

Homoseksuaalisuuden hyväksyminen on toisaalta yleistynyt parina viime vuosikymmenenä väestön keskuudessa (ks. esim. Hiltunen 1996), mutta asenteet ovat samalla polarisoituneet. Homoseksuaalisuuden yhteiskunnallista tasavertaisuutta vastaan on toisaalta kehittynyt yhä kovempaa vastarintaa syrjintää, mihin on vaikuttanut yleisen poliittisen ilmapiirin kiristyminen 1970-luvulta lähtien öljykriisin, talouslaman ja yleismaailmallisen työttömyyden myötä, uskonnollisen äärioikeiston kasvaessa sekä omalta osaltaan aids-kriisin johdosta, josta on seurannut lisääntyntä leimaamista, vihamielisyyttä ja väkivaltaa stigmatisoituja ryhmiä, kuten mustaihoisia ja homoseksuaaleja vastaan. Yhä näkymämmäksi tulevat tasavertaisuuden vaatimukset ovat samanaikaisesti sekä myönteistäneet asenteita että lisänneet tuomitsevia reaktiota. (Esim. Cleaver 1993). Näiden tuomitsevien argumenttien yhtenä muotona on edelleen homoseksuaalisuuden leimaaminen jotenkin sairaaksi, häiriöksi tai rikkinäisyydeksi.

Psykoanalyysin rinnalla toinen instituutio, joka on tuominut jyrkästi homoseksuaalisuuden on Vatikaani. Vuonna 1986 Vatikaani antoi lausunnon, jossa se vahvisti kantansa homoseksuaalisuudesta syntyinä, asettui vastustamaan

kansalaisyhteisöiden myöntämistä homoseksuaaleille sekä lisäksi, että homoseksuaaleihin kohdistuva väkivalta on ymmärrettävä reaktio homoseksuaalisuuden puolustamiseen:

”Kun siviililainsäädäntöä kehitetään suojelemaan käyttäytymistä, *johon kellekään ei ole mitään kuviteltavissa olevaa oikeutta* (kursivointi lisätty), ei kirkon eikä laajemman yhteiskunnan pitäisi hämmästyä siitä, että muut kieroutuneet käsitykset ja käyttäytyismuodot valtaavat alaa ja irrationaaliset ja väkivaltaiset reaktiot lisääntyvät”. (Congregation for the Doctrine of Faith, 1986, paragraph 10). (Ks. Cleaver 1993, 222).

Vatikaanin dokumentissa vahvistetaan edelleen, että homoseksuaaliset tunteet ovat ‘suuntautuneet kohti sisäistä moraalista paha’ ja homoseksuaalisuus itse on nähtävä ‘objektiivisena häiriönä’. (Ks. Cleaver 1993, 222).

Vatikaanin virallinen lehti asettui 27.3.1996 nimenomaisesti vastustamaan homo- ja lesbosuhteiden virallistamista, koska ne ”murentaisivat sen perhemallin perustan, jolle inhimillinen sivilisaatio on rakennettu”. Paavi Johannes Paavali II vastustaa erityisesti Euroopan Parlamentin vuonna 1994 antamaa kannanottoa, jonka mukaan homoseksuaalisten pariin tulisi saada mennä naimisiin ja adoptoida lapsia. Paavin mukaan sellainen kehitys legitimoisi ‘moraalisen häiriön’. (Osservatore Romano 27.3.1996).

Yhdysvaltain korkein oikeus on vuonna 1986 antanut periaatepäätöksensä (Bowers v. Hardwick 1986), jonka mukaan osavaltioilla on perustuslaillinen oikeus pitää homoseksuaalinen käyttäytyminen rikoslaissa rangaistavana. Korkein oikeus perusteli päätöstään sillä, että sodomian kriminalisoivilla laeilla on ‘hyvin pitkät historialliset juuret’ ja että homoseksuaalisuuden tuomitseminen ‘on syvästi ankkuroitunut juutalais-kristilliseen moraaliin ja eettisiin standardeihin’. (Ks. Cleaver 1993, 223). Vuonna 1996 Yhdysvaltain korkein oikeus otti kuitenkin askelen eteenpäin toteamalla Colorado Amendment 2 -päätöksessään,

että homoseksuaalien syrjinnän kieltävä lainsäädäntö on Yhdysvaltain perustuslain mukaista. Joulukuussa 1996 Havaijin osavaltiossa hyväksyttiin samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioliitot laillisiksi (Miike v. Baehr), vaikka lain vastustajat ovatkin käynnistäneet kampanjan lain kumoamiseksi.

Myös kansainvälinen ortodoksinen psykoanalyttikojärjestö International Psychoanalytical Association (IPA) on järjestäytymässä taisteluun. Vuonna 1996 IPA:n presidentiksi valittu psykoanalyttikko Otto Kernberg vahvisti kantansa homoseksuaalisuudesta ‘perversiona’ ja toisti, että ‘monet homoseksuaalit voidaan muuttaa heteroseksuaaleiksi’. Kernberg vetoaa maailman psykoanalyttikkoihin, joiden pitäisi nyt pystyä ‘asettumaan vastarintaan poliittisesti oikeaoppista ajattelua vastaan’. (ks. Isay 1996, 174).

Yhdysvaltain armeija on historiallisesti yksi homoseksuaalisuuteen kohdistuvan psykiatrisen syrjinnän lähde. Clintonin hallituksen toimenpiteiden johdosta Yhdysvaltain armeijan suhtautumisessa on tapahtunut mikroskooppinen muutos. Nykyistä Pentagonin kantaa nimitetään ‘don’t ask, don’t tell’ -politiikaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että sotilaspoliisien, psykoanalyttikojen ja seksuaalisten houkutuslintujen käytöstä homoseksuaalisuuden aktiiviseen paljastamiseen on luovuttu, mutta seksuaalista suuntautumista ei edelleenkään saa ilmaista millään tavalla. Psykiatrisen ohjekirjan mukaan asevoimista erottamisen perusteena on homoseksuaalinen käyttäytyminen riippumatta siitä, onko se tapahtunut asepalveluksessa tai vapaa-aikana. Psykiatrisen käsikirjan mukaan on edelleen rangaistava teko suullisesti ilmaista olevansa homo- tai biseksuaali, naimisiinmeno tai sen yritys samaa sukupuolta olevan kanssa sekä ‘useissa tapauksissa’ samaa sukupuolta olevan henkilön kädestä pitäminen tai suuteleminen. (Kaplan, Sadock & Grebb, 1994, 660).

Maailman psykiatriyhdistys WPA on virallisesti ottanut kantaa homoseksuaalisuuden sairausluokituksen poistamiseksi ja homoseksuaalien tasavertaisuuden puolesta yleiskokouksessaan kesäkuussa 1993:

”Koska homoseksuaalisuus sinänsä ei implikoi mitään arvostelukyvyn, tasapainoisuuden, luotettavuuden, tai yleisten sosiaalisten tai ammatillisten kykyjen heikentymistä, Maailman psykiatriyhdistys WPA kehottaa jäsenjärjestöjään ja yksityisiä jäseniään kehittämään sellaisen lainsäädännön kumoamiseen, joka rankaisee aikuisten väliset homoseksuaaliset teot yksityistiloissa. Edelleen Maailman psykiatriyhdistys kehottaa näitä järjestöjä ja yksilöitä tekemään kaiken mahdollisen vähentääkseen homoseksuaalisuuteen liittyvää stigmaa missä tai milloin tahansa sitä ilmenee”. (World Psychiatric Association Resolution 1993).

Suuri muutos on tulossa seuraavaan painokseen Kaplanin ja Sadockin psykoanalyttistä käsikirjaa *Comprehensive Textbook of Psychiatry*, joka on toiminut maailmanlaajuisena psykiatrisena standarditeoksena. Kaplanin ja Sadockin teos on perinteisesti, lukuunottamatta Judd Marmorin (1975) ja John Meyerin (1985) lyhytaikaista liberaalia vaikutusta, edustanut homoseksuaalisuuden määrittelyä psykoanalyttiseksi häiriöksi. Sen ensimmäiseen painokseen kirjoitti Irving Bieber (Bieber 1967), joka omaksuttiin pysyväksi standardiksi myös Suomessa. Psykoanalyttikko Gadpaille (1989 ja 1995) palautti homoseksuaalisuuden määrittelyn häiriöksi, homoseksuaalit häiriintyneiksi ja rakkaussuhteisiin kykenemättömiksi. Kaikissa painoksissa Gadpaille toistaa psykoanalyttistä ideologiaansa, jonka mukaan heteroseksuaalisuus on ihmislajin (‘species-typical’) biologinen ‘lajinormi’. (Gadpaille 1995, 1326).

Sairausleimaa koskeva keskustelu heijastuu mielenkiintoisella tavalla Kaplanin ja Sadockin käsikirjan sivuilla. Gadpaille myöntää sen, että häntä ovat monet kollegat arvostelleet sen johdosta, että hän ei ota huomioon uutta tutkimusta eikä sitä, että homoseksuaalisuus on poistettu sairausluokituksesta. Gadpaille on kuitenkin torjunut kritiikin vedoten psykoanalyttiseen dogmiin heteroseksuaalisuudesta ‘lajinormina’. Vuoden 1989 laitoksessa hän kritisoi

käsikirjaan kohdistuvaa kollegoiden taholta tulevaa metodikritiikkiä ‘epätieteellisenä politisoitumisena’. Gadpaille pahoittelee sitä, että homoseksuaalisuutta ei nähdä ‘hoidettavissa olevana häiriintyneen kehityksen muotona’, vaan asiaan on sotkettu ‘sosiaalisia ja moraalisia implikaatioita’. (Gadpaille 1989, 1086).

Gadpaille varoittaa siitä, että vaikka homoseksuaalisuus on poistettu sairausluokituksista ja homoseksuaalit voivat kokea sen ‘ego-syntonisena’ (oireettomana), tämä selvästikään ei sulje pois psykopatologiaa, sillä myös harhat ja hallusinaatiot voivat olla ‘ego-syntonisia’. Bieberin tavoin myös Gadpaille pitää siis homoseksuaalisuutta piilevänä sairautena, jolla on näkymättömät oireet. Gadpaille vastustaa sairausluokituksen muutosta ja viittaa psykoanalyttikkojen vaatimaan äänestykseen, jonka he hävisivät toteamalla, että ‘totuutta ei voida päättää äänestyksellä’. Gadpaille valittaa psykiatrisessa käsikirjassa sitä, että kysymys ‘tieteellisistä tosiasioista’ on tullut nyt niin ‘emotionaalisesti ladatuksi’, että asioita ei harkita ‘kirikkaalla järjellä’ ja ‘tosiasioiden rationaalisella harkinnalla’ (Gadpaille 1989, 1087).

Gadpaille valittaa, että ‘tieteellinen viileys’ ja ‘objektiivisuus’ ovat hänen mielestään nykyisin kadonneet homoseksuaalisuutta koskevasta keskustelusta, johon on sotkettu ‘sosiopoliittisia аспектеja’. Gadpailien mukaan homoseksuaalisuuteen tulisi suhtautua ‘tieteellisesti’ ja ‘rauhallisesti’ kuin mihin tahansa muuhun lääketieteelliseen ‘häiriöön’, joista hän mainitsee nimenomaisena esimerkkinä - lisämunuaisen liikatuotantohäiriön (*hyperadenocorticism*). (Gadpaille 1989, 1086).

Vuoden 1995 Comprehensive Textbookin laitoksessa Gadpaille toistaa paheksuntansa häneen kohdistuneen kritiikin johdosta ja vahvistaa toistamiseen psykoanalyttisen käsityksen homoseksuaalisuudesta psyykkisen häiriön

muotona, homoseksuaaleista häiriintyneinä ja ihmisrodun 'lajinormin' vastaisina. Nyt psykoanalyttikko Gadpaille torjuu edelleen normalisointitutkimukset ja vertaa häneen kohdistuvaa metodologista kritiikkiä jo 'neuvostopsykiatriassa vallinneisiin yrityksiin alistaa tieteellinen tiedonhankinta poliittiselle ideologialle'. (Gadpaille 1995, 1321).

Tämä oli liikaa jopa käsikirjan toimittajalle psykoanalyttikko Sadockille. Tämä vaihtoi seuraavan laitoksen kirjoittajaksi psykiatrian professori Terry Steinin, joka on yksi homoseksuaalisuuteen laajimmin perehtyneistä psykiatrian asiantuntijoista. Robert Cabaj'n ja Terry Steinin (1996) toimittamana ilmestyi heinäkuussa 1996 American Psychiatric Pressin julkaisema 1000-sivuinen homoseksuaalisuutta koskeva käsikirja *Textbook of Homosexuality and Mental Health*, jonka 50 lukua perustuvat uusimpaan empiiriseen tutkimukseen, pääasiassa lääketieteen ja psykiatrian alueelta. Käsikirjan lähtökohtana on, että 'homoseksuaalisuus on ihmisen seksuaalisuuden normaali variaatio eikä psyykinen sairaus'. Samansisältöinen teksti tulee myös seuraavaan Kaplan & Sadockin *Comprehensive Textbook of Psychiatry* -käsikirjan seuraavaan painokseen arviolta keväällä 1999.

Kuten Grönfors ja Stålström (1986) toteavat, homoseksuaalisuuteen kohdistuvan yhteiskunnallisen kontrollin lähde on historiallisesti muuttuva. Maailman 202 maasta homoseksuaalisuus on vielä kriminalisoitua 74:ssä (Ks. Spencer 1995). Vaikein tilanne on Afrikassa, jossa ovat vielä voimassa kolonisaation aikaiset englantilaiset lait. Maailmassa on merkkejä mahdollisesta taantumuksesta. Fundamentalistisen islamin vaikutuksesta yhä useammassa maissa on palautettu kaikenlaiset seksuaaliset synnit rikoslain piiriin ja eräissä maissa on jo voimassa Saudi-Arabian ja Iranin mallin mukaan kuolemantuomio homoseksuaalisuudesta. Tukholmassa homojen ja lesbojen vapautusviikolla kesäkuussa 1996 protestoitiin sitä vastaan, että Iranissa on teloitettu kymmeniä ihmisiä vain homoseksuaa-

lisuuden vuoksi. Iranissa homoseksuaalisuudesta tuomitaan tällä hetkellä ruoskittavaksi, kädet hakataan irti, jonka jälkeen tuomittu kivitetaan kuoliaaksi. Tuomittu haudataan kaulaansa myöten hiekkaan, jotta myös katsojat voivat osallistua hiekkaan haudatun sodomiitin kivittämiseen. Siellä on jo palattu takaisin keskiaikaan, medikalisaatiosta takaisin kriminalisointiin. (Ks. Spencer 1995, 385).

Socaridesin johtaman NARTH:in psykoanalyttikot ovat myös huomanneet sen, että kauan ehkä ei voida enää uskottavasti määritellä ‘anatomian’ ja ‘biologisten normien’ vastaista käyttäytymistä ‘sairaudeksi’. Yhdysvaltain psykiatriyhdistyksen lehdessä (*Psychiatric News* 16.6.1995) raportoidaan tapauksesta, jossa psykoanalyttikot Socaridesin johdolla ovat jo vastustaneet *rikoslain* muuttamista tasavertaiseksi. Tässä ennakkotapauksessa tosin Tennesseeen osavaltion oikeusistuin torjui psykoanalyttikkojen ehdotuksen toteamalla, ettei se näe *psykoanalyttisten* teorioiden merkitystä kansalaisten *juridisen* tasavertaisuuden kieltämisessä. (Ks. Drescher 1995).

Eheytysliikkeen taustahahmo psykoanalyttikko Socarides on toistuvasti varoittanut lehdistössä homoseksuaalisuuden hyväksymisen vaaroista:

”[Homoliike] on saanut aikaan sen, mihin kaikki muut yhteiskunnat, harvoja poikkeuksia lukuunottamatta, eivät ole uskaltaneet koskeakaan: elämän ja biologian peruskäsitteiden kumoaminen, sen että miehet ja naiset normaalisti pariutuvat vastakkaista sukupuolta olevien kanssa, eivätkä toistensa kanssa. Tämä psykiatrinen typeruus ja sosiaalinen vastuuttomuus tuovat mukanaan monia henkilökohtaisia tragedioita sekä miehiä ja naisia, jotka eivät enää välitä sopivista sukupuolirooleista ja se aiheuttaa sekaannusta tulevissa sukupolvissa. Sukupuoli-identiteetin häiriöt väistämättä lisääntyvät seurauksena siitä, että vanhemmat vääristävät lastensa miehisyyden ja naisellisuuden”. (Washington Times, July 5, 1994).

Konservatiivinen psykoanalyysi on avoimesti näyttänyt perusarvonsa ja palaamaan alkujuurilleen. Käsitellessään homoille parannusta tarjoavaa eheytys-

eli ex-gay -liikettä psykoanalyttikkojen Nicolosi (1991) ja Socarides (1978a) organisaation (NARTH) lehden pääkirjoituksessa todetaan:

”Ja siten voimme nähdä, että psykoanalyysi ei todellakaan ole filosofisesti niin kaukana uskonnollisesta ex-gay -liikkeestä.” (NARTH Bulletin 1996, April, Vol IV(1)).

Historiallinen ratkaisu tapahtui kun Socaridesin oma ammatillinen järjestö, Yhdysvaltain psykoanalyttikkoyhdistys, juristiensa välityksellä kielsi 11.4. 1996 Socaridesia rikossyytteen uhalla jatkamasta homojen ja lesbojen syrjintään yllyttämistä Yhdysvaltain psykoanalyttikkoyhdistyksen nimissä. Kiellon taustalla oli se, että Socarides oli ryhtynyt vastustamaan juridista tasavertaisuutta Yhdysvaltain eri osavaltioissa vetoamalla osittain itse kirjoittamiinsa vanhoihin Yhdysvaltain psykoanalyttikkoyhdistyksen lausuntoihin. Syyteuhkauksessaan Yhdysvaltain psykoanalyttikkoyhdistys huomauttaa, että sen kanta on muuttunut ja se on ottanut julkisesti kantaa homoseksuaalisuuden syrjintää vastaan. Se kieltää Socaridesia antamasta virheellistä kuvaa järjestön kannasta sekä johtamasta harhaan niitä, jotka eivät ole tarpeeksi informoituja tunteakseen asian taustan. Kirjeessä huomautetaan, että Socarides vahingoittaa Yhdysvaltain psykoanalyttikkoyhdistyksen mainetta ja saattaa sen toiminnallaan halveksunnan ja pilkan kohteeksi. Yhdysvaltain psykoanalyttikkoyhdistyksen juristit päättävät kirjeensä Socaridesille huomauttamalla, että psykoanalyttikkoyhdistys nostaa rikossyytteen Socaridesia vastaan, ellei tämä välittömästi lopeta antamasta väärää kuvaa Yhdysvaltain psykoanalyttikkoyhdistyksen kannasta⁴⁶.

⁴⁶ Asianajotoimisto Crowell & Moringin kirje psykoanalyttikko Charles Socaridesille 11.4.1996. Kirjeen kopion olen saanut TAP:in (The American Psychoanalyst) päätoimittajalta William Jeffreyiltä, jolle se on lähetetty tiedoksi ja julkaisemista varten.

Esimerkkinä siitä, miten pitkään patologisia leimoja homoseksuaaleihin lyönyt psykoanalytikkokin voi muuttua, on yksi tämän hetken johtavista psykoanalytikoista, Joyce McDougall, joka on usean vuosikymmenen ajan patologisoinut lesbojen välisiä rakkaussuhteita. Uusimmassa teoksessaan *The many faces of eros* McDougall (1995) asiallisesti ottaen esittää anteeksipyynnön siitä, että hän on suppeaan potilasotokseen perustuen leimannut lesbot häiriintyneiksi ja kyvyttömmiksi rakkaussuhteisiin. McDougall (1995, 38) myöntää, että hänen aikaisemmat teoriansa ovat perustuneet ‘hyvin rajoittuneeseen potilasotokseen’. McDougall kirjoittaa, että hänen ‘kokemattomuutensa’ analytikkona ja rajoittunut otoksensa johti väärinkäsityksiin lesbojen välisistä rakkaussuhteista. McDougall korostaa sitä, että hän ei halua antaa käsitystä, että hänen potilasotoksistaan tekemät havainnot olisivat yleistettävissä kaikkiin lesboihin. (McDougall, 1995, 38).

McDougall sanoo lopuksi yhtyvän Evelyn Hookerin tutkimuksiin.

McDougallin mukaan:

”Tulokseni ovat yleisesti samansuuntaisia Hookerin (1972) tutkimuksen kanssa, jonka mukaan ainoa ilmeinen ero homoseksuaalien ja heteroseksuaalien välillä on heidän psykoseksuaalinen kohteenvaihtonsa.” (McDougall 1995, 34).

Vaikka Achté-Alanen-Tienarin Psykiatria -teos aletaan myöntää yleisesti vanhentuneeksi, Bieberin ja Achtén vaikutus jatkuu Suomessa. Vuonna 1996 julkaistussa Weilin + Göösin Kodin Suomalaisessa lääkärikeskuksessa (Eerola 1996) homoseksuaalisuus luokitellaan, kustantajalle annetun kirjallisen lausunnon perusteella nimenomaisesti Psykiatria-teokseen ja Kaplan-Sadockin *Comprehensive Textbook of Psychiatry*-käsikirjan kielteisiin kantoihin vedoten yhä ‘kohdehäiriöksi’, ‘perversioksi’ ja ‘vihan välineeksi’, vaikka kirjoittajalle huomautettiin etukäteen, että homoseksuaalisuus on poistettu virallisesta ‘kohdehäiriöiden’ luettelosta (Tautiluokitus 1995).

Achtén ja Bieberin vaikutus, homoseksuaalisuuden medikalisaatio ja psykoanalyttinen ‘luonteenmurhaaminen’ Suomessa jatkuvat sukupolvesta toiseen uuden vuosituhaten puolelle auktoriteettiin, perinteisiin ja ennakkoluuloihin tukeutuen.

Toisaalta 1990-luvun aikana on Suomessa myös alkanut ilmestyä tieteellisiä artikkeleita, tietosanakirjoja, lääkärikirjoja ja yliopistollisia oppikirjoja, joissa homoseksuaalisuus määritellään normaaliksi seksuaalisuuden variaatioksi (esim. Weilin + Göösin Suomalainen lääkärikeskus 1990 [hakusana ‘Homoseksuaalisuus’], Ihanus 1990, Heikkinen ja Stålström 1991, Joutsivuo ja Mikkeli 1995, Ihanus 1995). Tosin muutos ei ole vielä ulottunut hegemonisen aseman saavuttaneisiin lääketieteellisiin instituutioihin, joissa edelleen hyväksytään vain perinteistä doktriinia toistavia kannanottoja, joiden mukaan ei-heteroseksuaaliset orgasmit ovat perversioita, joiden taustalla on kastraation pelko. Keskeinen sosiaali- ja terveystieteen oppikirja, jossa jo otetaan huomioon sairausluokituksen muutokseen johtanut empiirinen tutkimus sekä psykiatrian ja psykoanalyysin viimeaikainen kehitys, julkaistiin Suomessa vuonna 1997 (Lehtonen, Nissinen ja Socada 1997) samoin kuin uskontoa ja homoseksuaalisuutta muusta kuin fundamentalistisesta näkökulmasta käsittelevä teos (Pellinen 1997).

Suomalaiselle sodanjälkeiselle psykiatialle on usein ollut ominaista tukeutuminen kaikkein konservatiivisimpaan yhdysvaltalaiseen psykoanalyysiin, jolla on ylläpidetty heteroseksuaalista hegemoniaa ja ‘poikkeavien’ leimaamista. On kuitenkin näkyvissä merkkejä siitä, että yhdysvaltalainen psykoanalyysi on perusteellisesti muuttamassa sekä käytännöllistä että teoreettista suhtautumista homoseksuaalisuuteen. Vuonna 1992 Yhdysvaltain psykoanalyttikkoyhdistys perusti homoseksuaalisuutta käsittelevän komitean, jonka tehtäviin kuuluu ‘jäljellä-olevien ennakkoluulojen ja syrjinnän poistaminen psykoanalyttikkokoulu-

tuksessa'. Vuonna 1995 asetettiin Yhdysvaltain psykoanalyttikoyhdistyksen sisällä komitea muodostamaan teoreettista psykoanalyttistä kantaa homoseksuaalisuuteen (ks. Roughton 1995). Komitean lopullisen kannanoton odotetaan valmistuvan vielä ennen vuosituhannen vaihdetta.

Tulevaisuus riippuu kuitenkin siitä, voiko yhteiskuntien demokraattinen kehitys jatkua ja säilyvätkö homoseksuaaleilla kansalaisoikeudet ja sananvapaus. Erilaiset fundamentalistiset liikkeet, konservatiiviset psykoanalyttikot, eheytyслиikkeet, uusnatsit, islamilaiset fundamentalistit ja skinheadien joukot pyrkivät palauttamaan homoseksuaalisuuden ja muun 'poikkeavuuden' tuomitsemisen erilaisin määritelmien. Suomalaisen 'eheytyслиikkeen' ajatuksia esittelevä kristillinen lehti Perusta esittelee homoseksuaalisuuden psykoanalyysiin perustuen itsesäällisäirautena ja toistaa raamatullisia kehotuksia, joiden mukaan homoseksuaalit 'on surmattava' (Perusta 2/96, 83). Puuronen (1996) on tutkinut suomalaisten skinheadien ideologiaa, jossa "keskeisenä päämääränä on myös kaikenlaisen epänormaaliuden torjuminen ja hävittäminen; homojen ja lesbojen muiden 'poikkeavien' tai 'sairaiden' ihmisten tai ilmiöiden (muun muassa avioerojen) vastustaminen" (Puuronen 1996, 16).

Hirschfeldin johtama kansalaisoikeusliike WHK perustettiin 100 vuotta sitten, 15.5.1897. Saksassa oltiin Ulrichsin, Hirschfeldin ja Freudin työn ansiosta lähellä päästä kokonaan eroon homoseksuaalisuuden sekä rikos- että sairausleimasta. Homoseksuaalisuuden dekriminialisointi oli jo ollut *Reichstagin* käsittelyssä vuonna 1933 kun Hitlerin joukot tulivat 6.5.1933, polttivat Hirschfeld-instituutin ja sen kirjat, pahoinpitelivät Hirschfeldin ja ajoivat hänet maanpakoon - kuten Freudinkin myöhemmin. Homoseksuaalit leimattiin jälleen perversseiksi, rappeutuneiksi, sairaiksi ja rikollisiksi ja heitä alettiin tuhota keskitysleireillä.

Yhteiskunnalliset mullistukset, esim. jokin New Yorkin pörssin romahduksen kaltainen katastrofi, maailmanlaajuinen työttömyys tai laaja aseellinen konflikti voivat periaatteessa taas sytyttää uudet vainot. Esimerkkinä siitä miten taantumus voi iskeä yllättäen jopa sadan vuoden rauhallisen kauden jälkeen on suvaitsevainen Hollanti, jossa homoseksuaalisuuden kriminalisointi poistettiin 1811. Seurasi sadan vuoden rauhallinen, juridisesti tasavertainen aikakausi ilman mitään homoseksuaalisuutta rajoittavia lakeja. Vuonna 1911 valtaan päässyt katolinen populistihallitus sai aikaan moraalisen paniikin, jonka seurauksena säädettiin joukko moralistisia lakeja mm. syntyvyyden säännöstelyä ja homoseksuaalisuutta vastaan. Vailla tieteellistä perustetta kehitettiin eräänlainen psykiatrinen viettelyteoria, jonka johdosta homoseksuaalisten suhteiden suojaikärajat korotettiin. (Ks. Everard 1984). Kun populistinen syrjivä laki oli kerran saatu säädettyä, se saatiin kumottua lainuudistuksiin sisältyvän yleisen hitauden takia vasta yli puolen vuosisadan jälkeen Speijerin komitean raportin (1967) perusteella.

Hollannin esimerkki on muistutus siitä, ettei koskaan ole syytä tuodittautua perusteettomaan uskoon siitä, että saavutetut edistysaskelet väistämättä säilyisivät edes näennäisesti tasavertaisissa olosuhteissa.

Toisaalta tämän kirjoitushetkellä näyttää siltä, että homoseksuaalisuuden sairausleimat ovat kumoutuneet ja tärkeimmät psykiatriset käsikirjat alkavat luokitella homoseksuaalisuuden normaaliksi. Maailman vaikutusvaltaisimmat alan organisaatiot, *American Psychiatric Association*, *American Psychoanalytic Association* ja *American Psychological Association* ovat kaikki ottaneet virallisesti ja julkisesti kantaa homoseksuaalisuuden syrjintää vastaan ja sellaisia olosuhteita vastaan, jotka aiheuttavat syrjintää ja mielenterveyden ongelmia.

Maailman psykiatriliiton (WPA) kongressissa elokuussa 1996 APA:n johtaja Mel Sabshin ja APA:n ulkomaanosaston johtaja Ellen Mercer ilmaisivat, että APA haluaa ottaa moraalisen johtoaseman koko maailmassa homoseksuaalisuuteen kohdistuvan sairaaksileimaamisen ja syrjinnän poistamiseksi. APA vastustaa ohjelmallisesti laajemminkin eri kansanryhmien syrjintää: antisemitismiä, seksismiä (naisten syrjintää), rasismia ja heteroseksismiä (homoseksuaalien syrjintää). APA:n mukaan homoseksuaalisuuden leimaaminen 'häiriöksi' tai 'perversioksi' on suvaitsemattomutta, jolla ei tulisi olla sijaa psykiatriassa. APA katsoo kaikenlaisen yhteiskunnallisen syrjinnän kuuluvan toimenkuvaansa, koska syrjintä aiheuttaa mielenterveyden ongelmia sen kohteeksi joutuneelle. APA tekee yhteistyötä eri maiden psykiatriyhdistysten kanssa mielenterveyden ongelmia aiheuttavien yhteiskunnallisten olosuhteiden korjaamiseksi. Tästä konkreettisena esimerkkinä on Yhdysvaltain ja Venäjän psykiatriyhdistysten yhdessä aloittama kampanja Venäjän sekasortoisten olojen synnyttämän antisemitismin torjumiseksi sekä kirjelmä Suomen oikeusministerille kehotuskiellon johdosta. (APA:n ohjelmista ks. Mercer 1994).

Tässä historiallisessa tilanteessa kehitys vaikuttaa varsin myönteiseltä. Maailman vaikutusvaltaisimien psykiatriorganisaatio on lähtenyt aktiivisesti taisteluun poistamaan etnisyyden, rodun, sukupuolen tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella tapahtuvaa syrjintää koko maailmasta!

SOSIOLOGINEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Homoseksuaalisuuden luokittelu sairaudeksi tai häiriöksi oli yksi muoto sosiaalisesti konstruoituja alistavia kategorioita. Antropologinen ja kulttuurinen tutkimus ovat osoittaneet seksuaalisuuden määrittelyn vaihtelevan historiallisesti ja kulttuurisesti. Fordin ja Beachin analysoiman laajan kulttuurienvälisen aineiston perusteella on ilmeistä, että homoseksuaalinen käyttäytyminen on enemmistössä erilaisista kulttuureista hyväksyttyä joko osalle väestöstä tai kaikille. Juutalais-kristillinen kulttuuri muodostaa erityisen seksuaalikielteisen poikkeuksen, jos kohta se on saanut valta-aseman länsimaisessa kulttuurissa.

Sosiaalianthropologisen tutkimus viittaa siihen, että homoseksuaalisuudesta on tullut ylipäättänsäkin kiinteä sisäinen eli essentialisoitu kategoria tai identiteetti vain sellaisissa kulttuureissa, joissa on vallinnut siihen kohdistuva uskonnollinen kielto, tabu. Uusimman sosiaalianthropologisen tutkimuksen mukaan amerikkalaiset alkuperäkansat hahmottavat länsimaisesta perinteestä poikkeavat sukupuolen ja seksuaalisuuden kokemistavat ymmärtämällä ihmisillä olevan kaksi henkeä, naisen ja miehen henki. Tutkitut alkuperäkansat katsovat, että kaikilla ihmisillä on mahdollisuus kokea seksuaalisuutensa sekä naisen että miehen kannalta. Merkittävällä vähemmistöllä alkuperäkansaan kuuluvista on seksuaalisuhteita samaa sukupuolta olevien ihmisten kanssa.

Länsimaissa seksuaalinen ‘poikkeavuus’ on ollut lääketieteellisten selitysten kohteena ainakin Hippokrateesta saakka. Hippokrates suhtautui tosin hyvin hillitysti seksuaaliseen variaatioon, eikä pitänyt sitä luonnonvastaisena eikä syntinä. Hippokrates ei pitänyt mitään sairauksia yliluonnollisina, vaan katsoi, että kaikille lääketieteellisille ilmiöille on luonnollinen syy. Liiallinen ratsastaminen voi aiheuttaa impotenssia. Hippokrateelle ilmasto voi selittää seksuaalisen erilaisuuden ilmenemisen tiettyjen ryhmien keskuudessa.

Juutalaiskristillisen uskonnon nousu muutti myös lääketieteelliset teoriat uskontoisiksi. Kristillisen ajan lääketieteen klassikoilla Soranuksella (Paavalin aikalainen ja kotoisin samasta kaupungista) ja Galenosilla seksuaalisesta ‘poikkeavuudesta’ tuli pahe ja sairaus, joka on ‘luonnon järjestyksen’ vastainen. Suvunjatkamiselinten fysiologisesta funktiosta tehtiin ‘biologinen normi’, jonka rikkominen on sairautta, mikä määritelmä jäi yli vuosituhanneksi lääketieteeseen aina Krafft-Ebingin teorioihin ja Sandor Radon psykoanalyttiseen koulukuntaan, josta tuli vallitsevia näkemyksiä homoseksuaalisuudesta osassa länsimaita 1900-luvun puolivälistä lähtien.

Sosiaalista ‘poikkeavuutta’ on historiallisesti määritellyt kolme suurta sanktiojärjestelmää: uskonto, rikoslaki ja lääketiede. Kristinuskon tultua valtionuskonnoksi vallitsevaksi seksuaalisten poikkeamien rangaistusjärjestelmäksi tuli niiden leimaaminen synniksi (*Paavali, Tuomas Akvinolainen*). Syntileima oli vuosisatojen ajan vallitseva sanktio, vaikka jo ensimmäiset kristilliset Rooman keisarit (*Justinianus*) säätivät kuolemanrangaistuksen rikoslaissa ja ensimmäiset uskontoisiin argumentteihin tukeutuvat lääkärit (*Soranus, Galenos, Avicenna*) määrittelivät seksuaaliset synnit sairauksiksi.

Juutalaiskristillisen kulttuurin piirissä vaikuttavaan heteroseksuaaliseen hegemoniaan liittyi olennaisesti myös naisten alistaminen, minkä johtavia ideologisia muotoilijoita historiassa oli apostoli Paavali, jonka mukaan naisen on vaiettava seurakunnassa ja homoseksuaalit ovat ansainneet kuoleman. Tämän ideologian varhainen kiteytyminen oli vuosisatoja vaikuttanut *Malleus Maleficarum*, jossa kodifioitiin katolisen kirkon ja senaikaisen tieteen opit naisista biologisesti vammaisina ja sen kautta seksuaalisiin synteihin taipuvaisempina sekä demonien vaikutuksesta sukupuolivietin kieroutumisessa. Szaszin mukaan *Malleus Maleficarum*illa on ollut huomattava vaikutus itsetyydytyksen ja homoseksuaalisuuden stigmatisointiin lääketieteessä.

Kansallisvaltioiden noustessa feodalismista, vallitsevaksi kontrollimekanismiksi alkoi tulla rikoslaki. Homoseksuaalisia tekoja alettiin vallitsevasti määritellä rikoksiksi, jotka on estettävä rangaistuksin. Seksuaalisen ‘poikkeavuuden’ sukupuolisidonnaista luonnetta kuvaa se, että monien kriminalisoivien järjestelmien piirissä naisten naisiin kohdistamaa rakkautta ei lainkaan kriminalisoitu. Naisten itsenäistä seksuaalisuutta pyrittiin sivuuttamaan tai mitätöimään.

Valistusajan vaikutuksesta seksuaalisuuden määrittely alkoi siirtyä pois kirkon ideologiasta ja rikoslain piiristä ja homoseksuaalisuus dekriminisoitiin ensimmäistä kertaa juutalaiskristillisessä kulttuurissa Ranskan suuren vallankumouksen vaikutuksesta, mikä vahvistettiin *Code Napoléonissa* (1810), josta käynnistyi maailmanlaajuinen homoseksuaalisuuden dekriminisointi-prosessi.

Kontrollin lähteen siirtymä alkoi tapahtua teollistuneiden yhteiskuntien nousun yhteydessä ja lääketieteen korvatussa uskonnon yhteiskunnallisena moraaliauktoriteettina 1800-luvun puoliväliin mennessä. Vaikka tämä siirtymä sattuu yhteen nousevan kapitalistisen yhteiskunnan edellyttämän kontrolli-ideologian ja viktoriaanisen puritaanisen seksuaalinormiston nousun kanssa, seksuaalisuuteen kohdistuvaa kontrollia ei, ainakaan Foucault'n mukaan, voi nähdä pelkkänä repressiona. Itse asiassa yhteiskunnallinen muutos käynnisti laajan seksuaalidiskurssin, joka ilmeni monimuotoisena seksuaalisen 'poikkeavuuden' ja sen kontrollin uudelleenmäärittelynä ja kielletyn seksuaalisuuden medikalisaatioon Foucault'n esittämien mekanismien kautta (seksuaalisuuden pedagogisointi taistelulla masturbaatiota vastaan, naisen ruumiin 'hysterisointi' ja ei-tuottavan seksuaalisuuden määrittely 'perversioksi').

Siinä, missä aikaisemmin samaan sukupuoleen kohdistuva rakkaus oli ollut synti, pahe tai rikos, johon kuka tahansa voi sortua, nyt alkoi muodostua 'homoseksuaalin' perityyppi, jolla on kliininen etiologia, oireisto ja jopa morfologia (muotooppi). Tapahtui homoseksuaalisuuden essentialisoituminen lääketieteellisesti määritellyksi häiriöksi, jolle varhaisemmissa luokituksissa oletettiin yliluonnollisia syitä, mutta 1800-luvun lopulle tultaessa pääasiassa biologispohjaisia syitä, esim. degeneraatio tai seksuaalisen 'vietin' tai 'aistin' vaurioituminen.

Homoseksuaalisuuden käsitteen essentialisointi kiteytyi kun Karl Heinrich Ulrichs vuonna 1864 esitti samaa sukupuolta rakastavien muodostavan rakenteellisesti omaa lajia olevan ‘Urningin’, minkä vuoksi heitä ei ole perusteltua rangaista rikoslaissa. Termin ‘homoseksuaali’ otti käyttöön samanaikaisesti Ulrichsin kanssa Benkert avoimessa kirjeessään Preussin oikeusministerille vaatiessaan homo-seksuaalisuuden rangaistavuuden poistamista. Homoseksuaalisuuden luonnetta essentiaalisena kategoriana ja sisäsyntyisenä ilmiönä vahvistivat siis alussa tahot, jotka pyrkivät sen rangaistavuuden poistamiseen. Tätä essentialisointia ryhtyivät lääkärit ja psykiatrit uudelleenmäärittelemään patologisoimalla. Homoseksuaalisuuden tutkimuksen asetti ensimmäisenä kliiniselle jalustalle lääkäri Westphal (1870), joka ryhtyi julkaisemaan tapausselostuksia seksuaalisesti ‘poikkeavista’, joilla oli ‘nurinkäantynyt seksuaalitunne’ (*conträre Sexualempfindung*). Judith Butlerin muotoilema heteroseksuaalinen hegemonia ilmenee Westphalin teoriassa, jonka mukaan olisi olemassa perusolemukseltaan heteroseksuaalinen ‘seksuaalitunne’, joka sitten voi kääntyä. Perustaltaan heteroseksuaalisen ‘vietin’ tai ‘seksuaalitunteen’ ‘kääntymisestä’, ‘pervertoitumisesta’, ‘invertoitumisesta’ tai sen ‘kehityksen pysähtymisestä’ tuli vallitseva lääketieteellinen selitysmalli seuraavaksi sadaksi vuodeksi.

Historioitsija Silverstolpen mukaan lääketieteen edustajat eivät sinällään *tuottaneet* rakenteellisen homoseksuaalin kategoriaa tai ‘diskurssia’ kuten Foucault ja muut konstruktionistit esittävät. Sensijaan lääketieteen edustajat kylläkin vaikuttivat kansalaisoikeusaktivistien alunperin olettaman homoseksuaalisuus kategorian mallin leviämiseen julkiseen keskusteluun, sen arvottamiseen sairaudeksi ja sen käsittelyn siirtämiseen lääketieteellisten teorioiden piiriin.

Homoseksuaalisuuden kategorian syntymisen aikoina 1800-luvun loppua lähestyttäessä syntyi suuri joukko degeneraatioteorioita selittämään erilaisten

muiden sosiaalisten ongelmien syntyä biologisperäisin selityksin, mm. köyhyys, mielisairaus, juoppous, rikollisuus ja seksuaaliset 'poikkeavuudet'.

Kriminologiassa ja lääketieteessä muodostettiin yhä useampia patologian kategoriaita. Yksi tunnetuimpia on Lombrosin 1870-luvulla esittämä teoria siitä, että rikolliset muodostavat tietyn fyysisen tyypin, joka on kehityspysähtymä varhaisemmalle kehitysvaiheelle. Lombroso esitti saman teorian homoseksuaalisuudesta ja ehdotti homoseksuaalien eristämistä nuorison suojelemiseksi. Mm. Lombrosin määrittely homoseksuaaleista nuorisolle vaarallisina, kehitykseltään pysähtyneinä perversseinä on jäänyt elämään muuntuneessa muodossa 1900-luvulla vallineeseen psykoanalyysiin, vaikka selitykset ovat vaihtuneet biologisesta degeneraatiosta henkiseen kehitysvammaan.

'Degeneroituneita perverssejä' kuvannut *Krafft-Ebing* (1844/1866) oli yksi eniten homoseksuaalisuuden sairaaksi leimaamiseen vaikuttaneita lääkäreitä, joka kuvasi ja luokitteli erilaisia perverssion muotoja. Vaikka luokittelu oli uuden tieteenfilosofinen perusta oli ikivanha: seksuaalisuus oli epänormaalia, jos sen *tarkoitus* ei ole suvunjatkaminen. Katolinen Krafft-Ebing edusti jo Galenosilta peräisin olevaa ajattelua, jonka mukaan 'luonto on luonut' ihmisen elimet tiettyihin tarkoituksiin ja suvunjatkamiselinten (*Generationsorgan*) tarkoitus on suvunjatkaminen ja niiden väärinkäyttö, kuten itsetyydytys ja homoseksuaalisuus, on sairasta. Samaa lisääntymisfysiologiasta johdettua 'luonnon tarkoitus' -ajattelua ilmenee edelleen nykypäivän psykiatriassa 'biologisenä normina'. Pitkästi Krafft-Ebingin vaikutuksesta psykiatria on pesiytynyt homoseksuaalisuutta leimaava ja karkea termi 'perversio'.

Metodologisesti ja filosofisesti mielenkiintoisen suvantovaiheen medikalisaatiokehityksessä muodostivat Sigmund Freud ja Havelock Ellis, jotka pyrkivät katsomaan seksuaalista erilaisuutta laajemmaltikin kuin vain psykiatristen potilasotosten perusteella. Sekä Freud että Ellis katsovat ettei ho-

moseksuaaleja voi pitää sinänsä sairaina, häiriintyneinä, paheellisina tai degeneroituneina. Freud käyttää seksuaaliteoreettisessa tuotannossaan pääasiassa termiä ‘inversio’. Freud tiesi, että monet ‘invertit’ hyväksyvät ominaisuutensa asiain luonnolliseen kulkuun kuuluvana ominaisuutena eivätkä koe tarvetta muuttua. Freud itse suhtautui skeptisesti heteroseksuaaliksi muuttamisen mahdollisuuteen tai sen tarpeellisuuteen. Freud vastusti julkisuudessa homoseksuaalisuuden luokittelua rikokseksi tai sairaudeksi. Freud piti sellaista yhteiskuntaa epäoikeudenmukaisena, joka leimaa samasukupuoliset seksuaalitoiminnot ‘perversioiksi’. Hän vastusti homoseksuaalisuuden psykoanalyttistä leimaamista ja katsoi, että myös homoseksuaalit voivat toimia itse psykoanalytikkoina.

Eräissä suhteissa Freud oli aikaansa edellä ja olisi voinut yhtyä nykyaikaisen vapautusliikkeen eräisiin ajatuksiin. Itse asiassa Freud toimi hyvässä yhteistyössä oman aikansa kansalaisyhteiskunnan (WHK) kanssa siitä huolimatta ettei hän voinut yhtyä sen filosofisiin oletuksiin homoseksuaaleista ‘kolmantena sukupuolena’. Tältä osin Freud muodostaa vastakohtan viime vuosikymmeninä julkisuudessa esiintyneille psykoanalytikoille, jotka ovat tuominneet ‘kaikki’ homoseksuaalit häiriintyneinä ja joiden ainoa kosketuspinta homoseksuaalien kansalaisyhteiskuntajärjestöihin on asema homoaktivistien katumielenosoitusten kohteina.

Freudin suoran vaikutuksen aikaista suvantovaihetta Suomessa heijastaa myös Edvard Westermarckin ja Suomen ensimmäisen psykoanalytikon Eino Kuloveden vaikutus molempien pyrkiessä suvaitsevaisuuteen, rationaalisuuteen ja kulttuurisen suhteellisuuden huomioonottamiseen. Sekä Westermarck että Kulovesi pyrkivät osoittamaan seksuaalisten normien suhteellisuuden ja Kulovesi katsoi, etteivät homoseksuaalit ole häiriintyneitä eivätkä tarvitse psykiatrin hoitoa. Kulovesi pyrki vastustamaan 1930-luvulla nousevaa kansallista

kiihkoa, mutta ei pystynyt vastustamaan kansallissosialismin sukuisten aatteiden tunkeutumista myös lääketieteen piiriin.

Toisaalta Freud oli aikansa vanki. Freudin ajatteluun sisältyi eräitä ongelmia, jotka kuitenkin 'jättivät oven auki' myöhemmille psykoanalyytikkopolville, jotka ryhtyivät uudelleen patologisoimaan homoseksuaalisuutta. Freudin ajattelussa ilmenee falloentrinen heteroseksuaalinen hegemonia, jonka mukaan miehen ruumis on 'biologinen normi' ja 'luonnon tarkoitus' naisen asemalle on alistuminen. Tämän sosiaalisen marginalisoimisen Freud selitti esittämällä oletuksia peniksen puutteen aiheuttamista ongelmista naisen kehityksessä. Vaikka Freud oli tietoinen teleologisten päättelymuotojen ongelmista, hän ei koskaan päässyt kunnolla eroon ajatuksesta, jonka mukaan jokaisen ihmisen seksuaalikehityksen tarkoituksena on tulla 'lisääntymisfunktion alaiseksi'. Freud jäi toistamaan filosofisia oletuksia, joiden mukaan 'normaalin seksuaalisuuden' 'tarkoitus' on suvunjatkaaminen. Tältä pohjalta Freud arvotti seksuaalisen inversion 'kehityspysähtymänä'. Tästä konstruktioista tuli myöhemmälle psykoanalyysille dogmi, josta ei ole pystytty luopumaan kuin vasta 1990-luvun puolivälissä tapahtuneissa psykoanalyttisissä uudelleenmäärittelyissä.

Maailmanpolitiikka on vaikuttanut syvästi psykoanalyttisen teorian kehitykseen. Kansallissosialismin nousu ajoi psykoanalyysin ja Freudin itsensä maanpakoon 1930-luvun lopulla, tuhosi vuosiksi kansalaisoikeusliikkeiden toiminnan Saksassa ja johti myöhemmin sotaan sekä poliittisten ja seksuaalisten asenteiden kärjistymiseen. Psykoanalyttisen teorioiden muuttumiseen vaikutti paljon sen siirtyminen puritaaniseen yhdysvaltalaiseen kulttuuriin eurooppalaisten emigranttien välityksellä, sen siirtyminen lääketieteen piiriin ja sen medikalisoivan vallan käyttöön sekä yhdysvaltaisten moralististen ja seksuaalikielteisten asenteiden siirtyminen itse teorianmuodostukseen. Yhdeksi historialliseksi hahmoksi muodostui Hans Sachsin (1923) ohella Edmund Ber-

gler, joka vuonna 1933 aloitti pitkän uransa homoseksuaalien leimaamiseksi sairaiksi, häiriintyneiksi ja vastenmie-lisiksi Lewesin kuvaamalla ‘vihaisella ja suvaitsemattomalla tavalla’. Heti Freudin kuoltua Rado (1940) palautti psykoanalyysiin suvunjatkamisfysiologiasta johdetut ‘biologiset normit’ ei-tuottavan seksuaalisuuden leimaamiseksi häiriöksi ja kiisti Freudin ajatuksen ihmisen perimmäisestä biseksuaalisesta potentiaalista.

Tätä perinnettä on viime vuosikymmeninä edustanut Bieberin tutkimusryhmän 1950-luvun alussa tekemä psykoanalyttisen tutkimuksen perityyppi, joka ei perustu empiriseen otokseen homoseksuaaleista eikä edes tutkijoiden havaintoihin potilaistaan, vaan on mielipidetiedustelu siitä, mitä 1950-luvun psykoanalyttikot ovat kokeneet homoseksuaalisuuden syyksi ja luonteeksi. Kirjoitustoimintansa 1950-luvun lopussa aloittanut Socarides on perustanut koko tuotantonsa muutamasta kymmenestä psyykkisesti häiriintyneestä potilastaan tehtyihin yleistyksiin, joita on tulkittu tietyn psykoanalyttisen teorian läpi, jossa homoseksuaalisuus rinnastetaan vaikeaan mielisairauteen ja huumeriippuvuuteen. Socaridesin värikäs kieli ja hyökkäävä esitystapa ovat antaneet Socaridesille johtavan aseman homoseksuaalisuuden vastaisessa kampanjassa perinteisesti ja osittain vielä nykypäivänä. Aivan viime vuosiin saakka Socarides on julkisuudessa toistanut yhä uudelleen psykoanalyttisiä näkemyksiään siitä, miten homoseksuaalit uhkaavat perhejärjestelmää, tuhoavat yhteiskuntaa ja levittävät aidsia. Socaridesin Lewesin sanoin ‘vihainen ja suvaitsematon’ kiihko ja liittoutuminen uskonnollisen fundamentalismin kanssa on kuitenkin muodostunut kiusalliseksi psykoanalyysin maineelle ja hänestä aletaan ottaa etäisyyttä jopa psykoanalyysin piirissä, vaikka hän saa yhä laajaa kannatusta Yhdysvaltain uskonnollisen äärioikeiston keskuudessa.

Kuten lukuisat psykoanalyysin historioitsijat ovat huomauttaneet, psykoanalyttisessä ideologiassa tapahtui jähmettymistä radikaalista ja

emansipatorisesta alusta jäykäksi, autoritaariseksi ja dogmaattiseksi uskonjärjestelmäksi, mikä on saanut tutkijat pitämään sitä yhdestä kolmesta suuresta autoritaarisesta systeemistä marxismi-leninismiin ja katolisen kirkon ohella (Ks. Popper 1962). On mielenkiintoinen vertailukohta, että nämä kaikki järjestelmät ovat aloittaneet yhteiskunnalliseen muutokseen pyrkivinä, oman määritelmänsä mukaan emansipatorisina liikkeinä, jotka sitten byrokratisoituivat ja jäykistyivät ylläpitämään pakkokuria ja kukin omalla tahollaan heteroseksuaalista hegemoniaa omissa ideologisissa rakenteissaan. Kaikille näille järjestelmille muodostui tyypilliseksi opin puolustaminen dogmeja julistamalla, vastustajia mustaamalla ja sensuurilla, tosiasiaisen avoimen empiirisen tutkimisen sijasta.

Psykoanalyysia sosiaalisena liikkeenä tutkinut Gellner (1988) katsoo, että Freudin jälkeisestä psykoanalyysistä on tullut sosiaalinen instituutio ja uskonjärjestelmä, joka pystyy tuottamaan yksilöille lohtua, tukea ja elämänohjeita paremmin kuin mihin marxismi pystyi. Gellnerin mukaan se on korvannut uskonnon lohtua tuottavana uskonjärjestelmänä, koska psykoanalyysi on puhtaasti naturalistinen, eikä oletta yliluonnollisia ilmiöitä. Gellnerin mukaan psykoanalyysi on doktriini, joka lupaa vapautusta ja uskoa ja sillä tavalla korvaa entiset uskonjärjestelmät. Gellnerin mukaan maailma kaipaa sielunhoitopalveluita, joiden menettelyperiaatteet ovat pitkälti psykoanalyysistä sovellettuja. Tunnettu seksologi John Money (1990) katsoo, että historiallisesti tarkastellen psykoanalyttinen teoria perustuu sitä edeltäviin, ihmisen käyttäytymistä selittäviin näkemyksiin. Moneyn mukaan psykoanalyttinen teoria voidaan kohta kohdalta löytää Vanhasta Testamentista. Se on vain muotoillut uudelleen synnin, vapaan tahdon ja pelastuksen käsitteet.

Martti Siirala (1983), joka itse kirjoittaa vaihtoehtoisesta psykoanalyttisestä traditiosta käsin, on itse huomannut Freudin perinteen byrokratisoitumisen kautta

ilmenevät ongelmat ja vertaa psykoanalyysia ammatillisesti soveltavia ihmisiä lääkäreihin, pappeihin ja shamaaneihin samalla kertaa. Siirala kiinnittää myös huomiota psykoanalyysin ‘uskontoisuuden’ ongelmaan ja tietynlaiseen kvasi-uskontoisuuteen ja lahkonomaisuuteen, joka on johtanut pelon, epäluulon ja valtataistelun ilmapiiriin kilpailevien psykoanalyyttisten teoriasuuntausten välillä.

Thomas Szasz on kiteyttänyt sekä inkvisition että institutionaalisen psykiatrian sosiaalisen funktion siinä palveluksessa, jonka ne tuottavat yhteiskunnalle: ”--- molemmat tarjoavat intellektuaalisesti merkityksellisen, moraalisesti kohottavan ja sosiaalisesti hyvin organisoidun systeemin hyväntahtoisuuden, kunnian ja sosiaalisesti vallitsevan eetoksen vahvistamiseksi. Ulkopuoliselle tai kriittiselle tarkkailijalle nämä saattavat näyttäytyä kovilta ja sortavilta, mutta sisältäpäin, tosiuskovaiselle ne ovat kauniita ja armeliaita, sekä massoja että heidän hallitsijoitaan imartelevia”. Psykiatrian funktio on Szaszin mukaan olla ”sosiaalisen kontrollin instituutio”.

Szaszin tulkinta selittäisi sen, miksi psykiatria, joka näennäisesti on ihmisiä auttava hoitomenetelmä, on kiihkeässä vihamielisessä propagandassaan näyttäytynyt ‘kovalta ja sortavalta’ homoseksuaaleja kohtaan. Se on pitkälle korvannut uskonnon funktion seksuaalisesti ‘poikkeavien’ tuomitsemisessa oman minuuden pelastamiseksi. Repressiivinen psykoanalyysi on muodostanut ‘tieteellisen’ ja sosiaalisesti hyväksytyyn tavan kanavoidsa yhteiskunnassa esiintyvää vihaa homoseksuaalisuutta kohtaan lääketieteellisen retoriikan nimissä. Tässäkin Freudin alkuperäinen kanta, etiikka ja lausumat on vääristetty ja torjuttu. Freud korosti moneen otteeseen, että psykoanalyysiin ei sinänsä sisälly mitään yleistä, omaa

maailmankatsomusta. Lewesin mukaan psykoanalyytikot ottivat ammattikuntana roolin yleisen moraalin vartijoina. Monet heistä uskoivat velvollisuuksiinsa kuuluvan arvostelmien esittäminen yleisestä moraalista, politiikasta ja yhteiskunnasta. Nämä moraaliarvostelmat kätkettiin psykoanalyttisen teorian ja mielipiteeseen ja niitä esitettiin, kuin ne olisivat vain psykoanalyttikon ymmärtämiä syvempiä totuuksia, kaiken empiirisen testaamisen ulkopuolella ja immuuneja realiteeteille. Monet sodanjälkeiset psykoanalyytikot niin Suomesa kuin Yhdys-valloissa ovatkin katsoneet toimenkuvaansa kuuluvan ahtaiden, konservatiivisten uskonnollisen oikeiston arvojen propagoiminen, mihin on olennaisena osana kuulunut homoseksuaalien tuomitseminen.

Empiirisiä, konkreettisia tutkimuksia homoseksuaalisuudesta muutenkin kuin psykiatrisista potilaista on tehty jo Hirschfeldin tutkimusinstituutista lähtien vuosisadan alusta. Myös Freud oli tietoinen, että homoseksuaalit yleensä eivät ole hoidon tarpeessa. Varsinaisen kontrollitutkimusten tradition aloitti Hookerin vuonna 1957 ilmestynyt tutkimus, jossa psykometrisin mittausmenetelmin todettiin, että homoseksuaalit, jotka eivät ole psykiatrin potilaita, eivät ole psykometrisissä mittauksissa edes välttämättä erotettavissa heteroseksuaalisesta vertailuryhmästä. Tämän perinteen piiristä on ilmestynyt kymmeniä tutkimuksia, joissa erilaisin havainnoitsijasta riippumattomin mittausmenetelmin tehtiin vertailevaa tutkimusta homo- ja heteroseksuaalien psyykkisistä ominaisuuksista.

Vaikka tieteelliset tutkimukset ovat olleet keskeisellä sijalla sairausleiman poistumisessa, niillä on kuitenkin vain rajallinen merkitys. Szasz (1990) vertaakin homoseksuaalisuuden sairaaksi luokittelua *ennakkoluulon* ilmenemismuotoon. Ennakkoluulo on uskomus, jota eivät empiiriset tosiasiat, tieteellinen todistusaineisto tai logiikka horjuta. Szasz käyttää esimerkkinä laajalle levinnyttä antisemitismiä Saksassa ennen sotaa, jota ei enää 1980-luvulla ole. Muutos ei ole tapahtunut sen johdosta, että olisi esitetty uutta tieteellistä

todistusaineistoa ‘uskon-nollisesta inversiosta’. Yhteiskunnalliset arvot ovat vain muuttuneet niin, ettei antisemitismiä nyt hyväksytä laajamittaisena.

Psykoanalyttikot ja eheytyliikkeiden edustajat ovat kyllä olleet tietoisia keskeisistä, esim. Siegelmanin ja Hookerin empiirisistä tutkimuksista, mutta ovat torjuneet ne ideologisin perustein tai kokonaan kieltäytyneet viittaamastakaan niihin. Tämä on ymmärrettävää siinä mielessä, että ei ole empiiristä tutkimusasetelmaa, jonka avulla voitaisiin tutkia ‘biologian normia’ (Bieber) tai ‘anatomian lakeja’ (Socarides) sukuelinten käytölle, ‘luonnon tarkoitusta’ naisen asemalle (Freud) tai homoseksuaalisuuden sublimointia seksuaalisena ‘normaaliutena’ (Achté). Nämä käsitteet olivat psykiatrin asettamia määritelmiä, sosiaalisia konstruktioita, vallan käyttöä. Psykoanalyttikko Joyce McDougall on merkittävä poikkeus, sillä hän on viime vuosina luopunut homoseksuaalisuuden sairaaksi määrittelystä ja ilmaissut yhtyvänsä Hookerin johtopäätöksiin, joiden mukaan homoseksuaalisuus ei ole patologista.

Tutkimukseni mukaan Freudin alunperin liberaali ja hillitty suhtautuminen homoseksuaalisuuteen vääristettiin hänen jälkeisessään psykoanalyysissä ja psykoanalyttisiin ideologioihin alkoi muodostua vallankäytön muotona sairausleimoja ylläpitäviä retorisia mekanismeja. Näistä tunnistan ainakin seuraavat:

1) Arvojen reifiointi; sosiaalisten normien ja arvojen (ml. uskonto) uittaminen sisään lääketieteellisiin teorioihin, joiden perusteella sitten itse asiassa tuotetaan ‘poikkeavuutta’ lääketieteellisiin termeihin puettuna. Suomalaisetkin psykoanalyttikot saattavat puhua ‘objektiivisesta perversiosta’ ikäänkuin ‘perversion’ ja ‘häiriön’ käsitteet olisivat luonnosta nousevia, määrittelijästä riippumattomia tosiasioita. Kuitenkin ‘perversiota’ on vain se, mikä ‘perversioksi’ määritellään.

2) Medikalisoivan vallan kaksoissidos; kun monet leimatut kuitenkin vastustavat heihin kohdistettua sairausleimaa, medikalisoiviin ideologioihin sisällytettiin kaksoissidos, joka on ollut tunnettu jo Westphalista Bieberiin: jos homoseksuaali ei tunnusta itse olevansa sairas, se juuri osoittaa miten sairas hän on.

3) Uhrin syyllistäminen; monien psykiatristen ideologioiden mukaan (esim. Bergler) homoseksuaalit ovat itse syyllisiä omaan syrjintäänsä. He ovat tämän ajattelun mukaan 'vääröyksien keräilijöitä', jotka vain *kuvittelevat* olevansa syrjittyjä. Heidän sosiaalinen protestointinsa on vain lisäsy syyntönnän jatkumisen perusteluksi. Koska syrjintä herättää vihaa syrjityissä, heidän ominaisuutensa (homoseksuaalisuus) tulkitaan 'vihan välineeksi' (Esim. Eerola 1996). Tällä tavalla voitaisiin tulkita psykoanalyttikko Achten tavoin, esim. että lakkoileva työläinen itse haluaa tulla ammutuksi tai protestoiva homoseksuaali haluaa tulla syrjityksi.

4) Protestien medikalisointi; eräissä psykoanalyttisissä ideologioissa on esiintynyt tasavertaisuuden vaatimusten ja protestien tukahduttamista määrittelemällä ne 'mielisairausten oireiksi', joista klassinen esimerkki on 'kverulatorinen paranoia' (protestointi kuviteltuja tai todellisia epäkohtia vastaan). Yhteiskunnallinen protestointi on myös tulkittu ja mitätöity psykoanalyttisin selityksin esim. kateuden ilmenemismuodoksi, kuten esim. naisten tasavertaisuuden vaatimukset tai jopa Ranskan vallankumouksen vaatimukset yhteiskunnallisesta tasa-arvosta.

Tutkimustiedon ja teoreettisen kritiikin rinnalla on tarvittu sosiaalista liikettä, joka on poliittisella toiminnallaan ryhtynyt muuttamaan yhteiskunnallisia arvoja ja määritelmiä. Naisten kohdalla tätä alkoi suffragettien toiminnasta poliittisen tasavertaisuuden saavuttamiseksi. Naista alistavien stigmatteorioiden kumoamiseksi ei ole tietävästi tehty yhtään psykometristä mittausta naisten yliminän

mittaamiseksi, vaikka Freud piti sitä puutteellisena. Osa naispsykoanalyytikoista ja feministisesti orientoituneista tutkijoista itse on teoreettisen kritiikin kautta suoraan ryhtynyt suoraan muuttamaan psykoanalyysiin jäänyttä fallogosentrisyyttä. He lähtivät suoraan kyseenalaistamaan oletuksia 'luonnon tarkoituksista', heterosek-suaalisen hegemonian sisältämästä biologisen sukupuolen, sosiaalisen sukupuolen ja seksuaalisen halun hierarkkisesta järjestelmästä.

Homoseksuaalien kohdalla järjestäytynyt sosiaalinen liike taas alkoi tasan sata vuotta sitten, vuonna 1897 WHK:n kansalaisoikeusliikkeenä ja jatkui toisen maailmansodan jälkeen 1940-luvulta alkaen syntyneinä kansalaisoikeusliikkeinä (COC, DNF-48, RFSL) ja kansainvälisenä liikkeenä (ICSE) seksuaalisina vapautusliikkeinä vuoden 1969 Stonewall-kapinan jälkeen sekä modernina kansainvälisenä vapautusliikkeenä (ILGA).

Weeksin mukaan seksuaalisen kansalaisoikeusliikkeen edustajilla aina Ulrichsista ja Hirschfeldistä Mattachinen alkuvaiheisiin ei ollut teoreettisia ongelmia. He lainasivat aikansa lääkärin ja tutkijoiden kieltä. Siinä, missä seksuaalitutkimuksen kieli kiisti homoseksuaalisuuden pätevyyden elämäntapana, varhaisten kansalaisoikeusliikkeen edustajat käänsivät sen väitteet toisinpäin ja vetosivat homoseksuaalisuuden rakenteelliseen 'luonnollisuuteen'. Kuten Foucault on huomauttanut, tämän päivän vapautusliikkeet voivat yhä vähäisemmässä määrin turvata 'tieteeseen' tai 'luontoon', joista ei enää saa yhtä yksiselitteisiä vastauksia muotoiltaessa uusia eettisiä periaatteita.

Samanlaista liikettä on tapahtumassa itse psykoanalyysin sisällä. Kun homoseksuaalisia psykoanalyytikoita koskenut syrjintä on virallisesti kumottu Yhdysvalloissa vuonna 1991, he ovat itse ryhtyneet muotoilemaan uudelleen psykoanalyttista teoriaa omasta näkemys- ja kokemusmaailmastaan käsin ymmärtäen, että häiriökategoriat ovat sosiaalisia konstruktioita, jotka ovat

muotoutuneet pitkän historiallisen kehityksen aikana. Nämä kategoriat ovat kuitenkin yhteiskunnallisesti tuotettuja sosiaalisia konstruktioita ja siksi myös ihmisten toiminnalla muutettavissa olevia. Ne voidaan myös dekonstruoida. Uusimmassa psykoanalyttisessä teoriassa on jo hylätty vanha dogmi siitä, että homoseksuaalisuus olisi määriteltävissä 'kehityspysähtymäksi' tai että naiseus tai homoseksuaalisuus voitaisiin tyhjentävästi selittää biologisilla elimillä tai 'biologisilla normeilla'. Uudessa psykoanalyysissä on otettu huomioon empiirisen tutkimuksen tulokset, sosiaalinen konstruktionismi, poststrukturalistinen teoria ja feministiset näkemykset. Aivan viime vuosien psykoanalyysi, jota lähinnä Ranskassa ja Yhdysvalloissa kehitetään, on kuuntelevaa, herkkää ja asiakkaan omaa kokemusta arvostavaa dogmaattisen ja autoritaarisen alistamisen sijasta.

Homoseksuaalisuuden uudelleenpatologisoinnin kaksi päämuotoa ovat näkyvissä. Psykoanalyttisenä reaktiona sairausluokituksen muutokseen syntynyt psykoanalyttikorintama NARTH (*Socarides, Nicolosi, van den Aardweg, Elizabeth Moberly*) ja heidän ideologiaansa perustuvat uskonnollis-psykoanalyttiset *ex-gay* -ryhmät, jotka pyrkivät homoseksuaalien 'ehyttämiseen' ovat saamassa mediajulkisuutta ja pyrkivät homoseksuaalisuuden määrittelemään uudelleen 'häiriöksi' tai 'rikkinäisyydeksi' ja vastustamaan homoseksuaalien yhteiskunnallista tasavertaisuutta.

Tämä liike on sinänsä johdonmukainen seuraus siitä, että sosiaalinen stigmatisaatio johtaa itsevihaan ja itsesyrjintään, joka voi tietyissä olosuhteissa saada organisoituneen muodon. Syrjinnän ja stigmatisaation muuntuminen osassa kohde-ryhmän edustajista itseen kohdistuvaksi vihaksi on tuttu ilmiö useiden eri stigma-tisoitujen ryhmien kohdalla, esim. juutalaisten ja mustaihoisten, josta Gordon Allport on tehnyt uraauurtavan tutkimuksen *The nature of prejudice* (1988/1954).

Toinen uuspatologisoinnin esiaste on uudelleen nousussa oleva näkemys homoseksuaalisuudesta essentialistisena, rakenteellisen 'poikkeavuuden' muotona, mikä on itse asiassa paluuta 1800-luvun teorioihin sosiaalisesti ja seksuaalisesti 'poikkeavista' biologisen degeneraation tai poikkeavuuden muotoina. Tämän sodanjälkeisen uuspatologisoinnin juuret ovat paljolti Dörnerin olettamuksissa homoseksuaalisuudesta toisen maailmansodan aiheuttamana hormonihäiriönä, mutta se on saamassa myös julkisuutta olettamuksina geeneistä (*Hamer*) tai aivojen rakenteista (*LeVay*) homoseksuaalisuuden 'syynä'.

Täsmällisesti ottaen homoseksuaalisuuden mahdollisesta biologisesta syystä ei voi sanoa mitään, ennen kuin siitä tiedetään jotakin. Sosiaali-antropologinen, historiallinen ja sosiologinen tutkimus eivät kuitenkaan tue olettamuksia, joiden mukaan jatkumoluonteinen, sosiaalisesti ja kulttuurisesti hyvin moni-ilmeinen tuntemis- ja käyttäytymismuoto voisi olla jäännöksettömästi jonkin biologisen ilmiön sanelema.

Silti biologisiin tutkimuksiin kohdistuvat odotukset ovat jo saaneet aikaan julkisuutta kahdenlaisia tulkintoja, uudelleenpatologisoivia ja 'luontoon' vetoavia homoseksuaalisuutta normalisoivia. Ne, jotka eivät hyväksy homoseksuaalisuutta, ovat kiirehtineet esittämään ideologisia määritelmiä siitä, miksi homoseksuaalisuus ei olisi normaalia, vaikka se olisikin geneettistä. Pääargumenttina on se, että seksuaalisuuden 'tarkoitus' on suvunjatkaminen ja että miesten ja naisten sukuelimet on 'suunniteltu' toisiaan varten. Geneettinen tutkimus ja geeniteknologia luovat paineita homoseksuaalisuuden uudelleenmäärittelylle 'patologiaksi', jota mahdollisesti ryhdytään poistamaan aborttoimalla tai teknologisin keinoin. Edessä on vielä kamppailu siitä, voidaanko homoseksuaalisuutta hyväksyä meidän kulttuurissamme, riippumatta siitä, mitä sen 'syiksi' oletetaan.

Samoin kuin 1800-luvulla, osa ihmisistä tukeutuu teorioihin homoseksuaalisuuden biologisesta pohjasta vedotakseen 'luontoon' homoseksuaalien kansalaisoikeuksien puolesta. Kuten natsi-Saksan historiakin osoittaa, vetoaminen 'biologiseen poikkeavuuteen' ei suojaa syrjintäkampanjoiden käynnistymiseltä tietyissä yhteiskunnallisissa olosuhteissa. Ihonvärikin on pitkälti biologisesti määräytynyt ominaisuus eikä silti takaa tasavertaisuutta tai suojaa syrjintää vastaan. Ellei seksuaalisuuteen liittyviä yhteiskunnallisia arvoja ja asenteita saada muutettua, edessä saattaa olla pyrkimyksiä oletettujen homoseksuaalien joukkotuhoon jo ennen heidän syntymäänsä. Maailmassa on jatkuvasti käynnissä tutkimusprojekteja homoseksuaalisuuden mahdollisista hormonaalisista tai geneettisistä syistä, joilla pyritään ennaltaehkäisemään seksuaalisesti 'poikkeavien' syntyminen.

Yhteenvetona voidaan todeta Foucault'ta ja Butleria seuraillen yhteiskunnassa kautta historian vallinneesta heteroseksuaalisesta hegemoniasta ja fallogosentrisestä ideologiasta, johon tukeutuen syntyy 'stigmatologioita', joilla pyritään antamaan 'tieteellinen' selitys naisten, homojen ja lesbojen alistamisen oikeutukselle. Alistavan kategorian nimi on vaihdellut synnistä, rikoksesta ja degeneraatiosta sairauteen, mutta ideologinen perustelu on pysynyt samana. Pakkoheteroseksuaalisuuden normia (*Adrienne Rich, Monique Wittig, Judith Butler*) on ylläpidetty rankaisemalla 'luomisjärjestyksen' rikkomisesta (*synti*), 'rikoksesta luontoa vastaan' (*rikos*), tai 'biologisen normin' rikkomisesta (*sairaus*). Fallogosentristä (*Judith Butler*) normia on ylläpidetty asettamalla miehen ruumis normiksi ja leimaamalla siitä poikkeavat ihmiset biologisesti ja ideologisesti alempiarvoisiksi.

Englannissa jätettiin naisten välinen seksuaalisuus kokonaan kriminalisoimatta, koska katsottiin oikean 'seksuaalisuuden' olevan välttämättä penetroivaa, jolloin peniksen läsnäolo on välttämätön. Achtén ym. lähdekirja Allen (1962) perustuu

seksuaalisuuden määritelmälle, jonka mukaan ‘normaali’ seksuaalisuus on sel-laista, mikä hedelmöittää naisen. Perinteisessä psykiatriassa homoseksuaalisuus on tehty *määritelmällisesti* sairaaksi ja naisten itsenäinen seksuaalisuus on *määritelty* olemattomaksi.

Alistavia kategorioita vastaan on kuitenkin kautta historian esiintynyt ‘vasta-diskurssia’ ja ‘vastarinnan pesäkkeitä’. Foucault’ta ja Weeksia seurailten voidaan todeta, miten alistavat rakenteet ovat ilmenneet rinnakkain vastarinnan kanssa. Seksuaalisuuden historia ei suinkaan ole pelkkää repressiota, vaan yhteiskun-nallinen kontrollipyrkimys on itse asiassa saanut aikaan, mitä se on pyrkinyt tukahduttamaan. ‘Perverssit’ on ensin konstruoitu kategoriana, mutta he ovat sitten ryhtyneet puhumaan omassa asiassa. Freudin harjoittamasta vastarinnasta huolimatta naisliike ja naispsykoanalyytikot saivat aikaan muutoksen suhtautumisessa naisen asemaan. Hyvin konkreettisesti mielessä repressiota ja syrjintää edustavat psykoanalyytikot ovat vaikuttaneet siihen, että nykyaikainen vapautusliike lähti kehittymään itsepuolustukseksi 1960- ja 1970-luvuilla.

Psykoanalyttinen teoria on muutoksen alaisena suhteessa homoseksuaalisuuteen. Empiirinen todellisuus ei enää tue uskomuksia homoseksuaalisuudesta psykopatologiana. Psykoanalyttinen teorianmuodostus on tältä osin ollut pitkään kriisissä ja 1980-luvun lopulla on alkanut ilmestyä näkemyksiä psykoanalyysin piirissä, jossa empiriaan ja realiteetteihin perustuen myönnetään, että homoseksuaalisuus ei kuulu psykopatologian piiriin. Freudilainen teoria ei sittenkään ole voinut estää tosiasioiden olemassaoloa. Maineensa mustannut psykoanalyysi on yleensäkin menettänyt valta-asemansa. Vuonna 1998 Suomen psykiatrian tutkijakonsortion puheenjohtaja psykoanalytikko Johanne Lehtonen totesi julkisuudessa psykoanalyttisen tutkimuksne olevan margiaaliasemassa Suomessa, jossa enää vain 1 12:sta

psykiatrian professorista on psykoanalytikkoja. Lehtonen myöntää, että psykoanalyysin nimeä käytetään yhä enemmän yleisenä kielteisenä leimana.

Muutos psykoanalyysin sisällä ei kuitenkaan ole yksiviivaista. Osa niistä psykoanalytikoista, jotka ovat nousemassa julkisuuteen homoseksuaalisuuden normaalisuuden kannattajina, esittää apuoletuksia, joiden mukaan homoseksuaalisuuden taustalla saattaisi olla jokin hormonaalinen tai biologinen mekanismi (*Richard Isay*) tai hormonihäiriöön ehkä liittyvä lapsuudenaikainen sosiaalisen sukupuolen häiriö, josta kuitenkin lopulta nousee normaalina pidettävä seksuaalinen suuntautuminen (*Richard Friedman*).

Toisaalta on myös nousemassa sellaisten psykoanalytikkojen sukupolvi, joka ei tarvitse apuoletuksia biologisista mekanismeista, vaan joka kyseenalaistaa psykoanalyttiseen teoriaan sisältyneet oletuksen 'luonnon tarkoituksista' sukuelinten käytölle tai 'normaalin' ja 'poikkeavan' käsitteet sinänsä. Tämän tulevaisuutta edustavan psykoanalyttisen näkemyksen piirissä koko homoseksuaalisuuden kategoria nähdään sosiaalisena konstruktiona, jonka sisältämät normaaliuden määritelmät voidaan purkaa ja uudelleentulkita. (esim. *Diana Miller, Maggie Magee, Erica Schoenberg, Luce Irigaray, Christa Rohde-Dachser, Jack Drescher*).

Vaikka on ajoittain ehkä vaikuttanut siltä, että psykoanalyysi olisi ollut täysin monoliittinen alistamisjärjestelmä, eräät keskeisimmät sairausleiman kriitikot olivat itse psykoanalytikkoja, kuten sodanjälkeisen medikalisaatiokeskustelun käynnistänyt *Thomas Szasz* tai luokituksen muutokseen keskeisesti vaikuttaneet *Robert Stoller* ja *Judd Marmor* tai itse homoseksuaalinen yhdysvaltalaisen psykoanalyysin uranuurtaja *Harry Stack Sullivan* tai psykoanalyttisen teorian perinteessä kirjoittanut *Herbert Marcuse*. Monet psykoanalyttiset koulukunnat eivät ole osallistuneet homoseksuaalisuuden patologisointiin, esim. ranskalaiset

koulukunnat (*Lacan, Irigaray*), eksistentiaalinen psykoanalyysi (*Sartre*), eräät ego-psykologiaan tukeutuvat suunnat, Saksaan jäänyt Freudin perinteitä suoraan edustava Frankfurtin suuntaus sekä monet psykoanalyytikot jotka pitävät kiinni Freudin alkuperäisestä käsityksestä ihmisen perimmäisestä biseksuaalisuudesta ja jotka eivät ole lähteneet barrikadeille taistelemaan homoseksuaalisuutta vastaan.

Jos raivataan tie psykoanalyttisen tulkintaperineen läpi *Sigmund Freudin* alku-teksteihin, todetaan hänenkin vastustaneen homoseksuaalisuuden psykoanalyttistä leimaamista sairaudeksi tai häiriöksi. Silti Suomessa näyttää jatkuvan homoseksuaalisuuden psykoanalyttinen leimaaminen, Kwawerin sanoin, ‘karkeaan, suvaitsemattomaan ja vihaiseen’ tyyliin WSOY:n Psykiatria-teoksessa (Achté-Alanen-Tienari), Weilin + Göösin Suomalaisessa lääkärikeskuksessa Kaija Eerola), Duodecimin julkaisuissa ja muussa ‘virallisessa’ psykiatriassa osittain vielä uudelle vuosituhannele.

Wittigin mukaan myös heteroseksuaalisuus on sosiaalisesti konstruoitu kategoria, joka sai nimen ja joka luotiin samaan aikaan kuin homoseksuaalisuuden kategoria. Vaikka juristit eivät Wittigin mukaan tunnusta heteroseksuaalisuutta instituutioksi, antropologit, etnologit ja sosiologit pitävät sitä instituutiona, vaikkakin kirjoittamattomana, kuten esim. Rousseauin yhteiskuntasopimuksen käsitettä. Wittigille heteroseksuaalisuuden instituutio edeltää kaikkia muita henkisiä kategorioita ja sisältyy niihin. Ihmisten ei ole helppoa suunnata edes ajatuksiaan näiden kategorioiden ulkopuolelle. Heteroseksuaalinen hegemonia on soluttautunut kaikkialle tieteeseen ja filosofiaan ja vaikuttaa sieltä käsin todellisuutta ja ihmisten asenteita muokaten.

Filosofi Karl Popperin tarkoittamista suurista virallisista autoritaarisista instituutioista (marxismi, psykoanalyysi ja katolinen kirkko) kaksi sai murtuman samoina vuosina 1990-luvun alussa. Neuvostoliito hajosi samana vuonna kuin

Yhdysvaltain psykoanalytikkoyhdistyksen homoseksuaaleja koskeva syrjintä virallisesti kumottiin. Molempien instituutioiden oppeihin sisältyi analoginen dogmi heteroseksuaalisuudesta ‘luonnonlakina’. Tätä havainnollistaa Suomessakin käytössä ollut neuvostopsykologian oppikirja, jossa oli palautettu 1800-luvulla esiintynyt ‘lisääntymisvaiston’ konstruktio ja jonka mukaan ihmisen perusolemukseen kuuluu kaksi rakkauden muotoa: neuvostopatriotismi sekä miehen ja naisen välinen, pitkälti suvunjatkamisen ehdollisiin refleksiin perustuva rakkaus, joka on perheen ja elämänikäisen avioliiton perusta. (Petrovski 1973).

Tämän väitöskirjan yksi teesi on, että toisaalta sosiaalisten liikkeiden ja toisaalta tieteellisen tutkimuksen ja psykoanalyysin sisällä ilmenneen kritiikin ansiosta homoseksuaalisuuden sairausleiman purkaminen on edennyt niin pitkälle, että kaikki *viralliset* sairaaksi luokittelun kategoriat ovat poistuneet maailmasta, Kiinan kansantasavaltaa lukuunottamatta, WHO:n luokituksen ICD-10 myötä, joka astui Suomessa voimaan 1.1.1996. Psykiatrinen normisto Kaplan-Sadockin *Comprehensive Textbook of Psychiatry* ryhtyy määrittelemään homoseksuaalisuuden normaaliksi seksuaalisuuden variaatioksi arviolta keväällä 1999. *Virallinen* medikalisaatio näyttää olevan lopullisesti loppu jo ennen kuin Hippokrateen sairausluokituksesta on kulunut 2500 vuotta. Silti on jäljellä tehtävää jälkien korjaamisessa, medikalisaation poistamisessa psykiatrian kirjoista, lääkärikirjoista, koulukirjoista, jäljellä olevista ennakkoluuloista sekä häiriöleiman palauttamisen yrityksiä torjumisessa.

Vuorossa on viimeinen pakkoheteroseksuaalisuutta ylläpitävä muodollinen instituutio, kansainvälisen sairausluokituksen jälkeen kansainvälinen ‘syntiluokitus’. Vuonna 1976 katolinen kirkko myönsi painoluvan (*imprimi potest*) katoliselle tutkijalle John McNeillille (1978), joka oli tehnyt Raamatun alkutekstien lähdekriittisen tutkimuksen homoseksuaalisuudesta osoittaen, ettei Raamatun

suhtautuminen olekaan yksiselitteisen kielteinen, vaan siinä voidaan nähdä hyväksyviä viittauksia ihmisiin, joiden ei ole tarkoituskaan mennä naimisiin ja lisääntyä. (ks. myös Nissinen 1994). Sitä mukaa kuin tämä havainto saa hyväksyntää, se haastaa 'luomisjärjestyksen' käsitteen kaikkia pakottavan pakkoheteroseksuaalisuuden ylläpitäjänä.

John Boswell (1980 ja 1995) on tutkinut kristinuskon perinnettä ja todennut, että suuri osa homoseksuaalisuuteen kohdistuvasta tuomitsemisesta olisikin tullut perinteen tulkinnan kautta historian myötä. Vaikka Boswellin (1995) tutkimustapaa kohtaan on esitetty sekä metodologisia että tieteenfilosofisia huomautuksia, hän on kuitenkin esittänyt kirjallisia dokumentteja siitä, että kirkon piirissä olisi ennen inkvisition aikaa hyväksytty jopa samaa sukupuolta olevien suhteiden virallistaminen. Mikäli Boswellin tutkimustuloksia voidaan pitää pätevinä, myöskään kristinuskon historia ei ole ollut monoliittisen tuomitseva homoseksuaalisuutta kohtaan.

Viime vuosina on syntynyt useita kirkkokuntia, jotka hyväksyvät homoseksuaalit keskuuteensa täysiarvoisina (esim. Metropolitan Community Church) sekä vapautuksen teologiaa esiintuovaa kirjallisuutta, jonka ytimenä on se, että Jeesus puolusti sorrettuja ja syntisiä ja varoitti heittäjästä ensimmäistä kiveä (esim. *Robert Goss (1994) Jesus acted up. A gay and lesbian manifesto*).

Juutalaiskristillisen kulttuurin sisällä on näköpiirissä mahdollisuus, että rikos-, sairaus- ja syntiluokitukset voitaisiin purkaa ja luopua homoseksuaalisuuden määrittelemisestä essentialisoiduksi, kiinteäksi kategoriaksi, kuten mm. yksi eurooppalaisen sosiaalisen konstruktionismin uranuurtaja, tanskalainen sosiologi Henning Bech (1989) on arvioinut. Samaa sukupuolta olevien välisiä rakkaussuhteita esiintyisi edelleen, mutta esineellistetyn ja essentialisoidun 'homoseksuaalin' kategoria purkautuisi. Samalla toteutuisi suomalaisen

vapautusliikkeen perustajien ohjelmallinen näkemys, jonka mukaan myöskään vapautusliikkeestä ei ollut tarkoitus tehdä pysyvää instituutiota⁴⁷ byrokratisoitumaan, vaan sen tulisi tehdä itse itsensä tarpeettomaksi kun kaikkien ihmisten ihmisoikeudet ja ihmisarvo on turvattu riippumatta sukupuolesta ja seksuaalisesta suuntautumisesta.

Jeffrey Weeks huomauttaa miten konservatiivisiksi jähmettyneiden instituutioiden taustalla olleet tietyt radikaalit ajatukset kuitenkin olivat haastamassa essentialistiset kategoriat. Weeksin mukaan essentialismikritiikki on tullut useilta tieteenaloilta ja eri lähteistä - radikaalista sosiologiasta, antropologiasta, marxismista, psykoanalyysistä, postmodernismista ja feministisesta teoriasta. Marxin ajatusta yksilöstä sosiaalisten suhteiden summana Weeks pitää edelleen radikaalina, joskin moniselitteisenä ajatuksena. Freudin ajatukset tiedostamattomien tekijöiden saattamisesta tietoisiksi ovat Weeksin mukaan implikaatioiltaan, joskaan ei aina sovellutuksiltaan, vielä radikaalimpia haasteita sosiaalisen sukupuolen käsitteelle ja seksuaali-identiteeteille. Näitä oivalluksia ovat Weeksin mukaan esimerkiksi feministikirjoittajat tulkinneet uudelleen ja soveltaneet sen ymmärtämiseksi, miten miesten ylivalta kulttuurissa heijastuu ihmisten psyykkiseen rakenteeseen.

Juhani Ihanus on tehnyt yhteenvetoa mm. seksuaalisuuteen liitettyjen kategorioiden purkamisesta, dekonstruktioista: ”Meidän aikanamme jälkistrukturalistinen uusi sosiaalhistoria on antropologian, psykoanalyysin, strukturalismin, sosiologian ja marxilaisuuden antamien virikkeiden kautta tullut kyseenalaistamaan ihmisluonnon ‘luonnollisuuden’ sekä perustavanlaatuisen ja

⁴⁷ Tätä ohjelmallista periaatetta, jonka mukaan seksuaalisten vapautusliikkeiden tulisi pyrkiä loppujen lopuksi lakkauttamaan myös itse itsensä, olin suomalaisen liikkeen osalta SETA:n aktivistina mukana muotoilemassa, esim. pääkirjoituksessa *"Lyhyttä ikää, SETA!"*, SETA 3/1975, 3.

keskeisen ‘yhtenäisen subjektin’, annetun identiteetin. ‘Persoonan’ ja ‘itsen’ käsitteet ovat yhä enemmän suhteutuneet vaihtuviksi ihmismielten kategorioiksi ja ihminen osaksi ‘asioiden järjestystä’.” (Ihanus 1990, 183-184).

Medikalisaatiota tutkineiden Conradin ja Schneiderin mukaan ‘sairaus’ on sosiaalinen konstruktio, joka perustuu inhimilliseen arviointiin eräistä tiloista maailmassa. Tässä mielessä sairaus, kuten kauneus (ja ‘poikkeavuus’) ovat katsojan silmässä. On mahdollista, että länsimaissakin voidaan vapautua rajoittavista ja esineellistäviä kategorioista. On mahdollista Merleau-Pontyn tavoin hahmottaa seksuaalisuus kurottumisena kohti kokonaista maailmaa eli toista ihmisruumista. Tällöin seksuaalisuus ei olisi mikään yksittäinen tila, ominaisuus tai teko vaan niiden yhteenliittymisen muoto. Seksuaalisuus olisi ilmaisusuhde ja koko olemisen tapa, ihminen heijastaisi seksuaalisuudellaan tapansa olla suhteessa maailmaan, aikaan ja toisiin ihmisiin.

Historia on opettanut, että on jatkuvana vaarana erilaisten oppirakennelmien kangistuminen ‘kapinallisuudesta papillisuuteen’. On oltava alituisesti valppaana oppirakennelmien kangistumista ja byrokratisoitumista, autoritaarisia järjestelmiä sekä syrjintää, rasismia, antisemitismia, seksismiä ja heteroseksismiä vastaan, tunnistettava niiden uudet muodot sekä ideologiassa että käytännössä sekä torjuttava ne.

12. LÄHTEET

Aalto, Mikko (1987) Lemmin ja emmin. Jyväskylä: Kristityn kasvu.

- Aardweg, Gerard, J.M. van den (1984a) Parents of homosexuals - Not guilty? Interpretations of childhood psychological data. *American Journal of Psychotherapy*, vol XXXVII, No. 2, 180-189.
- Aardweg, Gerard, J.M. van den (1984b) Geaardheid of scheefgroei? Een psychologische kijk op homofilie. Serie: Stromen van levend water. Deel II. Brugge: Uitgeverij Tabor.
- Aardweg, Gerard, J.M. van den (1985) Das Drama des gewöhnlichen Homosexuellen. Analyse und Therapie. Neuhausen/Stuttgart.
- Aardweg, Gerard, J.M. van den (1996a) Homoseksualismi: synnynnäinen vai parantuva? *Perusta* 2/96, 74-80.
- Aardweg, Gerard, J.M. van den (1996b) ”Voiko terapia muuttaa homoseksuaalisuutta?” Sanan talolla 14.10. 1996 Aslan-seminaarissa pidetty luento. Nauhoituksen litterointi.
- AAT (1971): Seksuaalitoiminnan häiriöt ja seksuaaliset poikkeamat. Teoksessa Achté, Kalle, Alanen, Yrjö O. & Tienari, Pekka. *Psykiatria*. 1. painos. Porvoo: WSOY, 638-656.
- AAT (1973): Seksuaalitoiminnan häiriöt ja seksuaaliset poikkeamat. Teoksessa Achté, Kalle, Alanen, Yrjö O., Tienari, Pekka. *Psykiatria*. 2. uudistettu painos. Porvoo: WSOY, 746-885.
- AAT (1976): Seksuaalitoiminnan häiriöt ja seksuaaliset poikkeamat. Teoksessa Achté, K, Alanen, Y.O. & Tienari, P. *Psykiatria*. 3. painos. Porvoo: WSOY, 736-765.
- AAT (1981): Seksuaalitoiminnan häiriöt. Teoksessa Achté, K., Alanen Y. & Tienari, P. *Psykiatria* 2. 4. painos. Juva: WSOY, 291-323.
- AAT (1982): Seksuaalitoiminnan häiriöt. Teoksessa Achté, K., Alanen Y. & Tienari, P. *Psykiatria* 2. 5. painos. Juva: WSOY, 291-323.
- AAT (1991): Seksuaalitoiminnan häiriöt. Teoksessa Achté, K., Alanen Y. & Tienari, P. *Psykiatria* 2. 6. painos. Juva: WSOY, 355-395.

- Abelove, Henry (1993) Freud, male homosexuality and the Americans.
Teoksessa Abelove, Henry ym. (Toim.). The lesbian and gay studies reader.
New York NY:Routledge, 381- 393.
- Achté, K.A. (1970) Poikkeavuuksia. Mielenterveys-lehti, 1-2.
- Achté, K.A. (1971) Poikkeavuuksia. 96-lehti, 1, 4-9.
- Achté, Kalle (1974) Satakolmekymmentä vuotta psykiatria. Lapinlahden sairaala 1841-1971. Keuruu: Otava.
- Achté, Kalle (1978) ”Ratkaisevaa ei ole homoseksuaalisuus vaan siihen suhtautuminen”. Helsingin Sanomat 6.7.1978, sivu 9.
- Achté, Kalle, Aalberg, Veikko, Apo, Matti ym. (1973) Homoseksuaalisuus ja muut seksuaalihäiriöt. Teoksessa Achté, Kalle ym. Itsemurhat ja niiden ehkäisy. Porvoo: WSOY.
- Achté, Kalle (1977) Psykiatrisen hoidon eettisiä ongelmia. HYKS:n Psykiatrian poliklinikan kuukausilehti No 1, tammikuu 1977, 6-12.
- Achté, Kalle, Vauhkonen, Kauko (1980) Mustasukkaisuus. Psykiatrian tutkimussäätiö. Jyväskylä: Gummerus.
- Achté, Kalle (1993) Lääkärikoulussa Paasikiven aikaan. Vaasa: Recallmed.
- Adams, Francis (1929) Genuine works of Hippocrates, translated from the Greek.
New York: William Wood & Co.
- Ajankohtainen asia. Piispojen julkilausuma (1966).
- Alanen, Yrjö O. (1965) Sininen äiti. Ylioppilaslehti, 15, 23.4.1965, 10-11.
- Alanen, Yrjö O. (1970) Psykiatria, perhe ja yhteisö. Helsinki: Weilin + Göös.
- Allen, Clifford (1958) Homosexuality. Its nature, causation and treatment. London: Staples Press Ltd.
- Allen, Clifford (1962) A textbook of psychosexual disorders. London: Oxford University Press.
- Allport, G.W. (1954) The nature of prejudice. Boston MA: The Beacon Press.
- Altman, Dennis (1971) Homosexual oppression and liberation. London: Allen Lane.

- Altman, Dennis (1979) *Coming out in the seventies*. Ringwood VIC: Penguin.
- Altman, Dennis (1982) *The homosexualization of America. The Americanization of the homosexual*. Boston MA: Beacon Press.
- Altman, Dennis (1986) *AIDS and the new puritanism*. London: Pluto Press.
- Altman, Dennis, Vance, Carol, Vicinus, Weeks, Jeffrey (1989) *Homosexuality, which homosexuality?* London: GMP Publishers.
- American Psychiatric Association Fact Sheet. Washington CD: American Psychiatric Association. September 1994.
- Amerikan psykiatriyhdistyksen julkilausuma 1973. *Medisiinari* (1977), 6, 25-27.
- Andersson, Claes (1968) Johdanto. Teoksessa Ullerstam, Lars. *Sukupuoliset vähemmistöt*. Helsinki: Tammi, 5-8.
- Andersson, Claes (1977) Sexual minorities. IX IASP congress workshop no. 15 A. *SETA* 3/1977, 15-16.
- "APA tells Supreme court of consequences of antigay bias". *Psychiatric News*, July 21, 1995.
- "APA rules homosexuality not necessary a disorder". *Psychiatric News*, January 2, 1974.
- Armon, V. (1960) Some personality variables in overt female homosexuality. *Journal of Projective Techniques*, 24, 292-309.
- Arterburn, Jerry (1991) *Kun kulissit kaatuvat. Nuoren miehen järkyttävä kertomus taisteluistaan homoseksualismia ja aidsia vastaan*. Vantaa: Ristin Voitto.
- Aslan uutiskirje 1/1966, toim. Ari Puonti.
- Aslan uutiskirje 6/1996, toim. Ari Puonti.
- Aurelianus, Caelius (1950) *On acute diseases and on chronic diseases*, translated by I.E. Drabkin. Chicago ILL: University of Chicago Press.
- Badinter, Elisabeth (1993) *Mikä on mies?* Tampere: Vastapaino 1993.

- Bailey, J. Michael, Pillard, Richard, Neale, Michael, Agyei, Yvonne (1993) Heritable factors influence sexual orientation in women. *Archives of General Psychiatry*, 50, March, 217-223.
- Banks, Amy and Gartrell, Nanette K. (1995) Hormones and sexual orientation: A questionable link. *Journal of Homosexuality* 28(3/4), 247-268.
- Bayer, Ronald (1981) *Homosexuality and American psychiatry* (1st ed.) New York NY: Basic Books.
- Beauvoir, Simone de (1953/1949) *The second sex*. Harmondsworth: Penguin.
- Beauvoir, Simone de (1980/1949) *Toinen sukupuoli*. Suom. Annikki Suni. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Bech, Henning (1989) "Homoseksualitet". En præsentation og diskussion af positionerne i den aktuelle videnskaplige strid: "essentialisme" vs. "konstruktivisme". *Nordisk Sexologi*, 7, 129-142.
- Bell, Alan P., Weinberg, Martin S. (1978) *Homosexualities. A study of diversity among men & women*. New York NY: Simon & Schuster.
- Bell, Alan P., Weinberg, Martin S. and Hammersmith, Sue Kiefer (1981) *Sexual preference. Its development in men and women*. Bloomington IN: Indiana University Press.
- Bene, E. (1965) On the genesis of male homosexuality: an attempt at classifying the role of parents. *British Journal of Psychiatry* 3, 803.
- Bentz, Kim (1989) *Kastroitu*. Jyväskylä: Liberté.
- Berger, P. and Luckmann, T. (1966) *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. New York NY: Doubleday and Co.
- Bergler, Edmund ym. (1933) Ks. Eidelberg ym. (1933).
- Bergler, Edmund (1947) Differential diagnosis between spurious homosexuality and perversion homosexuality. *Psychiatric Quarterly*, 31, 399-409.
- Bergler, Edmund (1948) The myth of a new national disease: homosexuality and the Kinsey report. *Psychiatric Quarterly*, 22, 66-88.

- Bergler, Edmund (1954) *Homosexuality and the Kinsey report*. Teoksessa Krich, A. (Ed.) *The homosexuals: as seen by themselves and 30 authorities*. New York NY: Citadel Press.
- Bergler, Edmund (1956) *Homosexuality: disease or way of life?* New York NY: Hill & Wang.
- Bergler, Edmund (1958) *Counterfeit sex*. New York NY: Grune and Stratton.
- Bergler, Edmund (1959) *One thousand homosexuals: conspiracy of silence, or curing and deglamorizing homosexuals?* Paterson NJ: Pageant Books.
- Bergler, Edmund and Kroger, W. (1954) *Kinsey's myth of female sexuality: the medical facts*. New York NY: Grune and Stratton.
- Bergler, Edmund (1996) (postuumi) *The talent for stupidity. The psychology of the bungler, the incompetent, and the ineffectual*. New York NY: International Universities Press.
- Bérubé, Allan (1990) *Coming out under fire. The history of gay men and women in world war two*. New York NY: Plume.
- Bieber, Irving (1959) *Olfaction in sexual development and adult sexual organization*. *American Journal of Psychotherapy*, 13, 851.
- Bieber, Irving, Dain, Harvey J., Dince, Paul R., Drellich, Marvin G., Grand, Henry G., Gundlach, Ralph H., Kremer, Malvina W., Rifkin, Alfred H., Wilbur, Cornelia B., Bieber, Toby B. (1962) *Homosexuality. A psychoanalytic study*. New York NY: Basic Books.
- Bieber, Irving. (1967) *Sexual deviations*. Teoksessa: Freedman, A.M. & Kaplan, H.I. (Eds.) *Comprehensive textbook of psychiatry*. First edition. Baltimore MD: William & Wilkins, 959-976.
- Bieber, Irving (1976a) *A discussion of "homosexuality": the ethical challenge*. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 44(2), 163-166.
- Bieber, Irving (1976b) *Psychodynamics and sexual object choice: a reply to Dr. Richard C. Friedman's paper*. *Contemporary Psychoanalysis*, 12(3), 366-369.

- Bieberin muistokirjoitus: Irving Bieber - all in the mind? Suomentanut ja toimittanut Olli Stålström. *Psykologia* (1991) 26, 478-485.
- Bieber, Toby (1994) Remembering Irving Bieber. *NARTH Bulletin*, II(3), 1-7.
- Bleibtreu-Ehrenberg, Gisela (1981) *Homosexualität. Die Geschichte eines Vorurteils*. Frankfurt/M: Fischer.
- Bleys, Rudi C. (1996) *The geography of perversion*. London: Cassell.
- Boelaars, Bert (1979a) Potten & poten aan de universiteit. Hoe het twaalf jaar geleden begon. *Homologie* (1979), 1, 11-14.
- Boelaars, Bert (1979b) Eksperimenten in integratie. *Homologie* (1979)2, 13-14.
- Boelaars, Bert (1980a) De nieuwe leus: 'integratie door konfrontatie'. *Homologie* 1980, 3, 21-22.
- Boelaars, Bert (1980b) Studenten werkgroepen integreren zichzelf. *Homologie* 1980, 4, 16-17.
- Bolshaja sovetskaja entsiklopedia, Moskva 1930.
- Bolshaja sovetskaja entsiklopedia, Moskva 1952.
- Bolshaja sovetskaja entsiklopedia, Moskva 1972.
- Boswell, John (1980) *Christianity, social tolerance and homosexuality*. Chicago ILL: The University of Chicago Press.
- Boswell, John (1996) *The marriage of likeness. Same-sex unions in pre-modern Europe*. Glasgow: HarperCollins.
- Braaten, L. & Darling, C. (1965) Overt and covert homosexual problems among male and college students. *Genetic Psychology Monographs*, 71, 269-270.
- Bray, Alan (1982) *Homosexuality in renaissance England*. London: Gay Men's Press.
- Brennan, Teresa (1988) Controversial discussions and feminist debate. Teoksessa Timms, Edward and Segal, Naomi (Eds.) *Freud in exile. Psychoanalysis and its vicissitudes*. New Haven CONN: Yale University Press, 254-274.
- Bull, Chris and Gallagher, John (1996) *Perfect enemies. The religious right, the gay movement and the politics of the 1990s*. New York NY: Crown.

- Bullough, Vern L. (1974) Homosexuality and the medical model. *Journal of Homosexuality*, 1(1), 99-110.
- Burr, Vivien. (1995). *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.
- Butler, Judith (1990) *Gender trouble. Feminism and the subversion of identity*. London: Routledge.
- Butler, Judith (1993) *Bodies that matter. On the discursive limits of "sex"*. New York NY: Routledge.
- Bychowski, G. (1945) The ego of the homosexuals. *International Journal of Psychoanalysis*, 26, 114-127.
- Byne, William, Parsons, Bruce (1993) Human sexual orientation. The biologic theories reappraised. *Archives of General Psychiatry*, 50, March, 228-239.
- Byne, William (1996) Biology and homosexuality. Implications of neuro-endocrinological and neuroanatomical studies. Teoksessa Cabaj, Robert P., Stein, Terry S. (Eds.) *Textbook of homosexuality and mental health*, 129-146.
- Cabaj, Robert P. and Stein, Terry S. (Eds.) (1996) *Textbook of homosexuality and mental health*. Washington DC: American Psychiatric Press.
- Carrier, J.M. (1980) Homosexual behavior in cross-cultural perspective. Teoksessa Marmor, J. (Ed.) *Homosexual behavior: a modern reappraisal*, 100-122.
- Cass, Vivienne (1996) Sexual orientation identity formation. A western phenomenon. Teoksessa Cabaj, Robert P., Stein, Terry S. (Eds.) *Textbook of homosexuality and mental health*. Washington DC: American Psychiatric Press.
- Cattell, R., and Morony, J.H. (1962) The use of the 16PF in distinguishing homosexuals, normals and general criminals. *Journal of Consulting Psychology*, 26(6), 531-540.

- Cederberg, Trygve (1994) Homoseksuaalisuus ja etiikka. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, sarja B, Nro 74.
- Chang, J. and Block, J. (1960) A study of identification in male homosexuals. *Journal of Consulting Psychology* 24(8), 307-310.
- Chauncey, George (1994) *Gay New York. Gender, urban culture, and the making of the gay male world 1890-1940.* New York NY: Basic Books.
- Chodorow, Nancy (1978) *The reproduction of mothering: psychoanalysis and the sociology of gender.* Berkeley: University of California Press.
- Chodorow, Nancy (1994) *Femininities, masculinities, sexualities. Freud and beyond.* Lexington KY: The University Press of Kentucky.
- Clark, T.R. (1975) Homosexuality and psychopathology in nonpatient males. *American Journal of Psychoanalysis* 35, 163-168.
- Cleaver, Richard & Myers, Patricia (1993) *A certain terror. Heterosexism, militarism, violence & change.* Chicago ILL: American Friends Service Committee.
- Coleman, Eli (Ed.) (1988) *Integrated identity for gay men and lesbians.* New York NY: Harrington Park Press.
- Conrad, Lawrence, Neve, Michael, Nutton, Vivian, Porter, Roy and Wear, Andrew (1995) *The Western medical tradition 800 BC to AD 1800.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Conrad, Peter, Schneider, Joseph W. (1992) *Deviance and medicalization.* London: The C.V. Mosby Company.
- Cory, Donald Webster (1953) *The homosexual outlook. A subjective approach.* London: Peter Nevill.
- Cory, Donald Webster and LeRoy, John P. (1963) *The homosexual and his society. A view from within.* New York NY: Citadel Press.
- Crompton, Louis (1969) *Homosexuality and the sickness theory. A compendium of anti-sickness statements.* London.

- Curran and Parr, D. (1957) Homosexuality: An analysis of 100 male cases seen in private practice. *British Medical Journal*, April 6, 797-801.
- Dannecker, Martin (1981) *Theories of homosexuality*. London: Gay Men's Press.
- Darembert, Ch. (Traduction) (1856) *Oeuvres anatomiques, physiologiques et médicales de Galien*. Paris: J.B.Baillière.
- Darembert, Ch. ym. (Traduction) (1879) *Oeuvres de Rufus d'Ephèse*. Paris: Imprimerie Nationale.
- Davison, G.C. (1982) Politics, ethics and treatment in homosexuality. *American Behavioral Scientist*, 24, 423-434.
- D'Emilio, J. (1983) *Sexual politics, sexual communities: the making of a homosexual minority in the United States*. Chicago IL: University of Chicago Press.
- Dean, R.B. and Richardson, H. (1964) Analysis of MMPI profiles of 40 college-educated overt male homosexuals. *Journal of Consulting Psychology* 28, 483-486.
- De Cecco, John P., Shively, Michael G. (Eds.) (1985) *Origins of sexuality and homosexuality*. New York NY: Harrington Park Press.
- De Lauretis, Teresa (1991) Queer theory and lesbian and gay sexualities: an introduction. *Differences*, 3, iii-xviii.
- Deluca, J. (1966) The structure of homosexuality. *Journal of Projective Techniques and Personality Assessment*, 30(2), 187-191.
- Dencik, Lars ym. (Sammanställning och intr.) (1973) *Psykoanalys och marxism*. Köthen DDR: Cavefors Bokförlag.
- Dickey, B.A. (1961) Attitudes toward sex roles and feelings of adequacy in homosexual males. *Journal of Consulting Psychiatry*, 25, 116-122.
- Doidge, W. and Holzman, W. (1960) Implications of homosexuality among Air Force trainees. *Journal of Consulting Psychology*, 24, 9-13.
- Dollimore, Jonathan (1992) *Sexual dissidence. Augustine to Wilde. Freud to Foucault*. Oxford: Clarendon Press.

- Domenici, Thomas & Lesser, Ronnie C. (1995) *Disorienting sexuality*. New York NY: Routledge.
- Domenici, Thomas (1995) Exploding the myth of sexual psychopathology. A deconstruction of Fairbairn's anti-homosexual theories. Teoksessa Domenici, Thomas & Lesser, Ronnie D. (1995) *Disorienting sexuality*. New York NY: Routledge.
- Drescher, Jack (1993) Psychoanalytic attitudes toward homosexuality. Paper presented as part of a panel entitled "*Anti-homosexual bias in psychiatry*" at the December 1993 meeting of the American Academy of Psychoanalysis.
- Drescher, Jack (1994) Contemporary psychoanalytic psychotherapy with gay men. With a commentary on reparative therapy of homosexuality. Paper presented as part of a scientific symposium entitled "Gay and lesbian patients: new psychoanalytical perspectives" at a symposium sponsored by the American Academy of Psychoanalysis and the American Psychiatric Association, May 1994.
- Drescher, Jack (1995) "Dr. Socarides' views". *Psychiatric News*, June 16, 1995.
- Drescher, Jack (1995) "Cure heterosexuality?" *Clinical psychiatry*, April 1995, 6.
- Drescher, Jack (1996a) Psychoanalytic subjectivity and male homosexuality. Teoksessa Cabaj, Robert P. and Stein, Terry S. (Eds.) *Homosexuality and mental health: a comprehensive textbook*. New York NY: American Psychiatric Press, 173-189.
- Drescher, Jack (1996b) A discussion across sexual orientation and gender boundaries: reflections of a gay male analyst to a heterosexual female analyst. *Gender and psychoanalysis*, 1(2), 223-237.
- Drescher, Jack (1998) Psychoanalytic therapy and the gay man. (*painossa*).
- DSM-I (1952): *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*, first edition (1952). Washington DC: American Psychiatric Association.
- DSM-II (1968): *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*, second edition (1968). Washington DC: American Psychiatric Association.

- DSM-III (1980): Diagnostic and statistical manual of mental disorders, third edition (1980). Washington DC: American Psychiatric Association.
- DSM-III R (1987): Diagnostic and statistical manual of mental disorders, third edition, revised. Washington DC: American Psychiatric Association.
- DSM-IV (1994): Diagnostic and statistical manual of mental disorders, fourth edition (1994). Washington DC: American Psychiatric Association.
- Duberman, Martin (1986) *About time. Exploring the gay past.* Harmondsworth: Meridian.
- Duberman, Martin Bauml, Vicinus, Martha and Chauncey, George, Jr. (Eds.) (1991) *Hidden from history. Reclaiming the gay and lesbian past.* Harmondsworth: Penguin.
- Duberman, Martin (1991) *Cures. A gay man's odyssey.* New York: Dutton.
- Duberman, Martin (1994) *Stonewall.* New York NY: Plume.
- Duyves, Mattias, Hekma, Gert, Koelemij, Paula (Samenstelling) (1984) *Onder mannen, onder vrouwen. Studies van homosociale emancipatie.* Amsterdam: Uitgeverij SUA.
- Dörner, Günther (1987) *Hormonabhängige Gehirnentwicklung und Homosexualität.* Teoksessa Werner, Reiner. *Homosexualität. Herausforderung an Wissen und Toleranz.* Berlin DDR: Volk u. Gesundheit.
- East, W. Norwood (1939) *The modern psychiatric approach to crime.* *Journal of Mental Science*, 35, 649-666.
- Eerola, Kaija (1996) *Hakusana "Seksuaaliset vähemmistöt" teoksessa Suomalainen lääkärikeskus Osa 2.* Porvoo: Weilin + Göös, 395-401.
- Eidelberg, L. and Bergler, E. (1933). *Der Mammakomplex des Mannes.* *Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse* 19, 547-583.
- Ellis, Havelock (1936/1910) *Studies in the psychology of sex.* New York NY: Random House.
- Encyclopaedia Britannica (1967), hakusana "Scythians", volume 20, 116-118. London: William Benton.

- Encyclopaedia Britannica (1967), hakusana "Galen", volume 9, 1083-1084. London: William Benton.
- Erikson, Lars D (1967) Pakkoauttajat. Hyvä tietää-sarja No. 15. Helsinki: Tammi.
- Everard, Myriam (1984) Vier feministen en het Nederlandsch Wetenschappelijk Humanitair Comité. Hoe uraniërs door de vrouwenbeweging beoordeeld werden. Voordrach gehouden op 26 april 1984, van den Leeuwen bibliotheek.
- Fages, Jean-Baptiste (1991) Histoire de la psychanalyse après Freud. Toulouse: Editions Privat.
- Fanon, Frantz (1963) The wretched of the earth. New York NY: Grove Press.
- Ferguson, Michael (1994) Fixation and regression in the psychoanalytic theory of homosexuality a critical evaluation. Journal of Homosexuality, vol 27, No 3(4), 309-327.
- Figes, E. (1978) Patriarchal attitudes. London: Virago.
- Firestone, Shulamith (1979) The dialectics of sex. London: Women's Press.
- Fluckiger, Fritz A. (1966) Through a glass darkly. An evaluation of the Bieber study on homosexuality. Eripainos. The Ladder Vols. 10, 11 ja 12.
- Fogel, Gerard I., Myers, Wayne, A. (1991) Perversions and near-perversions on clinical practice. New Haven CON: Yeale University Press.
- Ford, Clellan S. and Beach, Frank A. (1951) Patterns of sexual behavior. Westport CN: Greenwood Press.
- Foucault, Michel (1976) Histoire de la sexualité. La volonté de savoir. Paris: Gallimard.
- Foucault, Michel (1987/1962) Mental illness and psychology. Berkeley: University of California Press.
- Foucault, Michel (1993/1963) The birth of the clinic. An archeology of medical perception. London: Routledge.

- Foucault, Michel (1988/1965) *Madness and civilization. A history of insanity in the age of reason.* New York NY: Vintage Books.
- Foucault Michel (1980/1972) *Power/knowledge. Selected interviews and other writings 1972-1977.* Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf.
- Foucault, Michel (1980/1975) *Tarkkailla ja rangaista.* Helsinki: Otava.
- Foucault, Michel (1990/1976) *The history of sexuality, Vol. 1: An introduction.* Translated by Robert Hurley. New York NY: Vintage Books.
- Foucault, Michel (1990/1984) *The history of sexuality, Vol. 2: The use of pleasure.* Translated by Robert Hurley. New York NY: Vintage Books.
- Foucault, Michel (1988/1984) *The history of sexuality, Vol 3: The care of the self.* Translated by Robert Hurley. New York NY: Vintage Books.
- Freedman, Mark (1971) *Homosexuality and psychological functioning.* Belmont CA: Brooks/Cole.
- Freedman, A.M., Kaplan, H.I. & Sadock, B.J. (1976) *Modern synopsis of the comprehensive textbook of psychiatry (2nd ed.).* Baltimore MA: Williams & Wilkins.
- ”Freedom of expression”. (1982) *The Review (International Commission of Jurists)*, 28, June 1982, 44-46).
- Freud, Sigmund (1905) *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie.* (Ges. Werke, Bd. V). Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH.
- Freud, Sigmund (1938/1905) *Three contributions to the theory of sex.* Teoksessa Brill, A.A. *The basic writings of Sigmund Freud.* New York NY: Random House.
- Freud, Sigmund (1953/1905) *Three essays on the theory of sexuality.* Teoksessa J. Strachey, Ed. and trans.) *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, vol. 7.* London: The Hogarth Press.
- Freud, Sigmund.(1977/1905) *Three essays on the theory of sexuality and other works.* Harmondsworth: Penguin.

- Freud, Sigmund (1957/1910) Leonardo da Vinci and a memory of his childhood. Teoksessa J. Strachey, Ed. and trans.) The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, vol 11. London: The Hogarth Press.
- Freud, Sigmund (1995/1910) Leonardo da Vincin lapsuudenmuisto. Teoksessa Freud, Sigmund. Uni ja isänmurha. Jyväskylä: Gummerus, 99-175.
- Freud, Sigmund (1993/1914) Johdatus narsismiin. Teoksessa Johdatus narsismiin ja muita esseitä. Jyväskylä: Love-kirjat.
- Freud, Sigmund (1916-1917) Introductory lectures on psycho-analysis. teoksessa Strachey, J. (Ed. and trans.) The standard edition of the complete works of Sigmund Freud, vol 15-16. London: The Hogarth Press.
- Freud, Sigmund (1920a) A general introduction to psychoanalysis. New York NY: Boni & Liverright.
- Freud, Sigmund (1920b) The psychogenesis of a case of female homosexuality. International Journal of Psycho-Analysis, 1(2), 129-130.
- Freud, Sigmund (1993/1920) Mielihyväperiaatteen tuolla puolen. Teoksessa Johdatus narsismiin ja muita esseitä. Jyväskylä: Love-kirjat.
- Freud, Sigmund (1977/1921) Letter (to Jones). Body Politic (Toronto, Canada), May 1977, page 9.
- Freud, Sigmund (1959/1925) Autobiographical study. Teoksessa Strachey, J. (Ed. and trans.) The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, vol. 20. London: The Hogarth Press.
- Freud, Sigmund (1972/1930) Ahdistava kulttuurimme. Helsinki. Weilin + Göös.
- Freud, Sigmund (1951/1935) "A letter from Freud". American Journal of Psychiatry, April 107, 786-787.
- Freud, Sigmund (1971/käännöskokoelma tekstejä eri vuosilta) Seksuaaliteoria.

Suomentanut Erkki Puranen. Toimittajat Vappu Taipale ja Kimmo Leppo.

Jyväskylä: Gummerus.

- Freund, K. & Blanchard, R. (1983) Is the distant relationship of fathers and homosexual sons related to the son's erotic preference for male partners, or to the son's atypical gender identity, or both? *Journal of Homosexuality*, 9(1), 7-25.
- Friedman, Richard C. (1988) *Male homosexuality. A contemporary psychoanalytic perspective*. New Haven: Yale University Press.
- Friedman, Richard C., Downey, Jennifer (1993) Psychoanalysis, psychobiology, and homosexuality. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, vol 41, no. 4, 1159-1198.
- Friedman, Richard C. (1994) Homosexuality. *New England Journal of Medicine*, 331. (October 6), 923-930.
- Friedman, Robert M. (1986) The psychoanalytical model of male homosexuality: a historical and theoretical critique. *Psychoanalytic Review*, vol. 73, no. 4, Winter 1986.
- Fromm, Erich (1959) *Sigmund Freud's mission. An analysis of his personality and influence*. New York NY: Grove Press Inc.
- Fromm, Erich (1979) *Freud ja freudilaisuus*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Fuss, Diana (1989) *Essentially speaking. Feminism, nature & difference*. New York NY: Routledge.
- Förars, Joakim (1996) "Den destruktiva homosexualiteten". *Hufvudstadsbladet* 24.3.1996, sivu 8.
- Gadpaille, Warren J. (1968) Homosexual experience in adolescence. *Medical Aspects of Human Sexuality*, 2(10), 29-38.
- Gadpaille, Warren J. (1975) Homosexuality in adolescent males. *Journal of the*

- American Academy of Psychoanalysis, 3(4), 361-371.
- Gadpaille, Warren J. (1989) Homosexuality. Teoksessa Kaplan, Harold, I. & Sadock, Benjamin J. (Eds.). *Comprehensive Textbook of Psychiatry. Volume 2*. Fifth edition. Baltimore MD: William & Wilkins, 1086-1096.
- Gadpaille, Warren J. (1995) Homosexuality and homosexual activity. Teoksessa Kaplan, Harold I & Sadock, Benjamin J. (Eds.). *Comprehensive Textbook of Psychiatry. Volume 2*. Sixth edition. Baltimore MD: William & Wilkins, 1321- 1333.
- Gagnon, J.H. and Simon W. (1973) *Sexual conduct: the social sources of human sexuality*. Chicago: Aldine Publishing Co.
- Galenos: Ks. Darender (1856) ja *Encyclopaedia Britannica* (1967).
- Gay, Peter (1988) *Freud*. Suomentanut Mirja Rutanen. Helsinki: Otava.
- Gide, André (1911) *Corydon*. New York NY: Noonday.
- Gellner, Ernest (1988) Psychoanalysis as a social institution. An anthropological perspective. Teoksessa Timms, Edward and Segal, Naomi (Eds.). *Freud in exile. Psychoanalysis and its vicissitudes*, 223-229.
- Gergen, K.J. (1985) The social constructionist movement in modern psychology. *American Psychologist* 40, 266-275.
- Gessen, Masha (Ed.) (1994) *The rights of lesbians and gay men in the Russian federation*. San Francisco: International Gay and Lesbian Human Rights Commission IGLHRC.
- Gley, E. (1884) *Revue générale. Les aberrations de l'instinct sexuel d'après travaux récents*. *Revue Philosophique*. 66-92.
- Goetz, Bruno (1952) "Erinnerungen an Sigmund Freud". *Neue Schweizer Rundschau*. Mai 1952, XX Jahrgang, Heft 1, 3-11.
- Goffman, Erving (1963) *Stigma. Notes on the management of spoiled identity*.

- Englewood Cliffs NJ: Prentice Hall.
- Goldman, Larry S. (1995) Homosexuality (letter to the editor). *Psychiatric News*, July 7, 1995.
- Gonsiorek, John (1982a) Introduction: present and future direction in gay/lesbian mental health. *Journal of Homosexuality* 7(43), 5-7.
- Gonsiorek, John (1982b) An introduction to mental health issues and homosexuality. *American Behavioral Scientist* 25, 367-384.
- Gonsiorek, John (1982c) Social psychological concepts in the understanding of homosexuality. *American Behavioral Scientist*, 25, 483-492.
- Goss, Robert (1994) *Jesus acted up. A gay and lesbian manifesto*. Hew York NY: HarperCollins.
- Grau, Günther (Ed.) (1993) *Hidden holocaust? Gay and lesbian persecution in Germany 1933-1945*. London: Cassell.
- Green, Richard (1972) Homosexuality as a mental illness. *International Journal of Psychiatry* 10(1), 77-98.
- Green, Richard (1987) *The "sissy boy syndrome" and the development of homosexuality*. New Haven CT: Yale University Press.
- Greenberg, David F. (1988) *The construction of homosexuality*. Chicago IL: The University of Chicago Press.
- Greene, Beverly & Herek, Gregory M. (Eds.) (1994) *Lesbian and gay psychology. Theory, research, and clinical applications*. London: SAGE.
- Greer, Germaine (1981) *The female eunuch*. St. Albans: Granada.
- Grönfors, Martti (1982) *Kvalitatiiviset kenttätutkimukset*. Porvoo: WSOY.
- Grönfors, Martti (1985) *Homoseksuaaliset ihmiset vähemmistönä*. Teoksessa Sievers, K. & Stålström, O. (Toim.) *Rakkauten monet kasvot. Homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta*. 2. painos. Espoo: Weilin + Göös, 206-226.
- Grönfors, Martti and Stålström, Olli (1987) *Power, prestige, profit: AIDS and the*

- oppression of homosexual people. *Acta Sociologica*, 30(1), 53-66.
- Grönfors, Martti (1987) AIDS-ilmion sosiologiaa. Teoksessa Stålström, Olli (Toim.) AIDS asiallisesti. Helsinki: Gaudeamus, 163-177.
- Grönfors, Martti ja Partanen, Heikki (1991) HIV-riskiin vaikuttavista tekijöistä eräissä suomalaisissa erityisryhmissä. Helsinki: Aids-tukikeskus.
- Guidelines on certain aspects of homosexuality (1988) London: World Health Organization.
- Gumpler, Herbert (1966) Homoseksualismista juristin silmin. Teoksessa Taipale, Ilkka (Toim.) Sukupuoleton Suomi. Helsinki: Tammi, 142-169.
- Hakola, Panu (1994) Lääkärin näkökulmaa ehdotukseen seksuaalirikoksia koskeviksi säännöksiksi. *Suomen lääkärilehti*, 13/94, vsk 49, 1426-2249.
- Haeberle, Erwin J. (1989) Swastika, pink triangle, and yellow star: the destruction of sexology and the persecution of homosexuals in Nazi Germany. Teoksessa Duberman, Martin Bauml ym. (Eds.) *Hidden from history. Reclaiming the gay and lesbian past*. London: Penguin.
- Halberstadt-Freud, Hendrika (1991) Freud, Proust, perversion and love. Amsterdam: Swets & Eitlinger.
- Haldeman, Douglas C. (1994) The practice and ethics of sexual orientation conversion therapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, vol. 62, no. 2, 221-227.
- Haldeman, Douglas C. (1996) Spirituality and religion in the lives of lesbians and gay men. Teoksessa Cabaj, Robert P., Stein, Terry S. (Eds.) *Textbook of homosexuality and mental health*. Washington DC: American Psychiatric Press, 881-896.
- Halperin, David (1990) One hundred years of homosexuality and other essays on Greek love. Boston MA: Routledge.
- Hamer, Dean H., Hu, Stella, Magnuson, Victoria L., Hu, Nan, Pattatucci, Angela

- M.L. (1993) A linkage between DNA markers on the X chromosome and male sexual orientation. *Science* 261 (16 July 1993), 321-327.
- Hamer, Dean and Copeland, Peter (1994) *The science of desire. The search for a gay gene and the biology of behavior.* New York NY: Simon & Schuster.
- Hansson, Johan (Red.) (1982) *Homosexuella och omvärlden.* Stockholm: Liber Förlag.
- Hapuli, Ritva (1989) *Naisia rakastavat naiset. Lesbolaisuuden ja siihen liittyneenä homoseksuaalisuuden määrittäminen Euroopassa vuosien 1880-1930 välisenä aikana.* Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvojulkaisuja. Sarja D: Naistutkimusraportteja 1/1989. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Hartman, H. (1964) *Essays on ego psychology.* New York: International University Press.
- Hartman, Lawrence (1996) Foreword. Teoksessa Cabaj, Robert P., Stein, Terry S. (Eds.) *Textbook of homosexuality and mental health.* Washington DC: American Psychiatric Press.
- Hauser, Richard (1962) *The homosexual society. A new approach to the problem, incorporating a sociological report prepared for the Home Office.* London: The Bodley Head.
- Hedenrud, Birgitta (1992) *Homosexualitet. En analys av kunskapsläget ur biologisk och psykologisk synvinkel baserad på litteratur under 1980-talet.* Stockholm: Svenska föreningen för psykisk hälsovård.
- Heikkinen, Teppo (1991) *Homoseksuaalisuus oppikirjoissa. Nuorisotutkimus 9, 2.*
- Heikkinen, Teppo ja Stålström, Olli (1991) *Homoseksuaalisuutta normittava opetus tukee syrjintää.* *Psykologia* 6, 478-485.
- Heikkinen, Teppo (1994) *Heteroseksismi ja homojen marginaalistaminen.* Teok

- nessa Jorma Sipilä ja Arto Tiihonen. Miestä rakennetaan, maskuliinisuuk-
sia puretaan. Jyväskylä: Vastapaino.
- Heikkinen, Teppo (1997) Arki homomiehen näkökulmasta. Teoksessa Lehtonen,
Jukka, Socada, Maria ja Nissinen, Jussi. Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen.
Lesbot, homot, bi- ja transihmiset sosiaali- ja terveystalveluiden asiakkaina
(*työnimi*). Helsinki: Edita (*painossa*)
- Heinämaa, Sara (1996) Ele, tyyli ja sukupuoli. Merleau-Pontyn ja Beauvoirin
ruumiin fenomenologia ja sen merkitys sukupuolikysymykselle. Tampere:
Gaudeamus.
- Heiskala, Risto (Toim.) (1994) Sosiologian teorian nykysuuntauksia. Helsinki:
Gaudeamus.
- Hekma, Gert (1984) Sociale filosofie, sociale praktijk. Voorbodes van de homo
seksueel. Teoksessa Duyves, Mattias, Hekma, Gert, Koelemij, Paula
(Samenstelling). Onder mannen, onder vrouwen. Studies van homosociale
emancipatie. Amsterdam: Uitgeverij SUA.
- Hekma, Gert (1987) Homoseksualiteit, een medische reputatie. De uitdoktering
van de homoseksueel in negentiende-eeuws Nederland. Amsterdam: Uit-
geverij SUA.
- Hekma, Gert (1989) Sodomites, platonic lovers, contrary lovers: the backgrounds
of the modern homosexual. Teoksessa Gerard, Kent & Hekma, Gert
(Eds.) Male homosexuality in renaissance and enlightenment Europe.
New York NY: Harrington Park Press.
- Helsingin yliopiston ylioppilaskunta. Lehdistö tiedote. Helsinki 26.3.1992.
- Hennessy, Rosemary (1995) Queer visibility in commodity culture. Teoksessa
Nicholson, Linda and Seidman, Steven (Eds.). Social postmodernism. Bey-
ond identity politics. Cambridge: Cambridge University Press.
- Herdt, Gilbert (1981) Guardians of the flute: idioms of masculinity. New York
NY: McGraw-Hill.

- Herdt, Gilbert (Ed.) (1992) *Gay culture in America: essays from the field*. Boston MA: Beacon Press.
- Herdt, Gilbert (1996) *Issues in the cross-cultural study of homosexuality*. Teoksessa Cabaj, Robert P., Stein, Terry S. (Eds.) *Textbook of homosexuality and mental health*. Washington DC: American Psychiatric Press, 65-82.
- Herman, Ellen (1995) *Psychiatry, psychology, and homosexuality*. New York NY: Chelsea House Publishers.
- Herschberger, Scott L. (1996) (review) *Homosexuality: A freedom too far*. *The Journal of Sex Research*, 33(4), 329-332.
- Hiltunen, Rainer (1996) *Virallisesti ventovieraat - samaa sukupuolta olevien parisuhteet lainsäädännössä*. Oikeustieteen pro gradu -tutkielma. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Hippocrates (1861) *Oeuvres complètes*. Traduction E. Littré. Paris: Baillière.
- Hirschfeld, Magnus (1914) *Die Homosexualität des Mannes und Weibes*. Berlin: Louis Marcus.
- Hooker, Evelyn (1955) *Inverts are not a distinct personality type*. *Mattachine Review*, January 1955, 20-22.
- Hooker, Evelyn (1956) *A preliminary analysis of group behavior of homosexuals*. *Journal of Psychology* 41, 219.
- Hooker, Evelyn (1957) *The adjustment of the male overt homosexual*. *Journal of Projective Techniques* 21, 18-31.
- Hooker, Evelyn (1961) "The homosexual community", *Proceedings of the XIVth International Congress of Applied Psychology, Personality Research*, Vol. 2. Copenhagen: Munksgaard, 40-59.
- Hooker, Evelyn (1965) *Male homosexuals and their 'worlds'*. Teoksessa Marmor, Judd (Ed.) *Sexual inversion*. New York NY: Basic Books, 83-107.
- Hooker, Evelyn (1968) *Homosexuality*. Teoksessa *International encyclopedia of the social sciences*. New York NY: The Macmillan Company.

- Hooker, Evelyn (1972): National Institute of Mental Health Task Force on Homosexuality. Final report and background papers. Washington DC: Department of Health, Education and Welfare.
- Hooker, Evelyn (1996a) Epilogue. Teoksessa Cabaj, Robert P., Stein, Terry S. (Eds.) Textbook of homosexuality and mental health. Washington DC: American Psychiatric Press, 917-919.
- Hooker, Evelyn - muistokirjoitus (1996b) ”Psykologian professori Evelyn Hooker”. Muistokirjoitus, Helsingin Sanomat 1.12.1996, sivu A4. (Kirjoittanut Olli Stålström).
- Hopkins, J. (1969). The lesbian personality. *British Journal of Psychiatry*, 115(529), 1433-1436.
- Horstman, W.R. (1972) Homosexuality and psychopathology: A study of the MMPI responses of homosexual and heterosexual male college students. *Dissertation Abstracts International*, 33, 2347B.
- Huotari, Kari (1993) AIDS-kysymyksen muotoutuminen kansallisessa kirjoituksessa. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta.
- Huotari, Kari, Lehtonen, Jukka ja Stålström, Olli (1996) Homo- ja biseksuaalisten miesten seksuaalista ja sosiaalista elämäntapaa koskeva tutkimus. Tutkimussuunnitelma. Helsinki: Aids-tukikeskus.
- Humphreys, Laud (1972) *The sociology of gay liberation*. Englewood Cliffs NJ: Prentice-Hall.
- Huttunen, Matti O. (1988). Homoseksuaalisuus - häiriö vai ominaisuus. *Duodecim*, 104, 1147-1152.
- Hytönen, Ylermi (Toim.) (1974) *Seksologia*. Helsinki: Tammi.
- Hyvärinen, Veli (1971) Raportti psykiatrien käyttäytymisestä (lukijankirjoitus). *96-lehti* 2/71, 60-61.

- Hyvärinen, Veli (1976) Missä psykiatrian Kopernikus? 96-lehti 6-8/76, 4-9.
- Hyyppä, Markku T. (1995). Sukupuolten kirjo. Seksi, aivot, roolit. Yliopistopaino: Helsinki.
- Hämäläinen, Veli-Pekka (1968) (Toim. ja esipuhe) Ihminen ja yhteiskunta (Homo et societas), vol 1-2. 1968. Facsimile-painos liitteineen vuodelta 1991.
- Hämäläinen, Veli-Pekka (1974) Homoseksuaalien ongelmista. Teoksessa Hytönen, Ylermi (Toim.) Seksologia, Helsinki: Tammi, 264-273.
- Hämäläinen, Veli-Pekka (1975) Homoseksuaaliset liikkeet Suomessa. SETA 2, 7-9.
- Hämäläinen, Veli-Pekka (1977) Homoseksuaalien psyykkisistä ja sosiaalisista ongelmista. Medisiinari 6, 9-15.
- Hämäläinen, Veli-Pekka (1982) Homoseksuaalisuus prosentteina vai elämäntapatietoina? Kriittinen seksuaalipolitiikka, 1, 27-30.
- Hämäläinen, Veli-Pekka (1988) ”Mutta he olivat liian heikkoja rikkoakseen kalterinsa”. Teoksessa Kontula, Osmo ym. (Toim.) TietoiSeksi. Tietoja ja näkemyksiä seksuaalipolitiikasta. Sexpo ry:n julkaisuja. Helsinki: Gaudeamus.
- ICD-10: The ICD-10 Classification of mental and behavioural disorders. Diagnostic criteria for research. (1993) Geneva: World Health Organization.
- ICD-10: ks. myös Tautiluokitus (1995).
- IFPS (International Federation of Psychoanalytic Societies). VI Scientific Conference, Stockholm, August 14-17 1991. Main papers and discussions. Theme II. (Painamaton konferenssijulkaisu).
- Ihanus, Juhani (1987) Kauneus ja kuvotus. Luovuuden, kirjallisuuden ja taiteen psykologiasta kirjoitettua. Helsinki: Gaudeamus.
- Ihanus, Juhani (1990) Kadonneet alkuperät. Edward Westermarckin sosiopsykologinen ajattelu. Suomen Antropologinen seura. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Ihanus Juhani (1993) Psykoanalyysin ranskalainen tie. Psykologia, 28(1), 10-18.

- Ihanus, Juhani (1994) Vietit vai henki. Psykoanalyysin varhaisvaiheet Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Ihanus, Juhani (1995) Toinen. Kirjoituksia psyykestä, halusta ja taiteista. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Ihanus, Juhani (1997) Psykoterapiat eilen ja tänään. Helsinki: Yliopistopaino.
- Ihminen ja yhteiskunta (Homo et societas), vol. 1-2, 1968. Facsimile-painos vuodelta 1991 liitteineen, (Toim. ja esipuhe Veli-Pekka Hämäläinen).
- Ikonen, Pentti (1992) Seksuaalisuus, narsismi ja väkivaltaisuus. Duodecim 108, 247-254.
- Irigaray, Luce (1985a) This sex which is not one. Ithaca NY: Cornell University Press.
- Irigaray, Luce (1985b) Speculum of the other woman. Ithaca NY: Cornell University Press.
- Irigaray, Luce (1991): Whitford, Margaret (Ed.)(1991) The Irigaray reader. Oxford: Basil Blackwell.
- Irigaray, Luce (1996) Sukupuolieron etiikka. Tampere: Gaudeamus.
- Isay, Richard (1990) Being homosexual. Gay men and their development. New York NY: Avon Books.
- Isay, Richard (1996) Becoming gay: the journey to self-acceptance. New York: Pantheon Books.
- Isay, Richard (1997) Becoming gay: the journey to self-acceptance. New York NY: Henry Holt.
- Isay, Richard (1997) Becoming positively gay as an older homosexual man. Journal of Gay and Bisexual Identity (*painossa*).
- Jacobs, Michael (1992) Sigmund Freud. London: SAGE.
- Jay, Karla & Young, Allen (1972) Out of the closets. Voices of gay liberation. New York NY: Douglas Book.
- Jokinen, Seppo (1993) Rikotusta eheä. Jyväskylä: Gummerus.
- Jones, Ernest (1957) The life and work of Sigmund Freud. (Edited and abridged

- by Lionel Trilling and Steven Marcus). London: Penguin.
- Joutsivuo, Timo ja Mikkeli, Heikki (Toim.) (1995) *Terveyden lähteillä. Länsi maisten terveystieteiden kulttuurihistoriaa*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Jukarainen, Erkki (käännösreferaatti) (1965) Samanlaisia mutta kuitenkin erilaisia. *Henning Pallesen. Medisiinari* 4/1965, 58-60.
- Juva, Kati (1995) *Homoseksuaalisuus*. Teoksessa *Hovatta ym. (Toim.) Seksuu- sualisuus*. Helsinki: Duodecim, 100-106.
- Juvonen, Tuula (1994) Panu Hakolalle: heteromiesnäkökulma on ongelmallinen seksuaalirikoslain uudistuksen kommentoinnissa. *Suomen lääkirilehti* 22-23/94, vsk 49, 2247-2248.
- Kaila, Martti (1932) *Hakusana "Homoseksuaalisuus"* teoksessa *Iso Tietosanakirja*. Helsinki. Otava.
- Kaila, Martti (1966) *Psykiatrian historia*. Porvoo. WSOY.
- Kaplan, Harold I. & Sadock, Benjamin J. (Eds.) (1985) *Comprehensive textbook of psychiatry*. Fourth edition. Baltimore MD: Williams & Wilkins.
- Kaplan, Harold I. & Sadock, Benjamin (Eds.) (1989) *Comprehensive textbook of psychiatry*. Fifth edition. Philadelphia PA: William & Wilkins.
- Kaplan, Harold I., Sadock, Benjamin J, Grebb, Jack A. (Eds.) (1994). *Synopsis of psychiatry*. Seventh edition. Philadelphia PA: William & Wilkins.
- Kaplan, Harold I. & Sadock, Benjamin (Eds.) (1995) *Comprehensive textbook of psychiatry*. Sixth edition. Philadelphia PA: William & Wilkins. Ks. myös Freedman & Kaplan ym. *Comprehensive textbook of psychiatry* (1967) ja (1975). Ks. myös Gadpaille (1995).
- Kardiner, A. (1978a) The social distress syndrome of our time I. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis*, 6(1), 89-101.
- Kardiner, A. (1978b) The social distress syndrome of our time II. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis*, 6(2), 89-101.

- Karlsson, Klaus W. (1965) Eroottiset vähemmistöt. *Ylioppilaslehti*, 15, 23.4.1965, 6-7.
- Karlsson, Hasse (1994) *Mielen malleja. Psykiatrian tieteenteorian uusia kysymyksiä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kaskisaari, Marja (1995) *Lesbokirja. Vieras, minä ja moderni*. Tampere: Vastapaino.
- Katz, Jonathan Ned (1992) *Gay American history. Lesbians & gay men in the U.S.A.* New York, NY: Meridian.
- Katz, Jonathan Ned (1996) *The invention of heterosexuality*. Harmondsworth: Penguin/Plume.
- Kennedy, Hubert (1988) *Ulrichs: the life and works of Karl Heinrich Ulrichs. Pioneer of the modern gay movement*. Boston: Alyson.
- Kihlman, Christer (1966) Seksuaalisia poikkeavuuksia. Teoksessa Taipale, Ilkka (Toim.) *Sukupuoleton Suomi*. Helsinki: Tammi, 110-123.
- Kihlman, Christer (1969) *Mistä minä tiedän. Suomentanut Risto Hannula. Huuto-merkki-sarja*. Helsinki: Tammi.
- Kinsey, Alfred C., Pomeroy, Wardell B, Martin, Clyde E. (1948) *Sexual behavior in the human male*. Philadelphia PA: W.B. Saunders.
- Kinsey, Alfred C., Pomeroy, Wardell B., Martin, Clyde E., Gebhard, Paul H. (1953) *Sexual behavior in the human female*. Philadelphia PA: W.B. Saunders.
- Kinsey, Alfred C., Pomeroy, Wardell B., Martin, Clyde E., Gebhard, Paul H. (1954) *Naisen sukupuoli käyttäytyminen. Suomentanut Eila Harju*. Helsinki: Valokirjat.
- Kirkon perheasiaintoimikunnan lausunto 28.5.1968, Oikeusministeriön lausuntopyyntöön 13.3.1968 (LsD N:o 10/238 Oik.m. 1966).
- Kivivuori, Janne (1996) *Psykopolitiikka. Paljastava psykologia suomalaisen yhteiskunnallisen keskustelun perinteenä*. Hämeenlinna: Hanki ja Jää.
- Kitzinger, Celia (1987) *The social construction of lesbianism*. London: SAGE.

- Kitzinger, Celia & Perkins, Rachel (1993) *Changing our minds. Lesbian feminism and psychology*. London: Onlywomen Press.
- Klein, Melanie (1932) *The psycho-analysis of children*. New York NY: Delacorte.
- Klein, Melanie (1952) Notes on some schizoid mechanisms. Teoksessa Klein, Melanie ym. (Ed.). *Developments in Psycho-Analysis*. London: Hogarth Press.
- Klein, Fritz (1993) *The bisexual option*. New York NY: Haworth Press.
- Komiteanmietintö 1967: A12. Seksuaalirikoskomitean mietintö. Helsinki, 1978.
- Komiteanmietintö 1976: 72. Rikosoikeuskomitean mietintö. Helsinki, 1977.
- Kontula, Osmo (1984) Kirja homojen rakkaudesta, mutta mihin unohtui seksuaalisuus? *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 4, 179-181.
- Kontula, Osmo ja Haavio-Mannila, Elina (1993) *Suomalainen seksi*. Juva: WSOY.
- Korkein oikeus (1969). Valtioneuvostolle kesäkuun 13 päivänä. N:o 1398.N:o 113/41 A.D. 1969 (lausunto).
- Krajeski, James (1996) *Homosexuality and the mental health professions. A contemporary history*. Teoksessa Cabaj, Robert P., Stein, Terry S. (Eds.) *Textbook of homosexuality and mental health*. Washington DC: American Psychiatric Press, 17-31.
- Krafft-Ebing, Richard von (1877) Ueber gewisse Anomalien des Geschlechtstriebs und die klinisch-forensische Verwertung derselben als eines wahrscheinliche functionellen Degenerationszeichens des centralen Nerven-Systems. *Archiv für Psychiatrie and Nerven krankheiten*, 7, 291.
- Krafft-Ebing, Richard von (1884/1886) *Psychopathia sexualis*. (Toimitettu näköispainos, joka perustuu alunperin vuoden 1886 laitoksen 15. uusintapainokseen vuodelta 1912). München: Matthes & Seitz Verlag.

- Kramer, Heinrich and Sprenger, James (1971/ 1486) *Malleus maleficarum*.
Translated with introductions, bibliography and notes by Rev. Montague Summers. New York NY: Dover.
- Kulick, Don (1996) *Queer theory: vad är det och vad är det bra för?* *Lambda Nordica* nr 3-4/1996, 5-22.
- Kulovesi, Yrjö (1933) *Psykoanalyysi*. Helsinki: Otava.
- Kulovesi, Yrjö (1935) *Perversiteettien psyykillisestä rakenteesta*. *Duodecim* LI, 734-739.
- Kulovesi, Yrjö (1938) *Paatoksen psykologiaa*. *Uudistuva opetus- ja kasvatustyö*, 3, 87-88.
- Kurjetsalo, Markku (Veli-Pekka Hämäläinen) (1968) *Homoseksuaalin tiet. Ihminen ja yhteiskunta (Homo et Societas)*, vol. 1-2, 9-12.
- Kwawer, J. (1980) *Transference and countertransference in homosexuality: changing psychoanalytic views*. *American Journal of Psychotherapy* 34, 72-80.
- Latokangas, Pirjo (1994) *Tie hämmennyksestä sitoutumisen. Homomiehen identiteettikehitys. Sosiaalipolitiikan pro gradu*. Helsingin yliopisto.
- Lauretis, Teresa de (1994) *Practice of love. Lesbian sexuality and perverse desire*. Bloomington IN: Indiana University Press.
- Lauritsen, John and Thorstad, David (1974) *The early homosexual rights movement 1864-1935*. New York NY: Times Change Press.
- Lazarus, Richard S. (1977) *Persoonallisuus*. Espoo: Weilin + Göös.
- Legg, W. Dorr (Ed.) (1994) *Homophile studies in theory and practice*. San Francisco: ONE Institute Press.
- Lehtinen, Ville, Alanen, Yrjö O., Anttinen, Erik E. ym. (1989) *Sosiaalipsykiatria*. Helsinki: Tammi.
- Lehtonen, Jukka (1995b) *Nuoret suomalaiset heterokoulussa*. *Nuorisotutkimus* 13:4, 9-20.

- Lehtonen, Jukka (1996) Yhteiskunnan heteroseksuaalisuus ja seksuaalivähemmistöjen arki. Teoksessa Dahlgren, Taina ym. (Toim.) Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lehtonen, Jukka, Nissinen, Jussi ja Socada, Maria (1997) Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Lesbot, homot, bi- ja transihmiset sosiaali- ja terveystalveluiden asiakkaina. Helsinki: Edita.
- Lennerhed, Lena (1994) Frihet att njuta. Sexualdebatten i Sverige på 1960-talet. Finland: WSOY.
- Leli, Ubaldo (1996) Gay chief resident! Association of Gay and Lesbian Psychiatrists Newsletter, volume XXII(1), February 1996, 7.
- Lesse, S. (1974) To be or not to be an illness? Is that the question - or the status of homosexuality. American Journal of Psychotherapy, 28, 1-3.
- LeVay, Simon (1991) A difference in hypothalamic structure between heterosexual and homosexual men. Science 253, 1034-1037.
- LeVay, Simon (1993) The sexual brain. Cambridge MA: The MIT Press.
- Levitt, E. and Klassen, A. (1974) Public attitudes toward homosexuality. Journal of Homosexuality 1, 29-43.
- Lewes, Kenneth (1988) The psychoanalytic theory of male homosexuality. London: Quartet Books.
- Lilja, Saara (1983) Homosexuality in Republican and Augustan Rome. Commentationes Humanarum Litterarum. Ekenäs: Societas Scientiarum Fennica.
- Limentani, A. (1979) Clinical types of homosexuality. Teoksessa Rosen, I. (Ed.) Sexual deviance. Oxford: Oxford University Press.
- Limentani, A. (1991) Neglected fathers in the aetiology and treatment of sexual deviations. International Journal of Psycho-Analysis, 72, 573-584.
- Lindberg, Marko (1992) Homous - edelleenkö kuolemansynti? In Vivo 2/92 (Kuopion lääketieteen opiskelijat r.y.).

Lindblom, Bengt (1984) Homosexuella män - en obeaktad målgrupp för social politisk teori och praktik. En undersökning om homosexuella mäns behov av socialpolitiskt stöd och om socialpolitikens förmåga till att ge dylikt stöd. Examensuppsats in Socialpolitik. Helsingfors: Svenska Social- och kommunalhögskolan.

Lindqvist, Martti - Sihvo, Jouko (1975) Homoseksuaalisuus ja kirkko. Katsaus uusimpaan tutkimukseen ja keskusteluun. Tampere: Kirkon tutkimuslaitos,
sarja B N:o 22.

Lindqvist, Martti (1992) Määrittelijän valta. *Terveys* 2000, 4, 19.

Lindqvist, Martti (1984) Homoseksuaalisuus moraalikysymyksenä. Teoksessa Sievers, Kai ja Stålström, Olli (Toim.). *Rakkauden monet kasvot*. Espoo: Weilin + Göös.

Lively, Scott and Abrams, Kevin (1995) *Pink Swastika. Homosexuality in the Nazi party*. Keizer OR: Lively Communications Inc.

Lydecken, Kivi (1980) Väärä tieto rasittaa yhä suhtautumista homoseksualismiin. *Helsingin Sanomat*, alakerta 2.8.1980, s. 2.

Lääkintöhallituksen kirje Dno 3123/481/82, 18.8.1982 Seksuaalinen tasavertaisuus ry SETA:lle.

Lääkintöhallituksen yleiskirje N:o 1734. Dno 6680/02/80. Korjaus 1.1. 1969 käyttöön otettuun tauti- ja kuolinsyylookitukseen. Helsinki 17.11.1980

Lääkintöhallituksen yleiskirje Nro 1754. Dno 4043/02/83. Muutos 1.1. 1969 käyttöön otettuun sairausluokitukseen. Helsinki, 26.6. 1981. (Homoseksuaalisuuden diagnoosin poistaminen Suomessa käytössä olevasta sairausluokituksesta).

Löfström, Jan (1992) Sexuality at stake: the essentialist and constructionist approaches to sexuality in anthropology. *Suomen Antropologi* 17, 13-27.

- Löfström, Jan (1993) Identiteettipolitiikan loppu. Homo- ja lesbopolitiikka vuoden 2000 kynnyksellä. *Tiede ja edistys* 4, 284-297.
- Lång, K.J. (1966) Havaintoja sukupuoliikäytymisen rangaistavuuden perusteluista. Teoksessa Taipale, Ilkka (Toim.) *Sukupuoleton Suomi*. Helsinki: Tammi.
- Magee, Maggie and Miller, Diana C. (1992) "She forswore her womanhood": Psychoanalytic views of female homosexuality. *Clinical Social Work Journal*, vol 20, no 1, Spring 1992, 67-87.
- Magee, Maggie, Miller, Diana C. (1996) Psychoanalytic views of female homosexuality. Teoksessa Cabaj, Robert P., Stein, Terry S. (Eds.) *Textbook of homosexuality and mental health*. Washington DC: American Psychiatric Press, 191-206.
- Maguire, Marie (1995) *Men, women, passion and power. Gender issues in psychotherapy*. London: Routledge.
- Manosevitz, M. (1970). Item analysis of the MMPI Mf scale using homosexual and heterosexual males. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 36, 395-399.
- Marcuse, H. (1962) *Eros and civilization: a philosophical inquiry into Freud*. New York NY: Vintage Press.
- Marmor, Judd (Ed.) (1965) *Sexual inversion: the multiple roots of homosexuality*. New York NY: Basic Books.
- Marmor, Judd (1972) Homosexuality - mental illness or moral dilemma. *International Journal of Psychiatry* 10 (March), 114-117.
- Marmor, Judd (1975) Homosexuality and sexual orientation disturbances. Teoksessa Freedman, Alfred, Kaplan, Harold & Sadock, Benjamin (Eds.) *Comprehensive textbook of psychiatry*. Baltimore MD: Williams & Wilkins, 1510-1520.
- Marmor, Judd (Ed.) (1980) *Homosexual behavior. A modern reappraisal*. New York: Basic Books.
- Marmor, Judd (1990): "Homosexual behavior. A conversation with Judd Mar-

- mor". Teoksessa Mass, Lawrence D. *Homosexuality and sexuality. Dialogues of the sexual revolution.* New York NY: Harrington Park Press.
- Marmor, Judd (1992): "The good doctor. Judd Marmor". Teoksessa Marcus, Eric (Ed.) *Making history. The struggle for gay and lesbian equal rights 1945 – 1990.* New York NY: HarperCollins.
- Marmor, Judd (1994) "Interview with Judd Marmor, M.D.". Teoksessa Nardi, Peter M., Sanders, David and Marmor, Judd. *Growing up before Stonewall.* New York NY: Routledge.
- Marmor, Judd (1996) *Nongay therapists working with gay men and lesbians: a personal reflection.* Teoksessa Cabaj, Robert P., Stein, Terry S. *Textbook of homosexuality and mental health.* Washington DC: American Psychiatric Press, 539-545.
- Martin, A. (1984) *The emperor's new clothes: modern attempts to change sexual orientation.* Teoksessa Hetrick, E.S. and Stein, T.S. (Eds.) *Innovations in psychotherapy with homosexuals.* Washington DC: American Psychiatric Association, 24-57.
- Mass, Lawrence D. (1990) *Homosexuality and sexuality. Dialogues of the sexual revolution.* New York NY: Harrington Park Press.
- May, Robert (1995) *Re-reading Freud on homosexuality.* Teoksessa Domenici, Thomas & Lesser, Ronnie C. *Disorienting sexuality.* New York NY: Routledge.
- McDougall, Joyce (1980) *Plea for a measure of abnormality.* New York NY: International Universities Press.
- McDougall, Joyce (1986) *Identifications, neoneeds and neosexualities.* *International Journal of Psycho-Analysis*, 70.
- McDougall, Joyce (1995) *The many faces of eros. A psychoanalytic exploration of human sexuality.* London: Free Association Books.
- McGuire, Terry R. (1995) *Is homosexuality genetic? A critical review and some suggestions.* *Journal of Homosexuality* 28(1/2), 115-145.

- McIntosh, Mary (1968) The homosexual role. *Social Problems* vol. 16 nr. 2 (Fall 1968).
- McIntosh, Mary (1981) The homosexual role. (Uusintapainos vuoden 1968 artikkelista, johon on liitetty kirjoittajan jälkisanat ja haastattelu). Teoksessa Plummer, Kenneth. *The making of the modern homosexual*. London: Hutchinson.
- McIntosh, Mary (1993) Queer theory, feminism and social constructionism. *Julkaisematon luennon litterointi*. Porthania, Helsinki 26.4.1993.
- McNay, Lois (1992) *Foucault and feminism. Power, gender and the self*. Oxford: Polity Press.
- McNeill, John J. (1978) *The church and the homosexual*. New York NY: Pocket Books.
- Mead, G.H. (1934) *Mind, self and society*. Chicago ILL: University of Chicago Press.
- Melton, G. (1989) Public policy and private prejudice: Psychology and law on gay rights. *American Psychologist*, 15 (1/2), 163-183.
- Menninger, Karl (1953) One view of the Kinsey report. *G.P. (General Practitioner)* 8: 67-72.
- Menninger, Karl (1963) *The vital balance. The life process in mental health and illness*. New York NY: The Viking Press.
- Mercer, Ellen (1994) (Introduction) *Tolerance. Unity amidst diversity. The role of psychiatrists*. Amsterdam-Kiev: Geneva Initiative.
- Merleau-Ponty, Maurice (1945/1993) *Phénoménologie de la perception*. Paris: Gallimard.
- Merleau-Ponty, Maurice (1945/1962) *The phenomenology of perception*. New York NY: Routledge and Kegan Paul.
- Meyer, J.K. (1985) Ego-dystonic homosexuality. Teoksessa: Kaplan, H.I. & Sadock, B.J. (Eds.) *Comprehensive Textbook of Psychiatry*. Fourth edition. Baltimore MD: Williams & Wilkins, 1056-1065.

- Michaels, Stuart (1996) The prevalence of homosexuality in the United States. Teok-
- sesssa Cabaj, Robert P., Stein, Terry S. Textbook of homosexuality and mental health. Washington DC: American Psychiatric Press, 43-63.
- Miller, Diana C. and Magee, Maggie (1996a) Biology and homosexuality: A critical look at the research. Paper presented at the Grand Rounds - NPI UCLA, January 23, 1996.
- Millett, Kate (1977) Sexual politics. London: Virago.
- Minkkinen, Tuula (1993) Ulkoa ohjattu seksuaalisuus. Sosiaalipsykologian lisen siaatintutkimus. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Tampereen yliopisto.
- Minton, Henry (1987) Changing conceptions of homosexuality in the social sciences: from essentialism to constructionism. International Scientific Conference on Gay and Lesbian Studies, December 15-18, 1987. (Painamaton konferenssijulkaisu).
- Minton, Henry (Ed.) (1992) Gay and lesbian studies. Binghamton NY: Harrison Park Press.
- Mitchell, Juliet (1974) Psychoanalysis and feminism. London: Allen Lane.
- Mitchell, Juliet (1982) Introduction I. Teoksessa Mitchell, J. and Rose, J. (Eds.). Feminine sexuality: Jacques Lacan and the Ecole Freudienne. London: Macmillan.
- Moberly, Elizabeth R. (1991/1983) Homosexuality: a new Christian ethic. Cambridge: James Clarke & Co.
- Mondimore, Francis Mark (1996) A natural history of homosexuality. Baltimore MD: Johns Hopkins University Press.
- Money, John (1972) Strategy, ethics, behavior modification, and homosexuality. Archives of Sexual Behavior, vol. 2., no. 1. 79-81.
- Money, John (1990): "The birds, the bees and John Money. A conversation with sexologist John Money". Teoksessa Mass, Lawrence D. Homosexuality

- and sexuality. New York NY: Harrington Park Press, 29-46.
- Morgenthaler, Fritz (1988) *Homosexuality, heterosexuality, perversion*. Hillsdale NJ: The Analytic Press.
- Moreau, P. (1887) *Des aberrations du sens génétique*. Paris: Asselin & Houzeau.
- Morel, Bénédict-Augustin (1857) *Traité des dégénérescences physiques, intellectuelles et morales de l'espèce humaine et des causes qui produisent ses variétés maladives*. Paris: Baillière.
- Murphy (1985) *Freud reconsidered: bisexuality, homosexuality, and moral judgement*. Teoksessa DeCecco, John P., Shively, Michael, G. (Eds.) *Origins of sexuality and homosexuality*. New York NY: Harrington Park Press.
- Murphy, Timothy F. (1992) *Redirecting sexual orientation: techniques and justifications*. *The Journal of Sex Research*, vol. 29, No. 4, 501-523.
- Musaph, H. (Ed.) (1981) *Moderne opvattingen over homosexualiteit*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Mustola, Kati (1991) *Criminal love - what does the criminalization of homosexuality until 1971 tell us about Finnish society?* Teoksessa Parikas, Udo and Veispak, Teet. *Sexual minorities and society*. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituut.
- Myllykangas, Markku, Tuomainen, Raimo (1986) *Uskonnon rappiosta terveyden kukoistukseen?* *Sosiaalinen aikakauslehti*, 2, 2-6.
- Myllykangas, Markku, Elo, Jyrki, Tuomainen, Raimo (1995) *Medikalisaatio – aikamme sairaus*. *Hyvinvointikatsaus* 4, 38-42.
- Månsson, Ulf (1983) *Homosexuella, rätt och rättvisa*. Avhandling för juris kandidatexamen. Helsingfors: Helsingfors Universitet.
- Nagourney, Adam (1995) "Father doesn't know best". *OUT Magazine*, February 1995, 75-114.
- Nardi, Peter M., Sanders, David and Marmor, Judd (1994) *Growing up before Stonewall. Life stories of some gay men*. New York NY: Routledge.

- National Institute of Mental Health Task Force on Homosexuality (1972). Final report and background papers. Washington DC: Department of Health, Education and Welfare
- Nettleton, Sarah (1995) *The sociology of health & illness*. Cambridge: Polity Press.
- Nicholson, Linda and Seidman, Steven (Ed.) (1995) *Social postmodernism. Beyond identity politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nicolosi, Joseph (1991) *Reparative therapy of male homosexuality*. Northvale NJ: Jason Aronson Inc.
- Nilsson-Schönnesson, Lena (1983) *The relationship between homosexuality and psychological functioning in a perspective of personality types*. Doctoral Dissertation. Stockholm: Stockholm University. Department of Psychology.
- Nissinen, Jussi (1995) *Homo- ja biseksuaalisuuden huomioonottaminen päihdehuollossa. Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma*. Helsingin yliopisto. Sosiaalipsykologian laitos.
- Nissinen, Martti (1994) *Homoerotiikka Raamatun maailmassa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nissinen, Martti (1995) *Seksuaali-identiteetti ja Raamattu*. Teoksessa Hölsä, Pentti (Toim.) *Raportti koulutuspäiviltä Rakkauden monet kasvot*, Kuopio 1-2.2. 1995. Kirkon diakonia- ja yhteistyön keskus.
- O'Connor, Noreen and Ryan, Joanna (1993) *Wild desires and mistaken identities. Lesbianism and psychoanalysis*. New York NY: Columbia University Press.
- O'Connor, P.J. (1964) *Aetiological factors in homosexuality as seen in Royal Air Force psychiatric practice*. *British Journal of Psychiatry*, 110: 381-391.
- Offerdal, Asle (1995) *Selv mord og selvmordforsøk blant unge homofile menn. Forekomst sett i lys av homonegativisme og identitetsutvikling: ett littera-*

- turstudium. Hovedoppgave. Det Psykologiske Fakultet. Universitetet in Bergen.
- Ostow, M. (1974) Sexual deviation. Psychoanalytic insights. New York NY: Quadrangle.
- Ovesey, L. (1954) The homosexual conflict: an adaptational analysis. *Psychiatry*, 17, 243-250.
- Ovesey, L. (1965) Pseudohomosexuality and homosexuality in men: psychodynamics as a guide to treatment. Teoksessa Marmor (Ed.), *Sexual inversion: the multiple roots of homosexuality*. New York NY: Basic Books.
- Pallesen, Henning (1964) *De avvikande*. Stockholm: Bonniers.
- Palo, Jorma (1996) *Sängyssä vai kylppärissä. Arjen etiikkaa*. Juva: WSOY.
- Panton, J.R. (1960) A new MMPI scale for the identification of homosexuality. *Journal of Clinical Psychology*, 16, 17-21.
- Parikas, Udo and Veispak, Teet (1991) Sexual minorities and society: the changing attitudes toward homosexuality in the 20th century Europe. Paper presented to the international conference in Tallinn May 28-30, 1990. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituut.
- Parker, Richard G and Gagnon, John H. (Ed.) (1995) *Conceiving sexuality. Approaches to sex research in a postmodern world*. New York NY: Routledge.
- Pattison, E.M., Pattison, M.L. (1980) "Ex-gays": religiously mediated change in homosexuals. *American Journal of Psychiatry* 137:12, 1553-1562.
- Payne, Leanne. (1994) *Särkynyt minäkuva. Seksuaalinen eheytyminen parantavan rukouksen avulla* Turku: Kristillinen terveystymiskeskus.
- Pellinen, Sinikka (1997) *Homoseksuaalinen identiteetti ja kristillinen usko*. Helsinki: Kirjaneliö.
- Perusta 2/1996. Julkaisijat Suomen Ev.lut. Opiskelija- ja koululaislähetys ja Suomen Raamattuopiston Säätiö.
- Petrovski, A.V. (1973) *Yleinen psykologia*. Helsinki: Kansankulttuuri.

- Pierce, D.M. (1973) Test and non-test correlates of active and situational homosexuality. *Psychology*, 19(4), 23-26.
- Pillard, Richard (1996) Homosexuality from a familial and genetic perspective. Teoksessa Cabaj, Robert P. and Stein, Terry S. (Eds.) *Textbook of homosexuality and mental health*, Washington DC: American Psychiatric Press.
- Pinel, Philippe (1801) *Traité médico-philosophique sur l'aliénation mentale, ou la manie*. Paris: Caille et Ravier.
- Plant, Richard (1986) *The pink triangle. The nazi war against homosexuals*. New York NY: Henry Holt and Company.
- Platon (1979) Teokset. Kolmas osa. Helsinki: Otava.
- Platons Symposion (1876) Erklärt von Arnold Hug. Leipzig: G.B. Teubner.
- Plummer, Kenneth (1975) *Sexual stigma. An interactionist account*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Plummer, Kenneth (Ed.) (1981) *The making of the modern homosexual*. London: Hutchinson.
- Pool, Robert. (1993) Evidence for homosexuality gene. *Science* 261, 16 July 1993, 291-292.
- Popper, Karl R. (1962) *Conjectures and refutations*. New York NY: Basic Books.
- Popper, Karl R. (1995) *Arvauksia ja kumouksia. Tieteellisen tiedon kasvu*. Tampere: Gaudeamus.
- Pretorius, Numa (1899) Die strafrechtlichen Bestimmungen den gleichgeschlechtlichen Verkehr historisch und juridisch dargestellt. *Jahrbuch für sexuelle Zwischenstufen*. 97-129.
- Pronger, Brian (1990) *The arena of masculinity. Sports, homosexuality, and the meaning of sex*. London: GMP Publishers.
- Pronk, Pim (1993) *Against nature? Types of moral argumentation regarding homosexuality*. Grand Rapids MI: William B. Eerdmans Publishing Company.

- Puhakka, Kaisa (1996) ”Seksuaalisen identiteetin kehitys”. Luento Kuopion yliopiston Koulutus- ja kehittämiskeskuksen lastenpsykiatriisilla luentopäivillä, Kuopio 22.3. 1996. (Painamaton luentorunko).
- Pulkkinen, Tuija (1993a) Naiset, kansalaiset, kansakunnat. Teoksessa Historian alku: Historian filosofia, aatehistoria, maailmanhistoria. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Pulkkinen, Tuija (1993b) Keinotekoista seksiä? Luonto, luonnottomuus ja radiokaali sukupuolipolitiikka. *Tiede & Edistys* 4/93. 298-313.
- Pulkkinen, Tuija (1994) Sukupuolen genealogiaa eli ristiinpukeutuminen ja postmoderni filosofia. Teoksessa Häyry, Heta ja Häyry, Matti (Toim.) *Ajatus* 50. Suomen Filosofisen Yhdistyksen vuosikirja.
- Pulkkinen, Tuija (1996) The postmodern and political agency. Käytännöllisen filosofian väitöskirja. Department of Philosophy. Helsinki: University of Helsinki.
- Puonti, Tapio (1995) Seksuaalinen suuntautuneisuus on altis muutoksille. Teoksessa Salomaa, Freija. *Syntyjä syviä*. Helsinki: Aslan ry.
- Puonti, Ari (1996) Oletuksia homoseksuaalisuudesta. *Perusta* 2/96, 67-73.
- Puuronen, Vesa (1996) Skineys ideologiana ja toimintakulttuurina. *Nuorisotutkimus* 3/1996, 12-18.
- Rado, Sandor (1940) A critical examination of the concept of bisexuality. *Psychosomatic Medicine*, 2, 459-467.
- Rado, Sandor (1956) *Psychoanalysis of behavior. Collected papers, Vol 1*. New York NY: Grune & Stratton.
- Rado, Sandor (1969) *Adaptational psychodynamics: motivation and control*. New York NY: Science House.
- Rado - in memoriam: Sandor Rado 1890-1972 in memoriam. (1973) (Kirj. John M. Cotton). *American Journal of Psychiatry*, 130:2, 222.

- Raikovic, Pierre (1994) *Le sommeil dogmatique de Freud*. Le Plessis-Robinson: Collection les empêcheurs de penser en rond.
- Rand, Max (1989) *Kõrvalekaldujate avangard - homoseksualismist kultuuris*. Viikerkaar 10/1989, 56-70.
- Remafedi, Gary (1994) *Studies of suicides in gay and lesbian teenagers*. Boston MA: Alyson Publications.
- Rich, Adrienne (1983) *Compulsory heterosexuality and lesbian existence*. Teok- sessa Snitow, C. ym. (Ed.) *Powers of desire*. New York: Monthly Review Press.
- Roscoe, Will (1991) *Freud, Jung and homosexuality - free at last?* The San Francisco Jung Institute Library Journal, 10(2), 53-68.
- Ross, Michael (1978a) 'Homosexualitet ingen sjukdom'. *Hufvudstadsbladet* 26.8.1978, s. 11.
- Ross, Michael W. (1978b) *The relationship between perceived societal hostility, conformity and psychological adjustment in homosexual males*. *Journal of Homosexuality*, 4, 157-168.
- Ross, M.W., Rogers, L.J. & McCullouch, H. (1978) *Stigma, sex and society: A new look at gender differentiation and sexual variation*. *Journal of homosexuality*, 3, 315-330.
- Ross, M.W. and Talikka, Annikki (1979) *Homosexual labelling and cultural control: the role of psychiatry*. *Psychiatric Opinion*, November/December 1979.
- Ross, Michael W. and Stålström, Olli W. (1979) *Exorcism as psychiatric treatment: a homosexual case study*. *Archives of Sexual Behavior*, 8(4), 379-383.
- Ross, M.W. (1983a) *Societal influences on gender role in homosexuals: A cross-cultural comparison*. *Journal of Sex Research*, 19, 273-288.
- Ross, M.W. (1983b) *Gender identity and sexual orientation: Some social and cross-cultural relationships*, *Journal of homosexuality*, 9(1), 27-36.

- Ross, Michael W. (1986) *Psychovenereology. Personality and lifestyle factors in sexually transmitted diseases in homosexual men*. New York NY: Praeger.
- Ross, Michael W., Paulsen, James A., Stålström, Olli W. (1988) *Homosexuality and mental health: a cross-cultural review*. Teoksessa Ross, M. (Ed.) (1988) *The treatment of homosexuals with mental health disorders*. New York NY: Harrington Park Press.
- Roughton, Ralph (1995) *Overcoming antihomosexual bias: a progress report*. TAP (The American Psychoanalyst), 29(4), 15-16.
- RTTL:n kirjelmä Yleisradion johdolle koskien seksuaalirikoslain 'kehotuskieltoa'
- 14.8.1977.
- Rubington, Earl, Weinberg, Martin S. (Eds.) (1968) *Deviance. The interactionist perspective. Text and readings in the sociology of deviance*. New York NY: Macmillan.
- Ruitenbeek, Hendrik M. (Ed. and intr.) (1973) *Freud as we knew him*. Detroit: Wayne State University Press.
- Ruotsalainen, Ritva (1991) *Uteliäs sfinksi. Naistutkimus perimmäisten kysymysten äärellä*. Naistutkimus 1, 21-31.
- Ruse, Michael (1988) *Homosexuality. A philosophical inquiry*. Oxford: Basil Blackwell.
- Rush, Benjamin (1825) *Medical inquiries and observations upon the diseases of the mind*. Philadelphia: J. Grigg.
- Räsänen, Päivi (1996) "Homojen avioliitto murentaa yhteiskuntaa". (Yleisön osastokirjoitus). Helsingin Sanomat 25.2.1996, sivu A15.
- Sachs, Hans (1923) *Zur Genese der Perversionen*. Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse. 9, 172-182.
- Saghir, M. ym. (1970a) *Homosexuality: III. Psychiatric disorders and disability in the male homosexual*. American Journal of Psychiatry, 126(8), 1079-1086.

- Saghir, M. ym. (1970b) Homosexuality: IV. Psychiatric disorders in the female homosexual. *American Journal of Psychiatry*, 127(2), 147-154.
- Saghir, M. and Robins, E. (1971) Male and female homosexuality: natural history. *Comprehensive Psychiatry*, 12, 503-510.
- Saghir, M.T., Robins, E. (1973) Male and female homosexuality: A comprehensive investigation. Baltimore ML: Williams & Wilkins.
- Sartre, Jean-Paul (1969) Being and nothingness. London: Methuen.
- Schellenbaum, Peter (1991) Homosexualität im Mann. Eine tiefenpsychologische Studie. München: Kösel.
- Schofield, Michael (1965) Sociological Aspects of Homosexuality. London: Longmans.
- Sedgwick, Eve (1990) Epistemology of the closet. Berkeley: University of California Press.
- Sedgwick, P. (1973) Illness - mental or otherwise. Baltimore MA: Williams & Wilkins.
- Sedgwick, Peter (1982) Psycho Politics. London: Pluto Press.
- Seidman, Steven (1995) Deconstructing queer theory or the under-theorization of the social and ethical. Teoksessa Nicholson, Linda and Seidman, Steven (Eds.). *Social postmodernism. Beyond identity politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Seksuaalinen tasavertaisuus ry SETA:n periaateohjelma (1976). (Saatesanat Martin Schreck) SETA-lehti 2/1976, 7-14.
- Seksuaalinen tasavertaisuus ry SETA:n kirjelmä sosiaali- ja terveystieteiden ministeri Pirkko Työläjärvelle koskien sairausluokituksen muuttamista ja kehotuskiellon poistamista. Helsinki, 20.3.1979.
- Seksuaalinen tasavertaisuus ry SETA:n kirjelmä Lääkintöhallitukselle koskien homoseksuaalisuuden sairausdiagnoosin (302.00) poistamista. Helsinki, 29.10.1979.
- Seksuaalinen tasavertaisuus ry SETA:n pikakirje Lääkintöhallituksen pääjohta-

- jalle ja lääkintöhallituksen kollegion jäsenille, Helsinki, 13.10.1980.
- Seksuaalinen tasavertaisuus ry SETA:n vuosikokouksen julkilausuma 'Lääkintöhallitus salasi päätöksen homoseksuaalisuudesta'. Helsinki 25.10.1980.
- Seksuaalinen tasavertaisuus ry SETA:n kirjelmä Lääkintöhallituksen pääjohtaja Erkki Kivalolle, Helsinki 28.10. 1980.
- Schalin, Lars-Johan (1969) Psykoanalyysin näkemys yksilön kehityksestä. Teoksessa Takala, Kalevi (Toim.) Psykologian sovellutuksia. Tapiola: Weilin + Göös.
- Schalin, Lars-Johan (1980) Kateudesta ja sen sosiaalisista manifestaatioista. Teoksessa Achté, Kalle - Vauhkonen, Kauko. (Toim.) Mustasukkaisuus. Jyväskylä: Psykiatrian tutkimussäätiö.
- Schalin, Lars-Johan (1991) Perheen ihmissuhteista. Helsinki: Yliopistopaino.
- Schalin, Lars-Johan (1993) Narsismin kohtaloita. Psykoanalyttisiä tulkintoja kateudesta, isättömyydestä ja vanhenemisesta. Helsinki: Yliopistopaino.
- Schuyf, Judith (1994) Een stilzwijgende samenzwering. Lesbische vrouwen in Nederland, 1920-1970. Amsterdam: Stichting beheer IISG.
- Siegelman, M. (1972) Adjustment of male homosexuals and heterosexuals. Archives of Sexual Behavior, 2, 9-25.
- Siegelman, M. (1974) Parental background of male homosexuals and heterosexuals. Archives of Sexual Behaviour 6: 3-18.
- Siegelman, M. (1981a) Parental backgrounds of homosexual and heterosexual women: a cross-national replication. Archives of Sexual Behavior, 4, 371-378.
- Siegelman, M. (1981b) Parental backgrounds of homosexual and heterosexual men: a cross-national replication, 6, 505-513.
- Sievers, Kai, Koskelainen, Osmo ja Leppo, Kimmo (1973) Suomalaisten suku puolielämä. Helsinki: WSOY.
- Sievers, Kai ja Stålström, Olli (Toim.) (1984) Rakkauden monet kasvot. Espoo:

Weilin & Göös.

Siirala, Martti (1983) Therapeian opillinen sijattuus. Therapeia-säätiön jäsenlehti 1/1983, 4-12.

Siirala, Martti (1986) AIDS - Kulttuurimme umpikujan aineellistuma ja vapautumisen vetoisuus. Psykoterapia. Therapeia-koulutussäätiön Koulutusseminaarin jäsenlehti 1/1986, 24-30.

Silverstein, Charles (Ed.) (1991) Gays, lesbians and their therapists. Studies in psychotherapy. New York NY: W.W. Norton & Company, Inc.

Siltala, Juha (1994) Miehen kunnia. Modernin miehen taistelu häpeää vastaan. Helsinki: Otava.

Silverstolpe, Frederic (1987) Benkert was not a doctor. On the nonmedical origin of the homosexual category in the nineteenth century. Teoksessa Homosexuality, which homosexuality? International Scientific Conference on Gay and Lesbian Studies, December 15-18, 1987. Free University Amsterdam. Painamaton konferenssijulkaisu.

Simon, William (1996) Postmodern sexualities. London: Routledge.

Sjögren, Lars (1991) Sigmund Freud. Elämä ja teokset. Juva: WSOY.

Socarides, Charles W. (1963) (Haastattelulausunto) New York Times 17.12. 1963, sivu A15.

Socarides, Charles W. (1968) The overt homosexual. New York NY: Grune and Stratton.

Socarides, Charles W. (1970) Homosexuality and medicine. Journal of the American Medical Association 212, (18 May), 1199-1202.

Socarides, Charles W. (1973) Sexual perversion and the fear of engulfment. International Journal of Psychoanalytic Psychotherapy, 2(4), 432-448.

Socarides, Charles W. (1974) Homosexuality. Teoksessa Arieti, Silvano (Ed.) American Handbook of Psychiatry, 2nd edition. New York NY: Basic Books.

Socarides, Charles W. (1976a) Psychodynamics and sexual object choice II: a

- reply to Dr. Richard C. Friedman's paper. *Contemporary Psychoanalysis*, Vol 12(2), 370-378.
- Socarides, Charles W. (1976b) Beyond sexual freedom: clinical fallout. *American Journal of Psychotherapy*, Vol 30(3), 385-397.
- Socarides, Charles W. (1978a) *Homosexuality. Psychoanalytic therapy*. Northvale NJ: Jason Aronson.
- Socarides, Charles W. (1978b) The sexual deviations and the Diagnostic Manual. *American Journal of Psychotherapy*, Vol 32(3), 414-426.
- Socarides, Charles W. (1979) Some problems encountered in the psychoanalytic treatment of overt male homosexuality. *American Journal of Psychotherapy*, vol. 33(4), 506-520.
- Socarides, Charles W. (1982) Abdicating fathers, homosexual sons: psychodynamic observations on the contribution of the father to the development of male homosexuality. Teoksessa Cath, Stanley H. - Gurwitt, Alan R. - Ross, John M. (Eds.) *Father and child. Developmental and clinical perspectives*. Boston: Little, Brown & Co.
- Socarides, Charles W. and Volkan, Vamik D. (Eds.) (1991a) *The homosexualities and the therapeutic process*. Madison CON: International Universities Press.
- Socarides, Charles W. and Volkan, Vamik D. (Eds.) (1991b) *The homosexualities. Reality, fantasy, and the arts*. Madison CONN: International Universities Press.
- Socarides, Charles W. (1991c) Adult-child sexual pairs: psychoanalytic findings. *Journal of Psychohistory*, Vol 19(2), 185-189.
- Socarides, Charles W. (1992) Sexual politics and scientific logic: the issue of homosexuality. *Journal of Psychohistory*, Vol 19(3), 307-329.
- Socarides, Charles W. (1995a) *A freedom too far. A psychoanalyst answers 1000 questions about causes and cure and the impact of the gay rights movement on American society*. Phoenix AZ: Adam Margrave Books.

- Socarides, Charles W. (1995b): "An analyst, a father, battles homosexuality. Crusader asks if he failed his gay son". New York Times, 24.12.1995.
- Socarides, Charles W. ym. (1997) "Don't forsake homosexuals who want to change". Wall Street Journal 9.1. 1997, sivu A10.
- Solantaus, Tytti (1993) Äitimyytin ylistys 1950-luvun malliin. Naistutkimus 3, 84- 87.
- Solomon, Donald M. (1979/1980) The emergence of association rights for homosexual persons. Journal of Homosexuality, Vol. 5. Nos. ½, 147-155).
- Soukup, Jean Jacques (Hrsg.) (1990) Die DDR. Die Schwulen. Der Aufbruch. Versuch einer Bestandsaufnahme. Göttingen: Die Schriftenreihe der Waldschlösschens.
- Speijerin komitean raportti (1967) Raportti homoseksuaalisista suhteista alaikäisiin, erityisesti huomioon ottaen rikoslain pykälän 248 bis (Suom. SETA ry.) Helsinki: SETA.
- Spencer, Colin (1995) Homosexuality. A history. London: Fourth Estate.
- Spiers, Herb and Lynch, Michael (1977) "The gay rights Freud". Body Politic. May 1977, 9.
- Steakley, James D. (1975) The homosexual emancipation movement in Germany. Salem NH: The Ayer Company.
- Stein, Edward (Ed.) (1990) Forms of desire. Sexual orientation and the social constructionist controversy. New York NY: Garland.
- Stein, Terry S. (1996) The essentialist/social constructionist debate about homosexuality and its relevance for psychotherapy. Teoksessa Cabaj, Robert P., Stein, Terry S. Textbook of homosexuality and mental health. Washington DC: American Psychiatric Press, 83-99.
- Stenbäck, Asser (1933) Vad som timar. Diskussionsdagarna för skolungdom in Helsingfors den 4-6 jan. 1933. Ad Lucem nr. 1 /februari 1933, 5-6.

- Stenbäck, Asser (1941a) Vi och Stor-Finland. Ad Lucem nr. 5 / oktober 1941, 36.
- Stenbäck, Asser (1941b) ”Redaktörens hälsning”. Ad Lucem nr. 5 / maj 1941, 40.
- Stenbäck, Asser (1944) Kan en student vara kristen? Ad Lucem nr. 2 / mars 1944, 1-2.
- Stenbäck, Asser - Pautola, Lauri (1952a) Lapsuus- ja nuoruusiän sukupuolinen kehitys ja kasvatus. Helsinki: Otava.
- Stenbäck, Asser (1952b) Psykologisk frigörelse och kristen frälsning. Örebro: Vi Tros Förlag.
- Stenbäck, Asser (1954) Headache and life stress: a psychosomatic study. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. Copenhagen: Munksgaard.
- Stenbäck, Asser (1993) Mitä homoseksuaalisuus on? Hämeenlinna: SLEY kirjat.
- Stoller, Robert J. (1968) Sex and gender: On the development of masculinity and femininity. London: Hogarth.
- Stoller, R.J., Marmor, Judd, Bieber, Irving, Gold, Ronald, Socarides, Charles W., Green, Richard, Spitzer, Robert (1973) A symposium: should homosexuality be in the APA nomenclature? American Journal of Psychiatry, 130(11), 1207-1216.
- Stoller, R.J. (1975) Perversion: The erotic form of hatred. New York NY: Delta.
- Stoller, R.J. (1985) Observing the erotic imagination. New Haven CONN: Yale University Press.
- Stotland, Nada (1996): ”American Psychiatric Association, the candidates respond”. Association of Gay and Lesbian Psychiatrists Newsletter Vol. XXII(1), February 1996, 10.
- Stumpe, H. und Böttger F. (1989) Methodenkritische Bemerkungen zu Dörners Untersuchungen ”Pränataler Stress als möglicher ätiologischer Faktor der

- männlichen Homosexualität". Teoksessa Psychosoziale Aspekte der Homosexualität. Wissenschaftliche Beiträge der Friedrich Schiller-Universität Jena. Jena DDR: Friedrich-Schiller-Universität.
- Stålström, Olli (1962) Forum '62. Veikko. Norssin oma lehti. No. 2, toukokuu 1962. 5-6.
- Stålström, Olli (1975a) Ennakkoluulot, yhteiskunnan kehityshäiriö. SETA 1, 8.
- Stålström, Olli (1975b) Uskon ja tiedon konflikti. Kirkon perheasiaintoimikunnan lausunnosta. SETA 3/1975, 9.
- Stålström, Olli (1976b) Psykoanalyttikko Bieber. SETA 1, 4-6.
- Stålström, Olli (1976c) Näin muutut - vihaiseksi. Psykoanalyttikko Bergler. SETA 3, 11-14.
- Stålström, Olli (1977) Homoseksuaalisuus - sairautta vai rakkautta. Medisiinari, 6, 18-24.
- Stålström, Olli (1979) Kuinka Neuvostoliitossa nyt? SETA:n tutkimusryhmän kommentti. SETA, 4, 13-14.
- Stålström, Olli (1980) Querulous paranoia: diagnosis and dissent. Australian and New Zealand Journal of Psychiatry 14, 145-150.
- Stålström, Olli (1982a) Homosexualitet - myten om självdestruktion. Teoksessa Hansson, J. (Red.) Homosexuella och omvärlden Stockholm: LiberFörlag.
- Stålström, Olli (1982) Freudin-Eriksonin psykoanalyttisen persoonallisuusteorian kriittistä tarkastelua. Esitelmä Karmela Liebkindin johtamassa Identiteetti-seminaarissa, 6.5. 1982. Painamaton seminaariesitelmä.
- Stålström, Olli ja Ross, Michael (1984) Ihmissuhteet, elämäntavat ja identiteetit. Teoksessa Sievers, Kai ja Stålström, Olli (Toim.) Rakkauden monet kasvot. Homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta. Espoo: Weilin + Göös.
- Stålström, Olli (1988) Vuosisadan homotutkimuskonferenssi. SETA, 1, 29.
- Stålström, Olli (1989) Seksualiteetin kontrolli ja miesnäkökulma. Seminaa-

- riesitelmä Heta Häyryn johtamassa Naistutkimuksen klasikkoja – seminaarissa. Helsingin yliopisto. (Painamaton seminaariesitelmä).
- Stålström, Olli (1993) Suomessa sijaitsevan lesbo- ja homokirjallisuuden bibliografia. Kuopion yliopiston Sosiaalitieteiden laitoksen kotisivulla <http://www.uku.fi/departments/sociology/intro.html>.
- Stålström, Olli (1995) Homoseksuaalisuuden sairausleiman synty ja sen psykanalyttiset tulkinnat. Teoksessa Timo Joutsivuo ja Heikki Mikkeli (Toim.). Terveiden lähteillä. Länsimaisten terveystieteiden kulttuurihistoriaa. Helsinki: Historiallinen arkisto.
- Stålström, Olli (1996a) Bieber is alive and well and living in Finland! Association of Gay and lesbian Psychiatrists Newsletter, April 1996, volume XXII(2), 5-7.
- Stålström, Olli (1996b) Homosexuality and psychiatry in peripheral cultures. Presentation given at the symposium "Perspectives on Gay Affirmative Psychiatry" at the X World Congress of Psychiatry, Madrid, August 23-28, 1996. Painamaton konferenssijulkaisu.
- Stålström, Olli (1996c) A self-hate movement of 'reparative therapy'. A sociological study of a movement to re-pathologize homosexuality. Paper presented at the RFSL Nordic Conference on Lesbian and Gay Health, Stockholm, June 17-18, 1996. Painamaton konferenssijulkaisu.
- Stålström, Olli (1997) A tribute to Evelyn Hooker. Association of Gay and Lesbian Psychiatrists newsletter, Volume XXIII(1), 4, 12).
- Stålström, Olli and Haldeman, Douglas C. (1997) The re-pathologizing of homosexuality in Europe and the United States: scientific, ethical and cultural implications. Presentation given at a symposium arranged by AGLP in connection with the APA annual conference, San Diego, May 17, 1997. Painamaton konferenssijulkaisu.

- Sulloway, Frank J. (1980) Freud, biologist of the mind. Beyond the psychoanalytic legend. Bungay: Fontana.
- Suullinen kysymys N:o 295, Ed. Tarja Halonen: rangaistavuuden poistamisesta kehottamisesta samaa sukupuolta olevien haureuteen (oikeusministerin vastaus 7.10.1982). 1982 valtiopäivät.
- Szasz, Thomas S. (1965) Legal and moral aspects of homosexuality. Teoksessa Marmor, Judd. Sexual inversion. New York NY: Basic Books.
- Szasz, Thomas S. (1970) Ideology and insanity. Garden City NY: Anchor Books.
- Szasz, Thomas S. (1972) The manufacture of madness. London: Routledge & Kegan Paul.
- Szasz, Thomas S. (1974) The myth of mental illness. New York NY: Harper and Row.
- Szasz, Thomas S. (1990): "Sex in the therapeutic state. A conversation with Thomas Szasz". Alunperin vuonna 1980 tehty haastattelu teoksessa Mass, Lawrence (1990) Homosexuality and sexuality. Dialogues of the sexual revolution. Volume I, 47- 64.
- Tafoya, Terry N. (1996) Native two-spirit people. Teoksessa Cabaj, Robert P., Stein, Terry S. Textbook of homosexuality and mental health. Washington DC: American Psychiatric Press, 603-617.
- Taipale, Ilkka (1965) Eroottinen puheenvuoro. Ylioppilaslehti, 15, 23.4.1965,6-7.
- Taipale, Ilkka (Toim.) (1966) Sukupuoleton Suomi. Helsinki: Tammi.
- Taipale, Ilkka (1996) Kirjallinen haastattelulausunto 6.3.1996.
- Tautiluokitus ICD-10 (1995) Systemaattinen osa. Suomalainen laitos Maailman terveysjärjestön (WHO) luokituksesta ICD-10. (International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems. Volume 1). Rauma: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (STAKES).
- Therman, E. (1911) Hakusana "Homoseksuaalisuus" teoksessa Tietosanakirja. Helsinki: Tammi.
- Thompson, Mark (Ed.) (1994) Long road to freedom. The Advocate history of

- the gay and lesbian movement. New York NY: St. Martin's Press.
- Tiefer, Leonore (1990) The study of human sexuality. Teoksessa Edward Stein (Ed.) Forms of desire. Sexual orientation and the social constructionist controversy. New York NY: Garland Publishing.
- Tielman, Rob (1982) Homoseksualiteit in Nederland. Studie van een emancipatiebeweging. Amsterdam: Boom Meppel.
- Timmons, Stuart (1990) The trouble with Harry Hay. Founder of the modern gay movement. Boston MA: Alyson Publications.
- Timms, Edward and Segal, Naomi (1988) Freud in exile. Psychoanalysis and its vicissitudes. New Haven CONN: Yale University Press.
- Tripp, C.A. (1987) The homosexual matrix. New York NY: New American Library.
- Troiden, Richard R. (1988) Gay and lesbian identity. A sociological analysis. Dix Hills NY: General Hall, Inc.
- Turpeinen, Tapio (1991) Suomalaisen seksuaalikirjallisuuden bibliografia 1549-1989. Tuusula: Kellokosken sairaala.
- Tuovinen, Matti (1984) "Kai Sievers & Olli Stålström (Toim.): Rakkauden monet kasvot". Uusi kriminaalihuolto, 3, 55-56.
- Tähkä, Veikko (1979) Potilas-lääkärisuhde. Helsinki: Suomen lääkäriliitto.
- Tähkä, Veikko (1982) Psykoterapian perusteet psykoanalyttisen teorian pohjalta. Porvoo: WSOY.
- Tähkä, Veikko (1996) Mielen rakentuminen ja psykoanalyttinen hoitaminen. Juva: WSOY.
- Ullerstam, Lars (1968) Sukupuoliset vähemmistöt. Helsinki: Tammi.
- Ulrichs, Karl Heinrich [Numa Numantius] (1864a) "Vindex". Sozial-juristische Studien über mann männliche Geschlechtsliebe. Leipzig: Matthes.
- Ulrichs, Karl Heinrich [Numa Numantius] (1864b) "Inclusa". Anthropologische

- Studien über mann männliche Geschlechtsliebe. Leipzig: Matthes.
- Ulrichs, Karl Heinrich [Numa Numantius] (1865a) "Vindicta". Kampf für Freiheit von Verfolgung. Criminalistische Ausführungen u. legislatorische Vorschläge. Forderung einer Revision d. bestehenden Criminalgesetze. Urnische Tageskronik. Leipzig: Matthes.
- Ulrichs, Karl Heinrich [Numa Numantius] (1865b) "Formatrix". Anthropologische Studien über urnische Liebe. Leipzig: Matthes.
- Ulrichs, Karl Heinrich [Numa Numantius] (1865c) "Ara spei". Moralphilosoph. u. sozialphilosoph. Studien über urnische Liebe. Leipzig: Matthes.
- Ulrichs, Karl Heinrich (1868) "Glaudius furens". Das Naturräthsel der Urningsliebe und der Irrtum als Gesetzgeber. Eine Provocation an den dt. Juristentag. Kassel: Württemberger.
- Ulrichs, Karl Heinrich (1868) "Memnon". Die Geschlechtsnatur des mannliebenden Urnings. Eine naturwissenschaftlich Darstellung. Körperlich-seelischer Hermaphroditismus. *Anima muliebris virili corpore inclusa*. Schleiz: Hübscher.
- Ulrichs, Karl Heinrich (1869a) "Incubus". Urningsliebe u. Blutgier. Eine Erörterung über krankhafte Gemuthsaffectionen u. Zurechnungsfähigkeit, veranlasst durch den Berliner Criminalfall v. Zastrow. Mit 15 Fälle verwandter Natur. Leipzig: Serbe.
- Ulrichs, Karl Heinrich (1869b) "Argonauticus". Zastrow und die Urninge des pietistischen, ultramontanen u. freidenkenden Lagers. Mit Erörterung über Blutgier u. Zurechnungsfähigkeit, kleinen Mittheilungen aus d. Urningswelt u. den Criminalfällen: Bischoff Morell v. Edinburg, Graf Czarnecky in Posen, Superintendent Forstner zu Wien. Leipzig: Serbe.
- Ulrichs, Karl Heinrich (1870a) "Prometheus". Beitr. zur Erforschung des Naturräthsels des Uranismus u. zur Erörterung d. sittlichen u. gesellschaftlichen Interessen des Urningthums. Leipzig: Serbe.
- Ulrichs, Karl Heinrich (1870b) "Araxes". Ruf nach Befreiung der Urningsnatur

- vom Strafgesetz. An die Reichversammlung Norddeutschlands und Österreichs. Schleiz: Hübscher.
- Ulrichs, Karl Heinrich (1879) "Kritische Pfeile". Denkschrift über d. Bestrafung. Urninginsliebe. Lepizig: Otto & Kadler.
- Urdang, Laurence (Editor in chief) The Random House college dictionary. New York NY: Random House.
- Vance, Carol S. (1989) Social construction theory: problems in the history of sexuality. Teoksessa Altman, Dennis ym. Homosexuality, which homosexuality? London: GMP Publishers, 13-34.
- Vasama, Pyry-Matti (1980) Johdatus tilastotieteeseen. Osa I. Neljäs, korjattu painos. Pori: Gaudeamus.
- Vauhkonen, Kauko (1988) Psykoanalyttinen näkökulma seksuaalisuuteen ja sen häiriöihin, Duodecim 104, 1117-1128.
- Vuorinen, Risto (1992) Persoonallisuus & minuus. Juva: WSOY.
- Watney, Simon (1995) Gene wars. Teoksessa Berger, Maurice ym. (Eds.) Constructing masculinity. New York NY: Routledge, 157-166.
- Weeks, Jeffrey (1977) Coming out: homosexual politics in Britain from the nineteenth century to the present. London: Quartet Books.
- Weeks, Jeffrey (1985) Sexuality and its discontents: meanings, myths and modern sexualities. London: Routledge & Kegan Paul.
- Weeks, Jeffrey (1986) Sexuality. London: Routledge.
- Weeks, Jeffrey (1987) Questions of identity. Teoksessa Caplan, Pat (Toim.) The cultural construction of sexuality. London: Routledge.
- Weeks, Jeffrey (1989) Against nature. Teoksessa Altman, Dennis, Vance, Carole, Vicinus, Martha, Weeks, Jeffrey ym. Homosexuality, which homosexuality? London: GMP Publishers.
- Weeks, Jeffrey (1992) Sex, politics & society. The regulation of sexuality since 1800. London: Longman.

- Weeks, Jeffrey (1995) *Invented moralities. Sexual values in an age of uncertainty*. London: Polity Press.
- Weinberg, George (1972) *Society and the healthy homosexual*. Gerrards Cross: Colin Smythe.
- Weinberg, Martin S., Bell, Alan P. (1972) *Homosexuality: an annotated bibliography*. New York NY: Harper & Row.
- Weinberg, Martin S. & Williams, Colin J. (1974) *Male homosexuals. Their problems and adaptations*. New York NY: Penguin Books Inc.
- Weinberg, Martin S., Williams, Colin and Pryor, Douglas (1994) *Dual attraction: understanding bisexuality*. New York NY: Oxford University Press.
- Weiss, Andrea & Schiller, Greta (1988) *Before Stonewall: the making of a gay and lesbian community*. New York NY: Naiad Press.
- West, D.J. (1968/1955) *Homosexuality*. Harmondsworth: Penguin.
- West, D.J. (1977) *Homosexuality re-examined*. London: Duckworth.
- Westermarck, Edvard (1906) *The origin and development of the moral ideas*, Vol. I. London: Macmillan & Co.
- Westermarck, Edvard (1908) *The origin and development of the moral ideas*, Vol. II. London: Macmillan & Co.
- Westphal, K. von (1870) *Die conträre Sexualempfindung*. *Archiv für Psychiatrie & Nervenkrankheiten*, 2, 73-108.
- Whitehead, H. (1981) *The bow and burden strap: A new look at institutionalised homosexuality in native North America*. Teoksessa Ortner, S.B. & Whitehead, H. (Eds.) *Sexual meanings: the cultural construction of gender and sexuality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wittig, Monique (1976) *The lesbian body*. New York NY: Avon.
- Wittig, Monique (1981) *One is not born a woman*. *Feminist Issues*, vol. 1, no. 2, Winter 1981.
- Wittig, Monique (1989) *On the social contract*. Teoksessa Altman, Dennis, Vance, Carole, Vicinus, Martha, Weeks, Jeffrey ym. *Homosexuality, which*

- homosexuality?. London: GMP Publishers.
- Wolfenden Report on Homosexual Offences and Prostitution (1957). London: H.M.S.O.
- Wortis, J. (1954) Fragments of an analysis with Freud. New York: Charter Books.
- Wright, Elizabeth (Ed.) (1992) Feminism and psychoanalysis. Oxford: Blackwell.
- Wyatt, Frederick (1988) The severance of psychoanalysis from its cultural matrix. Teoksessa Timms, Edward and Segal, Naomi. Freud in exile. Psychoanalysis and its vicissitudes. New Haven CONN: Yale University Press.
- Young-Bruehl, Elisabeth (1996) The anatomy of prejudice. Cambridge MASS: Harvard University Press.
- Zayas, Alfred de ym. (1990) Application of the International Covenant on Civil and Political Rights under the optional protocol by the Human Rights Committee. Geneva: United Nations.

